

Journal of MCU

Peace

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

E-ISSN : 2539-6765

Studies

หลักสูตรสันติศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2
(มีนาคม - เมษายน 2566)

Vol.11 No.2
(March - April 2023)

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2566)

Vol. 11 No. 2 (March-April 2023)

E-ISSN: 2539-6765

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 7 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม, ฉบับที่ 4 มิถุนายน, ฉบับที่ 5 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 6 กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน - ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 7 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May, 4th June, 5th issue July - August, 6th issue September - October and 7th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

● **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอมโนรมย์
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

● **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
084-320-3962, 082-551-5991
journalpeacemcu@gmail.com
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace>

● **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

● บรรณาธิการบริหาร

พระครูปลัดปัญญาวรรวัฒน์, ศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

● กองบรรณาธิการ

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นายสุชนา ศิริธัญญกร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

รศ.ดร.นิศานาจ โสภภาพ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ผศ.ดร.อุทัย สติมัน
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

ดร.สัณญา เคนาภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผศ.ดร.พัทธธีรา นาคอุไรรัตน์
มหาวิทยาลัยมหิดล

● Executive Editor

Prof.Dr. Phrakrupaladpannavoravat
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

● Editorial Board

Dr.Phrakhruvinaithonsuriya suriyo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Dr.Phra Pramote Vadakovid
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Phrakrupalad Adisak Vajirapañño
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Mr.Suchaya Siritanyaporn
Mahachulalongkornrajavidyalaya, University

Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa
Ubon Ratchathani Rajabhat University

Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol
Ubon Ratchathani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom
Udon Thani Rajabhat University

Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew
Suan Dusit University

Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Suan Dusit University

Dr.Sanya Kenaphoom
Rajabhat mahasarakham University

Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana
Mahidol University

ดร.ชลัท ประเทืองรัตนนา

สถาบันพระปกเกล้า

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.สุรัชย์ พุดชู

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dr.Chalat Pratheuangrattana

King Prajadhipok's Institute

Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat

Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Asst.Prof.Dr.Phramaha Maghavin Purisuttamo

Mahamakut Buddhist University

Dr.Surachai Phutchu

Mahamakut Buddhist University

● ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว),

มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725

อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th

ดร.ประดิสสิษฐ์ ประคองสาย,

มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456

อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th

Coordination and Management

Phra Somporn Pasanno (Langkeaw),

Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725

Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

Dr. Pradisist Prakongsai,

Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456

Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th

● ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)

ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta

● ออกแบบปก (Cover designed)

พระมหาปิยะนัฐ ปิยรัตนโน (โสมมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)

● จัดรูปเล่ม (Content designed)

พระสมพร ปสนโน (หลังแก้ว), ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Phra Somporn Pasanno (Langkaew)

ดร.ประดิสสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์

ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน

ฉบับที่ 3 พฤษภาคม

ฉบับที่ 4 มิถุนายน

ฉบับที่ 5 กรกฎาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 6 กันยายน – ตุลาคม

ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้อง
ปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็น
เอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index>

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร
เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่
บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐาน
สู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้
เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย
และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจาก
สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจ
และความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิก
ที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้ง
เชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหา
ดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการ
ค้นหาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้ง
และหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุมองค์ความรู้จาก
บทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ
หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี
จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกัน

หรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการ เชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 7 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ดีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน 2566) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเพื่อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญก้าวหน้าอยู่อาศัยอย่างอารยชนยิ่งๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

(พระครูปลัดปัญญาวรรณ, ศ.ดร.)

บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา: The Administration Model of the king's Philosophy to Development the Quality of Students in School under the Primary Educational Service Area Office.....	412-426
<i>จารุวรรณ ตาสุกเรือง, ฉลอง ชาตुरुประชีวิน และ สธิพร เซาวนชัย:</i> <i>Jaruwan Tansukrueng, Chalong Chatruprachewin and Sathiraporn Chaowachai</i>	
การส่งเสริมสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: The Promotion of Early Childhood Well-Being at Child Development Center under Local Administrative Organization in the Northeast Region	427-438
<i>พิมพ์ชนก หาคำ, ไพรวลัย โคตรระตะ และ กชพงศ์ สารการ:</i> <i>Pimchanok Hakham, Paiwan Kotta and Kotchapong Sarakan</i>	
การพัฒนาแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะเกษตรกรปราดเปรื่อง: Development of the Massive Open Online Course Model by Using the Self-Directed Learning and the Collaborative Learning Concepts to Enhance the Smart Farmer's Competency.....	439-452
<i>นิลร่ำไพ ภัทธนนท์, ศศิฉาย ธนะมัย และ กมลรัฐ อินทรทัศน์:</i> <i>Nilrumpai Pattaranont, Saichai Tanamai and Kamolrat Intaratat</i>	

เรื่อง	หน้า
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่เข้าร่วมโครงการ เสริมสร้างแรงใจ ก้าวอย่างมั่นใจ สู่ครุมืออาชีพ: Achievement Motivation of Students of Faculty of Education Phetchabun Rajabhat University Participating Reinforce Confidently to Professional Teachers Project.....	453-464
<i>สุภาพร ชุสาย: Supaporn Chusai</i>	
ผลกระทบและแนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก: Impacts and Management Approaches of the Coronavirus 2019 (COVID-19) Outbreak by Monks in Phitsanulok Province.....	465-477
<i>ณัฏยาณี บุญทองคำ: Nattayanee Boontongkham</i>	
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน: A Model for Developing Academic Leadership in the Digital Age for Administrators of the Basic Educational Institutions.....	478-482
<i>ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์ และ จิตติมา วรณศรี:</i>	
<i>Siripong Klanpaitoon and Jitima Wannasri</i>	
รูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา: A Management Model of Quality System for Student Affairs in Schools under Primary Educational Service Area Office.....	483-494
<i>กัลยาณี รัตนบุตร, ฉลอง ชาตรุประชีวิน และ สธิพร เขาวนชัย:</i>	
<i>Kallayanee Rattanabut, Chalong Chatruprachewin and</i>	
<i>Sathiraporn Chaowachai</i>	

เรื่อง	หน้า
การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2: The Development of a Model for Experience-Enhancing Activities to Promote the Creative Problem-Solving Abilities of Early Childhood Children in the 2 nd Kindergarten.....	495-507
พินญาดา จาบจันทา: Pinyada Jabjinda	
การพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน: The Development of Change Leadership for Aviation Training Program for Ground Instructors under Civil Aviation Training Center.....	508-520
วันตรี ปลั่งวัฒนะ: Warantri Plangwattana	
รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง: Competency Model of School Administrators under the Pathum Thani Primary Educational Service Area Office in the Changing Era.....	521-530
พิมลพรรณ เพชรสมบัติ: Pimolpun Phetsombat	
รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา: A Management Model to Develop the Innovative Characteristics of Students in Educational Opportunity Expansion Schools.....	531-542
ชนิษฐา ม่วงศรีจันทร์, ฉลอง ชาตรุประชีวิน และ สกัรพร เขาวนชัย: Khanittha Moungrichan, Chalong Chatrurachewin and Sathiraporn Chaowachai	
การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล: The Development of School Management Strategies Toward World-Class Standard School.....	543-558
สิริกานต์ เอื้อธรรมากุล, ปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์ และ สุพัฒน์นา หอมบุปผา: Sirikan Auatarakul, Paponsan Potipitak and SupatanaHombupha	

เรื่อง	หน้า

- การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงอายุ: An Application of Mindfulness for Peaceful Communication with the Elderly..... 559-568
รมิดา แอนดริวส์, ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ:
Ramida Andrews, Khantong Wattanapradith and
Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño
- อำนาจและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของผู้หญิงล้านนาในพื้นที่สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า): Power and Factors Affecting the Existence of Lanna Women in Ritual Media Space to Worship Ancestral Spirits (Phi Pu Ya)..... 569-583
ทิพย์พฐุ ฤกษ์สุนทร และ ทิฆัมพร เอี่ยมเรไร:
Tippatoo Kitsuntorn and Tikamporn Eiamrerai
- การปรับตัวในการดำรงชีพตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคมของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในจังหวัดเชียงราย: Livelihood Adaptation following the Social Enterprise Approach Among Agriculture-based Occupational Groups in Chiangrai Province..... 584-595
สยาม อัจฉริยประภา และ อาแว มะแส:
Siam Atcharyaprapa and Awae Masae
- การศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: A Study of Components of Measurement and Evaluation Competencies in the Learning of Teachers in Primary Schools under Basic Education Commission in the Northeastern Region..... 596-606
วรลักษณ์ อาจวิชัย, วันเพ็ญ นันทะศรี และ ทศพร หิรัญ จันทรักษ์
Waralak Artwichai, Wanphen Nanthasri and Suphirun Jantarak

รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ ที่มีประสิทธิผล: The Participation Model of Basic Education Commission for Effective Management of Academic Affairs.....	607-618
<i>สุปรียา วิจิต, พงษ์ธร สิงห์พันธ์ และ นเรศ ชันธะวี:</i>	
<i>Supreeya Wichit, Pongthorn Singpan and Naret Kanthari</i>	
รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา: Cooperation Network Model in the Administration of Secondary Schools.....	619-629
<i>วีระพล บุญทวี, พงษ์ธร สิงห์พันธ์ และ ชวนคิด มะเสนา:</i>	
<i>Weerapol Boontawee, Pongthorn Singpan และ Chaunkid Masena</i>	
การพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติ: ศึกษากรณีชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี: The Sustainable Development of Buddhist Agriculture by Buddhist Peace: A Case Study of Village No. 4, Nong Tae Village Community, Taling Chan Subdistrict, Mueang District, Suphan Buri Province.....	630-645
<i>ณัฏฐนันท์ สกลทัศน์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ:</i>	
<i>Natnan Sakolthus and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño</i>	
การประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ: An Application of Mindfulness in the Face of Elderly Emergency Sickness.....	646-657
<i>รัตนา พงษ์วุฒิประพันธ์, ชันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ:</i>	
<i>Rattana Pongvuttiprapant, Khantong Wattanapradith and</i>	
<i>Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño</i>	

- รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย: The Participatory Management Model for the Development of Scientific Mind in Gifted Students at Princess Chulabhorn's College in Loei Province 658-666
- เยี่ยมลักษณ์ เอี่ยมศิริ, สมศักดิ์ สีดากุลฤทธิ์, ภิญญาพันธ์ เพี้ยชัย และ ศักดินาภรณ์ นันท์:
- Yiamlak Iamsiri, Somsak Seedagulrit, Pinyapan Piasai and Sakdinaporn Nunttee*
- รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช: A Model for Developing Model Youth Leaders through Moral Training by Buddhist Peaceful Means in Nakhon Si Thammarat Province..... 667-680
- พระอนุรักษ์ อนรรักษ์โต (รัฐธรรม): Phra Anurak Anurakkhito (Ratthatham)
- การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี: The Sustainable Development of Buddhist Agricultural Tourism Through Buddhist Peaceful Means by Ban Nong Tae Community Suphan Buri Province..... 681-695
- กวิสรา จันทร์แสงศรี และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ:
- Kawisara Chansaengsri and Phrakrupalad Adisak Vajirapañño*
- รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี: The Communication Model Based on Buddhist Peaceful Means for Nurses at Lerdsin Hospital..... 696-710
- สุรางค์ ตันติวิญญพงศ์ และ พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที:
- Surang Tantiwinyupong and Phramaha Weerasak Abhinandavedi*

การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครัญสูตร: An Analytical Study of The Factors Causing Social Change That Appeared in the Aggañña Sutta.....	711-722
<i>ณรงค์วรรษ บุญมา: Narongwas Boonma</i>	
สัมมาชีพ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความสุจริตและความรับผิดชอบในการ ประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์: Right Livelihood: The Concept and Promotion Process of Good Conduct and Responsibility for Occupation of the People in Surin Province.....	723-735
<i>พระพรหมวชิรโมลี, พระราชวิมลโมลี และ บรรจง โสดาลี: Phra Phromvachiramoli, Phraratchavimonmoli and Banchong sodadee</i>	
แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ หมุนเวียน: Digital Platform for Driving the Buddhist Zero Waste Community under Circular Economy Concept.....	736-753
<i>แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, อรชร ไกรจักร์ และ กรรณิการ์ ชาวเงิน: Maechee Kritsana Raksachom, Orachorn Kraichakr and Kannikar Khaw-ngern</i>	
กระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม: A Process of Faith Enhancement of Young Buddhist Through Peaceful Innovative Tourism.....	754-768
<i>พระมหาไท อิสสรธมฺโม และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์: PhramahaTai Issaradhammo and Khantong Wattnapradith</i>	

บทความวิชาการ : Articles

- การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะตัดกระดาษกับศิลปะภาพวาดจีน:
กรณีศึกษาศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู่เจียง: The Comparative Study on the
Relationship between Paper-cutting and Traditional Chinese Painting: The
Case Study of Pujiang Paper-cutting..... 769-782
จู หลินหลิน: Zhu Linlin
- หลักนิติศาสตร์กับรากฐานในทางพระพุทธศาสนา: Jurisprudence and Its
Foundation in Buddhism..... 783-788
*พระครูวิโรตศาสน์ประดิษฐ์, พระมหาจักรพันธ์ จกกวโร และ วีระ จุฑาคุปต์:
PhrakuWirasat Pradit, Phramahajakkaphan Jakawalo and
Weera chutakupt*
- บ้านประสุข: วิถีไทแดง วิถีสันติสุข: Baan Pra Suk: Way of life Tai Doeng, Way of
Peace..... 789-801
*พระมหาณัฏฐ์ สติเวปุลโล และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์:
Phramaha Nat Sativepuio and Khantong Wattnapradith*
- พลัง “บวร” กับการมีส่วนร่วมพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว: “BOWON” Power and
the Participation in Developing Temple as the Tourist Attraction..... 802-812
*สิตา จุลวานิช และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์:
Sita Chulvanich and Khantong Wattnapradith*
- บทบาทของพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อของคนอีสาน: The Role
of Buddhism in the Way of Life, Rituals, and Beliefs of Isan People..... 813-823
*พีรวัส อินทวิ, สุทัศน์ ประทุมแก้ว, พระครูโกศลวิহারคุณ และ จักรกฤษ ทองมี:
Peerawas Intawee, Suthat Pratoomkaew, Phra Kru Kosolwiharakhun and
Jakrit Tongmee*

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชာเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

An Administrative Model Based on the King's Philosophy to Improve the Quality of Students in Schools under Primary Educational Service Area Office

¹จารุวรรณ ตาลสุกเรือง, ฉลอง ชาตुरुประชีวิน และ สธิรพร ชาอวชาชัย

¹Jaruwan Tansukrueng, Chalong Chatrurachewin and Sathiraporn Chaowachai

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: rongjaruwan.tan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีการดำเนินการโดยการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษารูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการศึกษาแนวทางการบริหารตามศาสตร์พระราชาโดยการสังเคราะห์เอกสาร และการศึกษาแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา จำนวน 5 คน ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3 ประเมินรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการ โรงเรียน จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 362 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า การศึกษาองค์ประกอบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา 2) กระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา 3) คุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา 4) ปัจจัยความสำเร็จจากการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา สามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ซึ่งเมื่อนำรูปแบบไปประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ พบว่า ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.68$)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชา; คุณภาพผู้เรียน; สถานศึกษา; ประถมศึกษา

Abstract

The research article aimed at developing an administrative model based on the king's philosophy to improve the quality of students in schools under Primary Educational Service Area Office. The study was carried out in three phases as follows: 1) The first phase was an investigation into an administrative approach based on the king's philosophy through document synthesis and an administrative model based on the king's philosophy to increase student quality in schools. Five educational specialists were among the key informants; 2) The second phase was the development of an administrative model based on the king's philosophy to improve student quality in schools by verifying the propriety of nine experts; and 3) The third phase involved an assessment of an administrative model based on the king's philosophy to improve student quality in schools, which was carried out by school administrators and heads of academic affairs from schools in the lower northern province, with a total of 362 persons chosen through stratified sampling. Mean and standard deviation were among the statistics used for data analysis.

From the study, the findings found as follows: 1) There are four administrative components based on the king's philosophy in order to improve the quality of students in schools under Primary Educational Service Area Office as follows: (1) administrative principles based on the king's philosophy, (2) administrative process based on the king's philosophy, (3) school quality based on the king's philosophy, and (4) success factors from an administration based on the king's philosophy; 2) From developing an administrative model, an administrative model based on the king's philosophy to improve student quality in schools was obtained; and (3) After assessing an administrative model for feasibility and utilization, the results revealed that feasibility is at a high level ($\bar{X} = 4.43$), while utilization is at the highest level ($\bar{X} = 4.68$).

Keywords: Administrative Model Based on the King's Philosophy; Student Quality; Schools; Primary Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลัก ในการพัฒนา กำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 (The Secretariat of the Education Council Ministry of Education, 2017) การศึกษาตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีหลักหรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาสร้างองค์ความรู้ความคิดเป็นพื้นฐานของบุคคล และสังคมที่จะพัฒนา ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่รองรับการเปลี่ยนแปลงด้วยหลักบูรณาการ ความรู้ ความคิด เชื่อมโยงและสอดคล้อง กับสภาวะการณ์ครอบคลุมความรู้ การเรียนรู้ หลักการ ทฤษฎี ทักษะปฏิบัติ ความคิดของเหตุผล รู้เท่าทัน รู้จัก ตนเอง ควบคุมตนเอง เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นพื้นฐานของบุคคลให้มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ แข็งแรงสมบูรณ์ (Wiwattananont, 2017)

ศาสตร์พระราชเป็นศาสตร์พระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานพระราชดำริ พระบรมราโชวาท ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจมากมายในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักการองค์ความรู้ 6 มิติได้แก่ น้ำ ดิน เกษตร พลังงานทดแทน ป่า และสิ่งแวดล้อม หลักการทรงงาน 23 หลักการ ยุทธศาสตร์พระราชทาน "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" เป็นศาสตร์ที่เกิดจากการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่อยู่บทหลักของวิทยาศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ มีเหตุผล มีการศึกษาวิจัย มีการทดลองโดยเน้นการศึกษาค้นคว้า และได้ขยายการดำเนินไปสู่ประชาชนชาวไทยในรูปโครงการต่างๆ ที่จะเป็นการดำเนินงานที่ประชาชนชาวไทยได้รับประโยชน์จากรายงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชมาเพื่อการปฏิรูปประเทศ (The Secretariat of the House of Representatives, 2017) หนึ่งในหลักการที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานเพื่อการแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ ของประเทศที่ถือเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราช คือ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” โดยมีความเป็นมาและสาระสำคัญ ดังนี้ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นยุทธศาสตร์พระราชทานให้แก่หน่วยงานต่างๆ ซึ่งเป็นที่ได้รับการยอมรับในการเผยแพร่และเป็นที่เข้าใจกัน โดยจะเห็นได้จากพระราชกรณียกิจในการทรงงานต่างๆ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปจากพระราชกรณียกิจ ในการที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงแก้ปัญหาในสถานที่ต่างๆ พระองค์จะทรงศึกษาเพื่อทรงทราบข้อมูลก่อนเมื่อได้ข้อมูลพอสมควรก็จะเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พื้นที่ โดยจะเห็นว่าการทรงงานของพระองค์ในพื้นที่นั้นในพระหัตถ์จะมีแผนที่ ดินสอ เพื่อทรงเปรียบเทียบในพื้นที่จริง หากไม่ถูกต้อง จะทรงแก้ไข เพิ่มเติมข้อมูลหรือเป็นการกำหนดจุดพิกัดต่างๆ ไว้ใช้ประโยชน์ และทรงใช้กล้องถ่ายรูป บันทึกภาพในสถานที่จริง และอาจทรงใช้กล้องส่องทางไกลร่วมด้วย ตลอดจนการที่พระองค์ ทรงสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากข้าราชการที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะจะทรงสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน เพื่อนำไปประกอบพระราชวินิจฉัยในการแก้ไขปัญหา การเข้าไปทรงงานในพื้นที่จึงเป็นกรณีที่พระองค์ทรงเก็บข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพและข้อมูลทางด้านสังคม ในอีกทางหนึ่งก็จะเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของฝ่ายราชการ ผู้ปฏิบัติการ รวมถึงทรงสอบถามข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ที่จะได้รับการแก้ไขปัญหา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ทรงดำเนินการเพื่อการ “เข้าใจ” และขณะเดียวกันก็เป็นการ “เข้าถึง” ด้วย และหลังจากนั้น จึงเป็นการแก้ไขปัญหา ตามที่พระองค์ได้ทรงกำหนดแนวทาง คือ การ “พัฒนา”

จากปัญหาและความท้าทายของระบบการศึกษา พบว่าการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมองค์การ (SWOT Analysis) จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่ามีจุดอ่อน (Weaknesses) ด้านคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งผลมาจากผู้เรียนจำนวนมากขาดทักษะในการอ่านทักษะในการคิดเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้เรียนขาดทักษะความรู้ความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์การให้เหตุผลและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (The Office of the Basic Education Commission, 2019) ปัญหาการดำเนินการการศึกษาขั้นพื้นฐานผลการศึกษาของสำนักเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ พบว่า มีปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาและด้านการบริหารจัดการ ซึ่งพบว่ายังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการส่งผลให้ผลิตผลทางการศึกษามีคุณภาพต่ำ ผู้เรียนขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีนโยบายยกระดับความแข็งแกร่งของมาตรฐานวิชาชีพครู รวมถึงการประเมินความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนเทียบกับนานาชาติประเทศทั่วโลกและในอาเซียน (Programmer for International Student Assessment: PISA) ซึ่งมุ่งเน้นการประเมินความสามารถของนักเรียนในการนำความรู้ ด้านวิทยาศาสตร์ การอ่านและคณิตศาสตร์ จากการเรียนไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตหรือ สถานการณ์จริง พบว่า ผลการประเมิน PISA 2015 (ปี 2558)

คะแนนเฉลี่ยด้านการรู้เรื่อง วิทยาศาสตร์ การรู้เรื่องการอ่าน และการรู้เรื่องคณิตศาสตร์ของนักเรียนไทย อายุ 15 ปี ต่ำกว่า ค่าเฉลี่ยนานาชาติ (OECD) ทุกวิชา (The Secretariat of the Council of Education, 2017)

ดังนั้น เพื่อเตรียมรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานศึกษาจึงต้องมีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ พัฒนานักเรียนเป็นคนดี มีคุณภาพ เป็นคนเก่งและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สถานศึกษาทุกแห่งต้องบริหาร และจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยคุณภาพและมาตรฐานระดับสากล จัดให้มีระบบการจัดสรรและใช้ทรัพยากรทางการศึกษา ที่ก่อประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละคนให้บรรลุศักยภาพและขีดความสามารถของตน และส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมที่มีศักยภาพและความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (The Secretariat of the Council of Education, 2017) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 มาตรา 9 (3) ได้กำหนดระบบการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการศึกษา ให้ยึดหลักสำคัญข้อหนึ่งคือ มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบ ประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา โดยมาตรา 31 ให้กระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับ และทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา และ มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัด และสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คุณภาพ การจัดการศึกษาของโรงเรียนถูกกำหนดโดยมาตรฐานการศึกษา

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยยึดหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยขั้นตอนที่สำคัญคือ การศึกษารูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาจากการสังเคราะห์เอกสารและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาที่น้อมนำ ศาสตร์พระราชามาใช้ในการบริหาร เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ส่งเสริมและสนับสนุนให้รูปแบบการ บริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง มี 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษา วิเคราะห์ องค์ประกอบและแนวทางการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนา คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษา วิเคราะห์ หลักการตามศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 แนวคิดทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา จากการศึกษาศาสตร์ เอกสาร เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นตารางวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับแนวทางการ บริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยรวบรวม

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในสถานศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาที่น้อมนำศาสตร์พระราชาใช้ในการพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักวิชาการที่มีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารตามศาสตร์ พระราชา จำนวน 1 คน ผู้บริหารการศึกษา ที่น้อมนำศาสตร์พระราชาใช้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา จำนวน 1 คน และ ผู้บริหารสถานศึกษา ที่น้อมนำศาสตร์พระราชาใช้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา จำนวน 3 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ เป็นผู้ที่มี ผลงานหรือเป็นนักวิชาการที่มีความรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารตามศาสตร์พระราชา เครื่องมือที่ใช้ใน การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structure Interview) เกี่ยวกับองค์ประกอบ องค์ประกอบและแนวทางการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา จำนวน 5 องค์ประกอบ คือ 1. หลักการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา 2. ศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา 3. กระบวนการบริหาร 4. คุณภาพผู้เรียนใน สถานศึกษา 5. ปัจจัยความสำเร็จ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อผู้บริหารสถานศึกษาทาง โทรศัพท์เพื่อเข้าสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง และบางท่านสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์ โดยการบันทึกเสียง จัดบันทึก และนำมาถอดเทปสรุปวิเคราะห์ประเด็นการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1. หลักการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา 2. ศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนใน สถานศึกษา 3. กระบวนการบริหาร 4. คุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา 5. ปัจจัยความสำเร็จ โดยการนำข้อมูลรูปแบบ การบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 ยกร่างรูปแบบและนำร่างรูปแบบที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ภาษา

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จบการศึกษาระดับปริญญาเอกเป็นผู้บริหารที่น้อมนำศาสตร์ศาสตร์พระราชาไปใช้ในการบริหารและสามารถ เป็นแบบอย่างได้ จำนวน 9 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นอาจารย์ ระดับอุดมศึกษา จำนวน 3 คน ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 3 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน เครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารตามศาสตร์ พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีลักษณะ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) โดยประเด็นการพิจารณาความเหมาะสมฉบับนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ประเด็นการพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย

5 องค์ประกอบ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ และบันทึกข้อเสนอแนะ (Open Form) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางโทรศัพท์ เพื่อส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบถึงผู้ทรงคุณวุฒิทางไปรษณีย์และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมแนบโครงร่างวิทยานิพนธ์และร่างรูปแบบการบริหารเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาปรับปรุงรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานวิชาการ ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 362 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนขนาดสถานศึกษาในแต่ละจังหวัดเครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลไปยังกลุ่มตัวอย่าง ด้วยระบบ online และบางส่วนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองได้รับแบบสอบถาม กลับคืนจำนวน 362 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการศึกษารูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ผลการศึกษารูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาการศึกษาหลักการตามศาสตร์พระราชาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 แนวคิดทฤษฎีทางการบริหารสถานศึกษา จากเอกสาร พบว่า ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน 2) ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา 3) กระบวนการ PDCA 4) คุณภาพสถานศึกษา 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

ระยะที่ 2 รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 9 คน ได้ตรวจสอบและแนะนำให้ปรับจาก 5 องค์ประกอบ เป็น 4 องค์ประกอบ โดยบูรณาการองค์ประกอบที่ 1 และ 2 เข้าด้วยกัน เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกัน

2.1 รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย 1) หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา มี 1.1) เข้าใจ 1.2) เข้าถึง 1.3) พัฒนา และ 2) หลักการมีส่วนร่วม มี 2.1) ร่วมระดมความคิดเห็น 2.2) ร่วมวางแผนและตัดสินใจ 2.3) ร่วมดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา 2.4) ร่วมกำกับติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา 2.5) ร่วมภูมิใจในความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา พบว่า ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ เข้าใจ มี 1) การศึกษาข้อมูล 2) การวิเคราะห์ข้อมูล 3) การทำความเข้าใจปัญหาของสถานศึกษาเข้าถึง มี 1) การระเบิดจากข้างใน 2) การเข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา 3) การสร้างปัญญา พัฒนา มี 1) การเริ่ม

ด้วยตนเอง 2) การพึ่งพาตนเองได้ 3) การเป็นต้นแบบเผยแพร่องค์ความรู้ 4) การเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่ 3 คุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา พบว่า มีจำนวน 3 มาตรฐาน คือ 1) คุณภาพของผู้เรียน 2) กระบวนการบริหารและการจัดการ 3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จจากการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา พบว่า มี 2 ปัจจัย คือ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา 2) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีความรักความศรัทธาในงานและมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

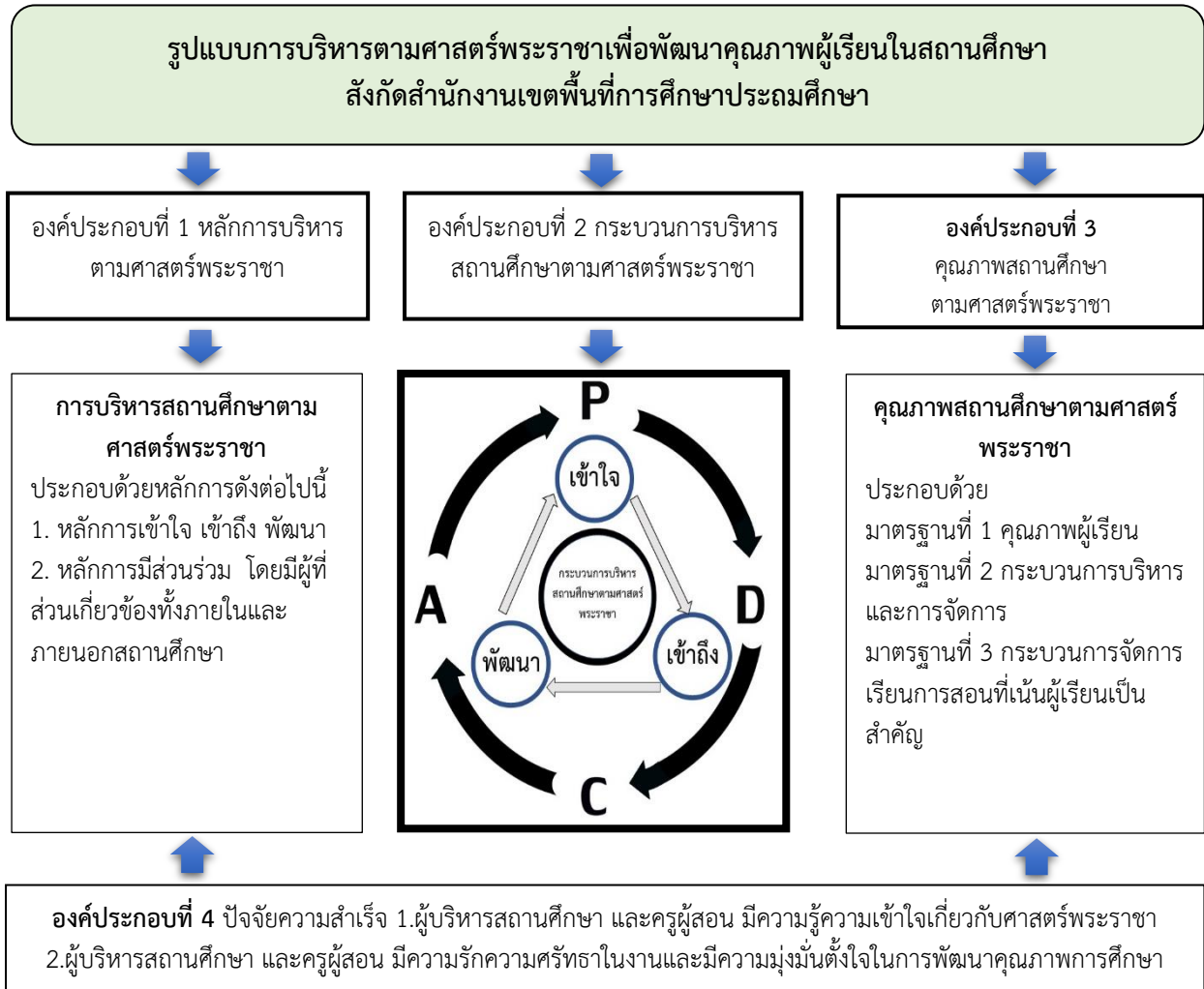
2.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวม มีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.70$), ($S.D.=0.47$)

ระยะที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ผลการประเมินรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นการประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของการนำรูปแบบไปใช้ พบว่า ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$), ($S.D.=0.43$) ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินความเป็นไปได้ เมื่อพิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีความเป็นไปได้สูงสุด คือ องค์ประกอบที่ 1 หลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.48$), ($S.D.=0.42$) และองค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.48$), ($S.D.=0.39$) รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 คุณภาพสถานศึกษาที่เกิดจากการบริหารตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$), ($S.D.=0.49$) และ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.31$), ($S.D.=0.40$) ส่วนความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.68$), ($S.D.=0.42$) ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินความเป็นประโยชน์ เมื่อพิจารณา รายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีประโยชน์สูงสุด คือ องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.69$), ($S.D.=0.40$) รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 คุณภาพสถานศึกษาที่เกิดจากการบริหารตามศาสตร์พระราชา และ องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.69$), ($S.D.=0.42$) และองค์ประกอบที่ 1 หลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.62$), ($S.D.=0.48$)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ของรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชา เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ดังนี้

Picture 1: The Administration Model of the king's Philosophy to Development the Quality of Students in School under the Primary Educational Service Area Office

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 หลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา องค์ประกอบที่ 3 คุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารงานตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ต้องประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนมีความรักความศรัทธาในงานและมีความมุ่งมั่นตั้งใจ

ในการพัฒนา สถานศึกษาต้องมีหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา คือ หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และ หลักการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา โดยดำเนินงานตามกระบวนการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา ส่งผลให้ผู้เรียนสถานศึกษามีคุณภาพตามศาสตร์พระราชา ส่งผลให้เกิดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา ซึ่งจากการสร้างรูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับ Pornwiang (2012) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาหลักการทรงงานและแนวทางการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) การจัดกลุ่มหลักการทรงงาน โดยจัดกลุ่มออกเป็นเป้าหมายและวิธีการ 2) กระบวนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาแนวทางการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้ ด้านคน ได้แก่ ครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ 18 แนวทาง ครูผู้สอน มีบทบาทและหน้าที่ 12 แนวทาง ด้านงาน ประกอบด้วย 1) ขอบข่ายงาน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การใช้และจัดหาสื่อ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเครือข่ายการเรียนรู้ การพัฒนาบุคลากร การจัดระบบการบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม และการระดมทรัพยากร ดำเนินการโดย การวิเคราะห์บริบท การวางแผน การดำเนินงาน การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม การวัดและประเมินผล 2) กระบวนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์บริบท การวางแผน การดำเนินงาน การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม การวัดและประเมินผล และด้านเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Punsangka et al. (2018) ได้ดำเนินการทำวิจัยรูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาสู่ความเป็นโรงเรียนสีขาว ตามแนวทางศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 1 พบว่า 1. สภาพการดำเนินงาน โดยรวม พบว่ามีความต้องการพัฒนายู่ในระดับมาก และด้านที่ต้องการพัฒนามากที่สุดคือ การบริหารจัดการ ความเข้าใจ รองลงมาคือ การป้องกัน และการค้นหา 2. ผลการสร้างและพัฒนารูปแบบลักษณะของรูปแบบเป็นการดำเนินงานเชิงระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) โดยมีผลย้อนกลับทุกขั้นตอน ซึ่ง กระบวนการพัฒนาประกอบด้วย 1) เข้าใจ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน คือ 1) รู้จักวิเคราะห์ปัญหา และ 2) ศึกษาให้ประจักษ์ 2) เข้าถึง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) ระเบิดจากข้างใน 2) แก่ไขจากจุดเล็ก 3) ลงมือทำให้สำเร็จ 4) รู้ขอบเขตภูมิสังคม และ 3) พัฒนา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) ง่ายเหมาะสมเชื่อมโยงแนวทางแก้ไข 2) มีส่วนร่วมเกิดประโยชน์ส่วนรวม 3) รวบรวมนำมาสะท้อนผล 4) เผยให้คนเกิดแรงบันดาลใจ 3) ผลการประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และความเหมาะสม อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการใช้รูปแบบ พบว่าด้านความรู้ข้าราชการครู และบุคลากรทางการ ศึกษาในโรงเรียนแต่ละขนาด มีความรู้หลังการพัฒนาสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้คู่มือการใช้รูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะหลักในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชาให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของชุมชนตลอดจนประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืน นั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องมีหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชาที่ชัดเจน ซึ่งต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนา นักเรียนให้มีคุณภาพ ดังที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เกี่ยวกับการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังแนวทางการบริหาร

สถานศึกษาตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สอดคล้องกับ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Sornsakda (2018) ได้สรุปหลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา คือ หลักการของศาสตร์พระราชา เพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ และพัฒนา ชีวิตของประชาชน ดำเนินการอย่างมีแผนผ่านโครงการ และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีใช้ความสำเร็จเพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น หากแต่เป็นการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน หลักการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทรงยึดแนวทางแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน หากแต่ให้เกิดความสอดคล้องกับความเป็นอยู่โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน บ้านก็มีผู้นำ วัดมีพระสงฆ์ และโรงเรียนมีครู ประสานสัมพันธ์ในชุมชน รวมถึงหลักการมีส่วนร่วม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาร่วมกันโดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา

องค์ประกอบที่ 1 หลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย 1) หลักการ เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา มี 3 ข้อ คือ 1.1) เข้าใจ ได้แก่ 1.1.1) การศึกษาข้อมูล 1.1.2) การวิเคราะห์ข้อมูล 1.1.3) การทำความเข้าใจปัญหาของสถานศึกษา 1.2) เข้าถึง ได้แก่ 1.2.1) การระดมจากข้างใน 1.2.2) การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา 1.2.3) การสร้างปัญญา และ 2) หลักการมีส่วนร่วม มี 5 ข้อ ได้แก่ 2.1) ร่วมระดมความคิดเห็น 2.2) ร่วมวางแผนและตัดสินใจ 2.3) ร่วมดำเนินงานส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา 2.4) ร่วมกำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา 2.5) ร่วมภูมิใจในความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะหลักในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชาให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของชุมชนตลอดจนประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาอย่างยั่งยืนนั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องมีหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชาที่ชัดเจน ซึ่งต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ ดังที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เกี่ยวกับการจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ดังแนวทางการบริหารสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สอดคล้องกับ Nopparat (2018) ได้สรุปหลักการของศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ทรงใช้เป็นวิธีการทรงงานมาตลอดรัชสมัยของพระองค์โดยที่ทรงศึกษาข้อมูล และสภาพปัญหาในพื้นที่จนเข้าใจอย่างถ่องแท้ในโครงการพระราชดำริที่ทรงงานอย่างเข้าถึงประชาชนจึงนำมาสู่การพัฒนาที่ได้ผลในที่สุด เข้าใจ (Understanding) คือ การเรียนรู้ (Learning) โดยต้องเข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจผู้คน เข้าใจปัญหาทางด้านกายภาพ จารีตประเพณี และวัฒนธรรมด้วยกระบวนการเรียนรู้แต่ต้องให้ผู้คนที่เราไปทำงานกับเขานั้นเข้าใจในตัวของเราด้วย เข้าถึง (Connecting) คือการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เมื่อรู้ปัญหาแล้วเข้าใจแล้วก็ต้องเข้าถึงคือการจัดระบบความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ได้ เมื่อเข้าถึงแล้วจะดำเนินการอย่างไร ให้เกิดผลให้เขาอยากเข้าถึงในตัวเราด้วยการพัฒนา (Developing) คือการนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและการขยายเครือข่าย คือองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization :LO) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Sornsakda (2018) ได้สรุปหลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา คือ หลักการของศาสตร์พระราชา เพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ และพัฒนา ชีวิตของประชาชน ดำเนินการอย่างมีแผนผ่านโครงการ และกิจกรรมต่างๆ ซึ่งมีใช้ความสำเร็จเพียงชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น หากแต่เป็นการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน หลักการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทรงยึดแนวทางแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน หากแต่ให้เกิดความสอดคล้องกับความเป็นอยู่โดยไม่ให้เกิดความขัดแย้งกัน บ้านก็มีผู้นำ วัดมีพระสงฆ์ และโรงเรียนมีครู ประสานสัมพันธ์ในชุมชน รวมถึงหลักการมีส่วนร่วม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาร่วมกันโดยมีผู้ที่มี

ส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาร่วมกันพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สอดคล้องกับ The Secretariat of the House of Representatives (2017) ได้สรุปหลักการทรงงาน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงคิดค้นแนวทางการพัฒนาการทำงานเพื่อมุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติ การมีส่วนร่วม : ทรงนำ "ประชาพิจารณ์" มาใช้ในการบริหารเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชนประชาชน หรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชน

องค์ประกอบที่ 2 กระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ 1) เข้าใจ ได้แก่ 1.1) การศึกษาข้อมูล 1.2) การวิเคราะห์ข้อมูล 1.3) การทำความเข้าใจปัญหาของสถานศึกษา 2) เข้าถึง ได้แก่ 2.1) การระเบิดจากข้างใน 2.2) การทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา 3) การสร้างปัญญา และพัฒนา ได้แก่ 3.1) การเริ่มต้นด้วยตนเอง 3.2) การพึ่งพาตนเองได้ 3.3) การเป็นต้นแบบเผยแพร่องค์ความรู้ 3.4) การเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา ต้องดำเนินงานตามหลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และทุกขั้นตอนดำเนินงานด้วยระบบคุณภาพ PDCA ทั้งนี้เป็นเพราะการบริหารตามศาสตร์พระราชาเป็นการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดีและมีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จำเป็นต้องมีการวางแผน การดำเนินงาน การตรวจสอบและการรายงานในทุกขั้นตอน เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานที่มีผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพนักเรียนโดยตรง ดังนั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องมีกระบวนการและมีวิธีการ มีแนวทางในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชาอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพ จากการที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยด้านการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา พบว่าการดำเนินตามกระบวนการ จะส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น สอดคล้องกับ Wannasri (2014) กล่าวถึงกระบวนการบริหารวิชาการว่า มีความสำคัญต่อคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา จึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการบริหาร PDCA ดังนี้ 1) การวางแผน (Plan: P) เป็นการดำเนินงานเพื่อจัดเตรียม วางแผน ทรัพยากรต่างๆ เพื่อจัดประสบการณ์ หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การวางแผนงานวิชาการ การวางแผนพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้ 2) การปฏิบัติตามแผน (Do: D) เป็นการดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่ การพัฒนาสื่อ แหล่งเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ 3) การตรวจสอบ (Check: C) เป็นการดำเนินการที่เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ผลการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูเพื่อสรุป ประเมินผลว่าสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่ การนิเทศภายใน การวัดและการประเมินผล 4) การปรับปรุง (Act: A) เป็นการดำเนินงาน ที่เกี่ยวกับการพิจารณากำหนดแนวทางปรับปรุงพัฒนาผลผลิตจากการดำเนินงานวิชาการ ได้แก่ การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Kaolan (2014) กล่าวว่า แนวคิดของ Edward Deming (PDCA) เป็นนักบริหารที่มีแนวคิดมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับความนิยมในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่นได้นำแนวคิดของ Edward Deming ไปใช้ในงานอุตสาหกรรมและการบริหารทำให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการบริหารตามแนวคิดของ Edward Deming สามารถหมุนได้หลายรอบและถ่วงจร PDCA หมุนได้หลายรอบการบริหารจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กระบวนการบริหารตามแนวคิดนี้จึงกำหนดออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) Plan (P) หมายถึง การวางแผนในการบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารต้องมีการวางแผนวิชาการของสถานศึกษา 2) Do (D) หมายถึง การนำแผนบริหารสถานศึกษาที่วางไว้ไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม 3) Check (C) หมายถึง การตรวจสอบเมื่อปฏิบัติงานตามแผน

บริหารไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง หากพบว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคก็สามารถหาแนวทางและทำการแก้ไข

4) Action (A) หมายถึง การนำแผนบริหารที่แก้ไขแล้วมาปฏิบัติใหม่ พร้อมทั้งตรวจสอบขณะดำเนินการในแต่ละขั้นตอนทิศทาง

องค์ประกอบที่ 3 คุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย 1) มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน 2) มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหารและการจัดการ 3) กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เป็นเพราะการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา ต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย ส่งผลให้เกิดคุณภาพตามมาตรฐาน ดังผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานตามศาสตร์พระราชาจากหน่วยงาน โครงการในพระราชดำริ และจากสถานศึกษาที่บริหารงานตามศาสตร์พระราชาที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา สอดคล้องกับ Ministry of Education (2018) ได้จัดทำประกาศกระทรวงเกี่ยวกับ มาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแนบท้ายประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง ให้ใช้มาตรฐานการศึกษา ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ ฉบับลงวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2561 มาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2561 มีจำนวน 3 มาตรฐาน ได้แก่มาตรฐานที่ 1 คุณภาพของผู้เรียน 1) ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน 2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน มาตรฐานที่ 2 กระบวนการบริหาร และการจัดการ มาตรฐานที่ 3 กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังสอดคล้อง Thongsam (2014) ได้ทำการวิจัยองค์ประกอบการบริหารและการจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียน ในโรงเรียนการกุศลของวัดในภาคใต้ พบว่า องค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนทั้ง 4 ด้านคือ 1) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) การใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนการสอน 3) การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และ 4) การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Chance and Segura (2009) ได้ทำการศึกษาเรื่องวิธีการทำงานร่วมกันของโรงเรียนในชนบทเพื่อพัฒนาโรงเรียน โดยการศึกษาในครั้งนี้จะตรวจสอบเหตุการณ์และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น และยั่งยืนของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมในชนบท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการปรับปรุงที่สำคัญและความสำเร็จที่ยั่งยืนจะใช้ระยะเวลา 3 ปี ในเรื่องดังต่อไปนี้ 1) ผลการทดสอบ 2) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 3) การเข้าศึกษาต่อและอัตราการสำเร็จศึกษา การวิเคราะห์เชิงคุณภาพแสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติของบุคคลในองค์กร และพฤติกรรมการเป็นผู้นำ มีส่วนช่วยในการพัฒนาที่จะให้เกิดการทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การทำงานร่วมกันที่จะประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ (1) เวลาที่กำหนดไว้สำหรับการทำงานร่วมกัน (2) การมีจุดมุ่งหมายเดียวกันในความร่วมมือเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และ 3) พฤติกรรมผู้นำที่เน้นการวางแผนและความรับผิดชอบที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ 4 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา 2) ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน มีความรักความศรัทธาในงานและมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะการที่สถานศึกษาจะบริหารงานของสถานศึกษาให้มีคุณภาพ สิ่งสำคัญที่ช่วยสนับสนุนองค์ประกอบในการบริหารคุณภาพให้ประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา มีความรักความศรัทธาในงานและมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาการดำเนินงานในสถานศึกษาที่ได้บริหารงานตามศาสตร์พระราชาและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ จำนวน 5 โรงเรียน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ

ศาสตร์พระราชา รวมถึงมีความรัก ความศรัทธา มุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน สอดคล้องกับ Pornwiang (2012) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาหลักการทรงงานและแนวทางการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) การจัดกลุ่มหลักการทรงงาน โดยจัดกลุ่มออกเป็นเป้าหมายและวิธีการ 2) กระบวนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษาแนวทางการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้ ด้านคน ได้แก่ ครูผู้สอนและผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทและหน้าที่ 18 แนวทาง ครูผู้สอนมีบทบาทและหน้าที่ 12 แนวทาง ด้านงาน ประกอบด้วย 1) ขอบข่ายงาน 2) กระบวนการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และด้านเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เรียนและบุคลากรทางการศึกษา ด้านคนระดับบุคคล ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา 2) ครูผู้สอน มีคุณลักษณะ 11 แนวทาง

สรุป

รูปแบบการบริหารตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา จะประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้สิ่งสำคัญคือผู้บริหารสถานศึกษาควรดำเนินการตามหลักการเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา อย่างเป็นระบบร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึง ในข้อมูลด้านปัญหาของสถานศึกษาทำให้เกิดปัญหาในการแก้ไขปัญหา ต้องกำหนดมาตรฐานของสถานศึกษาที่เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และ ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา มีความรักความศรัทธาในงาน และมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การบริหารงานตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1.1 ด้านหลักการบริหารตามศาสตร์พระราชา ควรดำเนินการ ตามหลักการเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา อย่างเป็นระบบร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เข้าถึง ในข้อมูลด้านปัญหาของสถานศึกษาทำให้เกิดปัญหาในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาสู่ความยั่งยืน รวมถึงการบริหารโดยใช้หลักในการมีส่วนร่วม โดยร่วมระดมความคิดเห็น ร่วมดำเนินงานส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษา ร่วมกำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา และร่วมภูมิใจในความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีความต่อเนื่อง สามารถปฏิบัติได้ตามบริบทของสถานศึกษา โดยมุ่งที่การสร้างสภาพจิตใจให้นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนเป็นหลัก

1.2 ด้านกระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา ควรมีกระบวนการบริหารตามศาสตร์พระราชา สามารถปฏิบัติได้ตามบริบทของสถานศึกษา ด้วยระบบคุณภาพ PDCA ทุกขั้นตอน ซึ่งการดำเนินงานควรนำกรอบการดำเนินงานตามศาสตร์พระราชาในปีที่ผ่านมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาปีถัดไป เพื่อให้สถานศึกษามีข้อมูลการกำหนดแนวทาง/วิธีการปฏิบัติงานในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้มีคุณภาพ มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.3 ด้านคุณภาพสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชา สถานศึกษาควรกำหนดมาตรฐานการศึกษาที่เชื่อมโยงกับศาสตร์พระราชา ประกอบด้วยคุณภาพผู้เรียน กระบวนการบริหารและการจัดการ และกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1.4 ด้านปัจจัยความสำเร็จของการบริหารงานตามศาสตร์พระราชา ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา มีความรักความศรัทธาในงานและมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการบริหารงานตามศาสตร์พระราชาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในสถานศึกษาสู่ความยั่งยืน

2.2 ควรวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาตามศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

References

- Chance, P. L., & Segura, S. N. (2009). A Rural High School's Collaborative Approach to School Improvement. *Journal of Research in Rural Education*, 24(5), 1-12.
- Kaolan, J. (2014). *Techniques for Academic Administration in Educational Institutions Strategies and Approaches Practice for Executive Professionals*. (2nd ed.). Songkhla: Outskirts of Printing.
- Nopparat, S. (2018). *King's Science to the Development of Administrative Science*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Pansangka, R. et al. (2018). *The Model of Educational Institute Development towards a White School according to the Royal Philosophy for Sustainability under the Jurisdiction of the Educational Service Area Office Loei Primary Education District 1*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Pornwiang, S. (2012). *Applying the Principles of his Majesty the King's work in the Administration of Basic Educational Institutions*. Naresuan University. Phitsanulok.
- Sornsakda, S. (2018). *The King's Science and Local Wisdom Development*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- The Office of the Basic Education Commission. (2019). *Policy of the Office of the Commission. Basic Education, Fiscal Year 2019*. Bangkok: Agricultural Cooperatives Assembly of Thailand.
- The Secretariat of the Education Council. (2017). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Sweet Chili Graphic Co., Ltd.
- The Secretariat of the House of Representatives. (2017). *Report of the Board of Directors. Propel the Succession of the King's Philosophy National Reform Driving Council on Driving Inheriting the King's Science to Reform the Country*. Bangkok: Parliament.
- Tnongsam, L. (2014). *Administrative Components and Teaching and Learning Management*. (Master's Thesis). Vongchavalitkul University. Nakhon Ratchasima.

Wannasri, C. (2014). *Academic Administration in Educational Institutions*. Phitsanulok: Rattanasuwan Printing.

Wiwattananont, S. (2017). *Philosophy of Thai Education according to his Majesty's Initiative. his Majesty Bhumibol Adulyadej, Rama IX (Complete Study)*. Bangkok: M.P.A.

การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

The Promotion of Early Childhood Well-Being at Child Development Center
under Local Administrative Organization in the Northeast Region

¹พิมชนก หาคำ, ไพวัลย์ โคตรตะ และ กชพงศ์ สารการ

¹Pimchanok Hakham, Paiwan Kotta and Kotchapong Sarakan

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pimchanok.hg59@ubru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการณ์และการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มเป้าหมาย ในการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน ครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน แม่ครัวที่ทำอาหารกลางวัน 1 คนและผู้ปกครอง 20 คน กลุ่มเป้าหมายการสนทนากลุ่มคือคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก 15 คน ครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน 282 คนและผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียน 347 คน ในเขตสุขภาพที่ 7-10 เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. การศึกษาสภาพการณ์พบว่า เด็กอายุ 0-5 ปี มีปัญหาที่มีการล่าช้า ร้อยละ 5.64 มีพัฒนาการของสมองด้านการคิดเชิงบริหารโดยรวมล่าช้ามากกว่าเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ 30 และผู้บริหารให้ความสำคัญในการพัฒนาคน ครูผู้ดูแลเด็กมีจิตใจรักเด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพครอบคลุมทุกด้าน 2. การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนพบว่า ครูผู้ดูแลเด็กและพ่อแม่/ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนมีความรู้ด้านการเล่นมากที่สุด มีทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ และมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับมาก องค์ประกอบของการส่งเสริมสุขภาวะเด็กประกอบด้วย 1) ด้านปัจจัยส่วนบุคคล 2) ด้านปัจจัยภายในตัวเด็ก และ 3) ด้านปัจจัยแวดล้อม

คำสำคัญ: สุขภาวะ; เด็กก่อนวัยเรียน; ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

Abstract

The research article aimed at studying the circumstances and promotion of early childhood well-being at Child Development Centers under local administrative organization in the Northeast Region. The target group for in-depth interview comprised one chief executive of Subdistrict Administrative Organization (SAO), one head of Child Development Center, one

*Received August 7, 2022; Revised September 3, 2022; Accepted October 8, 2022

director of Tambol health promotion hospital, three childcare teachers, one female chef, and twenty parents. The target group for focus group discussion included 15 committee members of child development center and childcare teachers, 282 early childhood teachers, and 347 early childhood parents in health area 7 – 10. The tools used were questionnaire form, interview form, and focus group. The data were analyzed by frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

From the study, the following results were found: 1) According to a study of the circumstances, a child aged 0 to 5 years old has a developmental delay with a percentage of 5.64, as well as an executive function developmental delay with a percentage of 30. The findings also revealed that administrators place an importance on human development, childcare teachers develop a fondness for children, and parents participate in supporting early childhood well-being in all aspects; 2) From exploring the promotion of early childhood well-being, early childhood teachers and parents have knowledge on playing at the highest level, attitudes about promoting early childhood well-being at the unsure level, and behavior that promotes early childhood well-being at a high level. The components of early childhood promotion comprise: 1) personal factors; 2) factors within early childhood; and 3) environmental factors.

Keywords: Well-Being; Early Childhood; Child Development Center

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของประเทศไทย ให้ความสำคัญการเพิ่มผลิตภาพการผลิต (Productivity) บนพื้นฐานของการพัฒนาและใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาและนวัตกรรม ที่ผสมผสานกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับความสามารถในการแข่งขันของโลก โดยเฉพาะในการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่มีแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ตามกรอบยุทธศาสตร์ที่ 3 ว่าด้วยการพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายคือ คนทุกช่วงวัยมีทักษะความรู้ความสามารถและสมรรถนะตามมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานวิชาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตามศักยภาพเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี มีพัฒนาการสมวัยเพิ่มขึ้น ครูผู้ดูแลเด็กมีความรู้และทักษะในการดูแลเด็กที่ถูกต้อง สามารถจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ให้สถานศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้คุณภาพและมาตรฐานจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักสูตรและสมรรถนะของเด็กก่อนวัยเรียน เชื่อมโยงกับมาตรฐานคุณภาพเด็กก่อนวัยเรียนอาเซียน (National Early Childhood Development Board, 2019) ซึ่งการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนและการผลักดันยุทธศาสตร์ต่างๆ ไปสู่เป้าหมายเดียวกันจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์เป็นตัวจักรสำคัญ ในสังคมที่เจริญรุ่งเรืองและยั่งยืนเป็นผลมาจาก การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์ นิสัยใฝ่เรียนรู้ จิตสำนึกดีงาม มีวินัย มีสุขภาพกายและใจที่ดี โดยเฉพาะในเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถ้าหากเด็กก่อนวัยเรียนได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมจะเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ จะเติบโตเป็นพลเมืองที่ดี และเป็นพลังในการพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ซึ่งเด็กก่อนวัยเรียนถือเป็นวัยทองของช่วงระยะเวลาในการเจริญเติบโตของมนุษย์เนื่องจากสมองมีการพัฒนาและเติบโตอย่างรวดเร็ว

มากกว่าของสมองผู้ใหญ่ ถึงร้อยละ 80 และเป็นช่วงของการสร้างรากฐานชีวิตทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม (Department of Education and Children's Services, 2005)

ปัญหาสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียนในประเทศไทย ด้านเด็กก่อนวัยเรียนพบว่าเด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าร้อยละ 23 มีพัฒนาการล่าช้า ร้อยละ 5.64 โดยแบ่งเป็นพัฒนาการล่าช้าด้านการใช้ภาษามากที่สุดรองลงมาคือ ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการช่วยเหลือตนเอง (Department of Children and Youth Affairs, Ministry of Social Development and Human Security, 2018) สำหรับด้านสติปัญญาพบว่าเด็กก่อนวัยเรียนร้อยละ 30 มีพัฒนาการของสมองด้านการคิดเชิงบริหารโดยรวมล่าช้ามากกว่าเกณฑ์เฉลี่ย โดยมีปัญหาในการกำกับตนเอง หุนหันพลันแล่น ทำโดยไม่คิด ใจร้อน รอคอยไม่ได้ สมาธิวอกแวกง่าย ไม่สามารถทำงานที่ยากให้สำเร็จได้ (Chutabhakdikul, Thanasetkorn, Lertawasdatrakul, and Ruksee, 2017) ด้านสภาพแวดล้อม จากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พบว่าลักษณะของครอบครัวมีความหลากหลาย ในสังคมชนบทผู้สูงอายุทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก ขณะเดียวกันพ่อแม่ต้องไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็ก ทำให้เด็กก่อนวัยเรียนมีเวลาอยู่กับพ่อก่อนน้อยลง พบว่าเด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ 22.7 เด็กก่อนวัยเรียนมีหนังสือนิทานอ่านเพียงร้อยละ 41.2 โดยครอบครัวยากจนมีหนังสือเด็กเพียงร้อยละ 24 (National Statistical Office, 2016) พบการได้รับการอบรมเลี้ยงดูด้วยวิธีที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การเลี้ยงดูด้วยวิธีการรุนแรง ถูกลงโทษโดยการทำร้ายจิตใจหรือร่างกาย ร้อยละ 75.2 (National Statistical Office, 2016) ผู้ปกครองขาดความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก คาดหวังที่ต้องการให้เด็กอ่านออกเขียนได้ และพบว่าผู้ปกครองให้เด็กก่อนวัยเรียนใช้สื่อเทคโนโลยี เช่น ไอแพด โทรศัพท์มือถือ หรือโทรทัศน์ ส่งผลให้เด็กมีความบกพร่องในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ด้านระบบบริการสุขภาพ พบว่าสถานศึกษาและสถานรับเลี้ยงเด็กทั้งของภาครัฐและเอกชน มีความพยายามในการจัดบริการดูแลเด็กก่อนวัยเรียนให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย แต่พบว่ายังขาดการควบคุมในด้านคุณภาพและมาตรฐานของการดูแล ครูในศูนย์เด็กเล็กส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญด้านเนื้อหาและการวัดผลมากกว่าการประเมินผลเพื่อพัฒนาหลักสูตร เน้นให้เด็กท่องจำความรู้ (Kongsanoh, 2015)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพปัญหาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังไม่พบการศึกษาในภาพรวมของระดับภูมิภาค มีเพียงการศึกษาเฉพาะบางบริบทเท่านั้นซึ่ง Sukram and Ruangsuwan (2017) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดอุดรธานีพบว่ามีความเหลื่อมล้ำ และความแตกต่างของมาตรฐานการดูแลเด็กที่หลากหลาย ทั้งในด้านโครงสร้างการบริหารงาน ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการและกิจกรรมตามหลักสูตร ด้านอาคาร สถานที่สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย ด้านการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากชุมชน รวมถึงวิสัยทัศน์ ความรู้ ความเข้าใจ และความต่อเนื่องของการดำรงตำแหน่งของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับ การศึกษาของ Jundaboot, Yoosook and Semrum (2019) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลสีวิเชียร อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่ากลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย ขาดการสร้างการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กและระบบการกำกับติดตามยังขาดความต่อเนื่อง จากสภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเด็กก่อนวัยเรียน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ

การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนถือเป็นโอกาสทองของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากเป็นช่วงที่สมองมีการพัฒนาการเรียนรู้สูงสุด จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาไปพร้อมกัน ทุกๆ ด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ

สังคมและสติปัญญา ปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะของเด็กก่อนวัยเรียนมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านครูหรือผู้ดูแล ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครูหรือผู้ดูแล และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยด้านครูหรือผู้ดูแลเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด (Office of the Health Promotion Foundation (ThaiHealth) and the Office of Child, Youth, and Family Health Support (Office 4), 2017) เนื่องจากครูผู้ดูแลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน จำเป็นต้องมีความรู้และเข้าใจในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอย่างครอบคลุม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาและกระตุ้นสมองของเด็ก มากกว่าการดูแลทั่วไปเพียงเพื่อให้เด็กได้รับประทานอาหารและพักผ่อน (Julius, 2016) เพราะหากสมองไม่ได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสมในช่วงนี้ จะส่งผลต่อสุขภาวะของเด็กในการสร้างเส้นใยประสาทของสมองที่มีการเจริญเติบโตตลอดเวลา ทำให้ศักยภาพการเรียนรู้ลดลง (Department of Mental Health, Ministry of Public Health, 2016) เกิดปัญหาด้านอารมณ์ และพฤติกรรม ไม่เชื่อฟังและมีพฤติกรรมก้าวร้าว และไม่สามารถเรียนต่อในระดับชั้นที่สูงขึ้น (Julius, 2016) จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าสถานการณ์ปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การดำเนินงานของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนที่ผ่านมาส่วนใหญ่ เป็นการศึกษาด้านการบริหารจัดการ (Nammatee, Ketsiri and Pakotang, 2014) การให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (Pengsrikhot and Maputh, 2011; Nakunsong et al. 2010; Mooltripakdee, 2012; Monpianjan, Sarnrattana and Namsiri, 2013) และการส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายต่างๆ ซึ่งเป็นการศึกษาเฉพาะด้านและพบว่า ยังเป็นการทำงานแบบแยกส่วน ยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะของเด็กก่อนวัยเรียน ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่บูรณาการการทำงานที่ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับเด็กก่อนวัยเรียนและสิ่งแวดล้อมภายนอก

เหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการณ์การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อช่วยให้ครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องเป้าหมายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่ต้องการให้เด็กก่อนวัยเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ มีวินัยมีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีความเป็นพลเมืองต้นรู้ มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ และทำประโยชน์ต่อส่วนรวมมีสุขภาพกายและใจที่ดีมีความเจริญงอกงามทางจิตวิญญาณมีวิถีชีวิตที่พอเพียง อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีคุณภาพ พร้อมในการเรียนรู้ในชั้นที่สูงขึ้น และคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการ สร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนสำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และได้ข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถกำหนดยุทธศาสตร์รองรับและตอบสนองความต้องการ ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เด็กก่อนวัยเรียนในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการณ์และการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาสภาพการณ์และการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study โดยการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน หลักการคิดและแนวทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อกำหนดกรอบแนวคิด โดยรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน โดยการสืบค้นจากเอกสาร วรรณกรรม ทั้งในและต่างประเทศ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ 1) การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับรางวัลผู้ดูแลเด็กดีเด่น 1 แห่ง 2) และการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม 4) การศึกษาสภาพการณ์และความต้องการการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน ครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน แม่ครัวที่ทำอาหารกลางวัน 1 คนและผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียน 20 คน กลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่มคือคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก 15 คน และกลุ่มตัวอย่างกิจกรรมที่ 4 คือ ครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 282 คน และผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 347 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) แบบสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก
2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยการสนทนากลุ่ม คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก จำนวน 15 คน

3) แบบสอบถามการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สำหรับครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน มีดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามรายข้อ (item-level CVI) ได้ค่าเท่ากับ 1.0 (Yaghmaie, 2003) อ้างใน Phasunon (2015) มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.83 (Kaemkate, 2008) และชุดที่ 2 แบบสอบถาม การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สำหรับพ่อแม่/ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียน ค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามรายข้อ (item-level CVI) ได้ค่าเท่ากับ 1.0 (Yaghmaie, 2003) อ้างใน Phasunon (2015) ค่าความเชื่อมั่น 0.75 (Kaemkate, 2008)

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนที่ 2 แบบสอบถาม เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ค่าคะแนนเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results) โดยการสังเคราะห์องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน จากการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ นำเสนอภาพรวมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนของครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนและพ่อแม่ผู้ปกครอง ทั้งด้านความรู้ ทักษะและการปฏิบัติการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนของครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการณ์พบว่า ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านกระจาย อ.ป่าต้ว จังหวัดยโสธร มีสภาพการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนที่เหมาะสมครอบคลุม ทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสติปัญญา ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1.1 ด้านร่างกาย พบว่าเด็กได้รับการดูแลตามพัฒนาการ โดยมีการทำงานร่วมกันกับพยาบาลวิชาชีพ มีระบบการส่งต่อ เมื่อพบว่าเด็กก่อนวัยเรียนมีความเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาด้านสุขภาพ

1.2 ด้านอารมณ์ จิตใจ เด็กก่อนวัยเรียนมีของเล่นตามมุมต่างๆ เช่น มุมหนังสือนิทาน มุมบล็อกไม้ ตุ๊กตา ที่จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ เด็กก่อนวัยเรียนได้รับการฝึกให้เรียนรู้วัฒนธรรมไทย การไหว้ทำความเคารพ การฝึกความเป็นระเบียบวินัยทั้งการแต่งกายและการอยู่ร่วมกัน มีการฝึกนั่งสงบนิ่งระหว่างรอให้ผู้ปกครองมารับกลับบ้านอย่างเป็นระเบียบ ได้รับการส่งเสริมโดยการกอด และให้ความรักความอบอุ่น

1.3 ด้านสติปัญญา เด็กก่อนวัยเรียนมีความมั่นใจในตนเอง พูดคุยและตอบคำถามด้วยความกระตือรือร้น เด็กมีความรับผิดชอบและช่วยเหลือตนเองตามวัยได้ ได้รับการส่งเสริม โดยการเล่นตามแผนการเรียนรู้ประจำวัน โดยมีมุมของเล่นพัฒนาสมอง ของเล่น ตุ๊กตา สมุดภาพ

1.4 ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม มีคณะกรรมการศูนย์ฯที่เข้มแข็งและครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม สภาพแวดล้อมมีความเหมาะสม ปลอดภัย

2. ผลการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 ผลการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนของครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 282 คน อายุเฉลี่ย 38 ปี ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คู่ มีวุฒิการศึกษาชั้นสูงสุดระดับ ปริญญาตรี เป็นพนักงานส่วนท้องถิ่นมากที่สุด มีประสบการณ์การทำงานที่เป็นครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มากที่สุด 6-10 ปี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนของครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนด้านความรู้ ด้านพฤติกรรม และด้านทัศนคติ ได้ข้อสรุปดังนี้

ด้านความรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้านความรู้ ได้ถูกต้องมากที่สุดในประเด็นการเล่น ช่วยพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว ทำให้เด็กก่อนวัยเรียนสนุก เพลิดเพลิน มีความสุข ส่งผลต่ออารมณ์และจิตใจของเด็ก รองลงมาคือประเด็น ทักษะสมองทางการบริหารไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ต้องฝึกฝนต่อเนื่องเป็นขั้นตอน เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงที่หลากหลาย และประเด็นเด็กก่อนวัยเรียนที่ได้รับการสร้างให้มีต้นทุนชีวิตหรือมีคุณลักษณะที่ดี (การรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง การได้รับการใส่ใจที่ดีจากครอบครัว มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนรู้ การมีวินัย ทำตัวเป็นประโยชน์ต่อสังคม และการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนในชุมชน) จะทำให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต และข้อที่ตอบถูกต้องน้อยที่สุดคือประเด็น ขณะเล่นนิทานควรอุ้มเด็กนั่งตัก โอบกอดเขาไว้พร้อมกับชี้ชวนให้เด็กๆ ดูหนังสือภาพ สีสดใสใส รองลงมาคือ ประเด็นการทำงานศิลปะในเด็กก่อนวัยเรียนควรเน้นที่ความตั้งใจพยายามทำงานให้สำเร็จ และประเด็น เมื่อเด็กก่อนวัยเรียนไม่ยอมเข้านอน ท่านควรปล่อยให้เด็กเล่นตามอิสระ

ด้านพฤติกรรม กลุ่มตัวอย่างครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน มีคะแนนการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายข้ออยู่ระหว่าง 3.63-4.60 เฉลี่ยรวม 4.33 แสดงให้เห็นว่าตัวอย่างมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านทัศนคติ กลุ่มตัวอย่างครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน มีคะแนนการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รายชื่ออยู่ระหว่าง 2.22–4.27 เฉลี่ยรวม 2.96 แสดงให้เห็นว่า ตัวอย่างมีทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนโดยรวมอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ โดยกังวลว่าการจัดกิจกรรมให้เด็กเล่นมากเกินไปจะทำให้เด็กก่อนวัยเรียนอ่าน เขียน หนังสือได้ช้า และรู้สึกลำบากใจที่จะบอกพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็กก่อนวัยเรียนขณะอยู่ที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อให้พ่อแม่/ผู้ปกครอง ได้ร่วมรับรู้และช่วยปรับพฤติกรรม

2.2 ผลการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนของพ่อแม่/ ผู้ปกครองครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 347 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 35.91 ปี มีสถานภาพสมรสคู่ ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาคือปริญญาตรี ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนของพ่อแม่/ ผู้ปกครองในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีดังนี้

ด้านความรู้ กลุ่มตัวอย่าง ตอบแบบสอบถามการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ด้านความรู้ได้ถูกต้องมากที่สุด ประเด็น การเล่นช่วยพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว ทำให้บุตรหลานสนุกสนาน เพลิดเพลิน และมีความสุข ส่งผลต่ออารมณ์และจิตใจของเด็ก รองลงมาคือประเด็น บุตรหลานที่ได้รับการสร้างให้มีต้นทุนชีวิตหรือมี คุณลักษณะที่ดี (การรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง การได้รับการใส่ใจที่ดีจากครอบครัว มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการเรียนรู้ การมีวินัยทำตัวเป็นประโยชน์ต่อสังคมและการมีสัมพันธภาพที่ดีกับคนในชุมชน) จะทำให้เด็กสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต และประเด็น และข้อที่ตอบถูกน้อยที่สุดคือประเด็น เมื่อบุตรหลานไม่ยอมเข้านอน ท่านควรปล่อยให้เขาเล่นตามอิสระ รองลงมาคือประเด็น การให้บุตรหลานทำงานศิลปะ ท่านควรเน้นที่ความตั้งใจ และความพยายามทำงานให้สำเร็จ และประเด็นบุตรหลานของท่านสามารถเรียนรู้ระเบียบ กฎกติกาที่ท่านกำหนดขึ้นได้ ตามลำดับ

ด้านทัศนคติ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยด้านทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนรายชื่ออยู่ระหว่าง 2.73–4.52 เฉลี่ยรวม 3.52 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมี ทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนโดยรวมอยู่ในระดับที่เห็นด้วยแต่ไม่แน่ใจในข้อต่อไปนี้ รู้สึกหงุดหงิดที่เห็นบุตรหลาน อุจจาระปัสสาวะไม่เป็นที่ รู้สึกไม่พอใจ เมื่อครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บอกว่าบุตรหลาน ท่านมีพฤติกรรม ลักขโมยหรือรังแกเพื่อน การที่ต้องดูแลบุตรหลานทำให้ท่านรู้สึกเครียดหรือวิตกกังวลต่อการ ใช้ชีวิตของตนเองในอนาคต รู้สึกลำบากใจที่ต้องดูแลบุตรหลานที่มีอารมณ์ที่หงุดหงิดง่าย เป็นเด็กเลี้ยงยาก และปรับตัวยาก

ด้านพฤติกรรม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยด้านพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนรายชื่ออยู่ระหว่าง 3.52–4.73 เฉลี่ยรวม 4.03 แสดงให้เห็นว่าตัวอย่างมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ค้นพบองค์ประกอบของการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ด้านปัจจัยส่วนบุคคล 2) ด้านปัจจัยภายใน (ตัวเด็ก) และ 3) ด้านปัจจัยแวดล้อม ซึ่งผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การประเมินสุขภาวะเด็กอย่างรอบด้าน เกี่ยวกับสุขภาวะด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ น้ำหนักแรกเกิด ภาวะโภชนาการ โรคประจำตัว รายได้ของครอบครัว การศึกษาของผู้เลี้ยงดู และการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

2. ปัจจัยภายในของตัวเด็ก

การรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับสุขภาวะด้านอารมณ์ สังคม และการเรียนรู้ ได้แก่ พื้นอารมณ์ ความผูกพันทางอารมณ์กับผู้เลี้ยงดู ปมในใจที่ทำให้มีความวิตกกังวล ปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน พฤติกรรมความรุนแรงในกลุ่ม การรับรู้ การเรียนรู้ และทักษะสมองด้านการบริหารจัดการ การประเมินพฤติกรรมความเสี่ยงต่อสมาธิสั้น เพื่อให้เด็กได้รับการพบจิตแพทย์ การวางแผนและการให้การช่วยเหลือพฤติกรรมที่บกพร่อง และการติดตามประเมินผลการส่งเสริมสุขภาวะ

3. ปัจจัยแวดล้อม

3.1 ด้านครูผู้ดูแลเด็ก ได้แก่การมีสติ รู้ตัว ความรู้และทักษะในการส่งเสริมสุขภาวะของครูผู้ดูแลทัศนคติของครูต่อพฤติกรรมเด็กที่ไม่ควบคุมตัวในพฤติกรรมที่ไม่เป็นไปตามพัฒนาการ การสะท้อนข้อมูลซึ่งเกิดขึ้นในเด็กก่อนวัยเรียนที่สังเกตเห็นให้กับพ่อแม่ผู้ปกครองด้วยการพูดคุยอย่างธรรมดาๆ ลดการจับผิดว่าใครเป็นหรือไม่เป็นปัญหา

3.2 ปัจจัยด้านพ่อแม่ผู้ปกครอง ได้แก่ความรู้ และทักษะ การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ผู้ปกครอง การสร้างเครือข่ายผู้ปกครอง การเลี้ยงดูแบบวินัยเชิงบวก การสร้างความผูกพันทางอารมณ์

3.3 ปัจจัยด้านวิธีการ ได้แก่ การเล่น นิทาน งานบ้าน การนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน เช่นการพัฒนาทักษะสมองด้านการบริหาร

3.4 ปัจจัยด้านนโยบาย ได้แก่ ความเป็นอิสระของคณะกรรมการและการทำงานอย่างบูรณาการของคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การสอนตามมาตรฐานของหลักสูตร การบริหารงบประมาณ มาตรการความปลอดภัยและเหมาะสมสำหรับเด็กของชุมชน และความพร้อมใช้ของวัสดุอุปกรณ์ การมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาด้านสุขภาพโดยเฉพาะด้านสุขภาพจิต เพื่อให้คำปรึกษาช่วยเหลือทั้งเด็กก่อนวัยเรียนและผู้ดูแล

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการณ์การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เด็กก่อนวัยเรียนมีภาวะน้ำหนักตัวน้อยกว่าเกณฑ์ และมีโรคอ้วน รวมทั้งมีฟันผุ และไม่รับประทานผัก สอดคล้องกับการสำรวจสภาพปัญหาด้านสุขภาวะของเด็กและเยาวชนของประเทศไทย (สำนักสนับสนุนสุขภาวะเด็ก เยาวชน และครอบครัว (Office of the Health Promotion Foundation (Thai Health) and the Office of Child, Youth, and Family Health Support (Office 4), 2017) พบว่า เด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าร้อยละ 23 มีพัฒนาการล่าช้า ร้อยละ 5.64 โดยแบ่งเป็นพัฒนาการล่าช้าด้านการใช้ภาษามากที่สุดรองลงมาคือ ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ด้านการเข้าใจภาษา ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการช่วยเหลือ ด้านจิตใจ อารมณ์ พบว่า เด็กก่อนวัยเรียนมีพฤติกรรมล้อเลียน แกล้งเพื่อน เอาแต่ใจตนเอง ไม่แบ่งปันของเล่น และทะเลาะกันกับเพื่อนตนเอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Chutabhakdikul, Thanasetkorn, Lertawasdatrakul and Ruksee (2017) ที่พบว่าเด็กก่อนวัยเรียนร้อยละ 30 มีพัฒนาการของสมองด้านการคิดเชิงบริหารโดยรวมล่าช้ามากกว่า

เกณฑ์เฉลี่ย โดยมีปัญหาในการกำกับตนเอง หุนหันพลันแล่น ทำโดยไม่คิด ใจร้อน รอคอยไม่ได้ สมาธิวอกแวกง่าย ไม่สามารถทำงานที่ยากให้สำเร็จ

2. การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กและพ่อแม่/ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนมีความรู้ด้านการเล่นมากที่สุด มีทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ และมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับมากทั้งนี้เป็นเพราะพ่อแม่/ผู้ปกครองอาจมีความรอบรู้ด้านสุขภาพในเรื่องการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนอยู่แล้วสอดคล้องกับการศึกษาของ Boonjeam et al. (2021) ที่พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้เลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่องค์ประกอบเรื่อง ความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน

สรุป

การวิจัยเรื่องการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพการณ์และการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 4 กิจกรรมได้แก่ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การศึกษาดูงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับรางวัลผู้ดูแลเด็กดีเด่น 3) และการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม 4) ศึกษาสภาพการณ์ปัญหาและความต้องการการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมที่ 3 คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 คน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 1 คน ครูผู้ดูแลเด็ก 3 คน แม่ครัวที่ทำอาหารกลางวัน 1 คนและผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียน 20 คน และการสนทนากลุ่มในคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและครูผู้ดูแลเด็ก 15 คน กิจกรรมที่ 4 คือครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 282 คน และผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนจำนวน 347 คน เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แนวคำถามการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบข้อมูลเชิงประจักษ์ว่า เด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการล่าช้า ร้อยละ 5.64 มีพัฒนาการของสมองด้านการคิดเชิงบริหารโดยรวมล่าช้ามากกว่าเกณฑ์เฉลี่ย ร้อยละ 30 หากสมองไม่ได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสม ในช่วงนี้จะส่งผลต่อสุขภาวะของเด็ก ทำให้ศักยภาพการเรียนรู้ลดลง ผลการศึกษาดูงานการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มพบว่าครูผู้ดูแลเด็กและผู้บริหารให้ความสำคัญในการพัฒนาคนมากกว่าด้านโครงสร้าง ครูมีใจรักเด็ก พ่อแม่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาวะครอบคลุมทุกด้าน ผลการสำรวจพบว่าครูผู้ดูแลเด็กและพ่อแม่/ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนมีความรู้ ด้านการเล่นช่วยพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหว ทำให้เด็กก่อนวัยเรียนสนุก เพลิดเพลินและมีความสุข ส่งผลต่ออารมณ์และจิตใจของเด็กได้ถูกต้องมากที่สุด มีทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ และมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับมาก ปัญหาและอุปสรรคพบว่าบุคลากรที่ดูแลเด็กไม่ได้จบการศึกษาในด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก ขาดงบประมาณในการพัฒนาความรู้และทักษะครู สภาพห้องเรียนไม่เหมาะสม องค์ประกอบของการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลักได้แก่ 1) ด้านปัจจัยส่วนบุคคล 2) ด้านปัจจัยภายใน (ตัวเด็ก) และ 3) ด้านปัจจัยแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพการณ์การส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เด็กก่อนวัยเรียนมีภาวะน้ำหนักตัวน้อยกว่าเกณฑ์ และมีโรคอ้วน รวมทั้งมีฟันผุ และไม่รับประทานผัก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ครูผู้ดูแลเด็กควรให้ความสำคัญในเรื่องโภชนาการ ทันตสาธารณสุข โดยเฝ้าระวังและติดตามประเมินผลสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอย่างต่อเนื่อง โดยประสานความร่วมมือกับบุคลากรทางสาธารณสุข ทันตแพทย์ นักโภชนาการรวมทั้งพ่อแม่/ผู้ปกครอง เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญในการวางแผนป้องกันปัญหาและส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ผลการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ครูผู้ดูแลเด็กและพ่อแม่/ผู้ปกครองเด็กก่อนวัยเรียนมีความรู้ด้านการเล่นมากที่สุด มีทัศนคติต่อการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับที่ไม่แน่ใจ และมีพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในระดับมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการดังนี้ ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการพัฒนาครูผู้ดูแลเด็กก่อนวัยเรียน พ่อแม่/ผู้ปกครองให้มีทัศนคติที่ถูกต้องในการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนโดยการจัดประสบการณ์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การส่งเสริมสุขภาวะเด็กอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะข้อประเด็นเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 ประสิทธิภาพของรูปแบบการส่งเสริมสุขภาวะเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

References

- Boonjeam, S. et al. (2021). Smart Early Childhood in The Northeast Region. *KKU Research Journal (Graduate Studies)*, 21(4), 196-209.
- Chutabhakdikul, N., Thanasetkorn, P., Lertawasdatrakul, O., & Ruksee, N. (2017). *Tool Development and Evaluation Criteria for Assessment of Executive Function in Early Childhood*. Bangkok: Mahidol University.
- Department of Children and Youth Affairs, Ministry of Social Development and Human Security. (2018). *Child and Youth Development Report for the year 2017*. Bangkok: Department of Children and Youth Affairs: Ministry of Social Development and Human Security.
- Department of Education and Children's Services Wellbeing Is Central to Learning, (2005). *A Working Paper*. South Australia: DECS Publishing.

- Department of Mental Health, Ministry of Public Health. (2016). *Confident Thai Children with Good IQ, Outstanding EQ" Situational Survey of Intelligence and Emotional Intelligence among Thai Children in Grade 1*. Nonthaburi: Department of Mental Health, Ministry of Public Health.
- Julius, G. (2016). *Early Childhood Education: The Key to Success*. Spring.
- Jundaboot W., Yoosook W., & Semrum, W. (2019). Development Guideline for Promotion of Pre-Schoolers in Child Development Center, Sewichian Municipal District, Numyuen Disrict, Ubonratchathani Province. *Journal of Education Research Faculty of Education, Srinakharinwirot University*, 13(1), 208-219.
- Kaemkate, W. (2008). *Research Methods in Behavioral Sciences*. (2nd ed.). Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Kongsanoh, S. (2015). *Early Childhood Care and Education in Early Childhood Education, the Heart of Education*.
- Monpianjan, C., Sarnrattana, W., & Namsiri, S. (2013). *A Holistic Approach to Early Childhood Educational Management in Sub-district Administrative Organizations: A Case Study of Dong Pong ECDC, Sila Sub-district Administrative Organization, Khon Kaen Province*. National Academic Conference "Graduate Research Conference 2013". Khon Kaen University.
- Mooltripakdee, W. (2012). A Development in Early Childhood Education Model for the Northeast Rural Community, Thailand. *Sripatum Chonburi Journal*, 10(2), 99-109.
- Nakunsong, T. et al. (2010). Development of a Teaching Model for Child Care Centers under Local Government Organization: Practices of Local Wisdom. *Rajabhat Mahasarakham University Journal, RMU.J.*, 4(1), 77-88.
- Nammanee, S., Ketsiri, A., & Pakotang, J. (2014). An Effective Model of Children Development Centre Administration under Local Administration Organization. *Journal of Research and Development Buriram Rajabhat University*, 9(2), 114-126.
- National Early Childhood Development Board. (2019). *National Standard for Early Childhood Development Centers*. Documents for the Meeting Explaining the Guidelines for the Implementation of the National Child Development Center Standards, Thursday 7 February 2019, Time 13.00 – 15.00. at Bangkok Ballroom, 2nd Floor, Royal City Hotel, Bangkok.
- National Statistical Office. (2016). *The Situation Survey of Children and Women in Thailand 2015-2016*. Bangkok: National Statistical Office.
- Office of the Health Promotion Foundation (Thai Health) and the Office of Child, Youth, and Family Health Support (Office 4). (2017). *Seedtizen Seed Citizen: Situation Report for Children, Youth, and Families in 2017*. Bangkok: Office of Child, Youth, and Family Health Support.

- Pengsrikhot, S., & Maputh, C. (2011). Parental Participation Model in Early Childhood Education Management. *Journal of Education and Social Development*, 7(1), 68-82.
- Phasunon, P. (2015). Validity of Questionnaire for Social Science Research. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University*, 18(18), 375-396.
- Sukram, S., & Ruangsuwan, C. (2017). Development of Management, Child Development Centers Organization Rule Local Government in Udon Thani. *Journal of Education Mahasarakham University*, 11(3), 161-174.

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวคิดการนำตนเอง
ร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะเกษตรกรปราดเปรื่อง*
Development of the Massive Open Online Course Model by Using
the Self-Directed Learning and the Collaborative Learning Concepts
to Enhance the Smart Farmer's Competency

¹นิลร่ำไพ ภัทรนนท์, ²ศศิฉาย ธนมะย์ และ ³กมลรัฐ อินทรทัศน์

¹Nilrumpai Pattaranont, ²Saichai Tanamai and ³Kamolrat Intaratat

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³คณะนิเทศศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

^{1,2}Faculty of Education, Kasetsart University, Thailand.

³School of Communication Arts, Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: nilrumpai.p@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ 2) สร้างบทเรียนออนไลน์ตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ และ 3) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเกษตรกรไทยจำนวน 280 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บทเรียนออนไลน์แบบเปิดฯ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ ประกอบด้วย 4 ระยะ ระยะที่ 1 ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้เรียน การออกแบบวัตถุประสงค์ เนื้อหา แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การคัดสรรที่เหมาะสม และการประเมินผล ระยะที่ 2 กระบวนการเรียน คือกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัด การมีปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน การกำหนดกระบวนการให้ความช่วยเหลือ และการกำหนดรูปแบบการประเมินผล ระยะที่ 3 ผลผลิต คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียน และระยะที่ 4 ผลลัพธ์ คือสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง 2) ผลการสร้างบทเรียนออนไลน์ตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ ที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.94 และมีประสิทธิภาพที่ระดับ 82.50/81.33 และ 3) ผลการศึกษาคือการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 90.36 และความพึงพอใจของผู้เรียนอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.09)

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน; การสอนออนไลน์แบบเปิด; การเรียนรู้แบบนำตนเอง; การเรียนรู้ร่วมกัน; เกษตรกรปราดเปรื่อง

Abstract

The research's objectives were to study 1) Massive Open Online Course (MOOC) development, 2) creating online lessons based on the Massive Open Online Course, and 3) the outcomes of using the Massive Open Online Course. The research and development method was used for this paper. The samples used for this research were 280 Thai farmers chosen on purpose according to the criteria specified. Research tools were Massive Open Online Course lessons, an achievement test, and a satisfaction survey form. The mean, percentage, and standard deviation were used to analyze the entire set of data.

The results showed that the Massive Open Online Course (MOOC) model consists of 4 phases. Phase 1: input factors include learner analysis, designing objectives, content, learning resources suitable assortment, and evaluation. Phase 2: The Learning Process is a process of self-directed learning and collaborative learning, that includes setting up the goals, objectives, indicators, interaction, and collaborative learning, and defining the support process, and defining the evaluation form. Phase 3: Productivity is academic achievement and learning satisfaction. Phase 4: The result is the competency of being a smart farmer. 2) The results of creating the massive open online course according to the online teaching methods evaluated by experts were at the highest level. The mean was 4.94, and the efficiency was 82.50/81.33. and 3) The results of the study of the use of online teaching methods found that the learning achievement was higher than the criteria of 90.36 percent and the satisfaction of the students was at a high level (mean 4.09).

Keywords: Instructional Model; Massive Open Online Course (MOOC); Self-directed Learning; Collaborative Learning; Smart Farmer

บทนำ

ในประเทศไทยมีหลายแง่มุมที่ยังต้องมีการพัฒนา ทั้งเรื่องโครงสร้างทางสังคมเหลื่อมล้ำในด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม และที่สำคัญชุมชนภาคการเกษตร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญและเป็นหลักของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางอาหารและส่งออกสินค้าเกษตรที่สำคัญของโลก กลับประสบปัญหาด้านผลิตผลทางการเกษตรส่วนใหญ่ราคาตกต่ำขณะที่ต้นทุนการผลิตมีราคาสูง เกษตรกรขาดอำนาจและวิสัยในการต่อรองราคาปัจจัยการผลิต ซึ่งมักถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างของภาคเกษตร ทั้งดินเสื่อมโทรมส่งผลต่อผลผลิตต่อไร่ต่ำกว่าเกณฑ์ที่ควรจะเป็น อีกทั้งความไม่แน่นอนของดิน ฟ้า อากาศ ภัยพิบัติธรรมชาติ การระบาดของศัตรูพืช เกษตรกรมีหนี้สินครัวเรือนสูง ขาดความแน่นอนในอาชีพ ขาดความก้าวหน้าและมีคุณภาพชีวิตที่ด้อยโอกาสกว่ากลุ่มอาชีพอื่น (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2017) ผนวกกับข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่สามารถเพิ่มศักยภาพให้ตอบสนองต่อนโยบายของภาครัฐในดำรงชีพและทำการเกษตรได้ด้วยตนเองจึงทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว

ทั้งนี้ ภาคเกษตรของไทยต้องเผชิญกับปัญหาและความท้าทายหลายประการ เนื่องจากการปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เช่น ปัญหาการตลาด ปัญหาการผลิต ปัญหาสิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ด้วยสาเหตุ

ดังกล่าวรัฐบาลจึงได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาการเกษตรในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกรรวมทั้งประชาชนทั่วไป โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์มาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนแม่บทฯ และแผนการปฏิรูปประเทศกับแผนปฏิบัติการการกรมส่งเสริมการเกษตร ระยะ 3 ปี (พ.ศ.2563-2565) ให้สอดคล้องโดยมีโครงการสำคัญภายใต้แผนการปฏิรูปดังกล่าวซึ่งหนึ่งในโครงการสำคัญคือ โครงการพัฒนาเกษตรกรสู่เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยรัฐบาลได้เน้นแผนการพัฒนาเกษตรกรทั้งระบบอย่างเร่งด่วนภายใต้นโยบายการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยเกษตรกรไทยทุกระดับจะต้องมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ของเกษตรกรปราดเปรื่องภายใต้แผนปฏิรูปการเกษตรของประเทศไทยที่หลายๆ ฝ่ายคาดหวังว่าจะสามารถนำมาพัฒนาเกษตรได้อย่างยั่งยืน โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้เพื่อเป็นหนึ่งเครื่องมือของการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2017) ซึ่งเกษตรกรปราดเปรื่องจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่ 1) เป็นผู้มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ 2) มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ 3) มีการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด 4) เป็นผู้มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค 5) มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม และ 6) มีความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารประเภทต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อการเชื่อมประสาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรและนวัตกรรมการเกษตรต่างๆ ได้อย่างเท่าทัน ทั้งถึงทุกระดับและทั้งระบบให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง พัฒนาอาชีพ และสังคมโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2017)

การพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องนั้นเครื่องมือที่สำคัญคือ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และตามกรอบนโยบายที่กำหนดไว้คือ เกษตรกรต้องสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารประเภทต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อการเชื่อมประสาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรและนวัตกรรมการเกษตรต่างๆ ได้อย่างเท่าทัน ทั้งถึงทุกระดับและทั้งระบบ ซึ่งก็สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในฐานหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มุ่งเน้น ให้ประชาชนทุกภาคส่วน รวมทั้งภาคการเกษตรให้สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง พัฒนาอาชีพ และสังคมโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ministry of Agriculture and Cooperatives, 2017) บุคลากรที่ทำงานในภาคเกษตรอุตสาหกรรม และบริการ รวมถึงคนทั่วไปจะต้องชาญฉลาด รู้เท่าทันสื่อ เท่าทันโลกสังคมแห่งการเรียนรู้แบบใหม่ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีใช้เพียงแค่ได้รับความรู้แต่ต้องเป็นผู้ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่จะต้องพัฒนาศักยภาพเพื่อก้าวเข้าสู่ระบบการเรียนการสอนแบบใหม่ หรือที่เรียกว่า Education 4.0 ที่เน้นการแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้เพิ่มให้แก่ตนเองและครอบครัว ลดปัญหาการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลักเพื่อหางานทำ และลดปัญหาความยากจนครัวเรือนในชนบทได้ รวมถึงประโยชน์จากการสร้างความร่วมมือในการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐสู่ชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มชุมชนภาคการเกษตรหรือที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร ที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ เพราะปัญหาในปัจจุบันที่เดิมเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงลดลงกว่าที่ผ่านมา ปัญหาที่เกิดขึ้นกลายเป็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสังคมข้อมูลข่าวสารที่เท่าทันคือ ชุมชนยังขาดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เพื่อการพัฒนาตนเอง (Intaratat, 2017) และจากงานวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด (MOOC) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

ตลอดชีวิตของชุมชน (Model Development of Massive Open Online Course (MOOC) to Promote Community's Lifelong Learning) ศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนาได้ศึกษารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ของชุมชนในประเทศไทยซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยคือเกษตรกรทั้ง 4 ภาคของประเทศไทยที่ได้เข้ามาใช้ศูนย์ดิจิทัลชุมชนของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ศูนย์ USONET ของสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ และนักเรียนที่เรียนเกษตรเพื่อต่อยอดอาชีพในกลุ่มโรงเรียนในโครงการเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของโรงเรียนในชนบท (ทสรช.) ภายใต้มูลนิธิเทคโนโลยีสารสนเทศตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีผลการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนในระบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด (MOOC) ว่ามีความสับสนในส่วนของการเข้าใจและขาดแรงจูงใจในการเรียนอย่างต่อเนื่อง ต้องการให้มีการเพิ่มแรงจูงใจและสร้างเครือข่ายให้รู้จักกันระหว่างผู้เรียนเพื่อมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรของแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน

จากสภาพปัญหาการพัฒนาตนเองเพื่อเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องและความสำคัญของการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด (MOOC) ดังกล่าวข้างต้น และจากงานวิจัยของ Intaratat (2017) เรื่องการพัฒนาแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด (MOOC) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน พบว่าเป็นการให้ทางเลือกและเอื้ออำนวยความสะดวกต่อผู้เรียนมากขึ้นโดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนตนเองได้โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตลอดชีวิตเพราะเป็น “การศึกษาแบบเปิดเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่สามารถรองรับผู้เรียนได้อย่างไม่จำกัดจำนวนที่มีระบบฐานข้อมูลผู้เรียน ประวัติการเรียนรู้และหน่วยกิตสะสม พร้อมระบบการถ่ายโอนหน่วยกิต มีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาเนื้อหา รายวิชา แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ร่วมกันตามมาตรฐานคุณภาพที่กำหนดไว้ร่วมกัน (Thai Cyber University, 2017) การต่อยอดเพื่อพัฒนารูปแบบและวิธีการเรียนการสอนดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับผู้เรียนแต่ละกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรนับว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เพราะเกษตรกรเป็นผู้เรียนที่มีความรู้ ประสบการณ์และทักษะเฉพาะ สามารถกำหนดความต้องการ กำหนดการตัดสินใจได้ด้วยตนเอง จึงได้มีการนำหลักการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-Directed Learning) ที่มีหลักคิดว่า มนุษย์ทุกคนมีความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง สามารถหาทางเลือกของตนเอง มีศักยภาพและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างไม่มีขีดจำกัด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น (Elias, and Merriam, 1980) ซึ่งสอดคล้องกับนักจิตวิทยามนุษยนิยม (Humanistic Psychology) ที่ให้ความสำคัญในฐานะที่ผู้เรียนเป็นปัจเจกบุคคล และเชื่อว่าว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและมีแนวโน้มที่จะใส่ใจ ใฝ่รู้ ขวนขวายเรียนรู้ด้วยตนเอง ผนวกกับแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Collaborative Learning) ที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้เรียนรู้ร่วมกันมีส่วนร่วมในการเรียนตามเป้าหมายหรือแก้ปัญหาในสิ่งที่สนใจร่วมกัน โดยเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อแสวงหาคำตอบร่วมกัน (Panich, 2012) การเรียนรู้ร่วมกันช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการด้านการเรียนรู้ที่ดีขึ้น มีทักษะกระบวนการกลุ่มที่สูงขึ้น ทั้งในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และระหว่างบทเรียน รวมถึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น เสริมสร้างทักษะทางสังคมและความสัมพันธ์ในการเรียนแบบออนไลน์มากขึ้น จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson, and Johnson, 1986) กล่าวสรุปองค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมกันไว้ 5 ประการ คือ 1) การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางบวก (Positive Interdependence) 2) การติดต่อปฏิสัมพันธ์โดยตรง (Face-to-Face Interaction) 3) การรับผิดชอบของงานกลุ่ม (Individual Accountability and Personal Responsibility) 4) ทักษะในความสัมพันธ์กับกลุ่มเล็กและผู้อื่น (Interpersonal and Small Group Skill) และ 5) กระบวนการกลุ่ม (Group Processing) เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะการพัฒนาแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะเกษตรกรปราดเปรื่อง สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสมรรถนะเกษตรกรทั่วไปสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยใช้หลักการออกแบบที่เน้นการจัดการเรียนรู้แบบนาตนเอง (Self-Directed Learning) และหลักการของการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) เป็นหลักการและแนวคิดหลักเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพปัญหา ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร และสามารถร่วมกันพัฒนาต่อยอดตนเองสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องอย่างยั่งยืนร่วมกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง
2. เพื่อสร้างบทเรียนออนไลน์ตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่ออกแบบวิธีการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องมีการดำเนินการดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดของ Johnson and Johnson (1986); Barkley et al. (2014); Hiemstra (1997); Knowles (1975); Candy (1991); Skager and Dave (1978); Costa, and Kallick (2004) and Madsen (1977) เกี่ยวกับการออกแบบการเรียนการสอนออนไลน์ ประกอบด้วย องค์ประกอบ ขั้นตอน และเครื่องมือการเรียนการสอนออนไลน์ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยนำเข้า เป็นการวิเคราะห์ผู้เรียน การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การวิเคราะห์เนื้อหา และการกำหนดแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ จากนั้นจึงออกแบบกระบวนการเรียนการสอนออนไลน์ ประกอบด้วยระบบการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการช่วยอำนวยความสะดวก การวัดและประเมินผลการเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ การจัดการทรัพยากรการเรียนรู้ การใช้ไฮเปอร์ลิงก์ (Hyperlink) เพื่อชี้แนะแนวทางในการศึกษาความรู้จากแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม การประเมินผลที่รวมทั้งการประเมินด้วยตนเองและการประเมินจากผู้สอนในรูปแบบต่างๆ การออกแบบเนื้อหาที่เน้นรูปแบบวิดีโอสั้นๆ ไม่เกิน 10 นาที และมีคำบรรยายของวิดีโอ ตามเกณฑ์ที่กำหนดของ Thai MOOC การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

2. รวบรวมผลการวิเคราะห์ และสังเคราะห์จากข้อที่ 1 นำมาสร้างแบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดของการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง 4 ขั้นตอนคือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นการวิเคราะห์ผู้เรียน การออกแบบวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบเนื้อหา การออกแบบแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การคัดสรรและออกแบบเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการออกแบบการประเมินผล 2) กระบวนการเรียน

3. นำบทเรียนออนไลน์ไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาประสิทธิภาพกับกลุ่มเกษตรกร ณ เทศบาล บึงยี่โถ จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยดำเนินการหาประสิทธิภาพ คือ 1) ทดลอง ใช้แบบหนึ่งต่อหนึ่งกับเกษตรกร จำนวน 3 คน โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่าผู้เรียนเข้าใจวิธีการเรียน สัญลักษณ์ต่างๆ ในบทเรียนเป็นอย่างดี แต่มีเพิ่มเติมคือ ขอให้มีการใส่ไฟล์คู่มือการเรียน และขั้นตอนต่างๆ อย่างชัดเจนจนถึงการขอใบประกาศนียบัตรออนไลน์ 2) ทดลองใช้แบบกลุ่มเล็กกับเกษตรกรจำนวน 9 คน เพื่อศึกษาแนวโน้มคุณภาพการใช้งานของบทเรียนออนไลน์โดยการสังเกตและสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เรียน เสนอแนะว่าควรที่จะเพิ่มกรณีศึกษาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่มสำคัญด้านการเกษตร เช่น ปราชญ์ แต่ละประเภท ผู้ประกอบการด้านการเกษตร และ 3) ทดลองใช้แบบภาคสนามกับกลุ่มเกษตรกร จำนวน 30 คน เพื่อหาประสิทธิภาพของบทเรียนออนไลน์โดยใช้แบบทดสอบระหว่างเรียนและแบบทดสอบหลังเรียน เป็นเครื่องมือในการทดสอบความรู้และนำผลคะแนนที่ได้มาคำนวณหาประสิทธิภาพ ผลอยู่ที่ 82.50/81.33

แสดงให้เห็นว่าบทเรียนออนไลน์ตามรูปแบบการเรียนการสอนแบบเปิดที่ใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาสู่การเกษตรกรปราดเปรื่องมีประสิทธิภาพสามารถนำไปใช้ทดลองได้

ระยะที่ 3 ดำเนินการทดลองเพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง โดยนำบทเรียนแบบเปิดให้เรียนผ่านระบบ SmartMOOC ของศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา ม.สุโขทัยธรรมาธิราช รายวิชาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยกลุ่มตัวอย่างคือเกษตรกรไทย ทั้งเพศชายและหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปี จำนวน 280 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามเกณฑ์ที่กำหนด ระหว่างวันที่ 28 เมษายน-15 พฤษภาคม 2564 โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านหน้าเฟซบุ๊กเพจของ SmartMOOC จากนั้นในสัปดาห์ที่ 1 ผู้วิจัยทำการเปิดระบบลงทะเบียน ปฐมนิเทศ โดยการแนะนำวิธีการเรียน และทำแบบสำรวจก่อนเรียนเพื่อคัดเลือกผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตในการเรียนและการสืบค้นผ่านอินเทอร์เน็ต สัปดาห์ที่ 2 ผู้เรียนเริ่มเรียนและทำกิจกรรมตามกระบวนการเรียนที่ออกแบบ ประเมินสมรรถนะ ทดสอบหลังบทเรียนเพื่อวัดความผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการเรียน

ระยะที่ 4 รายงานผลและปรับปรุงการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง คือ 1) วิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากคะแนนทำแบบทดสอบมาวิเคราะห์ตามเกณฑ์การเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดของระบบ Thai MOOC ซึ่งผู้เรียนต้องผ่านเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 2) วิเคราะห์ข้อมูลคะแนนการเข้าร่วมกิจกรรมและสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง ได้มาจากคะแนนชิ้นงานที่ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนจากการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ โดยผู้สอนกำหนดโจทย์ในการสร้างชิ้นงานไว้ทุกบทเรียนรวมชิ้นงานทั้งหมด 6 งาน โดยมีการแบ่งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการตามความสนใจ จำนวน 10 กลุ่ม กลุ่มละ 10-15 คน โดยผู้เรียนทำการส่งงานเข้าระบบจะได้ค่าคะแนนเท่ากับ 5 คะแนน และ 3) วิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียน โดยนำคะแนนการประเมินความพึงพอใจมาวิเคราะห์ โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ สรุปผลการศึกษาดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นการวิเคราะห์ผู้เรียน การออกแบบวัตถุประสงค์ เนื้อหา แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การคัดสรรที่เหมาะสม และการประเมินผล ขั้นที่ 2 กระบวนการเรียน (Self-Directed and Collaborative Learning Process) เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน (SC Learning) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัด 2) การมีปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน 3) การกำหนดกระบวนการให้ความช่วยเหลือ และ 4) การกำหนดรูปแบบการประเมินผล ขั้นที่ 3 ผลผลิต (Output) เป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ได้ และ ขั้นที่ 4) ผลลัพธ์ (Outcome) เป็นสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง และความพึงพอใจในการเรียน และผลการประเมินคุณภาพภาพรวมของรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง พบว่า ภาพรวมของรูปแบบมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.90$)

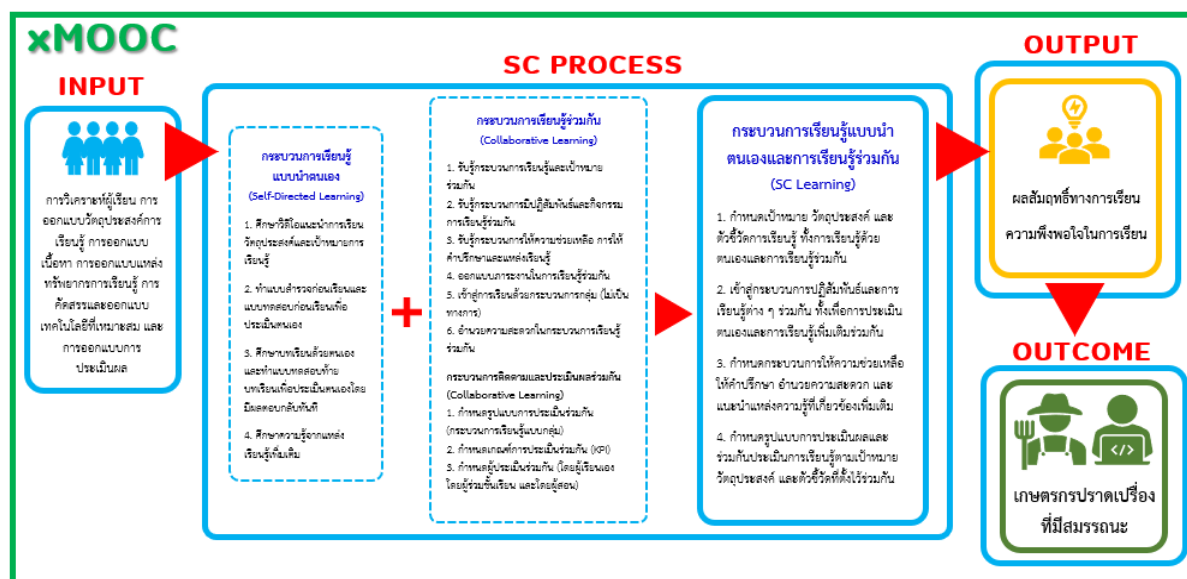
วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบบทเรียนออนไลน์ตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ โดยนำบทเรียนออนไลน์เปิดเรียนในระบบ <http://smartmooc.org/> ของศูนย์วิจัยการจัดการความรู้การสื่อสารและการพัฒนา ม.สุโขทัยธรรมาธิราช รายวิชาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยกลุ่มตัวอย่าง คือเกษตรกรไทย ทั้งเพศชายและหญิง ที่มีอายุตั้งแต่ 20-60 ปี จำนวน 280 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามเกณฑ์ ซึ่งมีการคัดเลือกผู้เรียนที่เรียนครบทุกบทเรียนและสอบผ่านตามเกณฑ์ การวัดผลในรายวิชาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ในระบบ <http://smartmooc.org/> ระหว่างวันที่ 28 เมษายน-15 พฤษภาคม 2564 ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสรุปขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในรายวิชาเกษตรกรปราดเปรื่อง คือ 1) ประชาสัมพันธ์ผ่านหน้าเฟซบุ๊กเพจของ SmartMOOC เพื่อให้ผู้เรียนสมัครใจเข้าร่วมในการเรียน 2) สัปดาห์ที่ 1 เปิดระบบลงทะเบียนและเก็บข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป และปฐมนิเทศการเรียนโดยการแนะนำรายวิชา แนะนำวิธีการเรียน ปฏิทินการเรียนรู้ และทำแบบสำรวจก่อนเรียนเพื่อคัดเลือกผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้เครื่องมือสื่อสารและใช้อินเทอร์เน็ตในการเรียนและการสืบค้นข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ 3) สัปดาห์ที่ 2 ผู้เรียนเริ่มเรียนและทำกิจกรรมตามกระบวนการเรียนแบบร่วมมือและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการจำนวนผู้ลงทะเบียนเรียน การทำกิจกรรมและแบบทดสอบต่างๆ ของผู้เรียน และ 4) สัปดาห์ที่ 2 ผู้สอนแจ้งเตือนให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนเพื่อวัดความผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบประเมินความพึงพอใจเพื่อให้ผู้เรียนได้ร่วมกันสะท้อนความรู้สึที่มีต่อการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดฯ ผลการประเมินคุณภาพบทเรียนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องโดยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด พบว่า ภาพ ภาษา และเสียง ตัวอักษร และสี การนำเสนอ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.93$)

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องพบว่า ผู้เรียนทั้งหมด 280 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 18-20 ปี สถานภาพโสด มีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตร มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ส่วนใหญ่เหตุผลที่เรียนวิชาเกษตรกรปราดเปรื่องคือ หัวข้อน่าสนใจ และเพื่อเอาความรู้ไปใช้ในการพัฒนา/เอาไปทดลองทำเกษตรของตนเอง และพบว่า ผู้เรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยส่วนใหญ่ทำคะแนนได้ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 คิดเป็นร้อยละ 90.36 จากคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแสดงให้เห็นว่า บทเรียนออนไลน์ที่สร้างขึ้นตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง และผู้เรียนมีความพึงพอใจรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องในภาพรวมในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$) และด้านที่มีความเหมาะสมมากที่สุด คือ ด้านเนื้อหาและการดำเนินเรื่อง คือ วิชาที่เรียนควรมีการจัดกลุ่มย่อยเพื่อเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และช่วยกันเรียนระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ($\bar{X}=4.23$) รองลงมา คือ ด้านตัวอักษรและสี ($\bar{X} = 4.20$) ด้านภาพ ภาษา และเสียง ($\bar{X} = 4.16$) และด้านแบบทดสอบและการประเมินผล ($\bar{X} = 4.09$) ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง ผู้วิจัยได้รูปแบบการเรียน

การสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกัน (SC MOOC Learning Model for Thai Smart Farmer) เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราชญ์เปรื่อง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญดังภาพที่ 1

Picture: 1 The Massive Open Online Course Model by Using the Self-Directed Learning and the Collaborative Learning Concepts to Enhance the Smart Farmer's Competency. (SC MOOC Learning Model for Thai Smart Farmer)

ขั้นที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นการวิเคราะห์ผู้เรียน การออกแบบวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ออกแบบเนื้อหา แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การคิดสรรและออกแบบเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการประเมินผล

ขั้นที่ 2 กระบวนการ (Self-Directed and Collaborative Learning Process: SC Process) เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย คือ 1) การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งเป็นเกษตรกรไทยมีความชัดเจน เชื่อมั่น สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างยั่งยืน สามารถเลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม และเผยแพร่องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาด้านการเกษตร โดยใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้พร้อมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เป็นเกษตรกรปราชญ์เปรื่องได้ เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยเนื้อหาบทเรียนเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราชญ์เปรื่อง 2) การเข้าสู่กระบวนการปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อการประเมินตนเองและการเรียนรู้เพิ่มเติมร่วมกัน โดยผู้เรียนศึกษาวัตถุประสงค์การเรียนรู้ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น เอกสาร การเรียนรู้รายวิชาเกษตรกรปราชญ์เปรื่อง (Smart Farmer) สื่อต่างๆ ได้แก่ คลิปวิดีโอ กรณียศึกษา แหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม ตามเกณฑ์ของ Thai MOOC จากนั้นผู้เรียนทำการประเมินตนเองผ่านแบบทดสอบหลังเรียนแต่ละบทเรียน และประเมินผ่านกลุ่มของตนในแต่ละบทเรียน 3) การกำหนดกระบวนการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา อำนาจความหลากหลาย และแนะนำแหล่งความรู้ที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม โดยผู้สอนและร่วมกันนำเสนอองค์ความรู้ทั้งจากผู้สอน ปราชญ์ด้านต่างๆ และจากผู้เรียนเอง และ 4) การกำหนดรูปแบบการประเมินผลเป็นการร่วมกันประเมินการเรียนรู้ตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดที่ตั้งไว้ โดยกำหนดการประเมินด้วยตนเองด้วยการทำแบบทดสอบหลังเรียนในทุกบทเรียน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อผู้เรียน

สามารถประเมินตนเองได้ทันทีและมีผลตอบกลับจากระบบการเรียนรู้ และการเรียนรู้ร่วมกันโดยการประเมินค่าคะแนนจากชิ้นงานกลุ่มแต่ละบทเรียน

ขั้นที่ 3 ผลผลิต (Output) เป็นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียนของผู้เรียนที่เรียนในระบบ SmartMOOC ผ่านรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง

จากบทเรียนออนไลน์ที่สร้างขึ้นตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องอย่างยั่งยืนร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องพบผลวิจัยที่น่าสนใจคือ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง พบว่า แนวทางการนำตนเอง (Self-Directed Learning) มีความเหมาะสมที่เด่นชัดต่อผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจการเข้าเรียนของเกษตรกรปราดเปรื่อง เนื่องจากเกษตรกรปราดเปรื่องมีเป้าหมายชัดเจนในการเรียน มีความรู้และประสบการณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เมื่อมีการนำกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative Learning) เข้ามาใช้ในการกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันผ่านสื่อ ผ่านช่องทาง ซึ่งในที่นี้คือแพลตฟอร์มการเรียนรู้ด้วยตนเองออนไลน์ (<http://smartmooc.org/>) จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกรปราดเปรื่องเป็นไปอย่างธรรมชาติ สอดคล้องกับความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนมีความชอบ ความสบายใจ ความสะดวกในการเรียนรู้ระหว่างกันตลอดกระบวนการเรียนรู้ของรายวิชา ซึ่งสอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพของรูปแบบฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า มีคุณภาพในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับ Suwannatchot and Sophonhiranrak (2017) ซึ่งได้ระบุกรอบการพัฒนามาตรฐานการเรียนการสอน MOOC ที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ โดยการแบ่งมาตรฐานการเรียนการสอน MOOC เป็น 3 องค์ประกอบเช่นเดียวกันคือ ปัจจัยนำเข้า เป็นการพิจารณาองค์ประกอบเบื้องต้นที่ควรมีในการเรียนการสอน MOOC เช่น คุณลักษณะและความสนใจของผู้เรียน ความพร้อมของบุคลากร และความสมบูรณ์ของระบบที่ใช้ในการเรียนการสอน ปัจจัยกระบวนการ เป็นการออกแบบการเรียนการสอน การสร้างปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ รวมถึงการสื่อสารและการสนับสนุนผู้เรียน และปัจจัยด้านผลผลิต เป็นการประเมินผลเพื่อการพัฒนาและตัดสินผลของผู้เรียนและรายวิชา และเป็นไปตามหลักการของการออกแบบระบบการสอน ADDIE Model Culatta (2013) และ Stanley (2015) ที่พบว่าองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดคือการออกแบบ เนื้อหา ประเภทของผู้เรียน วัตถุประสงค์การเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ เป็นต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 สร้างบทเรียนออนไลน์ตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด โดยใช้แนวทางการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง พบว่า กระบวนการการออกแบบและผลิตตามหลักการออกแบบสื่อตามมาตรฐาน MOOC ได้รับการประเมินว่ามีคุณภาพในระดับมากที่สุด เนื่องจากใช้ดำเนินการวางโครงร่างของเนื้อหา เรียบเรียงเขียนบทบรรยายและเลือกกราฟิก เนื้อหา คุณภาพของสื่อการเรียนรู้คือ วิดีโอคลิปเป็นหลัก โดยนำเสนอด้วยใช้กรณีศึกษา (Case Study) ไม่เกิน 10 นาที มีการสรุปบทเรียน แบบทดสอบท้ายบทเรียน และแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้สำหรับให้ผู้เรียนศึกษาความรู้เพิ่มเติม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suwannatchot and

Sophonhiranrak (2017) ว่าสื่อที่ใช้ใน MOOC ควรมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนเนื้อหาผ่านวิดีโอแบบบรรยาย แล้วทดสอบหลังการเรียนและควรมีการใช้แผนที่ความคิดและการเชื่อมโยงแบบไฮเปอร์เท็กซ์ซึ่งอนุญาตให้ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้จะช่วยเพิ่มประโยชน์และคุณค่าของสื่อมากยิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง พบว่ากระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายความคิดเห็น การแบ่งปันได้ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจในระดับสูง เพราะสอดคล้องกับ Mohny (2018) ว่าแนวทางของการออกแบบที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันจะมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกในการทำงานร่วมกันในสภาพแวดล้อมบนเว็บ รวมทั้งการสนับสนุนจากทีมผู้สอนมีความจำเป็นต่อผู้เรียนในการผ่านเกณฑ์การประเมินในรายวิชา และการให้ข้อมูลย้อนกลับ ข้อเสนอแนะ การให้รายละเอียดและการอธิบายคำตอบเพิ่มเติมจากสมาชิกในทีมเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียน การมีส่วนร่วมของผู้เรียนทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความรับผิดชอบและร่วมมือกันเพื่อให้ได้มุมมองที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการใช้เครื่องมือสื่อสารทางสังคม (Social Media) เพื่อเอื้อการมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนให้มากขึ้น และ Altowairiki (2013) ว่าปัจจัยสำคัญที่จำเป็นสำหรับการสนับสนุนการทำงานร่วมกันของนักศึกษาในการเรียนการสอนออนไลน์ คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลายช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกสะดวกในการเรียน และช่วยเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนสำหรับการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเรียนรู้ร่วมกันผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายเป็นอีกปัจจัยที่ช่วยดึงดูดให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนในบทเรียนออนไลน์ Johnson and Johnson (1986) ว่าองค์ประกอบของกิจกรรมการเรียนแบบร่วมมือไว้ประการหนึ่ง คือ การติดต่อปฏิสัมพันธ์ การปฏิสัมพันธ์จะเกิดขึ้นเมื่อทุกคนในกลุ่มช่วยเหลือกันและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีการสนับสนุนผลงานของสมาชิก การอธิบายขยายความในบทเรียนที่เรียนมาให้แก่เพื่อนในกลุ่มเข้าใจ ตลอดจนมีการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้เสนอแนวคิดใหม่ๆ เพื่อเลือกสิ่งที่ดีที่ถูกต้องและเหมาะสมที่สุด

สรุป

รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ขั้นที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ การวิเคราะห์ผู้เรียน การออกแบบวัตถุประสงค์ เนื้อหา แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ การคัดสรรที่เหมาะสม และการประเมินผล ขั้นที่ 2 กระบวนการเรียน (Self-Directed and Collaborative Learning Process) ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้แบบนำตนเองและการเรียนรู้ร่วมกัน (SC Learning) ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด การมีปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน การกำหนดกระบวนการให้ความช่วยเหลือ และการกำหนดรูปแบบการประเมินผล ขั้นที่ 3 ผลผลิต (Output) คือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียน และขั้นที่ 4 ผลลัพธ์ (Outcome) ซึ่งเป็นสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้บทเรียนออนไลน์ที่สร้างขึ้นตามรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิดโดยใช้แนวคิดการนำตนเองร่วมกับการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องส่งผลให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะการเป็นเกษตรกรปราดเปรื่องอย่างยั่งยืนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า กลุ่มเกษตรกรที่เป็นผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นด้วย และมีความพึงพอใจกับการเรียนด้วยรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการเรียนการสอนออนไลน์ คือ วัฏกรรมทางการเรียนการสอนที่ออกแบบให้เข้าถึงสำหรับคนทุกระดับ ทุกกลุ่มอาชีพ ทุกระบบของการศึกษา เป็นระบบการเรียนการสอนที่บูรณาการสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) และนวัตกรรมต่างๆ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐควรส่งเสริมการใช้รูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์ เพื่อเพิ่มโอกาสการเรียนการสอนสมัยใหม่แก่ประชาชนทุกกลุ่มในสังคมไทย โดยเฉพาะกลุ่มชุมชนภาคการเกษตรที่เป็นประชากรกลุ่มใหญ่ของประเทศที่ต้องขับเคลื่อนภายใต้บริบทของ Thailand 4.0 ภายใต้นโยบาย “การเกษตร 4.0” ที่เกษตรกรจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองตลอดเวลา

1.2 จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า กระบวนการออกแบบและผลิตสื่อตามมาตรฐานของ MOOC ได้รับการประเมินว่ามีคุณภาพในระดับมากที่สุด เนื่องจากเนื้อหาการเรียนสามารถนำไปใช้ได้จริงกับบริบทของพื้นที่การเกษตร โดยนำเสนอผ่านวิดีโอด้วยกรณีศึกษา จากปราชญ์ชุมชน ผู้มีองค์ความรู้ และผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านที่ผู้เรียนให้ความสนใจจนสามารถพัฒนาตนเองผ่านเกณฑ์สู่สมรรถนะเกษตรกรปราดเปรื่อง และควรนำสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, Open chat ของไลน์ เพื่อนำมาเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรสามารถเข้าถึงการเรียนการสอนด้วยระบบนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อเนื่องและทั่วถึง

1.3 จากผลการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอภิปรายความคิดเห็น การแบ่งปันได้ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจในระดับมากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ อีกทั้งจำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง ระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฏกรรมการเกษตร เทคโนโลยีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของภาครัฐควรจัดทำแหล่งข้อมูลหรือฐานข้อมูลเฉพาะเรื่อง เฉพาะกลุ่ม เพื่อให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งข้อมูลที่เกษตรกร เจ้าหน้าที่การเกษตร รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถที่เข้ามาสืบค้น ตรวจสอบ ใช้ประโยชน์ ติดต่อประสานงานได้อย่างสะดวกและตรงตามความต้องการ โดยอาจจะเป็นแหล่งข้อมูลในทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายช่วยกันสร้างในรูปแบบของทรัพยากรการเรียนรู้แบบเปิด (Open Educational Resources: OER) เพื่อให้ทุกฝ่าย โดยเฉพาะเกษตรกรสามารถเข้ามาใช้ และร่วมแบ่งปันข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ด้านการเกษตร นวัตกรรม การเกษตรได้มากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนารูปแบบการบูรณาการประสบการณ์การทำงาน ทักษะการทำงาน เช่น ทักษะการทำงานในฟาร์มเข้ากับระบบการเรียนการสอนในระบบ เช่น ระบบการเทียบโอนประสบการณ์เข้ากับหน่วยกิต รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ประเภทต่างๆ ตามระเบียบของแต่ละประเภทหลักสูตรที่เรียนในรูปแบบของการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด (MOOC)

2.2 ควรมีการพัฒนารูปแบบการขยายผลรูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบเปิด (MOOC) สู่ชุมชนกลุ่มอื่นๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ชุมชนพิการ ชุมชนชาติพันธุ์ ชุมชนศาสนา ชุมชนผู้ประกอบการ เป็นต้น

2.3 ควรมีการพัฒนา รูปแบบการสร้างความมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ โดยสร้างเป็นชุมชนการเรียนรู้ออนไลน์ ซึ่งมีผู้ที่มีองค์ความรู้ เช่น ปราชญ์ดิน ปราชญ์น้ำ และปราชญ์ด้านการเกษตรต่างๆ มาร่วมแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่กัน

References

- Altowairiki, N. (2013). *Instructors' and Students' Experiences with Online Collaborative Learning in Higher Education*. (Master's Thesis). University of Calgary, Calgary. AB.
- Barkley, E. F. et al. (2014). *Collaborative Learning Techniques: A Handbook for College Faculty*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Candy, P.C. (1991). *Seft-Direction for lifelong learning*. San Francisco: Jossey Bass.
- Costa, L. A., & Kallick, B. (2004). *Assessment Strategies for Self-Directed Learning*. California: Sage Publication.
- Culatta, R. (2018). *ADDIE Model*. Retrieved May 19, 2019, from <http://www.instructional design.org/models/addie/>
- Elias, J. L., & Merriam, S. B. (1980). Philosophical Foundations of Adult Education. *Journal of Adult and Continuing Education*, 11(2), 213-214.
- Hiemstra, R. (1997). *Working with the Self-Directed Learner*. Retrieved May 19, 2019, from <https://roghiemstra.com/montreal.html>
- Intaratat, K. (2017). *Knowledge and Skills of Community Communication*. Bangkok: Sukhothai Thammatirat Open University.
- Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (1986). Action Research Cooperative Learning in the Science Classroom. *Science and Children*, 24, 31-32.
- Knowles, M.S. (1975). *Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers*. Chicago: Follett Publishing Company.
- Madsen, G. L. (1977). *Development of the Self-Directed Learning Readiness Scale*. (Doctoral Dissertation). University of Georgia. USA.
- Ministry of Agriculture and Cooperatives. (2017). *Policy Driving Guidelines of Smart Farmer and Smart Officer*. Bangkok: Ministry of Agriculture and Cooperatives.
- Mohney. (2018). Student Perceptions of an Online Collaborative Landscape Design Project. *Journal of North American Colleges and Teachers of Agriculture (NACTA)*, 55(1), 1-6.
- Panich, W. (2012). *The Ways to Create Learning for Students in the 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Saritwong Foundation.
- Skager, R. W., & Dave, R. H. (1978). *Lifelong Education and Evaluation Practice*. New York: UNESCO Institute for Education, Hambury and Pergamon Press.
- Stanley, L. E. (2015). *A Qualitative Study of Instructional Design in Massive Open Online Courses (MOOCs)*. (Doctoral Dissertation). Capella University. USA

Suwannatchot, N., & Sophonhiranrak, S. (2017). *Internationally Recognized MOOC Teaching Standards and Practices*. Bangkok: Thai Cyber University. Ministry of Agriculture and Cooperative.

Thai Cyber University. (2017). *Development of Teaching and Learning with the System MOOC: Thai MOOC*. Bangkok: Office of the Higher Education Commission.

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ*

Achievement Motivation of Students of Faculty of Education
Phetchabun Rajabhat University Participating Reinforce Confidently
to Professional Teachers Project

สุภาพร ชุสาย

Supaporn Chusai

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

Faculty of Education, Phetchabun Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: supaporn.chu@pcru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ 2) เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจโดยใช้โครงการเป็นฐาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 40 คน โดยเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ทั้งฉบับ เท่ากับ .82 และการถอบทเรียนหลังปฏิบัติการและการสนทนากลุ่มย่อย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าทีเปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ ซึ่งกำหนดค่าความเชื่อมั่น ในการทดสอบทางสถิติ ที่ระดับนัยสำคัญเท่ากับ .05

ผลการวิจัย พบว่า 1) การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านความต้องการความสำเร็จ 2) ด้านความต้องการความผูกพัน 3) ด้านความต้องการอำนาจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.37) 2) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาก่อนเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ ทั้ง 3 ด้าน รวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.37) เมื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาหลังเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.37) การทดสอบค่าที (t-test) หลังเข้าร่วมโครงการสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

คำสำคัญ: แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์; นักศึกษาครู; ครูมืออาชีพ

Abstract

This research aimed 1) to study the achievement motivation of students of Faculty of Education, Phetchabun Rajabhat University, and 2) to compare the achievement motivation of students of Faculty of Education, Phetchabun, before and after participating in the Reinforce Confidently to Professional Teachers Project. This was the survey research using project-based method. The sample was selected by purposive sampling, consisted of 40 students who participated in the Reinforce Confidently to Professional Teachers Project. The research instruments were a five Likert scale questionnaire with validity level at .82 of the whole questionnaire, and lesson learned extraction and minor groups' discussion. The statistic used to analyze data were percentage, average, standard deviation, and T-test. To compare the motivation of students before and after participating, the researcher determined the reliability in statistical testing at a significant level of .05.

The results revealed that 1) the study of achievement motivation of students can be divided into three aspects: 1) achievement needed, 2) relationship needed, and 3) power needed, and all aspect was at a high level in overall. 2) The achievement motivation of students before participating in Reinforce Confidently to Professional Teachers Project overall was at a high level in all three aspects ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.37), compared with the achievement motivation of students after participated in the Reinforce Confidently to Professional Teachers Project overall was at a high level ($\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.37). The T-test examined after participated was higher than before participated in the project, statistically significant difference at the .05 level.

Keywords: Achievement Motivation; Student Teacher; Professional Teacher

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนารัพยากรมนุษย์ เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาและเป็นเครื่องมือชี้นำสังคม ผู้ได้รับการศึกษาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ แต่ในสภาพปัจจุบันประเทศกำลังเผชิญปัญหาและวิกฤตทางด้านคุณภาพการศึกษา ยกตัวอย่างเช่น จากการรายงานผลการตรวจราชการ ประจำปี 2542 ของผู้ตรวจราชการ 12 เขตการศึกษา สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับต้องปรับปรุง เนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับชั้นต่างๆ อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามแก้ปัญหาวิกฤตดังกล่าว โดยการปฏิรูปผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปการบริหารการจัดการหลักสูตร การปฏิรูปครั้งนี้ถือเป็นการพยายามปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษาครั้งสำคัญ และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ระดับหนึ่ง (Educational Research Division, 2002)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ เป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นแหล่งองค์ความรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น มุ่งผลิตบัณฑิตที่มีคุณธรรม มีความรู้ สู้งาน ดำเนินงานโดยมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (การปรับเปลี่ยนระบบการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21/การเปลี่ยนโฉมบทบาท 'ครู' ให้เป็นครูยุคใหม่/การเพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการ

การศึกษาในทุกกระดับ ทุกประเภท/การพัฒนาระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต) (Phetchabun Rajabhat University, 2020) คณะครุศาสตร์เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบการกระบวนการผลิตบัณฑิตครู มีคุณภาพได้มาตรฐาน การศึกษาในระดับอุดมศึกษา มีรูปแบบการเรียนการสอนที่แตกต่างจากระดับมัธยมศึกษา การที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ทางหนึ่งคือ การเรียนการสอนคู่ไปกับการสร้างพลังใจและแรงจูงใจให้ผู้เรียน โดยเน้นขบวนการให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษา พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนการเรียนนอกจากกิจกรรมการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นวิธีที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น (Pisanwacharin, 2014)

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นลักษณะทางจิตวิทยาที่มีความสำคัญมากในฐานะที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าโดยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมให้กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทางการศึกษา ทั้งนี้เพราะแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทำให้เกิดพลังการแข่งขัน มีความมานะบากบั่น รวมทั้งมีจิตใจจดจ่ออยู่กับงานที่ทำ (Whittaker, Kemp and House, 2007) ในปัจจุบันมีนักศึกษาที่ไม่สนใจการเรียน ไม่เห็นประโยชน์ของการเรียน ขาดลักษณะการมุ่งมั่นอนาคต ซึ่งการมุ่งมั่นอนาคตนี้มีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจ ในการสร้างความรับผิดชอบ การวางแผนอนาคต และการเป็นตัวของตัวเอง จึงควรฝึกการตัดสินใจ สิ่งที่จะช่วยให้ นักศึกษาประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้อย่างดีนั้น คือ แรงจูงใจ ความกระตือรือร้น ความอยากเรียนรู้ ความอดทน ความกล้าหาญ ความคาดหวังในตนเองที่สูงขึ้น นับว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คณะครุศาสตร์มีการดำเนินกิจกรรมเสริมความเป็นครูตามหลักสูตรและโครงการส่งเสริมกิจกรรมนักศึกษาในแต่ละปีการศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาสายวิชาชีพครูให้มีคุณลักษณะตามอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ครบทุกด้าน กล่าวคือ “บัณฑิตมีความรู้ สู้งาน” และส่งเสริมคุณลักษณะบัณฑิตตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ ประกอบด้วย (1) คุณธรรม จริยธรรม (2) ความรู้ (3) ทักษะทางปัญญา (4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (5) ทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และ (6) ทักษะการจัดการเรียนรู้ การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตรอื่นๆ จะส่งเสริมให้นักศึกษามีคุณลักษณะดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น

ผู้วิจัยเป็นอาจารย์ผู้สอนในกลุ่มวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มีความสนใจศึกษาโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้ตระหนักพัฒนาตนเอง มีเป้าหมายชีวิต ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ส่งผลให้นักศึกษาเกิดแรงจูงใจ กระตุ้นเกิดการเรียนใฝ่รู้ การแสวงหาความรู้ให้ลึกซึ้ง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีความคาดหวังว่ากิจกรรมในโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้นักศึกษา มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายในอนาคต ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการมีเป้าหมายชีวิตของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนให้ความช่วยเหลือให้นักศึกษาให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการมีเป้าหมายชีวิต เพื่อจะได้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรและเป็นครูมืออาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ

2. เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครุมืออาชีพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน แรงจูงใจในการเรียนจัดเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จึงมีนักจิตวิทยาหลายท่าน ที่ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจ ว่าเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาปัจจัยหนึ่งที่ช่วยทำให้มนุษย์ได้รับรู้และพัฒนาตนได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ McClelland (1987) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์จะทำให้บุคคล ประสบความสำเร็จในชีวิตหรือหน้าที่การงาน เกิดจากความต้องการที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ เมื่อ สามารถเอาชนะ ก็จะประสบความสำเร็จ จะมีความสบายใจหรือภูมิใจ ถ้าหากไม่สำเร็จก็จะรู้สึกวิตกกังวล แต่จะมุ่งมั่นทำงานต่อไป แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์นี้สามารถกระตุ้น ให้มีขึ้นในบุคคลได้ McClelland มีแนวคิด ว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จะช่วยสอนให้บุคคลรู้จักความสำเร็จและ ความล้มเหลวและยังช่วยให้คิดว่าบุคคล ควรจะทำงานในระดับที่เหมาะสมกับตนเอง จึงจะช่วยให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ McClelland ยังเชื่อว่า ทฤษฎีนี้สามารถนำไปใช้เพื่อฝึกบุคคลให้รู้จักคิดและแสดงออกเพื่อให้เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ได้ และสามารถ นำไปใช้ได้กับบุคคลที่มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนหรือการทำงานต่ำได้อีกด้วย แรงจูงใจนี้เป็นองค์ประกอบ ที่ผลักดันให้บุคคลต้องการอยู่ในตำแหน่งที่สูงขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้นและมีความต้องการความสำเร็จสูง ลักษณะของคนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ จะเป็นคนที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะรับภาระหรือความ รับผิดชอบในการปฏิบัติงานไม่ชอบเกี่ยงงาน จะค้นหว่าปัญหาจะถูกแก้ได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ตั้งเป้าหมายไว้สูง กว่าปกติและชอบเสี่ยงกับเป้าหมายในระดับที่เป็นไปได้หรือสถานการณ์ที่ท้าทายตลอดจนต้องการข้อมูล ย้อนกลับเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของตนแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement (nAch)) เป็นความต้องการที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้เต็มที่และดีที่สุดเพื่อความสำเร็จ จากการวิจัยของ McClelland พบว่า บุคคลที่ต้องการความสำเร็จ (nAch) สูงจะมีลักษณะชอบการแข่งขันชอบงานที่ท้าทาย และต้องการได้รับข้อมูลย้อนกลับเพื่อประเมินผล งานของตนเอง มีความชำนาญในการวางแผน มีความรับผิดชอบสูงและกล้าที่จะเผชิญกับความล้มเหลว

2. ความต้องการความผูกพัน (Need for Affiliation (nAff)) เป็นความต้องการการยอมรับจากบุคคล อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ต้องการสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น บุคคลที่ต้องการความผูกพันสูงจะชอบ สถานการณ์การร่วมมือมากกว่าสถานการณ์การแข่งขัน โดยจะพยายามสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับ ผู้อื่น

3. ความต้องการอำนาจ (Need for Power (nPower)) เป็นความต้องการอำนาจเพื่อมีอิทธิพลเหนือ ผู้อื่น บุคคลที่มีความต้องการอำนาจสูง จะแสวงหาวิถีทางเพื่อให้ตนมีอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น ต้องการให้ ผู้อื่นยอมรับหรือยกย่อง ต้องการความเป็นผู้นำ ต้องการงานให้เหนือกว่าบุคคลอื่น และจะกังวลเรื่องอำนาจ มากกว่าการทำงานให้มีประสิทธิภาพ (McClelland, 1987)

ขั้นตอนที่ 2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ที่ศึกษารายวิชาจิตวิทยาสำหรับครูและรายวิชา จิตวิทยาการแนะแนว ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 40 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วน ประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วย 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ สาขาวิชา ชั้นปี เกรดเฉลี่ย

ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สัมฤทธิ์ ทั้ง 3 ด้าน จำนวน 24 ข้อ ได้แก่ ด้านความต้องการความสำเร็จ จำนวน 8 ข้อ ด้านความต้องการความผูกพัน จำนวน 8 ข้อ และด้านความต้องการอำนาจ จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสะท้อนความคิดและความรู้สึกหลังจากการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจ ก้าวอย่างมั่นใจ สู่ครูมืออาชีพ

การขออนุมัติมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์เพื่อดำเนินโครงการเสริมสร้างแรงใจ ก้าวอย่างมั่นใจ สู่ครูมืออาชีพโดยเชิญวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญให้ความรู้และดำเนินกิจกรรมตามกำหนดการของโครงการ ดำเนินการเป็นระยะเวลา 2 วัน

การติดตามผลการดำเนินโครงการโดยการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการและอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus group)

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล

การสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือ มีขั้นตอน ดังนี้

1. ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามและแบบสะท้อนความรู้สึก ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เพื่อสำรวจแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของนักศึกษา ประกอบด้วย เพศ สาขาวิชา ชั้นปี เกรดเฉลี่ย ลักษณะแบบสอบถามเป็นชนิดให้เลือกตอบ (check-lists)

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามด้านความคิดเห็นที่มีรายการประเมินแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการความสำเร็จ จำนวน 8 ข้อ ด้านความต้องการความผูกพัน จำนวน 8 ข้อ และด้านความต้องการอำนาจ จำนวน 8 ข้อ รวมทั้งฉบับ จำนวน 24 ข้อ เป็นมาตราส่วน ประมาณค่า แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นในระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นในระดับมาก
3	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นในระดับปานกลาง
2	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นในระดับน้อย
1	หมายถึง	ตรงกับความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการแปลความหมายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

คะแนนเฉลี่ย	4.50 – 5.00	มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	5.50 – 4.49	มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.50 – 3.49	มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.50 – 2.49	มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 – 1.49	มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 แบบสะท้อนความคิดและความรู้สึก โดยให้นักศึกษาเขียนบรรยาย

การสร้างแบบสอบถามและการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามแล้วขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (IOC) มีค่าเท่ากับ 0.77 หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้ (Try out) กับนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนก วิเคราะห์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แต่ละด้าน ได้แก่ ด้านความต้องการความสำเร็จมีค่าความเชื่อมั่น .79 ด้านความต้องการความผูกพันมีค่าความเชื่อมั่น .53 และด้านความต้องการอำนาจมีค่าความเชื่อมั่น .81 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ มีค่าเท่ากับ .82

2. ผู้วิจัยเสนอขออนุมัติโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ ประชาสัมพันธ์รับสมัครนักศึกษาครูเพื่อเข้าร่วมโครงการ เก็บข้อมูลวิจัยโดยสำรวจแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาครูก่อนเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ โดยดำเนินกิจกรรม เป็นระยะเวลา 2 วัน โครงการมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ นักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และเพื่อให้ นักศึกษาตระหนักในตนเองและสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ได้รับเกียรติจากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญ 2 ท่าน ได้แก่ ดร.อภิเชษฐ จันทนา และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชรี ฤงแก้ว รูปแบบกิจกรรมเป็นการบรรยายและฝึกปฏิบัติที่เน้นให้นักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยกระบวนการกลุ่ม การใช้สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ คลิปวิดีโอกระตุ้นแบบ การแบ่งปันประสบการณ์ โดยมีกิจกรรมหลักๆ ดังนี้

ตาราง 1 กิจกรรมและการจัดการเรียนรู้ใน โครงการเสริมสร้างแรงใจ ก้าวอย่างมั่นใจ สู่ครูมืออาชีพ

กิจกรรม	การจัดการเรียนรู้
ฉันทายักจกเธอ	- ละลายพฤติกรรม การเต้นประกอบจังหวะ ด้วยบรรยากาศที่ผ่อนคลาย สนุกสนาน - ทำความรู้จักระหว่างวิทยากร และผู้เข้าร่วมอบรม - กำหนดข้อตกลงระหว่างการทำกิจกรรม
แรงจูงใจสู่การเป็นครูมืออาชีพ	- วิทยากรเล่าประสบการณ์การเข้าสู่อาชีพครู - ผู้เข้าอบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้แรงจูงใจในการเป็นครู
จิตวิญญาณความเป็นครู	- วิทยากรเปิดคลิปวิดีโอ - แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็น 3 กลุ่ม ร่วมกันอภิปราย คุณลักษณะการเป็นครูที่ดีเขียนลงในกระดาษชาร์ต - แต่ละกลุ่มนำเสนอ
คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ	ผู้เข้าอบรมร่วมกันสรุปคุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ
เทคนิคการเรียนรู้สู่ครูมืออาชีพ	- บรรยายหัวข้อ “เทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อก้าวสู่ครูมืออาชีพในยุค 4.0 - ฝึกปฏิบัติแบ่งกลุ่ม แสดงบทบาทสมมติการเป็นครูมืออาชีพในยุค 4.0 และนำเสนอ

กิจกรรม	การจัดการเรียนรู้
Idol ของฉัน	- วิทยาการเล่าประสบการณ์ จากอาชีพครู..สู่ครูมืออาชีพ - ผู้เข้าอบรมร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกี่ยวกับครูต้นแบบ
Goal setting teacher	- ผู้เข้าอบรมทบทวน วางแผนการพัฒนาตนเอง เขียนเป้าหมายในการก้าวสู่การเป็นครูมืออาชีพ
การสะท้อนความคิดและความรู้สึก	- ผู้เข้าอบรมทบทวนการดำเนินกิจกรรม เขียนสะท้อนความคิด ความรู้สึก “สิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ”

3. ศึกษาและติดตามผลการดำเนินโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ โดยการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการและอภิปรายกลุ่มย่อย (Focus group)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลก่อนและหลังดำเนินโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ค่าเฉลี่ย (Mean) ร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. วิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานค่าที (t-test) เปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ” มีผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 70.00 และเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 30.00

1. นักศึกษาส่วนใหญ่เรียนสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 60.00 และการงานอาชีพและเทคโนโลยี คิดเป็นร้อยละ 40.00

2. นักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ชั้นปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 60.00 และอยู่ชั้นปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 40.00

3. นักศึกษาส่วนใหญ่มีเกรดเฉลี่ย 2.51 – 3.00 คิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมา มีเกรดเฉลี่ย 3.01 – 3.50 คิดเป็นร้อยละ 32.50 และน้อยที่สุด เกรดเฉลี่ย 3.51 – 4.00 คิดเป็นร้อยละ 5.00

4. ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาจากแบบสะท้อนความคิดและความรู้สึก โดยการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ (After Action Review: AAR) “สิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ” จำแนกเป็นรายด้าน พบว่า

ด้านที่ 1 ด้านความต้องการความสำเร็จ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.07 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.72 ผลการสะท้อนความคิดและความรู้สึก พบว่า สิ่งทีอบรมสามารถนำไปใช้ในชีวิต, สามารถนำไปต่อยอดในการทำกิจกรรมให้กับเด็กนักเรียน, ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู บทบาทครู, เทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning, วิธีการสอนที่หลากหลาย, เทคนิคการสร้างความสนใจของเด็ก และได้รับแรงบันดาลใจ กำลังใจในการเรียนในสายวิชาชีพครู

ด้านที่ 2 ด้านความต้องการความผูกพัน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.21 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.68 ผลการสะท้อนความคิดและความรู้สึก พบว่า การร่วมมือกันทำกิจกรรม, ได้รับมิตรภาพที่ดี, การกล้าแสดงออก, ได้ทำกิจกรรมที่สนุก, ได้รู้จักเพื่อนใหม่, คุณธรรม จริยธรรม การตรงต่อเวลา ความเสียสละ ซื่อสัตย์ ความสามัคคี, มีความสุขที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม, ได้เห็นครูต้นแบบที่ดี ที่มีความทุ่มเทให้กับลูกศิษย์

ด้านที่ 3 ด้านความต้องการอำนาจ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.98 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.74 ผลการสะท้อนความคิดและความรู้สึก พบว่า แนวทางในการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการสอบบรรจุแข่งขัน, การวางแผนชีวิตให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต, แนวคิดใหม่ๆ ให้กับตัวเอง เพราะต้องการให้ครอบครัวยอมรับในความสามารถของตนเองและผู้อื่น

ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาจากแบบสะท้อนความคิดและความรู้สึก โดยการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ พบว่า สิ่งที่นักศึกษาได้รับจากการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ ประเด็นส่วนใหญ่ที่นักศึกษาสะท้อนความคิดและความรู้สึกเป็นด้านความต้องการความผูกพัน รองลงมาเป็นด้านความต้องการความสำเร็จ และน้อยที่สุดเป็นด้านความต้องการอำนาจ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาก่อนเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ จำแนกเป็นรายด้าน

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	ก่อนเข้าร่วมโครงการ		ระดับ	หลังเข้าร่วมโครงการ		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
ด้านความต้องการความสำเร็จ	3.78	0.75	มาก	4.07	0.72	มาก
ด้านความต้องการความผูกพัน	3.97	0.71	มาก	4.21	0.68	มาก
ด้านความต้องการอำนาจ	3.77	0.76	มาก	3.98	0.74	มาก
รวม	3.84	0.37	มาก	4.09	0.37	มาก

จากตาราง 2 พบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์รวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ $\bar{X} = 3.96$, S.D. = 0.37 โดยก่อนเข้าร่วมโครงการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ $\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.37 และหลังเข้าร่วมโครงการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ $\bar{X} = 4.09$, S.D. = 0.37 มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความต้องการความผูกพัน มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ก่อนเข้าร่วมโครงการ $\bar{X} = 3.97$, S.D. = 0.71 หลังเข้าร่วม $\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.68 รองลงมามีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความต้องการความสำเร็จ ก่อนเข้าร่วมโครงการ $\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.75 หลังเข้าร่วมโครงการ $\bar{X} = 4.07$, S.D. = 0.72 และน้อยที่สุด มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ด้านความต้องการอำนาจ ก่อนเข้าร่วมโครงการ $\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.76 หลังเข้าร่วมโครงการ $\bar{X} = 3.98$, S.D. = 0.74

ตาราง 3 เปรียบเทียบแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวหน้าอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ จำแนกเป็นรายด้าน

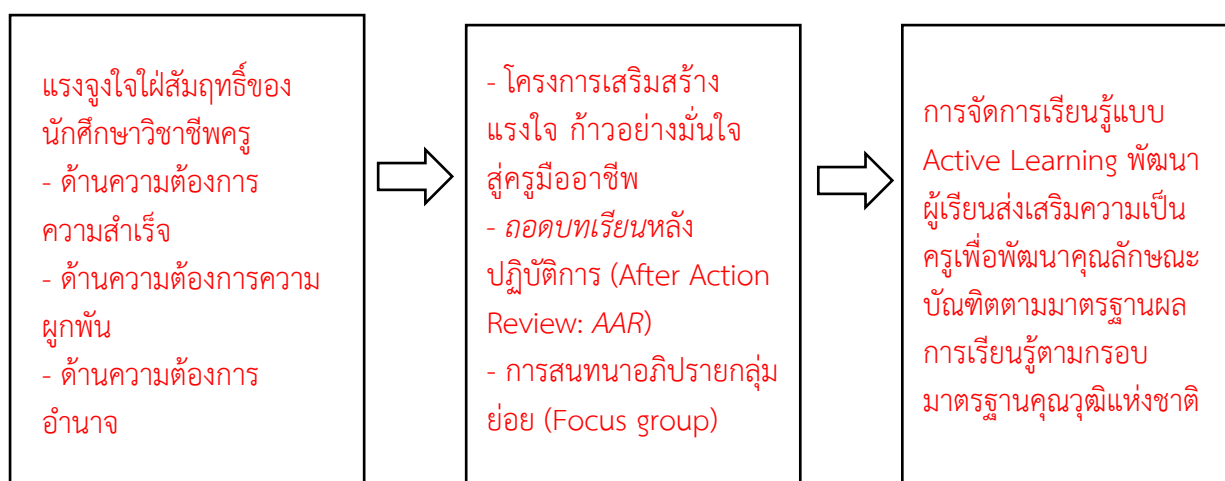
(n=40)

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	ก่อนเรียน - หลังเรียน	SS	df	MS	F	Sig.
ด้านความต้องการความสำเร็จ	ระหว่างกลุ่ม	5.172	9	3.391	6.221	.001
	ภายในกลุ่ม	10.611	31	.545		
	รวม	15.783	40			
ด้านความต้องการความผูกพัน	ระหว่างกลุ่ม	1.088	9	.363	.815	.001
	ภายในกลุ่ม	5.807	31	.445		
	รวม	6.895	40			
ด้านความต้องการอำนาจ	ระหว่างกลุ่ม	1.102	12	.367	1.120	.001
	ภายในกลุ่ม	19.007	28	.328		
	รวม	20.108	40			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตาราง 3 พบว่านักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวหน้าอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หลังเข้าร่วมโครงการสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

องค์ความรู้ใหม่

การดำเนินโครงการเสริมสร้างแรงใจ ก้าวอย่างมั่นใจ สู่ครูมืออาชีพ ร่วมกับการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการและอภิปรายกลุ่มย่อย ในด้านความต้องการความสำเร็จ ทำให้นักศึกษาสามารถนำไปใช้ในชีวิตสามารถนำไปต่อยอดในการทำกิจกรรมให้กับเด็กนักเรียน ได้ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาสำหรับครู บทบาทครู มีเทคนิคการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning ทราบวิธีการสอนที่หลากหลาย มีเทคนิคการสร้างความสนใจของนักเรียน และได้รับแรงบันดาลใจ กำลังใจในการเรียนในสายวิชาชีพครู ในด้านความต้องการความผูกพันทำให้นักศึกษา มีการร่วมมือกันทำกิจกรรม ได้รับมิตรภาพที่ดี การกล้าแสดงออก ได้ทำกิจกรรมที่สนุก ได้รู้จักเพื่อนใหม่ คุณธรรม จริยธรรม การตรงต่อเวลา ความเสียสละ ซื่อสัตย์ ความสามัคคี มีความสุข

ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ได้เห็นครุต้นแบบที่ดี ที่มีความทุ่มเทให้กับลูกศิษย์ ในด้านความต้องการอำนาจ ทำให้ นักศึกษาได้รับแนวทางในการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการสอบบรรจุแข่งขัน มีการวางแผน ชีวิตให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต มีแนวคิดใหม่ๆ ให้กับตัวเอง เพราะต้องการให้ครอบครัวยอมรับใน ความสามารถของตนเองและผู้อื่น

ผลงานวิจัยเกิดประโยชน์ในด้านสารสนเทศและสามารถนำองค์ความรู้บูรณาการการจัดการเรียน การสอนและกิจกรรมเสริมความเป็นครู มุ่งผลิตบัณฑิตด้านวิชาชีพครูให้มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของ มหาวิทยาลัยและพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญสามารถอภิปรายได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตที่เข้าร่วมโครงการ เสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบ แรงจูงใจทั้ง 3 ด้าน พบว่า นักศึกษามีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ในด้านต้องการความผูกพันมากที่สุด รองลงมาเป็น ด้านต้องการความสำเร็จ และด้านความต้องการอำนาจน้อยที่สุดตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นักศึกษา ที่ตัดสินใจเรียนหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ต้องมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ มีความคาดหวังจากครอบครัว มหาวิทยาลัย ราชภัฏเพชรบูรณ์ มีกระบวนการ ขั้นตอนรับนักศึกษาที่ชัดเจน นักศึกษาต้องผ่านขั้นตอนการสอบคัดเลือก การวัดความรู้ความสามารถและทัศนคติเกี่ยวกับวิชาชีพครู ได้แก่ วิชาวัดแววความเป็นครู วิชาเฉพาะด้าน สอบสัมภาษณ์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ มีระบบและกลไกการส่งเสริมคุณลักษณะความ เป็นครูตลอดหลักสูตร จากกิจกรรมบรรยายและฝึกปฏิบัติ กิจกรรมเสริมหลักสูตร รวมทั้งการฝึกประสบการณ์ วิชาชีพครูในสถานศึกษา จึงทำให้นักศึกษามีทัศนคติและได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งเสริม การสร้างแรงจูงใจที่จะประสบความสำเร็จ อีกทั้งมีระบบการดูแลจากรุ่นพี่รุ่นน้อง และกิจกรรมการช่วยเหลือ ชิงกันและกันในหมู่คณะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฤทัยรัตน์ ชิตมงคลและเปรมฤดี บริบาล (Chitmongkol and Boriban, 2013) ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัย พยาบาลบรมราชชนนี อุตรธานี พบว่า ปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับผู้ปกครอง และความคาดหวังของผู้ปกครองต่อตัวนักศึกษาสามารถทำนายแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาพยาบาล ได้ร้อยละ 45.8 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษตรชัย และหิมา (Laeheem, 2007) ที่ศึกษาองค์ประกอบ ในการพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นเพราะผู้ที่มีแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์สูงมีความต้องการที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้บรรลุเป้าหมายและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ มีความสำคัญในการ กระตุ้นบุคคลให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยนักศึกษาที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ย่อมมีความปรารถนาที่จะ ปรับปรุงตนเองให้เก่งและมีความรอบรู้มากกว่าคนอื่น ๆ มีความพยายามและความทะเยอทะยานในการ ปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น ทำสิ่งที่ปรารถนาให้ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง จึงมีโอกาที่จะประสบ ความสำเร็จในการเรียนและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ต่ำ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจ สู่ครูมืออาชีพ มีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทั้งก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ รวมทั้ง 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความต้องการความสำเร็จ ด้านความต้องการความผูกพัน และด้านความต้องการอำนาจ อยู่ในระดับมาก โดยมีระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หลังเข้าร่วมโครงการสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ ผลการวิเคราะห์แรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาจากแบบสะท้อนความคิดและความรู้สึก โดยการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ ประเด็น

ส่วนใหญ่ที่นักศึกษาสะท้อนความคิดและความรู้สึกเป็นด้านความต้องการความผูกพัน รองลงมาเป็นด้านความต้องการความสำเร็จ และน้อยที่สุดเป็นด้านความต้องการอำนาจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กิจกรรมต่างๆ ในโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ วิทยากรมีความเชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรมแนะแนวให้คำปรึกษา เป็นแบบอย่างที่ดี รูปแบบการดำเนินกิจกรรมความสนุกสนาน ผ่อนคลาย ให้กำลังใจ สร้างความเชื่อมั่นและการเห็นคุณค่าในตนเอง รวมทั้งสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู กิจกรรมโครงการจะมุ่งให้นักศึกษาได้ทำกิจกรรมร่วมกัน นักศึกษามีทักษะการทำงานเป็นทีม ได้เรียนรู้การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ฝึกการกล้าแสดงออก ได้เรียนรู้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ สามารถนำไปต่อยอดในการทำกิจกรรมให้กับเด็กนักเรียนในอนาคตได้ ได้แนวทางในการพัฒนาตนเองเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการสอบบรรจุแข่งขัน มีการวางแผนชีวิตให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดในชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เทียมจันทร์ พานิश्य์ผลินไชย (Parnichparinchai, 2016) ได้ทำการศึกษา การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง : การจัดการเรียนรู้ด้านการผลิตครู พบว่า การเตรียมนักศึกษาครูให้มีสมรรถนะทั้งด้านความรู้ ทักษะ และการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น นักศึกษาจึงมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ด้านต้องการความผูกพัน เพราะเป็นความต้องการการยอมรับจากบุคคลอื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ต้องการสัมพันธภาพที่ดีต่อบุคคลอื่น บุคคลที่ต้องการความผูกพันสูงจะชอบสถานการณ์การร่วมมือมากกว่าสถานการณ์การแข่งขัน โดยจะพยายามสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

สรุป

จากการวิจัยเรื่อง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการมีเป้าหมายในชีวิตของนักศึกษาหลังจากเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับมากและมีเป้าหมายในชีวิตที่สูงขึ้นและเกิดการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ผลงานวิจัยเกิดประโยชน์ในด้านสารสนเทศและสามารถนำองค์ความรู้บูรณาการการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมความเป็นครู มุ่งผลิตบัณฑิตด้านวิชาชีพครูให้มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยและพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ ทั้งนี้ อาจารย์ผู้สอน อาจารย์ที่ปรึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรม เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ที่ส่งเสริมความเป็นครูอย่างครบถ้วน ควบคู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่กำหนด นักศึกษาจะมีแรงจูงใจและมีประสบความสำเร็จตามเป้าหมายในชีวิตและเป็นครูที่มีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นการเตรียมความพร้อมอย่างหนึ่งในการเข้าศึกษาในวิชาชีพครู เพราะนักศึกษาจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู จึงจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเรียนที่เหมาะสม มีการวางแผนการดำเนินชีวิตและมีเป้าหมายที่ชัดเจน ดังนั้น คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ สามารถให้นักศึกษาทำแบบประเมินแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักศึกษาเพื่อศึกษาระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เบื้องต้น

ผลจากการศึกษาวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า นักศึกษาครูที่เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ มีระดับแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์โดยรวมทุกด้านของนักศึกษาครูก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างแรงใจก้าวอย่างมั่นใจสู่ครูมืออาชีพ อยู่ในระดับดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลังเข้าร่วมโครงการมีแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์ระดับสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการ ดังนั้น คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ควรดำเนินการจัดกิจกรรมหรือจัดโครงการในลักษณะที่เป็นการสร้างแรงใจและสร้างการมีเป้าหมายในชีวิตให้กับนักศึกษาอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรและประสบผลสำเร็จทางการเรียนและการประกอบอาชีพต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยนักศึกษาหลักสูตรอื่นๆ หรือ ศึกษาปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา เพื่อนำมาปรับใช้ในการสร้างแรงใจใฝ่สัมฤทธิ์และการมีเป้าหมายในชีวิตให้กับนักศึกษามากขึ้น

2.2 ควรเพิ่มระยะเวลาหรือดำเนินกิจกรรมในรูปแบบกิจกรรมค่ายเพื่อให้นักศึกษาได้มีความรู้ความเข้าใจและลงมือปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรง

References

- Chitmongkol, R., & Boriban, P. (2013). Factors Affecting Achievement Motivation of Nursing Students at the Boromarayonani College of Nursing, Udonthani. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 22(1), 98-99.
- Educational Research Division. (2002). *Research News*. Bangkok: Educational Research Division, Department of Academic Affairs, Ministry of Education.
- Laeheem, K. (2007). Components for Forecasting Student Achievement in Schools. Private Islamic Teaching in the Three Southern Border Provinces. *Songklanakarin Journal Social Science Edition and Humanities*, 13(3), 435-453.
- McClelland, D. C. (1987). Characteristics of Successful Entrepreneurs. *Journal of Creative Behavior*, 21(3), 219-233.
- Parnichparinchai, T. (2016). Transformative Learning: A Learning Management in Pre-Service Teacher Training. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal*, 22(2), 1-11.
- Pisanwacharin C. (2014). *Motivation and Goals in Life of Dhurakij Pundit University Students Participation Dream and Commitment to Success Project*. Retrieved July 3, 2019, from <https://www.dpu.ac.th/dpurdi/research/377>
- Phetchabun Rajabhat University. (2020). 3-Year Government Action Plan (2020 - 2022). Retrieved July 7, 2021, from <https://www.pcru.ac.th>
- Whittaker, R., Kemp, S., & House, A. (2007). Illness Perceptions and Outcome in Mild Head Injury: A Longitudinal Study. *Journal of Neurol Neurosurg & Psychiatry with Practical Neurology*, 10(78), 644-646.

ผลกระทบและแนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก*

Impacts and Management Approaches of the Coronavirus 2019 (COVID-19) Outbreak by Monks in Phitsanulok Province

ณัฏยาณี บุญทองคำ

Attained Boontongkham

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhachinaraj Buddhist College, Thailand.

Corresponding Author's Email: kboontongkham@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดพิษณุโลก 2) ศึกษาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก และ 3) ศึกษาแนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน โดยผู้วิจัยจะทำการสุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นกลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก 24 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดย ค่าสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ แบบสรุพบัญชี

ผลการวิจัยพบว่า 1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า การใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการเปิดโรงทานแจกจ่ายอาหาร และเงินช่วยเหลือที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ วัดเป็นโรงพยาบาลสนาม วัดเป็นสถานที่เฝ้าศพผู้ที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำหรับพระภิกษุสงฆ์แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม ผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ 2. ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า การจ่ายค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน สำหรับวัดที่ตั้งอยู่ในเมืองก็จะมีโรงครัวไว้ทำอาหารสำหรับถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองได้รับผลกระทบน้อย 3. แนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ดังนี้ 1) การใช้หลักเศรษฐกิจ 75 เป็นพุทธบัญญัติ 2) การสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐาก 3) การได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ 4) ให้ความรู้กับพระสงฆ์เกี่ยวกับโรคและการแพร่เชื้อ

คำสำคัญ: ผลกระทบ; การจัดการ; เชื้อไวรัสโคโรนา 2019; พระภิกษุสงฆ์

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the roles and duties of monks during the spread of Coronavirus 2019 (Covid-19) in Phitsanulok province;

*Received July 3, 2021; Revised August 26, 2021; Accepted September 2, 2021

2) to explore the impacts of the Covid-19 outbreak on monks in Phisanulok province; and 3) to study the management approaches of Covid-19 outbreak by monks in Phisanulok province. The study employed mixed-methods research including quantitative and qualitative methods. A sample group of 400 people was used. A qualitative technique was adopted, which included in-depth interviews with 24 monks in Phitsanulok province, as well as focus group discussions with relevant people. The obtained data were analyzed by percentage, mean, and inductive reasoning.

From the study, the following results were found: 1) From investigating the roles and duties of monks during the spread of Covid-19 in Phitsanulok province, the findings revealed that the temple is used as a canteen to provide food and money for people who have been impacted. Temple is also utilized as a field hospital and a crematory for the deceased from Covid-19. The duties of monks include Dhamma exposition and talk via radios and television; 2) The impacts of the Covid-19 outbreak on monks in Phisanulok province include monthly payment for power and water costs. Temples in the city have canteens for cooking meals for monks, but temples outside the city are slightly impacted; and 3) Management approaches of Covid-19 outbreak by monks in Phitsanulok province are (1) the use of *sekh yawat* (75 etiquettes that monks should follow) as the Buddhist regulation, (2) the development of *gilānupattḥāka* (nursing monks), (3) the acquirement of state assistance, and (4) the provision of knowledge to monks about diseases and its spread.

Keywords: Impacts; Management; Coronavirus 2019; Monks

บทนำ

การระบาดของไวรัสโควิด-19 เริ่มต้นขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 พบครั้งแรกในนครอู่ฮั่น เมืองหลวงของมณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน โดยที่ผู้ติดเชื้อกลุ่มแรกมีความเชื่อมโยงกับตลาดค้าเนื้อสัตว์ เชื่อว่าไวรัสอาจมีต้นกำเนิดมาจากค้างคาวในสกุลค้างคาว ผู้ป่วยกรณีแรกเป็นชายอายุ 55 ปีที่ล้มป่วยเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ทำให้กลุ่มแพทย์จากโรงพยาบาลกลางอู่ฮั่นนำโดย พญ. อ้าย เฟิน ได้เริ่มเผยแพร่การแจ้งเตือนเรื่อง ไวรัสโคโรนา-คล้ายโรคซาร์ส เป็นผลทำให้แพทย์ชาวจีนแปดคนถูกรัฐบาล จับกุมตัวในข้อหาแพร่ข่าวลือที่เป็นเท็จ โดยที่พญ. อ้าย เฟิน กล่าวว่าเธอถูกตำหนิหลังจากแจ้งผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงานของเธอเกี่ยวกับการพบกรณี ไวรัส-คล้ายโรคซาร์สในผู้ป่วย จำนวนผู้ป่วยกรณีไวรัสโคโรนาในมณฑลหูเป่ย์ ค่อยๆ เพิ่มขึ้นเป็นสองร้อยคนก่อนที่จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ช่วงเริ่มแรก จำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าในทุกเจ็ดวันครึ่งในช่วงต้นและกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 ไวรัสเกิดการแพร่กระจายไปยังมณฑลอื่นๆ ของประเทศจีน ผ่านการโยกย้ายของประชากรในช่วงตรุษจีน และเนื่องจากนครอู่ฮั่นเป็นศูนย์กลางการขนส่งในประเทศจีน ผู้ติดเชื้อจึงเดินทางไปได้อย่างรวดเร็วทั่วประเทศ (Department of Disease Control, Ministry of Public Health, 2020)

เนื่องจากโรคระบาดที่มีชื่อว่า COVID-19 ที่สามารถแพร่ขยายไปทั่วโลกได้ก็เพราะการเดินทางรวดเร็ว นั่นเองตั้งแต่ช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา (Kruthen, 2020) ซึ่งโลกต้องประสบพบเจอกับอีกหนึ่งโลกที่ร้ายแรงมากคือ COVID-19 เป็นโรคติดเชื้อทางเดินหายใจที่เกิดจากการติดเชื้อโคโรนาไวรัสสายพันธุ์ใหม่

2019 (SARS-CoV-2) ซึ่งเป็นสายพันธุ์ใหม่ที่ไม่เคยพบมาก่อนในมนุษย์ก่อให้เกิดอาการป่วยระบบทางเดินหายใจในคน และสามารถแพร่เชื้อจากคนสู่กันได้ โดยเชื้อไวรัสชนิดนี้พบครั้งแรกในการระบาดในเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีน ในช่วงปลายปี 2019

โรคนี้อาจเริ่มปรากฏจากไม่มีอาการ หรือมีอาการน้อย แล้วอาจพัฒนาเป็นมีไข้ ไอ หายใจลำบาก ปวดกล้ามเนื้อ และอ่อนเพลีย ซึ่งการพัฒนาต่ออาจนำไปสู่อาการปอดอักเสบ กลุ่มอาการหายใจลำบากเฉียบพลัน ติดเชื้อในกระแสเลือด ช็อกจากการติดเชื้อในกระแสเลือด และเสียชีวิต Xinhua (2020) ทாம் กลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ทั่วโลก ซึ่งส่งผลกระทบไปทุกมิติของชีวิตมนุษย์ที่นอกเหนือจากผลกระทบทางสุขภาพ ก็ คือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ประเทศไทยก็เป็นอีกหนึ่งประเทศที่นำมาตรการการจำกัดการเดินทาง หรือ Lockdown มาใช้ในการควบคุมโรคระบาด เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้การท่องเที่ยวในประเทศไทยซบเซาลงอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน โดยเฉพาะ ธุรกิจสายการบิน และ ธุรกิจโรงแรม

ผลกระทบต่อภาคอุตสาหกรรมการผลิตก็ต้องประสบปัญหาการชะงักงันในการผลิต เมื่อผู้คนไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากภาคธุรกิจหยุดชะงัก ย่อมทำให้คนตกงาน ส่งผลไปสู่การสูญเสียรายได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบไปสู่ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา หรือ COVID-19 ที่ระบาดไปทั่วทั้งในไทยและต่างประเทศต่างๆ ทั่วโลกในตอนนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อหลายฝ่ายส่วน ไม่เว้นแม้แต่พระพุทธศาสนา ก็ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงเช่นกัน ผู้คนที่ตกงาน ว่างงาน หรือถูกลดชั่วโมงการทำงานที่เคยทำเข้าวัดทำบุญตักบาตรอยู่เป็นประจำ ตอนนี้ประสบกับปัญหาการเงินเป็นจำนวนมาก ถึงขนาดที่คนไทยหลายล้านคนต้องขอเงินยืมยืมจากรัฐบาล หลายคนไม่เงินจะซื้อหาอาหาร บางรายถึงกับฆ่าตัวตาย (Hassine and Arayavechkit, 2021) ดังนั้นการที่พุทธศาสนิกชนเหล่านี้จะนำเงินมาทำบุญที่วัดก็น้อยลงไปด้วย ถึงแม้จะมีคนที่พอจะมีกำลังในการทำบุญเหลืออยู่บ้างบางส่วน แต่ก็ไม่สามารถมาทำบุญที่วัดได้เนื่องจากต้องเว้นระยะห่างทางสังคม เหตุผลเหล่านี้ทำให้วัดขาดปัจจัยในการบริหารวัด ต่อมาคือการที่วัดไม่สามารถจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้ เช่น การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากต้องลดการรวมตัวกันของผู้คนเหล่านี้เป็นผลกระทบโดยตรงที่พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบในตอนนี้

จากที่มาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID ผู้วิจัยเห็นการปรับเปลี่ยนวิถีของพระสงฆ์ ในขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาก็มีบทบาทสำคัญมากในวิกฤตช่วงนี้ ในการเป็นผู้ให้ โดยที่ใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการเปิดโรงทานแจกจ่ายอาหาร และเงินสู่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษา ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ว่าได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อย่างไรบ้าง มีบทบาทหน้าที่อย่างไรในช่วงวิกฤตนี้ และจะมีแนวทางการทำงานอย่างไรหากเกิดเหตุวิกฤตแบบนี้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการปรับเปลี่ยนศาสนกิจใหม่ของพระสงฆ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน 2 ลักษณะ คือ การผสมผสานรูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Mixed Models) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารซึ่งประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 5,152 รูป ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างโดยการคำนวณจากสูตร Taro Yamane ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ (Index of Item-Objective Congruent: IOC) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม การลงพื้นที่ใน 9 อำเภอ เพื่อสัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตศาสนกิจของพระสงฆ์ ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ เช่น วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำการศึกษาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาตัวแทนชุมชน/ หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย จำนวน 9 อำเภอ รวมทั้งหมด 24 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการใช้ในการศึกษา แบบสอบถาม (Questionnaires) เชิงปริมาณเป็นรูปแบบของคำถามเป็นชุดๆ เป็นคำถามแบบปลายเปิดให้เลือกตอบ โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 รูป ส่วนเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลกเป็นอย่างไร ผลกระทบจากการแพร่ระบาดและแนวทางการทำงานที่เหมาะสมสำหรับรองรับเหตุการณ์ภัยพิบัติจากโรคระบาดในอนาคต

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในการลงพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลก โดยการนำของผู้ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลักก่อน สถิติที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ สถิติพรรณนา หรือสถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ (Mean) ส่วนกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการจดบันทึก จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาทำการวิเคราะห์แบบสรุปอุปนัย (Analytic Induction) และเขียนรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความ

ประกอบการบรรยายผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก และเสนอยุทธศาสตร์ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กร

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและได้ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า การประพฤติปฏิบัติธรรม สามารถแบ่งได้เป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการปกครอง ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ จะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่างๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมา ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการ แต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของ คณะสงฆ์ทั้งสอง นิการ

2. ด้านการศาสนา คือ พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติตามมา ได้แก่ ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

3. ด้านการเผยแผ่ คือ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติ ธรรมโดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

4. ด้านการสาธารณูปโภค คือ การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

5. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ การสนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาทั้งในและนอกวัด การสนับสนุนช่วยเหลือในการมีส่วนร่วม การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาลดละเลิกสิ่งเสพติด เป็นต้น

6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสการต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่งานต่างๆ เป็นต้น

และบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในจังหวัดพิษณุโลก คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เช่น การใช้วัดเป็นจุดศูนย์กลางในการเปิดโรงทานแจกจ่ายอาหาร และเงินช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ บางวัดจัดเป็นโรงพยาบาลสนามเพื่อให้ผู้ป่วยที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เข้าพักรักษาตัว ใช้วัดเป็นสถานที่เฝ้าศพผู้ที่ติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สำหรับพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม ผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์เป็นการสร้างกำลังใจ ใช้หลักธรรมเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ ในวันที่ท้อ ช่วยให้จิตใจเบิกบาน สามารถปรับตัวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่าผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ค่าใช้จ่ายของวัด คือ ค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน รองลงมา ไม่สามารถจัดพิธีทางศาสนาได้ ญาติโยมไม่สามารถไปทำบุญที่วัดได้ การทำวัตรเช้าและเย็นของพระ ไม่สามารถทำที่โบสถ์ได้ พระสงฆ์ไม่ได้ออกไปบิณฑบาต และไม่ได้รับผลกระทบ ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) แยกเป็นรายข้อดังนี้

ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)	จำนวน	ลำดับ
พระสงฆ์ไม่ได้ออกไปบิณฑบาต	119	5
ไม่สามารถจัดพิธีทางศาสนาได้	286	2
ญาติโยมไม่สามารถไปทำบุญที่วัดได้	215	3
การทำวัตรเช้าและเย็นของพระ ไม่สามารถทำที่โบสถ์ได้	122	4
ค่าใช้จ่ายของวัด คือ ค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน	302	1
อื่นๆ	11	6

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ค่าใช้จ่ายของวัด คือ ค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน รองลงมา ไม่สามารถจัดพิธีทางศาสนาได้ ญาติโยมไม่สามารถไปทำบุญที่วัดได้ การทำวัตรเช้าและเย็นของพระ ไม่สามารถทำที่โบสถ์ได้ และไม่ได้ออกไปบิณฑบาต และไม่ได้รับผลกระทบ ตามลำดับ

ทั้งนี้เพื่อให้งานวิจัยเล่มนี้ที่ได้อธิบายคำตอบที่ชัดเจนและครอบคลุม ตรงตามความจริงที่ถูกต้อง กว้างขวางและสมบูรณ์ที่สุด จึงได้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพหลังจากที่ได้ข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก สามารถสรุปได้ดังนี้

1. คณะสงฆ์ไม่สามารถจัดการประชุมได้
2. พระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถจัดพิธีทางศาสนาได้
3. ญาติโยมไม่สามารถไปทำบุญที่วัดได้
4. การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้
5. โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไม่สามารถเปิดการเรียนการสอนได้

จากการลงพื้นที่ พบว่า ได้รับผลกระทบคือ การจ่ายค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน สำหรับวัดที่ตั้งอยู่ในเมืองก็จะมีโรงครัวไว้ทำอาหารสำหรับถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองยังคงสามารถบิณฑบาตได้ตามปกติ และได้ปลูกผักสวนครัวไว้สำหรับปรุงอาหารในช่วงมีมาตรการให้หยุดอยู่ไม่ให้ออกนอกวัด ด้านการไปทำบุญที่วัดของชาวบ้านลดลง จะเป็นการทำบุญผ่านระบบออนไลน์ ไม่ให้มีกิจกรรมการมาทำบุญที่วัด ในด้านการดำเนินกิจวัตร 10 คือ กิจวัตรประจำวัน คือ 1) บิณฑบาต 2) กวาดลานวัด 3) ปลงอาบัติ 4) ทำวัตร สวดมนต์ เจริญภาวนา 5) พิจารณาปัจจุเวกขณะ 6) อุปัฏฐาก อุปัชฌาย์อาจารย์ 7) บริหารขันธ สิ่งของและร่างกาย 8) ศึกษาพระธรรมวินัย 9) เอาใจใส่กิจของสงฆ์ และ 10) ดำรงตนให้น่าไว้วางใจ พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลกมีบทบาทสำคัญมากในวิกฤตช่วงนี้ ในการเป็นผู้ให้ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการเปิดโรงทานแจกจ่ายอาหาร และเงินสู่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ให้คำสั่งสอน และยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้ที่มีทุกข์เหล่านี้ ซึ่งบทบาท

ของคณะสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลกครั้งนี้ก็ประสบปัญหามากมายด้วยเช่นกัน จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอแนวทางการทำงานที่เหมาะสมสำหรับรองรับเหตุการณ์ภัยพิบัติจากโรคระบาดในอนาคต ดังนี้

1. การใช้หลัก เสาเข็มวัด 75 เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล 227 ข้อ อย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นวัตรที่ภิกษุจะต้องศึกษาธรรมเนียมนิยมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียก เพื่อให้บุคคลในชุมชนนั้นๆ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา หลักเสาเข็มวัด 75 ข้อ เป็นสิกขาบทที่เพศบรรพชิต จะได้ศึกษาและสำรวมระวังตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพราะมารยาทที่พึงงามทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้โดยประการทั้งปวงในหมวดของเสาเข็มวัด ประโยชน์อยู่กับการศึกษาและมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง และน้อมประพฤติปฏิบัติตามอย่างแท้จริง ถ้ามีการล่วงละเมิด ก็ไม่ดี เป็นอาบัติ มีโทษแก่ผู้นั้น ประการที่สำคัญที่ควรพิจารณา คือ มารยาทที่พึงงาม ไม่ได้จำกัดไว้เฉพาะบรรพชิต หากคราวาสได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ จะสามารถช่วยป้องกันการติดเชื้อหรือเกิดเป็นโรคภัยต่างๆ ได้ ซึ่งในแต่ละข้อตรงกับข้อปฏิบัติ ป้องกันการติดเชื้อ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสของกระทรวงสาธารณสุขที่ประกาศให้ประชาชนปฏิบัติตาม

2. การอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก คือ พระอาสาสมัครส่งเสริมสุขภาพประจำวัด (อสว.) เพื่อให้พระอาสาสมัครมีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและให้คำแนะนำ ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ ส่งผลให้เกิดการดูแลสุขภาพตนเองสิ่งแวดล้อมภายในวัดและขยายผลสู่การพัฒนาสุขภาพของประชาชนในชุมชน ในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพดูแลประชาชนทุกกลุ่มวัย “วัด” เป็นสถานที่ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สุขภาพของประชาชน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นได้รับความเลื่อมใสศรัทธา จากประชาชน การส่งเสริมให้วัดเป็น “วัดรอบรู้ด้านสุขภาพ (Health Literate Temple)” เป็นสิ่งสำคัญ เพราะส่งผลที่ดีกับประชาชนในท้องถิ่น ชุมชนมีสุขภาพที่ดีตามวิถีแบบไทยๆ

3. การได้รับความช่วยเหลือจากมาตรการของรัฐ เช่น ค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน หน้ากากอนามัย แอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อสำหรับฉีดพ่นบริเวณวัด เจลล้างมือ เป็นต้น

4. การรองรับกับเหตุการณ์ภัยพิบัติจากโรคระบาดในอนาคต ดังนี้

4.1 ติดตามสถานการณ์การระบาดของโรคอย่างต่อเนื่อง และแจ้งให้พระสงฆ์ภายในวัดทราบสถานการณ์ และคำแนะนำต่างๆ จากเว็บไซต์กระทรวงสาธารณสุข และ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4.2 ให้ความรู้กับพระสงฆ์เกี่ยวกับโรคและการแพร่เชื้อ รวมทั้งจัดการอบรมเรื่องมาตรการ การป้องกัน ควบคุมการเกิดโรค พร้อมเน้นย้ำวิธีการวัดไข้ที่ถูกต้อง

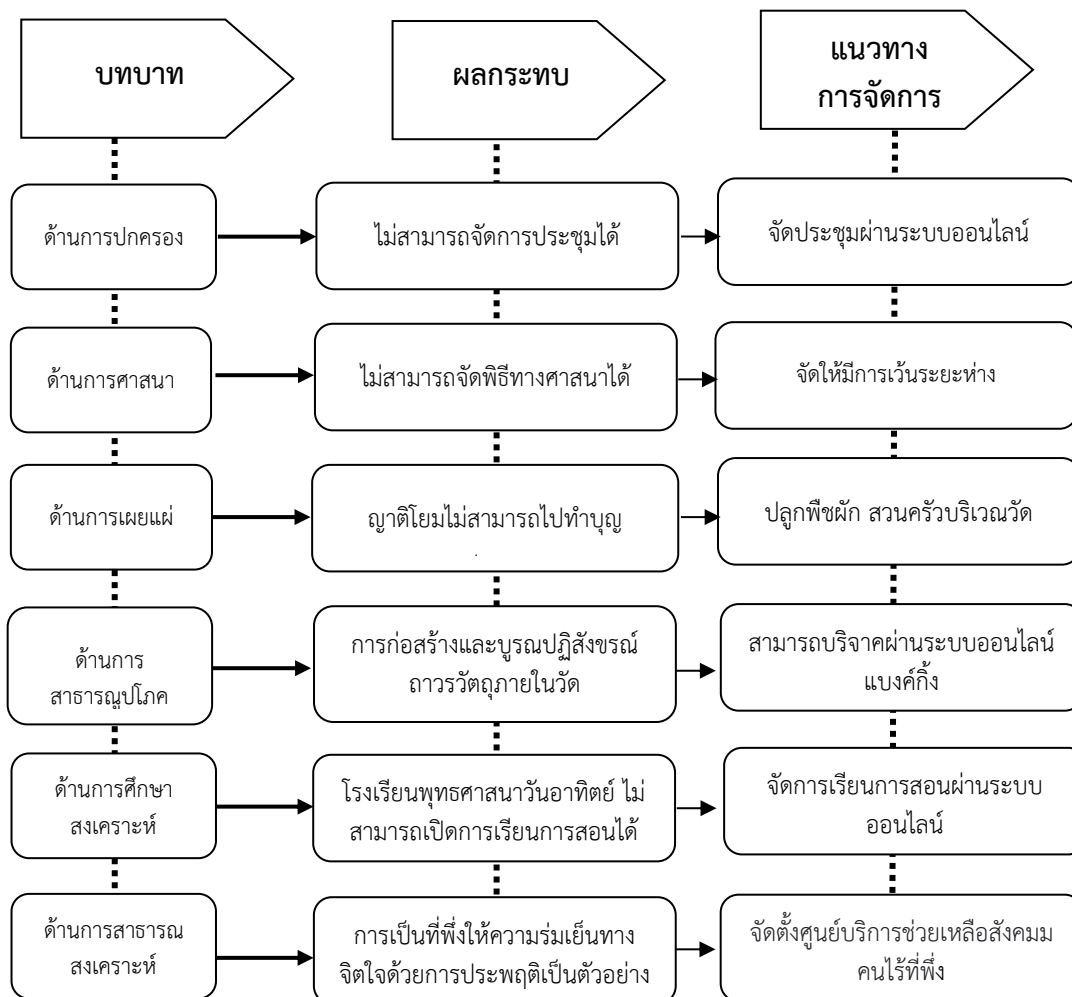
4.3 จัดผู้รับผิดชอบแจ้งสถานการณ์ของหน่วยงาน

4.4 จัดหากระดาษทิชชู ผ้าเช็ดมือ น้ำยาฆ่าเชื้อ และหน้ากากอนามัย ให้เพียงพอพระสงฆ์

4.5 จัดให้มีโปสเตอร์วิธีการล้างมือที่ถูกต้องบริเวณอ่างล้างมือทุกแห่ง

4.6 จัดให้มีการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อบริเวณวัดเป็นประจำ

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพแสดงองค์ความรู้ใหม่

จากแผนภาพผู้วิจัยสรุปผลการวิจัย เรื่อง ผลกระทบและแนวทางการจัดการจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก เริ่มต้นด้วยการศึกษาบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ ผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อแจกแบบสอบถามและนำประเด็นปัญหาผลกระทบที่พระภิกษุสงฆ์ได้รับความเดือดร้อนในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นำผลจากการสัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ที่ได้รับผลกระทบ ร่วมสนทนา สังเกตการณ์ กับผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้และผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ แล้วนำประเด็นเหล่านั้นมาวิเคราะห์แนวทางการจัดการจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ได้ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในสถานการณ์โควิด สามารถแบ่งได้เป็น 6 ด้าน ดังนี้

1.1 ด้านการปกครอง ได้แก่ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ซึ่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจะได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะต่างๆ ตำแหน่งสังฆราช เป็นตำแหน่งสูงสุด รองลงมา ได้แก่ เจ้าคณะหน เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และเลขานุการแต่ละเจ้าคณะ เป็นตำแหน่งสุดท้าย, มหาเถรสมาคม ถือว่าเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของ คณะสงฆ์ทั้งสองนิกาย

1.2 ด้านการศาสนา คือ พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรง มีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย ได้แก่ ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต

1.3 ด้านการเผยแผ่ คือ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติ ธรรมโดยเผยแผ่ผ่านสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

1.4 ด้านการสาธารณูปโภค คือ การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม

1.5 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ คือ การสนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาทั้งในและนอกวัด การสนับสนุนช่วยเหลือในการมีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านการศึกษา การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาลดละเลิกสิ่งเสพติด เป็นต้น

1.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ คือ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่างๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสการต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่างๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

2. ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

2.1 ไม่สามารถจัดการประชุมได้

2.2 ไม่สามารถจัดพิธีทางศาสนาได้

2.3 ญาติโยมไม่สามารถไปทำบุญที่วัดได้

2.4 การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด

2.5 โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไม่สามารถเปิดการเรียนการสอนได้

2.6 การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจด้วยการประพาศเป็นตัวอย่าง

3. แนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

การจัดประชุมผ่านระบบออนไลน์ จัดให้มีการเว้นระยะห่าง จุดบริการเจลล้างมือ คือ บางวัดก็ยังมีการชาวบ้านมาทำบุญชาวบ้านก็สวมหน้ากาก ไว้ระยะห่าง ก่อนขึ้นศาลาก็มีจุดบริการเจลล้างมือ การบริจาคปัจจัยก็เปลี่ยนเป็นโอนเงินเข้าบัญชีธนาคารของวัดแทน ยอดบริจาคปัจจัยก็ลดน้อยลง กิจกรรมที่ต้องยกเลิกในช่วงมีมาตรการ “อยู่บ้าน หยุดเชื้อ เพื่อชาติ” เช่น ให้การยกช่อฟ้า การฝังลูกนิมิต การทำบุญในวันพระ บวชพระ งานมงคลต่างๆ ส่วนงานศพ ก็มีมาตรการเว้นระยะห่าง มีจุดบริการล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ มีจุดตรวจวัดไข้ ก่อนเข้าร่วมงาน บางวัดมีแปลงผักสวนครัวเพื่อใช้ประกอบอาหาร มีการช่วยเหลือชุมชนโดยการจัดตั้งศูนย์บริการช่วยเหลือสังคมคนไร้ที่พึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 บทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่าพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบทอดพระพุทธศาสนาโดยตรงมีคุณธรรมและหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติมากมาย เช่น ห้ามปรามสอนให้เว้นจากความชั่ว แนะนำสั่งสอนให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี ให้ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จในชีวิต พระสงฆ์ไทยมีบทบาทที่ได้ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมไทย ด้านการ

จัดการศึกษาแก่ชาวบ้าน การเป็นครูผู้สอนตามสถาบันการศึกษาต่างๆ การช่วยเหลือสังคมด้านการบริจาคทุนทรัพย์แก่หน่วยงานต่างๆ การช่วยเหลือด้านการรักษาโรคพยาบาลแก่ผู้ยากจน การเป็นผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน การเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาเสพติด การช่วยเหลือด้านการสร้างสถานที่ราชการ การเผยแพร่หลักธรรมผ่านสื่อวิทยุ โทรทัศน์ โดยการเป็นผู้แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม และการประพฤติปฏิบัติธรรม โดยมุมมองจากการศึกษาของ Kongkrarian (2019) การที่พระสงฆ์เข้าไปแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาสังคมของภาครัฐในอดีตที่ผ่านมาไม่ว่าจะเป็นโครงการที่ดำเนินนโยบายแผนโดยภาครัฐหรือโครงการใหม่ๆ ที่พระสงฆ์คิดค้นขึ้นมาเพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคม ย่อมแสดงให้เห็นว่าในฐานะที่พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยไม่ได้อยู่เฉยต่อความทุกข์ยากลำบากของคนในสังคมยังตื่นตัวเดือดร้อนใจแทนชาวบ้านมีอาจนเห็นความลำบาก พระสงฆ์จึงต้องลุกขึ้นมาช่วยพัฒนาสังคมโดยอาศัยบทบาทและสถานะในความเป็นผู้นำทางโลกและทางธรรมช่วยเหลือสังคมในทุกรูปแบบ ทั้งหมดของการพัฒนาของพระสงฆ์ได้ช่วยแก้ปัญหาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองและด้านสังคมได้อย่างแท้จริง บางครั้งออกมาในรูปแบบของการพัฒนาทางด้านวัตถุ บางครั้งออกมาในรูปแบบของการพัฒนาทางด้านจิตใจหรือแม้กระทั่งออกมาในรูปแบบของการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจควบคู่กันไป ยังผลให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทิศทางที่ดียิ่งขึ้นกล่าวคือ “ให้ประชาชนถึงสุข เพื่อปลูกคุณธรรม”

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก จากการลงพื้นที่พบว่า พระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบในการดำเนินกิจวัตร 10 คือ กิจวัตรประจำวัน หากได้รับผลกระทบคือการจ่ายค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน สำหรับวัดที่ตั้งอยู่ในเมืองก็จะมีโรงครัวไว้ทำอาหารสำหรับถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ส่วนวัดที่นอกเมืองไม่ได้รับความเดือดร้อนยังคงสามารถบิณฑบาตได้ตามปกติ สวมหน้ากากเพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 รวมถึงการได้ปลูกผักสวนครัวไว้สำหรับปรุงอาหารในช่วงมีมาตรการให้หยุดอยู่ไม่ให้ออกนอกวัด การทำบุญของชาวบ้านลดลงจะเป็นการทำบุญผ่านระบบออนไลน์ จึงไม่ให้มีกิจกรรมการมาทำบุญที่วัด โดยมุมมองจากการศึกษาของ Chanchamratsaeng (2011) โรคผิวหนังจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยชาวไทยค่อนข้างน้อย อาจเป็นเพราะคนไทยนับถือศาสนาพุทธและเดินทางสายกลาง ตลอดจนเป็นคนที่มีจิตใจเมตตา เมื่อพบเห็นผู้ป่วยโรคผิวหนังก็ไม่ได้แสดงความรังเกียจ จึงทำให้ผู้ป่วยโรคผิวหนังคนไทยไม่มีปัญหาต่อคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมุมมองจากการศึกษาของ Pengchan (2011) ผลของการเจ็บป่วยที่เป็นภาระ และก่อให้เกิดความสูญเสียทางด้านสุขภาพนั้น ไม่เพียงแต่ผู้ป่วยจะรู้สึกไม่สุขสบาย เกิดปัญหาในการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน และทุกข์ทรมานจิตใจจนบางรายถึงขั้นฆ่าตัวตาย ความสูญเสียที่ตามมาก็คืองบประมาณที่เป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการรักษาพยาบาล สูญเวลาการทำงาน ผลผลิตที่ได้จากการทำงานลดลง เป็นภาระของผู้ที่ต้องมาดูแล ทำให้ชีวิตครอบครัวมีปัญหา การปรับตัวทางสังคมแย่ลง และเป็นภาระของชุมชน ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อผู้ป่วย ครอบครัว และความมั่นคงและความเจริญของประเทศได้ในที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 แนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยเสนอแนวทางการทำงานที่เหมาะสมสำหรับรองรับเหตุการณ์ภัยพิบัติจากโรคระบาดในอนาคต พบว่า การใช้หลัก เสดยวัตร 75 เป็นส่วนหนึ่งของพระวินัยของพระภิกษุในศีล 227 ข้อ อย่างเคร่งครัด จะได้ศึกษาและสำรวจระวางตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพราะมารยาทที่งดงามทั้งหมด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้โดยประการทั้งปวงในหมวดของเสดยวัตร ประโยชน์อยู่ทั้งการศึกษาและมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง และน้อมประพฤติปฏิบัติตามอย่างแท้จริง สามารถช่วยป้องกันการติดเชื้อหรือเกิดเป็นโรคร้ายต่างๆ ได้เป็นอย่างดี การอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก ให้มีความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและให้คำแนะนำ ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ ระยะเวลา

หัตถบาส เป็นพระวินัยที่พระภิกษุสงฆ์สามารถใช้เป็นแนวทางป้องกันการติดเชื้อของไวรัสโควิด-19 ได้ การได้รับความช่วยเหลือจากมาตรการของรัฐ เช่น ค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน หน้ากากอนามัย แอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อสำหรับฉีดพื้นบริเวณวัด เจลล้างมือ เป็นต้น โดยมุมมองจากการศึกษาของ Phrakhu Samu Sanitwong (Charoen) and Wattanapradith (2020) เพื่อความปลอดภัยจากการระบาดของเชื้อโรคได้ เพราะมีความสะอาดเป็นระเบียบในเบื้องต้นเช่นเดียวกับมาตรการของภาครัฐและสาธารณสุข นอกจากนี้ภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้กับคณะสงฆ์ เพราะเมื่อคณะสงฆ์ทำตามมาตรการ State Quarantine ย่อมจำกัดการออกไปศาสนกิจ และจำกัดญาติโยมสาธุชนที่มาทำบุญที่วัด ซึ่งโดยปกติทุกวัดมีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าयरักษาโรค ค่าอุปกรณ์และการเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ฯลฯ และเสนอแนะให้มีการปรับตัวของพระภิกษุสงฆ์ ปรับรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ผ่าน Social Network เช่น Website, Facebook, Youtube, twitter เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสงฆ์ที่มีศักยภาพ ควรจัดแสดงธรรมหรือเทศน์ออนไลน์ เพื่อให้ข้อคิด หลักธรรม กำลังใจสำหรับประชาชนที่เผชิญวิกฤตโควิด-19 ในขณะนี้ ซึ่งคาดว่าสิ่งเหล่านี้จากกลายเป็น New Normal หรือ วิถีชีวิตใหม่ โดยมุมมองจากการศึกษาของ Sangsawangwatthana, Sirisaiyas and Bodeerat (2020) ชาวพุทธ นั่นคือ การทำบุญออนไลน์ นั่งสมาธิออนไลน์ ฟังธรรมออนไลน์ ทอดผ้าป่าออนไลน์ เวียนเทียนออนไลน์ เป็นต้น โดยมุมมองจากการศึกษาของ Karnkawinpong (2017) การเตรียมพร้อมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาโรคติดต่ออุบัติใหม่ จึงจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ดังนั้นได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ ภาคประชาชน และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องไว้ในแผนยุทธศาสตร์ และได้กำหนดกลไกการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ไว้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ เช่น การบังคับใช้กฎหมาย รูปแบบการบริหาร การกำหนดนโยบาย การจัดการงบประมาณ การสื่อสารแผน เป็นต้น ด้านการประสานความร่วมมือและประสานการปฏิบัติ เช่น การถ่ายทอดนโยบาย การประชุมทุกระดับ กิจกรรมพัฒนาความสัมพันธ์ การประสานงานติดต่อสื่อสาร เป็นต้น และด้านการติดตามประเมินผล และรายงานผล เช่น วิธีการติดตามผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ โดยมุมมองจากการศึกษาของ Srithong, Jearajit and Suksatit (2021) การยกระดับความรู้ด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทยเพื่อสร้างความตระหนักในการส่งเสริมสุขภาพและสุขภาวะองค์กรร่วมจำเป็นต้องอาศัยกลไกทางสังคม และการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการยกระดับการสร้างความรู้ทางด้านสุขภาพให้แก่พระสงฆ์ในสังคมไทย

สรุป

แนวทางการจัดการการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในพระภิกษุสงฆ์ ในจังหวัดพิษณุโลก โดยการใช้หลัก เสดยวัตร 75 เป็นพุทธบัญญัติที่ได้เตือนสติให้ภิกษุสงฆ์พึงสำรวมกาย วาจาใจ เมื่อเข้าไปอยู่ในที่ชุมชนหรือในละแวกบ้านของผู้อื่น หากฆราวาสได้ลงศึกษาและนำไปปฏิบัติ สามารถช่วยป้องกันการติดเชื้อหรือเกิดเป็นโรคภัยต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ในการสร้างและพัฒนาพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อให้พระอาสาสมัคร มีความรู้ ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเองและให้คำแนะนำ ดูแลพระสงฆ์ภายในวัดและชุมชนได้ ซึ่งการได้รับความช่วยเหลือจากมาตรการของรัฐ และด้วยการติดตามสถานการณ์การระบาดของโรคอย่างต่อเนื่อง จัดผู้รับผิดชอบแจ้งสถานการณ์ของหน่วยงาน จัดหากระดาดขมิ้น ฟ้าเซ็ดมือ น้ำยาฆ่าเชื้อ และหน้ากากอนามัย ให้เพียงพอพระสงฆ์ จัดให้มีการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อบริเวณวัดเป็นประจำ โดยเฉพาะจุดที่มีการอยู่ร่วมกัน หลายคน หรือมีผู้ใช้ ร่วมกัน เช่น ห้องโถง ศาลา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พระภิกษุสงฆ์ มีหน้าที่ศึกษาปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอน และสืบทอดพระพุทธศาสนา ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ สนับสนุนพระสงฆ์ให้มีความรู้ในหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง และสามารถเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างถูกต้องและมีความทันสมัยรวมทั้งมีความรู้เรื่องสังคม ความเปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกมิติ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดพิษณุโลก คือ การจ่ายค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายประจำทุกเดือน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ มีมาตรการลดค่าไฟฟ้าและค่าน้ำประปาเพื่อลดค่าใช้จ่ายช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การใช้หลักเสขยวัตร 75 เป็นพุทธบัญญัติ และพัฒนาพระคิลานุปัฏฐาก เป็นแนวทางการทำงานที่เหมาะสมสำหรับรองรับเหตุการณ์ภัยพิบัติจากโรคระบาดในอนาคต ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ คณะสงฆ์หรือมหาเถรสมาคมควรที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดการอบรมข้อการอบรมหลักสูตรพระคิลานุปัฏฐาก เพื่อช่วยเหลือชุมชนในการแบ่งเบาภาระของหน่วยงานสาธารณสุข

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ในการทำวิจัยต่อไปควรศึกษาพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของพระภิกษุสงฆ์ในจังหวัดใกล้เคียง

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาหลักเสขยวัตร 75 ของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อเป็นแนวทางให้ประชาชนนำมาปรับใช้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

References

- Chanchamratsaeng, P. (2011). *Effects of Dermatology on Quality of Life in Dermatology Patients*. (Research Report). Bangkok: National Defense National Defense College.
- Department of Disease Control. Ministry of Public Health. (2020). *The World Health Organization (WHO) Has Sent 25 International Experts to China. and Here Are the Main Conclusions of these Experts after Nine Days of Practice*, Retrieved December 30, 2020, from <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/index.php>
- Hassine, N. B., & Arayavechkit, T. (2021). *Impact of Covid-19 per Household in Thailand*. Retrieved November 11, 2021, from <https://blogs.worldbank.org/th/eastasiapacific/phlkrathbkhxngokhwid-19-txkhraweruuxninpraethsithy>
- Karnkawinpong, O. (2017). *Guidelines for the Preparation of Thailand in the Area of Emerging Diseases and Epidemics according to the International Health Rules 2005*. (Research Report). Bangkok: National Defense National Defense College.
- Kongkrarian, E. (2019). *Roles of Thai Monks and Public Benefit Development in the Case of Phra Dhammamongkolyan (Luang Por Wiriyoung Sirintharo)*. (Research Report). Pathum Thani: Rangsit University.

- Kruthen, W. (2020). *COVID-19: Novel Coronavirus Global Threats 2020*. Retrieved April 5, 2020, from <https://www.bbc.com/thai/international-55217851>
- Pengchan, W. (2011). *The Impact of Depression on the Society, Economy and Quality of Life of Thai People*. (Research Report). Bangkok: National Defense National Defense College.
- Phrakhu Samu Sanitwong, (Charoen), & Wattanapradith, K. (2020). UG5: Wat Phra Dhammakaya's Principle to Overcome COVID-19. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(sup), 371-385.
- Sangsawangwatthana, T., Sirisaiyas, N., & Bodeerat, C. (2020). "New Normal" A New Way of Life and Adaptation of Thai People after Covid-19 : Work Education and Business. *Journal of Local Governance and Innovation*, 4(3), 371-386.
- Srithong, K., Jearajit, C., & Suksatit, B. (2021). Health Literacy Situation of Monks in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(5), 1793-1804.
- Xinhua Thai. (2020). *Situation Update "Covid-19 Virus"*. Retrieved April 5, 2020, from <https://www.thebangkokinsight.com/304240>

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*

A Model for Developing Instructional Leadership in the Digital Age of Basic School Administrators

¹ศิริพงษ์ กลั่นไพฑูรย์ และ จิตติมา วรณศรี

¹Siripong Klanpaitoon and Jitima Wannasri

สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Educational Administration, Faculty of Education,

Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: siripongk61@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) สร้างและตรวจสอบการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสัมภาษณ์ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล องค์ประกอบที่ 2 วิธีพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล องค์ประกอบที่ 2 วิธีพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน และผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสม 3) การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลมีความเป็นประโยชน์อยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$) และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$)

*Received September 6, 2021; Revised October 4, 2021; Accepted October 11, 2021

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; ภาวะผู้นำทางวิชาการ; ยุคดิจิทัล

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate components and guidelines for developing academic leadership in the digital age for administrators of the basic educational institutions; 2) to create and examine the development of academic leadership model in the digital age for administrators of the basic educational institutions; and 3) to assess a model for developing academic leadership in the digital age for administrators of the basic educational institutions. The study employed a research and development (R&D) method by studying documents and relevant research works as well as interviewing with 7 school administrators and experts. The tool used was a structured interview form. The obtained data were analyzed by percentage, mean, and standard deviation (S.D.).

From the study, the following results were found:

1) The components and guidelines for developing academic leadership in the digital age for administrators of the basic educational institutions consists as follows: 1st component referring to academic leadership components in the digital age; 2nd component referring to methods for developing academic leadership in the digital age; 3rd component referring to the process for developing academic leadership in the digital age; and factors for success in developing academic leadership in the digital age for administrators of the basic educational institutions.

2) From creating the development of academic leadership model in the digital age for administrators of the basic educational institutions, the following components were found: 1st component referring to academic leadership components in the digital age; 2nd component referring to methods for developing academic leadership in the digital age; 3rd component referring to the process for developing academic leadership in the digital age; and factors for success in developing academic leadership in the digital age for administrators of the basic educational institutions. The result of 9 experts examining an academic leadership model in the digital age for administrators of the basic educational institutions revealed that a model was of propriety.

3) From assessing the utilization and feasibility of a model for developing academic leadership in the digital age for administrators of the basic educational institutions, the result found that a model had the highest level of utilization ($\bar{X} = 4.61$) and feasibility ($\bar{X} = 4.56$).

Keywords: Development Model; Academic Leadership; Digital Age

บทนำ

สถานการณ์ของโลกในศตวรรษที่ 21 (ระหว่าง ค.ศ. 2001 - 2100) มีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อองค์กรและพลเมืองโลกหลายด้าน ได้แก่ ความผันผวนทางเศรษฐกิจการเข้าสู่สังคมสูงวัยของโลก การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่รวดเร็ว การปรวนแปรของสภาพภูมิอากาศความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภัยพิบัติทางธรรมชาติของโลกมีแนวโน้มเกิดความรุนแรงมากขึ้นและผลกระทบอื่นๆ อีกมากมาย (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017) ให้องค์การทั้งภาครัฐและเอกชนต่างได้รับผลกระทบจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้อยู่รอดและมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าวผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรจำเป็นต้องปฏิรูปตนเอง และการเปลี่ยนแปลงองค์กรครั้งใหญ่เพื่อนำพาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญที่จะต้องบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพและความสมดุล เพื่อให้บริหารจัดการศึกษาบรรลุผลสำเร็จ (Paophan, 2016) จากสังคมยุคอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 19 และ 20 เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมยุคความรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่างๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกันพลังขับเคลื่อนของเทคโนโลยียุคดิจิทัล ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเป็นความรวดเร็วที่นักวิชาการเห็นตรงกันว่าเฟื่องจะเริ่มต้นเท่านั้นในระยะถัดไปจะยิ่งทวีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ (Am Don Kloi, 2013) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาตามไปด้วยอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สถานศึกษาจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กในศตวรรษที่ 21

รัฐบาลได้กำหนดนโยบาย “โมเดลประเทศไทย 4.0 หรือ Thailand 4.0” มาใช้ เพื่อผลักดันประเทศให้หลุดพ้นจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง ซึ่งการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับยุคประเทศไทย 4.0 ตามนโยบายของรัฐบาลนั้น ผู้เรียนต้องสามารถนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมต่างๆ มาตอบสนองความต้องการของตนเองและของสังคมได้ตามความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาว่า “ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ส่งเสริมและพัฒนาาระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการศึกษาที่มุ่งหวังให้คนไทยได้รับโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งตอบสนองการพัฒนาในด้านการเข้าถึง, การให้บริการ, ด้านความเท่าเทียมและด้านประสิทธิภาพ” (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education, 2016) ได้ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นอย่างมาก บริบทขององค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังเช่นสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นสถานศึกษา ในยุคดิจิทัลผู้บริหารสถานศึกษามีความจำเป็นต้องเข้าใจบริบทของสถานศึกษาในยุคนี้ที่สภาพแวดล้อมภายนอก (external environment) ได้เข้ามามีผลกระทบต่อการบริหารสถานศึกษาอย่างมาก โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีที่เป็นทั้งปัจจัยเอื้อ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ทั้งการเปลี่ยนแปลงในระดับต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของไทย นโยบายประเทศไทย 4.0 ของรัฐบาลที่ต้องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องใช้การศึกษา 4.0 ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศด้วย สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบทำให้สภาพแวดล้อมภายใน (internal environment) ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียนในยุคดิจิทัลการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลครูในยุคดิจิทัล และเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย (Chaem Choi, 2019)

การบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคดิจิทัลนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เพื่อให้สามารถที่จะเลือกใช้กับการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม คุ่มค่าและเพียงพอต่อการใช้งาน (Pakotang, 2018) และ มีภาวะผู้นำแบบดิจิทัล เป็นกระบวนการหรือความสามารถ หรือพฤติกรรมที่ผู้บริหารโรงเรียนใช้อิทธิพลและอำนาจที่มีกระตุ้นให้บุคลากรในหน่วยงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกระตือรือร้นและเต็มใจ โดยที่ผู้นำมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถในการนำกระบวนการทางดิจิทัลมาใช้อย่างเหมาะสมและนำทางพฤติกรรมของบุคคลไปสู่การบรรลุเป้าหมาย พร้อมทั้งจะผลักดันและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาและการทำงานภายในโรงเรียนได้อย่างสอดคล้องกับสภาพบริบท (Somprach, 2019) ภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะส่งเสริมให้การบริหารสถานศึกษาและการบริหารงานวิชาการประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ เพราะภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นคุณลักษณะของผู้บริหารในการมีอิทธิพล และกระตุ้นส่งเสริมให้ครูและบุคลากรดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายโดยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบ ได้แก่ การพัฒนางานด้านการเรียนการสอน การมุ่งผลสัมฤทธิ์ของงานวิชาการและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครู ทำให้เกิดบรรยากาศที่เป็นมิตรและร่วมมือร่วมใจกันทำงาน มีความคิดริเริ่มและความรู้ความสามารถทางวิชาการ เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานและพัฒนางานวิชาการ ตลอดจนผู้บริหารต้องสามารถพัฒนาครูและส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพของบทบาทครู ซึ่งบทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการที่จะส่งผลให้สถานศึกษามีประสิทธิผล ได้แก่ บทบาทนักวิชาการ บทบาทผู้นำ บทบาทผู้ประสานงานและสร้างเครือข่าย บทบาทนักแก้ปัญหา บทบาทนักพัฒนาระบบ บทบาทสร้างทีมงาน บทบาทพัฒนาทรัพยากรบุคคลและบทบาทนักสื่อสาร ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องมีภาวะผู้นำเป็นผู้ริเริ่มสร้างแรงบันดาลใจ เป็นที่ปรึกษา ตลอดจนให้คำแนะนำความช่วยเหลือแก่ครูและบุคลากร เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพ (Wannasri, 2010)

จากเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นความจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยมีความตระหนักและสนใจศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาเกิดภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล อันจะส่งผลต่อคุณภาพในการจัดการศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวิธีดำเนินการ ตามขั้นตอนการวิจัยโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน รายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากเอกสารและงานวิจัย ซึ่งเป็นเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ใช้ตารางวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาสังเคราะห์สรุปได้องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี จากโรงเรียน 3 โรงเรียน โดยการเลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์ในการคัดเลือกโรงเรียน คือเป็นสถานศึกษาที่มีผลงานด้านการพัฒนาสถานศึกษาที่เป็นที่ยอมรับจากระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งอยู่ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรีอ่างทอง และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสิงห์บุรี โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและนำมาวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล 2) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล 3) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล

1.3 การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีวุฒิทางการศึกษาระดับปริญญาเอก มีความรู้ความสามารถในการบริหารการศึกษาหรือภาวะผู้นำทางวิชาการและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ มีประสบการณ์ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป และมีผลงานโดดเด่นด้านการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลเป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษา ให้ข้อมูลใน 3 ด้าน ได้แก่ 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล 2) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล 3) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 นำผลการสังเคราะห์จากความคิดเห็นของโรงเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี และจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิมาสังเคราะห์ร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) กลุ่มผู้บริหารระดับสูงในระดับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้บริหารระดับสูงในระดับจังหวัด ที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี วุฒิปริญญาเอกและเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ จำนวน 3 คน 2) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี วุฒิปริญญาเอกและเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ จำนวน 3 คน 3) กลุ่มนักวิชาการ

ระดับอุดมศึกษา ที่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์อย่างน้อย 10 ปี ในการสอนระดับอุดมศึกษา มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาบริหารการศึกษาหรือมีประสบการณ์ในการเป็นผู้บริหารของสถาบันอุดมศึกษา และมีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ จำนวน 3 คน เครื่องมือ คือ แบบตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา การสร้างเครื่องมือ มีขั้นตอนดังนี้ 1) นำประเด็นรายการรายละเอียดของร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มาใช้กำหนดเป็นข้อคำถาม 2) สร้างแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางในยุคดิจิทัลวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของการใช้ภาษา 4) นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาปรับปรุงแก้ไขทุกประเด็น

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียด ดังนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดภาคกลางตอนบน จำนวน 1,060 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 12 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 281 คน ใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling)

ผู้วิจัยหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. สุ่มจังหวัดโดยการสุ่มอย่างง่ายจากจังหวัดภาคกลางตอนบน ทั้งหมด 8 จังหวัด โดยสุ่มไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ได้จำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดลพบุรี และจังหวัดอ่างทอง 2. สุ่มสถานศึกษาตามขนาดใน 5 จังหวัด ได้แก่ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยสุ่มสถานศึกษาตามสัดส่วนของจำนวนสถานศึกษาในแต่ละจังหวัด ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 281 แห่ง แล้วเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือ คือ แบบประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยนำรายละเอียดของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มากำหนดเป็นประเด็นคำถาม

2. ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามเพื่อความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นแบบ มาตราประมาณค่า 5 ระดับและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

3. ผู้วิจัยนำร่างแบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมและการใช้ภาษา

4. นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงแก้ไขและจัดทำแบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัล เพื่อความร่วมมือทางวิชาการ ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ ด้านทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้านการพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าบุคลากร ประกอบด้วย 25 ตัวบ่งชี้ 2) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 4 วิธี ได้แก่ การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน การเรียนรู้ผ่านสังคมเครือข่าย ระบบพี่เลี้ยงและการสอนงาน การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ และ 3) กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ความจำเป็นและการประเมินภาวะผู้นำทางวิชาการก่อนการพัฒนา การวางแผนและออกแบบหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ การดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ การปรับปรุงการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างและตรวจสอบการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้ปรับแก้ไของค์ประกอบของรูปแบบ ได้แก่ การปรับและหลอมองค์ประกอบการปรับรายการในองค์ประกอบย่อย ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะ หลังจากนั้นได้ปรับปรุงแก้ไขและตรวจสอบซ้ำของร่างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ไปยังผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้งจนได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรากฏผลใน 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล 2) ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อความร่วมมือทางวิชาการ 3) ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 4) ด้านทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 5) ด้านการพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าบุคลากร

องค์ประกอบที่ 2 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 4 วิธี ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน 2) การเรียนรู้ผ่านสังคมเครือข่าย 3) ระบบพี่เลี้ยงและการสอนงาน 4) การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ความจำเป็นและการประเมินก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 2 การวางแผนและออกแบบหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 3 การดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 4 การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 5 การปรับปรุงการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ผู้บริหารต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีภาวะผู้นำทางวิชาการ สร้างความเชื่อมั่นในการบริหารสถานศึกษายุคดิจิทัลและสามารถต่อยอดความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2. ผู้บริหารต้องมีเป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนที่ท้าทาย มีความชัดเจนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลบริหารจัดการศึกษา สามารถบูรณาการนโยบาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลของกระทรวงศึกษาสู่การปฏิบัติ

3. หน่วยงานต้นสังกัดให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรคน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม พบว่ารูปแบบมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.61$) และรูปแบบมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$) ดังตาราง

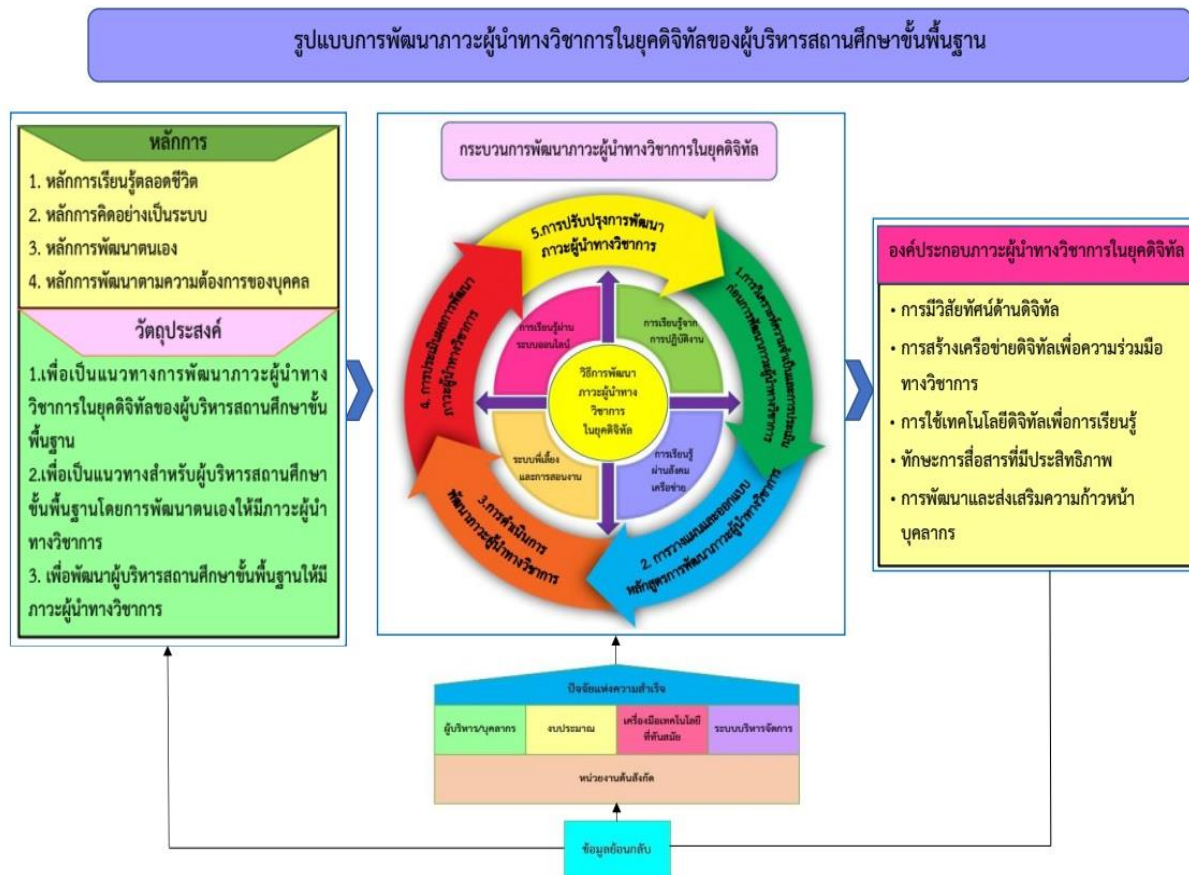
ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นของผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีต่อความเป็นประโยชน์และความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้โดยภาพรวม

องค์ประกอบ	ความเป็นประโยชน์			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ภาวะผู้นำทางวิชาการยุคดิจิทัล	4.55	0.38	มากที่สุด	4.52	0.37	มากที่สุด
วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล	4.71	0.30	มากที่สุด	4.64	0.31	มากที่สุด
กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล	4.59	0.38	มากที่สุด	4.53	0.39	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.61	0.33	มากที่สุด	4.56	0.33	มากที่สุด

จากตาราง ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม พบว่ารูปแบบมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.71$) รองลงมาคือ กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.59$) และภาวะผู้นำทางวิชาการยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.55$) และด้านรูปแบบมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.64$) รองลงมา คือ กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53$) และภาวะผู้นำทางวิชาการยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$) ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงดังภาพที่ 1

Picture 1: A Model for Developing Instructional Leadership in the Digital Age of Basic School Administrators

จากภาพ มีหลักในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล หมายถึง การที่ผู้นำน้องสามารถสร้างภาพในอนาคตขององค์กรหรือหน่วยงาน เรียนรู้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการเรียนรู้ และแผนกลยุทธ์นำมาใช้บริหารองค์กรให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล โดยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอย่างรอบด้าน ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยให้ความสำคัญสูงสุดกับงานวิชาการ

2. ด้านการสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อความร่วมมือทางวิชาการ หมายถึง การที่กลุ่มคนหรือกลุ่มที่มีการประสานงานด้วยระบบอินเทอร์เน็ต หลากหลายช่องทางในการทำงานร่วมกันเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ทางวิชาการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีการจัดรูปแบบการจัดการให้เป็นกลไกขับเคลื่อนเชื่อมโยงกิจกรรมร่วมกัน และตระหนักร่วมกันในเป้าหมายและแผนงานที่จะทำ

3. ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ หมายถึง ทักษะภาวะผู้นำดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ ความรู้เกี่ยวกับแพลตฟอร์ม (Platform) และเทคโนโลยีใหม่ๆ สามารถใช้ในการพัฒนาทักษะดิจิทัลในองค์กร ใช้เครื่องมือทางดิจิทัล มีกลยุทธ์การตัดสินใจแบบดิจิทัล เพื่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาสถานศึกษาให้ทันยุคดิจิทัล

4. ด้านทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง ทักษะการสื่อสาร การโน้มน้าว การจูงใจ ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ สนับสนุนการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสารกับบุคลากรภายในสถานศึกษา เพื่อกระตุ้นการตัดสินใจร่วมกันในงานวิชาการ และใช้การสื่อสารด้วยรูปแบบ วิธีการที่หลากหลายและ เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสารกับองค์กรภายในและระหว่างองค์กร เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิชาการ

5. ด้านการพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าบุคลากร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่ส่งเสริมและพัฒนาครู บุคลากรในสถานศึกษาให้ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาการ เป็นผู้นำทางวิชาการ มีทักษะการปฏิบัติงานแบบไร้ขีดจำกัด และมีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

องค์ประกอบที่ 2 วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 4 วิธี ได้แก่

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน
2. การเรียนรู้ผ่านสังคมเครือข่าย
3. ระบบพี่เลี้ยงและการสอนงาน
4. การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ความจำเป็นและการประเมินก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 2 การวางแผนและออกแบบหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 3 การดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 4 การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ
- ขั้นที่ 5 การปรับปรุงการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐาน 1. ผู้บริหารต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีภาวะผู้นำทางวิชาการ สร้างความเชื่อมั่นในการบริหาร สถานศึกษายุคดิจิทัลและสามารถต่อยอดความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง 2. ผู้บริหารต้องมีเป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนที่ท้าทาย มีความชัดเจนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลบริหารจัดการศึกษา สามารถบูรณาการ นโยบาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลของกระทรวงศึกษาธิการสู่การปฏิบัติ 3. หน่วยงาน ต้นสังกัดให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรคน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 1) การมีวิสัยทัศน์ด้านดิจิทัล 2) การสร้างเครือข่ายดิจิทัลเพื่อความร่วมมือทางวิชาการ 3) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ 4) ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 5) การพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าบุคลากร โดยทั้ง 5 ด้านมีผลการประเมินความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักที่สำคัญในการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษา และ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นคุณลักษณะที่สำคัญต่อการสนับสนุนและเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติหน้าที่

ของบุคลากรในสถานศึกษาเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพราะจะเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียนและประสิทธิผลของการบริหารจัดการสถานศึกษา ดังที่ Wannasri (2014) กล่าวว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา มี 5 องค์ประกอบได้แก่ 1) การพัฒนาวิชาการที่เน้นการเรียนการสอน 2) พฤติกรรมแบบมุ่งงานวิชาการและมุ่งความสัมพันธ์ 3) ความคิดริเริ่มและความรู้ความสามารถทางวิชาการ 4) การพัฒนาความรู้ความสามารถทางวิชาการของครู 5) การส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิชาชีพของครู และสอดคล้องกับ Maneewan (2020) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยุคดิจิทัล ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยุคดิจิทัล 2) วิธีพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยุคดิจิทัล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน 2) การเรียนรู้ผ่านสังคมเครือข่าย 3) ระบบพี่เลี้ยงและการสอนงาน 4) การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ ดังที่ Jennings and Warnier (2015) ได้กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ 70-20-10 ประกอบไปด้วยการจัดการเรียนรู้ 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) 70 เปอร์เซ็นต์ มาจากการเรียนรู้และพัฒนาผ่านประสบการณ์การทำงานจริง 2) 20 เปอร์เซ็นต์ มาจากการเรียนรู้และพัฒนาผ่านผู้อื่น 3) 10 เปอร์เซ็นต์ มาจากการเรียนรู้และพัฒนาผ่านหลักสูตรอย่างเป็นทางการ และสอดคล้องกับ Chansah (2017) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสู่มาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพะเยา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการประชุมผู้บริหารสถานศึกษาประจำเดือน 2) รูปแบบการประชุมสัมมนา 3) รูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการ 4) รูปแบบการศึกษาดูงาน 5) รูปแบบการศึกษาผ่านระบบออนไลน์ 6) รูปแบบการศึกษาด้วยตนเองหรือตามอัธยาศัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ความจำเป็นและการประเมินก่อนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ 2) การวางแผนและออกแบบหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ 3) การดำเนินการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ 4) การประเมินผลการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ 5) การปรับปรุงการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการ ดังที่ Wayne and Mondy (2014) ได้กล่าวถึงหลักการวิเคราะห์งานนั้นเกิดจากการรวบรวมข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตำแหน่ง ขอบเขตงานและคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานในแต่ละตำแหน่ง โดยการวิเคราะห์งานประกอบด้วย 1) การกำหนดคุณลักษณะของงาน 2) คุณสมบัติของบุคคล ซึ่งการวิเคราะห์งานดังกล่าวจะนำไปสู่การพัฒนาระบบบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนอัตรากำลัง การพัฒนาและฝึกอบรมบุคลากร การบริหารผลการปฏิบัติงาน การบริหารค่าตอบแทน สวัสดิการ แรงงานสัมพันธ์และการจัดการข้อพิพาทต่างๆ สอดคล้องกับ Kreethaphon (2017) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 1-7 ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ 1) การเตรียมการพัฒนา 2) กระบวนการพัฒนา 3) การกิจ 10 การกิจของผู้บริหารสถานศึกษา

สรุป

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลมี 5 ด้าน องค์ประกอบที่ 2 วิธีพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล 4 วิธี และองค์ประกอบที่ 3 กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล มี 5 ขั้นตอน การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม

พบว่า รูปแบบมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมากที่สุดและรูปแบบมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ผู้บริหารต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีภาวะผู้นำทางวิชาการ สร้างความเชื่อมั่นในการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล และสามารถต่อยอดความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและต้องมีเป้าหมาย กลยุทธ์ และแผนที่ท้าทาย มีความชัดเจนโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลบริหารจัดการศึกษา สามารถบูรณาการนโยบาย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในยุคดิจิทัลของกระทรวงศึกษาสู่การปฏิบัติได้ นอกจากนี้ หน่วยงานต้นสังกัดให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรคน งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาสามารถนำองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล และกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัล ไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือพัฒนาบุคลากรเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2 หน่วยงานหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ผูกอบรมหลักสูตรของผู้บริหารสถานศึกษา ควรบรรจุเนื้อหาการพัฒนาทางวิชาการและภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลไว้ในหลักสูตรให้มากขึ้น

1.3 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรกำหนดนโยบายการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แล้วนำองค์ประกอบการพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการบริหารจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา เพื่อยกระดับคุณภาพของผู้เรียน

1.4 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแบบมีส่วนร่วมกับหน่วยงานอื่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การบริหารงานวิชาการในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

References

- Amdonkloy, S. (2013). The Role of Educational Institution Administrators in the 21st Century. *Graduate Studies Journal Phibunsongkhram Rajabhat University*, 7(1), 1-7.
- Chamchoi, S. (2019). *Educational Administration in the Digital Era*. Bangkok: Publishers of Chulalongkorn University.

- Chansah, T. (2017). *Policy Development for the Development of Administrators of Basic Education Institutions to Professional Standards of Educational Institution Administrators of Phayao Primary Educational Service Area Office, District 1*. (Doctoral Dissertation). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.
- Jennings, C., & Wagnier, J. (2015). *Effective Learning with 70:20:10: The New Frontier for the Extended Enterprise*. Retrieved August 1, 2020, from <http://www.crossknowledge.net/crossknowledge/whitepapers/effective-learning-with-70-20-10-whitepaper.pdf>
- Kreethapol, T. (2017). *The Model of Ethical Leadership Development of Educational Institution Administrators under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Areas 1-7*. (Doctoral Dissertation). Nakhon Ratchasima Rajabhat University. Nakhon Ratchasima.
- Maneewan, T. (2020). *Model of Academic Leadership Development of Educational Institution Administrators Fundamentals of the Digital Age*. (Doctoral Dissertation). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (2016). *Government Action Plan for Fiscal Year 2017 of the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education*. Bangkok: Office of Policy and Strategy.
- Pakotang, J. (2018). *Leadership in the Digital Age. For Professional School Administrators*. (1st ed.). Ubon Ratchathani: Siritham Offset Publishing.
- Paophan, C. (2016). Concepts and Basic Theories of Leadership of School Administrators in the 21st Century. *Journal of Educational Administration Khon Kaen University*, 12(1), 1-9.
- Somprach, K. (2019). *Leadership: Concepts, Theory and Development*. Khon Kaen: Faculty of Education Khon Kaen University.
- Wannasri, J. (2010). Academic Leadership of Educational Institution Administrators Education. *Journal Naresuan University*, 12(1), 35-48.
- Wannasri, J. (2014). *Academic Administration in Educational Institutions*. Phitsanulok: Rattanasubanprint 3.
- Wayne, M. R., & Mondy, J. B. (2014). *Human Resource Management*. (13th ed.). Retrieved August 1, 2019, from <https://demmipeat.files.wordpress.com/2020/06/e-boek-pdf-xhrksschma-9378.pdf>

รูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*

A Management Model of Quality System for Student Affairs in Schools under Primary Educational Service Area Office

¹กัลยาณี รัตนบุตร, ฉลอง ชาตुरुประชีวิน และ สธิรพร ชาวนชัย

¹Kallayanee Rattanabut, Chalong Chatruprachewin and

Sathiraporn Chaowachai

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: catkallayanee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารหน่วยงานภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ จำนวน 4 แห่ง และ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 แห่ง ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน โดยการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน ระยะที่ 3 ประเมินรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานกิจการนักเรียน จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 362 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและวัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน 2) โครงสร้างการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน 3) กระบวนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน 4) การพัฒนาคณะกรรมการดำเนินงานบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน 5) การนำเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน 6) ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน เมื่อนำรูปแบบไปประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์พบว่าความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.44$) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.72$)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร; ระบบคุณภาพ; งานกิจการนักเรียน

Abstract

The research article aimed at developing a management model of quality system for student affairs in schools under primary educational service area office. The study used the research and development (R&D) technique, and it was conducted in three phases: 1) The first phase involved an investigation into the management approaches of quality system for student affairs in schools. The key informants included four executives of private and state enterprises who received the National Quality Award, as well as five school administrators; 2) The second phase involved the development of a management model of quality system for study affairs by examining its propriety by 12 experts; and 3) The third phase was an assessment of a management model of quality system for student affairs by 362 school administrators and heads of student affairs in the lower Northern region who were chosen by stratified sampling. The obtained data were analyzed by mean and standard deviation.

From the study, the findings found that a management model of quality system for student affairs in schools under primary educational service area office consists of six components as follows: 1) principles and objectives of managing the quality of student affairs; 2) structure for managing the quality of student affairs; 3) management process for the quality of student affairs; 4) the establishment of a committee to manage the quality system for student affairs; 5) the use of technology to support the management of quality system for student affairs; and 6) success factors of quality system for student affairs. After assessing a model for feasibility and utilization, the results revealed that feasibility is at a high level ($\bar{X} = 4.44$), while utilization is at the highest level ($\bar{X} = 4.72$).

Keywords: Management Model; Quality System; Student Affairs

บทนำ

ระบบการศึกษาของประเทศไทยให้ความสำคัญในการพัฒนาคนไทยทุกคนเป็นอันดับแรก ดังนั้น รัฐต้องจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความเจริญงอกงามรอบด้าน เพื่อเป็นต้นทุนทางปัญญาในการพัฒนาทักษะ คุณลักษณะและสมรรถนะในการประกอบสัมมาชีพ ส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข อันจะส่งผลให้ประเทศชาติพัฒนาเจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาประเทศ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้อง เน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ และ ผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา สถานศึกษาจึงต้องจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกต พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ ควบคู่ไปใน กระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิก ที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (Department of Academic Affairs, 2003)

จากปัญหาและความท้าทายของระบบการศึกษา พบว่าการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษายังไม่เหมาะสมและยังไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ อีกทั้งยังขาดการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม

ในการจัดการศึกษา ส่งผลให้เกิดความสูญเปล่าและความสำเร็จของระบบการศึกษา รวมถึงปัญหาคนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต และการมีจิตสาธารณะ กระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่หลั่งไหลเข้าประเทศไทยในสังคมที่เป็นยุคดิจิทัล ส่งผลให้ค่านิยมในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนไทยบางส่วนไม่สามารถเลือกรับปรับใช้กับการดำเนิน ชีวิตประจำวันได้ (The Secretariat of the Education Council, 2017)

ดังนั้นเพื่อเตรียมรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานศึกษาจึงต้องมีระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เพื่อจะพัฒนานักเรียนเป็นคนดี คนเก่งและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยจากการศึกษาขอบข่ายงานบริหารสถานศึกษา พบว่างานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคนให้สมบูรณ์ขึ้น โดยเน้นการจัดการศึกษาในสถานศึกษา ได้แก่ งานกิจการนักเรียนซึ่งเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่สถานศึกษาต้องมีการบริหารจัดการที่มีคุณภาพ เพื่อสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการศึกษางานวิจัยและแนวคิดการจัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) พบว่า เป็นแนวทางในการช่วยเสริมสร้างศักยภาพให้แก่องค์กรในการบริการที่มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับยิ่งขึ้น การ บริการมีคุณภาพสูงขึ้น ทำให้มีระบบการบริการมีประสิทธิภาพสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้า สอดคล้องกับ Vechayalak (2020) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management : TQM) เป็น ปรัชญาและระบบการจัดการคุณภาพ รวมไปถึงเครื่องมือและเทคนิคต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการ สำคัญการจัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์กร มี 3 ประการ คือ 1) การมุ่งเน้น ลูกค้า 2) การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 3) การให้ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วม ทั้งนี้หลักการคุณภาพทั้ง 3 ประการดังกล่าว จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่องในองค์กรซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่พึงปรารถนา โดยหลักการของการบริหารคุณภาพทั่ว ทั้งองค์กรจะเห็นเป็นรูปธรรมได้นั้น ต้องอาศัยระบบปฏิบัติการที่คอยขับเคลื่อนภายในองค์กร คือ การมุ่งเน้น ลูกค้าหรือผู้รับบริการให้มีความ พึงพอใจในการ ให้บริการส่งผลให้สมาชิกทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วมในการ บริหารจัดการ การเสนอแนวทาง การให้ความ คิดเห็นร่วมกัน อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจและปฏิบัติ หน้าที่ไปทิศทางเดียวกัน การปรับปรุงงาน กระบวนการและขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ ปรับปรุง คุณภาพของงานอยู่เสมอ จนการปฏิบัติงาน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารงานกิจการนักเรียนที่ช่วย ส่งเสริมการพัฒนางานกิจการนักเรียนให้มีคุณภาพ โดยยึดหลักการบริหารคุณภาพมาประยุกต์ใช้ในงานกิจการ นักเรียนในสถานศึกษา โดยขั้นตอนที่สำคัญคือ การศึกษาแนวทางการบริหารคุณภาพในหน่วยงานและ สถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ส่งเสริมและสนับสนุนให้รูปแบบ การบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีการ พัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพในหน่วยงาน จำนวน 4 แห่ง โดยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารจากหน่วยงานที่ใช้ระบบคุณภาพในการบริหารหน่วยงาน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารหน่วยงาน ภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจที่ได้รับรางวัลคุณภาพแห่งชาติ ประจำปี 2562-2563 จำนวน 4 คน ได้มาจากการ เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมี โครงสร้าง (Structure Interview) เกี่ยวกับแนวทางการบริหารระบบคุณภาพในหน่วยงาน ภาคเอกชนและ รัฐวิสาหกิจ การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อหน่วยงานเอกชนและรัฐวิสาหกิจทางโทรศัพท์และ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้บริหารหน่วยงาน ผ่านโปรแกรม Microsoft team โดยการ บันทึกเสียง จดบันทึก และนำมาถอดเทปสรุปวิเคราะห์ประเด็นการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ด้านงานกิจการนักเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ เป็นโรงเรียนที่ได้รับโลรางวัลยอดเยี่ยมระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระดับประเทศ ประจำปี 2562-2563 เครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structure Interview) เกี่ยวกับการศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการติดต่อผู้บริหารสถานศึกษาทางโทรศัพท์เพื่อเข้า สัมภาษณ์ด้วยตัวเอง และบางท่านสัมภาษณ์ผ่านระบบออนไลน์ โดยการบันทึกเสียง จดบันทึกและนำมาถอดเทปสรุปวิเคราะห์ประเด็นการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการนำข้อมูลรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1 ยกร่างรูปแบบ และนำร่างรูปแบบที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ ภาษา

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ จำนวน 12 คน โดยเลือกแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็น อาจารย์ระดับอุดมศึกษา จำนวน 4 คน ผู้บริหาร การศึกษา จำนวน 4 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบ ตรวจสอบความ เหมาะสมของร่างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และบันทึก ข้อเสนอแนะ (Open Form) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อผู้ทรงคุณวุฒิทางโทรศัพท์ เพื่อส่งหนังสือขอ

ความอนุเคราะห์ ตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบถึงผู้ทรงคุณวุฒิทางไปรษณีย์และจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมแนบ โครงร่างวิทยานิพนธ์และร่างรูปแบบเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการนำข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิมาพิจารณาปรับปรุงรูปแบบ การบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้างานกิจการนักเรียน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 362 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนขนาดสถานศึกษาในแต่ละจังหวัดเครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลไปยังกลุ่มตัวอย่าง ด้วยระบบ online และบางส่วนเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองได้รับแบบสอบถาม กลับคืนจำนวน 362 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า

1.1 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพในหน่วยงานภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจ พบว่าประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) โครงสร้างการบริหารองค์กรคุณภาพ 3) กระบวนการบริหารคุณภาพ 4) ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพ

1.2 ผลการศึกษาแนวทางการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) โครงสร้างการบริหารงานกิจการนักเรียน 3) กระบวนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน 4) การพัฒนาบุคลากรและการใช้เทคโนโลยีและปัจจัยแห่งความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพ

ระยะที่ 2 ผลการสร้างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พบว่า ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน พบว่าหลักการการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าแก่นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน 2) การนำองค์กรด้วยวิสัยทัศน์ 3) การบริหารองค์กรเชิง ระบบ 4) การมุ่งการทำงานสู่ความเป็นเลิศ 5) การบริหารจัดการองค์กรบนข้อมูลที่เป็นจริงและทำให้เป็นองค์กร แห่งการ และวัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนางานกิจการ นักเรียนตามมาตรฐานตัวชี้วัดงานกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 2) เพื่อสร้างความพึงพอใจให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน 3) เพื่อยกระดับคุณภาพการดำเนินงานกิจการนักเรียนให้ได้มาตรฐานตามมาตรฐาน ตัวชี้วัดงานกิจการนักเรียน

องค์ประกอบที่ 2 โครงสร้างการบริหารคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน พบว่า มีคณะกรรมการ จำนวน 2 คณะ คือ 1) คณะกรรมการบริหารคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน และบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการบริหารคุณ ภาพ 2) คณะกรรมการดำเนินงานบริหารคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน และบทบาท หน้าที่ คณะกรรมการดำเนินงานคุณ ภาพ

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน พบว่า มีจำนวน 6 ขั้นตอน คือ 1) การกำหนดแนวทาง/วิธีการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน 2) การนำแนวทาง/วิธีการดำเนินงาน กิจการนักเรียนไปปฏิบัติ 3) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน 4) การรับรอง ตรวจสอบและสรุปผลการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน 5) การปรับปรุงการทำงานกิจการนักเรียน 6) การ จัดทำ กรอบการดำเนินงานกิจการนักเรียน เพื่อการดำเนินงานในปีการศึกษาถัดไป

องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาคณะกรรมการดำเนินงานบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการ นักเรียน พบว่า มี 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การฝึกอบรม (Training) 2) การ coaching จากคณะกรรมการบริหาร คุณ ภาพ งานกิจการนักเรียน 3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) งานกิจการนักเรียน

องค์ประกอบที่ 5 การนำเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการ นักเรียน พบว่า มีการนำเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน เป็นการ ใช้ระบบการ จัดการงานกิจการนักเรียนรูปแบบ Platform, Application โปรแกรม online เพื่อสนับสนุนงานกิจการ นักเรียน ที่ทุกคนเข้าถึงและติดต่อสื่อสาร ตามบริบทของสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) Google Classroom 2) Zoom Meeting 3) Microsoft Teams 4) Google Meet 5) Line 6) Facebook 7) Instagram 8) Messenger 9) Twitter 10) โปรแกรม online อื่นๆ

องค์ประกอบที่ 6 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน พบว่า มี ปัจจัยอยู่ 4 ข้อ คือ 1) นโยบายของผู้บริหารและการขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจการนักเรียนสู่การปฏิบัติ อย่างชัดเจน 2) ความรับผิดชอบ ความรู้ความสามารถรวมถึงทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้ปฏิบัติงานกิจการ นักเรียน 3) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสนับสนุนงานกิจการ นักเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง 5) กระบวนการดำเนินงานกิจการนักเรียนของคณะกรรมการ ดำเนินงานบริหารคุณ ภาพงานกิจการนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ

2.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวม มีผลการประเมินความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

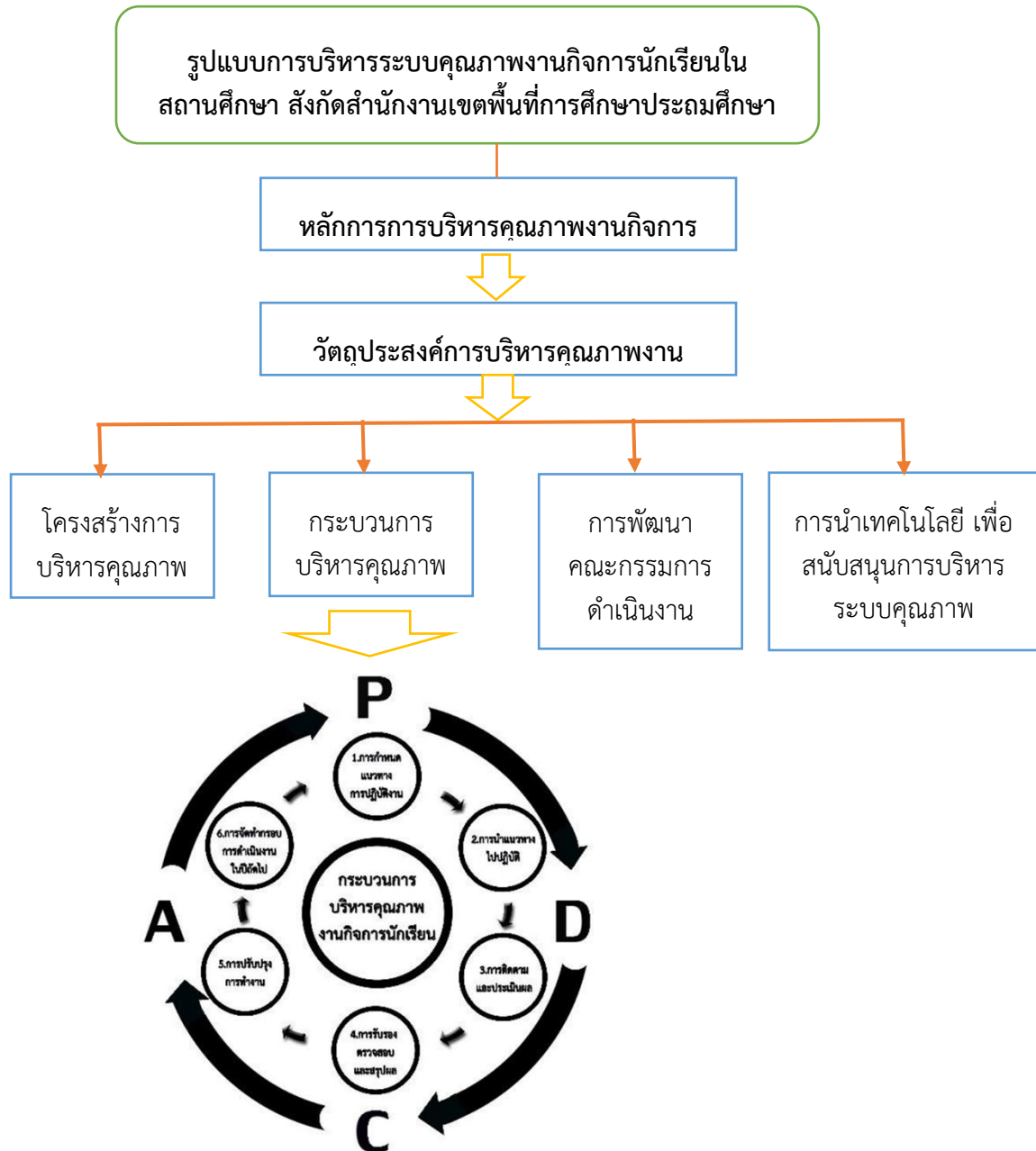
ระยะที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

ผลการประเมินรูปแบบการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นการประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของการนำ รูปแบบไปใช้ พบว่า ความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินความ ความเป็นไปได้ เมื่อ พิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีความเป็นไปได้สูงสุด คือ องค์ประกอบที่ 1 หลักการและ วัตถุประสงค์การบริหารคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียน อยู่ในระดับมาก ส่วนความเป็น ประโยชน์ของรูปแบบ การบริหารระบบคุณ ภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินความเป็นประโยชน์ เมื่อ พิจารณารายองค์ประกอบ พบว่า องค์ประกอบที่มีความเป็นประโยชน์สูงสุด คือ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ และวัตถุประสงค์การบริหาร

คุณภาพงานกิจการนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ องค์ประกอบที่ 6 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ของรูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ดังนี้

Picture 1: A Management System Model of Quality for Student Affair in School Under Primary Educational Service Area Office

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย

- 1) หลักการการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน มี 5 ข้อ ได้แก่ 1.1) การให้ความสำคัญกับการสร้างคุณค่าแก่นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน 1.2) การนำองค์กรด้วยวิสัยทัศน์ 1.3) การบริหารองค์กรเชิงระบบ 1.4) การมุ่งการทำงานสู่ความเป็นเลิศ 1.5) การบริหารจัดการองค์กรบนข้อมูลที่เป็นจริงและทำให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 2) วัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน มี 3 ข้อ ได้แก่ 2.1) เพื่อพัฒนางานกิจการ นักเรียนตามมาตรฐานตัวชี้วัดงานกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 2.2) เพื่อสร้างความพึงพอใจให้นักเรียนผู้ปกครอง และชุมชน 2.3) เพื่อยกระดับคุณภาพการดำเนินงานกิจการนักเรียนให้ได้มาตรฐานตามมาตรฐานตัวชี้วัดงานกิจการนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Chidthaisong (2010) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพ ทักษะองค์การสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า ด้านหลักการและแนวคิดระบบบริหารคุณภาพ องค์กร ได้แก่ การมุ่งเน้นลูกค้าหรือผู้รับบริการเป็นสำคัญ การพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การมีส่วนร่วม ร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Vechayalak (2020) ที่กล่าวว่าหลักการสำคัญการ จัดการคุณภาพทั่วทั้งองค์กร มี 3 ประการ ได้แก่ การมุ่งเน้นลูกค้า การพัฒนาอย่างต่อเนื่องและการให้ทุกคนในองค์กรมีส่วนร่วม

องค์ประกอบที่ 2 โครงสร้างการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร คุณภาพงานกิจการนักเรียน และคณะกรรมการดำเนินงานบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ในส่วนคณะกรรมการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) ประธานกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นประธาน 2) ผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นรองประธาน 3) ตัวแทนผู้นำชุมชนจากคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นกรรมการ 4) ตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่นจากคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นกรรมการ 5) ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนจากคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นกรรมการ 6) ประธานนักเรียน เป็นกรรมการ 7) หัวหน้างานบริหารทั่วไป เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีบทบาทหน้าที่ 1) กำหนดนโยบายการพัฒนา งาน กิจการนักเรียน 2) กำกับติดตามและสร้างขวัญกำลังใจการปฏิบัติงานของคณะดำเนินงานกิจการนักเรียน 3) ให้ความเห็นชอบแผนการดำเนินงานกิจการนักเรียน 4) รับทราบผลการดำเนินงานและเสนอแนะการดำเนินงานกิจการนักเรียน 5) ร่วมประสานงานและขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจการนักเรียน อย่างต่อเนื่อง และคณะกรรมการดำเนินงานบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) หัวหน้างานบริหารทั่วไป เป็นประธาน 2) ครูประจำชั้นทุกคน เป็นกรรมการ 3) ครูแนะแนว เป็นกรรมการ 4) ประธานนักเรียน เป็นกรรมการ 5) ผู้รับผิดชอบงานกิจการนักเรียน เป็นกรรมการ 6) หัวหน้างานกิจการนักเรียน เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการดำเนินงานบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน 1) กำหนดตัวชี้วัดและเป้าหมายการดำเนินงานกิจการนักเรียน 2) ศึกษาและทำความเข้าใจตัวชี้วัดการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน 3) จัดทำแผนการดำเนินงานกิจการนักเรียน 4) ขับเคลื่อนตัวชี้วัดการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 5) ทบทวนการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนอย่างต่อเนื่อง 6) รายงานผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ต่อคณะกรรมการบริหารคุณภาพ 7) กำหนดและพัฒนากระบวนการดำเนินงานกิจการนักเรียน 8) บทบาทหน้าที่อื่นๆ ที่คณะกรรมการบริหารมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ Kasosoth (2011) ได้ทำวิจัย เรื่องรูปแบบการบริหารกิจการนักเรียน แบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า มีองค์ประกอบ ด้านคณะกรรมการบริหารกิจการนักเรียน มีคณะกรรมการ 2 คณะ คือ คณะกรรมการที่ปรึกษากิจการนักเรียน และคณะกรรมการดำเนินงานกิจการนักเรียน โดยกรรมการแต่ละ คณะกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดแนวทาง/วิธีการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน ขั้นตอนที่ 2 การนำแนวทาง/วิธีการดำเนินงานกิจการนักเรียนไปปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 3 การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานกิจการนักเรียน ขั้นตอนที่ 4 การรับรอง ตรวจสอบและสรุปผลการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุงการทำงานกิจการนักเรียน ขั้นตอนที่ 6 การจัดทำกรอบการดำเนินงานกิจการนักเรียน เพื่อการดำเนินงานในปี การศึกษาถัดไป และทุกขั้นตอนดำเนินงานด้วยระบบคุณภาพ PDCA ซึ่งสอดคล้องกับ Thongpuang (2013) ได้ทำวิจัยเรื่ององค์ประกอบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย พบว่า ด้านการจัดการระบบและกระบวนการ ประกอบด้วย การมีระบบบริหารจัดการเชิงระบบด้วยวงจรคุณภาพ Plan-Do-Check-Act ด้านการดำเนินงานภายใน และด้านการเรียนรู้และพัฒนาการมีกิจกรรมการประเมินผล การดำเนินงานที่ชัดเจน การปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย การมีระบบการตรวจสอบกระบวนการและปรับปรุงคุณภาพในแต่ละขั้นตอนเพื่อการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การปรับปรุงกระบวนการทำงานในการลดความผิดพลาดในการปฏิบัติงานที่ซ้ำซ้อน การมีระบบการติดตาม การ พัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานตามข้อเสนอแนะจากการประเมินคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพ ภายนอกอย่างครบถ้วน การปรับระบบและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ อยู่เสมอ การสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงานและปรับปรุงให้ดีขึ้นตลอดเวลา และการปรับปรุงกระบวนการหลัก และกระบวนการสนับสนุนของมหาวิทยาลัย มีการดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

องค์ประกอบที่ 4 การพัฒนาคณะกรรมการดำเนินงานบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) การฝึกอบรม (Training) 2) การ coaching จากคณะกรรมการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน 3) การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Learning) งานกิจการนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ Thongchanluk (2020) ได้ทำวิจัย เรื่อง การพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร กลุ่มงานพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและตำแหน่ง สถาบันพัฒนาข้าราชการกรุงเทพมหานครพบว่า รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากร ประกอบด้วย 1) 70 % การเรียนรู้และพัฒนาสมรรถนะด้วยตนเอง จากการลงมือทำงาน หรือการได้ทดลองทำให้ได้รับการพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานผ่านประสบการณ์จริง หรือการได้หมุนเวียน การปฏิบัติงานเพื่อได้รับการพัฒนาที่รอบด้านมากขึ้น ส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการคิดวิเคราะห์จากการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายและเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงาน หรือสมรรถนะที่พึง ประสงค์ของกลุ่มงาน 2) 20 % การเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน โดยวิธีการสอนงานการปฏิบัติงาน Coaching และระบบพี่เลี้ยง (Mentoring) มาพัฒนา คือ กำหนดให้ข้าราชการที่บรรจุใหม่พัฒนาสมรรถนะ และ จับคู่พี่ เลี้ยงเพื่อศึกษาลักษณะงานต่างๆ ตามหน้าที่หลักโดยปฏิบัติตามคำแนะนำของพี่เลี้ยงเพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพ และลดปัญหาที่อาจจะเกิดข้อผิดพลาดได้ เมื่อได้รับคำแนะนำจะทำให้รู้แนวทาง ปฏิบัติต่องาน และเกิด ความคิดสร้างสรรค์ในการพัฒนางานต่อไปได้ ทำให้ช่วยเพิ่มศักยภาพและสมรรถนะในการปฏิบัติงาน ได้ ซึ่ง เป็นระบบที่พี่เลี้ยงหรือผู้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานทำหน้าที่ ให้คำปรึกษาแนะนำสอนงานให้กับ บุคลากร ที่อ่อนประสบการณ์กว่า 3) 10 % การสำรวจเพื่อส่งข้าราชการของกลุ่มงานไปฝึกอบรม สัมมนา ดู งาน ตาม การ พิจารณาของหัวหน้ากลุ่มงาน หรือความต้องการของข้าราชการ และในการเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อ พัฒนาสมรรถนะของข้าราชการในกลุ่มงานจำเป็นต้องเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานและหรือสามารถ ส่งเสริมการ เพิ่มขีดความสามารถพฤติกรรมในการปฏิบัติงานได้ และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรม จะต้องมา ถ่ายทอดความรู้ เพื่อเพิ่มทักษะความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม

องค์ประกอบที่ 5 การนำเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย การใช้ระบบการจัดการงานกิจการนักเรียนรูปแบบ Platform, Application โปรแกรม online

เพื่อสนับสนุน งานกิจการนักเรียนที่ทุกคนเข้าถึงและติดต่อสื่อสาร ตามบริบทของสถานศึกษา ประกอบด้วย (1) Google Classroom (2) Zoom Meeting (3) Microsoft Teams (4) Google Meet (5) Line (6) Facebook (7) Instagram (8) Messenger (9) Twitter (10) โปรแกรม online อื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Thongpuang (2013) ได้ทำวิจัยเรื่ององค์ประกอบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การของมหาวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย พบว่า องค์ประกอบของการบริหารคุณภาพ ต้องเสริมสร้างบรรยากาศ/สภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อให้เกิดการ แลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ของบุคลากรภายในมหาวิทยาลัย การมีเทคโนโลยีที่ช่วยในการ สร้างคลังความรู้ของมหาวิทยาลัย (Institutional Memory) เพื่อการจัดเก็บข้อมูลความรู้จากภายในและ ภายนอกมหาวิทยาลัย การจัดกิจกรรมสนับสนุนการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อช่วย เสริมสร้างขีดความสามารถในการเรียนรู้ให้บุคลากรมีความพร้อมที่จะปรับปรุงตนเองตลอดเวลา การมีข้อมูล และความรู้ที่สำคัญจากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยที่บุคลากรสามารถ เข้าถึงได้ทั่วทั้งมหาวิทยาลัย และ ใช้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถ ทางด้านการใช้เทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง และการติดตามพัฒนาการของเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาเพื่อนำมาประยุกต์ให้เกิด ประโยชน์ในมหาวิทยาลัย

องค์ประกอบที่ 6 ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย 1) นโยบายของผู้บริหารและการขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจการนักเรียนสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน 2) ความรับผิดชอบ ความรู้ความสามารถรวมถึงทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้ปฏิบัติงานกิจการนักเรียน 3) การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสนับสนุนงานกิจการนักเรียน อย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง 4) กระบวนการดำเนินงานกิจการนักเรียนของคณะกรรมการดำเนินงานบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Rascha and Chatrurachewin (2021) ได้ทำวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการบริหารสถานศึกษาควบรวม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารสถานศึกษาควบรวม ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการ โรงเรียนขนาดเล็กต้องมีความต่อเนื่องลงสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง การยอมรับและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประกอบด้วย ชุมชน ผู้ปกครอง และนักเรียน การมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารสถานศึกษาควบรวมให้ประสบความสำเร็จต้อง มีสิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญ คือ นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กต้องมีความต่อเนื่อง สามารถนำไปสู่ การปฏิบัติได้จริง สิ่งสำคัญคือการได้รับการยอมรับและการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประกอบด้วย ชุมชน ผู้ปกครองและนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสถานศึกษาและต้องมีความต่อเนื่องและลงสู่การปฏิบัติที่แท้จริง ซึ่งทุกภาคส่วนได้ตระหนักและให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

สรุป

การบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ส่งเสริมการบริหารงานกิจการนักเรียนให้มีคุณภาพ ซึ่งจากการศึกษาครั้งนี้สิ่งที่สำคัญที่สถานศึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่องานกิจการนักเรียน ประกอบด้วย หลักการและวัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน โครงสร้างการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน กระบวนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน การพัฒนาคณะกรรมการดำเนินงานบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน การนำเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนและปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ซึ่งหากสถานศึกษามีการใช้ระบบบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียนจะส่งผลให้งานกิจการนักเรียนมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1.1 ด้านหลักการและวัตถุประสงค์การบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับนักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนและมีการนำองค์กรด้วยวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาในการขับเคลื่อนงานกิจการนักเรียนที่ชัดเจน รวมถึงในการพัฒนางานกิจการนักเรียน สถานศึกษาควรมีการกำหนดมาตรฐานตัวชี้วัดงานกิจการนักเรียนที่มีความต่อเนื่องสามารถปฏิบัติได้ตามบริบทของสถานศึกษา โดยมุ่งที่การสร้าง ความพึงพอใจให้นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนเป็นหลัก

1.2 ด้านโครงสร้างการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน สถานศึกษาควรมีการแต่งตั้งองค์คณะบุคคล ในรูปแบบของคณะกรรมการ ซึ่งในงานวิจัยพบว่า ในการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษา ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการ 2 คณะ ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียน และคณะกรรมการดำเนินงานบริหารคุณภาพงานกิจการนักเรียนรวมถึงสถานศึกษาต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละคณะให้มีความชัดเจนสามารถปฏิบัติได้ตามบริบทของสถานศึกษา

1.3 ด้านกระบวนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน สถานศึกษาควรมี กระบวนการดำเนินงานกิจการนักเรียนด้วยระบบคุณภาพ PDCA ทุกขั้นตอน ซึ่งการดำเนินงานควรนำกรอบ การดำเนินงานกิจการนักเรียนในปีที่ผ่านมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาปีถัดไป เพื่อให้สถานศึกษามีข้อมูลการ กำหนดแนวทาง/วิธีการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาให้มีคุณภาพ มีความชัดเจนและมี ประสิทธิภาพมากขึ้น

1.4 ด้านการพัฒนาคณะกรรมการดำเนินงานบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีความพร้อมในการปฏิบัติงานกิจการนักเรียน ด้วยวิธีที่หลากหลาย และมีสัดส่วนการพัฒนาที่แตกต่างกัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความรู้ความเข้าใจรอบ ด้าน เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานกิจการนักเรียนให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

1.5 ด้านการนำเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน สถานศึกษา ควรมีการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีรูปแบบต่างๆ มาขับเคลื่อนและพัฒนางานกิจการนักเรียน ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ Platform ต่างๆ , Application โปรแกรม online เพื่อสนับสนุนงานกิจการนักเรียนที่ทุกคนเข้าถึงและติดต่อสื่อสาร ตามบริบทของสถานศึกษา รวมถึงควรมีฐานข้อมูลทั้งบุคลากรทั้งภายในและหน่วยงานภายนอก สามารถใช้ข้อมูลในการพัฒนากิจการนักเรียนได้อย่างรวดเร็ว

1.6 ด้านปัจจัยความสำเร็จของการบริหารระบบคุณภาพงานกิจการนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ควรนำนโยบายในการขับเคลื่อนการดำเนินงานกิจการนักเรียนสู่การปฏิบัติอย่างชัดเจน ทุกภาคส่วนสามารถรับรู้ร่วมกัน รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสนับสนุนงานกิจการนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ส่งผลให้งานกิจการนักเรียนมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาในการขับเคลื่อนระบบบริหารคุณภาพงาน กิจการนักเรียนในสถานศึกษา

2.2 ควรวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเทคโนโลยีที่ส่งเสริมการบริหารงานกิจการนักเรียนในสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่

References

- Chatchaidej, P. (2017). *Clinical Practice Quality Management Model for Nursing Students in Hospital*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- Chidthaisong, S. (2010). *Organization-Wide Quality System Development for District Offices*. (Doctoral Thesis). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Department of Academic Affairs. (2003). *National Education Act, B.E. 2542 [A.D. 1999] and Its Amendments (No. 2) 2003*. Bangkok: Thai Characters.
- Kasosoth, C. (2011). *Model of Student Affairs Management with Participation in Educational Institutions at the Elementary Education under the Office of the Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- Rascha, W., & Chatrurachewin, C. (2021). Model of Quality Development of Integrated Educational Institutions Management Affiliated with office Elementary Education Area. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(4). 1738-1751.
- The Secretariat of the Education Council. (2017). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: Sweet Chili Graphic Co., Ltd.
- Thongchanluk, A. (2020). *Development of Personnel Performance. Development Group Professional Competence and Position the Bangkok Civil Service Development Institute Found that the Pattern of Improve the Performance of Personnel*. Retrieved May 15, 2021, from http://www3.ru.ac.th/mpa-abstract/files/2563_1614231848_6214830029.pdf
- Thongpuang, C. (2013). *Elements of Quality Management Throughout the Organization of Private Universities in Thailand*. (Doctoral Dissertation). Christian University. Nakhon Pathom.
- Vechayalak, N. (2020). *Application of TQM in Educational Administration*. (2nd ed.) Chiang Mai: Wanida Printing LP.

การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2*

The Development of a Model for Experience-Enhancing Activities to Promote the Creative Problem-Solving Abilities of Early Childhood Children in the 2nd Kindergarten

พินญาดา จาบจินดา

Pinyada Jabjinda

โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส

Watpromjariyawat Municipality School, Thailand

Corresponding Author's E-mail: Pinyadajabjinda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์การวิจัย 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2 2) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 3) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบเชิงทดลองแบบแผนการวิจัยเป็น The one-Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 2/1 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส สังกัด ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ มี 5 ขั้นตอน 2) แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2 มี 24 กิจกรรม 3) แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 1 ชุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า t-test แบบ Dependent Sample

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 (The PISAA Model) มี 5 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา ขั้นที่ 2 การค้นหาความคิด ขั้นที่ 3 การเลือกกลวิธีการแก้ปัญหา ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติ ขั้นที่ 5 การประเมินผล 2) เปรียบเทียบ E1/E2 กับเกณฑ์ 80/80 ประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 85.01/85.00 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ 3) ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ($\bar{X}$ =13.60, $S.D.$ =1.63) เพิ่มขึ้นจากก่อนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ($\bar{X}$ =9.30, $S.D.$ =1.63) แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดกิจกรรม; ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์; เด็กปฐมวัย

*Received July 4, 2021; Revised January 24, 2022; Accepted March 8, 2022

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to study the basic information for the development of a model for experience-enhancing activities to promote the creative problem-solving abilities of early childhood children in the 2nd kindergarten; 2) to develop and explore efficiency of a model for experience-enhancing activities to promote the creative problem-solving abilities; and 3) to compare the creative problem-solving abilities. The study applied research and development (R&D) method by way of experimental research. A sample used in the study were the 2nd kindergarten children from class 2/1 of the 2nd semester per academic year B.E. 2562 of Watpromjariyawat Municipality School under Department of Education, Nakhon Sawan Municipality, in a total of 25 persons. The research instruments consisted of a model for experience-enhancing activities with 5 phases, a plan for experience-enhancing activities for the 2nd kindergarten children with 24 activities, and 1 creative problem-solving ability test. The research design was by way of a one-group pretest-posttest design. The statistic used for data analysis was the dependent sample t-test.

The study found the “PISAA” model which is a model for experience-enhancing activities to promote the creative problem-solving abilities of early childhood children in the 2nd kindergarten. The model consists of 5 phases which are: 1) The 1st phase is identifying the problems; 2) The 2nd phase is exploring the ideas; 3) The 3rd phase is choosing the strategy for problem-solving; 4) The 4th phase is the implementation; and 5) The 5th phase is the assessment. The model has an efficiency of 85.01/85.00, which is higher than the set criterion standard of 80/80. From the posttest, the creative problem-solving abilities are found to have a mean ($\bar{X}$) equal to 13.60 while the standard deviation (S.D.) is at 1.63, which are higher than the pre-test ($\bar{X}$ = 9.30, S.D. = 1.63), with a statistically significant difference at .05 level.

Keywords: Activity Model; Creative Problem-Solving Abilities; Early Childhood

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 18 ได้ระบุให้มีการจัดการศึกษาปฐมวัยและสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ผนวกกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งสถาบันแห่งชาติเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในปี พ.ศ.2542 พร้อมทั้งประกาศว่า “การศึกษาปฐมวัย คือ การสร้างคนสร้างชาติ” โดยในมาตรา 22 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาซึ่งยึดหลักที่ว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และในมาตรา 24 ได้กล่าวถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า ควรจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัดของผู้เรียนและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการฝึกทักษะกระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเพื่อผสมผสานความรู้อย่างสมดุล และจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเกิดการ

เรียนรู้รอบด้านและประสานความร่วมมือเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (Ministry of Education, 1999) ตั้งแนวคิดที่กล่าวว่าการพัฒนาคนให้มีความสามารถอยู่ในสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข จำต้องได้รับการพัฒนาทักษะพื้นฐานสำหรับอนาคต ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดวิจารณ์ ทักษะทางสังคม ทักษะการคิดสร้างสรรค์และทักษะการแก้ปัญหา Poompachart (2009) การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความสำเร็จของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 คนที่จะอยู่ในโลกยุคใหม่ได้จึงต้องฝึกความสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยเฉพาะทักษะการแก้ปัญหาเป็นทักษะที่จำเป็นต้องสร้างในเด็กไทยเพื่อให้เด็กไทยมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและสามารถแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ปัญหาเกิดจากการฝึกทักษะการคิดเป็นพื้นฐาน เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์เพื่อช่วยในการขยายกรอบความคิดไม่ยึดติดกับปัญหาหรือวิธีการแก้ปัญหาแบบเดิมๆ และคิดหาวิธีการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาแบบใหม่ๆ ให้เด็กได้เรียนรู้ว่าในหนึ่งปัญหาสามารถหาทางออกได้มากกว่าหนึ่งทาง การหาทางเลือกที่ดีที่สุดและเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการแก้ปัญหา (Chareonwongsak, 2007) ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ที่มุ่งให้เด็กมีความพร้อมในการพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัยให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับวัย การกระตุ้นประสบการณ์การเรียนรู้และมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกเป็นสำคัญซึ่งจะส่งผลให้สมองเรียนรู้ได้ถึงขีดสุดของศักยภาพ การกระตุ้นส่งเสริมพัฒนาการทางสมองเป็นสิ่งที่ต้องมีความสมดุลกัน เพราะสิ่งที่ต้องการสำหรับการพัฒนาด้านสติปัญญาและความคิด (Phithianuwat, 2009) ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนากระบวนการคิดและรวมถึงการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพด้วยการตัดสินใจอย่างไตร่ตรอง รอบคอบและพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองเลือกตลอดถึงการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต Kulem (2012) โดยเฉพาะพัฒนาสติปัญญาด้วยการส่งเสริมการคิดจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินนโยบายการจัดการเรียนรู้ปฐมวัยเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้และปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิด

รูปแบบการจัดกิจกรรมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากช่วงปฐมวัยนั้นเป็นวัยที่เด็กเริ่มต้นพัฒนาการทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เป็นวัยที่รับรู้และซึมซับประสบการณ์ ที่จะก่อให้เกิดความรู้ และยังเป็นความจำที่แปรเป็นจิตใต้สำนึกของเด็กเมื่อเติบโตขึ้นอีกด้วย (Piaget) กล่าวว่าการจัดประสบการณ์ให้เด็กนั้น เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกหรือสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในภาวะสมดุล ฝึกทำกิจกรรมตามลำพังและการรวมกลุ่ม เด็กจึงได้เรียนรู้จากกันและกัน การเรียนรู้ในลักษณะนี้น่าจะทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ดีกว่าการเรียนรู้จากครู เด็กได้มีประสบการณ์ตรง มีอิสระทางความคิด การแสดงออกและการสนทนาระหว่างเด็กด้วยกันจะทำให้เด็กสามารถเข้าใจกันได้เร็วกว่าครูเป็นผู้อธิบายหรือเล่าให้ฟัง (Khanmanee et al. 2001) ซึ่งเป็นความสามารถที่มีอยู่ในตัวเด็ก ด้วยวัยนี้เป็นรากฐานของการพัฒนา หากจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถผ่านการปฏิบัติย่อมเป็นแนวทางการพัฒนาการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ได้ถูกวิธี ทั้งเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาและการเรียนรู้ หากเด็กปฐมวัยได้รับการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาอย่างถูกวิธีและมีคุณภาพย่อมเป็นการสร้างบุคคลคุณภาพให้แก่สังคม สามารถพัฒนาตนและสร้างสรรค์สังคมอย่างยั่งยืน ให้กับนักเรียนควบคู่ไปกับการให้ประสบการณ์ความรู้และปลูกฝังคุณธรรม การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ช่วยให้นักเรียนที่กำลังเติบโตซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมและสังคมที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น สามารถแก้ปัญหา มีความคิดเป็นของตนเอง มีภาวะผู้นำและสามารถทำงานได้อย่างยืดหยุ่น (Chuchat, 2008) จะเห็นได้ว่าการคิดแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความสามารถที่นำมาใช้ ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และเป็นความสามารถทางสติปัญญาของผู้เรียน ที่ทุกฝ่ายต้องร่วมพัฒนาและส่งเสริมเพื่อให้ผู้เรียนได้เติบโตเป็นผู้มีความสามารถในการเรียนรู้และใช้สติปัญญา ผ่านการคิดอย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่

เด็กปฐมวัยซึ่งมีความพร้อมทางสติปัญญาทั้งการคิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่สามารถเสริมสร้างได้ หากเด็กปฐมวัยได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับวัยและธรรมชาติการเรียนรู้ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาให้เป็นไปอย่างเหมาะสม Wongyai (2009) ซึ่งสอดคล้องกับข้อคิดที่กล่าวไว้ว่าครูควรมีความตระหนักเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและวิธีสอนให้เด็กคิดแก้ปัญหาเป็นและโดยทั่วไปพบว่าการสอนทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยตรงยังทำกันน้อยมาก ครูส่วนใหญ่มักเน้นการเรียนการสอนที่ยึดเนื้อหาวิชามากกว่าการสอนกระบวนการแก้ปัญหา วิธีการสอนของครูยังคงเป็นไปในรูปแบบเดิมที่ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การเสริมสร้างและพัฒนาการคิดให้แก่เด็กยังมิได้บรรลุผลอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ เพราะเด็กส่วนใหญ่ยังคงเรียนรู้ด้วยวิธีการจดจำและท่องจำให้ได้มากกว่าสามารถวิเคราะห์เนื้อหาสาระสิ่งที่เรียนรู้ได้ นอกจากนี้การสอนเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการคิดให้กับเด็กยังมิได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังในโรงเรียนอันเนื่องมาจากการไม่เข้าใจในวิธีการสอนตลอดจนไม่สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหาให้กับเด็ก เนื่องจากปัญหาต่างๆ เหล่านี้ซึ่งทำให้เด็กขาดทักษะการคิด การแก้ปัญหาและจะส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก Susaraj (2008) แนวทางปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พุทธศักราช 2552-2561) ที่กำหนดเป้าหมายมุ่งพัฒนาให้เด็กไทยยุคใหม่แต่ละบุคคลที่ผ่านการศึกษามีคุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ คือ มินิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและมีแสวงหาความรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเป็นกัลยาณมิตรและสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ความสามารถในการแก้ปัญหายังสร้างสรรค์เป็นการคิดที่สำคัญที่ต้องอาศัยทั้งองค์ประกอบของ การแก้ปัญหาและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งนับเป็นความสามารถทางสติปัญญาที่ต้องอาศัยการจัดการเรียนการสอน เพื่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ดังรายงานเกี่ยวกับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ อธิบายว่าในอนาคตข้างหน้าโรงเรียนที่ไม่ใส่ใจกับการพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมการคิดที่มีคุณภาพ ได้แก่ การคิดสร้างสรรค์ การคิดวิจารณ์ และการคิดแก้ปัญหา ด้วยกระบวนการสอนคิดอย่างมีคุณภาพที่ต่องานนี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของการสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงในทางบวกของการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้มีรายงานประเมินผลการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย พบว่า การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องมีการปรับกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สามารถพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างรอบด้านโดยเฉพาะพัฒนาสติปัญญาด้วยการส่งเสริมการคิด จึงจำต้องมีการดำเนินนโยบายการจัดการเรียนรู้ปฐมวัยเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ และปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดเนื่องจากพบว่า พัฒนาศติปัญญาของเด็กปฐมวัย เป็นด้านที่มีผลการประเมินต้องปรับปรุงสูงสุด การติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 พบว่าโอกาสในการได้รับการพัฒนาเด็กปฐมวัยอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 90 มีแนวโน้มลดลงเรื่อย (Wongvanich and Wiratchai, 2005) จะเห็นได้ว่าการคิดแก้ปัญหายังสร้างสรรค์นับว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็ก ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กและเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา กระบวนการที่จะฝึกให้เด็กคิดค้นวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาในภาวะการณ์ต่างๆ ยังมีไม่มากพอและยังไม่เข้มข้น Sinlarat (2012) ไม่ตอบสนองต่อกระบวนการพัฒนาผู้เรียน ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเรียนการสอนที่เน้นครูผู้สอนเป็นศูนย์กลางเน้นการถ่ายทอดความรู้และเนื้อหาโดยละเลยการมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพอันเป็นผล ทำให้ผู้เรียนมีความรู้แต่ไม่มีความคิด ผลการวิจัยพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์โดยใช้เกมฝึกทักษะการคิดสามารถพูดคุยกแลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนคิด โดยการเชื่อมโยงประสบการณ์ในชีวิตประจำวันสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ พร้อมหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดนั้นๆ

แม้ว่าในบางครั้งจะมีการโต้แย้งกันแต่ก็พร้อมที่จะรับฟังความขัดแย้งนั้น ทำให้เกิดพัฒนาการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีความคิดที่ชัดเจนจะเห็นได้ว่าหลังการใช้เกมฝึกทักษะการคิดรวมถึง Phakamas (2011) ผลการวิจัยความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมประกอบอาหารประเภทขนมไทย มีความสามารถในการแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยหลังจากที่ได้รับการจัดกิจกรรมประกอบอาหารประเภทขนมไทยมีการเพิ่มจากพื้นฐานเดิมร้อยละ 25.63 และ Sornsing (2016) ผลการวิจัยพบว่าหลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษา เด็กปฐมวัยมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษา เด็กปฐมวัยมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาในภาพรวมอยู่ในระดับดี ถึงแม้ว่าการคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย แต่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถือเป็นความสามารถทางสติปัญญา ด้านการคิดรูปแบบหนึ่งประกอบด้วยการแก้ปัญหา (Problem Solving) และการสร้างสรรค์ (Creative) ที่สามารถฝึกเพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยข้อค้นพบที่ว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งคนในอนาคตควรมี ในขณะที่เด็กปฐมวัยซึ่งมีความพร้อมทางสติปัญญาทั้งการคิดแก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ที่สามารถเสริมสร้างได้ หากเด็กปฐมวัยได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัยและธรรมชาติการเรียนรู้ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาให้เป็นไปอย่างเหมาะสม

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานกรอบแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา การพัฒนารูปแบบการจัดประสบการณ์เด็กปฐมวัย รูปแบบการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และแนวคิด การดำเนินการวิจัยและพัฒนา มาสร้างเป็นรูปแบบกระบวนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 (The PISAA Model) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา (Problem Finding) ขั้นที่ 2 การค้นหาความคิด (Idea Finding) ขั้นที่ 3 การเลือกกลวิธีการแก้ปัญหา (Strategy Finding) ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติ (Action Finding) และขั้นที่ 5 การประเมินผล (Assessment Finding) เพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมโดยใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ส่งผลให้เด็กปฐมวัยได้คิดแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ซึ่งจะช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็กปฐมวัยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2
2. เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
3. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้รูปแบบวิจัยแบบเชิงทดลอง (Pre Experimented Design) โดยประยุกต์ใช้แบบแผนการทดลองแบบกลุ่มตัวอย่างมีการทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 (The One – Group Pretest – Posttest Design) ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สภาพปัจจุบันและการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผลที่ได้รับจากการดำเนินการ คือ สภาพและข้อมูลพื้นฐานการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2

ระยะที่ 2 การพัฒนาหาประสิทธิภาพรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยการร่างรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ (The PISAA Model) ได้แก่ ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา, ขั้นที่ 2 การค้นหาความคิด, ขั้นที่ 3 การเลือกกลวิธีการแก้ปัญหา, ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติและขั้นที่ 5 การประเมินผล ผลที่ได้รับจากการดำเนินการได้รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ไปใช้กับเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2/1 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครนครสวรรค์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ มี 5 ขั้นตอน แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 มี 24 กิจกรรม และแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 1 ชุด ผลที่ได้รับจากการดำเนินการได้รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน แล้วนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลประมวลผล วิเคราะห์โดยใช้สถิติ แปลผลผลคือมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์

การประเมินและปรับปรุง แก้ไขการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยศึกษาความพึงพอใจของครูปฐมวัยที่มีต่อการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผลที่ได้รับจากการดำเนินการได้รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า พื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ซึ่งประกอบด้วย

ข้อมูลพื้นฐานเอกสารและข้อมูลพื้นฐานบุคคลสามารถกำหนดเป็นนิยาม องค์ประกอบ และพฤติกรรมในแต่ละองค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และแนวทางการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ พบว่าพฤติกรรมที่แสดงถึงการรับรู้การทำความเข้าใจกับปัญหาและการคิดหาเหตุผลเพื่อแสวงหาทางเลือกมาปฏิบัติในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน โดยการกระตุ้นให้เด็กปฐมวัยคิดและตอบคำถามอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมการระดมสมอง ครูปฐมวัยและเด็กปฐมวัย มีส่วนร่วม ในกิจกรรมสร้างสรรค์โดยครูสามารถเป็นผู้กำหนดกรอบของคำถามในการระดมสมองเพื่อให้เกิดทิศทาง ในการค้นหาและได้มาซึ่งคำตอบตามวัตถุประสงค์ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้าให้เด็กปฐมวัยคิดวางแผนและลงมือปฏิบัติกิจกรรมสร้างสรรค์ด้วยตนเองมีหลากหลายใช้หลายวิธี เหมาะสมกับวัยเด็กปฐมวัยโดยมีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่แปลกใหม่ สีสันสวยงามประกอบกับการสร้างสถานการณ์จำลองโดยใช้เหตุการณ์เกี่ยวกับชีวิตประจำวันเพื่อให้เด็กปฐมวัยได้แก้ปัญหาจากประสบการณ์ตรง มีการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมในห้องเรียนสม่ำเสมอเพื่อสร้างแรงจูงใจเด็กปฐมวัย ได้เกิดคำถามและต้องการค้นหาคำตอบในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ตามรูปแบบ (The PISAA Model) 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา, ขั้นที่ 2 ค้นหาความคิด, ขั้นที่ 3 การเลือกกลวิธีการแก้ปัญหา, ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติและขั้นที่ 5 การประเมินผล และรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์มีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 85.01/85.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80/80

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของ เด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ($\bar{X}$ =13.60, $S.D.$ =1.63) เพิ่มขึ้นจากก่อนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ($\bar{X}$ =9.30, $S.D.$ =1.63) แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้คือ รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย เป็นการใช้นวัตกรรมดำเนินการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ด้วยการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Methods) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) เนื่องจากตัวแปรส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 จำเป็นต้องอาศัยทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์และการศึกษาโดยการสังเกตพฤติกรรม Nilphan (2009) ดังนั้นเพื่อให้ผลการวิจัยสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจน จึงต้องอาศัยข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพโดยใช้แบบแผนการวิจัยกำหนดกลุ่มควบคุม ทดสอบก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ต่อเนื่องตามเวลาที่กำหนด

จากกรอบแนวคิดในการวิจัยดังกล่าว นำมาบูรณาการสร้างเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส สำนักการศึกษา เทศบาลนครนครสวรรค์ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 1

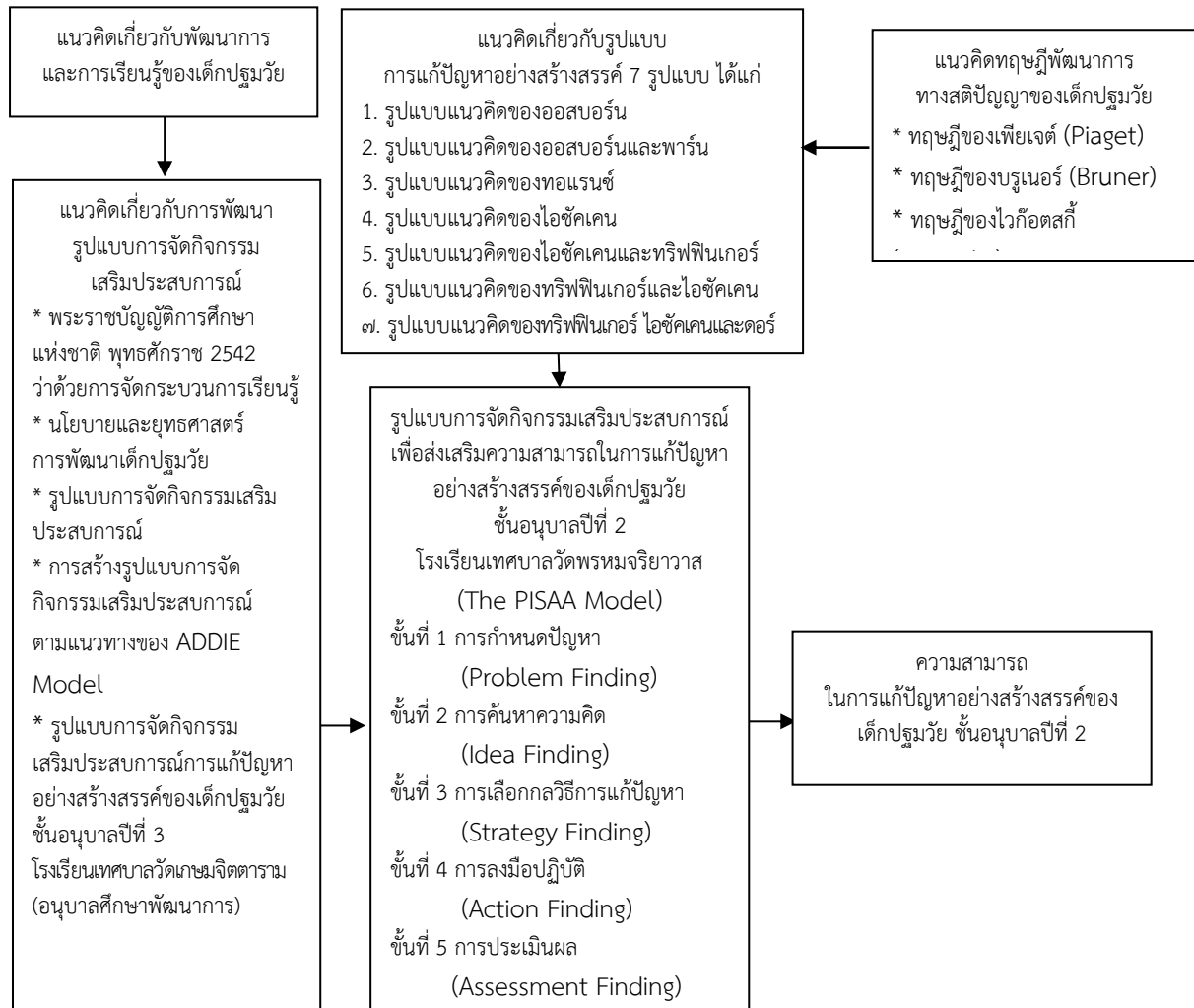

Diagram 1: Research model

รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นประกอบด้วยความเป็นมาและความสำคัญ หลักการและแนวคิดพื้นฐาน วัตถุประสงค์ รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส ขั้นตอนของรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส การประเมินผล พฤติกรรมบ่งชี้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์และเงื่อนไขสำคัญในการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส ไปใช้โดยกระตุ้นให้เด็กปฐมวัยใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ คิดหาเหตุผลในการนำความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่มีอยู่ตามระดับพัฒนาการมาใช้ในการแก้ปัญหา ด้วยวิธีการซึ่งเป็นของตนเอง มีลักษณะแปลกใหม่ต่างจากสิ่งที่มีอยู่เดิมหรือมีวิธีในการแก้ปัญหาที่หลากหลายมากกว่าหนึ่งแนวคิดหรือหนึ่งวิธีจนได้ผลการค้นพบว่าเป็นวิธีการที่สามารถใช้เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของ

เด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส โดยเรียงลำดับเนื้อหากิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ใช้เวลาทั้งหมด 16 สัปดาห์ จำนวน 2 หน่วยการเรียนรู้ 24 กิจกรรมย่อย ดังรายละเอียดต่อไปนี้หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 น้ำสมุนไพรเพื่อสุขภาพ หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ขนมไทยแสนอร่อย ตามรูปแบบ (The PISAA Model) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา (Problem Finding) หมายถึง การสังเกต สำรวจ รับรู้และทำความเข้าใจในสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อม แล้วนำมาสรุปสิ่งที่เป็นปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ขั้นที่ 2 การค้นหาความคิด (Idea Finding) หมายถึง การสืบค้น การเก็บรวบรวมข้อมูลและการคิดที่เป็นไปได้สำหรับการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 3 การเลือกกลวิธีการแก้ปัญหา (Strategy Finding) หมายถึง การนำความคิดและเหตุผลมาตัดสินใจเลือกวิธีและวางแผนการแก้ปัญหาตามลำดับขั้น

ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติ (Action Finding) หมายถึง การปฏิบัติตามลำดับขั้นของวิธีการแก้ปัญหาตามที่ได้วางแผนไว้

ขั้นที่ 5 การประเมินผล (Assessment Finding) หมายถึง การนำเสนอผลที่ได้จากการลงมือปฏิบัติมาอธิบายหรือแสดงว่าเป็นวิธีการที่สามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และมีประโยชน์อย่างไร

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เป็นประโยชน์สำหรับครูปฐมวัย ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฐมวัย ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ให้สอดคล้องกับบริบทในการจัดการศึกษาปฐมวัย

2. เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาการคิดและการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส ให้กับหน่วยงาน ที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาปฐมวัยทั้งภาครัฐและเอกชน

ปัจจัยความสำเร็จ

1. ปัจจัยด้านนักเรียน เด็กได้ทำตามความสามารถ ความถนัด และความชื่นชอบของตนเอง มุ่งมั่นฝึกฝนจนทำให้เกิดความชำนาญ และมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

2. ปัจจัยด้านผู้สอน มีความตระหนักและให้ความสำคัญต่อความสามารถของเด็กปฐมวัย ส่งเสริมเด็กอย่างเต็มที่

3. ปัจจัยด้านผู้บริหาร เห็นความสำคัญต่อการส่งเสริมความสามารถของเด็ก ให้ขวัญกำลังใจ ติดตามผลการดำเนินงาน และส่งเสริมให้ครูหาความรู้เพิ่มเติม และสนับสนุนงบประมาณ

4. ปัจจัยด้านผู้ปกครอง สนับสนุนเด็กให้แสดงออกอย่างเต็มที่ ให้กำลังใจในการปฏิบัติตามกิจกรรมที่วางไว้ และเป็นกำลังใจให้เด็กในทุกกิจกรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 พบว่าการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นแนวคิดใหม่ที่ต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นกับบุคคลในสังคม การเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีวิตต้องได้รับการแก้ไขด้วยกระบวนการหรือวิธีการที่ผ่านการคิดอย่างสร้างสรรค์ ย่อมทำให้ผลการแก้ปัญหาเกิดประโยชน์และตอบสนองความต้องการได้ตามเป้าหมาย เพียเจต์ (Piaget) มีความเชื่อว่าคำตอบที่ถูกต้องของเด็กปฐมวัยไม่สำคัญเท่ากับเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังของคำตอบ ความเข้าใจของเด็กปฐมวัยต่อความคิดรวบยอดต่างๆ มีความสัมพันธ์กับความฉลาดของมนุษย์ การให้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญของความฉลาด สอดคล้องกับ Thamboworn (2008) พบว่าการสนับสนุนให้เด็กปฐมวัยมีความคิดเชิงก้าวหน้าที่ไม่ต้องการคำตอบที่ถูกต้อง ฝึกให้เด็กปฐมวัยได้แก้ปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลายและสร้างสรรค์ด้วยกิจกรรมที่สมองของเด็กมีความสุขสนุกสนานผ่านกิจกรรมการปฏิบัติ การสำรวจ การสร้างสรรค์ การแสดงความคิดเห็นและการทำนาย โดยให้เด็กปฐมวัยมีส่วนในการทำงานและการอภิปราย แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่ารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์มีความเหมาะสมและสอดคล้องอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.37, S.D.=0.51$) ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ตามรูปแบบ (The PISAA Model) และรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 พบว่ามีค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) เท่ากับ 85.01/85.00 สอดคล้องกับ Kulem (2012) พบว่ารูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นหลักเพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยมีประสิทธิภาพ 83.20/82.60 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ($\bar{X}=13.60, S.D.=1.63$) เพิ่มขึ้นจากก่อนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ($\bar{X}=9.30, S.D.=1.63$) แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ Samichit (2008) พบว่าความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ก่อนและหลังได้รับการจัดประสบการณ์ด้วยกระบวนการวิจัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ Sornsing (2016) พบว่าหลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาเด็กปฐมวัยมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้เกมการศึกษาเด็กปฐมวัยมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาในภาพรวม อยู่ในระดับดี

สรุป

ในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส สำนักการศึกษาเทศบาลนครนครสวรรค์ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการศึกษาข้อมูล

พื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานเอกสารและข้อมูลพื้นฐานบุคคลสามารถกำหนดเป็นนิยามองค์ประกอบและพฤติกรรมในแต่ละองค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และแนวทางการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ พบว่าพฤติกรรมที่แสดงถึงการรับรู้การทำความเข้าใจกับปัญหาและการคิดหาเหตุผลเพื่อแสวงหาทางเลือกมาปฏิบัติในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ความสามารถด้านความรู้ความเข้าใจปัญหา หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการใช้คำถาม การอธิบายและบอกสิ่งที่เป็นปัญหาในลักษณะแปลกใหม่ ต่างจากที่พบหรือมีอยู่เดิมและอธิบายสาเหตุของปัญหามากกว่าหนึ่งแนวคิด ด้านที่ 2 ความสามารถด้านการสืบค้นข้อมูลในการแก้ปัญหา หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการใช้ประสาทสัมผัสมากกว่าหนึ่งอย่างในการสืบค้นข้อมูลและการนำเสนอผลการสืบค้นข้อมูลด้วยวิธีการและเหตุผลที่มากกว่าหนึ่งวิธีหรือหนึ่งแนวคิด ด้านที่ 3 ความสามารถด้านการนำเสนอวิธีในการแก้ปัญหา หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการนำเสนอวิธีการในการแก้ปัญหาที่เป็นของตนเอง มีความแปลกใหม่ ต่างจากที่พบหรือมีอยู่เดิมและอธิบายขั้นตอนการแก้ปัญหาได้ตามลำดับ ด้านที่ 4 ความสามารถด้านการปฏิบัติในการแก้ปัญหา หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยวิธีการที่หลากหลายมากกว่าหนึ่งวิธีตามวิธีและขั้นตอนที่วางแผนไว้ ด้านที่ 5 ความสามารถด้านการวัดผลและประเมินผล หมายถึง ระดับพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการนำเสนอผลการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นของตนเอง มีความแปลกใหม่ ต่างจากที่พบหรือมีอยู่เดิมและอธิบายข้อสรุปถึงการนำผลการปฏิบัติมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์มากกว่าหนึ่งวิธีหรือหนึ่งแนวคิดแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย โดยการกระตุ้นให้เด็กปฐมวัย คิดและตอบคำถามอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมการระดมสมอง ครูปฐมวัย และเด็กปฐมวัย มีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างสรรค์โดยครูสามารถเป็นผู้กำหนดกรอบของคำถามในการระดมสมองเพื่อให้เกิดทิศทางในการค้นหาและได้มา ซึ่งคำตอบตามวัตถุประสงค์ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า การสร้างแรงจูงใจเด็กปฐมวัยได้เกิดคำถามและต้องการค้นหาคำตอบในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยกระตุ้นให้เด็กปฐมวัยใช้จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ คิดหาเหตุผล ในการนำความรู้ทักษะและประสบการณ์ที่มีอยู่ตามระดับพัฒนาการมาใช้ในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการซึ่งเป็นของตนเอง มีลักษณะแปลกใหม่ต่างจากสิ่งที่มีอยู่เดิมและหรือมีวิธีในการแก้ปัญหาที่หลากหลายมากกว่าหนึ่งแนวคิดหรือหนึ่งวิธีจนได้ผลการค้นพบว่าเป็นวิธีการเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส ตามรูปแบบ (The PISAA Model) 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การกำหนดปัญหา (Problem Finding) ขั้นที่ 2 การค้นหาความคิด (Idea Finding) ขั้นที่ 3 การเลือกกลวิธีการแก้ปัญหา (Strategy Finding) ขั้นที่ 4 การลงมือปฏิบัติ (Action Finding) หมายถึง การปฏิบัติตามลำดับขั้นของวิธีการแก้ปัญหามาที่ได้วางแผนไว้ ขั้นที่ 5 การประเมินผล (Assessment Finding) ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพิ่มขึ้นจากก่อนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนเทศบาลวัดพรหมจริยาวาส แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์เป็นแนวคิดใหม่ที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นกับบุคคลในสังคม การเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการดำรงชีวิตต้องได้รับการแก้ไขด้วยกระบวนการหรือวิธีการที่ผ่านการคิดอย่างสร้างสรรค์ ย่อมทำให้ผลการแก้ปัญหาเกิดประโยชน์และตอบสนองความต้องการได้ตามเป้าหมาย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ กำหนดนโยบายและแนวทางการส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของ เด็กปฐมวัย ด้วยการให้ความรู้และการปฏิบัติแก่ ผู้ปกครอง ครูและผู้เกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบโดยประเมินความสามารถแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ในการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ครูปฐมวัยควรศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย อย่างละเอียดให้ครบทุกขั้นตอนและอาจมีการขยายผลความรู้ความเข้าใจไปสู่ครูปฐมวัยทั้งภายในและนอกสถานศึกษา

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยอาสา มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพิ่มขึ้นจากก่อนการจัดกิจกรรมเสริม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ จัดทำคู่มือครูสำหรับรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่ครูปฐมวัยสามารถศึกษาและเข้าใจง่าย อีกทั้งมีการกำหนดแนวทางการฝึกอบรมครูปฐมวัยทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการเขียนแผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ความสามารถในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์และความคิดเห็นที่ดีต่อรูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ที่มีต่อการพัฒนาทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัย

2.2 ควรทำการศึกษาและพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 แบบผู้ปกครองมีส่วนร่วม

2.3 ควรทำการศึกษาารูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความสามารถ ในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 โดยศึกษาตัวแปรที่อาจมีผลกระทบ ต่อความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ชั้นอนุบาลปีที่ 2 เช่น การศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองและสภาพแวดล้อมทางสังคมของเด็กปฐมวัย เป็นต้น

References

- Chareonwongsak, K. (2007). *Factors Affecting the Efficiency and Effectiveness of Management of the Organization*. Bangkok: S. Asia Place.
- Chuchat, S. (2008). *Demonstration SWU. Winner of the Gold Medal for the World's Creativity in Korea*. Bangkok: Srinakharinwirot University. Prasarnmit.
- Khamanee, T. et al. (2010). *Pedagogical Science. Body of Knowledge for Organizing Effective Learning Processes*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Kulem, S. (2012). *Development of Problem-Based Learning Experience Model. To Develop Problem Solving Abilities of Early Childhood Children*. (Research Report). Songkhla: Thaksin University.
- Ministry of Education. (2002). *National Education Act 1999 and Its Amendments*. Bangkok: Teachers Council of Ladprao.
- Nilphan, M. (2009). *Educational Research Methods. Nakhon Pathom Childhood*: Silpakorn University Printing House.
- Phakamas, D. (2011). *The Ability to Solve Problems of Early Childhood Children Who Received Thai Dessert Cooking Activities*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University Prasarnmit. Bangkok.
- Phithianuwat, S. (2009). *Scientific Method of Evaluating Science of Value*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Poompachatt, P. (2009). *Development of a Model for Creating Creative Problem-Solving Experiences for Early Childhood*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Samichit, N. (2008). *Development of Problem-Solving Ability of Early Childhood by Providing Experience Through Research Proves*. (Master's Thesis). Graduate School: Silpakorn University. Nakhon Pathom.
- Sinlarat, P. (2012). *Curriculum and Teaching Management*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Sornsing, R. (2016). *Development of Problem-Solving Ability of Early Childhood Using Educational Games*. (Master's Thesis). Program and Teaching Areas Pibulsongkram Rajabhat University. Phitsanulok.
- Susaraj, P. (2008). *Thinking Development*. Bangkok: 9119 Printing Techniques.
- Thamboworn, N. (2008). *Early Childhood Education Program*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Wongvanit, S., & Wiratchai, N. (2005). *Research and Development for Whole School Reform*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Wongyai, W. (2009). *Comprehensive Curriculum Development*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.

การพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน*

The Development of Change Leadership for Aviation Training Program for Ground Instructors under Civil Aviation Training Center

วรินทร์ ปลั่งวัฒนะ

Warantri Plangwattana

วิทยาลัยปรัชญาและการศึกษา มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

College of Philosophy and Education, Saint John's University, Thailand.

Corresponding Author's Email: warantri622@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน 2) เพื่อทดลองใช้และประเมินหลักสูตร และ 3) เพื่อปรับปรุงหลักสูตร บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูวิชาภาคพื้น จำนวน 30 คน โดยความสนใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน มีองค์ประกอบ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา แบ่งเป็น 2 โมดูล คือ โมดูลที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ความหมายและความสำคัญของภาวะผู้นำ และ ความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง โมดูลที่ 2 การมีวิสัยทัศน์ และความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ความหมายและความสำคัญของวิสัยทัศน์ กระบวนการพัฒนาวิสัยทัศน์ ความหมาย และความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ และ กระบวนการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ 4) กิจกรรม การเรียนการสอน การฝึกอบรม 5) สื่อ และ 6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร 2. ผลการทดลอง และประเมินผลการใช้หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน พบว่า ครูวิชาภาคพื้นมีความรู้ ความเข้าใจ และมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงในเรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน โดยมีผลการประเมิน pre-post test ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3. ผลการปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน คือ ปรับลดเนื้อหาให้สอดคล้องกับเวลาที่กำหนด

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม; ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง; ครูวิชาภาคพื้น

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to develop the change leadership for aviation training program for ground instructors under civil aviation training

*Received September 1, 2021; Revised October 14, 2021; Accepted November 10, 2021

center; 2) to experiment and assess the program; and 3) to improve the program. The study employed a mixed-methods approach. A sample group of 30 ground instructors who volunteered to participate in the study. Mean, frequency, and standard deviation were the statistics employed for data analysis.

From the study, the following results were found: 1) The change leadership for aviation training program for ground instructors under civil aviation training center consists of the following components: (1) principles and reasons; (2) objectives; (3) content which is divided into two modules: the first is change leadership, which includes the meaning and significance of leadership as well as an understanding of the change process, the second is visions and creative thinking, which includes the meaning and significance of visions, the process of developing visions, the meaning and significance of creating thinking, and the process of developing creative thinking; (4) activities, teaching and learning, training; (5) media; and (6) assessment from the use of program. 2) The results of an experiment and evaluation of the use of change leadership for aviation training program for ground instructors under civil aviation training center revealed that ground instructors have knowledge and understanding, as well as a change in behavior, in terms of change leadership for aviation training program. The difference between the pretest and posttest was statistically significant at the .05 level. 3) The outcome of improving the change leadership for aviation training program for ground instructors under civil aviation training center involves the reduction of content that is within the period set.

Keywords: Training Program Development; Change Leadership; Ground Instructors

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกยุคปัจจุบัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่งผลต่อมนุษย์ต้องเผชิญต่อสิ่งเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้ และพัฒนาการบริหารจัดการด้านต่างๆ ด้วยแนวคิดใหม่ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Suarez, and Hirshberg, 1981) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุคศตวรรษที่ 18 กับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว การเกิดขึ้นของเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ไม่ใช่เพียงที่คอมพิวเตอร์เชื่อมโยงต่อกัน ยังหมายถึงการเกิดขึ้นของเครือข่ายทางสังคมด้วย ซึ่งเครือข่ายทางสังคมเป็นการเชื่อมโยงกันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลักษณะความสัมพันธ์ ต่างๆ มีทั้งลักษณะเพื่อนร่วมงาน หรือบุคคลในครอบครัว รวมทั้งในลักษณะเป็นชุมชนซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมที่กว้างขวาง (Bass, 1998) ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นปัจจัยหลักหากเทียบเคียงระหว่างคนกับทรัพยากรอื่น กล่าวคือ ทรัพยากรอื่นๆ เมื่อใช้แล้วย่อมเสื่อมสลายหรือหมดไปในที่สุดแต่คนเป็นสิ่งที่ยังคงอยู่สามารถพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถนำกลับมาใช้ได้อยู่เรื่อยไปทั้งยังเพิ่มขีดความสามารถคุณภาพ และประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น เหตุเพราะมนุษย์มีการสร้างสมความรู้ความเข้าใจความสามารถทักษะ และประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน หรือพัฒนาสิ่งอื่นใดให้ดียิ่งขึ้นที่สำคัญคนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ให้เกิดขึ้นต่อองค์กรได้ ซึ่งอาจส่งผลให้องค์กรนั้นๆ เจริญก้าวหน้าประสบผลสำเร็จล้าหลังหรือล้มเหลวได้ทั้งสิ้น (Fullan, 2001) ซึ่งทิศทาง

ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2574 มีเป้าหมายที่จะยกระดับคุณภาพการศึกษาสร้างผู้เรียนที่มีสมรรถนะเป็นที่ต้องการสนับสนุนการคิดนวัตกรรมและการพึ่งตนเองได้บ้างทางด้านเทคโนโลยี (Kasetsart University, 2016) องค์กรที่มุ่งความก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จต่างมุ่งให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคลและวิธีการพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นอย่างมาก เพื่อสนองให้ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่มีขีดความสามารถที่เพิ่มสูงขึ้นมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากที่สุดทั้งในองค์กรภาครัฐและเอกชนจึงใส่ใจ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอย่างมาก เพื่อให้ได้มาซึ่งบุคลากรที่มีคุณภาพทั้งทางด้านความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานให้มีความก้าวหน้าและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

สถาบันการบินพลเรือน (Civil Aviation Training Center, 2019) ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนากิจการการบินพลเรือนของประเทศในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิกให้เจริญก้าวหน้าทันกับเทคโนโลยี โดยดำเนินการผลิต และพัฒนาบุคลากรด้านกิจการการบินพลเรือน ด้วยความก้าวหน้าของนวัตกรรมด้านการคมนาคมขนส่งส่งผลต่อการพัฒนาทุกประเทศเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถในการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดความก้าวหน้าเหล่านั้น เป็นผลมาจากความคิดของมนุษย์ทั้งสิ้น ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรมีความรู้และขีดความสามารถที่แตกต่างกัน การจะพัฒนาองค์กรต้องอาศัยทรัพยากรมนุษย์ที่พัฒนาแล้ว ปัจจุบันพนักงานจำนวนมากที่มีอยู่ยังได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรน้อยกว่าที่องค์กรคาดหวัง ผู้บริหารจึงให้ความสนใจในการพัฒนาพนักงานเป็นอย่างมาก และเล็งเห็นว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่เป็นกุญแจสำคัญในการผลิตดำเนินการ นอกเหนือจากการพัฒนาคุณภาพมาตรฐานของการศึกษา สนองกลุ่มเป้าหมายที่มีอยู่ทั่วประเทศและทั่วโลก แต่การที่จะพัฒนาพนักงานให้มีศักยภาพมีความรู้ความสามารถ และประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานได้นั้น องค์กรจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาพนักงานอย่างมีระบบ และต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถ ทักษะประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน แนวทางหนึ่งที่จะพัฒนาพนักงานขององค์กรให้มีคุณสมบัติประกอบกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันการบินพลเรือน คือ การผลิตบุคลากรทางการบิน และดำเนินการเกี่ยวกับบริการช่างอากาศยาน บริการอากาศยาน และกิจการที่เกี่ยวกับการบินเพื่อประโยชน์ในการผลิตบุคลากร (Civil Aviation Training Center, 2019) จึงได้กำหนดลักษณะการดำเนิน 4 ภารกิจคือ ภารกิจที่ 1 การผลิตบุคลากร ภารกิจที่ 2 การพัฒนาบุคลากร ภารกิจที่ 3 การบริการ และภารกิจที่ 4 การเผยแพร่ความรู้แก่สังคม ในการจะทำให้ภารกิจที่ 2 การพัฒนาบุคลากรให้สำเร็จได้นั้น สถาบันการบินพลเรือนจำเป็นต้องมีครูวิชาภาคพื้นที่มีความรู้ ความสามารถเป็นอย่างดี ดังนั้น สถาบันการบินพลเรือนจะต้องมีการพัฒนาเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาใน ทุกๆ ด้าน ทุกๆ สถานการณ์ ในการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงคุณภาพของบุคลากร ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินงานให้มีการพัฒนาอย่างเหมาะสม ทั้งความรู้ ความสามารถ คุณลักษณะ ทักษะ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทัศนคติ และความเชื่อ ครูวิชาภาคพื้นเป็นผู้มีบทบาทที่สุดในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาผู้เรียนให้มีความก้าวหน้าและทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและประเทศชาติที่เกิดขึ้น จากประเด็นปัญหาต่างๆ ที่กล่าว สถาบันการบินพลเรือนจึงได้ศึกษาองค์ประกอบ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน ได้ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ คือ วิสัยทัศน์ ความคิดสร้างสรรค์ การสร้างความสัมพันธ์ องค์ความรู้และการจัดการองค์ความรู้ ความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง และ ทักษะที่เกี่ยวข้อง (Plangwattana, and Meelang, 2020)

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจในการนำองค์ประกอบดังกล่าว มาพัฒนาเป็นหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน เป็นการต่อยอด เพื่อนำผลการวิจัยมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน
2. เพื่อทดลองใช้และประเมิน หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน
3. เพื่อปรับปรุงหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix method) โดยมีกระบวนการ หรือขั้นตอนในการพัฒนา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความจำเป็น และความต้องการ ในการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน โดยศึกษาเอกสารจากงานวิจัยสถาบันการบินพลเรือน ปี 2563

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้นสถาบันการบินพลเรือน

ขั้นตอนที่ 3 การทดลอง และประเมินผลการใช้หลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุง และแก้ไขหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน

ขั้นตอนที่ 5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการทดลอง คือ ครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน จำนวน 114 คน กลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งนี้ คือ ครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน จำนวน 30 คน ได้มาโดยความสมัครใจ และการได้รับอนุญาตจาก รองผู้ว่าการฝ่ายวิชาการ สถาบันการบินพลเรือน

ขั้นตอนที่ 6 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ได้แก่ หลักสูตรโครงสร้างหลักสูตร กำหนดการการฝึกอบรม และการทดลองแบบกลุ่มเดียวโดยการทดสอบก่อน-หลัง (One group pre-test post-test)

2. แบบประเมินก่อน และหลังการอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ได้แก่ แบบประเมินหรือแบบทดสอบก่อน และหลังการอบรมประกอบด้วยคำถามแบบ 4 ตัวเลือก ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับประเด็นการพัฒนาด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง จำนวน 30 ข้อ การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยนำแบบทดสอบก่อน-หลัง ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์สอดคล้อง ผู้วิจัยพบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ฉบับร่าง และองค์ประกอบต่างๆ ของแผนการจัดกิจกรรม ในแต่ละโมดูล ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.80-1.00 และมีค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องโดยรวม เท่ากับ 0.97 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแบบประเมินก่อน และหลังการอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ในแต่ละ

โมดูล ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.80-1.00 และมีค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องโดยรวม เท่ากับ 0.98 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

3. แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมการพัฒนาระหว่างการพัฒนา ได้แก่ แบบประเมินพฤติกรรมระหว่างกรอบม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตรวัด 5 ระดับของพฤติกรรมที่แสดงออก จำนวน 10 ข้อ การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยนำแบบประเมินพฤติกรรมให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์สอดคล้อง โดย ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินพฤติกรรมระหว่างกรอบม กับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแบบสังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมการพัฒนาระหว่างการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินในแต่ละโมดูล ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.80-1.00 และมีค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องโดยรวม เท่ากับ 0.96 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

4. แบบประเมินหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ได้แก่ แบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรม ประเมินปฏิกิริยาผู้เข้าร่วมการอบรม มีลักษณะเป็นมาตรวัด 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยนำแบบประเมินหลักสูตรให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และความสอดคล้องข้อคำถามกับวัตถุประสงค์สอดคล้อง ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมในหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ในระดับ 0.80-1.00 และมีค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องโดยรวม เท่ากับ 0.99 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ คือ ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 7 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการพิจารณา และแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปดำเนินการสัมภาษณ์ประชากรตามที่กำหนด โดยมีขั้นตอน และวิธีการในการดำเนินการ ดังนี้

1. จัดทำหนังสือขออนุญาต เพื่อขอความอนุเคราะห์ร่วมมือในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ว่าการสถาบันการบินพลเรือน
2. ติดต่อประสานงานกับประชากร เพื่อการสัมภาษณ์
3. ดำเนินการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ และประเมินสรุปรายงานความต้องจำเป็น เพื่อนำไปใช้ในการยกร่างหลักสูตรต่อไป

ขั้นตอนที่ 8 การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ทางสถิติคือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นของแบบสัมภาษณ์ สรุปออกมาในลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. การวิเคราะห์แบบทดสอบก่อน-หลังการอบรม โดยใช้สถิติการทดสอบความแตกต่างของค่ากลางของสองประชากรไม่อิสระ (Paired t-test)
3. การวิเคราะห์แบบประเมินพฤติกรรม และแบบประเมินหลักสูตรการพัฒนา ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการพัฒนาหลักสูตร จากการหาความจำเป็นเพื่อการพัฒนา พบว่า ครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือน จะต้องเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิณ เนื่องจากพฤติกรรม การแสดงออกของครู มีอิทธิพลต่อการสร้างศักยภาพของนักศึกษาในทุกๆ ด้าน ทุกๆ สถานการณ์ ดังนั้น การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และทัศนคติแก่บุคลากร ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการดำเนินงาน และเป็นผู้ที่มี บทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาผู้เรียนให้มีความก้าวหน้าให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่ เกิดขึ้นซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และประเทศชาติที่เกิดขึ้น พบว่า หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงด้านการบิณของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือน ประกอบด้วย 6 ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการ และเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรม การเรียนการสอนการฝึกอบรม 5) สื่อ และ 6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยมีเนื้อหาสาระ และโครงสร้างหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้าน การบิณของครูวิชาภาคพื้นสถาบันการบิณพลเรือน ประกอบด้วย 2 โมดูล คือ โมดูลที่ 1 ภาวะผู้นำการ เปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 1) ความหมาย และความสำคัญของภาวะผู้นำ และ 2) ความเข้าใจกระบวนการ การเปลี่ยนแปลง โมดูลที่ 2 การมีวิสัยทัศน์ และความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1) ความหมาย และ ความสำคัญของวิสัยทัศน์ 2) กระบวนการการพัฒนาวิสัยทัศน์ 3) ความหมาย และความสำคัญของความคิด สร้างสรรค์ และ 4) กระบวนการการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการทดลอง และประเมินผลการใช้หลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการ บิณ ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือนพบว่า ผลการเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการพัฒนาภาวะ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิณ ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือน เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ของ ผู้เข้าร่วมรับการพัฒนา โดยวิเคราะห์แบบ one group pre-test post-test พบว่า ค่าเฉลี่ยผลการประเมิน post-test สูงกว่า pre-test มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังการพัฒนา

	N	Mean	SD	t	p
ก่อนอบรม	30	10.70	1.684	-10.366	.00
หลังอบรม	30	21.64	5.061		

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการพัฒนา มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำการ เปลี่ยนแปลงด้านการบิณ ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือน มีค่าเฉลี่ยหลังการฝึกอบรมมากกว่าก่อน การฝึกอบรม แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิณ ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือน ด้วยแบบสังเกตพฤติกรรม ในภาพรวม ตามความเห็นของผู้สังเกตระหว่างการพัฒนา ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิณ ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบิณพลเรือน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการพัฒนาหลักสูตร

รายการ	ค่าเฉลี่ย แยกตามผู้สังเกต (รายคน)				แปลผล
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	ค่าเฉลี่ยรวม	
1. การมีความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง					
1.1 ความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรม	4.01	3.50	4.50	4.00	
1.2 ความรับผิดชอบในภาระงานที่ได้รับมอบหมาย	4.31	3.87	4.23	4.14	
1.3 ความเสียสละเพื่อส่วนรวม					
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น	4.21	4.01	4.10	4.11	
1.4 การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	4.00	3.50	3.90	3.80	
ค่าเฉลี่ยการมีความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง				4.01	ดี
2. การมีความคิดสร้างสรรค์					
2.1 ความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม	4.20	3.50	3.98	3.89	
2.2 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน	4.05	3.48	4.20	3.91	
2.3 การแสดงความคิดเห็น	4.19	3.87	4.13	4.06	
ค่าเฉลี่ยการมีความคิดสร้างสรรค์				3.96	ดี
3. การมีวิสัยทัศน์					
3.1 มีภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคง	4.28	4.50	4.35	4.38	
3.2 มีความเชื่อมั่นในตัวเอง	4.11	3.98	4.07	4.05	
3.3 การวางแผนอย่างมีขั้นตอน	4.05	3.87	4.50	4.14	
ค่าเฉลี่ยการมีวิสัยทัศน์				4.19	ดี

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการbin ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการbinพลเรือน ใน 3 ประเด็น คือ การมีความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง การมีความคิดสร้างสรรค์และ การมีวิสัยทัศน์ เรียงลำดับจากประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ การมีวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 อยู่ในเกณฑ์ ดี การมีความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.01 อยู่ในเกณฑ์ ดี และการมีความคิดสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96 อยู่ในเกณฑ์ ดี

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการประเมินหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbin ของครู วิชาภาคพื้น สถาบันการbinพลเรือน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินการฝึกอบรม

รายการ	Mean	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1. สถานที่ฝึกอบรม	4.80	0.41	มากที่สุด
2. ระยะเวลาในการฝึกอบรม	4.87	0.43	มากที่สุด
3. กำหนดการฝึกอบรม	4.70	0.60	มากที่สุด
การประเมินโมดูลที่ 1			
4. ความพึงพอใจในวิทยากร	4.87	0.35	มากที่สุด
5. ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงกับหัวข้อที่บรรยาย	4.77	0.43	มากที่สุด
6. สื่อประกอบการนำเสนอเหมาะสม น่าสนใจ	4.67	0.48	มากที่สุด
7. เนื้อหาชัดเจน	4.80	0.41	มากที่สุด
8. เนื้อหาที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้	4.90	0.40	มากที่สุด
9. ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้	4.97	0.18	มากที่สุด
10. ความพึงพอใจโดยรวม	4.80	0.48	มากที่สุด
การประเมินโมดูลที่ 2			
11. ความพึงพอใจในวิทยากร	4.80	0.48	มากที่สุด
12. ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงกับหัวข้อที่บรรยาย	4.90	0.31	มากที่สุด
13. สื่อประกอบการนำเสนอเหมาะสม น่าสนใจ	4.80	0.41	มากที่สุด
14. เนื้อหาชัดเจน	4.70	0.53	มากที่สุด
15. เนื้อหาที่ได้รับสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้	4.70	0.53	มากที่สุด
16. ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้	4.80	0.48	มากที่สุด
17. ความพึงพอใจโดยรวม	4.87	0.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.81	0.12	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 มีครูวิชาภาคพื้น จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสมัคร ผู้วิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ มีค่ามากที่สุด คือ 4.97 และค่าเฉลี่ยของสื่อประกอบการนำเสนอเหมาะสม น่าสนใจ มีค่าน้อยที่สุด คือ 4.67 ค่าเฉลี่ยโดยรวม คือ 4.81 ซึ่งมีระดับความเหมาะสมอยู่ที่ระดับเหมาะสมมากที่สุด

ผลการปรับปรุง และแก้ไขหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน จากการทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้นำผลการประเมินความเหมาะสมโครงการฝึกอบรมมาปรับปรุงหลักสูตร ให้มีความสมบูรณ์ ดังต่อไปนี้ 1) ปรับเนื้อหาการฝึกอบรม และเวลาให้เหมาะสม 2) เพิ่มกิจกรรมนันทนาการสอดแทรกแต่ละโมดูลเพื่อไม่ให้รู้สึกเบื่อหน่าย มีการให้ชมวีดิทัศน์ในการอบรม และ 3) เพิ่มกิจกรรมนอกสถานที่

องค์ความรู้ใหม่

หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน ประกอบด้วย 6 ประการ ดังนี้

1) หลักการ และเหตุผล

สภาพแวดล้อมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้บริหารและหรือผู้นาองค์กรต่างๆ ต้องปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์แวดล้อม ดังนั้น ครูวิชาภาคพื้นเป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนโดยมุ่งผลให้เกิดความรู้ ทักษะและทัศนคติที่ดี เนื่องจาก ครูวิชาภาคพื้นมีความ

จำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ การวางแผนสำหรับอนาคต การคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ซึ่งจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง คือ ความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ Fullan (2001)

2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร มีดังนี้ (1) เพื่อให้ครูวิชาภาคพื้นมีความรู้ ความเข้าใจ มีเจตคติที่ดีและมีความตระหนักเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน และ (2) เพื่อให้ครูวิชาภาคพื้นมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนด้านการบิน เพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน

3) เนื้อหา และโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย 2 โมดูล คือ โมดูลที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย (1) ความหมาย และความสำคัญของภาวะผู้นำ และ (2) ความเข้าใจกระบวนการการเปลี่ยนแปลง Bass (1998); Fullan (2001); Sincharoen, Paai, Koolnaphadol, and Tritilanuut (2013) และ Plangwattana, and Meelang (2020) โมดูลที่ 2 การมีวิสัยทัศน์ และความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย (1) ความหมาย และความสำคัญของวิสัยทัศน์ (2) กระบวนการการพัฒนาวิสัยทัศน์ (3) ความหมาย และความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ และ (4) กระบวนการการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Suarez, and Hirshberg (1981); Thanaseelangkun (2016); Akarachan (2017) และ Plangwattana, and Meelang (2020)

4) กิจกรรมการเรียนการสอนการฝึกอบรม ประกอบด้วย (1) การบรรยาย (2) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์แบบผู้ฝึกอบรมมีส่วนร่วม (Participative Technique) (3) การสาธิตจำลองให้เกิดการพัฒนา (Adult Learning Approach Role Playing) (4) ฝึกปฏิบัติพัฒนาร่างกายและจิตใจ เพื่อเสริมบุคลิกภาพภายนอก และภายใน (5) การศึกษาจากสื่อ วิดีทัศน์ ภาพยนตร์สั้น (6) กิจกรรมเกมส์ และ (7) กรณีศึกษา นำเสนออภิปรายเป็นรายบุคคลและกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับ Bloom (1956) และ Bandura (1986)

5) สื่อ ประกอบด้วย (1) เอกสารประกอบการบรรยาย วิดีทัศน์ ภาพยนตร์ และ (2) วัสดุ อุปกรณ์ ในการฝึกปฏิบัติในแต่ละโมดูล

6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย (1) แบบทดสอบก่อน – หลังการเข้ารับการฝึกอบรม (2) แบบประเมินความพึงพอใจของหลักสูตร และ (3) แบบสังเกตพฤติกรรมในการร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ Kirkpatrick (2009)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า หลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน มีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ซึ่งได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการฝึกอบรม 5) สื่อ และ 6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร ประเด็นการอภิปรายมีดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 หลักการและเหตุผล และองค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของหลักสูตร ภาวะผู้นำการเปลี่ยนด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน เนื่องจากสภาพแวดล้อม ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ผู้บริหาร หรือผู้นำองค์กรต่างๆ ต้องปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์แวดล้อม เนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดการสูญเสียได้ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เวลา กำลังคน รวมถึงทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งผู้บริหารจะต้องตัดสินใจเวลาใดจะมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ หรือเวลาใดจะต้องทำการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ที่เหมาะสม โดยผู้บริหารต้องเรียนรู้และมีความคิดสร้างสรรค์ ขณะองค์การจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่น มีรูปแบบองค์การทันสมัย เตรียมพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนด้านการบิน จะทำให้ครูวิชาภาคพื้นได้เรียนรู้เรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนด้านการบิน เพิ่มพูนความรู้ทักษะ และทัศนคติสามารถนำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน และสามารถจัดการการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ด้านการบิน เป็นบริบทที่ใช้ได้ในการปฏิบัติงานจริง และสอดคล้องกับความต้องการของคณะผู้บริหาร เพื่อให้การปฏิบัติได้มีความสำเร็จ และสามารถตอบสนองของยุทธศาสตร์สถาบันการบินพลเรือน ในการขับเคลื่อนปรับเปลี่ยน และพัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรมบุคลากรด้านการบิน ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล ถือเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นในศักยภาพของสถาบันการบินพลเรือนต่อนานาชาติ ในการเป็นสถาบันการฝึกอบรมเฉพาะทางด้านการบิน ที่ได้รับการรับรองคุณภาพและมาตรฐานจาก องค์การการบินพลเรือนระหว่างประเทศ นอกจากนั้น ยังส่งผลให้เกิดการดำเนินงาน และการจัดฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับองค์ประกอบที่ 3 เนื้อหาของหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน แบ่งออกเป็น 2 โมดูล คือ โมดูลที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ความหมายและความสำคัญของภาวะผู้นำ และ ความเข้าใจกระบวนการการเปลี่ยนแปลง โดยผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน มีความเหมาะสมทุกโมดูล เนื่องจาก ครูวิชาภาคพื้นมีความจำเป็นที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ การวางแผนสำหรับอนาคต การคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ซึ่งจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง คือ ความเข้าใจกระบวนการการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ Bass (1998); Fullan (2001); Sincharoen, Paai, Koolnaphadol and Tritlanuut (2013) และ Plangwattana and Meelang (2020) โมดูลที่ 2 การมีวิสัยทัศน์ และความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ความหมายและความสำคัญของวิสัยทัศน์กระบวนการการพัฒนาวิสัยทัศน์ความหมาย และความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์ และ กระบวนการการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Suarez and Hirshberg (1981); Thanaseelangkun (2016); Akarachan (2017) และ Plangwattana and Meelang (2020) สำหรับองค์ประกอบที่ 4 กิจกรรม การเรียนการสอนการฝึกอบรม และองค์ประกอบที่ 5 สื่อ โดยเน้นการฝึกผ่านสถานการณ์ต่างๆ การบรรยาย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์แบบผู้ฝึกอบรมมีส่วนร่วม การสาธิตจำลองให้เกิดการพัฒนา การฝึกปฏิบัติพัฒนาร่างกายและจิตใจ เพื่อเสริมบุคลิกภาพภายนอกและภายใน การศึกษาจากสื่อ วิทยุทัศน์ ภาพยนตร์สั้นกิจกรรมเกมส์ กรณีศึกษา นำเสนออภิปรายเป็นรายบุคคลและกลุ่มโดยงานวิจัยนี้จัดกิจกรรมในการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน โดยการจัดกิจกรรมให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย รวมถึงการนำแนวทางการปรับพฤติกรรม 3 ประการ ได้แก่ 1) แนวทางการเรียนรู้โดยการสังเกต 2) แนวทางการกำกับตนเอง และ 3) แนวทางการรับรู้ความสามารถของตนเอง สอดแทรกเข้าไปในแต่ละกิจกรรมเพื่อที่จะทำให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลแก่พฤติกรรมของผู้เข้าร่วมฝึกอบรมอย่างถาวรและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ Bloom (1956); Bandura (1986) สำหรับองค์ประกอบที่ 6 การประเมินผลการใช้หลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน เป็นการวัดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงก่อนและหลังการเข้ารับการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน ของครูวิชาภาคพื้นสถาบันการบินพลเรือน ทั้งนี้ ครูสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการจัดกิจกรรม การเรียน การสอน ตามความเหมาะสม และบริบทของนักศึกษา การประเมินผลการฝึกอบรมในครั้งนี้ เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้อบรมได้ทราบว่าผู้รับการอบรมเกิดเรียนรู้ และเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านความรู้ความเข้าใจ ทั้งยังเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเจตคติของตนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ก็น้อยเพียงใด อันจะส่งผลต่อกระบวนการฝึกอบรมว่ามีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลหรือไม่ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการประเมินผลการฝึกอบรมโดยใช้เกณฑ์การพิจารณา คือ การประเมินผลการเรียนรู้ และประเมินพฤติกรรม โดยการวัดระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของผู้รับการฝึกอบรม และประเมินปฏิบัติการและผลการเรียนรู้ จะประเมินโดยการเก็บข้อมูลจาก

ผู้รับการฝึกอบรมทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมระหว่างการฝึกอบรม สอดคล้องกับ Kirkpatrick (2009) การประเมินผลการฝึกอบรม เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้เพิ่มพูนประสบการณ์ด้านความรู้ความเข้าใจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และเจตคติของตนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานในทางที่ดีขึ้นซึ่งนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางในการพัฒนาบุคลากรทั้งก่อนทำงาน และระหว่างการทำงาน การประเมินผลการอบรมเป็นกระบวนการหนึ่งในการฝึกอบรมที่จะให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการฝึกอบรมเพื่อให้ผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมได้นำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการทดลองใช้ และประเมินหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการพัฒนาระยะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับ Sincharoen, Paai, Koolnaphadol and Tritilanuut (2013) และ Thanaseelangkun (2016)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการปรับปรุงการพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้นสถาบันการบินพลเรือนจะเห็นได้จากผลการประเมินหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ เหมาะสมมากที่สุด และหัวข้อเกี่ยวกับสื่อประกอบการนำเสนอเหมาะสม น่าสนใจมีความเหมาะสมมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังนั้น เพื่อให้หลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้นสถาบันการบินพลเรือนเกิดประสิทธิผลในการนำไปใช้ผู้วิจัยจึงมีการเพิ่มเนื้อหา สื่อประกอบการฝึกอบรมและรายละเอียดในโมดูลที่ 1 ให้ชัดเจนและสอดคล้องกับเนื้อหามากขึ้น

สรุป

หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินนี้ จะเป็นหลักสูตรที่พัฒนาครูวิชาภาคพื้นสถาบันการบินพลเรือน ให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการจูงใจให้ผู้อื่นมีพฤติกรรมที่สูงกว่าความคาดหวังด้วยการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ และค่านิยมของผู้ตามอีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการจัดทรัพยากร หรือการจัดระบบการอบรมโดยรวบรวมเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นในการอบรม เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้รับประสบการณ์ตรงหรือใกล้เคียงประสบการณ์ตรง ได้มีโอกาสปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองตามเนื้อหาสาระอย่างถูกต้อง ซึ่งประกอบไปด้วย หลักการและเหตุผลของหลักสูตรฝึกอบรม จุดประสงค์หรือวัตถุประสงค์หลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์ และการประเมินผลการอบรม อีกทั้ง หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบิน สามารถพัฒนาศักยภาพของครูวิชาภาคพื้นในการมีคุณสมบัติที่จำเป็นในงาน (Job Specifications) ให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า หลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการบินของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการบินพลเรือน มีทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ซึ่งได้แก่ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) เนื้อหา 4) กิจกรรมการฝึกอบรม 5) สื่อ และ 6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร

ดังนั้น สถาบันการbinพลเรือนควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้ 1. สถาบันการbinพลเรือนต้องปรับตัวให้ทันต่อสภาวะการณ์แวดล้อม เนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลงก่อให้เกิดการสูญเสียได้ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เวลา กำลังคน รวมถึงทรัพยากรอื่นๆ ซึ่งผู้บริหารจะต้องตัดสินใจเวลาใดจะมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ หรือเวลาใดจะต้องทำการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ที่เหมาะสม และ 2. ผู้บริหารต้องเรียนรู้และมีความคิดสร้างสรรค์ ขณะองค์การจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่น มีรูปแบบองค์การทันสมัย จะทำให้ครูวิชาภาคพื้นได้เรียนรู้เรื่องภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbin เพิ่มพูนความรู้ทักษะ และทัศนคติสามารถนำการเปลี่ยนแปลงด้านการbin และสามารถจัดการการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbin เป็นบริบทที่ใช้ได้ในการปฏิบัติงานจริง และสอดคล้องกับความต้องการของคณะผู้บริหาร เพื่อให้การปฏิบัติได้มีความสำเร็จ และสามารถตอบสนองของยุทธศาสตร์สถาบันการbinพลเรือน ในการขับเคลื่อน ปรับเปลี่ยน และพัฒนาหลักสูตรและฝึกอบรมบุคลากรด้านการbin ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ผลการทดลองใช้ และประเมินหลักสูตรการพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbinของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการbinพลเรือน แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbinมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้น สถาบันการbinพลเรือนควรนำไปใช้ดำเนินการ โดยการสร้างหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbinของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการbinพลเรือน ในด้านอื่นๆ เช่น ทักษะที่เกี่ยวข้อง หรือ ควรเน้นการฝึกฝนผ่านสถานการณ์จริงหรือกรณีศึกษาให้สอดคล้องกับยุคสมัยอยู่ตลอดเวลา เป็นต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการปรับปรุงการพัฒนาหลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbin ของครูวิชาภาคพื้น สถาบันการbinพลเรือน จะเห็นได้จากผลการประเมินหลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbinภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ เหมาะสมมากที่สุด และหัวข้อเกี่ยวกับสื่อประกอบการนำเสนอเหมาะสม น่าสนใจมีความเหมาะสมมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังนั้น เพื่อให้หลักสูตรภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbinของครูวิชาภาคพื้นสถาบันการbinพลเรือนเกิดประสิทธิผลในการนำไปใช้ผู้วิจัยจึงมีการเพิ่มเนื้อหา สื่อประกอบการฝึกอบรม และรายละเอียดในโมดูลที่ 1 ให้ชัดเจนและสอดคล้องกับเนื้อหามากขึ้น อีกทั้ง ควรขยายระยะเวลาในการจัดการจัดกิจกรรมในแต่ละโมดูลเนื่องจากเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะส่งผลถึงความรู้ความเข้าใจ และการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 2.1 การศึกษารูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbin สำหรับผู้บริหาร
- 2.2 การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงด้านการbinของครูวิชาภาคพื้น
- 2.3 การศึกษาองค์ประกอบอื่นๆ นอกเหนือจากองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ การมีความเข้าใจ กระบวนการเปลี่ยนแปลง การมีความคิดสร้างสรรค์ และการมีวิสัยทัศน์

References

- Akarachan, R. (2017). *A Model for Developing Creative Leadership for Primary School Teachers under the Office of the Basic Education Commission in the Upper Northeast Region*. (Doctoral Dissertation). Sakon Kakhon Rajabhat University. Sakon Kakhon.
- Bandura, A. (1986). *Social Learning Analysis of Aggression*. In E. Ribes-Inesta & A. Bandura (Eds.), *Analysis of Delinquency and Aggression*. Lawrence Erlbaum.

- Bass, B. M. (1998). *Transformational Leadership: Industrial, Military, and Educational Impact*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, Handbook the Cognitive Domain*. New York: David McKay.
- Civil Aviation Training Center. (2019). *Annual Report 2018*. Retrieved August 12, 2019, from http://www.catc.or.th/2015/attachments/article/ANNUAL_REPORT_2018.pdf
- Fullan, M. (2001). *The New Meaning of Educational Change*. (3rd ed). New York: Teachers College Press.
- Kasetsat University. (2016). *Blueprint and Action Plan for Thailand 4.0, Driving Model for Thailand 4.0 Model to Bring Security, Wealth and Stability to Thailand*. Retrieved March 10, 2020 from http://www.digital.forrest.ku.ac.th/TFCC/TCERN2017/PW/Thailand_4.0_PM.pdf
- Kirkpatrick, D. (2009). Great Ideas Revisited. Techniques for Evaluating Training Programs. Revisiting Kirkpatrick's Four Level Model. *Training and Development*, 50, 54–59.
- Plangwattana, W., & Meelang, K. (2020). *A Change Leadership for Aviation in the Disruptive Technology for Ground Instructor at Civil Aviation Training Center*. (Research Grant Program in 2020 Academics Year). Bangkok: Civil Aviation Training Center.
- Sincharoen, D., Paai, A., Koolnaphadol, Th., & Tritlanuut, V. (2013). *The Development of Training Curriculum for the Promotion of Transformational Leadership for Directors of Tambol Health Promotion Hospitals*. (Doctoral Dissertation). Rajabhat Rajanagarindra University. Chachoengsao.
- Suarez, G., & Hirshberg, J. (1981). *The Leader as a Catalyst of Change*. Leadership. UK: Penguin Books.
- Thanaseelangun, Ch. (2016). The Curriculum Development of Creative Leadership Encouraging for Teacher Students. Nakhon Ratchasima Rajabhat University. *Journal of Education Khon Kaen University*, 39(4), 65-73.

**รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง***
**Competency Model of School Administrators under the Pathum Thani
Primary Educational Service Area Office in the Changing Era**

พิมลพรรณ เพชรสมบัติ

Pimolpun Phetsombat

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Educational Administration, Faculty of Technical Education,

Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Thailand.

Corresponding Author's Email: pimolpun_p@rmutt.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาและยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา 3) เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาไปทดลองใช้สถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี จำนวน 426 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบประเมินรูปแบบ และแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t - test แบบ Dependent Samples และ การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ การคิดอย่างสร้างสรรค์มุ่งนวัตกรรม การมีมนุษยสัมพันธ์ การวางแผน และการบริหารจัดการ และการบริหารตนเอง ผลการตรวจสอบความตรงของรูปแบบ พบว่า มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่า $\text{Chi-Square} = 0.55$ ค่า $p = 0.757$ ค่า $df = 2$ ค่ารากของค่าเฉลี่ยความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) = 0.000 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเหมาะสม (GFI) = 1.0000) ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ องค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหาร กระบวนการพัฒนา การประเมินผล การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา พบว่า ผลการทดสอบความรู้ความเข้าใจหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาฯ มีคะแนนสูงกว่าก่อนการใช้รูปแบบการพัฒนาฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ ผลการประเมินความพึงพอใจรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; สมรรถนะ; ยุคการเปลี่ยนแปลง

Abstract

This research aimed to 1) investigate and confirm the competency components of school administrators, 2) construct the competency model of school administrators, and 3) verify the competency model of school administrators in schools. The research sample consisted of 426 administrators under the Pathum Thani Primary Educational Service Area Office. The key informants included nine experts. The instruments were questionnaires, interview forms, test forms, model assessments, and satisfaction assessments. To analyze the data, the researcher conducted the statistics consisting of frequency, percentage, mean, standard deviation, dependent samples t-test, and content analysis for the qualitative study.

The findings revealed that 1) school administrators' competency components included five elements: strategic management, innovation-oriented creative thinking, interpersonal, planning and management, and self-management. The validity of the model fit to the empirical data (Chi-Square = 0.55, $p = 0.757$, $df = 2$, RMSEA = 0.000, GFI = 1.0000). The constructed competency model for school administrators comprised principles, objectives, administrator competency elements, development processes, and implementation evaluation and success conditions. The model showed appropriateness and potentiality at the highest level. (3) The outcome of the competency model verification in school appeared to be that the cognitive test results after applying the development model had a higher score than before the experiment, which was statistically significant at the level 0.05. The satisfaction assessment results of the competency components of school administrators were at the highest level.

Keywords: Development Model; Competency; Changing Era

บทนำ

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลากหลายหลายบริบท ทั้งที่เป็น การสร้างโอกาส และเป็นข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศ ทำให้ต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งบุคลากร และทรัพยากรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (Office of the national Economic and Social Development Council, 2007)

จากรายงานฉบับสมบูรณ์การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาและข้อเสนอแนะของมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (Thailand Development Research Institute, 2013) ในเป้าหมายการพัฒนา 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผ่านการปรับปรุงระบบทดสอบมาตรฐานหลักสูตรแกนกลาง ตำราเรียน สื่อ และเทคโนโลยี ให้สอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นและเป็นที่ต้องการ 2) การพัฒนาครู ผ่านระบบประเมินผลงานครู ให้เชื่อมโยงกับผลตอบแทนและปรับปรุงระบบการฝึกอบรม 3) การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ให้ตอบสนองความต้องการ และปัญหาของผู้เรียน และ 4) การพัฒนาคุณภาพการบริหารด้วยการให้เงินอุดหนุนรายหัวเพิ่มขึ้น (Office of the Basic Education Commission, 2018) ให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน ของสถานศึกษาและการสนับสนุนการระดมทรัพยากรของสถานศึกษา โดยหลายๆ องค์กรทั่วประเทศไทย

มีการตื่นตัวในการเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่เสรีอาเซียนกันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการพัฒนาผู้บริหารให้พร้อมที่จะนำองค์กรเข้าสู่อาเซียน ซึ่งการเตรียมผู้บริหารมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญในเรื่องสมรรถนะ (Competency) ของผู้บริหารสถานศึกษาเพิ่มขึ้น สมรรถนะเป็นบุคลิกลักษณะที่ซ่อนอยู่ภายในปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถผลักดันให้บุคคลสร้างผลการปฏิบัติงานที่ดีหรือตามเกณฑ์ที่กำหนดในงานที่รับผิดชอบสมรรถนะ จะทำให้บุคคลแสดงออกถึงพฤติกรรมการทำงานและผลสัมฤทธิ์ที่ดีของงานตามที่ต้องการ ทำให้เกิดเป็นความสามารถที่เฉพาะขององค์กร ดังนั้นการที่จะนำองค์กรเข้าสู่อาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้นำจำเป็นต้องมีสมรรถนะที่จำเป็น

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่สำคัญ ที่มีหน้าที่หลักในการผลิตเยาวชนที่มีคุณภาพ การเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ บุคคลที่มีความสำคัญคือ ผู้นำ ซึ่งก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ Marquardt, and Reynold (1994) กล่าวว่า โรงเรียนที่จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้นั้นมี 3 ปัจจัย หนึ่งในสามปัจจัยนั้น คือ ภาวะผู้นำ (Leadership) ผู้นำในองค์กรมี 3 บทบาท คือ การเป็นผู้ออกแบบ การวิเคราะห์ คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กร ในขณะที่ความจำเป็นในการพัฒนาสถานศึกษาต้องดำเนินไปอย่างไม่หยุดยั้งและถือว่าเป็นความจำเป็นที่สำคัญเร่งด่วน สถานศึกษาในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาจะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการทำงานให้เหมาะสมกับกระบวนการพัฒนาที่ผู้สนับสนุนภาคเอกชนเข้ามาช่วยอย่างต่อเนื่องตามมาตรฐานการศึกษา ตัวบ่งชี้ในทุกระดับ แต่การที่จะให้เกิดประสิทธิผลในองค์กรทางการศึกษาในยุค ปัจจุบันได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยหลายมิติในการพัฒนาองค์กรรวมทั้งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาภายใต้กรอบการพัฒนา ผู้เรียนที่ว่าเป็นคนดี และมีความสุข ในกระบวนการทำงานในสถานศึกษานั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องเป็นบุคลากรยุคใหม่ กล่าวคือ ผู้บริหารยุคใหม่ต้องมีสมรรถนะที่จำเป็นโดดเด่น เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้นำการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีสมรรถนะที่จำเป็นมากกว่าบุคคลอื่น คือ สมรรถนะด้านวิชาชีพ สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ สมรรถนะด้านหน้าที่ สมรรถนะด้านบุคคล และสมรรถนะด้านการบังคับบัญชาการ ขับเคลื่อนการพัฒนาหรือยกระดับคุณภาพการศึกษาที่แท้จริงนั้นฟันเฟืองที่สำคัญที่สุดในสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นผู้แปลงนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับสถานศึกษา จึงเป็นบุคคลหนึ่งในด้านการศึกษาที่มีบทบาทความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศ เพื่อความสามารถในการแข่งขันกับประเทศอื่นๆ ได้อย่างมีศักยภาพ ในยุคของปัจจุบันที่มีการแข่งขันและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งเป็นยุคเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ต่อเนื่อง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงบทบาทความเป็นผู้นำที่มีสมรรถนะแห่งความเป็นมืออาชีพในการพัฒนาการศึกษาให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลง มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนทุกคน โดยใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ สมรรถนะที่จำเป็นของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารงานให้ประสบความสำเร็จมีคุณภาพ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลดีขึ้นกว่าเดิม

การบริหารสถานศึกษาในยุคของการเปลี่ยนแปลงกระแสโลก มีความเจริญก้าวหน้าด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นโลกยุคดิจิทัลที่มีคุณลักษณะของการเป็นโลกไร้พรมแดน ทำให้การบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับและพัฒนาให้สอดคล้องกับยุคสมัยและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะเพิ่มขึ้น เพื่อนำไปสู่ผู้บริหารมืออาชีพที่ต้องมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และสมรรถนะในการบริหารจัดการสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ให้การปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้สอดคล้องกับกระแสดังกล่าวและสิ่งสำคัญที่สุดผู้บริหารสถานศึกษาต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการบริหารสถานศึกษา ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ที่จำเป็นต้องมีควรเป็นอย่างไร เพื่อใช้เป็นความรู้และเป็นข้อมูลในการหาแนวทาง การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา อันจะส่งผลต่อการบริหารจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและยืนยันสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง
3. เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ไปทดลองใช้สถานศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยใช้ระเบียบการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

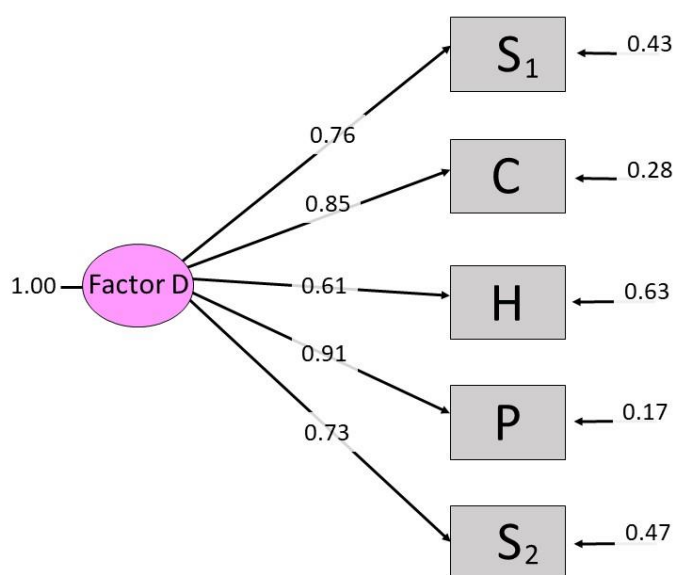
ระยะที่ 1 ศึกษาและยืนยันองค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ดำเนินการ ดังนี้ 1) วิเคราะห์ เอกสารและงานวิจัย 2) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน ซึ่งเป็นนักการศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญทางการบริหารการศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา 3) สร้างแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น 0.98 ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี รหัสโครงการ Exp 92/65 ไปเก็บข้อมูลกับครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ปีการศึกษา 2565 จำนวน 426 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอนแล้วนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง โดยการยกร่างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ นำรูปแบบไปพัฒนาโดยการจัดอบรมสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง จำนวน 50 คน

ระยะที่ 3 นำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 50 คน โดยการสุ่มแบบตามความสะดวก และดำเนินการทดลองใช้กับสถานศึกษา เป็นเวลา 2 เดือน ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาก่อนการนำรูปแบบไปพัฒนาและหลังการนำรูปแบบไปพัฒนา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะของผู้บริหารฯ แล้วนำมาวิเคราะห์โดยการทดสอบที (t-test) แล้วให้ผู้บริหารทำแบบประเมินความพึงพอใจในการใช้รูปแบบ จากนั้นผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบและยืนยันสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง พบว่า 1) สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ ด้านการคิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งนวัตกรรม ด้านการมีมนุษยสัมพันธ์ ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ และด้านการบริหารตนเอง และผลการตรวจสอบความตรงของรูปแบบ Chi-Square = 0.55 ค่า $p = 0.75790$ ค่า $df = 2$ ค่ารากของค่าเฉลี่ย ความคลาดเคลื่อนกำลังสองของการประมาณค่า (RMSEA) = 0.000 ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเหมาะสม (GFI) = 1.0000 แสดงว่ารูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ดังภาพที่ 1

$$\chi^2 = 0.55, df = 2, \chi^2 / df = 0.275, P\text{-value} = 0.757, AGFI = 0.99, SRMR = 0.0057, RMSEA = 0.000$$

ภาพที่ 1 แสดงผลการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง

สัญลักษณ์และอักษรที่ใช้แทนค่า

D แทน สมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี

S₁ = Strategic Management แทน การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์

C = Creative Thinking and innovation แทน การคิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งนวัตกรรม

H = Human relation แทน การมีมนุษยสัมพันธ์

P = Planning and administration competency แทน การวางแผนและการบริหารจัดการ

S₂ = Self-management competency แทน การบริหารตนเอง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ องค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหาร กระบวนการพัฒนา

และการประเมินผลการดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ไปทดลองใช้สถานศึกษา พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความพึงพอใจหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดและผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาที่ระดับนัยสำคัญ .05 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง

รายการการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. เนื้อหาและเอกสารที่ใช้ในการพัฒนา			
1.1 เนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการพัฒนา	4.84	0.41	มากที่สุด
1.2 เอกสารประกอบการพัฒนา ครบถ้วนตามเนื้อหาและน่าสนใจ	4.79	0.40	มากที่สุด
1.3 ความเหมาะสมของระยะเวลาประชุมเชิงปฏิบัติการ	4.68	0.29	มากที่สุด
1.4 ความเหมาะสมของระยะเวลาการพัฒนา	4.59	0.23	มากที่สุด
1.5 การจัดสำหรับขั้นตอนการพัฒนา	4.83	0.32	มากที่สุด
รวมด้านเนื้อหาและเอกสารที่ใช้ในการพัฒนา	4.75	0.33	มากที่สุด
2. วิทยากร			
2.1 ความรอบรู้ในเนื้อหาของวิทยากร	4.77	0.23	มากที่สุด
2.2 ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้	4.83	0.30	มากที่สุด
2.3 การตอบคำถาม	4.76	0.23	มากที่สุด
รวมด้านวิทยากร	4.79	0.25	มากที่สุด
3. การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร			
3.1 สมรรถนะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์	4.81	0.39	มากที่สุด
3.2 สมรรถนะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งนวัตกรรม	4.84	0.37	มากที่สุด
3.3 สมรรถนะการมีมนุษยสัมพันธ์	4.80	0.39	มากที่สุด
3.4 สมรรถนะในการวางแผนและการบริหารจัดการ	4.84	0.37	มากที่สุด
3.5 สมรรถนะในการบริหารตนเอง	4.81	0.39	มากที่สุด
รวมด้านการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร	4.82	0.38	มากที่สุด
4. คุณภาพการพัฒนา			
4.1 ท่านได้รับความรู้ แนวคิด ทักษะและประสบการณ์ใหม่ๆ จากการพัฒนา	4.69	0.28	มากที่สุด
4.2 ท่านสามารถนำสิ่งที่ได้รับจากการพัฒนาตามรูปแบบไปใช้ในการปฏิบัติงาน	4.59	0.30	มากที่สุด
4.3 สิ่งที่ท่านได้รับจากการพัฒนาครั้งนี้ตรงตามความคาดหวังของท่านหรือไม่	4.75	0.41	มากที่สุด

4.4 สัดส่วนระหว่างการฝึกอบรมภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติมีความเหมาะสม	4.79	0.21	มากที่สุด
4.5 หลักสูตรการพัฒนาเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของท่าน	4.87	0.36	มากที่สุด
4.6 ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากการพัฒนา	4.77	0.37	มากที่สุด
รวมด้านคุณภาพการพัฒนา	4.74	0.32	มากที่สุด
5. ความพึงพอใจของท่านต่อภาพรวมการพัฒนา	4.60	0.49	มากที่สุด
โดยภาพรวม	4.76	0.34	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการพัฒนา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.82$) รองลงมา คือ วิทยากร ($\bar{X} = 4.79$) และเนื้อหาและเอกสารที่ใช้ในการพัฒนาและคุณภาพการพัฒนามีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.75$)

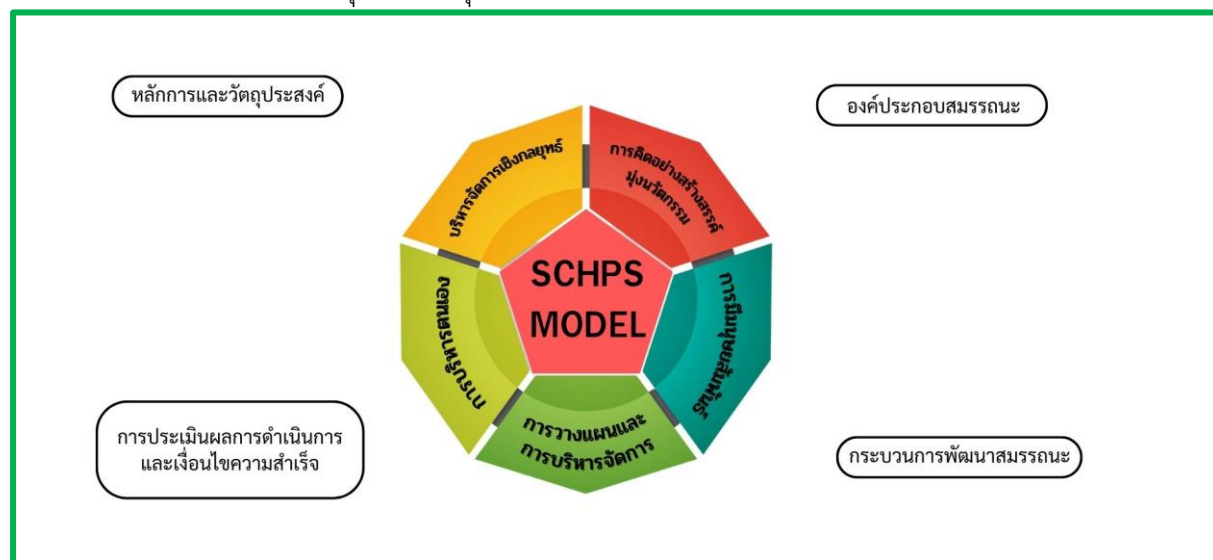
ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนพัฒนา	50	17.66	3.31	22.894	.000**
หลังพัฒนา	50	27.02	2.15		

จากตารางที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษาที่ผ่านการพัฒนาสมรรถนะด้วยรูปแบบที่มีคะแนนหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง สามารถได้ดังแผนภาพนี้

จากแผนภาพข้างต้น ประกอบด้วย 4 ส่วน มีขั้นตอนและรายละเอียดดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 องค์ประกอบสมรรถนะ ประกอบด้วย การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ การคิดอย่าง

สร้างสรรค์ มุ่งนวัตกรรม การมีมนุษยสัมพันธ์ การวางแผนและการบริหารจัดการ และการบริหารตนเอง ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา และส่วนที่ 4 การประเมินผลการดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง 5 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ สมรรถนะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งนวัตกรรม สมรรถนะการมีมนุษยสัมพันธ์ สมรรถนะในการวางแผนและการบริหารจัดการ และสมรรถนะในการบริหารตนเอง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในปัจจุบันโลกได้เข้าสู่วิถีใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง รวมไปถึงการศึกษา ผู้บริหารจึงต้องมีการพัฒนาสมรรถนะของตนให้ครอบคลุมในทุกๆ ด้านเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษา พัฒนาครู ผู้เรียน และสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Runcharoen (2007) กล่าวถึง ความสำคัญของสมรรถนะไว้ว่า สมรรถนะมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานในโลกปัจจุบัน องค์กรทุกแห่งจึงต้องมีวิสัยทัศน์หรือประเมินสมรรถนะของผู้ปฏิบัติงานด้วย ซึ่งวิธีที่ง่ายที่สุดก็คือการทดสอบความรู้ แต่วิธีนี้ก็ยังไม่สามารถวัดได้อย่างแม่นยำจึงต้องใช้ร่วมกับวิธีการอื่นๆ เช่น ให้ทดลองปฏิบัติงานก่อน เพื่อตรวจสอบทักษะหรือความสามารถในงาน โดยอาจใช้สถานการณ์จำลองหรือให้ฝึกในภาคสนาม กรณีที่ให้ทดลองปฏิบัติงานในระยะเวลาสั้นๆ อาจจะใช้การเฝ้าติดตามดูหรือสังเกตพฤติกรรม ในขณะที่ผู้ปฏิบัติงานอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ นอกจากนี้ยังสามารถใช้วิธีการสัมภาษณ์โดย ผู้สัมภาษณ์จะต้องมีทักษะหรือมีความชำนาญสูงในงานด้านนั้นๆ และ Office of the Civil Service Commission (2010) กล่าวว่า สมรรถนะ คือ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้ ทักษะ/ความสามารถและคุณลักษณะอื่นๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถสร้างผลงานได้โดดเด่นกว่าเพื่อนร่วมงานอื่นๆ ในองค์กร กล่าวคือ การที่บุคคลจะแสดงสมรรถนะใดสมรรถนะหนึ่งได้ มักจะต้องมีองค์ประกอบของทั้งความรู้/ทักษะ/ความสามารถ และคุณลักษณะอื่นๆ ตัวอย่างเช่น สมรรถนะการบริการที่ดี ซึ่งอธิบายว่า “สามารถให้บริการที่ ผู้รับบริการต้องการได้” นั้น หากขาดองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ ความรู้ในงานหรือทักษะที่เกี่ยวข้อง เช่น อาจต้องหาข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ และคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นคนใจเย็น อดทน ชอบช่วยเหลือผู้อื่นแล้วบุคคลก็ไม่อาจจะแสดงสมรรถนะของการบริการที่ดีด้วยการให้บริการที่ ผู้รับบริการต้องการได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ 1) หลักการและวัตถุประสงค์ 2) องค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหารทั้ง 5 สมรรถนะ ได้แก่ สมรรถนะการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ สมรรถนะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งนวัตกรรม สมรรถนะการมีมนุษยสัมพันธ์ สมรรถนะในการวางแผนและการบริหารจัดการ และสมรรถนะในการบริหารตนเอง 3) กระบวนการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร 5 ขั้น ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนา ขั้นที่ 2 ความจำเป็นในการพัฒนา ขั้นที่ 3 การดำเนินการพัฒนา ขั้นที่ 4 การนำไปใช้ และขั้นที่ 5 การประเมินผลการพัฒนา โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ถูกต้องชัดเจน สามารถนำมาเป็นรูปแบบฯ ได้อย่างถูกต้องตามหลักทฤษฎี และสามารถอธิบายเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง มีองค์ประกอบ

ที่แสดงให้เห็นถึงส่วนต่างๆ ที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติแก่ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนารูปแบบที่ดีตามแนวคิดของ Assawapoom (2018) ที่กล่าวไว้ว่า การพัฒนารูปแบบควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ องค์ประกอบหลัก การประเมินผล และเงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ซึ่งผลการวิจัยพบว่าเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง มีผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 การนำรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ไปทดลองใช้ในสถานศึกษา พบว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความพึงพอใจหลังการใช้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมากที่สุดและผู้บริหารสถานศึกษาที่ผ่านการพัฒนาสมรรถนะด้วยรูปแบบฯ มีคะแนนหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาที่ระดับนัยสำคัญ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้ารับการพัฒนามีความสนใจกระตือรือร้นในการรับการพัฒนาและมีความคุ้นเคยกับวิทยากรผู้ให้การฝึกอบรมทำให้สามารถสอบถามในประเด็นปัญหาที่ตนเองต้องการพัฒนาทำให้สามารถนำรูปแบบการพัฒนาฯ ไปใช้ในการบริการสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับ Yamkeaw, and Phetsombat (2022) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างสมรรถนะครูด้านการบริหารจัดการชั้นเรียนในสถานศึกษาสังกัดของสำนักงานเขตการศึกษาประถมศึกษา สระแก้วเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ผลการนำโปรแกรมไปใช้ พบว่า ผลการทดสอบความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียนก่อนการพัฒนามีค่าเฉลี่ย 11.66 คิดเป็นร้อยละ 58.3 และมีคะแนนหลังการพัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการชั้นเรียน มีค่าเฉลี่ย 17.1 คิดเป็นร้อยละ 85.5 ครูมีความสามารถในการบริหารจัดการชั้นเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโปรแกรมโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

การวิจัยนี้ได้รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย หลักการและวัตถุประสงค์ องค์ประกอบสมรรถนะของผู้บริหาร กระบวนการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหาร 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมสำหรับการพัฒนา ความจำเป็นในการพัฒนา การดำเนินการพัฒนา การนำไปใช้ และการประเมินผล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี จะได้รับประโยชน์จากงานวิจัย คือ องค์ความรู้ใหม่ของรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี ในยุคการเปลี่ยนแปลง

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา ไปใช้เพื่อการวางแผนพัฒนาในผู้บริหารในสังกัด มีสมรรถนะที่เหมาะสม ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสมรรถนะในยุคการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น

1.3 สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี สามารถนำผลการวิจัยไปผสานความร่วมมือกับภาคเอกชนหรือหน่วยงานอื่นๆ โดยการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในการเข้าถึงการพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาปัจจัยและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาให้มีสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีในยุคการเปลี่ยนแปลง

2.2 ควรศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานีในยุคการเปลี่ยนแปลง

2.3 ควรมีการศึกษาสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาทักษะสมรรถนะสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในยุคการเปลี่ยนแปลง ต่อไป

References

- Assawapoom, S. (2018). *A Development Model for Private School Administration to Excellence*. Educational Administration. Nakhon Si Thammarat Rajabhat University. Nakhon Si Thammarat.
- Marquardt, M. J., & Reynolds, A. (1994). *The Global Learning Organization*. New York: IRWIN.
- Office of the Basic Education Commission. (2018). *Partnership School Project Policy Research and Development Group*, Bangkok: Aksornthal Press Limited Partnership.
- Office of the Civil Service Commission. (2010). *Handbook for Determining Competencies in the Civil Service: Core Competency Guide*. Nonthaburi: Prachoomchang Company Limited.
- Office of the National Economic and Social Development Commission. (2017). *National Economic and Social Development Plan Twelfth Edition 2017 - 2021*. Bangkok: Prime Minister's Office
- Runcharoen, T. (2007). *Professionalism in Organizing and Administering Education During the Educational Reform Era*. Bangkok: Khao fang Publishing Co., Ltd.
- Thailand Development Research Institute Foundation. (2013). *A Complete Report on the Preparation of a Responsible Basic Education Reform Strategy*. Bangkok: Presented to the Office of the Basic Education Commission.
- Yamkeaw, K., & Phetsombat, P. (2022). Developing a Program to Enhance Teacher's Competency on Classroom Management in Schools under Sa Kaeo Primary Educational Service Area Office 1. *The Journal of Research and Academics*, 6(1), 277-288.

รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา*

A Management Model to Develop the Innovative Characteristics of Students in Educational Opportunity Expansion Schools

¹ขนิษฐา ม่วงศรีจันทร์, ฉลอง ชาตुरुประชีวิน และ สธิพร ชาวนชัย

¹Khanittha Moungrichan, Chalong Chatruprachewin and

Sathiraporn Chaowachai

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Khanitths047@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูฝ่ายวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 364 คน และผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ระยะที่ 2) สร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยการตรวจสอบความเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ระยะที่ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครูฝ่ายวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 364 คน โดยการสุ่มหลายขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT) องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROCESS) องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) และปัจจัยแห่งความสำเร็จ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (INPUT) องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROCESS) องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ พบว่าความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.41$) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.55$)

คำสำคัญ : รูปแบบ; การบริหาร; คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน

Abstract

The research article aimed at development a management model to develop students' innovative characteristics in educational opportunity expansion schools. The study employed research and development (R&D) method with the following three phases: 1) investigating the needs and guidelines for developing the innovative characteristics of students in educational opportunity expansion schools. The key informants were 364 school administrators and academic teachers from educational opportunity expansion schools in the lower northern region, as well as five school administrators from three schools that received the 'Best Practice School' title; 2) constructing a management model to develop the innovative characteristics of students in educational opportunity expansion schools after verifying with nine experts; and 3) assessing a management model to develop the innovative characteristics of students in educational opportunity expansion schools by 364 school administrators and academic teachers in educational opportunity expansion schools, who were chosen by multi-stage sampling. The obtained data were analyzed by mean and standard deviation.

From the study, the following results were found: 1) the first phase was the needs and guidelines for developing the innovative characteristics of students in educational opportunity expansion schools, which consisted of three components namely input, process, and output and success factors; 2) the second phase was the construction of a management model to develop the innovative characteristics of students in educational opportunity expansion schools, which comprised three components namely input, process, and output and conditions for success; and 3) the third phase included assessing a model for feasibility and utilization, the findings revealed that feasibility was at a high level ($\bar{X} = 4.41$), while utilization was at the highest level ($\bar{X} = 4.55$).

Keywords: Model; Management; Students' Innovative Characteristics

บทนำ

ในยุคปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงในทุกด้านและเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก เกิดความเปลี่ยนแปลงตลอดอยู่เวลาไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิทยาศาสตร์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ที่ทำให้แต่ละประเทศต้องเร่งพัฒนาประชากรของตนเอง ให้มีความรู้และทักษะ ในการปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญกับวิกฤตการณ์ในยุคกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งปัจจัยสำคัญในการเผชิญความเปลี่ยนแปลงคือ “คุณภาพของคน” เพราะคนเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนให้สังคมเกิดการพัฒนาและสามารถดำรงอยู่ได้ ไม่ว่าสถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม อีกทั้งคนยังถือเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประเทศทุกด้าน (Office of the Education Council Secretariat, 2018) ประกอบกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 กล่าวถึงผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education : DOE Thailand)

หมายถึง คุณลักษณะของคนไทย 4.0 ที่ตอบสนองวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยคนไทย 4.0 จะต้องดำรงความเป็นไทยและแข่งขันได้ในเวทีโลก นั่นคือเป็นคนดี มีคุณธรรม ยึดค่านิยมร่วมของสังคมเป็นฐานในการพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ 3 ด้านโดยมีคุณลักษณะขั้นต่ำดังต่อไปนี้ 1) ผู้เรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์งานที่ดี มีคุณภาพเป็นผู้มีความเพียรใฝ่เรียนรู้และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อก้าวทันโลกยุคดิจิทัลและโลกในอนาคต และมีสมรรถนะ(competency) ที่เกิดจากความรู้ ความรอบรู้ด้านต่างๆ 2) ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม กล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ทางปัญญา ทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (digital intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการเพื่อร่วมสร้างสรรค์ และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเองและสังคม (3) พลเมืองที่เข้มแข็ง เป็นผู้มีความรักชาติ กล่าวคือ รักท้องถิ่น รู้ภูมิคุ้มกัน มีจิตสำนึกเป็นพลเมืองไทยและพลโลก (Ministry of Education, 2018)

จากการรายงานผลถึงปัญหาและความท้าทายของระบบการศึกษา พบปัญหาว่า การจัดการศึกษายังขาดคุณภาพและมาตรฐานในทุกระดับ คุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียนสูงขึ้น แต่คนไทยยังอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คนไทยได้รับโอกาสทางการศึกษาสูงขึ้น โดยมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรวัยแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเหล่านี้เกิดจากข้อจำกัดเรื่องหลักสูตรและระบบการเรียนการสอน ที่เน้นการสอนเนื้อหาสาระและความจำมากกว่าการพัฒนาทักษะและสมรรถนะ ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ การสร้างงาน ทักษะทางปัญญา ทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (digital intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ และมีคุณลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการเพื่อร่วมสร้างสรรค์ และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาสและมูลค่าให้กับตนเองและสังคม ปัจจัยสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและครูที่มีคุณภาพยังกระจายไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้ คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ แม้ว่าอัตราการใช้อินเทอร์เน็ตของคนไทยจะเพิ่มสูงขึ้น แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้อ่านเพื่อหาความรู้ และอัตราการอ่านเฉลี่ยของคนไทยยังอยู่ในระดับต่ำ แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ยังไม่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นเพียงแหล่งให้ความรู้ การจัดการเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ต้องปรับให้อยู่บนฐานของนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลสู่ความเป็นนวัตกรรม รวมทั้งเอื้อต่อคนทุกกลุ่มให้สามารถเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ (The Secretariat of the Education Council , 2017) นอกจากนี้ Sinlarat (2011) ได้ชี้ให้เห็นวิกฤตทางสังคม เศรษฐกิจและการศึกษาอันเนื่องมาจากการจัดการศึกษา มีลักษณะเป็นการเรียนที่นักเรียนบริโภคความรู้จากชุดการสอนที่พัฒนากระบวนการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ผู้เรียนจึงไม่เป็นผู้สร้างและพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ให้กับสังคม ส่งผลให้เกิดความอ่อนด้อยทางเศรษฐกิจและสังคม ของชาติ อีกทั้งการจัดการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจ ทั้งด้าน วิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการ บริหารงานทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานการศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง และจัดการศึกษาทั้ง 3 ระดับในโรงเรียนเดียวกัน คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การบริหารงานโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาปัจจุบันนี้ จึงมีปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดบุคลากร ที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน บุคลากรไม่เพียงพอ ขาดงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนการสอนในด้านสถานที่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องฝึกงานไม่เพียงพอ ขาดแคลนงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ที่ดี ชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน บางโรงเรียนอยู่ห่างไกลความเจริญ และการขยายโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นการจัดการ การศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อ หรือ ผู้ด้อยโอกาส เป็นการศึกษาสำหรับมวลชน ถือว่ามีความสำคัญมาก

หากคุณภาพทางการศึกษาด้อยลงไป ก็ส่งผลให้เกิดความด้อยคุณภาพของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อความล่าช้าและล่าหลังในการสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ ปัจจุบันจากระยะเวลาที่ผ่านมาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้มีการดำเนินการติดตามและประเมินผลมาโดยตลอดจนประสบความสำเร็จในด้าน ปริมาณของผู้เรียนมากขึ้น แต่ในด้านคุณภาพทางการศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษากลับ พบว่า อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุง ซึ่งจะเห็นได้จาก การศึกษาสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนขยายโอกาส ทางการศึกษาของคณะกรรมการประเมินผล ในโรงเรียน ประถมศึกษาที่เปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ชี้ให้เห็นถึงปัญหาในเรื่องคุณภาพของการศึกษาในระดับนี้ และน่าจะเกี่ยวข้องกับระบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน (Kodsombut, 2015)

Chaem Choi (2018) ได้กล่าวไว้ว่าสถานศึกษาต้องมีการสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน มีความเข้าใจในการดำเนินงาน และร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์ด้านคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมเป็นจุดสำคัญ และร่วมกันทำงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของโรงเรียนรวมทั้งองค์ประกอบต่างๆ ภายในโรงเรียน เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนได้ โรงเรียนที่ได้นำความรู้ ทักษะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของครูและบุคลากรมาผสมผสานกับความสามารถทางด้านการบริหารจัดการอย่างมีกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้เกิดคุณภาพตรงที่ผู้เรียนที่มีความสอดคล้องกับผู้เรียนจนสามารถปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมได้ โดยผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้เรียนเป็นพื้นฐานต้องเริ่มจากผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีทักษะและความสามารถในการคิดเชิงนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้การทำงานของผู้บริหารไปสนับสนุนการทำงานของครู สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้ครูปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับคุณลักษณะของผู้เรียนในโลกใหม่ การสร้างนวัตกรรมตั้งแต่เล็กเป็นสิ่งที่ผู้บริหารควรทำอย่างยิ่งทั้งนี้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนต้องมีคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

จากเหตุผลและความสำคัญข้างต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ให้สอดคล้องเหมาะสมภายใต้ยุคดิจิทัลที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงและการขยายตัวของการพัฒนาผู้เรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน โดยส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ให้มีทักษะการคิดเชิงนวัตกรรมเป็นเรื่องสำคัญ เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มและมีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ก้าวไปสู่อนาคตที่ประสบความสำเร็จ สร้างคนให้เป็นผู้คิดดี คิดได้ ทำเป็น สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้ด้วยตนเอง แสวงหาแนวทางใหม่เพื่อการประกอบอาชีพ/การมีงานทำ เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นนวัตกรรมที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ สร้างผลลัพธ์ตามเป้าหมาย เพื่อเป็นแนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา มี 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์

ระยะที่ 1 แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเป็นผู้บริหารสถานศึกษา และ ครูฝ่ายวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 364 คน ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางเครชีและมอร์แกน (Krejcie, & Morgan) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น ตามสัดส่วนขนาดโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ SPSS for WINDOW ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency distribution) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นของการเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยวิธี Priority Needs Index (PNI) แบบปรับปรุงซึ่งเป็นการหาผลต่างระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์โดยมีสูตรในการคิดคำนวณ เมื่อนำผลที่ได้จากการคำนวณค่าดัชนี PNI ของแต่ละข้อรายการ โดยข้อที่มีค่าดัชนี PNI modified มากแสดงว่ามีความต้องการทำเป็นระดับสูงมากกว่า ข้อรายการที่มีค่าดัชนี PNI modified น้อย ซึ่งข้อที่มีความต้องการจำเป็นอยู่ในระดับสูงจะต้องให้ความสำคัญและต้องได้รับการแก้ไขก่อนตามลำดับ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แบบตอบสนองคู่ (Dual response) แล้วจัดลำดับความต้องการจำเป็นในการเป็นเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเรียงค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI modified) จากมากไปหาน้อย 2 อันดับแรกเพื่อนำไปสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1.2

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 โรงเรียน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมระดับประเทศ หรือรางวัล Obec Awards ประจำปี 2562-2563 เกี่ยวกับการส่งเสริมนวัตกรรมการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นที่ 1.3 การศึกษาแนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านนวัตกรรมการศึกษาหรือการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์แนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ภาษา แล้วนำไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

ขั้นที่ 2.3 การตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เพื่อพิจารณายืนยันความเหมาะสมและหาฉันทามติของรูปแบบอีกครั้ง

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูฝ่ายวิชาการในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 364 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ได้รับการตอบกลับแบบประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Google form) จำนวน 364 ฉบับ คิดเป็น ร้อยละ 100 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROPESS) องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) และปัจจัยแห่งความสำเร็จ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT) องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (Process) องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) และปัจจัยแห่งความสำเร็จ ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ พบว่าความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =4.41) และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.55)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย สามารถนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ของรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาดังนี้ ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Picture 1: A Management Model to Develop Students' Innovative Characteristics in Schools
Expanding Educational Opportunities

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัยมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นและแนวทางเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROPESS) องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) และปัจจัยแห่งความสำเร็จ ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROCESS) องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ระยะที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ พบว่าความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมากและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT) ประกอบด้วย 5 ปัจจัย องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROCESS) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) ประกอบด้วย 4 ด้าน และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจะประสบความสำเร็จและพัฒนาคุณลักษณะ

ความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาได้นั้น สถานศึกษาต้องมีปัจจัยนำเข้า ซึ่งต้องเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างประหยัดและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ ประกอบด้วย นโยบาย ,ค่านิยม ,องค์คณะบุคคล ,งบประมาณ และเทคโนโลยีและสารสนเทศที่ส่งเสริม คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน รวมทั้งต้องมีกระบวนการ วิธีการที่หลากหลายโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยร่วมวางแผน สร้างความตระหนัก ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล ร่วมปรับปรุง พัฒนา และร่วมเผยแพร่นวัตกรรม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษา ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมอย่างมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Wannasri (2014) ได้เสนอแนวคิดของทฤษฎีเชิงระบบ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญของการบริหารงานวิชาการของ โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Khumsupha (2019) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมท้องถิ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรม สุ่มชน พบว่า นวัตกรรมท้องถิ่นใหม่กับการแพร่กระจายนวัตกรรมสู่ชุมชน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วยดังนี้ 1) ข้อมูลพื้นฐานและความรู้เดิม 2) บุคลากรภายในองค์กรและภายนอกองค์กร 2. ด้าน กระบวนการ ประกอบด้วย 1)การชุมชนสะดวกเข้าถึง 2) การเข้าใจวัฒนธรรม 3) การมีส่วนร่วม 3. ด้าน ผลผลิต คือ นวัตกรรมที่สามารถช่วยแก้ปัญหาในชุมชน โดยมีประเด็นในการอภิปรายแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT) ประกอบด้วย 5 ปัจจัย คือ 1) การกำหนดนโยบายของ สถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา 2) การกำหนดค่านิยมองค์กรของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา 3) องค์คณะบุคคลในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย 3.1) คณะกรรมการบริหารในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 3.2) คณะกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 3.3) คณะอนุกรรมการดำเนินงานขับเคลื่อนในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 4) งบประมาณ 5) เทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของ นักเรียน ซึ่งปัจจัยนำเข้างดกล่าวข้างต้นนั้น ทุกปัจจัยต่างมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในการดำเนินโครงการ/ กิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการกำหนด นโยบาย สถานศึกษาต้องกำหนดนโยบายเชิงรุก กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่มีความชัดเจน และ ให้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการโดยการส่งเสริมให้ ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพ พร้อมทั้งการกำหนด ค่านิยมให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งเรียนรู้ รวมทั้งมีการดำเนินงานในรูปแบบขององค์คณะบุคคล มีการ กำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนส่งผลให้คณะกรรมการดำเนินงานในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรม ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญต้องมีงบประมาณในการส่งเสริมการดำเนินงาน โดย สถานศึกษาต้องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการจัดสรรงบประมาณอย่างถูกต้อง เหมาะสม มีการกำกับ และติดตามอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ต้องมีเทคโนโลยีและสารสนเทศ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนา คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน โดยจัดให้มีอุปกรณ์เทคโนโลยีและสารสนเทศตามบริบทของ โรงเรียนและเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ Lomsai (2009) ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา กระบวนการคิด ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนากระบวนการคิด ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 6 ปัจจัย คือ 1) การจัดการเรียนการสอน 2) ผู้นำของผู้บริหารและการ บริหารจัดการ 5) การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว 6) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Udomphon (2019) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรเชิงพื้นที่สำหรับพัฒนานวัตกรรมสู่การพัฒนาวัฒนธรรม

ด้านการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าองค์ประกอบของหลักสูตรเชิงพื้นที่สำหรับพัฒนานวัตกรรมสู่การพัฒนาคุณลักษณะด้านการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีองค์ประกอบดังนี้ ด้านที่ 1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐานและความรู้เดิม 2) บุคลากร 3) งบประมาณ 4) การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น 5) ความร่วมมือของกลุ่มเป้าหมาย

องค์ประกอบที่ 2 ด้านกระบวนการ (PROCESS) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 การสร้างค่านิยมองค์กรและการพัฒนาครูเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ประกอบด้วย 1.1) การสร้างค่านิยมองค์กรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 1.2) วิธีการในการพัฒนาครู เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน องค์ประกอบที่ 2 การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ประกอบด้วย 2.1) การใช้สิ่งสนับสนุนด้านอุปกรณ์เทคโนโลยีและข้อมูลสารสนเทศเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 2.2) การจัดแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเองในระบบแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน องค์ประกอบที่ 3 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน ประกอบด้วย 3.1 การสร้างความตระหนักและความสำคัญเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 3.2 การพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน 3.3 การรายงานผลการดำเนินงานต่อคณะกรรมการบริหารในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็น นวัตกรรมของนักเรียน องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม (P - PIEAI) ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 4.1) การร่วมวางแผน (Planning) 4.2) การร่วมนำแผนสู่การปฏิบัติ (Implementation) 4.3) การร่วมประเมินผล (Evaluation) 4.4) การร่วมปรับปรุงและพัฒนา (Action) 4.5) การร่วมเผยแพร่นวัตกรรม (Innovation diffusion) ทั้งนี้เป็นเพราะค่านิยมองค์กรจะส่งผลการดำเนินงานที่มีคุณภาพ ทุกฝ่ายต่างยอมรับ ตระหนักเห็นคุณค่า และปฏิบัติตามค่านิยมเหล่านั้น โดยการสร้างเป้าหมายและแผนที่เดินทางที่ท้าทายและชัดเจนเข้าใจตรงกัน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ทีมงานและองค์กร รวมทั้งการพัฒนาครูเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน เริ่มจากการสร้างให้ครูตระหนักและเห็นความสำคัญ โดยครูผู้สอนใช้วิธีการที่หลากหลาย การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้นอกจากนี้การมีเครือข่ายโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยร่วมกันวางแผนและสร้างความตระหนัก ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล ร่วมปรับปรุงพัฒนา และร่วมเผยแพร่นวัตกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับ Youngstrong (2017) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 พบว่า กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ควรประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการทั่วไป 2) การพัฒนาครู 3) การพัฒนาหลักสูตร 4) การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนของครู 5) การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี 6) การพัฒนาการนิเทศภายใน 7) การพัฒนาสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอน 8) การพัฒนาวิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียน 9) การประสานความร่วมมือเพื่อขอรับการสนับสนุนความช่วยเหลือจากท้องถิ่นในชุมชน 10) การพิจารณาผลการปฏิบัติงานของครูผู้สอน 11) การสร้างเครือข่ายขอรับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากสถาบันศึกษาอื่นๆ บุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้อง Taprab (2019) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 พบว่า การพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ขั้นตอน คือ 1) กิจกรรมการสร้างความตระหนัก 2) กิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียน 3) การนำไปประยุกต์ 4) การประเมินผล

องค์ประกอบที่ 3 ด้านผลผลิต (OUTPUT) คือ คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านทักษะความเป็นนวัตกรรม ประกอบด้วย 1.1) มีทักษะการคิดวิเคราะห์ 1.2) มีทักษะการคิดสังเคราะห์ 1.3) มีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

1.4) มีทักษะการคิดสร้างสรรค์ 1.5) มีทักษะทางปัญญา 1.6) มีทักษะการคิดออกแบบ 2) ด้านการทำงาน ประกอบด้วย 2.1) การทำงานแบบมีส่วนร่วม 2.2) มีทักษะผู้ประกอบการ 2.3) การสร้างและนำนวัตกรรมไปใช้ 2.4) มีความฉลาดทางดิจิทัล 3) ด้านบุคลิกภาพ ประกอบด้วย 3.1) มีจิตสำนึกต่อสังคม 3.2) มีความเอาใจใส่และสนใจ 3.3) มีการเปิดใจ 3.4) มีความมุ่งมั่นและมีความเข้าใจงานอาชีพ 3.5) การรับฟังและให้เกียรติผู้อื่น 3.6) มีความมุ่งมั่นอดสาหะจนสำเร็จ 3.7) มีความรับผิดชอบ 3.8) มีความกระตือรือร้น 3.9) ความมีเหตุและผล 4) ด้านการเชื่อมโยงความรู้ ประกอบด้วย 4.1) มีการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรม 4.2) มีสมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ 4.3) การเชื่อมโยงความรู้ข้ามศาสตร์ ทั้งนี้เป็นเพราะการดำเนินงานการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็นนวัตกรที่ดีและมีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสถานศึกษาจำเป็นต้องมีด้านปัจจัยนำเข้า (INPUT) ด้านกระบวนการ (PROCESS) เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณลักษณะความเป็น นวัตกรของนักเรียนทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านทักษะความเป็นนวัตกร 2) ด้านการทำงาน 3) ด้านบุคลิกภาพ 4) ด้านการเชื่อมโยงความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับ Changmee (2019) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมี 6 คุณลักษณะคือ 1) การเป็นต้นแบบ ความเป็นพลเมือง 2) เคารพต่อสิทธิและความเสมอภาค 3) ความรู้และใฝ่เรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง 4) ทักษะการคิดแก้ปัญหาอย่างสันติวิธี 5) ทักษะชีวิตและพึ่งตนเองได้ 6) ทักษะการเป็นพลเมือง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Klangnarong (2019) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาครูโรงเรียนเลิศจังหวัดสุราษฎร์ธานี-นวมินทร์ตามแนวคิดคุณลักษณะของครูนวัตกร พบว่าคุณลักษณะของครูนวัตกร ประกอบด้วย 1) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2) มีทักษะการตั้งคำถาม 3) มีความช่างสังเกต 4) มีความกล้าเสี่ยง 5) มีทักษะทดลอง 6) มีทักษะการสร้างเครือข่าย

สรุป

จากผลการวิจัย รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สถานศึกษาควรนำไปประยุกต์และปรับใช้ตามบริบทของสถานศึกษาอย่างจริงจัง เพื่อส่งผลให้เกิดคุณภาพในการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สิ่งที่สถานศึกษาต้องมุ่งเน้นเป็นสำคัญ คือ คุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน ที่สถานศึกษาต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาอย่างรอบด้าน รวมทั้งพัฒนาระบบการบริหารอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ต้องมีปัจจัยการบริหารที่ส่งเสริมและสนับสนุนที่ครอบคลุมการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนที่เพียงพอและการมีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อเป็นการส่งเสริมให้การบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียน ให้มีคุณภาพต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาจะบรรลุตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนได้นั้น สถานศึกษาต้องประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านที่ 2 ด้าน

กระบวนการ (Process) ด้านที่ 3 ด้านผลผลิต (Output) และเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนที่มีคุณภาพ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรมีนโยบายในการขับเคลื่อนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนอย่างชัดเจน โดยมีเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งและควรมีการส่งเสริม สนับสนุน ผลงานนวัตกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งต้องมีการพัฒนาผู้บริหาร ,ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มี คุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนสู่ไทยแลนด์ 4.0

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยในการส่งเสริมและขับเคลื่อนการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน

2.2 ควรวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาด้านดิจิทัลที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ความเป็นนวัตกรรมของนักเรียน

2.3 ควรวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการศึกษาประสิทธิภาพและแนวทางการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

References

- Chaem Choi, S. (2018). *School Management in Digital Era* . (2nd ed.). Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Changmee, S. (2019). *Administrative Model for Promoting Student Citizenship in Educational Institutions Basic*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- Khangnarong, M. (2019). *Analysis of the Needs and Necessities of Teacher Development Lertlah School Kaset-Nawamin Road Branch According to the Concept of the Teacher Innovator*. Chulalongkorn University. Bangkok.
- Khumsupha, P. (2019) *The New Generation of Local Innovators and the Spread of Innovation to the Community*. Nakhon Pathom University. Nakhon Pathom.
- Kodsombut, P. (2015). *Developing Guidelines for Academic Administration in Schools to Expand Educational Opportunities*. (Master's Thesis). Maha Sarakham Rajabhat University. Mahasarakham.
- Lomsai, K. (2009). *Community Strengthening*. MBA: M.A. Bangkok.
- Ministry of Education, (2018). *National Education Standards B.E. (2018)*. Bangkok: Education Council Secretariat.
- Office of the Education Council Secretariat. (2018). *20-Year National Development Strategic Plan. (2018-2037)*. Bangkok: Office of the Education Council Secretariat.
- Sinlarat, (2011). *CCPR, a New Conceptual Framework in Education*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Taprab, N. (2019). *A Model for Developing Desirable Characteristics of Students in Private Schools Chaiyaphum Province*. (Doctoral Dissertation). Maha Sarakham Rajabhat University. Mahasarakham.

- The Secretariat of the Education Council. (2017). *National Education Plan 2017-2036*. Bangkok: The Secretariat of the Education Council.
- Udomphon, S. (2019). *Spatial Courses for Developing Innovators to Development Innovative Management of the Entire School System by Using the Community as a Base Kanchanaburi*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.
- Wannasri, J. (2014). *Innovation for the Development of Educational Institutions*. Phitsanulok: Rattanasuwan Printing.
- Youngtrong, P. (2017). *Strategies for Developing Desirable Characteristics of Learners in Basic Education Institutions In the 21st Century*. (Doctoral Dissertation). Dhurakij Pundit University. Bangkok.

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล*

The Development of School Management Strategies toward World-Class Standard School

¹สิริกานต์ เอื้อธรรากุล, ปพนสรรค์ โพธิพิทักษ์ และ สุปัตนา หอมบุปผา

¹Sirikan Auatarakul, Paponsan Potipitak and Supatana Hombupha

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

NakhonSawanRajabhut University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Sandyheng1911@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล 2) พัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล 3) ประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนมาตรฐานสากล ครูหัวหน้าวิชาการและครู จำนวนทั้งสิ้น 608 คน โดยการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสอบถามซึ่งมีความเที่ยงของแบบสอบถามเท่ากับ 0.99 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ($PNI_{Modified}$) มีการตรวจสอบกลยุทธ์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาจากวิธีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= 3.79$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ($\bar{X}=3.83$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านปฏิบัติการ ($\bar{X}=3.76$) สภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 4.62$) เมื่อพิจารณาจากค่าความต้องการจำเป็นพบว่า ด้านที่มีค่าความต้องการจำเป็นจากสูงสุด คือ ด้านบุคลากร ($PNI_{Modified}=0.24$) และที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ($PNI_{Modified}=0.19$) 2. การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล มีกลยุทธ์หลักทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการนำองค์กร 2) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ 3) ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 4) ด้านการวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ 5) ด้านบุคลากร และ 6) ด้านการปฏิบัติการ 3. ผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นกลยุทธ์ที่มีความสอดคล้องความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}= 3.71$)

คำสำคัญ: การพัฒนากลยุทธ์; การบริหารสถานศึกษา; โรงเรียนมาตรฐานสากล

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the current conditions and expectation of school management toward world-class standard school; 2) to

*Received September 3, 2021; Revised November 8, 2021; Accepted March 8, 2022

develop school management strategies toward world-class standard school; and 3) to assess school management strategies toward world-class standard school. A sample group included 608 world-class standard school administrators, head teachers of academic affairs, and teachers. The study employed quantitative and qualitative methods. The tools used for the study were structured interview form and a questionnaire with a validity of 0.99. The obtained data were analyzed by content analysis. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation, and Priority Needs Index (PNI). The strategies were verified by content analysis based on connoisseurship technique.

From the study, the following results are found: 1) The current conditions are overall at a high level ($\bar{X} = 3.79$). The aspect with the highest level of mean is knowledge evaluation, analysis, and management ($\bar{X} = 3.83$), while operation has the lowest level of mean ($\bar{X} = 3.76$). The expectation of school management toward world-class standard school is at the highest level ($\bar{X} = 3.62$). When examining the priority needs index, it is found that personnel has the highest level ($PNI_{Modified}=0.24$), while the lowest level is knowledge evaluation, analysis, and management ($PNI_{Modified}=0.19$). 2) The development of school management strategies toward world-class standard school consists of six aspects which are (1) organizational leadership; (2) strategic planning; (3) focusing on students and stakeholders; (4) knowledge evaluation, analysis, and management; (5) personnel; and (6) operation. 3) From assessing school management strategies toward world-class standard school, they are found to be of congruence, propriety, feasibility, and utilization at the highest level ($\bar{X} = 3.71$).

Keywords: Strategy Development; School Management; World-Class Standard School

บทนำ

ปัจจุบันทุกประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของวิทยาการทางสังคมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเหตุให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก ไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพัง ทุกประเทศต้องมีการสร้างความร่วมมือและอาศัยพึ่งพากันในทุกด้าน ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่แต่ละประเทศต้องมีการติดต่อสื่อสารและสร้างความร่วมมือในการปฏิบัติการกิจ และแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งเราจะเห็นได้จากการที่ประเทศในภูมิภาคต่างๆ รวมตัวกัน อาทิเช่น ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รวมตัวกันเป็นอาเซียน (Asean: The Associations of South East Asia) ประกอบกับสังคมโลกปัจจุบันเป็นโลกแห่งข้อมูลข่าวสารและเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) ซึ่งเป็นสังคมที่ทำให้คนต้องรู้จักการคิดวิเคราะห์เพื่อเป็นการปรับตัวให้เข้ากับเหตุการณ์ในสังคมที่มีลักษณะซับซ้อนและนำไปสู่สถานการณ์การแข่งขันทางเศรษฐกิจ การค้าและอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ จึงทำให้ประเทศต่างๆ ต้องเร่งทำการปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้ประชาชนในประเทศนั้นมีการพัฒนาในทุกด้าน และทำให้ประเทศของตนเองอยู่รอดหรือคงความได้เปรียบมีอำนาจทางความรู้และเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือที่เรียกว่า “Learning Society” มีศักยภาพการแข่งขันเพียงพอในเวทีโลกและเป็นคนคุณภาพแห่งศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล รักความเป็นไทย มีทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา มีทักษะด้านเทคโนโลยี มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการ

สื่อสารและมีทักษะชีวิตสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน เพิ่มขีดความสามารถของคนไทยก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของโลก

ดังนั้น ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องเร่งหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาไทยให้มีคุณภาพทัดเทียมกับการศึกษาของนานาชาติ “โรงเรียนมาตรฐานสากล” (World-Class Standard School) ซึ่งเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงถือกำเนิดขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นมาตรการเร่งด่วนในการยกระดับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเทียบเท่าสากล โดยมุ่งหวังให้นักเรียนมีศักยภาพเป็นพลเมืองโลก ซึ่งเริ่มดำเนินการโรงเรียนนำร่องจำนวน 500 โรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในปีการศึกษา 2553 ด้วยการคัดเลือกโรงเรียนที่ศักยภาพในการต่อยอดให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยให้โรงเรียนในโครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนบรรลุคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 และเพิ่มสาระการเรียนรู้ความเป็นสากล มีเป้าหมายหลักคือ การทำให้การศึกษามีคุณภาพ มาตรฐาน ประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนไทยให้มีคุณภาพและมาตรฐานเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับนานาชาติอารยประเทศ ประกอบกับความเป็นสากลและสร้างผู้เรียนให้มีศักยภาพความเป็นพลโลก (World Citizen) โดยได้มีการกำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาในโครงการอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษาการสำรวจดัชนีความสามารถในการเรียนรู้ (The Learning Curve Index) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการศึกษาเปรียบเทียบกับระดับนานาชาติจำนวน 39 ประเทศและ 1 เขตเศรษฐกิจโดยประเมินจากทักษะการคิดและการบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาด้านต่างๆรวมถึงคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนและนักศึกษาของแต่ละประเทศ ซึ่งผ่านการทดสอบความรู้ในระดับสากลพบว่า เกาหลีใต้ได้อันดับ 1 ส่วนไทยได้อันดับ 35 อยู่ในกลุ่มสุดท้ายซึ่งเป็นกลุ่มที่มีคะแนนต่ำสุด (Pudye, 2015) จากข้อมูลดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่าคุณภาพการศึกษาของไทยยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับนานาชาติ จึงทำให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงต้องใช้นวัตกรรมการศึกษาโรงเรียนมาตรฐานสากลมาเป็นกลยุทธ์หรือเครื่องมือสำคัญในการเร่งยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทยให้ได้มาตรฐานระดับสากล

ทั้งนี้ คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่จะแสดงว่าโรงเรียนมีความเป็นมาตรฐานสากล คือ การบริหารจัดการโรงเรียนด้วยระบบคุณภาพ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นระบบที่จะพัฒนาองค์กรให้มีผลการดำเนินงานเป็นเลิศ มาพัฒนาขีดความสามารถด้านการบริหารจัดการองค์กร เพื่อให้มีวิธีปฏิบัติและผลการดำเนินการในระดับมาตรฐานโลก โดยมีพื้นฐานทางด้านเทคนิคและกระบวนการตัดสินใจมาจากรางวัลคุณภาพแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (The Malcolm Baldrige National Award-MBNQA) ซึ่งเป็นต้นแบบรางวัลคุณภาพแห่งชาติที่ประเทศต่างๆหลายประเทศทั่วโลกนำไปประยุกต์ใช้ เช่นเดียวกับประเทศไทย โดยเรียกรางวัลนี้ว่า Thailand Quality Award (TQA) ซึ่งมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินการประเมิน คือ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติในด้านการศึกษา ได้มีการนำแนวทางดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในองค์กร สถาบันรวมทั้งสถานศึกษาต่างๆโดยได้กำหนดกรอบเกณฑ์ด้านการจัดการศึกษาเพื่อผลงานที่เป็นเลิศ (Baldrige Education Criteria for Performance Excellence Quality) เพื่อช่วยให้มีการทำความเข้าใจและปรับใช้ในวงการการศึกษาเพื่อการปรับปรุงคุณภาพของโรงเรียน โดยยึดหลักการดำเนินงานเชิงระบบ ทั้งนี้เพื่อผลการดำเนินงานที่เป็นเลิศสำหรับในประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินสำหรับองค์กรที่จัดการศึกษาไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นกรอบในการบริหารจัดการโรงเรียนให้มีคุณภาพสำหรับการยกระดับโรงเรียนสู่มาตรฐานจึงประยุกต์แนวทางทางเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (TQA) ซึ่งเกณฑ์คุณภาพการศึกษาเพื่อการดำเนินการที่เป็นเลิศนั้น สามารถจัดแบ่งออกเป็น 7 หมวดด้วยกัน คือ หมวด 1 การนำองค์กร หมวด 2 ด้านการวางแผน

กลยุทธ์ หมวด 3 ด้านนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมวด 4 ด้านการวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ หมวด 5 ด้านบุคลากร หมวด 6 ด้านการปฏิบัติการและหมวด 7 ด้านผลลัพธ์ (Office of the Basic Education Commission, 2010)

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น เพื่อให้การดำเนินการจัดการศึกษาและภารกิจในด้านการจัดการศึกษาของประเทศไทยให้มีการยกระดับคุณภาพและมีความเป็นมาตรฐานสากลทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล(World-Class Standard School) ซึ่งถือเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทยที่โรงเรียนกำลังดำเนินการพัฒนาให้มีความสามารถแข่งขันและทัดเทียมกับนานาชาติ นำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอย่างยั่งยืน และพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพในเวทีการแข่งขันในประชาคมโลก โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบที่เป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลนำมาร่างเป็นกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลซึ่งผ่านการตรวจสอบกลยุทธ์โดยการจัดสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญแล้วว่ามีเหมาะสม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานด้านการบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูล ตัวชี้วัด คุณลักษณะและการบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่บริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากล โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นผู้บริหารระดับนโยบายหรือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารโรงเรียนและผ่านการประเมินโรงเรียนมาตรฐานสากลจากคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับ ObecQA จำนวน 12 คน โดยเครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับไปทดลองเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ฉบับเพื่อหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับตามวิธีของ Cronbach ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.99 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐานคือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และนำมาคำนวณหาค่า $PNI_{Modified}$ และทำการสังเคราะห์เพื่อร่างเป็นกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากจากแบบสอบถามในขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์ข้อมูลโดยการทำSWOT Analysis และ SWOT Matrix มาร่างเป็นกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลนำร่างกลยุทธ์มาตรวจสอบความเหมาะสมด้วยวิธีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญโดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 9คน ปรับปรุงกลยุทธ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้กลยุทธ์มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นพร้อมทั้งผู้วิจัยจัดทำคู่มือการใช้กลยุทธ์และให้ผู้เชี่ยวชาญซึ่งใช้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดียวกันกับการทำสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะจนได้คู่มือที่สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 นำกลยุทธ์พร้อมคู่มือการใช้กลยุทธ์ส่งให้อำนวยการโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับ ScQA ทางไปรษณีย์พร้อมกับประสานงานทางโทรศัพท์เพื่อใช้แจ้งวัตถุประสงค์และรายละเอียดการบริหารตามคู่มือการใช้ กลยุทธ์ จำนวน 20 โรงเรียนโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ทำการประเมินกลยุทธ์ในประเด็น

ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ทั้งรายชื่อและภาพรวมและสรุปผลการประเมินกลยุทธ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล มีรายละเอียดดังนี้

1.1 สภาพการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลในปัจจุบัน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.79$) โดยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ลำดับ ได้แก่ ด้านการปฏิบัติการ ($\bar{X}=3.76$) รองลงมาคือ ด้านผลลัพธ์ ($\bar{X}=3.77$) ลำดับสุดท้ายที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากันคือด้านการวางแผนกลยุทธ์ และด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ($\bar{X}=3.79$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปฏิบัติการ รายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ลำดับประกอบด้วย สถานศึกษามีแนวทางและมาตรการที่ใช้ควบคุมและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสถานศึกษามีการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง และครูสามารถใช้เทคโนโลยีการออกแบบการเรียนรู้และการทำงาน ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วยสถานศึกษามีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ได้เหมาะสมและสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล สถานศึกษามีการจัดวางทิศทางการบริหาร การกำหนดวิสัยทัศน์ ค่านิยม พันธกิจ และเป้าประสงค์ของสถานศึกษา เพื่อกำหนดภาพความสำเร็จของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามมาตรฐานสากล และสถานศึกษาประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากรและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้ข้อมูลและมีความเข้าใจในแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วยสถานศึกษามีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้ที่สามารถสร้างความมั่นใจกับผู้ปกครองด้านอัตราส่วนของผู้เรียนและจำนวนครูนั้นมีความเหมาะสม สถานศึกษาจัดทำระบบสารสนเทศของนักเรียนที่อยู่ทั้งในและนอกพื้นที่บริการได้อย่างทั่วถึง และสถานศึกษาจัดบริการแนะแนวที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์และอนาคตของผู้เรียน

1.2 สภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}=3.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ลำดับ ได้แก่ ด้านบุคลากร ($\bar{X}=4.71$) รองลงมาคือ ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ($\bar{X}=4.67$) และด้านการนำองค์กร ($\bar{X}=4.65$) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับการพิจารณาจากค่าความต้องการจำเป็น (PNI_{modified}) ในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลากร มีลำดับค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลสูงสุด ซึ่งแต่ละด้านมีรายการค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3 ลำดับดังต่อไปนี้ ด้านบุคลากร ประกอบด้วย สถานศึกษากำหนดตัวชี้วัดการประเมินความผูกพันและความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานตามความแตกต่างสำหรับผู้ปฏิบัติงานแต่ละกลุ่ม ผู้บริหารสถานศึกษาสำรวจความต้องการในการพัฒนาของครูเพื่อทำแผนเป็นรายบุคคล และสถานศึกษามีแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านขีดความสามารถและอัตรากำลังคน ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ประกอบด้วย สถานศึกษาประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับบุคลากร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ได้ทราบข้อมูลและมีความเข้าใจในแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษา และสถานศึกษามีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ได้เหมาะสมสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เทียบเคียงมาตรฐานสากล ด้านการนำองค์กรประกอบด้วยผู้บริหารมีการเลือกวิธีการปฏิบัติที่เด่น (Best Practice) ของสถานศึกษา อื่นๆ มาปรับใช้พัฒนาให้เป็นวิธีการปฏิบัติที่เด่นของตนเอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

มีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม วิสัยทัศน์และพันธกิจของสถาน ศึกษาให้มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กัน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียน มาตรฐานสากล

องค์ประกอบหลัก	สภาพการบริหารสถานศึกษา (n=608)						ค่า PNI	ลำดับความต้องก จำเป็น
	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่คาดหวัง				
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการนำองค์กร (Leadership)	3.80	0.44	มาก	4.65	0.26	มากที่สุด	0.22	3
2. ด้านการวางแผนกลยุทธ์ (Strategy)	3.79	0.47	มาก	4.67	0.23	มากที่สุด	0.23	2
3. ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย (Student and Stakeholders Focus)	3.79	0.48	มาก	4.59	0.28	มากที่สุด	0.21	5
4. ด้านการวัด การวิเคราะห์และ การจัดการความรู้ (Measurement, Analysis and Knowledge Management)	3.83	0.51	มาก	4.57	0.24	มากที่สุด	0.19	7
5. ด้านบุคลากร (Workforce)	3.80	0.48	มาก	4.71	0.22	มากที่สุด	0.24	1
6. ด้านการปฏิบัติการ (Operations)	3.76	0.53	มาก	4.53	0.34	มากที่สุด	0.20	6
7. ด้านผลลัพธ์ (Results)	3.77	0.57	มาก	4.61	0.30	มากที่สุด	0.22	3
รวม	3.79	0.36	มาก	4.62	0.18	มากที่สุด	0.21	

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ได้ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลมีดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 ด้านการนำองค์กร (Leadership) ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ย่อย ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนทุนเพื่อการวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างนวัตกรรมสำหรับการจัดการเรียนการสอนของครู 2) ผู้บริหารสถานศึกษาเปิดโอกาสจัดเวทีให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมแสดงความคิดเห็นด้านการปฏิบัติงานสู่ความเป็นเลิศ 3) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยม วิสัยทัศน์และพันธกิจของสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่สถานศึกษามาตรฐานสากลและ 4) ผู้บริหารสถานศึกษากระจายอำนาจตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อให้เกิดการทำงานจริงใจให้คนร่วมกันทำงานมุ่งมั่นพัฒนาสถานศึกษา

กลยุทธ์ที่ 2 ด้านการวางแผนกลยุทธ์ (Strategy) ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ย่อย ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุนให้มีการสร้างความรู้และความเข้าใจในแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาให้กับบุคลากรในสถานศึกษาและบุคคลภายนอก 2) เปิดโอกาสให้ชุมชนหรือบุคคลภายนอกสถานศึกษามีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดกระบวนการ ขั้นตอนกำหนดแผนกลยุทธ์รวมทั้งแผนปฏิบัติการที่นำไปสู่การปฏิบัติ และ 3) ส่งเสริมให้มีการจัดสรรทรัพยากรที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาและสอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอน

กลยุทธ์ที่ 3 ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Student and Stakeholders Focus) ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ย่อย ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรที่มุ่งเน้นสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพตอบสนองความต้องการของนักเรียน 2) ส่งเสริมกิจกรรมสร้างสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับบุคคลในชุมชนเพื่อเป็นการเปิดโอกาสในการรับฟังข้อเสนอแนะและข้อควรปรับปรุงของสถานศึกษาให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนและ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาสนับสนุน

ให้นำระบบสารสนเทศเข้ามาใช้ในการสำรวจความต้องการของนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดระบบช่วยเหลือแนะแนวนักเรียนอย่างรอบด้าน

กลยุทธ์ที่ 4 ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (Measurement, Analysis and Knowledge Management) ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ย่อย ได้แก่ 1) ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรภายในสถานศึกษาใช้สารสนเทศเพื่อการวิเคราะห์และจัดการความรู้ เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการนำระบบสารสนเทศมาปรับใช้จัดการกับข้อมูลของสถานศึกษาและมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารจัดตั้งทีมงานหรือคณะกรรมการในการดูแลรับผิดชอบการพัฒนาสารสนเทศและนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศมาใช้ในการจัดการความรู้และ 3) สนับสนุนพัฒนาระบบสารสนเทศของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพโดยการสร้างความตระหนักและความเข้าใจผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ ระหว่างสถานศึกษากับบุคคลภายนอกเพื่อให้โอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนในสนับสนุนการพัฒนา

กลยุทธ์ที่ 5 ด้านบุคลากร (Workforce) ประกอบด้วย 4 ข้อกลยุทธ์ย่อย ได้แก่ 1) ส่งเสริมความก้าวหน้าและการพัฒนาวิชาชีพตนเองของครูโดยเปิดโอกาสและรับฟังข้อคิดเห็น ความต้องการของครู และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา 2) สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของบุคลากรและรายงานการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ 3) ผู้บริหารสถานศึกษาทำการสำรวจความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อตัวบุคลากรของสถานศึกษาและ 4) ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการทำแผนรองรับการเปลี่ยนแปลงอัตรากำลังบุคลากร

กลยุทธ์ที่ 6 ด้านการปฏิบัติการ (Operations) ประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ย่อย ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้มีการนำระบบการควบคุมทั้งจากภายในและภายนอกสถานศึกษามาทำการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและการบริหารงานทั้ง 4 ฝ่ายของสถานศึกษารวมทั้งติดตามผลเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับพันธกิจและความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) ส่งเสริมให้บุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจจัดกระบวนการเรียนการสอนและระบบการปรับปรุงการศึกษาเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับพันธกิจและตรงกับความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้เรียนและ 3) เปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาตนเองทุกด้านใช้ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้สร้างนวัตกรรมเพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามต้องการความถนัดและศักยภาพของตน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล ผลการวิจัยพบว่าผลการประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ประกอบด้วย 1) ความถูกต้อง 2) ความเหมาะสม 3) ความเป็นไปได้ และ 4) ความเป็นประโยชน์

องค์ความรู้ใหม่

แผนภาพที่ 1 กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลประกอบด้วยกลยุทธ์ 6 ด้าน ดังนี้

1. **ด้านภาวะผู้นำ (Leadership)** เป็นแนวทางหรือวิธีการบริหารจัดการเกี่ยวกับวิธีการที่ผู้บริหารสถานศึกษานำมากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม การใช้หลักธรรมาภิบาลการดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรม กฎหมายและความรับผิดชอบต่อชุมชน รวมไปถึงวิธีการที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้สื่อสารกับบุคลากร การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่มีจริยธรรมและวิธีการปฏิบัติที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองดี

2. **ด้านการวางแผนกลยุทธ์ (Strategy)** เป็นวิธีการหรือแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดทำวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการของสถานศึกษาการถ่ายทอดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการที่นำไปสู่การปฏิบัติ การจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่จะทำให้แผนปฏิบัติการของสถานศึกษาที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งแนวทางหรือวิธีการที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อสถานการณ์เกิดเปลี่ยนแปลง

3. **ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Students and Stakeholders Focus)** เป็นวิธีการหรือแนวทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษา รวมไปถึงวิธีการสร้างวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

4. **ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ (Measurement, Analysis and Knowledge Management)** เป็นวิธีการหรือแนวทางเกี่ยวกับการเลือกรวบรวม วิเคราะห์ จัดการและปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการความรู้เพื่อให้ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาอย่างปลอดภัยและมีความพร้อมต่อการใช้งานในภาวะฉุกเฉิน และการใช้ข้อมูลสารสนเทศมาทบทวนผลการดำเนินงานการใช้ผลที่ได้มาปรับปรุงผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อสนับสนุนหรือเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสถานศึกษา

5. **ด้านบุคลากร (Workforce)** เป็นแนวทางที่ใช้พัฒนาศักยภาพของบุคลากรและนำศักยภาพนั้นมาใช้พัฒนาสถานศึกษาได้อย่างเต็มที่และสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ของสถานศึกษา รวมไปถึงการประเมินขีดความสามารถของบุคลากรอัตรากำลังบุคลากรในสถานศึกษาและการสร้างสภาพแวดล้อมบรรยากาศการปฏิบัติงานที่เอื้ออำนวยให้เกิดผลการดำเนินงาน และการสร้างความผูกพันระหว่างบุคลากร

6. ด้านการปฏิบัติการ (Operations) เป็นกระบวนการและวิธีการจัดการเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา การออกแบบการจัดการและการปรับปรุงกระบวนการที่สำคัญเพื่อนำระบบงานไปใช้สร้างคุณค่าให้นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งการเตรียมพร้อมต่อภาวะฉุกเฉินต่างๆ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัย มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล พบว่า

1.1 สภาพการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลในปัจจุบัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับอยู่มากทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลมีการดำเนินการอยู่แล้วครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 7 ด้าน และโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากลมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนภายใต้กรอบการดำเนินงานเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติที่มีความต่อเนื่องทำให้โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการได้รับการกำกับดูแล ติดตามผลการดำเนินงานรวมทั้งการพัฒนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rattanalerd (2020) พบว่า สภาพการดำเนินงานปัจจุบันในการบริหารจัดการระบบคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 16 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือด้านการปฏิบัติการทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษายังไม่สามารถหาแนวทางและมาตรการที่ใช้ควบคุมและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sripiraiwan (2012) พบว่าสภาพปัจจุบันของการบริหารสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการปฏิบัติการกับด้านการมุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำรองลงมาจากด้านปฏิบัติการ คือด้านผลลัพธ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณภาพนักเรียนซึ่งเป็นผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดยังไม่บรรลุเป้าหมายโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล แนวทางการบริการด้านวิชาการ หลักสูตรสถานศึกษายังไม่สามารถนำพานักเรียนไปสู่เป้าหมายของคุณภาพระดับมาตรฐานสากลได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Bangroy (2012) พบว่า นักเรียนซึ่งเป็นกุญแจสำคัญขององค์ประกอบด้านผลลัพธ์นั้น มีความต้องการให้สถานศึกษาปรับปรุงหลักสูตรและเทคนิคการสอนให้ทันสมัย เนื่องจากนักเรียนมองว่า ปัจจุบันโรงเรียนมีปัญหาด้านหลักสูตรและกิจกรรมที่การสอนไม่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษมากเท่าที่ควร และนักเรียนต้องการให้มีนักเรียนแลกเปลี่ยนและครูชาวต่างชาติเพิ่มขึ้น และในประเด็นการวางแผนกลยุทธ์ และด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสาเหตุที่มีค่าเฉลี่ยต่ำเป็นลำดับที่ 3 ของสภาพการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลในปัจจุบันนั้น อาจเป็นเพราะการวางแผนกลยุทธ์ในการนำพาสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานสากลนั้นยังมีแนวทางการปฏิบัติที่ไม่ชัดเจน ประกอบกับขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จึงทำให้การวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลนั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Khongrat (2015) ที่ผลการศึกษาพบว่า ด้านการบริหารจัดการของสถานศึกษานั้น สถานศึกษามีการกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานไม่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติได้น้อย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีน้อยไม่ต่อเนื่อง

1.2 สภาพที่คาดหวังของการบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานศึกษาที่ผ่านการประเมินโรงเรียนมาตรฐานสากลในระดับ ScQA แล้วยังคง

ต้องการที่จะพัฒนาสถานศึกษาตนเองต่อไปให้อยู่ในระดับที่สูงขึ้นอีกนั่นคือระดับ ObecQA ประกอบกับสถานศึกษามีการนำแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด ไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง จึงอาจเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้สถานศึกษาคาดหวังที่จะพัฒนาสถานศึกษาต่อไปเป้าหมายความสำเร็จที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของSripraiwan (2012) พบว่า สภาพที่คาดหวังของการพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษา นั้น มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงทุกด้าน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยและมีค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนามากที่สุด คือ ด้านบุคลากร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญสูงสุดที่จะส่งเสริมการบริหารจัดการสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ดังนั้นการพัฒนาปรับปรุงบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในบริบทและจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา จึงเป็นแนวทางในการกำหนดแผนปฏิบัติการไปสู่เป้าหมายความสำเร็จสถานศึกษาได้ แต่ปัจจุบันครุมีภาระหน้าที่หลายอย่างนอกเหนือจากการจัดการสอน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Wilson (2006) พบว่า มีปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารโรงเรียนมาตรฐานสากลคือบุคลากรต้องใช้เวลาปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากเวลาทำงานปกติแต่ละวัน เนื่องจากภาระงานที่มากขึ้นจนเกินไป รวมทั้งการที่ครูขาดอิสระในการตัดสินใจ ขาดอำนาจในการเลือกปฏิบัติงานหรือพัฒนาตามความสามารถความต้องการของตนทำให้ครูไม่ได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง ในประเด็นด้านการวางแผนกลยุทธ์ ที่มีค่าเฉลี่ยและค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) ในการพัฒนากลยุทธ์สูงเป็นลำดับที่ 2 นั้นทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรในสถานศึกษามีความต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษาทำการชี้แจงแนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลให้มีความชัดเจน พร้อมทั้งยังคาดหวังให้สถานศึกษาทำการวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการให้มีความสอดคล้องกับแนวทางทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากลในด้านหลักสูตรและการสอนให้เทียบเคียงกับมาตรฐานสากล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Siriwan (2012) พบว่า แนวทางการนำนโยบายโรงเรียนมาตรฐานสากลสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาด้านนโยบายนั้น ผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยการชี้แจงหรือประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ ผู้บริหารควรสร้างความตระหนักให้กับผู้ปฏิบัติ ควรปรับเปลี่ยนเป้าหมายนโยบายให้มีความยืดหยุ่น จัดทำคู่มือประมวลแบบแผนในการปฏิบัติงานที่มีความชัดเจน และในประเด็นการนำองค์กรพบว่ามีความเฉลี่ย และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น (PNI) ในการพัฒนากลยุทธ์สูงเป็นลำดับที่ 3 นั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรในสถานศึกษามีความคาดหวังในตัวผู้บริหารสถานศึกษาว่า ต้องเป็นผู้ที่มีสมรรถนะสูงสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร อีกทั้งยังต้องสามารถแสวงหาผู้ร่วมพัฒนา จึงจะสามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายการพัฒนาสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Plexico (2008) พบว่าการดำเนินงานของโรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นระบบที่ค่อนข้างยุ่งยาก และซับซ้อนมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการภายใต้ เงื่อนไขและคุณลักษณะที่เฉพาะต้องอาศัยเอกสารแนวทางที่ละเอียดและสมบูรณ์มากที่สุดหรืออาศัยผู้เชี่ยวชาญที่มีภาวะผู้นำที่ช่วยแนะนำแผนการดำเนินงาน การกำหนดแผนกลยุทธ์ของโรงเรียนการจัดกิจกรรมงานโครงการเพื่อให้การดำเนินงานของโรงเรียนบรรลุสำเร็จตามเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล พบว่า กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลมีทั้งหมด 6 ด้าน ด้วยกัน คือ ด้านการนำองค์กร ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านการวัดการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ด้านบุคลากร ด้านการปฏิบัติการ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมาตรฐานสากลเป็นนวัตกรรมการจัดการศึกษาที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานนำมาใช้เป็นนวัตกรรมมาตรฐานในการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยมีองค์ประกอบหลัก 2 ส่วน ได้แก่ การจัดการเรียน

การสอนเทียบเคียงมาตรฐานสากล และการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ และเพื่อให้การขับเคลื่อนเป็นไปตามเป้าหมาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award : TQA) เป็นแนวทางสำหรับโรงเรียนนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของKongthawee (2013) พบว่า แนวทางการดำเนินงานบริหารระบบคุณภาพโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนวัฒโนทัยประกอบด้วย 7 หมวด โดยหมวดที่ 7 เป็นการสรุปผลการดำเนินงานตั้งแต่หมวดที่ 1-6 โดยจัดทำข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงผลการดำเนินการ ซึ่งสามารถอภิปรายแต่ละด้านดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการนำองค์กร เป็นแนวทางหรือวิธีการการบริหารจัดการเกี่ยวกับวิธีการที่ผู้บริหารสถานศึกษานำมากำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา การดำเนินการเกี่ยวกับจริยธรรม กฎหมายและความรับผิดชอบต่อชุมชน รวมไปถึงวิธีการที่ผู้บริหารสถานศึกษาสื่อสารกับครูและบุคลากรในสถานศึกษา การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่มีจริยธรรมและวิธีการปฏิบัติที่แสดงถึงความเป็นพลเมืองดีทั้งนี้อาจเป็นเพราะการนำองค์กรเป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการมีวิสัยทัศน์การมุ่งมั่นในการบริหารระบบคุณภาพสู่มาตรฐานสากล ความสามารถในการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีความริเริ่ม รวมถึงความสามารถในการโน้มน้าวใจบุคลากรทางการศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้หันความเป็นสากลและสร้างสรรค์นวัตกรรมการบริหารโดยบูรณาการวัฒนธรรมสากลกับบริบทสังคมไทยเพื่อนำสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานสากล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Scanlan, and Lopez (2012) ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลไว้ว่า ผู้นำโรงเรียนต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการกำหนดทิศทางของโรงเรียนและโครงสร้างองค์กรเพื่อรองรับวัฒนธรรมและการปฏิบัติที่สะท้อนถึงวิสัยทัศน์และเสริมสร้างศักยภาพของโรงเรียนและการเป็นผู้นำแบบมีอาชีพ

2.2 ด้านการวางแผนกลยุทธ์เป็นวิธีการหรือแนวทางที่แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการเกี่ยวกับการจัดทำวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษาการถ่ายทอดวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติ การจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงพอที่จะทำให้แผนปฏิบัติการของสถานศึกษาที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จ รวมทั้งหมายถึงแนวทางหรือวิธีการที่มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อสถานการณ์เกิดเปลี่ยนแปลงทั้งนี้อาจเป็นเพราะการวางแผนเชิงกลยุทธ์เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการกำหนดแนวทางกระบวนการบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากล รวมทั้งแนวทางการนำกลยุทธ์ไปใช้ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Siriwan (2012) ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการนำนโยบายโรงเรียนมาตรฐานสากลสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ด้านการวางแผนนโยบายนั้นผู้บริหารโรงเรียนควรสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายและการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ โดยการทำการชี้แจงหรือประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบ ควรสร้างความตระหนักให้กับผู้ปฏิบัติ และควรปรับเปลี่ยนเป้าหมายนโยบายให้มีความยืดหยุ่น พร้อมทั้งจัดทำคู่มือประมวลแบบแผนในการปฏิบัติงานที่มีความชัดเจน โรงเรียนควรจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้าใจ เห็นด้วยและให้การสนับสนุนเป้าหมายของกลยุทธ์ไปสู่การนำไปปฏิบัติและมีความพร้อมในการปฏิบัติงาน

2.3 ด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียคือวิธีการหรือแนวทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน และการจัดทำหลักสูตรให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานสากลซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Munkong (2011) ที่พบว่า การดำเนินการตามแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนมาตรฐานสากลให้มีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรมีการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในการวางแผนเพื่อการ

พัฒนาโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องและซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongkam (2015) ที่ผลการวิจัยด้านการการมุ่งเน้นผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพบว่าโรงเรียนควรมีการประเมินความพึงพอใจเพื่อนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการแก้ไขและปรับปรุงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและต้องสอดคล้องกับความต้องการและทิศทางการจัดการศึกษา

2.4 ด้านการวัดการวิเคราะห์และการจัดการ หมายถึง วิธีการหรือแนวทางเกี่ยวกับการเล็กรวบรวม วิเคราะห์ จัดการและปรับปรุงข้อมูลสารสนเทศและการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการความรู้เพื่อให้ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาเป็นข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ มีความปลอดภัยและมีความพร้อมต่อการใช้งาน ในภาวะฉุกเฉิน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะองค์ประกอบด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการนำสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศมาดำเนินการวัดและผลการปฏิบัติงานเพื่อนำพาสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานสากล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yot-on (2012) ที่ได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากลที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศที่เหมาะสม รวมถึงการวิเคราะห์ผลการจัดการความรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ครูนำมาเป็นประเด็นในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมให้ครูทำวิจัยและผลิตสื่อ นวัตกรรมใหม่ๆ ให้มากขึ้นให้ครูศึกษาระบบการวัดการประเมินผลของโรงเรียนมาตรฐานสากลและนำมาปรับใช้ในการเรียนการสอนให้มากขึ้น

2.5 กลยุทธ์ด้านบุคลากร หมายถึง วิธีการหรือแนวทางที่ผู้บริหารสถานศึกษานำมาใช้สร้างความผูกพันระหว่างครู นักเรียนและสถานศึกษาเพื่อสร้างวัฒนธรรมในการทำงานที่ดีให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นแนวทางที่ใช้พัฒนาบุคลากรให้มีการใช้ศักยภาพและนำศักยภาพนั้นมาใช้พัฒนาสถานศึกษาได้อย่างเต็มที่ และสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์และแผนปฏิบัติโดยรวมของสถานศึกษาที่วางไว้รวมถึงการประเมินขีดความสามารถของบุคลากรอัตรากำลังบุคลากรในสถานศึกษาและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดผลการดำเนินงานทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรเป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาสมรรถนะบุคลากร การทำงานเป็นทีมและการมุ่งเน้นระบบทีมงานให้มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นให้บุคลากรมีความจงรักภักดีต่อองค์กรและร่วมกันสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพสู่ผู้เรียนสู่ความเป็นสากลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewpanna (2014) ที่กล่าวถึง ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ (Academic Leader-ship) เป็นผู้บริหารโรงเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ครู ชุมชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเป็นผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง และต้องสามารถใช้เทคโนโลยีในการบริหารการศึกษาและการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ใหม่ เพื่อพัฒนาครูและนักเรียน โดยครูโรงเรียนมาตรฐานสากลนั้นต้องสามารถใช้สื่อ ICT ในการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลและเผยแพร่ผลงานทั้งระบบออนไลน์ (online) และออฟไลน์ (offline) ได้

2.6 ด้านการปฏิบัติการเป็นกระบวนการวิธีการจัดการเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา การออกแบบการจัดการและการปรับปรุงกระบวนการที่สำคัญเพื่อนำระบบงานไปใช้สร้างคุณค่าให้นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จของสถานศึกษารวมทั้งการเตรียมพร้อมต่อภาวะฉุกเฉินต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการปฏิบัติการ เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศและเทคโนโลยีและการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ในประเด็นสำคัญ เช่น การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมุ่งมั่นสู่ความเป็นเลิศตามเกณฑ์มาตรฐานสากลและการสร้างนวัตกรรมใหม่ที่เอื้อต่อการเรียนสู่มาตรฐานสากลอย่างต่อเนื่องสนับสนุนการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาจัดการความรู้ด้วยระบบคุณภาพสู่มาตรฐานสากลซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thaochalee (2013) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง

ประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพบุคลากรการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็น ระบบ ระบบการบริหารงานวิชาการมุ่งผลสัมฤทธิ์ การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการและด้านคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

2.7 ด้านผลลัพธ์ หมายถึง ผลการประเมินผลการดำเนินการและการปรับปรุงในด้านที่สำคัญทุกด้าน ของสถานศึกษา ตั้งแต่องค์ประกอบที่ 1-6 ได้แก่ ผลลัพธ์ด้านนักเรียน ผลลัพธ์ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลลัพธ์ ด้านการมุ่งเน้นบุคลากร ผลลัพธ์ด้านการนำองค์กรและผลลัพธ์ด้านการบริหารทั้ง 4 ฝ่ายของสถานศึกษาที่สอดคล้อง และเป็นไปตามเกณฑ์ตัวชี้วัดของความเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่มีการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพสู่มาตรฐานสากลนั้น จะพิจารณาจากความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Chinnapong (2017) ที่ได้สรุปว่า ผลลัพธ์ของการดำเนินงานเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพผู้เรียน และคุณภาพ การบริหารจัดการในประเด็นสำคัญ ได้แก่ โรงเรียนมุ่งเน้นการผลิตผู้เรียนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับสังคมไทย และสังคมโลก ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานสากล โดยมุ่งเน้น การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแข่งขันเทียบเคียงกับประเทศอื่นในเวทีโลก โดยบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพ สู่มาตรฐานสากลที่มีความยืดหยุ่น ทันสมัย ความสอดคล้องเหมาะสมกับสังคมไทย ตลอดจนมุ่งเน้นการ กระจายอำนาจได้อย่างมีอิสระเพื่อนำองค์กรสู่มาตรฐานสากล และสามารถดำเนินการวัดผลการปฏิบัติงาน ด้วยตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมตามเกณฑ์มาตรฐานสากล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียน มาตรฐานสากลพบว่า ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก ที่สุดทุกด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการพัฒนากลยุทธ์มีขั้นตอนที่เหมาะสมสอดคล้องของขั้นตอนการ พัฒนาและแต่ละขั้นตอนดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งมีกระบวนการพัฒนาดังต่อไปนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา องค์ประกอบของโรงเรียนมาตรฐานสากล โดยการสัมภาษณ์และศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีการบริหาร สถานศึกษาสู่มาตรฐานสากล และการบริหารเชิงกลยุทธ์และทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา มาตรฐานสากล ได้องค์ประกอบ 7 ด้าน คือ ด้านการนำองค์กร ด้านการวางแผนกลยุทธ์ ด้านการมุ่งเน้น นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านการวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้ ด้านบุคลากร ด้าน และ ผลลัพธ์นำมาเป็นกรอบในการสร้างแบบสอบถามขั้นตอนถามเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของการ บริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากล จากนั้นนำผลที่ได้มาสังเคราะห์เนื้อหาวิเคราะห์ SWOT Analysisและ SWOT Matrix แล้วทำการยกร่างกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากล รวมทั้งการ ตรวจสอบกลยุทธ์และความเหมาะสมของคู่มือการนำกลยุทธ์ไปใช้ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งขั้นตอน ดังกล่าวสอดคล้องกับกระบวนการสร้างกลยุทธ์ของ Pudyen (2015) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนากลยุทธ์ โรงเรียนมาตรฐานสากลระดับประถมศึกษาสู่เกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและ คุณภาพและข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์สถิติบรรยายและวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของความต้องการ จำเป็นด้วยเทคนิค PNI modified ประเมินกลยุทธ์โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและการจัดสัมมนา ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และทำการปรับปรุงเนื้อหาให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุป

การพัฒนากลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลนั้นประกอบด้วยกลยุทธ์ทั้งหมด 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการนำองค์กร เป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารกำหนดทิศทางของสถานศึกษาในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร ซึ่งจะส่งผลไปถึงด้านการวางแผนกลยุทธ์ ที่เป็นแนวทางในการนำแผนปฏิบัติการที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งการการจัดสรรการใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ที่ตั้งไว้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดด้านการมุ่งเน้นนักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นแนวทางการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์กับผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อทำให้การพัฒนานั้นเกิดประโยชน์สูงสุดและตรงกับความต้องการของผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการวิเคราะห์และการจัดการความรู้ เป็นวิธีการใช้ข้อมูลสารสนเทศมาทบทวนผลการดำเนินงาน ปรับปรุงผลการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อสนับสนุนหรือเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสถานศึกษา ด้านบุคลากรเป็นแนวทางและวิธีการที่ผู้บริหารสถานศึกษานำมาใช้สร้างความผูกพันระหว่างบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมในการทำงานที่ดีให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาเป็นแนวทางที่ใช้พัฒนาบุคลากรให้มีการใช้ศักยภาพและนำศักยภาพนั้นมาพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างเต็มที่และสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการโดยรวมของสถานศึกษาที่วางไว้ ด้านการปฏิบัติการเป็นวิธีการจัดการเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา การออกแบบการจัดการและการปรับปรุงกระบวนการที่สำคัญเพื่อนำระบบงานไปใช้สร้างคุณค่าให้นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกลยุทธ์แต่ละด้านจะส่งผลกระทบต่อองค์ประกอบตัวสุดท้ายคือด้านผลลัพธ์ ซึ่งเป็นผลการประเมินผลการดำเนินการและการปรับปรุงในด้านที่สำคัญทุกด้านของสถานศึกษา เพื่อยกระดับการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเทียบเท่าสากล สร้างเยาวชนให้ไทยให้มีความสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีคุณธรรมนำความรู้ รักความเป็นไทยและมีคุณลักษณะเป็นพลโลกตามจุดมุ่งหมายของโรงเรียนมาตรฐานสากลของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สถานศึกษาที่ต้องการเข้ารับการพัฒนาหรือการประเมินสถานศึกษาสู่มาตรฐานสากลในระดับ ObecQA ควรทำการหารือกับผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเขตพื้นที่ ทำการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัย ภายในและภายนอกของสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์ถึงความพร้อมและความต้องการในการพัฒนาสถานศึกษาให้ตรงกับความคาดหวังของสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายคือการเป็นโรงเรียนมาตรฐานสากล

1.2 สถานศึกษาที่ต้องการนำกลยุทธ์ไปใช้ ควรทำการศึกษาคู่่มือการใช้กลยุทธ์แล้วเลือกกลยุทธ์มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษานั้นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การนำกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษา แล้วประเมินเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งก่อนและหลังการใช้กลยุทธ์ว่ามีความแตกต่างกัน

2.2 การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยหรือแรงจูงใจที่ส่งผลต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการนำสถานศึกษาเข้าร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล ซึ่งจะทำให้ทราบถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ยอมรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมโครงการโรงเรียนมาตรฐานสากล

2.3 การศึกษาเรื่องกลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาสู่โรงเรียนมาตรฐานสากลในสังกัดอื่น อาทิ สังกัด
กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

References

- Bangroy, S. (2012). *The Study to Detertiline the Needs and Problems in Learning English in Preparation for ASEAN Community of Mathayomsuksa 3 in Education Expansion School in the Suratthani Primary Education Service Area 1*. (Master's Thesis). UbonRatchathani University. UbonRatchathani.
- Chinnapong, S. (2017). *Factors of Secondary School Administration with Quality System to World-Class Standard*. (DoctoralDissertation). Nakhon Pathom Rajabhat University. Nakhon Pathom.
- Kaewpanna, N. (2014). *International Standard School English Learning Management Model under the Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education*. (Doctoral Dissertation). North Bangkok University. Bangkok.
- Khongrat, N. (2015). *Developing Operation Strategies to Upgrade the Quality of Municipality Schools Under Local Educational Group 18*. (Doctoral Dissertation). Kamphaeng Phet University. Kamphaeng Phet.
- Kongthawee, A. (2013). *The Procedured Quality Administration Guidelines for World-Class Standard School of Wattanothaipayap School, Chiang Mai Province*. (Master's Thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Munkong, J. (2011). *The Operation toward the Implementation Guidelines of World-Class Standard School*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.
- Office of the Basic Education Commission. (2010). *National Education Act. B.E. 2542 (1999) and Amendments Third National Education Act. B.E. 2553 (2010)*. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Plexico, C. (2008). *Global Trends Necessitating a World Class Education*. (Doctoral Dissertation). Auburn University. USA.
- Pudyen, B. (2015). *The Development of Management Strategies of the World-class Standard Elementary Schools towards Thailand Quality Award*. (Doctoral Dissertation). Sripatum University. Bangkok.
- Rattanalerd, W. (2020). *A Study of Conditions and Operational Guidelines to Promote, Support and Develop School Quality System Management with International Standards under the Secondary Educational Service Area Office 16*. The Secondary Educational Service Area 16 Office: Supervision, Monitoring and Evaluation for Educational Pro.
- Scanlan, M., & Lopez, F. (2012). *How School Leaders Promote Equity and Excellence for Bilingual Students*. Retrieved November 26, 2019, from <http://www.sagepub.com/journalsPermissions>

- Siriwan, D. (2012). *Guidelines for Implementing International Standard School Policies into Practice in Educational Institutions Elementary School under the Office of the Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Kasetsart University. Bangkok.
- Sripaiwan, R. (2012). *The Development of Management Strategies towards Excellence of the Worldclass-Standard Elementary Schools*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Thaochalee, W. (2013). *The Efficiency of School Administration Related to the World Class Standard School of Swcondary Schools in the Northeastern Region*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.
- Thongkam, M. (2015). *Quality Management System in World-Class Standard Schools under the Jurisdiction of Secondary Educational Service Area Office 9*. (Master's Thesis). Nakhon Pathom Rajabhat University. Nakhon Pathom.
- Wilson, J.M. (2006). *Leadership Trapeze: Strategies for Leadership in Team-Based Organizations*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Yot-on, W. (2012). *The Study of School's Curriculum Management in World Class Standard School in Nakhon Sawan Province*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.

การประยุกต์ใช้หลักสติเพื่อการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงอายุ*

An Application of Mindfulness for Peaceful Communication with the Elderly

¹รมิดา แอนดริวส์, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปณฺโญ

¹Ramida Andrews, Khantong Wattanapradith
and Phrakhupalhad Adisak Vajirapaṇṇo

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: esorgood777@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวความคิดการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงอายุตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักสติในการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารกับผู้สูงอายุ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์และอภิปรายผลด้วยวิธีอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า 1) การสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงอายุ ทั้งในฐานะผู้ส่งสารและผู้รับสาร ต้องรู้จักการใช้สารที่เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ การส่งสารที่เป็นทั้งวัจนภาษา อวัจนภาษา รวมถึงช่องทางการส่งสารออนไลน์ โดยใช้การสื่อสารอย่างสันติด้วยการสังเกต รู้ลึก ต้องการ ขอร้อง 2) สติในทางพระพุทธศาสนาใช้ในการกำกับการสื่อสาร 5 ประการ 1. สื่อสารในเวลาที่เหมาะสม 2. สื่อสารด้วยคำจริง 3. สื่อสารด้วยความสุภาพไพเราะ 4. สื่อสารเรื่องที่มีประโยชน์ 5. สื่อสารด้วยจิตที่มีเมตตา โดยคำนึงถึงความรู้สึกและความพร้อมของผู้ฟังเป็นสำคัญ 3) การประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงอายุ อย่าง มี 2 ระดับ ได้แก่ 1. สติในการสื่อสารกับตนเองในการระลึกคุณค่าของผู้สูงอายุ 2. สติในการสื่อสารกับผู้สูงอายุในฐานะผู้รับสาร คือ การรับฟังอย่างลึกซึ้งด้วยความเข้าใจถึงความรู้สึกของผู้สูงอายุ ในฐานะผู้ส่งสาร คือ รู้วิธีการใช้สารที่เหมาะสมก่อนสื่อสารด้วยหลัก 5 ประการ คือ จริง ไพเราะ เหมาะกาล มีประโยชน์ ประกอบด้วยเมตตา ผ่านช่องทางทั้งที่เป็นวัจนภาษา อวัจนภาษา รวมถึงการสื่อสารออนไลน์ที่เข้าถึงผู้สูงอายุในยุคปัจจุบันเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับรู้ถึงความรักความห่วงใยซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการจากคนในครอบครัวหรือบุคคลที่ใกล้ชิด

คำสำคัญ: สติ; สื่อสารอย่างสันติสุข; ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research were as follows: 1) to investigate concepts of peaceful communication with the elderly according to modern science; 2) to explore the principles of mindfulness in communication according to Theravada Buddhism; and 3) to apply mindfulness in communication with the elderly. Documentary research was used in the study, and the

*Received June 28, 2022; Revised November 11, 2022; Accepted November 14, 2022

data gained from the relevant documents were analyzed and discussed using an inductive method.

From the study, the following results are found: 1) To communicate peacefully with the elderly, caregivers who are both the message sender and the message receiver must use messages that reflect an understanding of the elderly's changes, whether verbal or nonverbal, including messages sent via online channels. Communication should be conducted in a peaceful manner by observing, feeling, demanding, and requesting; 2) Buddhism emphasizes the use of mindfulness in directing five kinds of communication as follows: (1) communicating timely or at an appropriate time, (2) communicating truthfully, (3) communicating politely with nice and pleasant words, (4) communicating useful things, and (5) communicating compassionately by taking into account the listeners' feelings and readiness; and 3) When using mindfulness in communication with the elderly, there are two levels to consider: (1) Mindfulness in communicating with oneself to remind oneself of the gratitude toward the elderly; and (2) Mindfulness in communicating with elderly. As the message receiver, it is important to listen attentively to the elderly and comprehend their feelings. As the message sender, it is important to evaluate the following appropriateness before communicating: truthful, pleasant, timely, useful, and compassionate. This applies to both verbal and nonverbal communication, including online communication, so that the elderly are aware of the love and care that they require from family and close friends.

Keywords: Mindfulness; Peaceful Communication; Elderly

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบันของสังคมโลกมีแนวโน้มที่ประชากรจะก้าวเข้าสู่สังคมวัยของผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก หลังปี พ.ศ.2520 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีการพัฒนาทางด้านการแพทย์ ยิ่งทำให้ชีวิตของประชากรไทยยืนยาวขึ้น ในขณะเดียวกันอัตราการเกิดก็ลดลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้จำนวนประชากรผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนมีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2564 ประเทศไทยจะก้าวสู่ สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปี สูงถึงร้อยละ 60 ปี และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเป็นประเทศ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” คือ มีประชากรอายุ 60 ปี ถึงร้อยละ 28 นอกจากนี้ยังมีตัวเลขทำนายอนาคตประชากรไทยว่า ปี พ.ศ.2580 จะมีประชากรอายุ 60ปี จำนวนมากถึง 19.8 ล้านคน (Foundation of Thai Gerontology Research and Development institute, 2019) จำนวนประชากรสูงวัยที่สูงขึ้นส่งผลกระทบต่อเป็นวงกว้างทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม การที่จำนวนผู้สูงวัยที่เพิ่มขึ้นเช่นนี้ นอกจากจะมีผลกระทบต่อโครงสร้างของประชากร แล้วยังส่งผลกระทบต่อไปยังระบบอื่น เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศอีกด้วย ในขณะเดียวกัน ผู้สูงวัยเป็นช่วงอายุที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางด้านสุขภาพจิต ส่งผลกระทบต่อสุขภาพกายและทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยมากขึ้น ปัญหาด้านจิตใจที่พบในผู้สูงวัย เช่น การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก การเกิดอุบัติเหตุ การเจ็บป่วยและการไร้ความสามารถเกิดภาวะซึมเศร้า ความยากจน การถูกทอดทิ้ง หรือ ความเครียดจากการสูญเสียบทบาททางสังคม ทั้งนี้ในสังคมไทย ผู้สูงวัยจะมี

การใช้ชีวิตในหลายรูปแบบ บางส่วนใช้ชีวิตอยู่บ้านพักคนชรา หรือ สถานสงเคราะห์คนชรา บางส่วนใช้ชีวิตเพื่อดูแลกันเองระหว่างผู้สูงอายุ แต่ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุในสังคมไทยใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวที่มี ลูกหลานเป็นผู้ดูแล

อนึ่ง แม้ว่าผู้สูงอายุบางส่วนจะอยู่กับครอบครัวแต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการอยู่ร่วมกันเรื่องช่องว่างระหว่างวัยทำให้เกิดปัญหา ความไม่เข้าใจกันก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้สูงวัยกับลูกหลานกับคนในครอบครัว ซึ่งปัญหาของผู้สูงวัย อันเกิดขึ้นจากสภาวะความเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพหรือความเสื่อมของร่างกาย มีหลายด้าน อาทิ การเคลื่อนไหวร่างกายช้าลง กำลังน้อยลง การมองเห็น การพูด การรับรู้ การตอบสนองซึ่งจะมีความล่าช้าตามวัย อวัยวะรับความรู้สึกเสื่อมลง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่อง หู การฟังและการได้ยินบกพร่อง (Thongpradab, 2016) ด้วยการเปลี่ยนแปลงระบบประสาทสัมผัสทั้งห้าส่งผลต่อปัญหาการสื่อสารของผู้สูงวัย ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และเมื่อผู้สูงวัยรู้สึกไม่เข้าใจในความเป็นผู้สูงวัย ปัญหาความขัดแย้งย่อมตามมา และส่งผลต่อสภาพจิตใจกับทุกฝ่ายและความสัมพันธ์ในครอบครัวย่อมมีรอยร้าวที่ไม่เข้าใจกัน

ทั้งนี้ ครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาบทบาทของคนในครอบครัวให้เกิดความสุข มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม และ สิ่งแวดล้อม หากพื้นฐานครอบครัวมีความขัดแย้งภายในครอบครัว ไม่มีการเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่ ความเข้าใจกันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ก็จะนำไปสู่ปัญหาทางครอบครัวและสังคมได้ Wuttinant (2020) กล่าวได้ว่า ปัญหาใหญ่ในทุกสังคม และเป็นเรื่องของปัญหาในครอบครัว และ นำมาซึ่งความขัดแย้ง หนึ่งในปัจจัยหลัก คือ ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารที่ผิดพลาด และคลาดเคลื่อน พบว่าการสื่อสารที่มีต่อผู้สูงวัยมักประสบกับความล้มเหลว ไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของผู้ที่ต้องการจะสื่อสาร อาจเนื่องจากเหตุปัจจัยเกี่ยวกับตัวของผู้สูงวัยเอง หรือลูกหลาน ผู้ใกล้ชิด ที่มักขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสารกับผู้สูงวัย ทำให้ไม่สามารถเข้าใจถึงความคิด อารมณ์ และความต้องการของผู้สูงวัย (Karseewong and Kongthanachayopit, 2015) ทั้งนี้ ผู้ดูแล ครอบครัว ผู้ใกล้ชิด ควรได้ตระหนักหรือมีความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงตามสภาพของผู้สูงวัย การที่ไม่มีความเข้าใจในธรรมชาติของผู้สูงวัยจะทำให้ขาดทักษะในการสื่อสารกับผู้สูงวัย โอกาสที่จะเกิดการทำร้ายทางจิตใจแก่ผู้สูงวัยทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจมักเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้น เพื่อให้บรรลุผลในการสื่อสารกับผู้สูงวัย ลูกหลานและคนในครอบครัว ต้องเข้าใจ ต้องใจเย็น ต้องมีความอดทนอดกลั้น พร้อมกับมีความเมตตา มอบความรักความเข้าใจ เมื่อได้มีการสื่อสารกับผู้สูงวัยก็จะเป็นไปด้วยความราบรื่น และอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้การสื่อสาร ของลูกหลานหรือ คนในครอบครัวต่อผู้สูงวัย มีประสิทธิภาพ คือ เรื่องของ **สติ** คำว่าสติ คือ การระลึกได้ การตื่นรู้ เป็นอาการของจิต ที่สามารถควบคุม การกระทำ คำพูด และควบคุมจิตใจ ให้ไปในทางที่เหมาะสม ที่ถูกที่ควร (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2011) สติจึงมีความสำคัญมากในการดำเนินชีวิต

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจ และ เห็นถึงความสำคัญในการสื่อสารกับผู้สูงวัย ด้วยการนำหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับหลักสติ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารกับผู้สูงวัย เพื่อมุ่งหวังให้เกิดกระบวนการสื่อสารอย่างสันติสุขระหว่างผู้สูงวัยกับลูกหลาน หรือบุคคลใกล้ชิด เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัยตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักสติในการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการโดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัย บทความและหนังสือต่างๆ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 แนวคิดการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัยตามศาสตร์สมัยใหม่โดยมีแหล่งสืบค้นข้อมูล ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและมีประเด็นย่อยในการวิเคราะห์เกี่ยวกับ ปัญหาและสาเหตุการสื่อสารกับผู้สูงวัย แนวคิด หลักการ และองค์ประกอบของการสื่อสารอย่างสันติในการสื่อสารกับผู้สูงวัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาหลักสติในการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทโดยมีแหล่งสืบค้นข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และแหล่งสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องและมีประเด็นย่อยในการวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักสติปัญญา 4 หลักจากสุภาชิต

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม แยกแยะจัดหมวดหมู่ข้อมูล สรุปเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำหลักสติกับแนวคิดการสื่อสารอย่างสันติเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ศึกษาและนำเสนอการประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัย

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษา ทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัยตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงวัยเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในด้านร่างกายนั้นผู้สูงวัยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของระบบต่างๆภายในร่างกายไม่ว่าจะเป็นระบบผิวหนังที่เหี่ยวแห้ง ขาดความยืดหยุ่น ระบบประสาทสัมผัสที่จะมีการเสื่อมลงของตา หู และ ระบบประสาทเซลล์สมองระบบทางเดินอาหารระบบกล้ามเนื้อและกระดูก ระบบทางเดินหายใจระบบความเสื่อมของหลอดเลือดและหัวใจ ระบบทางเดินปัสสาวะระบบต่อมไร้ท่อ การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ของผู้สูงวัยอันได้แก่ความวิตกกังวล ความเครียด จนนำไปสู่ภาวะซึมเศร้า อีกทั้งปัจจัยทางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสาเหตุของปัญหาทางกายและใจของผู้สูงวัย เช่นการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม บทบาทหน้าที่การทำงานที่ลดลง จากที่เคยเป็นผู้ที่หาเลี้ยงครอบครัวเป็นหัวหน้าครอบครัวแต่กลับต้องอาศัยพึ่งพิงผู้อื่น ไม่มีรายได้เป็นของตนเอง ซึ่งผู้สูงวัยส่วนใหญ่ ใช้ชีวิตอยู่กับครอบครัวลูกหลาน ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ด้วยการสื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างลูกหลานกับผู้สูงวัยในบทนี้ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการสื่อสารเพื่อให้อยู่ร่วมกับผู้สูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสรุปความหมายได้ว่า การสื่อสารคือ กระบวนการถ่ายทอดสาร จากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร เพื่อสื่อความหมาย สร้างความเข้าใจที่ตรงกันของมนุษย์ อันเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจต่อกัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยกระบวนการสื่อสาร อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) การสื่อสารเชิงวจนภาษา (Verbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยใช้ภาษาพูดหรือภาษาเขียนเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสาร เช่น การพูดภาษาต่างๆ หรือการเขียนเป็นภาษาต่างๆ 2) การสื่อสารเชิงอวัจนภาษา (Non-verbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยรหัสหรือสัญลักษณ์อย่างอื่นที่ไม่ใช่ภาษาพูดหรือภาษาเขียน เช่น การกอด การสัมผัส การแสดงออกกับกิริยา สีหน้า ท่าทาง การส่งข้อความทางออนไลน์ต่างๆ เป็นต้น

โดยในการสื่อสารกับผู้สูงวัยนั้น ผู้วิจัยได้นำเสนอ แนวคิดการสื่อสารอย่างสันติ คือ “การสื่อสารโดยไร้ความรุนแรง” (Nonviolent Communication ; NVC) เป็น แนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทักษะภาษาและการสื่อสาร โดยมีมุมมองความสัมพันธ์ในลักษณะของการเปิดใจเพื่อสังเกตการกระทำ (Observation) ความรู้สึก (Feelings) การรับฟังความต้องการเบื้องต้น (Needs) ของตนเองและของผู้อื่นอย่างใส่ใจ ซึ่งเป็นการ เปิดทางให้เกิดความเคารพ ความเอาใจใส่ ความเข้าใจ และก่อให้เกิดความปรารถนาร่วมกัน ระหว่างคู่สื่อสารในการ “ให้จากหัวใจ” โดยการร้องขอ (Requests) สิ่งที่เราต้องการจากผู้อื่น เพื่อให้ระดับชีวิตของเราในการอยู่ร่วมกันดีขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวคิดหลักสติในการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทผลการวิจัยพบว่าในสมัยพุทธกาลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ใช้การสื่อสารที่ประกอบด้วยสติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณธรรม ซึ่งนับว่าการสื่อสารมีความสำคัญต่อตนเอง และ ต่อการอยู่ร่วมกันให้เกิดสันติสุขได้ ดังสรุปความหมายของ สติ ได้ว่า คือ ความระลึกถึง ความระลึกรู้ได้ ไม่เผลอ จำการที่ทำและคำพูดที่พูดได้ ตลอดถึงความระมัดระวัง ประโยชน์สูงสุดของความเป็นผู้มีสติ คือความเป็นผู้ไม่ประมาท โดย สติ นั้นมี 2 ประเภทคือ สัมมาสติ เป็นสิ่งที่ เป็นธรรม เป็นประโยชน์ และมีจาสติเป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ไม่เป็นประโยชน์ (Thai Tripitakas: 24/115/264) สติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทนับว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะการสื่อสารที่ต้องแสดงออกมา หากใช้สติในการพิจารณาก่อนการพูดหรือการแสดงออก จะทำให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ การสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาทั้งสั้น โดยเฉพาะการใช้วาจา ที่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานไว้คือการสื่อสารอย่างสันติด้วยหลักวาจาสุภาพ (Thai Tripitakas: 22/198/338) ซึ่งประกอบด้วย 1) พูดได้ถูกกาลเทศะ คือ พูดในเวลาที่เหมาะสม พูดในสถานที่เหมาะสม พูดให้เหมาะสมกับเรื่องที่กำลังพูด 2) พูดคำจริงหรือวาจาจริง คือ การกล่าวนั้นต้องเป็นคำจริง และ ผู้พูด ก็พูดด้วยใจบริสุทธิ์ 3) พูดสุภาพหรือวาจาสุภาพ หมายถึง การกล่าว วาจาด้วยภาษาที่มีความสุภาพ ฟังดูไพเราะ ไม่หยาบคาย เป็นการพูดที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกดี 4) พูดมีประโยชน์ หรือวาจาที่มีประโยชน์ คือการกล่าวที่เกิดผลดี เป็นวาจาที่ควรแก่การพูดและการฟัง ไม่มีแผ่ด้วยวาจาหยาบ 5) พูดด้วยจิตมีเมตตา หมายถึง พูดด้วยเจตนาที่ดี มีความรัก ความมีเมตตาจิต มีความปรารถนาดี อยากเห็นผู้อื่นมีความสุข

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อการประยุกต์ใช้หลักสติในการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัย ผลการวิจัย พบว่าเมื่อก้าวเข้าสู่ภาวะผู้สูงวัยแล้ว ย่อมหนีไม่พ้นความเปลี่ยนแปลงทั้งความเสื่อมถอยทางด้านร่างกาย ความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจและอารมณ์ ความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่างๆเหล่านี้เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาการสื่อสารกับผู้สูงวัย ซึ่งหากเราไม่เข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของผู้สูงวัย จะทำให้การอยู่ร่วมกันเกิดปัญหาความสัมพันธ์ ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการนำหลักสติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัย เพื่อให้การสื่อสารกับผู้สูงวัยเป็นไปด้วยดีและยังได้นำ หลักวาจาสุภาพ 5 ประการ อันประกอบด้วย 1.การพูดถูกกาล กล่าวคือ พูดในเวลาที่เหมาะสม 2. พูดคำจริง หรือวาจาจริง 3. พูดสุภาพหรือวาจาสุภาพ คือ การพูดด้วยภาษาที่สุภาพ ไพเราะ ไม่หยาบคาย 4. พูดมีประโยชน์ หรือวาจาที่มีประโยชน์ 5.พูดด้วยจิตที่มีเมตตา มาเป็นหลักธรรมเสริมสร้างให้การสื่อสารกับผู้สูงวัยเกิดประสิทธิภาพเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยมีหลักสติมาประยุกต์ใช้ดังนี้ **1. สติต่อตนเอง** คือ การมีสติระลึก รู้ อยู่ที่ตัวเอง มีสติ พิจารณา ที่ใจที่กายตนเอง การมีสติระลึกต่อคุณบิดามารดา คือ การมีสติใคร่ครวญถึงบุญคุณของบิดา มารดาที่เป็นผู้สูงวัย, การมีสติระลึกต่อหน้าที่ของตนเองในฐานะลูก คือ การมีสติ สำนึกต่อหน้าที่ของตนเอง, การมีสติต่อการพูดและการกระทำของตนเองที่ปฏิบัติต่อผู้สูงวัย คือ การมีสติต่อกระกระทำของตนเอง พิจารณาและมีความยับยั้งได้

ว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ 2. **สติต่อผู้สูงวัย** คือ การมีสติในการหมั่นสังเกตด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของผู้สูงวัย มีสติในการรับฟังผู้สูงวัยเพื่อให้เข้าใจในสิ่งที่ผู้สูงวัยต้องการจะสื่อสาร มีสติในการพูดกับผู้สูงวัย พิจารณาในคำพูด ก่อนจะพูดออกไป มีสติในการแสดงออก ทางสีหน้า ท่าทาง และอารมณ์ ต่อผู้สูงวัย มีสติระลึกรู้ต่อการแสดงออกของตนเอง อยู่ทุกขณะ

องค์ความรู้ใหม่

Pictur 1: Mindfulness for Communication

1. สื่อสารอย่างมีสติกับตนเอง

1) **รู้ตัว** คือ มีความตื่นรู้ในการพิจารณาภายในใจ และ รู้ในการกระทำของตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำ และสิ่งใดไม่ควรทำ การนำหลักสติมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารกับตนเอง เพื่อให้มีความพร้อม ก่อนที่จะสื่อสารกับผู้สูงวัย 2) **รู้คุณ** คือการมีสติรู้ ระลึกถึงพระคุณของบิดามารดาซึ่งเป็นผู้สูงวัย ตระหนักถึงบุญคุณพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ว่าท่านเป็นผู้มีพระคุณ ซึ่งการตระหนักรู้ในบุญคุณจะทำให้เกิดสติที่จะรู้ถึงหน้าที่ ในลำดับถัดไปได้ 3) **รู้หน้าที่** คือ การรู้ถึงหน้าที่ ที่ควรกระทำต่อผู้สูงวัย ที่เป็นผู้ใหญ่ที่ควรเคารพรักในครอบครัว การมีสติรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองจะทำให้ปฏิบัติต่อผู้สูงวัยได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เพราะมีสติรู้ในสิ่งที่ต้องทำ

2. สื่อสารอย่างมีสติกับผู้สูงวัย

1) **รู้สังเกต** คือการมีสติ รู้ดูแลผู้สูงวัย ทั้งทางด้านร่างกาย และ จิตใจ คือ การที่มีสติพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายของผู้สูงวัย ความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เมื่อมีสติรู้ถึงสภาพร่างกายที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้สูงวัยแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจและดูแลท่านได้ดียิ่งขึ้น 2) **รู้พูด** คือการมีสติในการรู้ที่จะพูดกับผู้สูงวัย ภาษาที่ฟังเข้าใจง่าย และ ถูกกาลเทศะ ใช้คำพูดที่สุภาพ มีหางเสียง ลงท้ายด้วยคำว่า ค่ะ หรือ ครับ ระมัดระวังในการใช้คำพูด รวมถึงจังหวะ ความรวดเร็วก็ควรมีอย่างพอดี คือ ไม่เร็ว ไม่กระชั้นชิด จนเกินไป รวมไปถึงการแบ่งวรรคตอนของคำ ควรแบ่งให้ถูกต้อง ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากพูดผิดพลาดไป ความหมายก็จะผิดตามไปด้วย ลำดับต่อมาต้องใช้สติในการพิจารณาว่า เรื่องใด ควรพูด และเรื่องใด ไม่ควรพูด มีประโยชน์ หรือไม่ 3) **รู้ฟัง** คือ การมีสติรับฟังผู้สูงวัย ฟังอย่างตั้งใจ ว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ผู้สูงวัยต้องการจะสื่อสาร เมื่อมีการรับฟังอย่างตั้งใจจึงจะสามารถเข้าใจและสื่อสารกับผู้สูงวัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) **รู้แสดงออก** คือ การมีสติ รู้แสดงออกต่อผู้สูงวัย ทั้งที่เป็นภาษา คำพูด หรือการแสดงท่าทางด้วยการ โอบกอด ยิ้ม หรือการ

สัมผัส รวมถึงการสื่อสารในช่องทางออนไลน์ ที่เป็นการแสดงความรักความห่วงใย ก็ต้องมีสติพิจารณาว่าแสดงออกอย่างไร จะเป็นการช่วยเสริมสร้างให้ผู้สูงวัยมีกำลังใจในการดำเนินชีวิตต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าผู้สูงวัยเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การเสื่อมถอยของอวัยวะที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ประกอบกับความไม่เข้าใจในภาวะความเปลี่ยนแปลงของผู้สูงวัย ทำให้ ลูกหลาน หรือ ผู้ดูแลใกล้ชิด ประสบปัญหาการสื่อสารกับผู้สูงวัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Thongpradab (2019) ผู้สูงวัยมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประสาทสัมผัสทั้งห้าที่มีผลต่อจิตใจและอารมณ์ทำให้เกิดความคิดในทางลบกับตัวเองและสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว การสื่อสารทำความเข้าใจผู้สูงวัยจะเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจปัญหาและให้ความช่วยเหลือซึ่งผู้สูงวัยต้องการได้รับการดูแลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งสาร ไปยังผู้รับสาร เพื่อสื่อความหมาย สร้างความเข้าใจที่ตรงกันของมนุษย์ อันเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจต่อกัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยกระบวนการสื่อสาร อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) การสื่อสารเชิงวจนภาษา 2) การสื่อสารเชิงอวัจนภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสื่อสารเชิงอวัจนภาษา ด้วยการแสดงอาการกิริยาท่าทาง การโอบกอด แสดงความรักกับผู้สูงวัย ทั้งเพราะนอกจากการสื่อสารด้วยคำพูดที่สามารถสร้างความรักความเข้าใจต่อผู้สูงวัยแล้ว พบว่า การแสดงออก ด้วยการกอดก็เป็นการเสริมสร้างกำลังใจให้ผู้สูงวัยได้ด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thummaku and Siri Wattanakul (2015) พบว่า การกอดสัมผัสรัก เป็นการโอบกอดอย่างใกล้ชิดด้วยแขนเพื่อแสดงออกถึงความรักต่อผู้รับ การกอดเป็นสัมผัสแรกที่ทุกคนควรได้รับเพราะเป็นสิ่งที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และมั่นคง การกอดจากบุคคล ที่รักและปรารถนาดีเป็นพลังสัมผัส (Therapeutic Touch) และยังทำให้ผู้ถูกกอดรู้สึกดี ผ่อนคลาย และรู้สึกมีความสุข ยังช่วยสร้างความสมดุลให้กับร่างกาย ผลวิจัยพบว่า ผู้ที่ได้รับการกอด มีพลังใจและการพัฒนาในทางที่ดี ในสังคมผู้สูงวัย (Aging Society) ผู้ที่ดูแลผู้สูงวัย ใช้การกอดในการดูแล ผู้สูงวัย เพื่อเป็นการสร้างสัมพันธ์อันดี ให้เกิดความอบอุ่นและเป็นพลังใจให้ผู้สูงวัยมีกำลังใจ ที่จะใช้ชีวิตต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าสติในการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงวางรากฐานไว้ คือการสื่อสารอย่างสันติด้วยหลักวาจาสุภาสิต ซึ่งประกอบด้วย 1) พูดได้ถูกกาลเทศะ 2) พูดคำจริง 3) พูดสุภาพ 4) พูดมีประโยชน์ 5) พูดด้วยจิตมีเมตตา ทั้งนี้ การพูดหรือการสื่อสารด้วยวาจานั้นสามารถให้คุณให้โทษได้ สามารถพลิกวิกฤตความขัดแย้งให้เป็นโอกาส สามารถทำให้มนุษย์มีความเข้าใจและมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Srisuporn Attadipo (2006) พบว่า หลักการสื่อสารตามแนวพุทธคือหลักการใช้วาจาสุภาสิตเป็นหลักการสื่อสารของพุทธสันติวิธีที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพโดยสันติ เพราะวาจาเป็นเครื่องมือ ในการสื่อสารความรู้สึกนึกคิด ในการทำให้เกิดสันติภาพ ดังนั้นในการพูดจะกล่าวถ้อยคำใดนั้น ควรคิดก่อนว่าสิ่งที่พูดออกไปนั้นถูกต้องสอดคล้องความจริงหรือไม่ เพราะการกล่าวเท็จทำให้เกิดความเสียหาย ทำอันตรายได้ทั้งตนเองและผู้อื่น เมื่อใดก็ตามที่จะเปล่งวาจา พึงเปล่งแต่วจีสุจริตและถ้อยคำที่ถูกกาลเทศะ พูดคำสัตย์จริง พูดคำไพเราะอ่อนหวาน เป็นประโยชน์และมีจิตเมตตาเป็นที่ตั้งเสมออันจะเกิดผลดีมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้ฟัง เพราะการพูดนั้น แม้จะใช้คำพูดที่ดีเป็นคำจริง เป็นคำสุภาพมีประโยชน์ แต่หากไม่ถูกกาลเทศะผู้ฟังยังไม่พร้อมที่จะรับฟังแล้วจะก่อให้เกิดผลเสียได้ นอกจากนี้ การศึกษาของ แสดงให้เห็นว่าหลักการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนา ความหมายครอบคลุมถึงเรื่องการสื่อสารของมนุษย์ทั้งในเรื่อง การรับรู้ การพูด การฟัง การเปิดรับการสื่อสาร การคิดและการเชื่อ ซึ่งหลักการสื่อสารตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถนำมา

ประยุกต์ใช้ในการสื่อสารยุคปัจจุบัน จัดเป็นหลักการสื่อสารที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพทั้งในการสื่อสารและในการส่งเสริมให้เกิดจริยธรรมในการสื่อสาร นอกจากนี้ Assawadhammanond (2018) ได้แสดงถึงเป้าหมายของการสื่อสารในทางพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์ ความดีงาม ความถูกต้องทั้งแก่ผู้ส่งสาร เนื้อหาของสาร และแก่ผู้รับสารเพื่อก่อให้เกิดปัญญาด้วยอรรถสาระของคำพูด ถ้อยคำที่มีประโยชน์ถูกต้องตามหลักศีลธรรมจากระดับการสื่อสารทั่วไปสู่การสื่อสารที่มุ่งขัดกิเลสของผู้พูดและผู้ฟังเพื่อทำให้ปัญญาเจริญขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สามารถแยกการใช้สติในการสื่อสาร คือ 1. การใช้สติในการสื่อสารกับตัวเอง 2. การใช้สติในการสื่อสารกับผู้สูงวัย โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ การประยุกต์ใช้สติในการสื่อสารกับตนเอง ทำให้ประการแรก สามารถสื่อสารกับตนเองเป็น เกิดการตระหนักรู้เกิดสติในการรู้ระลึกคุณบิดามารดา ว่าท่านเป็นบุพการี ผู้มีคุณอันยิ่งใหญ่ เป็นผู้ให้กำเนิด และเลี้ยงดูอุปการะเรา เราจึงต้องมีสติระลึกถึงบุญคุณด้วยความกตัญญู และใช้สติในการระลึกต่อหน้าที่ของตนในฐานะลูกว่าควรปฏิบัติต่อบิดามารดา เช่นไร สอดรับกับนิทานชาดกเรื่องโสมนันทชาดกกว่า เมื่อครั้งพระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโสมนกุมาร ได้บังเกิด ในตระกูลพราหมณ์มีน้องชายชื่อ นันทกุมารอาศัยอยู่กับบิดามารดาไม่ไ่การมีครอบครัวอยากใช้ชีวิต กับ บิดามารดาต่อไปด้วยหวังจะช่วยกันดูแลบุคคลทั้งสี่ จึงได้ออกบวช สองพี่น้องต่างช่วยกันดูแล บิดามารดาตั้งแต่เช้าจรดเย็นหุงหาอาหาร ทำความสะอาดที่หลับที่นอน จนเป็นที่เรียบริยแล้ว สองพี่น้องก็ออกไปหาผลไม้ จนเย็นก็กลับมาพร้อมผลไม้เพื่อนำมาให้บิดามารดาวันหนึ่ง นันทกุมารผู้เป็นน้อง คิดว่าอยากหาผลไม้ที่สุดเลิศรส ให้บิดามารดาได้บริโภคจึงได้รับออกไปก่อนพี่ชายปรากฏว่าผลไม้ที่หามาได้ลูกใหญ่บ้าง เล็กบ้าง มาให้บิดามารดาบริโภค ส่วนโสมนดาบส ก็ได้ออกไปหาผลไม้ดีๆ เพื่อนำมาให้แก่บิดามารดา แต่ผลไม้นั้นก็เน่าเสียไปหลายวันเนื่องจากน้องชายหาผลไม้มาถึงก่อน แต่เป็นผลไม้ที่สุกๆ ดิบๆ ได้กล่าวตักเตือนน้องชายว่า หรือนำผลไม้ ไม่มีประโยชน์มา ยิ่งจะทำให้พ่อแม่มีอายุสั้น แต่น้องชายก็ไม่ได้เชื่อฟัง ยังมีความปรารถนาดีที่ขาดซึ่งปัญญาไม่ยอมเชื่อฟัง โสมนดาบสจึงได้ขับไล่น้องชายไปอยู่ที่อื่นเพื่อบำเพ็ญสมณธรรมเป็นเวลาหลายปี ต่อมาเมื่อนานนักผิได้มาขอขมาดาบสพี่ชายและขอกลับมาช่วยดูแลบิดามารดา จากชาดกนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดูแลมารดาบิดา และ เป็นเจตนารมณ์ของชาดกที่ต้องการปลูกฝังเรื่องความกตัญญูตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา (Thai Tripitakas: 28/92-183/71-84) ประการต่อมาเป็นการประยุกต์ใช้สติต่อการพูด และการกระทำ ของตนเอง ที่ปฏิบัติต่อผู้สูงวัย ในฐานะที่ตนเองมีหน้าที่ต้องปรณิบัติเลี้ยงดูบิดามารดาที่เป็นผู้สูงวัย ต้องมีสติในการพูด พูดให้ไพเราะเหมาะสม ถูกเวลา มีประโยชน์ประกอบด้วยเมตตาเข้าใจในความเป็นผู้สูงวัย ให้กำลังใจท่านดูแลท่านตามสมควร ควรมีสติระลึกถึงหน้าที่ตนเองว่าได้กระทำขาดตกบกพร่องไปตรงไหนหรือไม่ ใส่ใจต่อการดูแลผู้สูงวัยจากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาของ Mutukan (2014) ได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยในหนังสือมงคลชีวิตว่าการบำรุงบิดามารดาเป็นมงคลชีวิต เป็นความดีพิเศษอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้กระทำมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต การปฏิบัติตามมงคลข้อนี้ คือ การบำรุงบิดามารดา หรือข้อใดข้อหนึ่งในมงคล 38 ประการ ถือว่าเป็นอุดมมงคลชีวิต ในพระพุทธศาสนามองเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามมงคลสูตร ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติ สักการะต่อมารดาบิดา ผู้สูงวัย ผู้มีพระคุณทั้งหลายด้วยกายกรรม คือการนอบน้อมถ่อมตนคอยรับใช้ใกล้ชิด ปรณิบัติด้วยความกตัญญู ด้วยวจีกรรม คือ พูดคำสัตย์ พูดคำไพเราะอ่อนหวานนำฟังนำเชื่อถือ สรรเสริญคุณท่านด้วยน้ำใจไมตรี ด้วยมโนกรรม คือ มีความคิดดี คิดเกื้อกูลช่วยเหลือท่านสงเคราะห์ท่านยามแก่ชรา ช่วยเหลือการงานแทนท่าน เมื่อทำได้เช่นนี้ก็จะมีความสุขความเจริญในเบื้องหน้า

การประยุกต์ใช้หลักสติ ในการสื่อสารกับผู้สูงวัย ในเรื่องการมีสติในการรับฟังผู้สูงวัย การฟังเป็นทักษะสื่อสารที่สำคัญ เพราะจะทำให้เข้าใจความหมาย ในสิ่งที่อีกฝ่ายต้องการและกำลังจะสื่อความหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Santawisuk (2021) เรื่อง การรับฟังอย่างลึกซึ้ง ตัวช่วยในยามที่ต้องจัดการชีวิต

กล่าวถึงการสื่อสารอย่างสันติกับการรับฟังอย่างลึกซึ้งซึ่งต่างส่งเสริมกันกล่าวว่า ความต้องการคือสิ่งที่เป็นนามธรรมที่ซ่อนอยู่เบื้องลึกคอยขับเคลื่อนการกระทำและพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงความต้องการของผู้สูงวัย ผ่านการรับฟังอย่างลึกซึ้งที่รับรู้ความรู้สึกแล้วค่อยๆ ค้นหาว่าที่รู้สึกแบบนี้เป็นเพราะอะไรต้องการอะไร และผู้สูงวัยต้องการอะไร ซึ่งการที่จะสามารถรับรู้และเข้าใจความรู้สึกและความต้องการของกันและกัน เชื่อมต่อความกรุณาของกันและกันได้และเมื่อนั้นความสัมพันธ์ทางใจ ระหว่างลูกหลานกับผู้สูงวัยก็จะเกิดขึ้นอย่างมีคุณภาพ และเมื่อมีสติในการรับฟังแล้ว ประการต่อมา การพูดก็ต้องประกอบด้วยสติ ใช้การรู้ตัวใคร่ครวญ ว่าสิ่งใด ควรพูด พูดอะไร พูดเมื่อไร มีสติรู้ว่า หากเรื่องใดที่พูดแล้วเกิดปัญหา หรือเป็นการบั่นทอนกำลังใจผู้สูงวัย ก็ควรมีสติยับยั้งชั่งใจ ผ่านกระบวนการคิดทบทวนเสียก่อน

สรุป

การสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัยตามศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่ แนวคิดการสื่อสารอย่างสันติ ซึ่งเป็นวิธีการสื่อสาร ที่มุ่งเน้นการดูแลความสัมพันธ์ไปสู่การทำความเข้าใจในความรู้สึก ความต้องการของทุกฝ่าย เป็นวิธีการสื่อสารที่มีความลึกซึ้ง สามารถนำไปใช้ในการสื่อสารกับผู้สูงวัย เพื่อให้เกิดสันติสุขได้ หลักสติในการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การที่ผู้สื่อสารและผู้รับสารมีสติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวก่อนที่จะสื่อสารออกไป และในฐานะผู้สื่อสารมีหลักธรรมที่ใช้ในการสื่อสารเรียกว่า หลักวาจาสุภาสิต ประกอบด้วย หลักการสำคัญ คือ พูดถูกกาลเทศะ พูดคำจริง พูดสุภาพ พูดมีประโยชน์ พูดด้วยจิตที่มีเมตตา โดยมีความรักเมตตา ปรารถนาดี เพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข และประสบแต่สิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ หลักธรรมในการสื่อสารเช่นนี้ ย่อมเกื้อหนุนให้การสื่อสารเป็นไปอย่างสันติและสามารถนำไปเป็นแนวทางในการสื่อสารกับผู้สูงวัยได้ การนำหลักสติมาประยุกต์ใช้ในการสื่อสารอย่างสันติสุขกับผู้สูงวัยนั้น จึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะสติจะทำให้เกิดปัญญา ที่จะพิจารณาการกระทำ ของตนเอง ทั้ง กาย วาจา และ ใจ ด้วยการมีสติต่อตนเองด้วยการระลึกรู้บทบาทหน้าที่ของตนที่พึงมีต่อผู้สูงวัย และระลึกว่าสิ่งใดที่ควรทำไม่ควรทำกับผู้สูงวัยเพื่อให้ผู้สูงวัยมีความสุข การมีสติต่อผู้สูงวัย คือ การมีสติในการหมั่นสังเกตด้านร่างกาย จิตใจ และ อารมณ์ของผู้สูงวัย มีสติในการรับฟังผู้สูงวัยเพื่อให้เข้าใจในสิ่งที่ผู้สูงวัยต้องการจะสื่อสาร มีสติในการพูดกับผู้สูงวัย พิจารณาในคำพูด ก่อนจะพูดออกไป มีสติในการแสดงออก ทางสีหน้า ท่าทาง และอารมณ์ ต่อผู้สูงวัย มีสติระลึกรู้ต่อการแสดงออกของ ตนเอง อยู่ทุกขณะ คำนึงถึงความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวและการมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 นำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมแผนงานเกี่ยวกับเรื่องผู้สูงวัย ของกรมกิจการผู้สูงอายุ สังกัด กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เกี่ยวกับการให้ความรู้ ส่งเสริม ความรู้กับ ผู้ดูแลและใกล้ชิดในเรื่องการสื่อสารกับผู้สูงวัยเพื่อให้ทราบถึงการสื่อสารที่ดีและเกิดประสิทธิภาพ อันนำมาซึ่งความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว

1.2 ผู้ดูแลผู้สูงวัย นักการศึกษา บุคคลทั่วไป สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการสื่อสารกับผู้สูงวัย ได้อย่างสันติอันเนื่องมาจากการทำความเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้สูงวัยที่เปลี่ยนแปลงทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งต้องการความรัก ความเข้าใจจากบุคคลใกล้ชิด ผู้ดูแลจึงต้องมีสติ สันติในตนเองเพื่อจะสื่อสารออกไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 การสร้างและพัฒนาารูปแบบการสื่อสารกับผู้สูงอายุอย่างสันติ
- 2.2 การพัฒนาหลักสูตรสติกับการสื่อสารของผู้สูงอายุ

References

- Assawadhammanond, C. (2018). Principles of Speech: Buddhism and Toastmaster. *PANIDHĀNA Journal*, 14(1), 32-54.
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. (2019). *Situation of the Thai Elderly*. Nakhonpathom: Mahidol University Institute for Population and Social Research.
- Karseewong, W., & Kongthanachayopit, S. (2015). Communication with Elderly People Suffering from Depression. *Journal of a Thai Journal of Nursing Council*, 30(3), 5-14.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mutukan, P. (2014). *Mongkolchewit*. (10th ed.). Bangkok: Pimwittaya.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2011). *Buddhist Dictionary Glossary Edition*. Bangkok: sahathanmik.
- Phramaha Srisuporn Attadīpo. (2006). *The Application of Subhāsītavācā as Found in the Khuddaka-nikāya to the Propagation of Buddhism*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Santawisuk, T. (2021). Deep Listening Helper Who Assist Your Life. Manpower Potential Development Institute. *Journal for Eastern Economic Corridor*, 1(2), 77-82.
- Thongpradab, J. (2019). The Application of the Theory of Interpersonal Relations to Communicate with Older Adults Who Suffer from Depression. *Journal of a Thai Red Cross Institute of Nursing*, 12(1), 71-79.
- Thummaku, D., & Siri wattanakul, T. (2015). Embrace: Love Touch Improved the Elderly Care. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health*, 8(2), 1-12.
- Wuttinant, P. (2020). Formats Family Counseling and the Elderly. *Buddhist Psychology Journal*, 5(2), 80-91.

อำนาจและปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของผู้หญิงล้านนา ในพื้นที่สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า)*

Power and Factors Affecting the Existence of Lanna Women in Ritual Media Space to Worship Ancestral Spirits (Phi Pu Ya)

¹ทิพย์พชร กฤษสุนทร และ ทิฆัมพร เอี่ยมเรไร

¹Tippatoo Kitsuntorn and Tikamporn Eiamrerai

คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Business, Economic and Communications, Naresuan University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: tippatooenews@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) และ 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่ออำนาจของผู้หญิงล้านนา จากอดีตสู่ปัจจุบัน แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ (ก่อนปี พ.ศ. 1984) ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ (พ.ศ. 1984-2539) และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน (พ.ศ. 2540-2564) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารบันทึก การสังเกตการณ์ภาคสนาม การสัมภาษณ์เจาะลึก และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า 1) ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ การใช้อำนาจผ่านการสวมรอยอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีเป้าหมายเพื่อจัดการทรัพยากรและพิธีกรรมของเครือญาติ ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ การใช้อำนาจผ่านการแปลงร่างใหม่ มีเป้าหมายเพื่อการหารายได้จุนเจือครอบครัว ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน การใช้อำนาจผ่านการแตกตัวตนและความรู้แบบผู้หญิง มีเป้าหมายเพื่อตัวเอง วงศ์ตระกูล และชุมชนสังคม ซึ่งอำนาจในแต่ละยุคอยู่ภายใต้ความเชื่อการบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) 2) ปัจจัยที่ส่งเสริม คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ระบบครอบครัวแบบสังคมล้านนา การแบ่งพื้นที่อำนาจทางวัฒนธรรมหญิงชาย การหล่อหลอมความเชื่อล้านนา และสถานภาพของตัวสื่อพิธีกรรม ปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนา ได้แก่ การอยู่ติดพื้นที่ การสร้างพื้นที่เป็นเพศศักดิ์สิทธิ์ การโยกความรู้และพื้นที่การสื่อสาร ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ระบบครอบครัวเดี่ยว ปัจจัยภายนอก ได้แก่ เศรษฐกิจแบบเงินตรา อิทธิพลของพุทธศาสนา นโยบายจากภาครัฐส่วนกลาง การเข้ามาของเพศที่สามในพื้นที่พิธีกรรม กระแสโลกาภิวัตน์ และสังคมแห่งความเสี่ยง

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค; การดำรงอยู่ของอำนาจผู้หญิงล้านนา; พื้นที่สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า); อำนาจของผู้หญิง; ผู้หญิงล้านนา

Abstract

This research article aimed at the following: 1) examining the power of Lanna women in ritual media in the worship of ancestor spirits (Phi Pu Ya); and 2) examining the factors that

*Received September 7, 2021; Revised September 19, 2021; Accepted October 19, 2021

had driven and obstructed the power of Lanna women from the past to the present. The analysis was carried out in three eras; the era of matriarch (before B.E. 1984); the era of women's changing status and identity formation (B.E. 1984 - 2539); and the era when women participated in tournaments and competitions (B.E. 2540 - 2564) The study employed a qualitative method. The data were collected from documents, field observations, and in-depth interviews. The obtained data were analyzed using a historical approach.

From the study, the following results are found: 1) During the matriarchal era, power was wielded through subrogating the sacred power. The goal was to manage resources and the rituals of kindred. In the era of women's changing status and identity formation, power was used through transformation. The goal was to earn money for the family. In the era when women participated in tournaments and competitions, the power was used through the breakage of identity and Lanna women's knowledge. The goal was to fulfill themselves, family's reputations, and community. The power in each era was always under the belief in the worship of ancestor spirits (Phi Pu Ya); 2) The driving factors were divided into two which were (1) internal factors including Lanna family system, separation of cultural powers between women and men, molding of Lanna beliefs, and status of ritual media, (2) Lanna women-driven factors including the proximity to the space, the establishment of area as a sacred gender, and transfer of knowledge and communication spaces. The obstructing factors were (1) internal factors including the single-family system, and (2) external factors including monetary economy, influence of Buddhism, central governmental policy, the emergence of the LGBT in the ritual spaces, globalization, and risk society.

Keywords: Driving and Obstructing Factors; The Existence of Lanna Women's Power; Ritual Media Space to Worship Ancestral Spirits (Phi Pu Ya); Women's Power; Lanna Women

บทนำ

ด้วยพัฒนาการทางสังคมของล้านนาที่ให้ความสำคัญกับการสืบเชื้อสายทางฝ่ายแม่ (Matriarchal) โดยเฉพาะการให้ฝ่ายชายเข้าไปเป็นแรงงานอยู่ในครอบครัวของฝ่ายหญิงหลังการแต่งงาน สิ่งหนึ่งที่ติดตัวมา กับวัฒนธรรมของชาวล้านนาและยังคงปฏิบัติสืบเนื่องมาจนทุกวันนี้คือ ความเชื่อที่มีต่อบรรพบุรุษของตน ภายหลังจากการล่วงลับดับสูญไปแล้วก็จะกลายสถานะเป็นผีปู่ย่าทำหน้าที่คุ้มครองปกป้องรักษาคนในตระกูลให้อยู่ดีมีสุข รอดพ้นจากการเจ็บป่วย และสิ่งอัปมงคลต่างๆ ขณะเดียวกันก็จะลงโทษ ลูกหลานที่ทำผิดข้อปฏิบัติของสังคม ซึ่งชาวล้านนาเรียกว่า “การผิดผี” จำต้องแก้ไขด้วยการประกอบพิธีกรรมขอขมาที่เรียกว่า “เสียผี” “แก้ผี” หรือ “เลี้ยงผี” (Phanichphant, 2005) ชาวล้านนานิยมจัดหิ้งปู่ย่าไว้บริเวณหัวนอนของตัวเรือนหรือหอผีปู่ย่าภายในบริเวณบ้าน ซึ่งตั้งอยู่ในบ้านลูกสาวคนโตของตระกูล หากลูกสาวคนโตเสียชีวิต หรือไปอยู่ในที่ห่างไกล หิ้งผีปู่ย่าจะย้ายไปตั้งอยู่บ้านลูกสาวคนถัดไป (Thammathi, 2011) ด้วยลักษณะเด่นของโครงสร้างสังคมล้านนาที่มีความเชื่อการบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) เป็นกลไกร้อยรัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจของหญิงชาย ผู้หญิงล้านนาจึงเป็นแกนกลางและมีบทบาทในสายตระกูลทั้งในแง่การเป็นเจ้าของที่ดิน ผู้ผลิตทางการเกษตร การประกอบกิจการค้า ผู้ควบคุมรายรับรายจ่ายเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนไปจนถึงบทบาท

ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับอำนาจของผู้หญิงล้านนาในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรมากเท่าๆ กับผู้ชาย ครอบครัวจึงเป็นฐานอำนาจสำคัญของผู้หญิงล้านนา (Santasombat, 1993) การที่ผู้หญิงล้านนาอยู่ติดที่จึงเป็นเจ้าของหมู่บ้านที่แท้จริง ขณะที่ผู้ชายต้องอุทิศตัวไปกับการบวชเรียน แรงงานไพร่ หรือเกณฑ์ทหาร จากสภาพการณ์ข้างต้นที่อ้างอิงบริบทสังคมเกษตรกรรมถือเป็นจุดเริ่มต้นของ “ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่” (Matriarchal) (ก่อนปี พ.ศ. 1984) ซึ่งสะท้อนสถานภาพอำนาจของผู้หญิงล้านนาเหมือนเกิดขึ้นราวกับธรรมชาติจากการสืบสายตระกูลฝ่ายแม่และความเชื่อการบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า)

จุดเปลี่ยนที่เป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ “ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่” (changing status and creation of identity) (พ.ศ. 1984-2539) ก็คือ ช่วงแรก (พ.ศ. 1984-2316) การเข้ามาของพุทธศาสนาแผ่ขยายและมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในล้านนา บทบาทของพุทธศาสนากลับมาได้ทำให้ความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่เดิมเสื่อมหายไปเพียงเข้ามาในลักษณะที่อยู่เหนือกว่า และกลับกลายเป็นสิ่งที่ดำเนินควบคู่กัน (Ramitanondh, 2002) ช่วงที่สอง ล้านนาสมัยเป็นเมืองประเทศราชแห่งราชอาณาจักรสยามและการขยายอิทธิพลของอังกฤษ (พ.ศ. 2317-2442) การรวมหัวเมืองเป็นมณฑลเทศาภิบาล (พ.ศ. 2443-2476) จวบจนมาถึงการผนวกรวมล้านนาเป็นจังหวัดหนึ่งของไทย (พ.ศ. 2477-2500) การเปลี่ยนแปลงในระยะนี้ จึงเปิดโอกาสให้ส่วนกลางจากสยามเข้ามาควบคุมล้านนา ซึ่งส่งผลให้ขุนนางและเจ้านายในเชียงใหม่เสียอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยใช้วิธีการแสวงหารายได้จากการใช้อำนาจดั้งเดิมของตนเข้ายึดครองที่นาของชาวบ้าน ผ่านวาทกรรม “การกล่าวหาว่าเป็นผีกะ” (ผีบรรพบุรุษที่ถูกหลานไม่ดูแล) และถูกขับไล่ไปอยู่พื้นที่ห่างไกลความเจริญ เช่น เมืองฝาง ไชยปราการ หรือเชียงดาว ซึ่งส่งผลต่อการสืบทอดความเชื่อผีปู่ย่าที่ต้อง “แบ่งผี” จากหิ้งและหอผีปู่ย่าเดิมโยกย้ายตามไปด้วย หรือบางคนก็ละทิ้งผีปู่ย่าไป รวมทั้งการเข้ามาควบคุมการคลังและปฏิรูปจัดเก็บภาษีของส่วนกลาง ทำให้เจ้านายฝ่ายเหนือถูกกลืนอำนาจจึงใช้มิติความเชื่อและศาสนาเป็นเครื่องแสดงความไม่พอใจ (Ganjanapan, 2017) เฉกเช่นกรณีเจ้าอุบลวรรณาธิดาองค์เล็ก (พ.ศ. 2385-2429) ของพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เจ้าหลวงเชียงใหม่ (พ.ศ. 2399-2413) เป็นผู้ที่มีบทบาททางการเมืองท้องถิ่น จึงได้ออกมาเคลื่อนไหวเพื่อตอบโต้นโยบายที่สยามเข้ามาจัดการ โดยใช้วิธีอ้างคำกล่าวของผีบรรพบุรุษที่ประทับร่างทรงผ่านม้าขี่ ซึ่งก็คือตัวเจ้าอุบลวรรณาเอง ในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงให้ยกเลิกการจัดเก็บภาษี (Aksrondit, 2009) และช่วงที่สาม (พ.ศ. 2501-2539) ปัจจัยจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับการเข้ามาของระบบเงินตราที่ได้เปลี่ยนพื้นฐานเศรษฐกิจของครัวเรือน เช่น การเปลี่ยนความหมายของการเสียผีที่ใช้อำนาจของ “เงินสด” มาแทนที่ “สิ่งของอย่างหัวหมู” (Singhanetra-Renard, 2009) การผลิตเชิงพาณิชย์และการอพยพย้ายถิ่นส่งผลให้ผู้หญิงล้านนาถูกผลักไปเป็นแรงงานในโรงงานและอุตสาหกรรมเชิงสมัย ล้วนแล้วแต่ส่งผลต่อบทบาทฐานะของผู้หญิงที่ลดลง (Santasombat, 1993) สิ่งที่สร้างความแปลกใจอยู่ไม่น้อยก็คือ เมื่อชุมชนล้านนาไม่สนใจการตั้งหิ้งผีปู่ย่าและประกอบพิธีกรรม ในทางตรงกันข้ามกลับพบการปลุกฝังลูกสาวให้เลี้ยงดูพ่อแม่และยกระดับฐานะทางครอบครัว (Singhanetra-Renard, 2009) ซึ่งส่งผลทำให้เห็นบทบาทและอำนาจของผู้หญิงล้านนาที่ผูกติดกับความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ต่อมาในสภาพการณ์ปัจจุบันพื้นที่สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) เริ่มมีปัจจัยการเข้ามาปรากฏตัวของเพศที่สาม ทำให้ผู้หญิงล้านนาไม่ได้เป็นเจ้าของและครอบครองเพียงผู้เดียว จึงเข้าสู่ “ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน” (Contesting Space) (พ.ศ. 2540-2564) ผวนกับ Duongdeetaweerat (2005) พบว่า ปัจจัยของตัวสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) หดตัวลงและเริ่มสูญหายไปจากชุมชนก็เป็นผลพวงมาสู่การลดทอนอำนาจของผู้หญิงล้านนาในพื้นที่พิธีกรรมแบบเดิม ขณะที่ Chaisompan (2002) เพิ่มเติมว่า ผู้หญิงล้านนาพยายามใช้ความรู้ในแบบฉบับผู้หญิงเพื่อออกไปสู่พื้นที่การ

สื่อสารรูปแบบใหม่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงตัวตนแบบใหม่ที่ต่างไปจากยุคแรกจะช่วยรักษาสถานอำนาจของผู้หญิงล้านนาอย่างไร

จากลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นการเคลื่อนย้ายอำนาจของผู้หญิงล้านนา โดยทั่วไปแล้วจะเข้าใจกันว่า “อำนาจ” (Power) ได้มาจากการใช้กำลังความรุนแรง เช่น การลงดาบลงหาวาย การใช้กำลังอาวุธ การทำสงคราม การปล้นจี้ การปฏิวัติยึดอำนาจ ฯลฯ การใช้อำนาจไม่จำเป็นต้องได้มาด้วยความรุนแรงเสมอไป แต่ยังเกิดขึ้นได้ด้วยการสร้างความชอบธรรมทางความคิดและจิตสำนึกของผู้คน (Kaewthep and Hinviman, 2008) ยิ่งไปกว่านั้น อำนาจที่ผู้หญิงล้านนาเลือกนำมาใช้มีลักษณะเป็นอำนาจเชิงวัฒนธรรม (Soft Power) ผ่านการหล่อหลอมที่เรียกว่า “ความโน้มเอียงของอุปนิสัย” (Habitus) อย่างการอยู่ภายใต้ความเชื่อการบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ก็จะถูกระบวนกรขัดเกลากทางสังคม ซึ่งทำงานผ่านกลไกการสร้างคามยินยอมพร้อมใจ (Consent) ที่ใช้เวลาในการบ่มเพาะอย่างยาวนานผ่านการซึมซับและรับเข้ามาอยู่ในร่างกาย (Embodiment) และแสดงออกมาอย่างอัตโนมัติแบบไม่รู้ตัว (Bourdieu, 1977) เมื่อพิจารณาว่า “พิธีกรรม” เป็นการสื่อสารประเภทหนึ่งที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงในสามมิติ คือระหว่างมนุษย์-สิ่งของ-สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น การเชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารอย่างผู้หญิงล้านนา (Sender-S) อาทิ ผู้นำของวงศ์ตระกูล (แก้วผี) ผู้ประกอบพิธีกรรม (ร่างทรง/ม้าขี่) หรือผู้จัดเตรียมสิ่งของประกอบพิธีกรรม ส่วนเนื้อหาสาร/เป้าหมาย (Message-M) ขึ้นอยู่กับวาระต่างๆ ที่ต้องการสื่อสาร อาทิ การขอขมา การบอกกล่าว การขอพร การเป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ผู้รับสาร (Receiver-R) คือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมและวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ด้วยวิธีการเช่นไหว้ การฟ้อน หรือการเข้าทรง ผ่านพื้นที่การสื่อสาร (Channel-C) และวัตถุสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม (Kaewthep, 2017) รวมทั้งการเป็นพื้นที่ผลิตความเชื่อของชุมชนที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมได้ง่ายกว่า ด้วยการผู้กระทำการสื่อสาร (Communicator) ไม่ได้จำกัดเฉพาะการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม (แก้วผี) หรือการเป็นม้าขี่ (ร่างทรง) เท่านั้น แต่เข้าไปมีส่วนร่วมในหลายระดับ ได้แก่ ฝ่ายสนับสนุนระหว่างประกอบพิธีกรรม ฝ่ายผู้จัดเตรียมวัสดุที่ใช้ในการประกอบพิธี และฝ่ายจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม อันเป็นผลมาจากการแบ่งพื้นที่อำนาจทางวัฒนธรรม (Space and Power) ที่กำหนดให้ผู้หญิงล้านนาไปมีส่วนร่วมในความเชื่อนั้น การนับถือผีวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติที่เป็นระบบคึดอยู่รอบกรอบ จึงเป็นพื้นที่อันชอบธรรมของผู้หญิงล้านนาที่จะแสดงอำนาจออกมาได้อย่างเต็มที่ ประกอบกับสภาพชีวิตทั่วไปในโลกในชีวิตประจำวันและพื้นที่การสื่อสารทั้งในโลกศักดิ์สิทธิ์อย่างพิธีกรรมมีลักษณะการสั่นไหวเชื่อมโยงไปมาและไม่ได้แยกขาดจากกันเสียทีเดียว ทำให้สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ยังคงเป็นพื้นที่รักษาสถานอำนาจของผู้หญิงล้านนาได้

การศึกษาก่อนหน้านี้แสดงให้เห็นถึงการใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงในมิติต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และความเชื่อของล้านนาที่เน้นวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ขณะที่งานวิจัยนี้สนใจมิติเชิงอำนาจของผู้หญิงล้านนาผ่านการศึกษาเชิงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ด้วยการเติมมิติด้านกาลเวลาในแต่ละยุคสมัย (Time Dimension) เพื่อให้เห็นมิติของการเชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรค อีกทั้งกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำอำนาจของผู้หญิงล้านนาที่เลือกสรรมาต่อกรในพื้นที่การสื่อสารแห่งนี้ ซึ่งหากข้อค้นพบของผู้วิจัยดังกล่าวเป็นจริง จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ทางการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างอำนาจของผู้หญิงที่สามารถโยกย้ายส่งต่อไปสู่ผู้หญิงล้านนาและผู้หญิงกลุ่มอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงอำนาจของผู้หญิงล้านนาในพื้นที่สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษาพัฒนาการอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) และปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่ออำนาจของผู้หญิงล้านนา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เป็นบันทึก งานวิจัย งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ หนังสือ บทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิงและพิธีกรรมล้านนา การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตการณ์ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล และนำมาวิเคราะห์สรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับสื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน 2) ทฤษฎีสตรีนิยมเชิงวิพากษ์กับเพศภาวะในอุษาคเนย์ 3) แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงล้านนาและการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างอำนาจ 4) แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างสังคม VS ผู้กระทำและการปฏิบัติการ และ 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงกับการเสริมสร้างอำนาจในพื้นที่พิธีกรรมและพื้นที่อื่นๆ ในสาขาสังคมวิทยาและสาขาการสื่อสาร งานวิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงล้านนา งานวิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรมล้านนาเพื่อบูชาบรรพบุรุษต่างๆ และนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ลงพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านต่างๆ ของล้านนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน และทำให้เห็นร่องรอยของบริบททางประวัติศาสตร์ที่เข้าปะทะกับสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ส่งผลต่ออำนาจของผู้หญิงล้านนา นอกจากนี้ปรากฏบริบทชุมชนที่มีลักษณะซ้อนทับระหว่างชุมชนแบบชนบท แบบเมือง และแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่การประกอบพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) และการปรากฏตัวของผู้หญิงล้านนาในพื้นที่การสื่อสารที่หลากหลายทั้งบริเวณในครัวเรือน ภายในชุมชน และภายนอกชุมชน ชุมชนแบบชนบท ได้แก่ อำเภอพร้าว อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ฮ่องสอน และอำเภอดอยหล่อ ชุมชนแบบเมือง ได้แก่ อำเภอเมือง และชุมชนแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท ได้แก่ อำเภอสารภี อำเภอสันกำแพง และอำเภอสันทราย (ดำเนินการลงพื้นที่ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2564)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 30 คน ดังต่อไปนี้

1) ผู้หญิงล้านนาที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้สัมผัสกับพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ซึ่งกำหนดเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ (1) เกณฑ์การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) และสามารถขยายการสื่อสารไปสู่พื้นที่ในชีวิตประจำวันกับการเสริมสร้างอำนาจ ในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) จำนวน 12 คน ได้แก่ ผู้หญิงล้านนาที่มีบทบาทเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม (เจ้าผี) และมาชี (ร่างทรง) ผู้หญิงล้านนาที่มีบทบาทเป็นฝ่ายสนับสนุนระหว่างประกอบพิธีกรรม ผู้หญิงล้านนาที่มีบทบาทเป็นฝ่ายจัดเตรียมวัสดุในการประกอบพิธีกรรม และผู้หญิงล้านนาที่มีบทบาทเป็นฝ่ายจัดเก็บรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม (2) เกณฑ์เรื่องอายุที่ต่างกันและประสบการณ์ในการเข้าร่วมพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ในฐานะผู้รับสาร (receiver) จำนวน 12 คน ได้แก่ ผู้หญิงล้านนาวัยสูงอายุหรืออาวุโส (อายุ 60 ปีขึ้นไป) คือ กลุ่มที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ในอดีต ผู้หญิงล้านนาวัยกลางคน (ผู้ใหญ่) (อายุ 30-59 ปี) คือ กลุ่มที่

ประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ในยุคที่มีการเปลี่ยนผ่านของตัวสื่อ ผู้หญิงล้านนา วัยรุ่นและวัยเด็ก (อายุ 15-29 ปี) กลุ่มที่มีประสบการณ์หรือไม่มีประสบการณ์ตรงกับสื่อพิธีกรรมบูชา บรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) แต่อาจจะได้รับการถ่ายทอด หล่อหลอม และเรียนรู้จากบุคคลในครอบครัว หรือสถาบัน ทางสังคมต่างๆ และผู้หญิงที่มีบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมหรือผู้รับสารภายนอก (outsider)

2) ผู้ชายและเพศที่สาม จำนวน 4 คน เป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่พิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) เพื่อให้เห็นการปรับเปลี่ยนการใช้อำนาจของผู้หญิงล้านนาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง

3) นักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน เป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และสนใจ ศึกษาค้นคว้าวิจัยและทำงานด้านพิธีกรรมล้านนาศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษาดังนี้

1) แบบบันทึก พัฒนาการอำนาจของผู้หญิงล้านนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนาม ประลองและแข่งขัน ผ่านเกณฑ์การวิเคราะห์ การสร้างอำนาจ (แหล่งที่มา ลักษณะของอำนาจ) การใช้อำนาจ (รูปแบบ จุดมุ่งหมาย และเป้าหมายของการใช้อำนาจ) การรักษาอำนาจ (การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอำนาจ) บริบททางสังคมล้านนา รวมทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรค (ก่อนปี พ.ศ. 1984 - 2564) ที่ได้จากการเก็บ รวบรวมข้อมูลเป็นเอกสารบันทึก (Documentary Data) เช่น งานวิจัย งานเขียนเชิงประวัติศาสตร์ และ หนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิงและพิธีกรรมล้านนา โดยมีการระบุแหล่งข้อมูลที่ได้เอกสารมาอย่างชัดเจน พร้อม ระบุชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง สถานที่พิมพ์ ระบุปีที่พิมพ์ มีการคัดลอกข้อมูลด้วยการถ่ายเอกสารและบันทึกไว้ในเครื่อง คอมพิวเตอร์

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาทัศนะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบเกี่ยวกับ (1) ความสัมพันธ์ของผู้มีส่วนร่วมและองค์ประกอบของสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) (2) เจเนอซของสังคม ล้านนาในแต่ละยุคที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การสื่อสารและอำนาจของผู้หญิงล้านนา (3) คุณลักษณะของผู้หญิง ล้านนา ได้แก่ คุณลักษณะเฉพาะ บทบาททางสังคม สถานภาพทางสังคม และความสามารถทางการสื่อสาร โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ที่ไม่ถามซ้ำ ตามประเด็นข้อคำถามโดยมุ่งได้ความถูกต้องและตรงประเด็นของข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้การจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียงเป็นอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล

3) การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) แบบมีส่วนร่วม (Participation) ด้วยตนเองของผู้วิจัย เพื่อศึกษาปรากฏการณ์และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) โดยมีกรอบในการสังเกตคือ (1) บทบาทหน้าที่ของผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม ได้แก่ ผู้นำในการประกอบพิธีกรรม (เจ้าผี) ม้าขี่ (ร่างทรง) สมาชิกผู้เข้าร่วมพิธีกรรม (เพศ วัย อายุ ความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือญาติและสาย ตระกูล การแบ่งแยกกันทำงาน) ผู้จัดเตรียมสิ่งของในการประกอบพิธีกรรม (2) การประกอบพิธีกรรม (ขั้นตอน บทบาทของสิ่งของที่ใช้ประกอบพิธีกรรม สถานที่และตำแหน่งที่ตั้งของหิ้งหรือห่อผีปู่ย่า และข้อห้าม) (3) ช่วงเวลาที่ประกอบพิธีกรรม ช่วงเวลาปกติตามประเพณีระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี (เดือน 9 ตามปฏิทินล้านนา) ช่วงเวลาพิเศษ เช่น การแต่งงาน (การใส่ผี-บ้านผู้หญิง หรือการขอยผี-บ้านผู้ชาย) และการขึ้นบ้านใหม่ โดยผู้วิจัยใช้การจดบันทึกและเครื่องบันทึกภาพเคลื่อนไหวในการบันทึกข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงและพิธีกรรมล้านนา ได้แก่ วิธีการสร้าง อำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาอำนาจ คุณลักษณะของสื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน คุณลักษณะเฉพาะของผู้หญิง

ล้านนา และบริบททางประวัติศาสตร์ของสังคมล้านนาเพื่อสรุปเป็นข้อมูลนำมาประกอบการอธิบายเกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ลงในแบบตารางบันทึกข้อมูล

2) วิเคราะห์ข้อมูลและสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดพัฒนาการอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) คือ (1) พัฒนาการของอำนาจผู้หญิงล้านนา แบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน ด้วยการใช้เกณฑ์จากบทบาท สถานภาพ การปรากฏตัวของผู้หญิงล้านนาในพื้นที่การสื่อสาร ทั้งโลกศักดิ์สิทธิ์และโลกความจริง และปัจจัยที่เข้ามาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (2) กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำอำนาจของผู้หญิงล้านนา คือ การสร้างอำนาจ การใช้อำนาจ และการรักษาอำนาจในแต่ละยุคสมัย

3) ผู้วิจัยทำการติดต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้หญิงล้านนา ผู้ชายและเพศที่สาม รวมทั้งนักวิชาการ เพื่อชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์ของการวิจัย นัดหมายวัน เวลา ในการสัมภาษณ์ และเดินทางไปเก็บข้อมูล ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตการณ์ภาคสนามด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยได้อธิบายคำถามและวิธีการตอบแบบสัมภาษณ์ก่อนเริ่มต้นทำการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เป็นบันทึก (Documentary Data) การสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) แบบมีส่วนร่วม (Participation) โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ดังนี้

1) การวิเคราะห์เอกสารที่เป็นบันทึก (Documentary data) (1) การตรวจสอบประเภทของเอกสารว่าเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ โดยใช้เกณฑ์ความเกี่ยวข้องกับผู้หญิงและพิธีกรรมล้านนา (2) ตรวจสอบช่วงเวลาในการบันทึก (3) ผู้เขียน (4) จุดมุ่งหมายและบริบทของหลักฐาน (5) วิพากษ์หลักฐานตั้งแต่ภายนอกคือ รูปแบบของต้นฉบับ ปีที่พิมพ์ และภายในคือ ความหมายที่ซ่อนอยู่

2) การสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) (1) ถอดเทปเสียงสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (2) การลดทอนข้อมูล ด้วยการสังเคราะห์คำตอบจากการสัมภาษณ์ให้เหลือเพียงประเด็นสำคัญของการวิจัย (3) การจัดระเบียบข้อมูลที่ได้มาเป็นหมวดหมู่ตามเกณฑ์การวิเคราะห์และเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ (4) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้วยการนำข้อมูลย้อนกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคนตรวจสอบความถูกต้อง (Cross-Check) (5) นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วมาวิเคราะห์ ตีความ สังเคราะห์ เรียบเรียงผลการวิจัย และนำเสนอข้อมูลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย

3) การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) แบบมีส่วนร่วม (Participation) (1) ด้วยการเฝ้าดูอย่างเอาใจใส่และใช้เทคนิคการเงี่ยหูฟังระหว่างประกอบพิธีกรรม (2) ถอดภาพเคลื่อนไหวระหว่างประกอบพิธี (3) การจัดระเบียบข้อมูลที่ได้มาเป็นหมวดหมู่ตามเกณฑ์การวิเคราะห์และเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ (4) ตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้วยการนำข้อมูลจากภาพย้อนกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน และนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับการสังเกตการณ์ภาคสนามมาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง (Cross-Check) (5) นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วมาวิเคราะห์ ตีความ สังเคราะห์ เรียบเรียงผลการวิจัย และนำเสนอข้อมูลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 อำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ของ Williams (1981) ที่เสนอแนวทางในการศึกษากระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์กระบวนการผลิตและผลิตซ้ำอำนาจของผู้หญิงล้านนาในแต่ละยุคสมัยประกอบไปด้วย 1) มิติการสร้างอำนาจ 2) มิติการใช้อำนาจ 3) มิติการรักษาอำนาจ ผลการวิจัยพบว่า

1) มิติการสร้างอำนาจ เป็นกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจของผู้หญิงล้านนา ประกอบด้วย (1) แหล่งที่มาของอำนาจที่มาจากโครงสร้างทางสังคมล้านนาเป็นตัวกำหนด ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) การสืบสายตระกูลฝ่ายผู้หญิง การควบคุมและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย และอำนาจที่มาจากการเสริมสร้างศักยภาพของผู้หญิงเอง พบว่า ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ผู้หญิงใช้อำนาจที่มาจากโครงสร้างทางสังคมล้านนาเป็นตัวกำหนดทั้งสามส่วน ซึ่งแต่ละส่วนมีอำนาจเข้มข้นของตัวเอง ไปพร้อมกับอำนาจที่มาจากตัวผู้หญิงล้านนาในมิติเชิงเศรษฐกิจแบบยังชีพอย่างการค้าขาย ส่วนยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ อำนาจทั้งสามส่วนลดบทบาทลงจำเป็นต้องทำงานผสมกัน และเพิ่มบทบาทการเป็นผู้รับผิดชอบหารายได้อย่างวัตถุและเงินทองเพื่อจุนเจือครอบครัว ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน อำนาจที่มาจากการสืบสายตระกูลฝ่ายผู้หญิง การควบคุมและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายเป็นเพียงตัวเสริมให้ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ทำงานได้ขอบธรรมมากขึ้น มีการแตกตัวตนและบทบาทแบบใหม่ อย่างบทบาทการเป็นนักธุรกิจ บทบาทด้านการเมืองท้องถิ่น บทบาทด้านวิชาการ บทบาทด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ประธานกลุ่มสตรี ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี ครูภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน ฯลฯ (2) ลักษณะของอำนาจที่เป็นอำนาจเชิงวัฒนธรรม (Soft Power) ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ได้แก่ อำนาจจากความเกรงใจ ความเคารพ ยำเกรง ศรัทธา และบารมีที่มาจากการครอบครองที่ดินและวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรม ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่เพิ่มอำนาจจากการมีหน้าตาในสังคม ส่วนยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันเพิ่มอำนาจจากการประสบความสำเร็จ ชื่อเสียงเกียรติยศ ความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ และศักดิ์ศรีของการมีผีปู่ย่า

2) มิติการใช้อำนาจ เป็นรูปแบบที่ใช้ในการปฏิบัติการทางอำนาจเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย คือ (1) รูปแบบการใช้อำนาจ ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ได้แก่ การออกกฎเกณฑ์หรือคำสั่ง และการตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนการใช้อำนาจในรูปแบบดั้งเดิม ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ ได้แก่ การวางกฎเกณฑ์ การตอบโต้ การแลกเปลี่ยน การสร้างเครือข่ายและพันธมิตรเป็นการใช้อำนาจในรูปแบบเกื้อผสมผสานกับรูปแบบใหม่ ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน ได้แก่ การตัดสินใจ การปรึกษาหารือ การให้กำลังใจและแบ่งปัน การโยกองค์ความรู้ การฝึกฝนและค้นหาความรู้ใหม่ๆ การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสร้างเครือข่ายและพันธมิตรเป็นการใช้รูปแบบอำนาจสมัยใหม่ผนวกกับกระบวนการจัดการแบบผู้หญิง (2) จุดมุ่งหมายของการใช้อำนาจ ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่เป็นไปเพื่อครัวเรือน กลุ่ม เครือญาติ และสมาชิกในตระกูล ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่เป็นไปเพื่อตัวเองและครอบครัวเชิงเดี่ยว ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันเป็นไปเพื่อตัวเอง ชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล ชุมชน และสังคม (3) เป้าหมายของการใช้อำนาจ ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่เพื่อเข้าไปจัดการกับทรัพยากรต่างๆ ของครัวเรือนและเครือญาติ ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่เพิ่มเติมการเข้าไปจัดการกับทรัพยากรของครอบครัวเชิงเดี่ยวและตัวเอง การจัดการกับร่างกาย และการจัดการในเรื่องอาชีพ ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันเพิ่มเติมการเสริมสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ใหม่ๆ

3) มิติการรักษาอำนาจ เป็นกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอำนาจของผู้หญิงล้านนา ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ใช้วิธีการผลิตซ้ำอำนาจในลักษณะเดิมทั้งหมด ทั้งนี้มีวิธีการผลิตซ้ำก็คือ (1) การเพิ่มเข้ามา (Addition) ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ใช้วิธีการผลิตซ้ำในมิติการสร้างอำนาจที่ใช้การเสริมสร้างศักยภาพของตนเองผ่านการแปลงร่าง (Transform) วิธีการของอำนาจใหม่จากบทบาทการเป็นผู้รับผิดชอบครอบครัวในวิถีการผลิตแบบเกษตรกรรมรูปแบบเชิงที่ดินมาสู่รูปแบบในเชิงวัตถุเงินทอง ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันใช้วิธีการผลิตซ้ำในมิติการสร้างอำนาจด้วยการจัดลำดับความสัมพันธ์ของแหล่งที่มาของอำนาจที่มาจากโครงสร้างทางสังคมเป็นตัวกำหนดใหม่ (2) การเลือกสรรบางส่วน (Selective)

ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ได้เลือกสรรอำนาจบางส่วนอย่าง “การมีตัวตน” ผ่านพื้นที่ประกอบพิธีกรรมมาสู่ “การมีร่องรอย” ผ่านความหมายเชิงสัญลักษณ์ ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันได้เลือกสรรเฉพาะความหมายของ “การเป็นผู้นำ” หรือองค์ประกอบและความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) เช่น ความรู้ในการเตรียมสิ่งของเครื่องเซ่นไหว้ ความหมายของสิ่งของที่ประกอบพิธีหรือข้อห้าม (3) การสร้างใหม่ (Reconstruction) ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันใช้วิธีการผลิตซ้ำการแตกตัวตนและบทบาทผ่านการผลิตใหม่ของอำนาจและการสร้างพื้นที่ทางสังคม ด้วยการพยายามเข้าไปในพื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์อย่างพิธีกรรมเดิมและสร้างพื้นที่การสื่อสารในโลกความจริงรูปแบบสมัยใหม่ ได้แก่ การเพิ่มเติมทักษะใหม่ๆ แบบผู้ชายเข้ามาอย่างการเป็นผู้นำ การสวมรอยอำนาจของบุรุษจากการสร้างเกียรติยศเพื่อเชิดชูเกียรติของสตรี รวมทั้งการเป็นผู้หญิงเก่งแบบตะวันตกในพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ภายนอกที่เคยเป็นวาทกรรมของผู้ชาย ซึ่งการโยกย้ายพื้นที่การสื่อสารรูปแบบใหม่ในข้างต้น ผู้หญิงล้วนจำเป็นต้องใช้ความรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ การดัดแปลงความรู้เดิมมาใช้ใหม่ เช่น ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรม ฯลฯ การเพิ่มเติมความรู้สมัยใหม่ เช่น ความรู้ทางจิตวิทยา ความรู้ทางการสื่อสาร ความรู้เกี่ยวกับการบริหารคน ฯลฯ หรือความรู้ทางวิชาชีพ เช่น การประกอบธุรกิจ การเป็นเซฟ การเป็นนักวิชาการ ฯลฯ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่ออำนาจของผู้หญิงล้วนในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่ออำนาจของผู้หญิงล้วนประกอบด้วย ปัจจัยภายในสังคมล้านนา ปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนา และปัจจัยภายนอกสังคมล้านนา ดังนี้

1) ปัจจัยที่ส่งเสริม ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ มีปัจจัยภายในของสังคมล้านนา ได้แก่ ระบบครอบครัวและเครือญาติของคนล้านนา และการแบ่งพื้นที่อำนาจทางวัฒนธรรมของหญิงและชาย (Space and Power) ปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนา ได้แก่ การอยู่ติดพื้นที่ และการสร้างพื้นที่ของการเป็นเพศศักดิ์สิทธิ์ ส่วนยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ มีปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนาอย่างศักยภาพในการเสริมสร้างการปรับตัวด้านใหม่ๆ และปัจจัยภายนอกสังคมล้านนาอย่างการเข้ามาของมิชชันนารี ส่วนยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน มีทั้งปัจจัยภายในสังคมล้านนา คือ สถานภาพของตัวสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) การหล่อหลอมและแผ่ฝังความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าของคนล้านนา และปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนา ได้แก่ ศักยภาพในการโยกองค์ความรู้ และการแตกตัวตนและพลิกโฉมหน้าใหม่ผ่านพื้นที่การสื่อสารรูปแบบใหม่

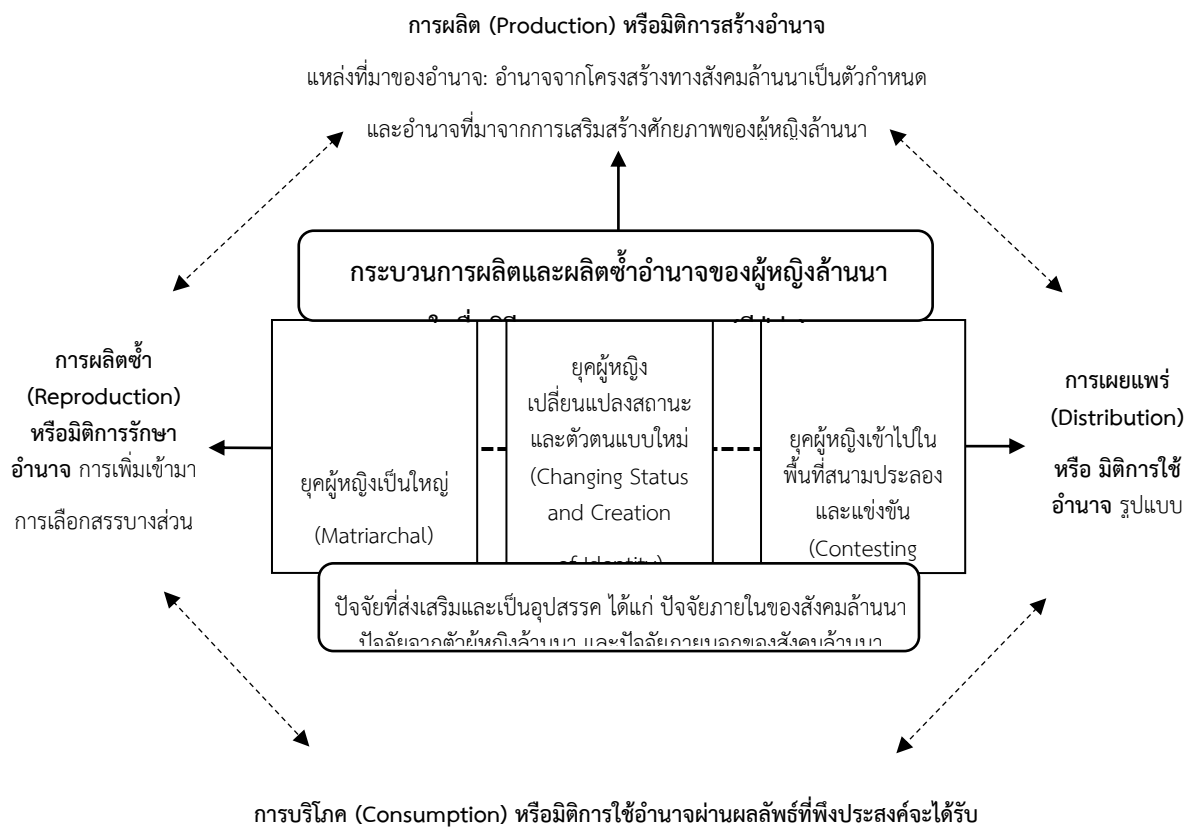
2) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ในยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ มีปัจจัยภายในของสังคมล้านนา ได้แก่ การคลอนแคลนของระบบครอบครัวและเครือญาติของคนล้านนา และความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าได้ลดความสำคัญลง ปัจจัยภายนอกของสังคมล้านนา ได้แก่ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเงินตรา อิทธิของพุทธศาสนา และนโยบายที่มาจากภาครัฐส่วนกลาง ส่วนยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน มีปัจจัยภายในของสังคมล้านนาก็คือ ระบบครอบครัวแบบเดี่ยว (Single Family) และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน มีปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเข้ามาของเพศที่สามในพื้นที่พิธีกรรม กระแสความเป็นโลกาภิวัตน์ และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ของการธำรงรักษาอำนาจของผู้หญิงล้วนในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ที่ต้องใช้กระบวนการทางอำนาจของผู้หญิงล้านนา (Power Lanna Women Process) ตั้งแต่ มิติการสร้างอำนาจ มิติการใช้อำนาจ และมิติการรักษาอำนาจ เมื่ออำนาจของผู้หญิงล้านนาได้รับการผลิตขึ้นมาแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอยู่เสมอ ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของอำนาจ

ผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่ ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน

อำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) มีกระบวนการผลิต (Production) การเผยแพร่ (Distribution) การบริโภค (Consumption) ดังนี้ เริ่มจากการผลิตด้วยมิติการสร้างอำนาจจากแหล่งที่มาสองส่วนก็คือ อำนาจที่มาจากโครงสร้างสังคมล้านนาเป็นตัวกำหนด และอำนาจที่มาจากการเสริมสร้างศักยภาพของผู้หญิงล้านนา ด้วยลักษณะของอำนาจเชิงวัฒนธรรม (Sort Power) การเผยแพร่ผ่านรูปแบบการใช้อำนาจ การบริโภคหรือผลลัพธ์ที่พึงประสงค์จะได้รับของการใช้อำนาจผ่านจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของการใช้อำนาจ รวมทั้งต้องมีการผลิตซ้ำ (Reproduction) ผ่านการเพิ่มเข้ามา การเลือกสรรบางส่วน และการสร้างใหม่ ดังนั้น กระบวนการผลิตและการผลิตซ้ำอำนาจเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำให้ครบทั้งกระบวนการเพื่อให้ผู้หญิงล้านนาจะสามารถใช้อำนาจตามตำแหน่งแห่งที่ในสังคม ตลอดจนการผลิตซ้ำ การรื้อถอน และการสร้างความหมายใหม่ของอำนาจในแบบฉบับของผู้หญิงล้านนาเอง ดังแผนภาพแสดงกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตสู่ปัจจุบันต่อไปนี้

Picture 1: New Body Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 อำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตสู่ปัจจุบัน พบว่า

1) มิติการสร้างอำนาจเป็นกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจ ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ผู้หญิงล้านนาใช้วิธีการสวมรอยอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งนี้เป็นเพราะการสร้างอำนาจ ทั้งในโลกพิธีกรรมและโลกความเป็นจริงภายใต้การกำกับของความเชื่อการบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ที่ได้มอบหมายบทบาท ตั้งแต่การกำเนิดเป็นเพศหญิง การเป็นแกนกลางในการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าและผู้นำในการประกอบพิธีกรรม หรือบทบาทในแง่ของการเป็นผู้ดูแลกิจกรรมการผลิตของครัวเรือน ทำให้ผู้หญิงล้านนามีความสำคัญต่อครอบครัวและมีสถานภาพสูงเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Bourdieu (1977) อธิบายว่า ความสามารถที่จะทำเช่นนั้นได้ มิใช่เรื่องธรรมชาติเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ที่สั่งสมมาก่อนหน้านั้น แล้วสามารถนำมาปรับใช้ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะการที่สังคมล้านนากำหนดบทบาทให้ลูกสาว การทำหน้าที่จึงเป็นไปตามบทบาทที่ถูกกำหนดมาและกลับกลายมาเป็นโครงสร้างอย่างหนึ่งในตัวของลูกสาวที่มีลักษณะค่อยๆ สั่งสม ผ่านการปฏิบัติมาตั้งแต่กำเนิดจนกลายเป็นนิสัย ความเคยชิน เป็นความโน้มเอียงในการแสดงออกผ่านบุคลิกแบบผู้นำครอบครัวและการรับผิดชอบต่อหน้าที่ในฐานะผู้นำ ซึ่งมีส่วนทำให้ผู้หญิงล้านนารู้สึกถึงการมีอำนาจเหนือสมาชิกคนอื่น ๆ ในครัวเรือนหรือสายตระกูล ส่วนยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ ผู้หญิงล้านนาใช้วิธีการแปลงร่าง (Transform) ตัวเธอเองผ่านบทบาทการเป็นผู้รับผิดชอบและหารายได้อย่างวัตถุและเงินทองเพื่อจุนเจือครอบครัว ทั้งนี้สอดคล้องกับ Santasombat (1993) ที่กล่าวว่า ผู้หญิงในสังคมภาคเหนือเป็นแกนกลางของครอบครัวจึงถูกคาดหวังและสอนให้เป็นผู้ดูแลครอบครัวไปจนตลอดชีวิต การที่ผู้หญิงล้านนาถูกผลักออกจากการผลิตในภาคเกษตรจึงกลายมาเป็นแหล่งที่มาของรายได้เป็นเงินสดเพื่อการหาเลี้ยงครอบครัวและยกระดับฐานะให้มีหน้ามีตาทัดเทียมกับเพื่อนบ้าน สำหรับยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน ผู้หญิงล้านนาใช้วิธีการแตกตัวตนแบบใหม่ ทั้งนี้เป็นเพราะการถูกปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบต่อครอบครัวจึงทำให้ผู้หญิงล้านนาในยุคนี้ยังคงยึดพื้นที่ของพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) หรือการเป็นหัวหน้าครอบครัวผ่านการเป็นผู้นำเพื่อให้ยังคงผลิตซ้ำ “บทบาทการเป็นเจ้าของการผลิต” เหมือนฉากเช่นในอดีตที่ผ่านมา หากนำแนวคิดความโน้มเอียงทางอุปนิสัย (Habitus) ของ Bourdieu (1977) มาพิจารณาร่วมด้วย จะเห็นว่า ผู้หญิงล้านนาถูกปลูกฝังความเชื่อเรื่องผีปู่ย่าที่ส่งต่อให้ลูกสาวในรูปของสำนึกจากรุ่นสู่รุ่น ผ่านการหล่อหลอมที่มาจากพ่อแม่ ครอบครัว เครือญาติ หรือสถาบันต่างๆ ในสังคมล้านนา โดยใช้เวลาในการบ่มเพาะอย่างยาวนานผ่านการซึมซับและแฝงฝังรับเข้ามาอยู่ในร่างกาย (Embodiment)

2) มิติการใช้อำนาจ เป็นรูปแบบที่ใช้ในการปฏิบัติทางอำนาจเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการใช้อำนาจในด้านต่างๆ ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ผู้หญิงล้านนาใช้รูปแบบอำนาจดั้งเดิมและมีจุดมุ่งหมายเพื่อครอบครัวและเครือญาติเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างของสังคมล้านนาที่มีลักษณะเป็นแบบครอบครัวขยาย การใช้อำนาจของผู้หญิงล้านนาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยึดเหนี่ยวผูกพันทางสายโลหิต ความเชื่อและความศรัทธาในผีปู่ย่าเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Singhanetra-Renard (2009) ที่ว่า ผู้หญิงไทยภาคเหนือตามธรรมเนียมแล้วจะมีความเป็นอิสระในบริบทที่กำหนดโดยความเชื่อของลัทธิวิญญูณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) แต่ไม่ได้ตัดสินใจ “ในนามของตนเอง (ผู้หญิงล้านนาแต่ละคน)” แต่ตัดสินใจ “ในนามของกลุ่มญาติ หรือ Ganjanapan (2012) กล่าวว่า ผู้หญิงล้านนามีอำนาจในการจัดการความขัดแย้งในตระกูล โดยเฉพาะเรื่องการแบ่งมรดก เพราะสามารถแสดงเจตจำนงของบรรพบุรุษได้ ส่วนยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ได้ใช้อำนาจในรูปแบบเก่าผสมผสานกับรูปแบบใหม่ ยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันใช้รูปแบบอำนาจสมัยใหม่ผนวกกับกระบวนการจัดการและความรู้แบบฉบับผู้หญิง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัวเอง ครอบครัว ชุมชน

และสังคม ดังที่ Foucault (1980) อธิบายว่า เป็นอำนาจของการสร้าง (Creation) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการสร้างสิ่งที่เรียกว่า ความรู้ (Knowledge) และความจริง (Truth) ใครก็ตามที่มีอำนาจก็สามารถเป็นผู้ที่สร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้ และความจริงนั้นผ่านกระบวนการรับรู้ของผู้คนในสังคมได้

3) มิติการรักษาอำนาจ เป็นกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอำนาจ สำหรับยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ผู้หญิงล้านนาได้ผลิตซ้ำอำนาจในลักษณะเดิมทั้งหมด ส่วนยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่เพิ่มวิธีการผลิตซ้ำ อันได้แก่ การเพิ่มเข้ามา (Addition) และการเลือกสรรบางส่วน (Selective) ในยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันเพิ่มวิธีการผลิตซ้ำผ่านการสร้างใหม่ (Reconstruction) ทั้งนี้เป็นเพราะในแง่องค์ประกอบ (Element) ของอำนาจผู้หญิงล้านนาไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงแล้ว สิ่งที่จะทำให้การรักษาอำนาจยังคงดำรงอยู่ คือ การผสมผสาน การจัดระบบ และการจัดวางความสัมพันธ์ (Hybridize, Organize, Relation) ซึ่งสอดคล้องกับ Kaewthep (2010) กล่าวว่า การผลิตซ้ำแบบเหล่านี้ในขดใหม่ หรือเหล่าใหม่ในขดเก่า เพราะทั้ง “เหล่า” และ “ขด” (รูปแบบและเนื้อหา) ล้วนแต่เป็นของเก่าทั้งสิ้น จึงน่าจะใช้ “วิธีริน” (การจัดระบบและการจัดวางความสัมพันธ์) (Organize, Relation) ที่ยังเป็นสิ่งใหม่อยู่ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ในยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ที่มีการใช้รูปแบบอำนาจทั้งเก่าและใหม่เสมือนเป็นการผลิตซ้ำด้วยการผสมผสาน (Hybridize) และการจัดเรียงการใช้แหล่งที่มาของอำนาจจากการสืบสายตระกูลฝ่ายผู้หญิง การควบคุมและความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชายให้เป็นเพียงตัวเสริมของความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ได้ทำงานเป็นตัวหลักนั้นก็แสดงให้เห็นการผลิตซ้ำด้วยวิธีการจัดวางความสัมพันธ์ (Relation) ส่วนยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขันผู้หญิงล้านนาได้เลือกใช้การผลิตซ้ำด้วยการจัดระบบอำนาจ (Organize) ด้วยการผลิตใหม่ของอำนาจและสร้างพื้นที่ทางสังคม โดยการเข้าไปในพื้นที่โลกศักดิ์สิทธิ์อย่างพิธีกรรมเดิมและสร้างพื้นที่การสื่อสารในโลกความจริงรูปแบบสมัยใหม่ ผ่านการโยกความรู้เดิม เสริมสร้าง และเพิ่มเติมทักษะใหม่ๆ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่ออำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) อันประกอบด้วย ปัจจัยภายในสังคมล้านนา ปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนา และปัจจัยภายนอกสังคมล้านนา พบว่า ในยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ปัจจัยที่ส่งผลต่ออำนาจมีเฉพาะปัจจัยภายในที่เป็นปัจจัยส่งเสริมเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะการออกแบบโครงสร้างภายในครอบครัวที่ละเอียดอ่อนและมีลักษณะเป็นครัวเรือนขยายอยู่ในบริเวณพื้นที่และชุมชนละแวกเดียวกันก็เป็นปัจจัยเอื้อให้ผู้หญิงล้านนามีความสำคัญในเชิงโครงสร้างและเป็นศูนย์กลางของครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งสอดคล้องกับ Wongthet (2006) ที่ว่า การแบ่งพื้นที่ของอำนาจทางวัฒนธรรมหญิงชาย (Space and Power) ที่กำหนดให้ผู้ชายจะมีบทบาทสัมพันธ์กับศาสนา ขณะที่ผู้หญิงจะอุทิศตัวไปมีส่วนร่วมในความเชื่อพื้นเมือง รวมไปถึงการแบ่งพื้นที่ระหว่างงานในบ้านและนอกบ้านที่มีลักษณะไม่ได้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด ทำให้พื้นที่ของครัวเรือนเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของผู้หญิงล้านนา ส่วนยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน ผู้หญิงล้านนา มีปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคมาจากปัจจัยภายในของสังคมล้านนา และปัจจัยจากตัวผู้หญิงล้านนา แต่มีปัจจัยใหม่ๆ แทรกเข้ามา ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญยิ่งก็คือ ปัจจัยภายนอกของสังคมล้านนา Tisdung (2016) วิเคราะห์ว่า อำนาจที่มีการปรับเปลี่ยนไปภายใต้ปัจจัยของความทันสมัยและการปรับตัวจากสังคมชนบทไปสู่สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท การปรับเปลี่ยนนี้จะเห็นความยืดหยุ่นของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ซึ่งเป็นโครงสร้างรองรับอำนาจของผู้หญิงล้านนาในฐานะแกนกลางระบบเครือญาติ การครอบครองที่ดินและความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ลดบทบาทความสำคัญลง เมื่อเกิดการเลื่อนไหลของผู้คน ความทันสมัย เทคโนโลยีการสื่อสาร และการปรับตัวสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น ผีปู่ย่าได้รับการปรับเปลี่ยนความหมายจากอุดมการณ์เดิมในสังคมชนบทที่ให้ความสำคัญกับสายตระกูลฝ่ายแม่มาสู่บริบทของความ

เมืองและโลกาภิวัตน์ที่ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและการทำมาหากินในรูปแบบใหม่ๆ ที่หลุดจากการควบคุมของคนในท้องถิ่นมากขึ้น

สรุป

จากการศึกษาอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) อดีตสู่ปัจจุบัน ตั้งแต่ยุคผู้หญิงเป็นใหญ่ ยุคผู้หญิงเปลี่ยนแปลงสถานะและตัวตนแบบใหม่ และยุคผู้หญิงเข้าไปในพื้นที่สนามประลองและแข่งขัน สรุปว่า การเคลื่อนย้ายอำนาจของผู้หญิงล้านนาไม่ได้ถูกแบ่งอำนาจออกจากกันอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในทางตรงกันข้าม อำนาจที่มาจากความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ได้ถูกเปลี่ยนไปเป็นอำนาจเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้หญิงล้านนาและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม รวมไปถึงคนภายนอกที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์ร่วมด้วย อำนาจของผู้หญิงล้านนาจึงเป็นองค์รวม ซึ่งเป็นอำนาจเดียวกันที่สามารถเปลี่ยนรูปและทำงานข้ามพื้นที่การสื่อสารได้ ส่วนอำนาจที่มาจากศักยภาพของผู้หญิงล้านนาเองต่างมีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออก เฉกเช่นอำนาจในการเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมอย่างเก๊าผีและม้าขี่ (ร่างทรง) พร้อมกับการเป็นผู้นำในการหารายได้เพื่อเลี้ยงดูครอบครัว การสร้างชื่อเสียงแก่วงศ์ตระกูล และการเป็นผู้นำทำงานเพื่อชุมชนและสังคมท้องถิ่นล้านนา นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของอำนาจที่สั่นไหวไปมาระหว่างโลกศักดิ์สิทธิ์อย่างพิธีกรรมและโลกความเป็นจริง ทั้งอาณาเขตครัวเรือน ภายในชุมชน และภายนอกชุมชนหลากหลายพื้นที่การสื่อสาร

อย่างไรก็ดี แม้อำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จะถูกหล่อเลี้ยงภายใต้การกำกับของความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ที่หยั่งรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคมล้านนาก็ตาม แต่ภายใต้ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรค บริบททางสังคมสมัยใหม่ของล้านนาที่มีการปะทะสังสรรค์กับวัฒนธรรมอีกมากมาย เฉกเช่นการล่มสลายของระบบครอบครัวแบบล้านนา ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การเปิดพรมแดนเรื่องเพศ กระแสโลกาภิวัตน์และสังคมข้อมูลข่าวสาร หรือสังคมแห่งความเสี่ยงถือเป็นสถาบันที่มีพลังอำนาจในการเปลี่ยนแปลงความคิดและความเชื่อของผู้คนด้วย ดังนั้น การผนึกกำลังของอำนาจอันหลากหลายกับความเป็นผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) เป็นสัมพันธภาพระหว่างความศักดิ์สิทธิ์และศักยภาพของผู้หญิงล้านนาเพื่อก่อรูปอำนาจตอบสนองต่อความท้าทายใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงผลักดันให้ผู้หญิงล้านนาเข้าไปในพื้นที่การสื่อสารเพื่อประลองและแข่งขัน รวมทั้งก่อร่างสร้างตัวตนเพื่อประคับประคองและรักษาฐานอำนาจของพวกเธอได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผู้หญิงล้านนามีศักยภาพในการใช้อำนาจ สร้างอำนาจ และรักษาอำนาจในพื้นที่สื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) จากอดีตสู่ปัจจุบัน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำชุดความรู้ดังกล่าวไปเสริมสร้างอำนาจให้กับผู้หญิงล้านนา (Empowerment) ผ่านการสังเคราะห์เป็นนโยบายและแผนพัฒนาสตรีในระดับท้องถิ่นที่เน้นผลักดันให้ผู้หญิงล้านนามีสมรรถนะและเสริมพลังในด้านต่างๆ

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคทั้งภายในและภายนอกสังคมล้านนาจากอดีตสู่ปัจจุบันมีผลต่อการดำรงอยู่ของอำนาจผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำชุดความรู้ดังกล่าวไปใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT) ก่อนการจัดทำนโยบายและแผนพัฒนาสตรีในระดับท้องถิ่นต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาด้วยการนำอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) นี้ไปปรับใช้ในการศึกษาอำนาจของผู้หญิงกลุ่มอื่น รวมทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อประเภทอื่นๆ ที่มีอยู่หลากหลายเพื่อพัฒนาการอำนาจของผู้หญิงในอดีตสู่ปัจจุบัน

2.2 ควรมีการศึกษาด้วยการถอดบทเรียนองค์ความรู้เกี่ยวกับอำนาจของผู้หญิงล้านนาในสื่อพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ (ผีปู่ย่า) นี้ และนำไปใช้ออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้ผู้หญิงล้านนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและนำองค์ความรู้ไปใช้ในการเสริมสร้างอำนาจ รวมทั้งปรับประยุกต์ใช้ในพื้นที่การสื่อสารเพื่อเสริมพลังให้กับตัวเองและกลุ่ม

References

- Aksrondit, T. (2009). *Spiritual Dance Rituals: Reflections on Social Bargaining Power Phenomenon*. Chiang Mai: Tampanya Company.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chaisompan, S. (2002). *Women's Roles in the Transmission of Beliefs and Rituals in Northern Communities*. (Master's Thesis). Graduate School: Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Duongdeetaweerat, A. (2005). *The Strengthening and Developing the Role of Local Media for Community Development*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Foucault, M. (1980). *Power Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*. New York: Pantheon Books.
- Ganjanapan, A. (2012). *Guardian and Ancestral Spirits: The Dynamics of Folk Knowledge the Power and Identity of the Local People*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Ganjanapan, A. (2017). *Lanna History: Movement of Life and Culture Local*. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Kaewthep, K. (2010). *New Perspective Communication Education*. Bangkok: Parbpim Printing.
- Kaewthep, K. (2017). *Tools for Community Culture and Media Education Rituals*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre Printing.
- Kaewthep, K., & Hinviman, S. (2008). *The Stream of Thinkers Political Economy and Communication Education*. Bangkok: Graphic Arts Limited Partnership.
- Phanichphant, V. (2005). *Cutural Way of Lanna*. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Ramitanondh, S. (2002). *Worship Warriar Spirits*. Bangkok: Kledthai.
- Santasombat, Y. (1993). Women and Their Families and Changes in Northern Thai Peasant Society. *Journal of Sukhothai Thammathirat*, 6(2), 23-37.
- Singhanetra-Renard, A. (2009). Ancestral Spirit Cults (Phi Pu Nya) and The Position of Women in Changing Northern Thai Society. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 3(2), 42-76.
- Thammathi, S. (2011). *Spiritual in the Belief of Lanna*. Chiang Mai: Rom Phayom Printing.

- Tisdung, K. (2016). *Borderland and Diversity of Belief Systems: Contested Sacred Space and Symbolic Domination*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- Williams, R. (1981). *Culture*. London: Fontana.
- Wongthet, P. (2006). *Gender in Southeast Asia*. Bangkok: Ruenkaew Printing.

การปรับตัวในการดำรงชีพตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคม ของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในจังหวัดเชียงราย*

Livelihood Adaptation following the Social Enterprise Approach among Agriculture-Based Occupational Groups in Chiangrai Province

¹สยาม อัจฉริยประภา และ อาแว มะแส

¹Siam Atchariyaprapa and Awae Masae

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Graduate School of Social and Environmental,

Development National of Institute of Development Administration, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: priaw2082528@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษายุทธวิธีและการปรับตัวในการดำรงชีพของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในจังหวัดเชียงรายตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคม 2) เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม 3) เพื่อวิเคราะห์ผลของการขับเคลื่อนการพัฒนาของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม การดำเนินการวิจัยเป็นไปตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือกลุ่มอาชีพฐานการเกษตร 3 กลุ่ม ในชุมชนชนบทของจังหวัดเชียงราย การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวนทั้งหมด 36 คน ควบคู่กับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์เหตุผลเชิงตรรกะ และการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า 1) สมาชิกของทั้ง 3 ชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประสบกับความเปราะบางจากการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร ปัญหาราคาผลิตผลเกษตรตกต่ำ จึงได้พยายามปรับยุทธวิธีการดำรงชีพด้วยการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพฐานการเกษตร 2) การขับเคลื่อนการพัฒนาของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรปรากฏในรูปแบบของการนำเอาทรัพยากรสินต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพมาผลิตและปรับปรุงคุณภาพสินค้าผ่านการจัดการเชิงธุรกิจที่มุ่งแก้ปัญหาการดำรงชีพและลดความเปราะบาง 3) ผลของการขับเคลื่อนการพัฒนานี้ช่วยในการยกระดับการดำรงชีพของสมาชิกชุมชน โดยทำให้พวกเขามีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังลดความเปราะบางอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชนท้องถิ่น

คำสำคัญ: การดำรงชีพอย่างยั่งยืน; ชุมชนชนบท; การปรับตัว; วิสาหกิจเพื่อสังคม

Abstract

This research article has the following objectives: 1) to investigate livelihood strategies and adaptations following the social enterprise approach among agricultural-based occupational groups in Chiangrai Province; 2) to study the development movement process

*Received July 12, 2021; Revised October 26, 2021; Accepted November 9, 2021

of agricultural-based occupational groups towards social enterprise; and 3) to analyze results of the development movement of agricultural-based occupational groups towards social enterprise. The research operation was in line with the qualitative research methodology. Samples used were 3 agricultural-based occupational groups located in rural communities in Chiangrai Province. Data collection was conducted by means of in-depth interview with 36 key informants together with participant observation.

Research results revealed as follows. 1) Members of 3 selected communities involved primarily in agricultural activities to earn their livings and faced with vulnerabilities concerning water shortage for farming, and problems from employment termination and low price of agricultural products. Therefore, they attempted to adapt their livelihood strategies by forming agricultural-based occupational groups. 2) Development movement of agricultural-based occupational groups appeared in form of bringing livelihood assets to produce goods and improve their quality through entrepreneurial management aiming at solving livelihood problems and reducing vulnerabilities. 3) Results of this development movement appeared in helping to improve livelihoods of community members by raising their income and wellbeing as well as reducing vulnerabilities corresponding to the contexts of local communities.

Keywords: Sustainable Livelihoods; Rural Communities; Adaptation; Social Enterprise

บทนำ

ในอดีต ประชากรในประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงในประเทศไทยส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการทำการเกษตรที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติสูง และมักจะเน้นการผลิตในรูปแบบยังชีพหรือกึ่งยังชีพ เมื่อระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) ภายใต้ระบอบทุนนิยม ได้ขยายอิทธิพลกว้างขึ้นและรุกเข้าไปยังชุมชนชนบทมากขึ้น จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการดำรงชีพ จากการผลิตที่เน้นเพื่อการยังชีพเป็นหลักไปเป็นการผลิตเพื่อการค้าที่จะต้องมีการพึ่งพาตลาดมากขึ้น (Rattanasuteerakul, 2014)

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้น มักจะส่งผลต่อยุทธวิธีการดำรงชีพของผู้คนในชนบทให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนด้วย เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ท่ามกลางพลวัตของระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและของโลก ด้วยการแสวงหาวิถีใหม่ๆ ที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม เพื่อรับมือกับความเปราะบางต่างๆ ที่เป็นปัญหา การปรับยุทธวิธีการดำรงชีพอาจมีแนวทางที่แตกต่างและหลากหลาย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและบริบทด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (Ellis, 2000; Fang, Zhao, Rasul and Wahid, 2016) แนวทางหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงกันมากเมื่อไม่นานมานี้คือวิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่เชื่อว่าจะสามารถช่วยลดความยากจนและความไม่เสมอภาคของคนในสังคมได้ ซึ่งได้มีการพัฒนาตัวแบบที่หลากหลายและมีการปฏิบัติในหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย (Bidet and Defourny, 2019)

วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) มีความหมายที่หลากหลายตามความเป็นมาและบริบทของการดำเนินการ แต่มีความคล้ายคลึงกันด้านแนวคิดประการหนึ่งคือเป็นเป็นกิจการที่มีการประกอบการเชิงธุรกิจซึ่งสามารถแข่งขันได้ในระบบตลาดเสรีและสามารถสร้างผลกำไรจากการประกอบการ แต่นำผลกำไรที่ได้ไปช่วยเหลือสังคมแทนที่การจัดสรรให้กับผู้ถือหุ้น โดยมุ่งหวังให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาสังคมด้วย (Dee, 1998) วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นกิจการที่มีการประกอบการในรูปแบบผสม ที่ซึ่งเปรียบเหมือนเป็นสะพาน

เชื่อมโยงนโยบายทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สังคมศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน (Doherty, Haugh, and Lyon, 2014) โดยถูกจัดอยู่ในภาคส่วนที่ 3 (The Third Sector) ของระบบเศรษฐกิจหลักที่เพิ่มเติมจากองค์ประกอบเดิมใน ซึ่งมี 2 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ และภาคธุรกิจ อีกทั้งยังเป็นกิจการที่มีความสามารถในการดำเนินการเชิงธุรกิจได้หลายขนาด ตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กในระดับชุมชนไปสู่องค์กรขนาดย่อมและขนาดกลางในประเทศ และต่อยอดไปจนถึงระดับนานาชาติที่มีเครือข่ายทั่วโลกเช่นเดียวกับภาคธุรกิจทั่วไป (Pearce, 2009)

เมื่อไม่นานมานี้ การพัฒนาตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคมได้รับความสนใจอย่างมากจากนักวิชาการด้านการพัฒนาสังคมว่าควรนำมาใช้ในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสามารถช่วยยกระดับการดำรงชีพที่สนองความต้องการได้อย่างเหมาะสม ในภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมเช่นในปัจจุบัน ซึ่งจำเป็นต้องมีการผสมผสานการจัดการเชิงธุรกิจให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดกับการทำพันธกิจทางสังคมที่ช่วยแก้หรือบรรเทาปัญหาที่คนในสังคมประสบ โดยเฉพาะในกลุ่มคนรากหญ้าหรือผู้ด้อยโอกาส (Defourny and Kim, 2011) วิสาหกิจเพื่อสังคมในประเทศไทยส่วนใหญ่มียุ่่น้อยและมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผลจากนโยบายรัฐในการส่งเสริมกิจการตามแนวทางนี้ ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนของธุรกิจเพื่อสังคมที่จัดตั้งขึ้นในช่วงปี 2561-2563 มีมากถึง 24% ของจำนวนวิสาหกิจเพื่อสังคมที่เข้าร่วมการสำรวจทั้งหมด และอัตราการเกิดใหม่เฉลี่ยต่อปีของปี 2561-2563 สูงกว่าปี 2551-2560 ถึง 49% วิสาหกิจเพื่อสังคมที่จดทะเบียนมีหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูปของบริษัทจำกัด (62.3%) ส่วนที่เหลือจดทะเบียนในรูปของสหกรณ์ (8.2%) มูลนิธิหรือสมาคม (5.5%) ห้างหุ้นส่วน (4.1%) และวิสาหกิจชุมชน (3.4%) และอีกกว่า 10% ระบุว่ายังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล (British Council, 2020) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทยส่วนหนึ่งเป็นการขับเคลื่อนการประกอบการเชิงธุรกิจ ผ่านการรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือคนด้อยโอกาสในสังคมท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ผลตอบแทนที่ได้รับจากการประกอบการมักจะนำมาจัดสรรให้กับคนในชุมชน อันเป็นการช่วยยกระดับให้พวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Thanitthanakorn, 2010) การขับเคลื่อนในรูปแบบดังกล่าวนี้ จัดเป็นขบวนการทางสังคมที่สำคัญและน่าสนใจอย่างยิ่ง โดยในปัจจุบันภาครัฐสนใจสนับสนุนให้เกิดขึ้นในชุมชนชนบทที่มีประชากรจำนวนมากอาศัยอยู่ (Mali, 2011) ซึ่งคนเหล่านี้มักจะยึดการเกษตรเป็นฐานในการดำรงชีพ แต่แนวทางการเกษตรที่ปฏิบัติอยู่จะต้องมีการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคที่คำนึงถึงสุขภาพและการทำเกษตรตามแนวทางเกษตรอินทรีย์ อันเป็นแนวทางสำคัญซึ่งรัฐให้ความสนใจอย่างมาก

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการสนับสนุนการพัฒนาการเกษตรเพื่อยกระดับการดำรงชีพของประชาชนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำเกษตรอินทรีย์ตามนโยบายการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เชิงบูรณาการของรัฐ (National Organic Agriculture Development Committee, 2017) โดยได้พยายามสร้างความร่วมมือกันของเกษตรกรในหลายพื้นที่ ให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพฐานการเกษตร และดำเนินงานตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคม ทั้งนี้ภาครัฐจะให้การช่วยเหลือชาวบ้านเพื่อยกระดับการดำรงชีพของคนในชุมชนให้ดีขึ้น ที่ผ่านมานั้นมีกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในจังหวัดเชียงรายที่ได้รับการส่งเสริมและมีผลการพัฒนาที่น่าสนใจหลายกลุ่ม แต่ยังไม่มีการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อทำความเข้าใจกับการก่อเกิดและกระบวนการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมจนประสบผลสำเร็จ ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้เลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตรอินทรีย์บ้านสมานมิตร กลุ่มวิสาหกิจแปรรูปอาหารบ้านป่าซางเหนือ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกสับปะรดนางแลเพื่อการส่งออกบ้านร่องปลาข้าวเป็นกรณีศึกษา

เนื่องจากทั้ง 3 กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานเชิงธุรกิจควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนได้สำเร็จเป็นที่กล่าวขานอย่างมาก อีกทั้งยังมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ผลจากการศึกษานี้คาดว่าจะช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรไปสู่วิสาหกิจเพื่อสังคมในชุมชนชนบท การปรับตัวของคนในชุมชนที่เชื่อมโยงกับการขับเคลื่อนนี้ รวมถึงการยกระดับความเป็นอยู่ของคนในกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรอันเป็นผลจากการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงการดำเนินการตามแนวทางของวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานต่างๆ ที่สนใจให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคมในชุมชนชนบทอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมและการปรับตัวในการดำรงชีพของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในจังหวัดเชียงราย ตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคม
2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม
3. เพื่อวิเคราะห์ผลของการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ดำเนินการตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ที่มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลภาคสนาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้เป็นฐานในการวิจัยนี้มี 2 แนวคิดหลัก คือแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีพ และแนวคิดวิสาหกิจเพื่อสังคม

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม การศึกษาภาคสนามได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย การศึกษานี้ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดเชียงราย เลือกศึกษาเฉพาะกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรจำนวน 3 กลุ่มที่มีการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์บ้านสมานมิตร 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหารบ้านป่าซางเหนือ และ 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกสับปะรดนางแลเพื่อการส่งออกบ้านร่องปลาแก้ว

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษานี้เน้นทำความเข้าใจกับพฤติกรรมและกระบวนการปรับตัวในการดำรงชีพของสมาชิกกลุ่มของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรที่เลือกเป็นกรณีศึกษา และ

3. ขอบเขตด้านเวลา ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ครอบคลุมช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งแต่ละกลุ่มจนถึงปี พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นช่วงที่สิ้นสุดการรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกพื้นที่ศึกษา การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่ 3 ชุมชน ในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ้านสมานมิตร บ้านป่าซางเหนือ และบ้านร่องปลาแก้ว โดยในแต่ละชุมชนได้เลือกศึกษาจากกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรชุมชนละ 1 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์ บ้านสมานมิตร 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร บ้านป่าซางเหนือ และ 3) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกสับปะรดนางแลเพื่อการส่งออก บ้านร่องปลาแก้ว

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เป็นหลัก การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกประกอบด้วยแกนนำสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนและมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี

โดยมีจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้รับการคัดเลือกจำนวนทั้งสิ้น 36 คน นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อรวบรวมข้อมูลบางส่วนเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ศึกษาและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแต่ละชุมชน

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การจัดหมวดหมู่ (Typological Analysis) การวิเคราะห์เหตุผลเชิงตรรกะ (Logical Reasoning) การสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) และการตีความ (Interpretation) โดยอิงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่ที่ศึกษา ในระหว่างที่ทำการวิเคราะห์ข้อมูลมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

ผลการวิจัย

บริบทของพื้นที่ศึกษาและวิสาหกิจชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

หมู่บ้านสมานมิตร เป็นหมู่บ้านที่แยกตัวออกจากหมู่บ้านช่องลม หมู่ที่ 2 ตำบลผางาม ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่า มีต้นไม้และแหล่งน้ำล้อมรอบชุมชน สมาชิกชุมชนเป็นกลุ่มชาวอีสานที่อพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่รวมกันในพื้นที่นี้เมื่อ 46 ปีมาแล้ว และที่ผ่านมาได้พยายามอนุรักษ์วัฒนธรรมเดิมของชาวอีสานไว้ เช่น การทอผ้าไหม ประเพณีบุญบั้งไฟ ฯลฯ เป็นต้น

หมู่บ้านป่าซาง ก่อตั้งโดยกลุ่มพ่อค้าวัวที่อพยพย้ายถิ่นฐานจากจังหวัดแพร่มาตั้งรกรากในพื้นที่ปัจจุบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ปัจจุบันสมาชิกของหมู่บ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรด้วยการทำนาเป็นหลัก และที่ผ่านมาได้พยายามดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คนในหมู่บ้านมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน เช่น ร่วมกันลงแขกเกี่ยวข้าว ทำตานข้าวใหม่ เป็นต้น

หมู่บ้านร่องปลาข้าว เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใกล้หนองน้ำ โดยเกิดจากการทยอยอพยพของผู้คนจากชุมชนใกล้เคียงเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่และสร้างเป็นหมู่บ้านขึ้นมาในปี พ.ศ. 2540 สมาชิกของหมู่บ้านมีวิถีชีวิตที่ยึดถือตาม “ฮอยฮิด คนเมือง” ซึ่งสะท้อนผ่านประเพณี 12 เดือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักและทำไร่สับปะรดเสริม โดยเริ่มจากการปลูกสับปะรดพันธุ์นางแล

วัตถุประสงค์ที่ 1 ยุทธวิธีและการปรับตัวในการดำรงชีพของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคม เมื่อสมาชิกใน 3 ชุมชนดังกล่าว ต่างประสบปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีพ และได้พยายามปรับตัวจนเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยการรวมตัวกันตั้งกลุ่มทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพและพัฒนาต่อไปเป็นวิสาหกิจชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้สามารถพิจารณาได้จากความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาอันเนื่องจากภาวะความเปราะบาง (Vulnerability Context) ที่คนในชุมชนเผชิญคือ ภาวะภัยแล้ง ปัญหาการถูกเลิกจ้างงาน ภาวะหนี้สิน และปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ ความพยายามนี้ปรากฏให้เห็นในแต่ละชุมชน ดังนี้

ชุมชนบ้านสมานมิตร เนื่องจากสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา จึงได้พยายามพัฒนาเป็นการปลูกข้าวอินทรีย์โดยการสนับสนุนขออนุญาตกลุ่มหนึ่ง แม้จะมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่อยู่ใกล้หมู่บ้านก็ตาม แต่ชาวบ้านบางรายที่มีพื้นที่นาห่างไกลจากแหล่งน้ำต้องประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในหน้าแล้งอยู่บ่อยครั้ง จึงได้รวมตัวพูดคุยปรึกษาหารือกันเพื่อหาทางจัดระบบการผันน้ำเข้านาใหม่ ด้วยการช่วยกันขุดบ่อน้ำในบริเวณชุมชนและในพื้นที่นาของแต่ละครัวเรือน โดยเฉพาะในพื้นที่การทำนาอินทรีย์ เพื่อให้มีน้ำใช้เพียงพอในช่วงหน้าแล้ง ในปัจจุบัน ชุมชนได้จัดตั้งวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อผลิตและจำหน่ายข้าวอินทรีย์ อีกทั้งยังมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนให้อยู่ในสภาพที่ดี เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีพในระยะยาว

ชุมชนบ้านป่าซางเหนือ เนื่องจากชาวบ้านต้องประสบปัญหาภัยแล้งเสมอ จึงช่วยกันสร้างแหล่งน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้งด้วยการร่วมมือกันทำประปาภูเขาเพื่อแก้ปัญหา ต่อมาเมื่อมีถนนผ่านชุมชนและมีโรงงานอุตสาหกรรมผลิตอาหารกระป๋องใกล้ชุมชน ชาวบ้านหลายคนได้เข้าทำงานในโรงงาน อย่างไรก็ตาม หลังจากดำเนินการได้ไม่นาน โรงงานนี้ประสบปัญหาต้องปิดตัวลง ส่งผลให้เกิดการตกงาน ต่อมาเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนเข้ามาสนับสนุนการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพขึ้น โดยได้ชักชวนผู้ที่ตกงานมาเข้ากลุ่ม มีการเรียนรู้และพัฒนาสูตรการทำกล้วยทอดกรอบเบรกแตกออกจำหน่ายจนประสบผลสำเร็จและสร้างรายได้ที่ดี จึงได้ชักชวนกันจัดตั้งเป็นวิสาหกิจแปรรูปอาหารบ้านป่าซางเหนือผลิต “กล้วยทอดกรอบเบรกแตก” สนับสนุนการปลูกกล้วยในชุมชน ทำให้มีช่องทางจำหน่ายกล้วยในราคาที่เป็นธรรม และมีการจัดตั้งกองทุนเพื่อนำเงินมาช่วยเหลือผู้ป่วยติดเตียงในชุมชน

ชุมชนบ้านร่องปลาข้าว ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยการปลูกสับปะรดเพื่อเสริมรายได้จากการทำนาจนต่อมากลายเป็นอาชีพหลัก เมื่อต้องประสบกับภัยแล้ง ชาวบ้านจึงได้ขุดบ่อน้ำไว้ใช้ในแต่ละบ้านและทำประปาภูเขาเพื่อให้มีน้ำใช้เพียงพอในช่วงหน้าแล้ง ต่อมาภาควิชาพืชศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุนทั้งการผลิตและการตลาด ส่งผลให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพภายใต้ชื่อวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกสับปะรดนางแลเพื่อการส่งออก โดยมีการสับปะรดไปยังญี่ปุ่นและจีนอันช่วยแก้ปัญหาที่ชาวบ้านประสบและยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม กลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในทั้ง 3 ชุมชนมีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นดังนี้

ชาวบ้านชุมชนสมานมิตร ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสามารถรับนโยบายและการสนับสนุนต่างๆ จากภาครัฐได้มากขึ้น อันจะช่วยแก้ปัญหาที่คนในชุมชนประสบ ปัจจุบันชาวบ้านชุมชนสมานมิตรมีการพัฒนาสินค้าข้าวอินทรีย์ด้วยการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ หลายชนิด และยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐให้นำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่การทำเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ไปยังชุมชนอื่นๆ และผู้ที่มีความสนใจศึกษาด้วย

ชาวบ้านชุมชนบ้านป่าซางเหนือ ชาวบ้านได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มปรึกษาหารือและตกลงที่จะนำกล้วยซึ่งเป็นพืชที่ปลูกกันมากมาแปรรูปเป็นสินค้า โดยไปเรียนรู้การทำกล้วยเบรกแตกที่จังหวัดพะเยาแล้วปรับเป็นสูตรเฉพาะของชุมชน ส่งผลให้สามารถจำหน่ายสร้างรายได้เป็นอย่างดี จึงพัฒนาสินค้าและการขอรับเครื่องหมาย ออย. มีการสร้างโรงงานเพื่อขยายการผลิต คิดค้นสูตรให้หลากหลาย และทำบรรจุภัณฑ์ที่มีคุณภาพในปัจจุบันสามารถผลิตผลิตภัณฑ์จากกล้วยหลากหลายชนิด เช่น กล้วยทอดกรอบเบรกแตกรสวานิลลา เป็นต้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 สินค้าได้รับรางวัลเครื่องหมายคาร์บอนฟุตพริ้นท์ยังทำให้สินค้าขายดีและมีชื่อเสียง

ชาวบ้านร่องปลาข้าว มีการพัฒนาให้สับปะรดมีคุณภาพระดับมาตรฐานเพื่อส่งออกไปจำหน่ายที่ประเทศญี่ปุ่นและจีน อันนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกสับปะรดนางแลเพื่อการส่งออก และมีการขอการรับรองมาตรฐานจากสาธารณสุขจังหวัดเพื่อจัดตั้งโรงเรือนในการคัดคุณภาพผลสับปะรดและตัดแต่งผลสับปะรดที่เหมาะสม มีการส่งเสริมการปลูกสับปะรดนางแลซึ่งเป็นพันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดเชียงรายอย่างจริงจัง เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนและช่วยเหลือเกษตรกรผู้ปลูกสับปะรดรายอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลของการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม จากความพยายามขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรใน 3 ชุมชน ส่งผลให้มีการปรับยุทธวิธีที่เกิดประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำรงชีพของสมาชิกชุมชน ดังต่อไปนี้

ในชุมชนบ้านสมานมิตร การรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลผลิตเกษตรอินทรีย์บ้านสมานมิตร เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งปัญหาภัยแล้งและปัญหาด้านเศรษฐกิจ ช่วยสร้างโอกาสในการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่การประกอบการทางสังคมผ่านการใช้ความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปข้าวอินทรีย์แก่ผู้ที่สนใจ ทำให้ผลผลิตข้าวอินทรีย์ของกลุ่มได้รับการพัฒนาคุณภาพ สามารถนำไปขายได้ราคาดีขึ้น จากเดิมที่ขายได้ในราคา กิโลกรัมละ 15 – 16 บาท เพิ่มเป็น กิโลกรัมละ 20 บาท นอกจากนี้ ยังมีการนำข้าวอินทรีย์ไปแปรรูปเป็นแป้งข้าว เส้นก๋วยเตี๋ยว และเส้นหมี่กะโรนี ทำให้สามารถส่งขายได้กว้างขึ้น รวมถึงการส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศด้วย โดยสมาชิกกลุ่มแบ่งผลผลิตข้าวที่ได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่นำไปจำหน่ายและแปรรูปกับส่วนที่เก็บไว้บริโภคในครัวเรือน โดยได้มีการซื้อเครื่องสีข้าวขนาดเล็กประจำบ้านไว้ทำการสีข้าวสำหรับบริโภคเอง จึงกล่าวได้ว่าการบริหารจัดการของชาวบ้านในชุมชนนี้มีแนวโน้มที่จะสร้างรายได้ อย่างมั่นคงจากการจำหน่ายสินค้าเกษตรที่ผลิตและแปรรูปขึ้นมา อีกทั้งยังช่วยเพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองด้านอาหาร อันจะเป็นผลดีในระยะยาว

ในชุมชนบ้านป่าซางเหนือ หลังจากมีการจัดตั้งกลุ่มแล้ว สมาชิกชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งวิสาหกิจแปรรูปอาหารบ้านป่าซางเหนือขึ้น โดยเน้นการนำกล้วยซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่มีอยู่ปริมาณมากภายในชุมชนมาผลิตเป็นสินค้าที่ใช้ชื่อว่า “กล้วยทอดกรอบเบรกแตก” เพื่อสร้างอาชีพให้แก่สมาชิกกลุ่ม ผลปรากฏว่าได้รับความนิยมและสามารถจำหน่ายได้ดี จนกิจการนี้ขยายและสร้างโรงงานผลิต ตลอดจนพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้ดีขึ้น ส่งผลให้สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนนี้และผู้ที่เกี่ยวข้องทำงานในโรงงานมีรายได้เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกัน ได้มีการรับซื้อกล้วยจากชาวบ้านภายในชุมชนทำให้ผู้ปลูกกล้วยสามารถขายผลผลิตได้สะดวกในราคาที่เป็นธรรมด้วย

ในชุมชนบ้านร่องปลาขาว ผลจากการที่ชาวบ้านพยายามรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาราคาสับปะรดตกต่ำ โดยการเข้าปรึกษากับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และรวมตัวกันเพื่อแก้ปัญหาไปสู่การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนสับปะรดเพื่อการส่งออก ซึ่งสามารถช่วยเหลือกลุ่มผู้ปลูกสับปะรดในชุมชนให้พัฒนาการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตคุณภาพดี ควบคุมให้ผลผลิตออกมาในช่วงเวลาที่เหมาะสม มีการประกันราคาสับปะรด รวมถึงการหาแหล่งรับซื้อผลผลิตสับปะรดในช่วงที่มีราคาตกต่ำด้วยการส่งผลผลิตไปจำหน่ายยังต่างประเทศ อันช่วยลดความเสี่ยงด้านการตลาดและสร้างความมั่นคงด้านรายได้แก่ผู้ปลูกสับปะรดมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาเรื่องการดำรงชีพตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคมของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตร 3 กลุ่มในจังหวัดเชียงราย เป็นการศึกษาที่มุ่งทำความเข้าใจกับการประยุกต์วิธีการดำรงชีพของเกษตรกรเพื่อลดความเปราะบางและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่พวกเขาประสบ โดยอาศัยฐานทรัพยากรที่มีอยู่และเข้าถึงมาจัดการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ที่สำคัญคือการขับเคลื่อนเพื่อยกระดับ การดำรงชีพจะได้ผลดีต้องดำเนินการในรูปกลุ่มที่ริเริ่มโดยแกนนำของสมาชิกของแต่ละชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะของการกระทำแบบรวมหมู่ (Collective Action) โดยร่วมคิด ร่วมทดลองกระทำในการปรับปรุงการผลิต และการจัดการผลผลิตให้มีคุณภาพดี ส่วนการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องมีส่วนช่วยในการเติมเต็มในสิ่งที่ชุมชนยังขาดและต้องเรียนรู้เพิ่มเติม อันเป็นการต่อยอดและช่วยยกระดับการพัฒนาจากสิ่งที่คนในชุมชนริเริ่มและดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว

การอภิปรายผล

จากบริบทที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของคนใน 3 ชุมชน จะเห็นได้ว่าในภาพรวมคนในชุมชนทั้ง 3 ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ ที่คล้ายคลึงกัน อันส่งผลให้ชาวบ้านต้องประสบกับภาวะเปราะบางที่เกี่ยวข้องกับภัยธรรมชาติจากการขาดน้ำในฤดูแล้ง แต่ผลจากการขับเคลื่อนด้วยการรวมกลุ่มทำให้มีการดำเนินการที่ลดความเปราะบางดังกล่าว รวมทั้งได้มีการปรับยุทธวิธีการดำรงชีพที่ช่วยสร้างงานและเพิ่มรายแก่คนในชุมชน ผลจากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายได้ดังนี้

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชาวบ้าน 3 ชุมชนพยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยการปรับยุทธวิธีการดำรงชีพในรูปแบบการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจหรือกลุ่มอาชีพก่อน แล้วพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งเพิ่มรายได้ แก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยนำทรัพยากรในชุมชนมาจัดการให้มีคุณภาพและมูลค่าเพิ่มมากขึ้น การปรับยุทธวิธีตามแนวทางนี้ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาเติมเต็มในส่วนที่ยังขาด และในบางชุมชนมีการประสานกับองค์กรอื่นๆ ให้มาร่วมเป็นภาคีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ตามความชำนาญขององค์กรเหล่านั้น การรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรการเกษตรที่มุ่งพัฒนาอาชีพนี้สอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ เช่น งานวิจัยของ Richter (2019) ในชนบทของประเทศโปแลนด์ ซึ่งพบว่าการพัฒนาวิสาหกิจเพื่อสังคมเริ่มจากการพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพด้านการเกษตร แล้วยกระดับเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมจากการสนับสนุนของภาครัฐและจากการตัดสินใจร่วมกันของประชาชน โดยมีการประสานงานและสร้างเครือข่ายระหว่างกันด้วย และงานวิจัยของ Pungkid et al. (2016) ที่ศึกษาเรื่อง การพัฒนากลุ่มอาชีพไปสู่การเป็นวิสาหกิจชุมชนในเขตเทศบาลพุเตย จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่พบว่ากลุ่มอาชีพด้านการจักสานที่ใช้วัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นสามารถพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ด้วยการปรับการบริหารจัดการให้ดี การเรียนรู้ของสมาชิกเพื่อการพัฒนาตนเอง การปรับกระบวนการคิดให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการ และการร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมของสมาชิกภายในกลุ่ม ส่งผลให้ช่วยลดปัญหาความเปราะบางที่เคยประสบและปรับปรุงการดำรงชีพของสมาชิก ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดว่าการดำรงชีพอย่างยั่งยืนในชนบทที่เสนอโดย DFID (1999) ที่อธิบายว่า การที่ครัวเรือนในชนบทจะแก้ปัญหาที่ประสบอันเนื่องจากความเปราะบางต่างๆ ได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดการสินทรัพย์ต่างๆ ที่พวกเขามีให้เกิดประโยชน์ได้เพียงใด

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนฐานเกษตรไปสู่การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมมีการดำเนินการเพื่อยกระดับการทำงานของกลุ่มให้เป็นระบบมากขึ้น มีการพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพมากขึ้นและสามารถเพิ่มมูลค่าให้สูงขึ้น รวมทั้งมีความพยายามแก้ปัญหาด้านการตลาด โดยมีการเชื่อมโยงกิจกรรมที่ทำกับนโยบายการพัฒนาของรัฐที่เน้นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่น เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเน้นให้คนในแต่ละชุมชนรวมกลุ่มกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีความโดดเด่น แล้วพัฒนาต่อผ่านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในการขับเคลื่อนอย่างเป็นขั้นตอน จนมีความก้าวหน้าแล้วปรับสถานะให้เป็นวิสาหกิจชุมชน

กระบวนการขับเคลื่อนแนวนี้นี้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิภาพจากการวิจัยของ Kenaphoom (2015) ที่พบว่า มีการดำเนินอย่างเป็นกระบวนการเพื่อยกระดับการทำงานจากการรวมกลุ่มที่ไม่เป็นทางการไปสู่การบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น โดยมีการพัฒนาคุณภาพสินค้าและการตลาดเพื่อให้เกิดผลดีในเชิงธุรกิจด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าในระหว่างกระบวนการขับเคลื่อนมีเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องมาให้การสนับสนุนช่วยเหลือในทางเทคนิค อีกทั้งยังพยายามเชื่อมโยงกับนโยบายการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมของรัฐ ปรากฏการณ์นี้ดำเนินไปในแนวทางเดียวกับที่ DFID (1999) ได้อธิบายไว้ในกรอบแนวคิด การดำรงชีพอย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรสินค้านานาประการ ที่เกี่ยวกับการดำรงชีพจะสำเร็จได้เพียงใดนั้น

ขึ้นอยู่กับกระบวนการจัดการที่มีนโยบายของรัฐและสถาบันต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าเกื้อหนุนเพียงใด ในขณะเดียวกัน การขับเคลื่อนนี้ควรเน้นการจัดการทรัพยากรสินค้านานาชนิดที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นสำคัญ จึงจะ ช่วยยกระดับการดำรงชีพและพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ดังข้อค้นพบของ Poolsawat, and Srimai (2018)

การเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าวนี้ ช่วยกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นซึ่งมักจะเป็น ผู้ด้อยโอกาสได้รับการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ผ่านการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในลักษณะของกระทำ แบบรวมหมู่ (Collective Action) ดังที่ Masae (2010) อธิบายไว้ว่า การช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอก กระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกันคิดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยอาศัยทุนทางสังคมที่เป็นทุนดั้งเดิม (Traditional Social Capital) เป็นฐาน แล้วต่อยอดสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่นๆ รวมทั้งหน่วยงาน ภายนอกที่เป็นภาคีมาช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ในขณะที่ King et al. (2016) ได้อธิบายถึงรูปแบบและหน้าที่ของทุนทางสังคมในกระบวนการยอมรับ นวัตกรรมภายใต้โครงการต่างๆ ที่ดำเนินการในสังคมชนบทในประเทศนิวซีแลนด์ว่า มักจะต้องอาศัย ตัวกลางในการประสานกับเชื่อมโยงขอความสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย ในทำนองเดียวกัน การศึกษาในประเทศไทยพบว่า การรวมกลุ่มกันแม้จะริเริ่มโดยคนในชุมชน แต่หากสามารถประสานจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐที่สนใจร่วมสนับสนุนก็จะช่วยให้สามารถพัฒนาศักยภาพของกลุ่มและยกระดับกิจกรรมเชิง เศรษฐกิจให้ก้าวหน้ามากขึ้น โดยเจ้าหน้าที่รัฐทำหน้าที่ช่วยทางเทคนิคและเชื่อมเครือข่ายอันเป็นการขยายทุน ทางสังคมให้มาสนับสนุนการขับเคลื่อนของกลุ่มในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย (Rado et al. 2021)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลของการขับเคลื่อนการพัฒนาภูมิอาชีวฐานเกษตรไปสู่ การเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมช่วยเพิ่มความเข้มแข็งในการทำงานเป็นกลุ่มและสามารถจัดการสินทรัพย์ต่าง ๆ ที่ครัวเรือนในชุมชนมีอยู่และเข้าถึงอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงการดำเนินการเพื่อลดปัญหาความ เปรียบบางที่ประสบจากการขาดแคลนน้ำสำหรับการเกษตร ช่วยพัฒนาสินค้าที่ผลิตให้มีคุณภาพดีขึ้น หรือมี ความหลากหลายมากขึ้น และแก้ปัญหาด้านการตลาดด้วยตลาดใหม่ ๆ อันช่วยส่งเสริมการดำรงชีพให้มี โอกาสที่จะยั่งยืนได้ ดังตัวอย่างที่มีให้เห็นแล้วในบางชุมชนในประเทศไทย (Masae, 2015) แนวคิดการพัฒนา ที่ริเริ่มจากการรวมตัวของคนในชุมชนก่อนบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ แล้วค่อยยกระดับมาร่วมมือกับภาคี ต่างๆ ภายนอกชุมชนนี้ เป็นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอกสอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน ดังที่พบใน การศึกษาของ Lyne (2017) เกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคมและการพัฒนาชุมชนว่า ในการยกระดับความเป็นอยู่ ของคนในชุมชนชนบทนั้น ต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ชุมชนด้วยการจัดทำกิจกรรมใหม่ๆ มาร่วมกันทำ และนำทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพมาใช้อย่างเหมาะสม แนวทางนี้สามารถนำไปสู่เป้าหมายเพื่อสร้าง ความอยู่ดีมีสุขแก่คนในชุมชน

สรุป

กลุ่มอาชีวฐานการเกษตรในทั้ง 3 ชุมชนได้ดำเนินงานเพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ ด้วยการดึงศักยภาพของทรัพยากรในชุมชนและสินทรัพย์ที่แต่ละครัวเรือนมีและเข้าถึงมาจัดการอย่าง เหมาะสม ทำให้การดำเนินกิจการของกลุ่มเอื้อให้เกิดการประยุกต์วิธีในการดำรงชีพผ่านการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ ในรูปแบบของการกระทำแบบรวมหมู่ (Collective Action) โดยในระยะแรกดำเนินการในลักษณะของ การรวมกลุ่มที่ไม่เป็นทางการก่อน ต่อมาได้พัฒนาไปสู่การรวมกลุ่มที่เป็นทางการและเปลี่ยนสถานะเป็น วิสาหกิจชุมชนที่เน้นการประกอบการที่สามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจแบบตลาด แต่มีเป้าหมายสำคัญ เพื่อแก้ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพที่คนในชุมชนประสบ

ความสำเร็จของการขับเคลื่อนเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงแบบการดำเนินงานให้เป็นระบบมากขึ้น มีการวางแผนพัฒนาการผลิต ซึ่งอาจเป็นในรูปของการคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ การพัฒนาคุณภาพสินค้า และการหาช่องทางการตลาดเพิ่ม ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ปัญหาที่คนในชุมชนประสบ โดยมักจะเน้นไปที่สมาชิกของกลุ่มก่อนแล้วค่อยขยายผลไปยังเพื่อนบ้าน พัฒนาการของการขับเคลื่อนดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการปรับเปลี่ยนไปสู่วิสาหกิจเพื่อสังคม โดยที่สมาชิกของกลุ่มมีการประยุทธิวิธีในการดำรงชีพที่ปฏิสัมพันธ์กันกับการปรับเปลี่ยนการจัดการกลุ่ม การขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงนี้มีลักษณะเป็นกระบวนการ

ความสำเร็จของการดำเนินงานส่งผลให้เกิดการยกระดับการดำรงชีพของสมาชิกกลุ่มและสมาชิกชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยปรากฏออกมาในรูปของรายได้และการมีงานทำที่เพิ่มขึ้น ลดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิต มีการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ การมีตลาดที่มั่นคง และมีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง ความสำเร็จของการดำเนินการนี้มีผลต่อการลดความเปราะบางที่คนในชุมชนประสบ อันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนในการดำรงชีพฐานการเกษตรในชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่างๆ จากการวิจัยนี้ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง คือ กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมรวมหมู่โดยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาตามแนวทางการสร้างเสริมพลัง การเรียนรู้เพื่อให้เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และการเข้าใจวิธีการจัดการเพิ่มมูลค่าในเชิงธุรกิจ อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมานโยบายการส่งเสริมกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรที่มีอยู่มากในชนบทด้วยการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เน้นพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรในชุมชนให้มีคุณภาพ รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาการแปรรูปสินค้าเกษตรจากผลผลิตการเกษตรที่มีอยู่มากในชุมชน และช่วยเหลือในการหาตลาดที่เป็นไปได้

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มอาชีพฐานเกษตรให้สามารถยกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลกำไรและนำผลกำไรจัดสรรเพื่อยกระดับการดำรงชีพของคนในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ปรากฏในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย

2.2. ควรมีการสำรวจและวิเคราะห์ความสำเร็จและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกลุ่มอาชีพฐานการเกษตรในการพัฒนาสู่การประกอบการเชิงธุรกิจในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

References

- Bidet, E., & Defourny, J. (2019). *Social Enterprise in Asia: Theory, Models and Practice*. New York: Routledge.
- British Council. (2020). *The State of Social Enterprise in Thailand*. Retrieved October 8, 2021, from https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/state_of_social_enterprise_in_thailand_2020_final_web.pdf

- Chambers, R., & Conway, G. (1992). *Sustainable Rural Livelihoods: Practical Concepts for the 21st Century*. Brighton: Institute of Development Studies.
- Dees, J. G. (1998). *The Meaning of Social Entrepreneurship*. Retrieved September 15, 2018, from <http://www.the-ef.org/resources-Dees103198.html>
- Defourny, J., & Kim, S. Y. (2011). Emerging Models of Social Enterprise in Eastern Asia: A Cross-Country Analysis. *Social Enterprise Journal*, 7(1), 86-111.
- DFID. (1999). *Sustainable Livelihoods Guidance Sheets, Department for International Development (DFID)*. Retrieved September 15, 2018, from www.livelihoodscentre.org
- Doherty, B., Haugh, H., & Lyon, F. (2014). Social Enterprises as Hybrid Organizations: A Review and Research Agenda. *International Journal of Management Reviews*, 16(4), 417-436.
- Ellis, F. (2000). The Determinants of Rural Livelihood Diversification in Developing Countries. *Journal of Agricultural Economics*, 51(2), 289 - 302.
- Fang, Y., Zhao, C., Rasul, G., & Wahid, S. M. (2016). Rural Household Vulnerability and Strategies for Improvement: An Empirical Analysis Based on Time Series. *Habitat International*, 53, 254 – 264.
- Kenaphoom, S. (2015). The Approach for Developing the Effectiveness of the Small and Micro of Community Enterprise (SMCE) in Maha Sara Kham Province. *Praewa Kalasin Academic Journal*, 4(3), 68 – 85.
- King, B. et al. (2019). Navigating Shades of Social Capital and Trust to Leverage Opportunities for Rural Innovation. *Journal of Rural Studies*, 68, 123 - 134.
- Luengaramsri, P. (2011). *Livelihoods*. (1st ed.). Chiangmai: Phongsawat Printing House.
- Lyne, I. (2017). *Social Enterprise and Community Development: Theory into practice in Two Cambodian Villages*. (Doctoral Dissertation). Western Sydney University. Australia.
- Mali, K. (2014). Social Enterprise in Thailand. *Journal of Economics and Management Strategy*, 1, 104-112.
- Masae, A. (2010). The Role of Collective Action in the Construction of Social Quality in Rural Thai Communities: An Analysis of Two Communities in the Southern Region. *Romphruek Journal*, 29(1), 9 - 38.
- Masae, A. (2015). Enhancing Sustainable Rural Livelihood Through Community-Based Development. *Journal of Social Development*, 17(1), 89-110.
- National Organic Agriculture Development Committee. (2017). *National Organic Agriculture Development Strategy*. Bangkok: Office of Agricultural Economics.
- Pearce, J. (2009). *Social Economy: Engaging as A Third System*. in Amin A (Ed.) *The Social Economy: International Perspectives on Economic Solidarity*. London: Zed Books.
- Poolsawat, P., & Srimai, S. (2018). Social Enterprise and Sustainable Social Development: Lessons Learned from Foreign Countries and Development in Thailand. *Journal of Economics and Communications*, 13(3), 15 – 32.

- Pungkid, N. et al. (2016) Occupational Group Development into Community Enterprise in Phutoei Municipality of Phetchabun Province. *Phranakhon Rajabhat Research Journal (Humanities and Social Sciences)*, 11(2), 201–214.
- Rado, I. et al. (2021). Societal Entrepreneurship for Sustainable Asian Rural Societies: A Multi-Sectoral Social Capital Approach in Thailand, Taiwan, and Japan. *Sustainability*, 13(5), 2747.
- Rattanasuteerakul, K. (2014). Dynamic Change and Mode of Production of Peasant Society in the Chee Basin Case Study: Ban Nongphue, Tambon Nong Bua, Amphoe Kosumphisai, Maha Sarakham Province. *Kasetsart Journal - Natural Science*, 35(3), 447-459.
- Richter, R. (2019). Rural Social Enterprises as Embedded Intermediaries: The Innovative Power of Connecting Rural Communities with Supra-Regional Networks. *Journal of Rural Studies journal*, 70(8), 179-187.
- Siriphattarasopon, S. (2015). A Conceptual Study of Social Enterprise Development in Thailand. *Journal of the Association of Researchers*, 20(2), 30-47.
- Thanitthanakorn, N. (2010). Social Entrepreneurship: A Social Innovation for New Generation Entrepreneurs. *Executive Journal*, 30(4), 16 – 20.

การศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู
ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

A Study of Components of Measurement and Evaluation Competencies in
the Learning of Teachers in Primary Schools under Basic Education
Commission in the Northeastern Region

¹วรลักษณ์ อาจิวิชัย, วันเพ็ญ นันทศรี และ ทศพร หิรัญ จันทักษ์

¹Waralak Artwichai, Wanphen Nanthasri and Suphirun Jantarak

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: boomarjvichai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีกระบวนการดำเนินงาน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ใช้การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานโดยการหาค่าเฉลี่ยและร้อยละ ระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้จำนวน 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ข้อคำถามสร้างจากการวิเคราะห์เนื้อหาของผลการศึกษาค้นคว้าประกอบใน ระยะที่ 1 และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐานโดยการหาค่าเฉลี่ยและร้อยละ

ผลการศึกษา 1) องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษาพบว่า ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1. ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2. การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ 4. วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 5. การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร 2) ผลการยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1. ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2. การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ และ 4. การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

คำสำคัญ: ศึกษาองค์ประกอบ; สมรรถนะครู; การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

Abstract

This research article aims at the following: 1) investigating components of measurement and evaluation competencies in learning of teachers in primary schools under basic education commission in the northeastern region; and 2) verifying the components of measurement and evaluation competencies in learning of teachers in primary schools. The study employed a qualitative research method which was divided into two phases: the first phase was document synthesis, in which the obtained data were analyzed by mean and percentage; and the second phase was a sample group of nine experts on learning measurement and evaluation, who were chosen by purposive sampling. A questionnaire on a 5-point Likert scale was used to collect data. Questions were constructed from content analysis in the first phase, and the data were analyzed by mean and percentage.

From the study, the following results were found: 1) There are five components of measurement and evaluation competencies which are (1) knowledge about measurement and evaluation, (2) measurement and evaluation based on reality, (3) the creation and pursuit of tools for measuring learning, (4) learning measurement and evaluation methods, and (5) the use of evaluation results to improve curriculum-based learning management; 2) From verifying the components of measurement and evaluation competencies in learning of teachers in primary schools, four components are found which are (1) knowledge about measurement and evaluation, (2) measurement and evaluation based on reality, (3) the creation and pursuit of tools for measuring learning, and (4) the use of evaluation results to improve curriculum-based learning management.

Keywords: A Study of Components; Teacher Competencies; Learning Measurement and Evaluation

บทนำ

สมรรถนะครูตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (Office of the Basic Education Commission, 2010) กำหนดนโยบายการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาและยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแนวทางที่หน่วยงานทางการศึกษานำนโยบายปฏิรูปการศึกษาไปสู่การปฏิบัติโดยมียุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถปฏิบัติตามมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพและมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งสมรรถนะครู หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลถือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการของงานภายใต้ปัจจัยสภาพแวดล้อมขององค์การและทำให้บุคคลมุ่งมั่นสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการ ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลที่เกิดจากแรงผลักดัน การจูงใจหรือการกระตุ้น การปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานทีู่กคาดหวัง ดังนั้น บุคคล จะต้องสร้างแรงบันดาลใจหรือกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ผลผลิตเพิ่มขึ้น ทำให้บุคคลพอใจในการทำงานส่วนปัจจัยจำวน ไม่ใช่สิ่งจูงใจที่จะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น แต่เป็นข้อกำหนดที่ป้องกันไม่ให้บุคคลเกิดความไม่พึงพอใจในงานที่ทำทั้งสองส่วนนี้จะทำให้การปฏิบัติงาน มีประสิทธิผล นั่นคือ มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานนั่นเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ภายใต้โครงการไทยเข้มแข็ง เรื่อง การยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบ : กิจกรรมจัดระบบพัฒนาครูเชิงคุณภาพ เพื่อการพัฒนาครูรายบุคคล โดยการประเมินสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนนั้น ครูผู้สอนจะเป็นผู้ทำการประเมินตนเอง ตามแนวคิดของ McClelland ซึ่งอธิบายว่า “สมรรถนะเป็นคุณลักษณะของบุคคลเกี่ยวกับ ผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ความสามารถ (Ability) และคุณลักษณะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน (Other Characteristics) และเป็นคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่ทำให้บุคคลากรในองค์กรปฏิบัติงานได้ผลงานที่โดดเด่นกว่าคนอื่นๆ ในสถานการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันเบื้องต้น (Motives) อุปนิสัย (Traits) ภาพลักษณ์ภายใน (Self-image) และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social role) ที่แตกต่างกัน ทำให้แสดงพฤติกรรมการทำงานที่แตกต่างกันซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคลแนวใหม่ภาครัฐ ของสำนักงานข้าราชการพลเรือน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ส่วนราชการบริหารทรัพยากรบุคคลตามกรอบมาตรฐานความสำเร็จด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล (Standard for Success) เพื่อให้เกิดความสำเร็จของส่วนราชการ สรุปได้ว่า ประกอบด้วยสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน สมรรถนะหลัก (Core Competency) ประกอบด้วย 5 สมรรถนะ คือ 1) การมุ่งผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน 2) การบริการที่ดี 3) การพัฒนาตนเอง 4) การทำงานเป็นทีม และ 5) จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู ส่วนสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) ประกอบด้วย 6 สมรรถนะ คือ 1) การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การพัฒนาผู้เรียน 3) การบริหารจัดการชั้นเรียน 4) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน 5) ภาวะผู้นำครู และ 6) การสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้ (Office of the Basic Education Commission, 2010) สอดคล้องกับ Ministry of Education (2017) ได้สังเคราะห์สมรรถนะของครูไทยที่กำหนดโดยหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานมาตรฐานวิชาชีพ สำนักเลขาธิการคุรุสภา สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยสามารถสังเคราะห์สมรรถนะได้ 16 ด้าน โดย ด้านที่ 8 คือ สมรรถนะด้านการวัดและการประเมินผล ประกอบด้วย 1) สามารถวัดและประเมินผลได้ตามสภาพความเป็นจริง 2) สามารถนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ วางแผนการสอน พัฒนาผู้เรียนและหลักสูตร และ 3) สามารถสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Vangmeejongmee (2017) กล่าวว่า สมรรถนะของครูผู้สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21 มี 7 สมรรถนะ คือ 1) สมรรถนะด้านการจัดการเรียนการสอนยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง 2) สมรรถนะด้านการวัดประเมินผลเพื่อการพัฒนาโดยคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายระหว่างบุคคล 3) สมรรถนะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีและการรู้เท่าทันสื่อ 4) สมรรถนะด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณในวิชาชีพ ประกอบด้วย ความรักและความเมตตาต่อศิษย์ และการเป็นต้นแบบ แบบอย่างที่ดี เป็นตัวอย่างที่ดี 5) สมรรถนะด้านการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 6) สมรรถนะด้านการข้ามวัฒนธรรม 7) สมรรถนะด้านการเป็นผู้อำนวยความสะดวกและแนะแนวทาง

สมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู หมายถึง คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะปฏิบัติ และเจตคติในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และการนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ Kaiyafai (2018) ความสำคัญของสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูเกิดจากพฤติกรรม ความรู้ความสามารถของบุคคลใน

การสร้างเครื่องมือวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นการประเมินผลผู้เรียนรอบด้าน ทำให้การวัดผลและประเมินผล มีความเที่ยงตรง ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Pannaen (2012) กล่าวว่า ถึงความสำคัญของสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นความสามารถของบุคคลในการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ทั้งก่อนเรียน ระหว่างเรียน ตามสภาพที่เป็นจริงทำให้การวัดผลและประเมินผลการเรียนมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลและความต้องการจำเป็นข้างต้นทำให้ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบ การดำเนินการนิเทศ ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ทำการวิเคราะห์สภาพปัญหาในบริบทของภูมิภาคที่ปฏิบัติงาน จึงสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมุ่งเน้นการสนับสนุนส่งเสริมให้ครูพัฒนาเทคนิคกระบวนการวัดและประเมินผลเรียนรู้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู เพื่อคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนผ่านนวัตกรรมทางการศึกษา คือ รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูไปสู่การนิเทศการสอนครู โดยครูมีส่วนร่วมในการนิเทศ การจัดการเรียนรู้ ออกแบบ การวัดและประเมินผล ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับการนิเทศ และผู้นิเทศในคราวเดียวกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนรายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัย 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาเอกสาร (Document Study) เพื่อทำการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู จากแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 แหล่ง ตามแนวคิดของนักวิชาการและนักวิจัย ดังนี้

(1) การศึกษาสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูตามแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศ 2 แหล่ง ได้แก่ National Council on Measurement in Education (1990) และ Cruz et. al (2020)

(2) การศึกษาสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูตามแนวคิดของนักวิชาการในประเทศ 8 แหล่ง ได้แก่ Sakhon (2014); Deeying (2015); Waikasikorn (2015); Chanprasart (2017); Phutthima (2018); Thongdee (2018); Kaiyafai (2018) และ Phangcharoen (2019) รายละเอียดดังนี้

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลจำนวน 10 แหล่ง พบว่า ประกอบด้วย 12 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ 4) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) เจตคติของครูผู้สอนต่อการสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการศึกษา 6) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 7) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร 8) การตัดสินผลการเรียนรู้ 9) การบริหารการสอบ

การให้คะแนน และการแปลความหมายคะแนน 10) การพัฒนาการกำหนดเกรด 11) การสื่อสารผลการประเมิน และ 12) จรรยาบรรณในการประเมิน

(3) สังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู โดยการแจกแจงความถี่จากหลายแหล่งข้อมูล และสรุปผลโดยใช้เกณฑ์ค่าความถี่ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 40 (ควรอ้างอิงที่มาของ เกณฑ์ นี้) ของความถี่ทั้งหมด ประกอบด้วย 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ 4) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 5) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 ไปเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันองค์ประกอบในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 การยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

(1) กลุ่มนักวิชาการด้านการวัดและประเมินผลที่ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (ศึกษานิเทศก์) จำนวน 3 คน

(2) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ อะไร ควรระบุ โดยละเอียด ทั้ง 3 กลุ่ม

(3) กลุ่มครูผู้สอน จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และปฏิบัติงานด้านการวัดและประเมินผล เพื่อยืนยันองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 โดยการวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยในการประเมินเพื่อยืนยันองค์ประกอบโดยเป็นแบบประเมินแบบตรวจสอบรายการและแบบปลายเปิดเพื่อเสนอแนะแนวคิดเพิ่มเติม รายละเอียดดังตาราง 1

Table 1: การยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวชี้วัด	ร้อยละ
1. ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล	ความสามารถในการวัดและประเมินผลตามกระบวนการทางการวัดและประเมินผลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ	1) ครูเข้าใจมาตรฐานการเรียนรู้ 2) ครูกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้	88.88
2. การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง	ความสามารถในการวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตรเพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทดสอบ การสังเกต การบันทึก การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลจากผลงานที่ผู้เรียนปฏิบัติ โดยดำเนินการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำผลที่ได้มาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน	1) ครูออกแบบวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน 2) ครูมีวิธีการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน 3) ครูออกแบบวิธีการวัดสอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนรู้	77.77

3. การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้	ความสามารถในการออกแบบและวางแผนในการสร้างเครื่องมือวัดผลและเกณฑ์การให้คะแนนที่สอดคล้องกับการประเมินผลตามมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร	1) ครูสร้างเครื่องมือในวัดผลที่มีความหลากหลาย 2) ครูมีวิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกับเครื่องมือ	77.77
4. วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	ความสามารถในการวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตรเพื่อกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อนำผลที่ได้มาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน	1) ครูออกแบบวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่สอน 2) ครูมีวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียน 3) ครูออกแบบวิธีการวัดสอดคล้องกับการประเมินผลการเรียนรู้	44.44
5. การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร	ความสามารถในการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการวิเคราะห์และพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และชุมชน รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง	1) ครูนำผลการประเมินไปปรับปรุงการสอน 2) ครูนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาผู้เรียนรายบุคคล	88.88

จากตารางที่ 1 ผลการยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา จากการยืนยันองค์ประกอบของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน พบว่า 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล ได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิคิดเป็นร้อยละ 88.88 2) การวัดและ

ประเมินผลตามสภาพจริง ได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิคิดเป็นร้อยละ 77.77 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ ได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิคิดเป็นร้อยละ 77.77 4) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิคิดเป็นร้อยละ 44.44 โดยผู้ทรงคุณวุฒิร้อยละ 55.56 ให้ความเห็นว่าสมรรถนะวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีความใกล้เคียงกับสมรรถนะการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และ 5) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร ได้รับการยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิคิดเป็นร้อยละ 88.88

ผลการวิจัย

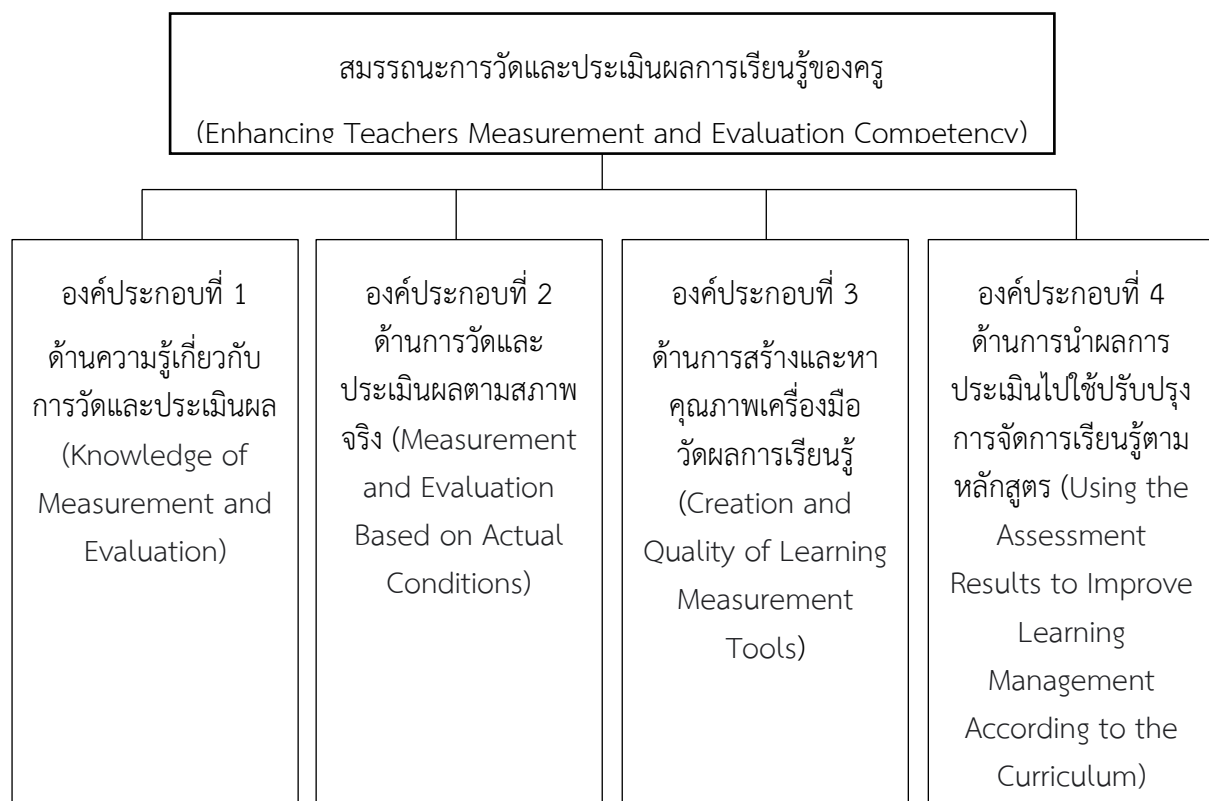
วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลจำนวน 10 แหล่ง ตามแนวคิดและงานวิจัยของนักวิชาการและนักวิจัย ดังนี้ Sakhon (2014) ; Deeying (2015); Waikasikorn (2015); Chanprasart (2017); Phutthima (2018); Thongdee (2018); Kaiyafai (2018); Phangcharoen (2019); National Council on Measurement in Education (1990) และ Cruz et. al (2020) ผู้วิจัยได้นำข้อมูลสู่ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู โดยแสดงในรูปของ

ความถี่และร้อยละ เลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ ร้อยละ 40 ขึ้นไป นำมาเป็นองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู โดยการแจกแจงความถี่จากแหล่งข้อมูลจำนวน 10 แหล่ง โดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่สูงเกณฑ์ ร้อยละ 40 ขึ้นไป ได้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ 4) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 5) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า พบว่า องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู โดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีค่าคะแนนความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิสอดคล้องกันร้อยละ 40 ขึ้นไป ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ และ 4) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 4 องค์ประกอบ ดังแสดงในภาพที่ 1

Picture 1: The Components of Measurement and Evaluation Competency in Learning of Teachers in primary schools

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อทำการสังเคราะห์องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู ใช้การแจกแจงความถี่จากหลายแหล่งข้อมูล และสรุปผลโดยคัดเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่สูง เกณฑ์ ร้อยละ 40 ขึ้นไป ได้ 5 องค์ประกอบ คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล คือ ความสามารถในการวัดและประเมินผลตามกระบวนการทางการวัดและประเมินผลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง คือ ความสามารถในการวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร เพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทดสอบ การสังเกต การบันทึก การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลจากผลงานที่ผู้เรียนปฏิบัติ โดยดำเนินการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำผลที่ได้มาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ คือ ความสามารถในการออกแบบและวางแผนในการสร้างเครื่องมือวัดผลและเกณฑ์การให้คะแนนที่สอดคล้องกับการประเมินผลตามมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร 4) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คือ ความสามารถในการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมกับเนื้อหา มาตรฐานการเรียนรู้ ศักยภาพ ของผู้เรียน และธรรมชาติของวิชาที่สอน และ 5) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร คือ ความสามารถในการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการวิเคราะห์และพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และชุมชน รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Waikasikorn (2015) ศึกษารูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวัดและประเมินผลของครูตามแนวทางของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า สมรรถนะของครูตามแนวทางของสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) การวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานและตัวชี้วัด 3) การสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 4) วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 6) การตัดสินผลการเรียนรู้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการยืนยันองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ 4 องค์ประกอบ คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล คือ ความสามารถในการวัดและประเมินผลตามกระบวนการทางการวัดและประเมินผลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง คือ ความสามารถในการวิเคราะห์มาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร เพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การทดสอบ การสังเกต การบันทึก การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลจากผลงานที่ผู้เรียนปฏิบัติ โดยดำเนินการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอเพื่อนำผลที่ได้มาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ คือ ความสามารถในการออกแบบและวางแผนในการสร้างเครื่องมือวัดผลและเกณฑ์การให้คะแนนที่สอดคล้องกับการประเมินผลตามมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตร และ 4) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร คือ ความสามารถในการมีส่วนร่วมของผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการวิเคราะห์และพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผลการใช้หลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และชุมชน รวมถึงการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรอย่าง

ต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Kaiyafai (2018) ศึกษาความสำคัญของสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูเกิดจากพฤติกรรม ความรู้ความสามารถของบุคคลในการสร้างเครื่องมือวัดผลประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง เป็นการประเมินผลผู้เรียนรอบด้าน ทำให้การวัดผลและประเมินผลมีความเที่ยงตรง ส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เกิดประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Sakhon (2014) ได้ทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ สำหรับครูโรงเรียนขนาดเล็ก พบว่า ครูโรงเรียนขนาดเล็กมีความต้องการจำเป็นได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้านการวัดและประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วย 1) ความรู้เรื่องหลักการและเทคนิคการวัดและประเมินผลทางการศึกษา 2) ความรู้เรื่องการประเมินจากแฟ้มสะสมผลงาน และ 3) การสร้างและการใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลการศึกษา สอดคล้องกับ Deeying (2015) ได้กล่าวถึง ผลการประเมินสมรรถนะครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านการวัดและประเมินผลในชั้นเรียน มีผลการประเมินสมรรถนะ 3 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2) ด้านทักษะความสามารถในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลในชั้นเรียน และ 3) ด้านความสามารถในการวัดและประเมินผลในชั้นเรียน

สรุป

องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบ พบว่า สมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความรู้เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล 2) การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง 3) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ และ 4) การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผลการศึกษาทำให้ได้องค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสถานศึกษา ครูผู้สอน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำไปใช้เพื่อการวางแผนการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครูให้เพิ่มขึ้นได้

1.2 เขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาในระดับประถมศึกษาควรพิจารณาองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปใช้เป็นกรอบในการจัดกิจกรรมส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู

1.3 การวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยพัฒนารูปแบบการนิเทศแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบในเชิงคุณภาพของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครู เพื่อให้งานวิจัยควรค่าแก่การพัฒนาสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูจึงจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษางานวิจัยอื่นเพิ่มเติมทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทางองค์ประกอบและกลุ่มยืนยันองค์ประกอบด้วยจำนวนกลุ่มตัวอย่าง 20 เท่าของตัวแปรที่วิจัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยองค์ประกอบของสมรรถนะการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของครูในระดับการศึกษาอื่นๆ ได้แก่ การศึกษาปฐมวัย มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยองค์ประกอบของสมรรถนะของครูในด้านอื่น เช่น สมรรถนะด้านการบริหารจัดการหลักสูตร สมรรถนะด้านการวิจัย เป็นต้น

References

- Chanprasart, C. (2017). The Needs Assessment for Developing Competencies of Educational Measurement and Evaluation of Teachers in School under the Foundation of the Church of Christ in Thailand. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 1577-1590.
- Cruz et al. (2020). *Evaluation of Competency Methods in Engineering Education: A Systematic Review*. Retrieved May 12, 2021, from <https://eric.ed.gov/?q=Measurement+and+Evaluation+competency&ft=on&pg=3>
- Deeying, T. (2015). Teacher Development: A Development of Program for the Basic Education Teacher's Competencies on Classroom Assessment. *Journal of Arts Education Research*, 7(1), 204-216.
- Kaiyafai, N. (2018). *A Development Model for Promoting Measurement and Evaluation Competency for Teachers in Schools under Sakon Nakhon City Municipality*. (Master's Thesis). Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.
- Ministry of Education.) 2017. *Modern Education Reform*. Bangkok: Teachers Council of Thailand Printing House Ladprao.
- National Council on Measurment in Education (1990). *The standards for Teacher Competence in Educational Assessment of Students*. Retrieved May 12, 2021, from <https://buros.org/standards-teacher-competence-educational- assessment-students>
- Office of the Basic Education Commission. (2010). *National Education Act of 2542, as Amended (No. 3) of 2553*. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Pannaen, N. (2012). *Guidelines for Promoting the Evaluation of Teachers in Basic Education Institutions Sa Kaeo Province*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Phangcharoen, S. (2019). The Development of Empowerment Model for Enhance Measurement and Evaluate Competencies of Teacher in Expansion School under Primary Education Area Offices. *Education Journal*, 6(3), 65-74.
- Phutthima, B. (2018). A Development Competency of Instrument Construction and Evaluation for Education Measurement of Teacher in Lampang Province with Empowerment Approach. *Journal of Graduate Studies in Northern Rajabhat Universities*, 8(14), 57-69.
- Sakhon, K. (2014). Development Model of Educational Measurement and Evaluation Competency by Using Knowledge Management Process for Small School Teachers. *Social Sciences Research and Academic Journal*, 9(26), 29-39.

- Thongdee, S. (2018). *The Needs Assessment to Develop the Competency of Authentic Assessment for Secondary School Teachers*. (Master's Thesis). Burapha University. Chon Buri.
- Vangmeejongmee, C. (2017). *Competency of Thai Teacher in 21st Century: Wind of Change*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Waikasikorn, S. (2015). *The Administrative Model to Enhance Learning Assessment Competency of Teacher on National Institute of Educational Testing Service (Public Organization) in Secondary School*. (Doctoral Dissertation). North Bangkok University. Bangkok.

รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล*

The Participation Model of Basic Education Commission for Effective Management of Academic Affairs

¹สุปรียา วิจิต, พงษ์ธร สิงห์พันธ์ และ นเรศ ชันธะรี

¹Supreeya Wichit, Pongthorn Singpan and Naret Kanthari

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: supreeya147@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการมีส่วนร่วม 2) เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วม 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วม 4) เพื่อนำเสนอผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ ครูผู้สอนและผู้แทนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 297 โรงเรียน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน กลุ่มเป้าหมาย ผู้เชี่ยวชาญด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง โรงเรียนสังกัดศึกษาธิการภาค 14 จำนวน 1 โรงเรียน โดยการเลือกแบบเจาะจง ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ โดยรวมสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากและสภาพปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ มีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ (1) การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา (2) การจัดการเรียนการสอน (3) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (4) การนิเทศการศึกษา และ (5) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 3) ทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธี และ 4) ผลการนำเสนอผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ โดยผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ พบว่า ด้านความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน; การบริหารงานวิชาการ; ประสิทธิภาพ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate current conditions and problem of participation; 2) to create the participation model; 3) to experiment the participation model; and 4) to present the outcomes of the participation model of basic education commission for effective management of academic affairs. A sample group consisted of school administrators, heads of academic department, teachers, and representatives of basic education commission, for a total of 297 persons, who were chosen by multi-stage sampling. The target group included 9 experts who took part in the basic education commission for effective management of academic affairs, who were chosen by purposive sampling. 21 experts and relevant persons, chosen by purposive sampling from 14 schools under the Ministry of Education, were also included in the target group. The tools used were a questionnaire, interview form, and assessment form. The statistics used were percentage, mean, and standard deviation.

From the study, the following results are found: 1) The current conditions and problem of participation of basic education commission for effective management of academic affairs are overall at a high level and moderate level, respectively, 2) The participation model of basic education commission for effective management of academic affairs consists of 5 components which are (1) school curriculum administration; (2) teaching and learning management; (3) the development of media, innovation, and technology for education; (4) educational supervision; and (5) the development of learning resources, 3) By employing a mixed-methods research approach to test the participation model of basic education commission for effective management of academic affairs, it is discovered that the model is overall at a high level, and 4) The outcomes of the participation model are examined by experts and relevant persons in the basic education commission for effective academic affairs management, with the results proving to be of high propriety, feasibility, and utilization at a high level.

Keywords: Participation; Basic Education Commission; Management of Academic Affairs; Efficiency

บทนำ

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ สถานศึกษาจึงเป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญและเป็นตัวบ่งชี้ว่าการจัดการศึกษาหรือการบริหารสถานศึกษา ประสบความสำเร็จหรือไม่ (Pengnoo, 2007) การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักของโรงเรียนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ มาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดเมื่อการบริหารงานวิชาการประสบผลสำเร็จผู้บริหารจะต้องสนับสนุนให้ครูมี การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สถานศึกษาใดที่ผู้บริหารให้ความสำคัญต่องานวิชาการขอบเขตของงานวิชาการจะชัดเจน ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์และแนวคิดใหม่ๆในการพัฒนางาน ครูมีความตระหนักและร่วมมือ

กันพัฒนางานวิชาการอย่างจริงจัง สามารถนำปรัชญาของสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติตามโครงการต่างๆ ได้อย่างดีและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 39 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการบริหารจัดการสถานศึกษาตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด อีกทั้งมีการมอบอำนาจในการบริหารและจัดการศึกษาในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปไปยังคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง กระทรวงศึกษาธิการจึงมีหน้าที่เพียงแค่กำหนดนโยบายและมาตรฐาน กำกับ ติดตาม ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษา ซึ่งงานวิชาการถือเป็นงานที่มีความสำคัญที่สุด เป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ความเข้าใจ ให้มีความสำคัญและมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (Sanguannam, 2010)

การศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมายังขาดความต่อเนื่อง มีการคิดรูปแบบในการจัดการศึกษาอย่างหลากหลาย แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้จริง จำเป็นต้องปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยเร็ว ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารและการแข่งขันกับนานาชาติ สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน รัฐไม่สามารถสร้างคนให้มีจิตใจที่ดี มีศักยภาพเพียงพอในการดำรงชีวิตในสังคมและสามารถพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น (National institute of educational testing service, 2010) ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารอย่างหนึ่งมาจากการขาดการมีส่วนร่วมในงานวิชาการส่งผลต่อการสร้างผู้เรียนให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของประเทศที่สำคัญกว่านั้น ผลการเรียนรู้ของนักเรียนซึ่งเป็นตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาที่สำคัญกลับตกต่ำลงสวนทางกับทรัพยากรการศึกษาของประเทศที่เพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้จากผลคะแนนสอบของนักเรียนไทยต่างก็มีแนวโน้มลดลงและอยู่ในระดับต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านยกเว้นอินโดนีเซีย (Lathapipat, 2011) นอกจากนั้นผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2563 ในศึกษาธิการภาค 14 (อุบลราชธานี, ยโสธร, ศรีสะเกษ, อำนาจเจริญ) พบว่า มีผลคะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทย ร้อยละ 52.27 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ร้อยละ 56.20 วิชาภาษาอังกฤษมีผลคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 36.46 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ร้อยละ 43.55 วิชาคณิตศาสตร์ มีผลคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 27.53 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ร้อยละ 29.99 และวิชาวิทยาศาสตร์ มีผลคะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 36.21 คะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ ร้อยละ 38.78 จะเห็นได้ว่า ผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในศึกษาธิการภาค 14 (อุบลราชธานี, ยโสธร, ศรีสะเกษ, อำนาจเจริญ) มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศทุกวิชาและมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า ร้อยละ 50 ทุกวิชา ยกเว้นวิชาภาษาไทย ปัญหาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในศึกษาธิการภาค 14 ดังกล่าว เป็นตัวบ่งชี้สำคัญประการหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพและประสิทธิภาพทางการศึกษาที่ต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยเฉพาะงานวิชาการที่ยังไม่บรรลุตามเป้าหมายทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดการประสานงานและการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาด้านต่างๆ (Ban Bung Charoen School, 2020) การดำเนินการต่างๆ ในการบริหารงานวิชาการจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย นับตั้งแต่ผู้บริหาร ครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อประสิทธิผลของการบริหารงานวิชาการและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป (Sanguannam, 2010)

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 มาตรา 38 ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทำงานร่วมกับสถานศึกษา มีหน้าที่กำกับ ติดตามและส่งเสริมสนับสนุน

กิจการของสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education, 2012) คณะกรรมการดังกล่าวจึงถือเป็นคณะบุคคลที่มีความสำคัญต่อการบริหารงานต่างๆ ในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวิชาการซึ่งถือเป็นภาระหลักของสถานศึกษา ที่จะต้องดำเนินการเป็นอันดับแรกตลอดจนระดมทรัพยากร ทั้งงบประมาณ บุคลากร และความร่วมมือในด้านต่างๆ เพื่อประกอบการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้น มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตรงตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 (Soontrayuth, 2008) ซึ่งสถานศึกษาอาจดำเนินการโดยใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อสร้างความตระหนัก เน้นหลักการของการมีส่วนร่วมเพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษา และคณะผู้แทนชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นเสมือนเป็นกรรมการกำกับดูแลโรงเรียน ดำเนินโครงการกิจกรรมร่วมกันด้วยความเต็มใจ บรรลุจุดมุ่งหมายตรงตามที่ได้กำหนดร่วมกันไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความเชื่อมั่น แก่สังคม ชุมชน ผู้ปกครอง ซึ่งการบริหารแบบมีส่วนร่วมจะทำให้การแก้ปัญหาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาบรรลุตามเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้โดยเฉพาะสถานศึกษาที่ขาดความพร้อมในการจัดการการศึกษา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ในการปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการให้เกิดเอกภาพด้านนโยบาย ควบคู่กันไปกับการให้ความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นการนำแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาช่วยในการบริหารงานจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะส่งผลให้การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาประสบผลสำเร็จได้โดยง่าย เพราะคุณภาพของสถานศึกษาจะมีคุณภาพและมาตรฐานได้นั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายทั้งผู้บริหารครูผู้สอนที่เป็นบุคลากรในสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในด้านวิชาการ ซึ่งเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดในการบริหารงานในสถานศึกษา จากการศึกษางานวิจัยทางการศึกษาพบว่า สถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาส่วนใหญ่ ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียจะต้องมีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนางานด้านวิชาการ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรม ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนร่วมดำเนินกิจกรรม ร่วมตรวจสอบและร่วมประเมินผลเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการและหาแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุน แก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาให้สถานศึกษามีคุณภาพมากยิ่งขึ้นตามลำดับ (Wongsaensan, 2015)

จากปัญหาการทำงานร่วมกันของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของการจัดการศึกษาที่ต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยเฉพาะด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) กำหนด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ

4. เพื่อนำเสนอผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการจากแนวคิด ทฤษฎี หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ววิเคราะห์สภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม เก็บข้อมูล สรุปค่าเฉลี่ยจากการศึกษาแล้วจัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เลือกใช้เฉพาะข้อที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.6-1.0 นำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปลผลโดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มบริหารวิชาการ และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนต้นแบบทำการยกร่างรูปแบบ จัดทำคู่มือการใช้รูปแบบ จัดทำแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบและตรวจสอบรูปแบบ ตรวจสอบคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบ และประเมินรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) จำนวน 9 คน

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผู้วิจัยนำรูปแบบไปทดลองใช้ในโรงเรียนบ้านบึงเจริญ ตำบลเขมราฐ อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้คู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ แบบประเมินรูปแบบปลายเปิดและแบบประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล เพื่อนำมาใช้เป็นกรณีศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผู้ประเมินคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียนบ้านบึงเจริญ ที่นำรูปแบบไปใช้ในสภาพจริง จำนวน 9 คน ใช้เครื่องมือแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) และผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 21 คน ใช้เครื่องมือแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ ภาพรวม พบว่า สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.91) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 4.06) รองลงมาคือ การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.91) และการนิเทศการศึกษา (ค่าเฉลี่ย 3.89) ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การจัดการเรียนการสอน (ค่าเฉลี่ย 3.84) ส่วนสภาพปัญหา

อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.93) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา (ค่าเฉลี่ย 2.97) รองลงมาคือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (ค่าเฉลี่ย 2.94) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (ค่าเฉลี่ย 2.93) ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การจัดการเรียน การสอน และการนิเทศการศึกษา (ค่าเฉลี่ย 2.91)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการ บริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงาน วิชาการที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของ รูปแบบ 3) วิธีดำเนินการ 4) การประเมินรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยยึดหลักการบริหารแบบมี ส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 หลักการ คือ 1) หลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) หลักการกระจายอำนาจ มาใช้ในการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การ บริหารหลักสูตรสถานศึกษา 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษา 4) การนิเทศการศึกษา และ 5) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งมี 35 องค์ประกอบย่อย

2.2 ผลการตรวจสอบองค์ประกอบหลักของรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล โดยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ทำการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า ความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.45) และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.32)

2.3 ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล โดยการสอบถามความคิดเห็น ของผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ทำการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตาม รูปแบบเกี่ยวกับความเหมาะสม เนื้อหาสาระ รูปแบบการพิมพ์ และความสะดวกในการนำคู่มือไปใช้ พบว่า คู่มือการดำเนินการตามรูปแบบที่จัดทำขึ้น โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.41)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผลในโรงเรียน พบว่า รูปแบบการ ที่นำไปใช้เป็นแนวทางสามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดีเนื่องจากมีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจน ง่ายต่อการ นำไปใช้ทำให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการ บริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ทดลองใช้รูปแบบ พบว่า โดยรวมมี ระดับความพึงพอใจในระดับ มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อนำเสนอผลการใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า การประเมินความเหมาะสม ความเป็นไป ได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 21 คน พบว่า ภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

องค์ความรู้ใหม่

จากการตรวจสอบองค์ประกอบและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาปรับปรุง

เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ดังนี้

Picture 1: A Participatory Model of Basic Education School Committees for Effective Academic Management

รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล มีรายละเอียดดังนี้

หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักการกระจายอำนาจ

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 1. เพื่อให้ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล 2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษานำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1. ด้านการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา 2. ด้านการจัดการเรียนการสอน 3. ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 4. ด้านการนิเทศการศึกษา 5. ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ มาขับเคลื่อน ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมวางแผน (2) การมีส่วนร่วมดำเนินการ (3) การมีส่วนร่วมประเมินผลและปรับปรุงการจัดการศึกษา

การประเมินรูปแบบ ประกอบด้วย 1. ประเมินกระบวนการการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ 2. ประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ

เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องพัฒนาและสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ 3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องตระหนักและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง 4. ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องมีจิตอาสา มุ่งมั่น ทุ่่มเท เสียสละในการพัฒนางานวิชาการให้มีประสิทธิผลโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน 5. ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างขวัญและกำลังใจแก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการยกย่องเชิดชูเกียรติคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดสรรเบี้ยประชุมให้แก่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา รองลงมาคือ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การจัดการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา เนื่องจาก คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังขาดการมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น การกำหนดนโยบายและเป้าหมายการจัดการเรียนศึกษา การจัดหาทรัพยากรและระดมทุน การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongsasansan (2015) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนสัมมาสิกขาราชธานีโอศก จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาน้อยเพราะขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองและการบริหารจัดการศึกษา การติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชนยังมีปัญหา รวมทั้งโรงเรียนบางแห่งยังเปิดโอกาสให้เข้ามา มีส่วนร่วมในขอบเขตที่จำกัด การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษามีเงื่อนไขหลายประการ แต่ละแห่งขึ้นอยู่กับบริบทของเวลา สถานที่ ตลอดจนวัตถุประสงค์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการ 4) การประเมินรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 หลักการ คือ 1) หลักการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 2) หลักการกระจายอำนาจ มาใช้ในการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารหลักสูตรสถานศึกษา 2) การจัดการเรียนการสอน 3) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 4) การนิเทศการศึกษา และ 5) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้บูรณาการการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการในการบริหารงานวิชาการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srichana (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ มีองค์ประกอบย่อย 20 องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ 89 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) การจัดทำหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ 3) การจัดหาแหล่งเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล และ

สอดคล้องกับ Chantanam (2014) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบหลัก 21 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการมี 3 องค์ประกอบย่อย 2) การจัดการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบย่อย 3) การบริหารการเรียนการสอน มี 11 องค์ประกอบย่อย และ 4) การวัดและประเมินผล มี 3 องค์ประกอบย่อย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความพึงพอใจการทดลองใช้รูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารงานวิชาการดังกล่าวมีความเป็นระบบยิ่งขึ้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการมากขึ้นและได้จัดแบ่งบทบาทหน้าที่ตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการทั้ง 5 ด้านในการร่วมบริหารงานวิชาการ โดยเน้นการพิจารณาร่วมกันจากสภาพปัจจุบัน ปัญหา และการมุ่งพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่วิสัยทัศน์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน การคัดเลือกแนวทางที่สามารถปฏิบัติได้ร่วมกันและการกำหนดรายละเอียดแนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ซึ่งก่อนดำเนินการดังกล่าวได้สร้างความรู้ ความเข้าใจในด้านการบริหารวิชาการโดยการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาสาระตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการทั้ง 5 ด้านที่ชัดเจน เป็นการสร้างความเข้าใจในงานทั้งที่เป็นความรับผิดชอบของสถานศึกษาและทั้งในส่วนที่เป็นบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งในการดำเนินการหลังจากนำรูปแบบไปใช้จนเกิดความเข้าใจแล้วต้องดำเนินการร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการบริหารงานวิชาการและส่งผลกระทบต่อคุณภาพผู้เรียน การนำรูปแบบไปใช้จึงทำให้สภาพการบริหารงานวิชาการมีสภาพการบริหารที่เป็นระบบ มีการพัฒนาในด้านขอบข่ายการบริหารงานวิชาการทั้ง 5 ด้านมากกว่าก่อนนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srichana (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ มีองค์ประกอบย่อย 20 องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ 89 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) การจัดทำหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ 3) การจัดหาแหล่งเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผลและผลการประเมิน ผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสภาพจริงก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบโดยภาพรวมก่อนการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ การประเมินหลังการทดลองใช้รูปแบบ โดยภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก สอดคล้องกับ Boonsuea (2013) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมสำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 มีองค์ประกอบ 3 ส่วน ดังนี้ 1) ส่วนนำประกอบด้วยบริบทหรือสภาพแวดล้อม วัตถุประสงค์ โครงสร้างการบริหาร ภาพวาดความสำเร็จ 2) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย หลักประชาธิปไตย หลักการกระจายอำนาจ หลักการทำงานเป็นทีม หลักความรับผิดชอบ หลักการสื่อสาร 3) กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย บุคคลที่มีส่วนร่วม ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู คณะกรรมการ ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียน ภาระงานที่มีส่วนร่วม ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป วิธีการมีส่วนร่วม คือ ผู้บริหารโรงเรียนร่วมอนุมัติ เห็นชอบ นิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล สนับสนุน อำนาจความสะดวกสรุปแนวทางการพัฒนา คณะครูร่วมเสนอข้อมูลและแนวทางดำเนินงาน จัดกิจกรรมตามแผน ประเมินผลเสนอแนะวิธีปรับปรุงแก้ไข คณะกรรมการร่วมให้ข้อมูล ให้ความเห็นชอบ สนับสนุนอำนวยความสะดวก กำกับดูแล รับทราบผลการประเมิน และเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไข ผู้ปกครองนักเรียนร่วมให้ข้อมูล เสนอความต้องการ สนับสนุน ดูแลอำนวยความสะดวก รับทราบผลการประเมิน สะท้อนผลการประเมิน นักเรียนร่วมให้

ข้อมูลเสนอความต้องการเข้าร่วมกิจกรรม รับทราบผลการดำเนินงาน สะท้อนผลการดำเนินงาน ผลการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 พบว่า หลังการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม มีการปฏิบัติตามรูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษา ครูหัวหน้าวิชาการ ประธานกรรมการสถานศึกษา ประธานเครือข่าย และประธานนักเรียน มีความพึงพอใจต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ผลประเมินรูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ขององค์ประกอบรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ มีส่วนร่วมส่งเสริมและกำหนดมาตรฐานการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน กำหนดนโยบาย ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา กำหนดนโยบายและวางแผนการนิเทศการศึกษา ดำเนินงานทุกกิจกรรมเพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้รูปแบบการมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Theriou (2009) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ จากผลงานเชิงประจักษ์ พบว่า โรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จและมีแนวปฏิบัติที่ดีต้องดำเนินการ โปร่งใส มีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและเน้นการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ตั้งแต่บริบทของโรงเรียน วิธีดำเนินการของโรงเรียน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนส่งเสริมโรงเรียนที่มีคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน สนับสนุนงบประมาณทรัพยากรเพิ่มเติม และผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำทางวิชาการ และสอดคล้องกับ Oke, Munshi and Walumbwa (2009) ได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ประสบผลสำเร็จในการบริหารและการจัดการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ทำให้การบริหารโรงเรียนประสบผลสำเร็จขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย ดังนี้ 1) การตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมของทีมงาน จะต้องได้รับการกระจายอำนาจในการกำหนดนโยบายจากส่วนกลาง 2) การตัดสินใจนั้นจะต้องได้รับการ สนับสนุนด้านปัจจัยต่างๆ อย่างเพียงพอ 3) ผู้บริหารส่วนกลางสามารถติดตาม ตรวจสอบผลการใช้ กระบวนการตัดสินใจของทีมงานได้ 4) ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำการใช้หลักสูตร และ 5) นโยบาย และการดำเนินนโยบายของท้องถิ่นต้องชัดเจน และดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

สรุป

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล สรุปภาพรวมดังนี้ สภาพปัจจุบันมีการดำเนินการในระดับมาก ในด้านการสร้างรูปแบบผลการศึกษาอย่างเป็นระบบ ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิผล มีองค์ประกอบครบ 5 องค์ประกอบ และจัดทำคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบตามหลักวิชาการ ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบและคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบอยู่ในระดับมาก ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความรู้ความเข้าใจและให้ความสำคัญต่องานวิชาการ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 สถานศึกษาควรนำรูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพไปใช้ให้เหมาะกับบริบทและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

1.2 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนสำคัญในการบริหารงานวิชาการควรให้ความสำคัญสร้างขวัญและกำลังใจและส่งเสริมสนับสนุนค่าตอบแทนในความเสียสละเวลาร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมทำงาน และอื่นๆ

1.3 สถานศึกษาควรสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและการบริหารงานวิชาการเพื่อให้เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและความสำเร็จของการพัฒนาสถานศึกษาซึ่งจะส่งผลถึงความสำเร็จของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษาทุกระดับ

2.2 ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ

References

- Ban Bung Charoen School. (2020). *Internal Quality Assessment Report (SAR) at Ban Bung Charoen School Academic year 2020*. Ubon Ratchathani: Ban Bung Charoen School.
- Boonsuea, T. (2013). The Participative School Management Model for Schools in Lopburi Primary Educational Service Area Office 2. *Journal of Research and Development of Buriram Rajabhat University*, 8(2), 44-50.
- Lathapipat, D. (2011). *Effects of Educational Responsibility Building on the Achievement of Thai Students*. Bangkok: Thailand Development Research Institute.
- National Institute of Educational Testing Service. (2010). *O-NET Pointed Out the Crisis in Thai Education, Part 2*. Bangkok: V.T.C. Communication LTD.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Education. (2012). *Factors Affecting Academic Achievement of Lower Secondary School Students*. (Research Report). Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand., LTD.
- Oke, Adegoke, Munshi, Natasha, & Walumbwa, Fred O. (2009). The Influence of Leadership on Innovation Processes and Activities. *Organizational Dynamics*, 38(1), 64-72.
- Pengnoo, K. (2007). *The Basic Education Institution Administration as Juristic Schools of Education Institution Administrators under Nakhon Si Thammarat Educational Service Area Office 4*. (Master's Thesis). Nakhon Si Thammarat Rajabhat University. Nakhon Si Thammarat.

- Sanguannam, C. (2010). *Theories and Practices in School Administration*. (3rd ed.). Nonthaburi: Bookpoint.
- Soontrayuth, T. (2008). *Reformed Management: Theory, Research and Practice in Education*. Bangkok: Naticul Press Co., Ltd.
- Srichana, Y. (2015). The Development of the Participation Model for Informal Education Management in Secondary School under the Office of Basic Educational Committee. *Journal of Education, Mahasarakham University*, 9(4), 153-162.
- Theriou, George N. (2009). Exploring the Best HRM Practices Performance Relationship: An Empirical Approach. *Journal of Workplace Learning*, 21(8), 614-618.
- Wongsaensan, S. (2015). *The Model of Participation in Educational Administration: Case Study Summasikkharatchathani Asoka School, Ubon Ratchathani Province*. (Master's Thesis). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.

รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา*

Cooperation Network Model in the Administration of Secondary Schools

¹วีระพล บุญทวี, พงษ์ธร สิงห์พันธ์ และ ชวนคิด มะเสนะ

¹Weerapol Boontawee, Pongthorn Singpan และ Chaunkid Masena

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: goffun4@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพและความต้องการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 2) เพื่อสร้างรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 4) การประเมินรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้อำนวยการสถานศึกษาจำนวน 234 คนโดยเลือกแบบเจาะจง ขั้นตอน กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารเครือข่ายความร่วมมือในโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มเป้าหมายคือ โรงเรียนในสหวิทยาเขต 8 ศรีนครอัจจะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์จำนวน 50 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง และ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 21 คนโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสภาพการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากรมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 2) รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ (1) เครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (2) เครือข่ายการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (3) เครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร และ (4) เครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการปรับปรุงและพัฒนาเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี และ 4) ผลการประเมินรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา พบว่า ด้านความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบ; เครือข่ายความร่วมมือ; การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate status and requirements of cooperation network in the administration of secondary schools; 2) to create

*Received June 9, 2022; Revised July 11, 2022; Accepted July 17, 2022

cooperation network model in the administration of secondary schools; 3) to experiment cooperation network model in the administration of secondary schools; and 4) to assess cooperation network model in the administration of secondary schools. A sample group included 234 directors of secondary schools, who were chosen by purposive sampling. A target group included the following: 9 experts in the administration of cooperation network in secondary schools, who were chosen by purposive sampling; 50 persons from Sri Nakorn Ajcha Cluster 8 under Surin Secondary Educational Service Area Office, who were chosen by purposive sampling; 21 experts and relevant persons, who were chosen by purposive sampling. The tools used were a questionnaire, an interview form, and an assessment form. The statistics used were percentage, mean, and standard deviation.

From the study, the following results are found: 1) The overall performance status of the cooperation network in secondary school administration is overall at a high level, with cooperation to develop teachers and personnel having a high level of mean; 2) The cooperation network model in the administration of secondary schools comprises 4 aspects which are (1) network to develop learning process, (2) network to make educational development plan, (3) network to develop teachers and personnel, and (4) network to support educational resources; 3) From experimenting cooperation network model in the administration of secondary schools, the result found to be overall at a high level, with the network improvement and development, and learning process development having the highest level of mean; and 4) From assessing the cooperation network model in the administration of secondary schools by experts in educational management, the model found to be of high propriety, feasibility, and utilization.

Keywords: Model; Cooperation Network; Secondary School Administration

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าไปทุกด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม เพราะการพัฒนาประเทศนั้นต้องอาศัยคนซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญ หน่วยงานที่ทำหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาให้คนในชาติคือ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาให้มีคุณภาพ เจริญก้าวหน้า ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก Ministry of Education (2003) ในด้านการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตามมาตรา 8 และมาตรา 9 ได้กำหนดให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบาย และความหลากหลายในการปฏิบัติมีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการระดมทรัพยากร มีความมุ่งหมายที่จะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีความสามารถและอยู่ร่วมกับสังคมอย่างมีความสุข การดำเนินงานตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องยึดเงื่อนไขและหลักการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการคือให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจโดยยึดประโยชน์ที่จะเกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญการให้ความร่วมมือ กำหนดให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัด

การศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกำกับดูแลใช้การกระจายอำนาจ ในการบริหารจัดการ งานด้านวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป Office of the Basic Education Commission (2007)

ความจำเป็นประการหนึ่งที่ประเทศไทยจะต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างด้านการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้สนองตอบกับการขับเคลื่อนประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใหม่กรอบ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) และกรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) สอดคล้องกับ Office of the Basic Education Commission (2017) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ที่กำหนดให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษา และเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับการ เปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับ Ruchaoen (2006) ที่ได้กล่าวว่ารูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาแนวใหม่ในบริบทของการกระจาย อำนาจ โดยเน้นรูปแบบบริหารสถานศึกษาของเครือข่ายกลุ่มโรงเรียน เพื่อนำไปสู่ความเจริญของงานของ บุคคลและสังคม กระบวนการจัดการจะต้องปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ซึ่งผู้บริหาร จำเป็นจะต้องพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง เพื่อบริหารจัดการให้องค์กรอยู่รอด และบรรลุตามวัตถุประสงค์ เมื่อมองมาในมิติด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงต้องมีความคล่องตัว และมีอิสระในการบริหารจัดการทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งจะสอดคล้องกับสาระสำคัญใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 16 (จ) ที่กำหนดให้มีการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารสถานศึกษาโดยใช้การบริหารรูปแบบ เครือข่ายกลุ่มโรงเรียนในหลักการกระจายอำนาจแบบคลัสเตอร์ (CLUSTERS) ของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการปฏิรูปการศึกษาโดยมุ่งแก้ปัญหาหลักการบริหารจัดการทางการศึกษาของไทยใน 4 ด้าน คือ 1) ยกระดับคุณภาพของการจัดการศึกษา 2) ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา 3) มุ่งความเป็นเลิศ และสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และ 4) ปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพใน การใช้ทรัพยากร เพิ่มความคล่องตัวในการรองรับความหลากหลาย (Office of the Basic Education Commission, 2007)

ความร่วมมือในการบริหารเครือข่ายสถานศึกษา จึงมีบทบาทอย่างมากที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวข้างต้น โดยจะเห็นได้จาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีระเบียบปฏิบัติให้ สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา ประกาศให้โรงเรียนในสังกัดดำเนินการบริหารจัดการศึกษาในรูปแบบกลุ่มโรงเรียนสห วิทยาเขต เน้นกระบวนการทำงานในลักษณะรวมกลุ่มโรงเรียนเรียกว่า “สหวิทยาเขต” และมีโรงเรียนที่เป็น สมาชิกในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน เรียกว่า “โรงเรียนในสหวิทยาเขต” ซึ่งสอดคล้องกับความคาดหวัง ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้วยการจัดองค์การแบบเครือข่ายโรงเรียน ในการ แบ่ง เครือข่ายโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ตัวอย่างเช่น สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์ มีการแบ่งกลุ่มโรงเรียนตามลักษณะภูมิประเทศ ความใกล้เคียงกัน เน้นความสะดวก ความเหมาะสม จากจำนวนโรงเรียนในสังกัด 85 โรงเรียน แบ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนทั้งหมด 8 สหวิทยาเขต มีการคัดเลือกตัวแทนผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นสมาชิกทำหน้าที่เป็นประธานเครือข่ายสหวิทยา เขต โรงเรียนสมาชิกที่จะอยู่บริเวณอำเภอเดียวกันหรือใกล้เคียงประมาณ 8-10 โรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก คละกันเพื่อให้เกิดพลังเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึง การมีบทบาทในการบริหารเครือข่ายสถานศึกษาร่วมกันเพื่อที่จะส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหาร จัดการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

เมื่อศึกษาผลการดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา กับองค์กรและหน่วยงานอื่นทำให้ทราบว่ายังไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนและเกิดประสิทธิภาพ ต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเกิดแนวคิดว่าจะทำการวิจัยเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือในการ บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสถานศึกษา ได้นำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการ ยกระดับคุณภาพความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และสนองนโยบายของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่กำหนดกลยุทธ์การกระจายอำนาจและส่งเสริมความเข้มแข็งให้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา ในการดำเนินงานและการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การศึกษา เสริมสร้างความเข้มแข็งในการบริหารและการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารโรงเรียนขนาด เล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ ให้มีการรอบการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน มีความเกื้อกูล อย่างเป็นกัลยาณมิตรและธำรงไว้ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพและความต้องการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา
4. ประเมินการใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพและความต้องการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศแล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Construct Analysis) เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดเบื้องต้นขององค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา และประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียน มัธยมศึกษา แล้วนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถาม เก็บข้อมูล สรุปค่าเฉลี่ยจากการศึกษาแล้วจัดทำแบบสัมภาษณ์ เชิงลึกที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความตรงเชิงโครงสร้าง (Content Validity) ใช้การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เลือกใช้เฉพาะข้อที่ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง 0.6-1.0 นำแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบแล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ด้วยสถิติพรรณนา(Descriptive Statistics) เพื่อหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยนำข้อมูล จากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน Best Practice มาทำการยกร่างรูปแบบ จัดทำคู่มือ การใช้รูปแบบ จัดทำแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบและตรวจสอบรูปแบบ ตรวจสอบคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบ และประเมินรูปแบบโดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัย นักวิชาการ ผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหาร สถานศึกษา (Focus Group Discussion) จำนวน 9 คน

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยนำรูปแบบ ไปทดลองใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สุรินทร์ จำนวน 1 สหวิทยาเขต คือ สหวิทยาเขต 8 ศรีนครอัมระ ประกอบด้วย 10 โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนสังขะ โรงเรียน

บัวเชดวิทยา โรงเรียนศรีณรงค์พิทยาคม โรงเรียนกระเทียมวิทยา โรงเรียนชนาตมอญพิทยา โรงเรียนเทพอุดมวิทยา โรงเรียนพระแก้ววิทยา โรงเรียนตาคงวิทยารัชฆังคลาภิเษก โรงเรียนมัธยมทับทิมสยาม ๐๔ ในพระอุปถัมภ์ และโรงเรียนมัธยมศรีสำราญ เพื่อนำมาใช้เป็นกรณีศึกษา

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้ประเมินคือผู้บริหารสถานศึกษาในสหวิทยาเขต 8 ศรีนครอรรถะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สุรินทร์ ที่นำรูปแบบไปใช้ในสภาพจริง จำนวน 10 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วย อาจารย์ในระดับมหาวิทยาลัย นักวิชาการ ผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 21 คน โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้เครื่องมือแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพและความต้องการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัศึกษามีขั้นตอนที่เกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย 1) เครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 2) เครือข่ายการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) เครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร 4) เครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา พบว่า สภาพและความต้องการเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) ด้านเครือข่ายการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) ด้านเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) และด้านเครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า ผลการสร้างรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ มี 3 ข้อ คือ 1) การเสริมสร้างพลัง หมายถึง การร่วมมือร่วมใจของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกฝ่าย ในการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือไปในทิศทางเดียวกัน มีเป้าหมาย และรูปแบบการทำงานเดียวกัน 2) การมีส่วนร่วม หมายถึง การบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน มีการปรึกษาหารือ ประชุม และเสนอแนะความคิดเห็นร่วมกัน 3) การทำงานเป็นทีม หมายถึง การดำเนินงานด้านการบริหารของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันปรับเปลี่ยนการทำงานเป็นทีมที่ดีขึ้น มีการวางแผนทำงานร่วมกัน มีเป้าหมายเดียวกันและยอมรับซึ่งกันและกัน องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัศึกษากับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา 2) เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัศึกษานำรูปแบบไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา องค์ประกอบที่ 3 วิธีการดำเนินการประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 2) ด้านเครือข่ายการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) ด้านเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร 4) ด้านเครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา องค์ประกอบที่ 4 แนวทางการประเมินรูปแบบ 2 ข้อ คือ 1) ประเมินกระบวนการของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารของโรงเรียนมัธยมศึกษา 2) ประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ 3 ข้อ คือ 1) ผู้บริหารในสหวิทยาเขตให้ความร่วมมือร่วมใจในการบริหารสถานศึกษา โดยผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 2) ผู้บริหาร ครู และ

บุคลากรทางการศึกษา ตระหนักและปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงถึงการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารสถานศึกษาพร้อมจัดข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบพร้อมใช้งาน

3) ประธานเครือข่ายในสหวิทยาเขตส่งเสริม สนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการตรวจสอบองค์ประกอบหลักของรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$) ส่วนผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$)

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

3.1 ผลการใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า เครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนมัศึกษามีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการที่ชัดเจน มีการจัดประชุมวางแผนและชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกัน มีการนำสื่อเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการ จัดเก็บข้อมูลการดำเนินการและประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ มีการนิเทศติดตาม มีการวัดผลและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานของเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อไป

3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.28$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการปรับปรุงและพัฒนาเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.36$) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ด้านการดำเนินการเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.29$) ด้านการนิเทศติดตามเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.27$) และด้านด้านการวางแผนการดำเนินงานของเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.18$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อนำเสนอผลการใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ($\bar{X} = 4.40$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ($\bar{X} = 4.44$) มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือด้านการประเมินความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.43$) และความเป็นไปได้ ($\bar{X} = 4.34$) ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่

จากการตรวจสอบองค์ประกอบและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาปรับปรุงเป็นรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

Picture 1: Cooperation Network Model in the Administration of Secondary School.

รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย 1. การเสริมสร้างพลัง 2. การมีส่วนร่วม 3. การทำงานเป็นทีม

วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 1. เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา กับสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา 2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัศึกษานำรูปแบบไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1. ด้านเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 2. ด้านเครือข่ายการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3. ด้านเครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร 4. ด้านเครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา

การประเมินรูปแบบ ประกอบด้วย 1. ประเมินกระบวนการของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารของโรงเรียนมัธยมศึกษา 2. ประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ

เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1. ผู้บริหารในสหวิทยาเขตให้ความร่วมมือร่วมใจในการบริหารสถานศึกษา โดยผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 2. ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ตระหนักและปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงถึงการใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารสถานศึกษาพร้อมจัดข้อมูลสารสนเทศให้เป็นระบบพร้อมใช้งาน 3. ประธานเครือข่ายในสหวิทยาเขตส่งเสริม สนับสนุนให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าผลการศึกษาสภาพเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาสภาพการปฏิบัติโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ย

มากที่สุด คือ เครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร รองลงมาคือ เครือข่ายการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และเครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา ตามลำดับ ทั้งนี้เพราะผู้นำเครือข่ายมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของเครือข่าย มีการประชุมชี้แจง และวางแผนการดำเนินการร่วมกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร วางกรอบการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน เปิดโอกาสให้สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนแนวคิดในการปฏิบัติงาน มีการทำงานเป็นทีมของผู้บริหารและบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังที่ Krommung (2011) ได้เสนอวิทยานิพนธ์ เรื่องรูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 พบว่า การบริหารจัดการเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กที่นำไปสู่คุณภาพการศึกษา มีโครงสร้างและองค์ประกอบที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ จัดระบบงาน และกระบวนการดำเนินการบริหารจัดการเครือข่ายร่วมกันของโรงเรียนขนาดเล็กในเครือข่ายให้ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านการบริหารทั่วไป เพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเครือข่าย อาศัยหลักบุคลากรมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความมีเอกภาพ ในนโยบาย และหลักการกระจายอำนาจใช้ระบบและกลไกในการดำเนินงาน โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายให้มีบทบาทหน้าที่ร่วมกันดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องจนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มืองค์ประกอบการดำเนินการ 4 ด้าน ได้แก่ 1) เครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 2) เครือข่ายการการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) เครือข่ายการพัฒนาครูและบุคลากร และ 4) เครือข่ายการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในปัจจุบันการศึกษามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก และการที่จะบริหารเครือข่ายความร่วมมือไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมข้อมูล การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ เพื่อนำไปสู่การนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของของ Jamjantawong (2010) ได้นำเสนอวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายพหุภาคีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รายละเอียดองค์ประกอบของรูปแบบ มีดังนี้ ด้านกระบวนการ ได้แก่ ขั้นตอนการบริหารจัดการเครือข่ายพหุภาคีในสถานศึกษา 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมการ โดยเตรียมการสรรหาและการแต่งตั้งคณะกรรมการและสร้างความตระหนักและให้ความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2) ขั้นพัฒนาบุคลากร โดยการจัดระบบบริหารงานบุคคลที่มีคุณภาพและกำหนดแผนพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่องในแต่ละด้าน 3) ขั้นวางแผนการดำเนินการ โดยวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดด้อยในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาสถานศึกษาตามวิสัยทัศน์ ปรัชญา พันธกิจ และสอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน มีเป้าหมายชัดเจน 4) ขั้นปฏิบัติตามแผน โดยดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดจัดระบบการตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายพหุภาคีในสถานศึกษา สอดคล้องกับ Srichana (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มืองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ มืองค์ประกอบย่อย 20 องค์ประกอบ ตัวบ่งชี้ 89 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) การจัดทำหลักสูตร 2) การจัดการเรียนรู้ 3) การจัดหาแหล่งเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ Chantanam (2014) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผลในโรงเรียนขนาดกลาง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมืองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบหลัก 21 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การวางแผนเกี่ยวกับงาน

วิชาการมี 3 องค์ประกอบย่อย 2) การจัดการเรียนการสอน มี 4 องค์ประกอบย่อย 3) การบริหารการเรียนการสอน มี 11 องค์ประกอบย่อย และ 4) การวัดและประเมินผล มี 3 องค์ประกอบย่อย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการปรับปรุงและพัฒนาเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา คือด้านการดำเนินการเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการนิเทศติดตามเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และด้านการวางแผนการดำเนินงานของเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ศึกษาสภาพและความต้องการของสมาชิกในเครือข่าย จึงทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง มีการดำเนินการเป็นระบบขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมในการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินงานของสถานศึกษา มีการสำรวจเกี่ยวกับความต้องการในด้านต่างๆของสมาชิกเครือข่าย ประชุมชี้แจง เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินการของเครือข่ายความร่วมมือ มีการกำหนดกรอบและจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย ของเครือข่ายโรงเรียนมัธยมศึกษา มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการดำเนินงาน รวมทั้งจัดทำรายงานผลการนิเทศการดำเนินการของเครือข่ายความร่วมมือ และนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srichana (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในสภาพจริงก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพพอใช้ และผลการประเมินด้านการปรับปรุงและพัฒนาเครือข่ายการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก สอดคล้องกับ Boonsuea (2013) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม สำหรับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี เขต 2 ผลการประเมินการทดลองใช้รูปแบบภาพรวมอยู่ในระดับมาก และพบว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการ ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศกำกับติดตามผล ประเมินผลอยู่ในระดับคุณภาพดี โดยผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนร่วมในการอนุมัติ เห็นชอบ สนับสนุน อำนาจความสะดวกสรุปแนวทางการพัฒนา คณะครูมีส่วนร่วมเสนอข้อมูลและแนวทางดำเนินงาน จัดกิจกรรมตามแผน ประเมินผล เสนอแนะวิธีปรับปรุงแก้ไข คณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมให้ข้อมูล ให้ความเห็นชอบ สนับสนุนอำนาจความสะดวก กำกับดูแล รับทราบผลการประเมิน และเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไข ผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมให้ข้อมูล เสนอความต้องการ สนับสนุน ดูแลอำนวยความสะดวก รับทราบผลการประเมิน และมีการสะท้อนผลการประเมิน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ผลการประเมินรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้มีความรู้ และความเชี่ยวชาญ ด้านการบริหารเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า การประเมินโดยรวมขององค์ประกอบของรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ด้านความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และด้านความเป็นประโยชน์โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะการบริหารเครือข่ายความร่วมมือจะประสบผลสำเร็จได้จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เสริมสร้างพลังของทีมด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เครือข่ายขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srichana (2015) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการ

มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลการประเมินมีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน สอดคล้องกับ Homsuwan (2013) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่สร้างขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม 2) คณะกรรมการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3) ขอบข่ายงานการบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 4) กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีความเหมาะสมและคณะกรรมการบริหารสถานศึกษามีความเห็นว่า การนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาไปใช้มีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด และ Chomchuan (2012) ได้วิจัย รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิผลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ด้านเงื่อนไขความสำเร็จและความเป็นประโยชน์ในด้านกลไกการดำเนินการ อยู่ในระดับมาก

สรุป

ผลการวิจัยเรื่อง รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สรุปภาพรวมดังนี้ สภาพปัจจุบันและความต้องการอยู่ในระดับมาก ในด้านการสร้างรูปแบบ ผลการศึกษายอย่างเป็นระบบ ได้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มีองค์ประกอบครบ 5 องค์ประกอบ และจัดทำคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของรูปแบบและคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบอยู่ในระดับมาก ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า มีความพึงพอใจระดับมาก และความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรนำรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาไปใช้ให้เหมาะกับบริบทและสภาพแวดล้อมของเครือข่ายสถานศึกษา
- 1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อให้ทุกภาคส่วนเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง และเพื่อส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเครือข่ายสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับ
- 2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือในด้านทรัพยากรการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาในสหวิทยาเขตที่มีประสิทธิผล

References

- Boonsuea, T. (2013). The Participative School Management Model for Schools in Lopburi Primary Educational Service Area Office 2. *Journal of Research and Development of Buriram Rajabhat University*, 8(2), 44-50.
- Chantanam, R. (2014). *Effective Participatory Academic Administration Model in Medium-Sized Schools*. (Doctoral Dissertation). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.
- Chomchuan, P. (2012). *Effective Community Participatory Academic Administration Model in Educational Institutions under the Office of Primary Education Service Areas*. (Doctoral Dissertation). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani Rajabhat.
- Homsuwan, C. (2013). *The Development of Participatory Management Model for Colleges in the Vocational Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.
- Jamjantawong, J. (2010). *Development of a Network Management Model to Promote Quality Education in Basic Educational Institutions under the Bangkok Educational Service Area Office*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Krommung, A. (2011). *The Model of Small School Network Management to Improve the Quality of Education in the Ubon Ratchathani Educational Service Area Office District 1*. (Doctoral Dissertation). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.
- Ministry of Education. (2007). *Change Leadership Development Course To Support Decentralization for Education Administrators and School Administrators*. Nakhon Pathom: National Institute for Development of Teachers, Faculty Staff and Educational Personnel.
- Office of the Basic Education Commission. (2007). *Approach to Decentralization of Administration and Education to the Board Educational Service Area Office and Educational Institutions in Accordance with the Ministerial Regulations Determining the Rules and Methods for Decentralization of Administrative and Educational Administration, B.E. 2007*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Rucharoen, T. (2006). *Forms and Elements of Formats*. Documentation for Training on Lecture of the Seminar in Educational Administration, Ubon Ratchathani: Prince of Ubon Ratchathani Rajabhat University.
- Srichana, Y. (2015). The Development of the Participation Model for Informal Education Management in Secondary School under the Office of Basic Educational Committee. *Journal of Education, Mahasarakham University*, 9(4), 153-162.

การพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติ: ศึกษากรณีชุมชน หมู่ที่ 4
บ้านหนองเต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี*

The Sustainable Development of Buddhist Agriculture by Buddhist Peace:
A Case Study of Village No. 4, Nong Tae Village Community,
Talin Chan Subdistrict, Mueang District, Suphan Buri Province

¹ณัฐนันท์ สกลทัสน์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Natnan Sakolthus and Phrakrupalad Adisak Vajirapanno

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: natnans@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี เป็นงานวิจัยรูปแบบอริยสัจจ์ โมเดลสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นักวิชาการจำนวน 8 รูป/คน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา กสิกรจำนวน 27 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง และนำมาวิเคราะห์หาคำอธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพพื้นที่ชุมชนอยู่นอกเขตชลประทาน ประสบภัยแล้งซ้ำซาก ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ความต้องการจากปัญหาสำคัญ คือ น้ำไม่เพียงพอสำหรับการกสิกรรม รายได้หนี้สิน อีกทั้งขาดความรู้ในด้านกสิกรรมอินทรีย์ ในการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบโคกหนองนา โมเดล ตามแนวทฤษฎีใหม่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์สู่การพึ่งพาหลักจากการปลูกข้าวอย่างเดียวยตามฤดูกาลปีละครั้งมีราคาตกต่ำไม่พอต่อการดำรงชีพเกิดความยากจนเป็นตนเองในปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างวิถีกิจกรรมอาชีพใหม่ มีความมั่นคงทางอาหาร แม้ในยามเกิดวิกฤตการณ์ มีพออยู่ พอกิน พอใช้ ดำเนินชีวิตอย่างสุขสงบในพื้นที่ของตนเอง 2) การนำอธิปไตยธรรมในพระพุทธศาสนามี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นแนวทางตามหลักพุทธสันติวิธี ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่พุทธกิจกรรม บนพื้นที่ของตนเองให้มีอาหารเพียงพอ พึ่งพาตนเองได้ โดยมีข้อปฏิบัติให้เข้าถึงธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมร่วมสมัย อย่างสุข สงบ ร่มเย็น ส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพสู่อนาคต 3) พัฒนาสู่การอยู่ดี กินดี มีสุข ได้รูปแบบ 3ป. 4พ. โมเดล มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ (1) ป.ปรับหนอง เก็บกักน้ำไว้ในพื้นที่อย่างเพียงพอ (2) ป.ปรุงดิน ให้มีธาตุอาหารเหมาะสมต่อการเพาะปลูก (3) ป.ปลูกป่า การปลูกป่า 5 ระดับ (4) พ. พอใจ ความศรัทธา เริ่มที่ครอบครัวมีความเห็นต้องกันนำพื้นที่มาทำการพัฒนา (5) พ. พากเพียร การมุ่งมั่นต่อเนืองให้สู่ความสำเร็จ (6) พ. พร้อมตั้งใจ ใจที่รักษาด้วยสติมีความจดจ่อในหน้าที่ (7) พ. พัฒนา การทบทวนในสิ่งที่คิดและดำเนินไปในแนวทางที่ดีที่วาดหวังได้

*Received February 13, 2023; Revised March 23, 2023; Accepted March 31, 2023

คำสำคัญ: การพัฒนาอย่างยั่งยืน; พุทธกสิกรรม; พุทธสันติ

Abstract

This research article consisted of the following objectives: 1) to investigate context, problems, and necessities related to sustainable development of Buddhist agriculture; 2) to analyze Buddhist peaceful means contributing to the sustainable development of Buddhist agriculture; 3) to develop and present the sustainable development of Buddhist agriculture through Buddhist peaceful means. The study was based on *Ariyasacca* (the Four Noble Truths) model in accordance with participatory action research (PAR) under the 9-step research framework. The data were collected by in-depth interview with key informants including 8 scholars, as well as 27 community leaders, religious leaders, and farmers. The obtained data were analyzed using the descriptive method.

From the study, the following findings are found: 1) The problem of deteriorated soil and drought by storing water above and underground, as well as creating a family economy, overcoming knowledge and ability limitations, developing skills for a long-term career with expertise, generating long-term income with mixed farming, enhancing security and stability by adjusting planting areas and increasing soil and water abundance. This includes merit making, processing, and network building that can enhance the quality of life and self-reliance so that it can be passed down to future generations; 2) The application of *Iddhipāda* (the Four Paths of Accomplishment) i.e., *Chanda* (aspiration), *Viriya* (effort), *Citta* (thoughtfulness), and *Vīmaṃsā* (investigation) as a guideline to promote the development of Buddhist agricultural areas on each individual's area in order to have enough food and be self-reliant while practicing the Dhamma. This will result in the peaceful and happy coexistence in modern society, passing the breath of peace to the future; and 3) The development leads to 'live well, eat well, and be happy', which results in a model with the following 7 components: (1) adjusting the swamp and restoring enough water to be used in the areas; (2) enhancing the soil to add nutrients that are suitable for cultivation; (3) reforestation on five levels; (4) satisfaction and trust that begins within the family to agree on developing the areas; (5) perseverance and determination to achieve success; (6) intention combined with mindfulness of one's responsibilities; and (7) development by reviewing one's thoughts and implementing according to plan.

Keywords: Sustainable Development; Buddhist Agriculture; Buddhist Peace

บทนำ

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2561-2565) มีเป้าหมายการขับเคลื่อนการพัฒนาความยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อเป็นทิศทางที่สำคัญต่อการพัฒนาร่วมกันของประชาคมโลก (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021) และประเทศไทยได้ร่วมรับรองเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 –

2580) (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2019) มุ่งเน้นให้ประชาชนได้ดำเนินชีวิตอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาในทุกๆ ด้านไปพร้อมๆ กัน เน้นความสำคัญในการผลักดันการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง ส่งเสริมให้กสิกรมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับชุมชน ขยายผลและพัฒนาระบบกสิกรรมยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจเข้มแข็งสอดคล้องกับพื้นที่และผลกระทบของสถานการณ์ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างยั่งยืน (Chanon, 2021)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างกว้างขวางต่อวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ประเทศเข้าสู่ภาวะถดถอยอย่างรุนแรง และรวดเร็วที่สุดเท่าที่มีมา คนไทยที่มีงานทำต้องถูกเลิกจ้างมากกว่า 6 ล้านคน และแรงงานที่ตกงานไม่สามารถใช้ความรู้และทักษะของตนเองไปทำอาชีพอื่นได้ ทั้งนี้รวมถึงผู้ที่กำลังจะจบจากการศึกษาใหม่จำนวนมาก ขาดโอกาสพัฒนาศักยภาพ ไร้ซึ่งการวางแผนออมเงิน (Thai PBS news, 2021) เหล่านี้ จึงเป็นปัญหาให้รัฐบาลตื่นตัวจัดวางนโยบายสาธารณะด้านวิกฤตทางด้านอาหารให้สอดคล้องกับวิถีของสังคม ชุมชน ในขณะที่ผู้คนจำนวนมากกำลังปรับตัวโดยหันหลังให้ระบบทุนนิยมกลับมาสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารเพื่อตนเองและครอบครัว เยียวยาจิตใจจากความผิดหวังจากพิษของวิกฤตการณ์ในบ้านที่เป็นพื้นที่ของตนเอง โดยแนวคิดการพัฒนากรรมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่ โคกหนองนา โมเดล ด้วยการขุดหนอง ขุดคลองไส้ไก่ เพื่อเก็บกักสำรองน้ำไว้ในพื้นที่กสิกรรมให้เพียงพอ เป็นทางออกช่วยแก้ไขปัญหาคความทุกข์เดือดร้อนแก่ชีวิต ในพื้นที่เกิดปัญหาล้างน้ำ ขาดแคลนน้ำ นำดินที่ได้จากการขุดหนองมาทำโคกแล้วปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินเพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารสำหรับปลูกพืชผักที่หลากหลาย และอื่นๆ ไว้บริโภค ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจตอบโจทยในด้านความมั่นคงทางอาหาร และการดำเนินชีวิตตามวิถีกรรมสู่ความยั่งยืน ในภาพรวมที่มุ่งเน้นนำวัฒนธรรมชนบทท้องถิ่นเดิมและสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขสงบ (Duangthisan and Ketwong, 2017) โดยสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ร่วมกันแก้ปัญหาเชิงบูรณาการสอดคล้องแผนยุทธศาสตร์ชาติโดย ด้วยการต่อยอดศาสตร์พระราชาด้วยกสิกรรมทฤษฎีใหม่ ในพื้นที่ชุมชนในระดับตำบลให้เป็นต้นแบบ นำไปพัฒนาปฏิบัติเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและรายได้ ด้วยการส่งเสริมการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจที่สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และยุทธศาสตร์การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาอย่างยั่งยืนของจังหวัด (Suphan Buri Provincial Office, 2021)

จากแนวคิดดังกล่าวในความเดือดร้อนของคนในชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จึงเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามที่ชุมชนคาดหวัง นำทางชาวบ้านเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาการทำอาชีพกสิกรรมเพื่อความมั่นคงอย่างยั่งยืน ที่เป็นไปได้ในการร่วมแรงร่วมใจสานต่อแนวทางนี้ในตำบลเป็นการสร้างความมั่นคงที่เต็มเต็ม พื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและชุมชน เป็นทางเลือกของผู้ตกงาน ผู้ล้มเหลวในชีวิตให้กลับมาพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างเศรษฐกิจพอเพียงแนวทฤษฎีใหม่ โคกหนองนาโมเดล พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน มีน้ำพอเพียงในการทำกิจกรรมตลอดทั้งปี ที่ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก มีอิสระของชีวิตปลดพันธนาการจากหนี้สิน สู่การกินดีอยู่ดีมีความสุขในครอบครัว สังคม ชุมชน ด้วยการปรับปรุงพื้นที่ และการเชื่อมโยงวงจรชีวิต พืช สัตว์ ให้เดินทางร่วมกันได้บนพื้นที่ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติได้ให้ความสำคัญของการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเลี้ยงดูครอบครัว พัฒนาสู่การการสร้างงาน สร้างอาชีพใหม่ให้กับครัวเรือนและชุมชนในความหวังเศรษฐกิจต้องเดินไปคู่กับจิตใจ สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2561-2565) (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021) ทำกรรมตาม

แนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญต่อการทำกิจกรรมที่มีผลเป็นความสุข มุ่งเน้นการทำบุญให้ทาน และดำรงตนอยู่ในกุศลธรรมที่ทำให้ได้รับผลแห่งความผาสุก (Winyuwiriyawong, 2016)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัย สนใจศึกษาในประเด็นการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมีเป้าหมายพัฒนาเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งขาดแคลนน้ำ ด้วยการ ปรับหนอง ประดิน ปลูกป่า สร้างความมั่นคงทางอาหาร และใช้เครื่องมือพุทธสันติวิธี พัฒนาให้เกิดความ มั่นคง มั่งคั่ง โดยมีข้อปฏิบัติให้เข้าถึงธรรมะเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมร่วมสมัย มีความสงบสุข ส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพสู่ลูกหลาน อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อพัฒนา และนำเสนอการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี (Documentary Study) โดยผู้วิจัยศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริบท สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในปัจจัยความสำเร็จเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ตลอดจนทั้งแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่สำหรับการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจเข้มแข็งอย่างเหมาะสม รวมทั้งสอดคล้องกับพื้นที่และผลกระทบของสถานการณ์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 ทำการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่ เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับกสิกรในชุมชนผู้เกี่ยวข้องเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทพื้นที่กรณีศึกษา โดยการเลือกพื้นที่แบบเจาะจงที่มีความสำเร็จในการพัฒนา โคก หนองนา โมเดล ที่ใกล้เคียงภายในจังหวัดเดียวกันและจังหวัดใกล้เคียงที่มีสภาพภูมิสังคมใกล้เคียงกัน ในจำนวน 7 พื้นที่ ได้แก่ 1) โคก หนองนา คุณชัยญา ข้าราชการพอเพียงและเพียงพอ อำเภอบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี 2) โคกหนองนา ผู้ใหญ่สมเจต ทองเชื้อ ตำบลตะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี 3) โคกหนองนา สุนิสา บ้านหนองบัวขาว ตำบลหนองโพธิ์ อำเภอหนองหญ้าไทร จังหวัดสุพรรณบุรี 4) โคกหนองนา อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี 5) โคกหนองนา อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี 6) โคกหนองนา อำเภอสามชุก หนองนาติดบึงระหาร จังหวัดสุพรรณบุรี 7) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรผสมผสานกายใจ ตำบลตูม อำเภอปรังคฤ์ จังหวัดศรีสะเกษ บนพื้นที่โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หรือกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงทั้งหมด จำนวน 35 คน เป็นกลุ่มเดียวกันที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อย ที่ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ประกอบด้วย กสิกรเจ้าของพื้นที่ในชุมชนที่มีความหลากหลายและแตกต่างที่มีความสนใจและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่พุทธกิจกรรมที่เป็นพื้นที่

กรณีศึกษา จำนวน 22 รูป/คน และเลือกเจาะจงบุคคลที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทสำคัญในด้านความสำเร็จการทำกิจกรรมอินทรีย์ในพื้นที่ จำนวน 5 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่การพัฒนาพุทธกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแนวทฤษฎีใหม่ “โคกหนองนาโมเดล” อย่างยั่งยืน จำนวน 8 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา โดยเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพโดยกำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และถอดแบบอย่างของความสำเร็จ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยและพัฒนา การควบคุมคุณภาพเครื่องมือใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Cohen, and Manion, 1994 as cited in Lincharearn, 2015) ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 - ขั้นตอนที่ 3 มาบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งผู้วิจัยร่างแนวทางการพัฒนาที่เกิดจากการสังเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธกิจกรรม โคกหนองนา โมเดล ได้พิจารณาแสดงความคิดเห็น รับรองความเหมาะสมในการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อการนำไปทดลองใช้นำร่องกับพื้นที่กรณีศึกษา จัดประชุมสัมมนา และจัดกิจกรรม “ปันมือสามัคคี ปันหนอง ปันดิน ปันป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ณ ชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ในการดำเนินการพัฒนาพื้นที่พุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี และทำการศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติการในพื้นที่ด้วยการกำหนดประเด็นในการศึกษาเพื่อการติดตาม รักษา และพัฒนาต่อยอด การพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน สังเกตแบบมีส่วนร่วม การถ่ายภาพถ่ายภาพกิจกรรม สอบถามความพึงพอใจ และการนำไปขยายผลต่อยอดงานวิจัยเพื่อสร้างความยั่งยืน หลังการจัดกิจกรรมพัฒนากับผู้ที่เข้าร่วมทำกิจกรรมและผู้เข้าเยี่ยมชมในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีแบบออนไลน์ผ่าน ZOOM เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบันทึกวิดีโอ บันทึกเสียง จดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและภาพถ่ายกิจกรรม การจัดประชุมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการดำเนินการพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยโดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล เกี่ยวกับโคกหนองนา โมเดลในยุคปัจจุบัน ตลอดจนทั้งแนวคิดโคกหนองนาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation of the Research Results) ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมเพื่อเป็นช่องทางในการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และรับฟังความคิดเห็นสำหรับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของกลไกผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี นำมาปรับปรุงเพื่อการเผยแพร่ต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลลี้ลิ่งชัน อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1) บริบทเกี่ยวกับพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน

ชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลลี้ลิ่งชัน อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีความแห้งแล้งมานาน ขาดแคลนน้ำทำให้ต้นไม้หลายชนิดล้มตาย การทำกิจกรรมส่วนใหญ่ทำนาอาศัยน้ำในฤดูฝนเป็นหลัก เนื่องจากเป็นการทำกิจกรรมนอกพื้นที่เขตชลประทาน ดินมีสภาพเป็นดินปนทรายอุ้มน้ำน้อย ความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ขาดความชุ่มชื้น ปริมาณน้ำฝนสะสมรวมตลอดทั้งปีน้อยกว่าปริมาณการระเหยน้ำ น้ำจึงไม่พอเพียงต่อความต้องการของชุมชนในการเพาะปลูก

พันธุ์พืชที่นิยมปลูกในพื้นที่ ได้แก่ 1) พืชผักสวนครัวไว้สำหรับรับประทานในครัวเรือน เช่น พริก กะเพรา มะเขือพวง มะเขือเปราะ กระชาย ข่า ตะไคร้ บ้างเล็กน้อย 2) พืชเศรษฐกิจหลัก คือข้าวหอมมะลิแดง ข้าวหอมมะลิขาว มะม่วงน้ำดอกไม้ทอง อ้อย กล้วยน้ำว้าสายพันธุ์มะลิอ่อน มันสำปะหลัง และแตงโม 3) ไม้ป่าส่วนใหญ่เป็นไม้ที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในพื้นที่ คือ มะค่าแต้ เป็นไม้เนื้อแข็ง นอกจากนี้ยังมี สะเดา พื้นบ้าน สะแกนา ซึ่งปัจจุบันกำลังหมดไปจากการบุกรุกตัดทำลายต้นไม้เพื่อนำไปเผาถ่านขายของชาวบ้านนับวันยิ่งมีอัตราสูงขึ้น และเนื่องจากชุมชนไม่ได้มีการส่งเสริมให้ปลูกไม้เศรษฐกิจมูลค่าสูง พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้สำหรับการประกอบอาชีพเลี้ยงปศุสัตว์เป็นประเภทโคเนื้อไว้ส่งขายให้โรงฆ่าสัตว์ จากน้ำที่ไม่เพียงพอ จึงปล่อยพื้นที่ให้ร้างแห้งแล้ง ขาดการดูแลใช้ประโยชน์ทางกิจกรรมอย่างเต็มประสิทธิภาพ ผนวกกับพื้นที่ชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ เป็นชุมชนเล็ก จึงขาดงบประมาณในการพัฒนาจากภาครัฐ และองค์การบริหารส่วนตำบลลี้ลิ่งชัน ขาดผู้ที่มีความชำนาญในการพัฒนาการทำกิจกรรม เช่น การคิดพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หรือการส่งเสริมให้มีการขุดสระน้ำอย่างถูกต้องเพื่อกักเก็บน้ำ และเลี้ยงปลาในพื้นที่ เพื่อให้กลไกสามารถดำเนินอาชีพได้อย่างหลากหลาย นอกจากการทำนา และเลี้ยงปศุสัตว์ด้วยการพัฒนาพันธุ์โค ไม่เลี้ยงปล่อยให้ผสมพันธุ์ในสายเลือดเดียวกัน ทำให้การทำมาหาเลี้ยงชีพของกลไกส่วนใหญ่หลังฤดูการทำนาต้องเร่ร่อนหา กบ เขียด และนกป่าเพื่อนำมาขายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว

2) สภาพปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนในปัจจุบัน

พื้นที่ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลลี้ลิ่งชัน อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำสำหรับการทำกิจกรรม ถึงแม้ว่าทางกรมชลประทานทำการติดตั้งเครื่องสูบน้ำจากแหล่งต้นทางคลองมะขามเฒ่า ที่รับน้ำจากต้นน้ำท่าจีนผ่านจังหวัดชัยนาท ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี เริ่มจากอำเภอบางนางบวชไปอำเภอสองพี่น้องแล้วไหลผ่านจังหวัดนครปฐมไปยังจังหวัดสมุทรสาคร ลงสู่ อ่าวไทย เป็นที่เรียกกันกันว่าแม่น้ำท่าจีน เพื่อสูบน้ำส่งเข้ามาตามแหล่งคลองรับน้ำป่า โดยแต่ละพื้นที่ที่มีการขุดต่อกันเป็นแนวยาวในหมู่บ้านใช้ในการรับน้ำฝนหรือน้ำป่าที่มาจากทางกาญจนบุรี และสามารถเป็นพื้นที่ปล่อยน้ำออกจากนาเมื่อข้าวสุกได้ที่พร้อมที่จะเก็บเกี่ยว ในระดับหมู่บ้านมีปัญหาว่า ทางองค์การบริหารส่วนตำบลลี้ลิ่งชันเอง ไม่ได้แสดงความเป็นผู้นำ ในด้านแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้ง ปัญหาจากสภาพของดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เมื่อเพาะปลูกต้องใช้ปุ๋ยเคมีเป็นจำนวนมาก แต่ผลผลิตที่ได้ออกมาไม่คุ้มค่ากับการที่ลงทุนไป เหล่านี้จึงเป็นปัญหาหลักสำคัญที่ทำให้เกิดหนี้สินล้นพ้นตัวมากมาย บางรายถึงขนาดจำเป็นต้องชำระหนี้ ด้วยการตัดทอนที่นาขาย เพื่อนำเงินไปชำระหนี้ส่วนใหญ่เป็นค่าปุ๋ยเคมี และน้ำยาเคมีในการเพาะปลูกทั้งสิ้น

3) ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน

ความต้องการจำเป็นของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลลี้ลิ่งชัน อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี สำหรับปัญหาแรงงานคืนถิ่น คนตกงาน คนจบใหม่ คนไม่มีทางที่จะไป จากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

2019 (COVID-19) การกลับบ้านเกิดเป็นจึงเป็นหนทางสุดท้ายของความอยู่รอด แต่ปัญหาใหญ่ที่ตามมาคือ การติดคั้งขึ้นกับการซื้อ และหากลงมาทำการกิจกรรมก็ยิ่งการขาดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ จึงไม่สามารถที่จะปรับตัวให้พร้อมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงใหม่ เพื่อเริ่มเข้าสู่การเป็นภิกษุใหม่ ที่ต้องอยู่กับความขัดสน ไม่เคยชินกับการขาดเงินทุนในการวาดฝันที่ต้องการกลับมาใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขกับธรรมชาติ เยียวยาความเจ็บปวด ความล้มเหลวในชีวิตมนุษย์เงินเดือน คนจบใหม่ คนไม่มีทางที่จะไป จากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) หรือภิกษุที่เป็นหนี้เป็นสิน ให้มาทำกิจกรรมแนวใหม่ โคกหนองนา โมเดล ตอบโจทย์ความหวังสามารถปลดหนี้สิน และมีรายได้ในวิถีอาชีพใหม่ เป็นหลุมหลบภัยให้ชีวิต เป็นทางเลือก ทางรอดได้ ในการที่จะสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ทางอาหารอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์พุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนของชุมชนหมู่บ้านหนองเต่า ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตประกอบด้วย คุณธรรม เลี้ยงชีพอยู่ด้วยธรรมชาติ ใช้ทรัพยากรมีอยู่จำกัด ประกอบอาชีพกิจกรรมเลี้ยงชีพด้วยความอดทน พากเพียร ลดความโลภ มีปัญญารู้เท่าทันในวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น ประพฤติปฏิบัติในแนวทางการเลี้ยงชีพชอบ ด้วยการทำกิจกรรมอยู่ในความพอเพียง พอใจ ไม่เบียดเบียนกัน มีการแบ่งปันกันในสังคม ไม่มุ่งทำร้ายกัน ระหว่างมนุษย์สรรพสัตว์ ระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ เมื่ออาหารเป็นปัจจัยแรกที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของมวลมนุษยชาติ ในยามที่เกิดความขาดแคลนอาหาร มนุษย์จึงเกิดความกลัวและพยายามในการใช้เวลาทุ่มเทจนแก่เฒ่า กักตุนอาหาร จนถึงขั้นก่อสงครามเพื่อครอบครองเป็นเจ้าของแหล่งอาหาร รวมไปถึงการกลืนกินวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนและสังคมนั้นด้วย

พุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาภิกษุธรรม เป็นกระบวนการที่สร้างสันติภาพ ด้วยการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ด้วยหลักอิทธิบาทธรรม ที่มีคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จที่มุ่งหวัง ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความพากเพียรกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบในงาน มีความต่อเนื่องในสิ่งที่ทำนั้น วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น (Thai Tripitaka: 35/9/431-441)

ปีนการพัฒนาแห่งความสำเร็จ ซึ่งเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนลงสู่การพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน ในการประกอบอาชีพกิจกรรมแนวใหม่ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง “โคกหนองนา โมเดล” อันจะนำไปสู่ความสุข สงบ บนพื้นที่ดำเนินชีวิตของตนเอง ในสังคมร่วมสมัย

การนำหลักอิทธิบาทธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาบูรณาการกับการพัฒนาพุทธกิจกรรม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาพุทธกิจกรรมให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสู่ความสำเร็จ ซึ่งอิทธิบาทธรรมนั้นหากมองในมิติของ ฉันทะกับวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลหรือหมู่คณะ มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ที่จะนำไปสู่ความมุ่งหวังได้เป็นอย่างดีและหากมองมิติด้านของ จิตตะและวิมังสา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้สามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรค สู่ความสำเร็จของงานตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ดังนั้นการนำอิทธิบาทธรรมมาเป็นหลักธรรมในการขับเคลื่อน จึงก่อให้เกิดการพัฒนาที่จุดเริ่มต้นเป็นกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ ที่นำไปใช้สำหรับตนเองและหมู่คณะ เพื่อความสำเร็จที่ยั่งยืนตามความคาดหวังได้อย่างแท้จริง

พุทธสันติวิธี จึงเป็นเครื่องมือเพื่อการปฏิบัติพัฒนาพุทธกิจกรรมทั้งการจัดการพื้นที่ให้คุ้มประโยชน์กับการทำนาทำไร่ ทำสวน สร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ของตนเอง ให้มีอาหารเพียงพอ ภายใต้นโยบายการทำการกิจกรรมเพื่อการพึ่งพาตนเอง ให้พอกิน พออยู่ พอใช้ พอมีพริ้ว ด้วยกิจกรรมแนวใหม่ประยุกต์สู่ โคกหนองนา โมเดล ในเชิงพุทธ ซึ่งไม่ใช่การทำนา ทำไร่ ทำสวนให้กลายเป็นวัด แต่เราทำให้เป็นวัตร คือ มีข้อปฏิบัติของ

ตนเองให้เข้าถึงหลักพระพุทธธรรม ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การดำเนินชีวิตด้วยความสันติสุขสงบ ร่มเย็นบนพื้นที่ของตนเอง

วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาได้พัฒนาและนำเสนอการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลลิ่งชัน อำเภอมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาตาม 3 ปอ 4 พอ โมเดล คือ

1) ป. ปรับหนอง คือ การปรับหนองเดิม และขุดหนองใหม่เพื่อการเก็บกักน้ำในฤดูฝน สำหรับใช้ประโยชน์ในพื้นที่ให้พอเพียง ต้องใช้กระบวนการในการออกแบบตามสภาพภูมิสังคม คำนึงถึงความต้องการของเจ้าของพื้นที่ และผู้ที่นำไปใช้ในพื้นที่ยังคงต้องดำเนินการใช้ประโยชน์เป็นหลัก ซึ่งต้อง ผ่านกระบวนการออกแบบพื้นที่จากการศึกษา หลักการ วิธีการ ที่ถูกต้องเหมาะสมตามบริบทสภาพภูมิสังคมของพื้นที่จริง ด้วยการนำเครื่องมือจากความรู้ที่ได้มาพัฒนาทำการปรับหนอง มีความเข้าใจในความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำ และความแห้งแล้งของพื้นที่ชุมชนได้อย่างแท้จริง และที่สำคัญต้องไม่ใจร้อน ทำตามความสามารถให้เกิดประโยชน์สูง ประหยัดสุด มีศิลปะงามตาเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ มีความหลากหลายในแต่ละแปลงของพื้นที่ในชุมชน ตอบสนองความต้องการ เป็นต้นแบบการเรียนรู้ทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดขึ้น ถือได้ว่าเป็นการปลูกบ้านตามใจผู้ปลูกอยู่ปลูกอยู่ตามใจผู้นอนอย่างแท้จริง เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงทางอาหารที่สมบูรณ์ มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในครัวเรือน สามารถปลดหนี้ปลดสินได้

2) ป. ปรงดิน คือ การบำรุงดินให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมในการเพาะปลูกพืชให้เจริญเติบโต และให้ผลผลิตได้อย่างยั่งยืน โดยหลังการขุดดินและปรับพื้นที่ โคกหนองนา ต้องทำการปรงดิน เพราะหน้าดินจะถูกปนไปกับดินที่ถูกขุดลอกจากด้านล่างของหนอง ซึ่งเป็นการยากที่จะควบคุมการกัดแยกหน้าดินและจะเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น ดังนั้นหลังปรับพื้นที่แล้วเพื่อให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกจำเป็นต้องทำการปรงดินก่อน เพื่อให้ดินสามารถเลี้ยงพืช ซึ่งเป็นการเพิ่มธาตุอาหารให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการดินดี ให้มีสภาพเหมาะสมในการเพาะปลูก เพื่อใช้สร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นที่สำหรับเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว และเป็นต้นแบบให้ชุมชนที่เข้ามาเรียนรู้ และนำไปต่อยอดปฏิบัติในพื้นที่ของตนเองในการสร้างความอุดมสมบูรณ์ได้ อันจะก่อประโยชน์ให้สังคมในระดับครัวเรือนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ตั้งแต่สังคมระดับชุมชนในชนบทไปจนถึงสังคมระดับใหญ่ขึ้นไป เช่น ระดับประเทศก็มีความสงบสุข มีความมั่งคั่ง มั่นคง ทางอาหารแม้ในยามเกิดวิกฤตการณ์โรคระบาดขึ้น เมื่อมีทางออก มีที่พึ่ง และเห็นความมั่นคงในอาชีพ วิกฤตทางความคิดก็คลาย ความทุกข์จึงจัดได้ย่อมเกิดความสุข สงบ ร่มเย็น

3) ป. ปลูกป่า เป็นการดำเนินการปลูกไม้ 5 ระดับ ได้แก่ ไม้สูง ไม้กลาง ไม้เตี้ย ไม้เลื้อยเถาวัลย์ และไม้หัวใต้ดิน เป็นการจำลองระบบนิเวศของป่ามาไว้ในพื้นที่ของเรา เพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่าสามารถพึ่งพาตนเอง และมีความสุขได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วยไม้ป่า 3 ชนิด ได้แก่ 1) ไม้ใช้สอย คือ ไม้โตเร็วสำหรับใช้ในครัวเรือน เช่น สะเดา, ไม้ 2) ไม้กินได้ เช่น มะม่วง ผักกินใบต่างๆ และ 3) ไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้ที่ปลูกเพื่อจำหน่าย เช่น ไม้สัก เป็นต้น และเป็นการได้ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ 1) ไม้ใช้สอย นำมาสร้างบ้าน ทำเล้าเป็ด เล้าไก่ ฟืน 2) ไม้กินได้ นำมาเป็นอาหารและยาสมุนไพร 3) ไม้เศรษฐกิจ นำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ และ 4) ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งการปลูกพืชที่หลากหลาย จะสร้างระบบนิเวศที่สมดุลให้กับพื้นที่ ทำให้ตนเองและครอบครัวเกิดความมั่นคงมีอาหารดีกิน เพราะปราศจากสารพิษซึ่งที่อื่นไม่สามารถมีได้ ถือว่าเป็นการกินดีมีสุขภาพที่แข็งแรง มีไม้ไว้ใช้สอยสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือน มีไม้เศรษฐกิจเอาไว้เป็นแหล่งรายได้ของครอบครัว และป่าช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ ปกป้องดินให้เกิดความชุ่มชื้น ดูดซับน้ำฝน เหล่านี้จึงปลดปล่อยจากพันธนาการ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง เป็นผลทำให้เกิดความมั่นคงจากการมีอาหาร การพัฒนา

สร้างพื้นที่ความพอเพียงด้วยการปลูกป่า นอกจากทำให้เกิดการเกื้อกูลกันของธรรมชาติแล้วยังเป็นการใช้ความสมบูรณ์ความร่มเย็นของธรรมชาติ บำบัดความทุกข์ร้อนด้านวิถีชีวิตของจิตใจ ที่บอบช้ำมาสู่แหล่งความมั่นคงทางอาหาร การเปลี่ยนแปลงจากอาชีพเดิมสู่วิถีพุทธกิจกรรมการดำรงชีพเลี้ยงชีวิตความสุขแห่งรอยยิ้มของการเกื้อกูลแบ่งปันมาถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ถือได้ว่าธรรมชาติเป็นหัวใจที่สร้างความสัมพันธ์แห่งความสุข และที่เหนือสิ่งอื่นใดความสุขจากการให้ด้วยฤทธิ์ของบุญแล้ว ความยั่งยืนย่อมเกิดขึ้น นอกจากนี้เพื่อให้มีอาหารที่มีความแข็งแรง สู้ความยั่งยืน ดังนั้นการนำวิธีการควบคุมศัตรูพืชโดยชีววิธี จึงเป็นกรรมวิธีที่นำสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยนำเอาแมลงและสัตว์อื่นๆ ที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ ได้แก่ ตัวห้ำ ตัวเบียน และเชื้อโรค มาช่วยกำจัดแมลงศัตรูพืช ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีการดั้งเดิมซึ่งมนุษย์มีแนวความคิดที่จะใช้สิ่งที่มีประโยชน์ในธรรมชาติมาช่วยปราบแมลงศัตรูพืช เป็นการลดการใช้ยาฆ่าแมลงซึ่งเป็นอันตรายทั้งต่อมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อตนเองและครอบครัว สามารถส่งต่อต้นแบบความมั่นคงในชุมชน

4) **พ. พอใจ** หมายถึง การมีความพอใจ นำสู่ความพึงพอใจ ซึ่งต้องเริ่มจากความเห็นพร้อมต้องกันเป็นความศรัทธาที่จะขึ้นนำวิถีทางการดำเนินชีวิตอันสันติสุขของคนในครอบครัวก่อน เพื่อให้รู้จักการพัฒนาตนเอง แล้วนำไปสู่การเรียนรู้แนวทางการดำเนินงานจนเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการพัฒนา สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติ เป็นการสร้างพลังใจ สร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีผลของความสำเร็จเกิดความมั่นคง และบังเกิดความสุขที่ไม่จบสิ้น ส่งต่อสู่ความ پاکเพียร

5) **พ. พากเพียร** หมายถึง การมีความเพียรไม่ย่อท้อต่อการทำงาน เป็นลักษณะของการกระทำอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน ซึ่งจะต้องทำไปจนตลอด ไม่มีความจำเป็นต้องหยุด เพราะหากเราต้องการมีชีวิตที่สันติสุข มีความมั่นคงทางอาหาร ซึ่งไม่ได้หมายถึงการอยู่เฉยๆ โดยไม่ทำอะไร ฉะนั้นการดำเนินชีวิตด้วยการทำกิจกรรมเลี้ยงชีพ จึงต้องมีความขยันหมั่นเพียรก็จะเกิดความมั่นคง เป็นต้นแบบให้คนเข้ามาเห็นถึงความเพียรพยายามในการดำเนินการพัฒนาพื้นที่ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ที่ปรากฏได้เด่นชัด และนำไปใช้ในพื้นที่ของตนเอง เป็นหลักสู่สันติสุขที่ยั่งยืน ส่งต่อสู่ความพร้อมใจอย่างต่อเนื่อง

6) **พ. พร้อมตั้งใจ** คือ การมีความพร้อมตั้งใจกัน ใจเป็นสมาธิหนึ่งเดียวกันผู้ร้อยศรัทธาในความพอใจและความเพียรไว้บนฐานของความเอาใจใส่ฝึกฝนในการทำงาน ก็จะร่วมรับผิดชอบในผลของความสำเร็จ พร้อมใจหาแนวทางในการปรับหนอง เพื่อเป็นแหล่งน้ำเก็บกักน้ำไว้ในพื้นที่ ใช้ในยามขาดแคลน ทำปรงดินด้วยการคลุมดินด้วยฟางข้าว เพื่อรักษาความชุ่มชื้น และสร้างจุลินทรีย์ให้ดิน มีแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์อย่างเหมาะสม ปลูกป่าให้ดินสร้างทรัพย์ สร้างพืชเป็นแหล่งอาหารคุณภาพปลอดภัย สร้างปัจจัย 4 เกิดการเกื้อกูลของธรรมชาติระหว่าง ดิน น้ำ ป่า เป็นระบบนิเวศบนพื้นที่ของตนเองและเป็นต้นแบบในการพัฒนา ส่งต่อให้ชุมชนนำแนวทางไปต่อยอดพัฒนาในพื้นที่ของตนเอง เพื่อก่อเกิดสันติสุข ให้ยั่งยืนสืบไป

7) **พ. พัฒนา** คือ การพิจารณาใคร่ครวญเหตุผลแห่งความสำเร็จร่วมกัน ในการพัฒนาพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลดงลิ้น อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมเศรษฐกิจในครัวเรือนตลอดถึงชุมชน อันเป็นการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการทำกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โคกหนองนา โมเดล บนพื้นที่พุทธกิจกรรมต้นแบบ นำพาตนเอง ชุมชน และสังคมให้เข้าถึงสันติในเรือนใจ และสันตินอกสามารถส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพ สู่รุ่นต่อรุ่นตราบนานับพันปี เกิดความเจริญ ในน้ำมีปลาในนามีข้าว สวนสายน้ำใสไม่ต้องถูกความบีบรัดทางเศรษฐกิจทางทุนนิยมแล้ว ก็จะทอดักเป็นสายใยส่งเสริมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีสุขสบายได้ใช้ชีวิตด้วยการอยู่กับธรรมชาติ โดยใช้ธรรมชาติเป็นฐานก็เสมือนได้เข้าถึงหลักธรรมตามแนวทางแห่งความสันติสุข ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ “ถูกทางและถูกธรรม” ถือได้ว่าเป็นการทำทนายให้แสวงหาคำตอบถึงอิทธิพลของพุทธกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาสร้างความมั่นคงยั่งยืนทางอาหารตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่พร้อม

ที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นและความมั่นคงในชุมชน ซึ่งยังเป็นการช่วยให้เราได้อยู่ใกล้ธรรมและไม่ใช่ว่าทำให้ใจสงบ แต่ยังทำให้ใจสว่างด้วย

คำอธิบายการนำสัญลักษณ์โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลมาใช้

จากการวิจัย การพัฒนาพุทธสิกขารมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองเต่า ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากการลงพื้นที่ปฏิบัติการเรียนรู้ในพื้นที่โคกหนองนา สันติศึกษาโมเดล อำเภอปราณบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งพระครูปลัดปัญญาวรรณ, ศ.ดร (พระอาจารย์हरสา ธมฺมहाโส) ผู้อำนวยการวิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ เห็นถึงความสำคัญเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางรอดที่ตอบโจทย์ทางเลือกด้วยพืชพรรณ คือ กสิกรรมพอเพียง เพื่อความมั่นคงยั่งยืน บนความปรารถนาที่จะมีชีวิตอย่างมีความสุขแท้จริงได้เพื่อรับมือวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวันนี้ และวันข้างหน้า จากแนวคิดที่ถ่ายทอด ส่งต่อให้เกิดความสันติสุข ผู้วิจัยจึงได้นำกระบวนการของคันไถโมเดล ที่ประกอบด้วย คันไถแทนความมีปัญญา ซึ่งสามารถนำความรู้มาปฏิบัติ และพัฒนาต่อยอดให้ดียิ่งขึ้นไปบนพื้นที่ นกพิราบคาบดอกบัวแทนความมีศีล มีจิตใจที่มีความสะอาดบริสุทธิ์ส่งต่อลมหายใจของสันติภาพ ให้แผ่ขยายไปทุกถิ่นที่ของสังคมโลก ส่งแนวคิดถ่ายทอดนวัตกรรมคันไถโมเดล โคกหนองนา สันติศึกษา สู่อการพัฒนาพุทธสิกขารมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองเต่า ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ให้เป็นต้นแบบ ในการออกแบบชีวิตใหม่ ในการสร้างคน ด้วยการสร้าง โดยมีกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ สามารถพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ถ่ายทอดสู่ชุมชน ต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

Picture 1: The Sustainable Development of Buddhist Agriculture by Buddhist Peace of Village No. 4, Nong Tae Village Community, Taling Chan Subdistrict, Mueang District, Suphan Buri Province.

องค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาพุทธสิกขารมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองเต่า ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถสรุปได้ 3 ด้าน อธิบายได้ดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1) อยู่ดี คือ อยู่ในความสุขสบาย ในสภาพแวดล้อมมีอากาศดี ที่เกื้อกูลบนโคกหนองนา มีทางเดินสัญจรไปในพื้นที่สะดวก มีพื้นที่ให้อยู่อาศัยที่เหมาะสมเป็นสปปายะสถาน มีบ้านอยู่อาศัยที่มั่นคง แข็งแรง มีไม้ใช้สร้างและซ่อมแซมบ้านจากทรัพยากรที่ผลิตได้เอง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจากการไม่สะสม ส่งต่อสู่การกินดี **ด้านที่ 2) กินดี** คือ มีอาหารที่หลากหลายเป็นผลผลิตจากทรัพยากรพืชผักในพื้นที่ ใช้บริโภคในครอบครัวอย่างเพียงพอ กินอาหารมีสภาวะโภชนาการที่ดี ปลอดภัยจากสารเคมี รู้รักขตนเองด้วยสมุนไพร กินอาหารได้ในปริมาณให้เหมาะสมกับกิจกรรมประจำวัน ชุมชนสามารถเข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอตามความต้องการ ไม่ขาดแคลนออกยากหิวโหย ส่งต่อสู่การมีสุข **ด้านที่ 3) มีสุข** คือ การมีความสุขพึงพอใจในชีวิต มีความพอเพียงด้วยการประกอบสัมมาอาชีพทำกิจกรรมเป็นอาชีพที่มีเกียรติ เป็นอาชีพที่ตนรัก โดยตนเองและชุมชนมีอิสระภาพจากการพึ่งพาตนเอง ไม่มีหนี้สิน มีความมั่นคงในชีวิตสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัว มีสุขภาพอนามัยที่ดี ทั้งร่างกายและจิตใจมีอารมณ์และสติปัญญาที่ดีจากความรู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีครอบครัวที่มีความอบอุ่นมั่นคง ด้วยคุณธรรม มีความสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว รักครอบครัว ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน เพราะประเพณีและฝึกฝนตนในศีลธรรม ดำรงตนอยู่ในความพอเพียง มีเงินเก็บ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายสุข ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน

ดังนั้น การพัฒนาพุทธสิกขมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองเต่า ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี สามารถนำการพัฒนาพุทธสิกขมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีเป็นต้นแบบ สร้างความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ให้มีความมั่นคงทางอาหาร อันเป็นการส่งเสริมการพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคม ชุมชนนำไปสู่สันติสุขอย่างยั่งยืน ดังนั้น หลัก 3 พอ 4 ปอ จึงเป็นแนวทางพัฒนาที่สามารถนำไปใช้เพื่อความยั่งยืน ด้วยการปรับหนอง ปรงดิน ปลูกป่า จำเป็นที่ต้องมีความพอใจ จึงจะนำสู่การพากเพียร แล้วจึงพร้อมตั้งใจ สู่การพัฒนา สร้างการกินดี อยู่ดี มีสุข เป็นกระแสไหลเวียนในกรอบรอบไม่รู้จักสิ้น สร้างเศรษฐกิจที่ดี ครอบครัวเข้มแข็ง นำพาตนเอง ชุมชน และสังคมให้เข้าถึงความสุข สงบ สามารถส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพสู่รุ่นต่อรุ่นตราบนานแสนปี สืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า บริบทของสังคมชุมชนที่ประกอบอาชีพการเกษตร มักจะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการรับผลกระทบทางด้าน เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ทั้งในด้านเชิงโครงสร้างและด้านเชิงพฤติกรรม รวมทั้งจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เกิดขึ้นมาอย่างรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งเป็นผลกระทบตอกย้ำเพิ่มในปัญหาของความยากจน ในความไม่มั่นคงทางด้านอาหาร เพราะพื้นที่ประสบภัยแล้งซ้ำซาก ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ความต้องการจากปัญหาสำคัญ คือ น้ำไม่เพียงพอสำหรับการกสิกรรม รายได้หลักจากการปลูกข้าวอย่างเดียวตามฤดูกาลปีละครั้งมีราคาตกต่ำไม่พอต่อการดำรงชีพทำให้กสิกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ มีความทุกข์ยากในการดำรงชีพจากความยากจนเป็นหนี้สิน โดยเจ้าหน้าที่ในส่วนของภาครัฐเองก็ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนหรือในการแก้ปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการแนะนำให้มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพทางเลือก แต่ในทางกลับกันมักที่จะเลือกแนวทางสร้างอาชีพแบบเดิมๆ ที่สนับสนุนระบบทุนนิยมเพื่อให้กสิกรในชุมชนเดินทางที่ไปติดกับดักที่สร้างปัญหาดังกล่าวมาซ้ำแล้วซ้ำเล่ามาเนิ่นนาน ตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ สร้างการพึ่งพาตนเองในปัจจุบันทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างวิถีการดำรงชีพใหม่ มีความมั่นคงทางอาหาร แม้ในยามเกิดวิกฤตการณ์ เป็นทางออกช่วยแก้ไขปัญหามหาทุกข์เดือดร้อนแก่ชีวิต ในพื้นที่เกิดปัญหาล้ำแล้ง ขาดแคลนน้ำ ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ตอบโจทย์ในด้านความมั่นคงทางอาหาร และการดำเนินชีวิตตามวิถีการดำรงชีพอย่างยั่งยืนนั้น ต้องมีหลักและแนวทางในการดำเนินงานที่ถูกต้องตาม

หลักการที่ประกอบด้วยต้องสร้างการเรียนรู้ ต้องเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงก่อนที่จะลงมือปฏิบัติเพื่อไปสู่ความสำเร็จตามที่วาดหวังไว้ ซึ่งความสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวีระศักดิ์ อภินทเวที (Pramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong), 2018) กล่าวว่า การนำแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีศีลธรรมแนวใหม่ ประยุกต์สู่ โคกหนองนา โมเดล พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำใช้ทำกิจกรรมในพื้นที่ตลอดปี สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารอย่างยั่งยืน แม้ในยามเกิดวิกฤตการณ์ และสอดคล้องกับงานวิจัยของง่ายงาม ประจวบวัน (Prachuapwan, 2015) เรื่อง การพัฒนาระบบการผลิตทางการเกษตรและอาหารเพื่อความเข้มแข็ง ของชุมชนบ้านหลักเมตร จังหวัดนครปฐม พบว่า การนำผลผลิตของความอุดมสมบูรณ์จากการทำกิจกรรมปลอดสารพิษ มาการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต สามารถลดภาระหนี้สินที่กสิกรเผชิญอยู่ได้ และการวางแผนการจัดการพื้นที่โดยการมีส่วนร่วมของโดยชุมชน วัดและหน่วยงานต่างๆ ตามสภาพของภูมิสังคมของชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อการบริหารจัดการน้ำแก้ปัญหาภัยแล้ง และมีสอดคล้องกับงานวิจัยของประธินพร แพทย์รังสี (Phaethyrangsi, 2002) เรื่อง การประเมินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบ พอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พบว่า การปลูกพืชหลากหลายของชนิดทำให้เกษตรกรมีรายได้ประจำเป็นรายวันจากการจำหน่ายพืชสวนครัวเป็นการสร้างเศรษฐกิจในครัวเรือน และลดค่าใช้จ่ายทางด้านอาหารของครอบครัวลงทำให้มีเงินใช้หนี้สินได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธี ที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาการพุทธศีลธรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ หลักอิทธิบาทธรรมในพระพุทธานามิ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นคุณธรรมขับเคลื่อนแห่งความสำเร็จของตนเองและคนในชุมชน ให้ถึงความสำเร็จตามความมุ่งหวัง เริ่มจากความพอใจ มีความพากเพียร ไม่ทอดทิ้งงานจนกว่าจะสำเร็จ และมีการแก้ไขปรับปรุงให้งานมีคุณภาพ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระเทพรัตนมุนี (สายพงศ์ อโนมปญโญ) (Phra Phratheb Rattanamuni (Saipong Anomapañño/Kongsin), 2014) เรื่อง การกสิกรรมแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า แนวคิดกสิกรรมทฤษฎีใหม่ตามแนวพระพุทธานามิได้แสดงให้เห็นองค์รวมในหลักพุทธธรรม ในด้านการส่งเสริมสร้างความสำเร็จการสร้างงานร่วมกันอย่างสันติสุขตามแนวทางพระพุทธานามิ และสอดคล้องกับงานวิจัยของภิกษุณี จันตะนี และชมพูนุช ช้างเจริญ (Chantane and Changcharoen, 2014) เรื่อง การกสิกรรมแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน พบว่า แนวคิดกสิกรรมทฤษฎีใหม่ตามแนวพระพุทธานามิได้แสดงให้เห็นองค์รวมในหลักพุทธธรรม ในด้านการนำหลักธรรมในพระพุทธานามิสร้างการขับเคลื่อนสร้างความมั่นคงทางอาหาร และการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนอย่างสันติสุขในหลักปฏิบัติของธรรมะร่วมกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาพุทธศีลธรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ในรูปแบบ 3ป. 4พ. โมเดล มีองค์ประกอบที่ต้องนำไปพัฒนา 7 ประการ ได้แก่ 1) **ปรับหนอง, ปรงดิน, ปลูกป่า** ด้วยการขุดดินปรับหนองสำหรับการเก็บกักน้ำไว้ใช้ในพื้นที่อย่างเพียงพอตลอดทั้งปี นำดินจากกาปรับหนองมาทำโคก แล้วปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมต่อการปลูกต้นไม้ 5 ระดับ ด้วยการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง 2) **พอใจ** พึงพอใจในความเป็นอยู่ เป็นแรงบันดาลใจที่ศึกษาเรียนรู้ มีความเข้าใจใน จนเกิดปัญหาที่จะนำมาทำการพัฒนาให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการสานต่อการมีอาชีพใหม่ที่มั่นคง ให้มีแหล่งอาหารที่สามารถเข้าถึงได้ไม่อดอยากเป็นเป้าหมายหลัก ด้วยการปรับหนองให้น้ำเพียงพอ ปรงดินให้เกิดความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมใช้เลี้ยงพืช และปลูกป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารที่หลากหลายในพื้นที่ไว้ระบบประทานอย่างพอเพียง ไม่ต้องพึ่งพาจากการซื้อ 3) **พากเพียร** ในการพัฒนาพื้นที่ทำโคกหนองนา ด้วยความพากเพียรบากบั่นอยู่ในพื้นที่นั้นอย่าง

ต่อเนื่อง เพื่อที่จะดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในด้านปัจจัย 4 ให้มีความเจริญงอกงามอุดมสมบูรณ์ ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง มีการปลูกทดแทนและดูแลรักษาทั้งดินและพืชในทางเกื้อกูลกัน สร้างความเจริญเติบโตให้ทันต่อการบริโภค ทำซ้ำหมุนเวียนไป 4) **พร้อมตั้งใจ** ความตั้งใจของครอบครัวที่จะพัฒนาพื้นที่ ให้มีความสมบูรณ์มั่นคงด้วยอาหาร เป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ ด้วยการปรับหนองเพื่อเก็บกักน้ำ ปрудินให้มีความสมบูรณ์ ปลูกป่าสร้างอาหารและการเกื้อกูลของคนและธรรมชาติ 5) **พัฒนา** เป็นการลงมือ ดำเนินการพัฒนาพื้นที่โคกหนองนา ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม จนกลายเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลา อาหาร ที่ช่วยทำให้ชีวิตครอบครัว อยู่ดี กินดี มีสุข สอดคล้องกับแนวคิดของสุเมธ ตันติเวชกุล (Tantivejkul, 2000) เรื่อง ใต้เบื้องพระยุคลบาท กล่าวว่าการปรับหนอง ปрудิน ปลูกป่า ตามรูปแบบโคกหนองนาโมเดล สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ มีอาหารใช้เลี้ยงตนเองและครอบครัวไม่อดอยาก สอดคล้องกับผลงานวิจัย ของศยามล เจริญรัตน์ (Charoenrat, 2021) เรื่อง ความมั่นคงทางอาหาร ป่าชุมชน กับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น พบว่า ความพอใจสร้างความมั่นคงทางอาหารมีอาหารที่เพียงพอ และ เข้าถึงการ ใช้ประโยชน์ที่มีเสถียรภาพในองค์กรร่วมส่งต่อให้เกิดความผาสุกเฟื่องฟู พร้อมทั้งจะเผชิญสู่การเปลี่ยนแปลงสู่การพัฒนาด้วยการสนับสนุนชุมชนผลิตในชุมชนรวมถึงเข้าถึงฐานการพัฒนาทรัพยากรที่ดินของตนเองสู่ความมั่นคงยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของประธินพร แพทย์รังสี (Phaetrangsi, 2002) เรื่อง การประเมิน โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแบบ พอเพียง ตามแนวพระราชดำริ ในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรในอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี พบว่า ความพอใจเป็นจุดเริ่มของการนำมาซึ่งการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจสามารถปลดหนี้สิน คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีมีและมีความสุข สอดคล้องกับแนวคิดของชัยอนันต์ สมุทวณิช (Samudavanich, 1998) เรื่อง ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด กล่าวว่า ทฤษฎีใหม่เป็นกระบวนการการสร้างปัญญาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการ พัฒนาต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่หลากหลายผสมผสานกันได้เพื่อสร้างความสำเร็จ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สมศักดิ์ ลาดี (Ladi, 2000) เรื่อง การศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถม สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า การพัฒนาครอบคลุมถึงการพัฒนาด้านสติปัญญาเพื่อให้ บุคคลมีความสามารถพึ่งพาตนเองในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ในด้านของการพัฒนาเพื่อการกินดีอยู่ดีมีสุข และเสริมสร้างชีวิตให้อยู่ในหลักธรรมปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนที่มีความเกื้อกูลกัน ปราศจาก การเบียดเบียน มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแล้วยังสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2019) ในการประชุมการประชุมผู้นำ ศาสนา นานาชาติเรื่อง ศาสนากับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ณ นครรัฐวาติกัน ระหว่างวันที่ 7-9 มีนาคม พ.ศ. 2562 กล่าวว่า ความเจริญรุ่งเรืองของสังคม และรักษาสันติภาพเพื่อส่งต่อให้คนรุ่น หลัง การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้เศรษฐกิจดี สังคมดี สิ่งแวดล้อมดีทำให้จิตใจเป็นสุข เป็นองค์ประกอบของการกินดีอยู่ดีมีสุข สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (Phra Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2018) ได้กล่าวไว้ในหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืน มี 2 กระแส คือ 1) โลกवादด้วยสภาพแวดล้อมและการพัฒนา มุ่งพัฒนา และให้ความสำคัญแก่ สิ่งแวดล้อม ปัญหาทรัพยากร และเกิดมลภาวะเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร 2) การให้ความสำคัญแก่ วัฒนธรรม ที่มากกว่าทางด้านวัตถุ ที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความมั่งคั่งมากกว่าความมั่นคง ในการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์ และวัฒนธรรม เชื่อมโยงกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปกับ กินดี อยู่ดี มี สุข และสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และคณะ (Phra Mahahansa Dhamma Mahaso et al. 2022) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาพุทธสิกขารม โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล เพื่อการพัฒนา อย่างยั่งยืน: ศึกษากรณี จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า โคกหนองนาสามารถสร้างความมั่นคงทางอาหาร แม้ในยาม

เกิดวิกฤตการณ์โลกผู้คนที่สามารถมีข้าวปลาอาหาร กินดีอยู่ดีเป็นทางเลือกสู่ทางรอดอย่างแท้จริงของผู้คนยุคใหม่ และการพัฒนาเกิดการเกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติ ในพื้นที่ของตนเองส่งต่อความยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลานได้

สรุป

จากบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน ผู้คนได้หันมาเน้นสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตแทนการสร้างความมั่งคั่งมากขึ้น ด้วยปรับตัวในวิถีแห่งความปกติใหม่แบบก้าวกระโดดในการทำมาหากิน หันหน้าเข้าหาธรรมชาติมากขึ้นเพื่อเป็นทางออกปลดปล่อยข้อจำกัดของตนเอง เริ่มต้นด้วยทัศนคติที่ดีก้าวข้ามข้อจำกัดในวิถีชีวิตเดิมๆ สู่กิจกรรมวิถีใหม่ ยอมรับการเรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อการพัฒนาทักษะสู่อาชีพการมีอาชีพ โดยกลับมาสร้างผลลัพธ์ในการทำกิจกรรมที่บ้านเกิดบนพื้นที่ดินของตนเอง ทั้งนี้รวมถึงผู้คนจำนวนหนึ่งที่หันมาเป็นเกษตรกรรายย่อย สนใจการเข้ามาทำกิจกรรมตามหลักทฤษฎีแนวใหม่ของเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่ โคกหนองนา โมเดล ให้มีน้ำอย่าเพียงพอ สร้างความอุดมสมบูรณ์บนพื้นที่ของตนเอง ตอบโจทย์ด้านความมั่นคงทางอาหาร แก้ปัญหาหนี้สินและความยากจน นำอิทธิบาทธรรมในพระพุทธศาสนามี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นแนวทางตามหลักพุทธสันติวิธี มาขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่พุทธกิจกรรม บนพื้นที่ของตนเองให้มีอาหารเพียงพอ พึ่งพาตนเองได้ โดยมีข้อปฏิบัติให้เข้าถึงธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมร่วมสมัย พัฒนาสู่การอยู่ดี กินดี มีสุข ด้วยรูปแบบ 3ป. 4พ. โมเดล มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่ (1) ป.ปรับหนอง เก็บกักน้ำไว้ใช้ในพื้นที่อย่างเพียงพอ (2) ป.ปรุงดิน ให้มีธาตุอาหารเหมาะสมต่อการเพาะปลูก (3) ป.ปลูกป่า การปลูกป่า 5 ระดับ (4) พ. พอใจ ความศรัทธา เริ่มที่ครอบครัวมีความเห็นต้องกันนำพื้นที่มาทำการพัฒนา (5) พ. พากเพียร การมุ่งมั่นต่อเนื่องให้ประสบความสำเร็จ (6) พ. พร้อมตั้งใจ ใจที่รักษาด้วยสติมีความจดจ่อในหน้าที่ (7) พ. พัฒนา การทบทวนในสิ่งที่คิดและดำเนินไปในแนวทางที่ดีที่วาดหวังได้ อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสุข สงบ ร่มเย็น ส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพสู่รุ่นลูกหลาน สืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์กรที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐ สามารถนำแนวทางการพัฒนาพุทธกิจกรรม ตามหลักกิจกรรมแนวใหม่ ประยุกต์สู่โคกหนองนา โมเดล ไปสนับสนุน ส่งเสริมให้กิจกรรมในชุมชนนำแนวทางไปพัฒนาในพื้นที่ของตนเองเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ และสามารถปลดหนี้สินที่มีอยู่ให้หมดไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กลไกในชุมชนสามารถนำแนวทางการพัฒนาพุทธกิจกรรมไปเป็นแนวทางในการพัฒนา ขยายผลในพื้นที่ของตนเอง นอกจากเป็นการสร้างแหล่งอาหารที่มีความหลากหลายมั่นคงแล้วยังยกระดับจิตใจ ด้วยมีข้อปฏิบัติของตนเอง ให้เข้าถึงหลักพระพุทธธรรม ซึ่งจะช่วยนำไปสู่การดำเนินชีวิตด้วยความสันติสุข สงบ ร่มเย็นบนพื้นที่ของตนเอง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า องค์กรที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐ โดยเฉพาะพัฒนาชุมชนในพื้นที่สามารถนำ หลัก 3 ป. 4 พ. โมเดล ไปสนับสนุนให้กิจกรรมในชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาเพื่อสร้างสังคมชุมชนแห่งการกินดี อยู่ดี มีสุข อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ

2.1. รูปแบบการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ โคกหนองนา อย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี

- 2.2. การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธทศสิทธกรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี
- 2.3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธทศสิทธกรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี

References

- Chan-on, N. (2021). *Academic Article on Food Security in Thailand*. Retrieved June 20, 2021, from http://library.senate.go.th/document/Ext7091/7091777_0002.PDF
- Chantane, A., & Changcharoen, C. (2014). Buddhism and Sufficiency Economy Philosophy, *Journal of Management Science Review*, 22(2), 241- 250.
- Charoenrat, S. (2021). *Community Forest Food Security and the Push for Justice for Local Communities*. Retrieved May 1, 2021, from <http://www.cusri.chula.ac.th/backup/download/cluster5.pdf>
- Duangthisan, A., & Ketwong, A. (2021). Management to Build a Strong Community under Sufficiency Economy Philosophy : Case Study of Khon Sawan District Chaiphum Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(2), 347- 358.
- Ladi, S. (2000). *A Study of Sufficiency Economy Project Implementation in Elementary Schools under the Udon Thani Provincial Primary Education Office*. (Master's Thesis). Graduate School: Khon Kaen University. Khon Kaen.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka*: Bangkok: MCU Press.
- Mukpradit, M. (2000). *An Analytical Study of the Philosophy of Sufficiency Economy as a Result of His Majesty's Initiative and Buddhist Principles*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Autthaya.
- Office of the National Economics and Social Development Council. (2019). *National Economic and Social Development Plan No. 12 B.E. 2017 - 2021 and 2022*. Retrieved November 29, 2021, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- Phaetrangsi, P. (2002). *Evaluation of Self-Sufficient Community Economic Development Projects. According to the Royal Initiative in the New Theory Agriculture Project Case Study Farmers in Tha Mai District Chanthaburi Province*. (Research Report). Chonburi: Burapha University.
- Phra Bhramagunabhorn. (P.A. Payutto). (2018). *Sustainable Development*. (21st ed.). Nakhon Pathom: Wat Yan Wesakawan.
- Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2019). *Religion and the Sustainable Development Goals (SDGs)*. (2nd ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Phra Mahahansa Dhamma Mahaso et al. (2022). Buddhist Agricultural Development Model Khok Nong Na Santi Study Model for Sustainable Development: A Case Study in Sisaket Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(1), 48-64.
- Phra Phratheb Rattanamuni (Saipong Anomapañño/Kongsin). (2014). *Buddhist Agriculture for Solving the Problem of the Community Economy*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

- Phramaha Weerasak Abhinandavedi (Sangphong). (2018). *The Integration of the Buddhist Doctrines to the New Theory Agriculture Concerning to the King's Philosophy*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Autthaya.
- Prachuapwan, N. (2015). Development of Agricultural and Food Production System for the Strength of Ban Lak Meter Community Nakhon Pathom Province. *Journal of Research for Area-Based Development*, 7(4), 90-123.
- Samudavanich, C. (1998). *New Theory: The Grand Dimension of Thought*. (1ST ed.). Bangkok: Konrad Adenauer Foundation.
- Suphan Buri Provincial Office. (2021). Suphan Buri Province Development Plan, *Fiscal Year 2018-2022, Review 2021*. Retrieved November 29, 2021, from https://www.suphanburi.go.th/files/com_strategic/2019-01_3698f41fc355f67.pdf
- Tantivejkul, S. (2000). *Under the Royal Family*. (13th ed.). Bangkok: Matichon.
- Thai PBS news. (2021). *COVID-19 Has Caused More than 6 Million People to Lose their Jobs*. Retrieved June 6, 2021, from <https://news.thaipbs.or.th/content/303369>

การประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ*

An Application Mindfulness in the Face of Elderly Emergency Sickness

¹รัตนา พงษ์วุฒิประพันธ์, ขันทอง วัฒนประดิษฐ์ และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Rattana Pongvuttiprapant, Khantong Wattanapradith
and Phrakhupalhad Adisak Vajirapañño

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: rattana.tum2516@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักสติกับการดูแลสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร วิเคราะห์สรุปผลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ได้กล่าวถึงสภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุมี 2 ลักษณะ คือ 1. เจ็บป่วยฉุกเฉินที่มาจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรังกลุ่ม NCDs (Non-Communicable Diseases) 2. เจ็บป่วยฉุกเฉินที่มาจากอุบัติเหตุ โดยมีรากเหตุที่มาจาก การเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมถอยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อีกทั้งบริบทสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพัง ประกอบกับการขาดความรู้ความเข้าใจการให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันตนเองจากภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน 2) การดูแลสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ความสำคัญกับการใช้สติในการใส่ใจดูแลพัฒนาตนเอง 4 ด้าน คือ กาย สังคม จิต และปัญญา บนพื้นฐานความไม่ประมาทในการใช้ชีวิต 3) การประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงป้องกันและรับมือให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่มีโรคประจำตัว และมีโรคประจำตัว รวมถึงป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ โดยผ่านการฝึกเจริญสติ 4 ฐาน เพื่อให้เกิดความมั่นคงใน 4 องค์ประกอบชีวิต คือ ฐานกายด้วยการทานอาหาร การเคลื่อนไหวกาย การขับถ่าย การพักผ่อน การจัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัย ฐานดำเนินชีวิตในสังคมด้วยการบริหารจัดการอารมณ์ตนเอง ฐานจิตด้วยการหมั่นเตือนตนด้วยมรณานุสติ ฐานปัญญาด้วยการหมั่นตรวจสุขภาพตนเอง องค์ความรู้วิจัย “OCFE Model” คือ Observation การสังเกต Calling การระลึกรู้ First Aid การปฐมพยาบาลตนเอง และ Emergency Medical Services การร่อนหน่วยแพทย์ฉุกเฉินอย่างมีสติ

คำสำคัญ: สติ; ภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน; ผู้สูงอายุ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the concepts about elderly emergency sickness according to the modern health science; 2) to explore mindfulness and healthcare according to Theravada Buddhism; and 3) to apply

*Received June 28, 2022; Revised November 11, 2022; Accepted November 14, 2022

mindfulness when confronting elderly emergency sickness. Documentary research was used content analysis method.

From the study, the following results are found: 1) According to modern health sciences, emergency sickness of elderly has two characteristics: (1) Noncommunicable Diseases (NCDs) and (2) Accident. These are the results of changes that damage both the physical body and the mind. As social conditions change, more elderly people are living alone, resulting in a lack of health care, knowledge, and understanding in healthcare; 2) Theravada Buddhism places a strong emphasis on using mindfulness in all 4 areas of healthcare which are physical health, morality, mentality, and wisdom. One will not be careless in his life if he practices mindfulness; and 3) The use of mindfulness in the face of emergency sickness in the elderly can be used both preventively and in response to the elderly with and without underlying disease. This involves accident prevention for the elderly through cultivating the four foundations of mindfulness, which will result in stability in 4 elements of life: (1) physical body through eating, moving body, excretion, resting, and keeping the surroundings safe; (2) living life in the society through emotional management; (3) mind through self-reminder of mindfulness of death; and (4) wisdom through regular health check. The body of knowledge gained is called “OCFE Model” which consists of four stages: (1) Observation; (2) Calling; (3) First Aid; and (4) Emergency Medical Services.

Keywords: Mindfulness; Emergency Sickness; Elderly

บทนำ

ปัจจุบันทั่วโลกกำลังเผชิญกับการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ สำหรับประเทศไทยเข้าสู่การเป็น “สังคมสูงวัย” (Aged Society) ตั้งแต่ปีพ.ศ.2548 คือมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 10 และตามข้อมูลประมาณประชากรของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี 2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ.2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super Aged Society) เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (National Statistical Office, 2021) แม้ว่าผู้สูงวัยมีชีวิตยืนยาวขึ้น แต่ได้รับผลกระทบหลายๆด้าน ทั้งทางกาย จิตใจ สังคมและปัญญา ปัจจุบันสังคมไทยกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ผู้สูงวัยต้องอยู่เฝ้าบ้านตามลำพัง ต้องทำงานเพื่อหาเลี้ยงตัวเอง หรือถูกทอดทิ้ง

ผู้สูงวัยเป็นวัยที่มีปัญหาสุขภาพและมีอัตราการตายสูงที่สุดเมื่อเทียบกับวัยอื่นๆ อัตราการตายจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนอายุที่มากขึ้น คืออายุ 60-64 ปี มีอัตราตายต่อประชากรตามหมวดอายุ 1,000 คน เท่ากับ 15.5 แต่เมื่ออายุ 65-69 ปี จะเพิ่มเป็น 23.1 และ เมื่ออายุเกิน 70 ปี ขึ้นไป มีอัตราตายสูงถึง 67.9 (Thai Health Promotion Foundation, 2021) สอดรับกับประสบการณ์การทำงานในห้องฉุกเฉินของผู้วิจัยมากกว่า 15 ปี พบว่าผู้ป่วยสูงวัยคือกลุ่มที่มาใช้บริการที่ห้องฉุกเฉิน ด้วยอาการของโรคเรื้อรัง ซับซ้อนหลายโรค ทำให้ต้องรักษาต่อเนื่องยาวนาน และมีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตมาก และพบว่าภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัยส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการมีโรคประจำตัวมาก่อนและจากอุบัติเหตุต่างๆ ผู้สูงวัยใช้บริการห้องฉุกเฉินบ่อยกว่าผู้ที่

อายุน้อย และพบว่ามาห้องฉุกเฉินด้วยการเจ็บป่วยที่รุนแรงกว่า นอกจากนั้นยังมีโอกาสที่จะต้องรับเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลสูงกว่า 2.5 ถึง 4.6 เท่า มีโอกาสที่ต้องเข้ารับการรักษาในหอผู้ป่วยผู้ป่วย (Intensive Care Unit: ICU) มากกว่า 5 เท่า เมื่อเทียบกับคนที่อายุน้อย โรคที่ทำให้ผู้ป่วยสูงวัยมาห้องฉุกเฉินนั้นพบว่า เกิดจากโรคทางอายุรกรรม ร้อยละ 80 และโรคทางศัลยกรรม ร้อยละ 20 (Chaichan, Wongsaree and Praneetham, 2018) จากปัจจัยการเสื่อมถอยของร่างกาย ทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ โรคที่พบบ่อยได้แก่ โรคไม่ติดต่อเรื้อรังกลุ่ม NCDs (Non-Communicable Diseases) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากไลฟ์สไตล์การใช้ชีวิต ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสะสมมานาน สำหรับประเทศไทยสถิติล่าสุดพบว่ามีถึง 14 ล้านคนที่เป็นโรคในกลุ่มโรค NCDs และถือเป็นสาเหตุหลักการเสียชีวิตของผู้สูงวัย กลุ่มโรค NCDs ที่มีอัตราผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตสูงสุด 6 โรค ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดสมองและหัวใจ โรคถุงลมโป่งพอง โรคมะเร็ง โรคความดันโลหิตสูง และโรคอ้วนลงพุง (Thai Health Promotion Foundation, 2021) อีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจ็บป่วยในผู้สูงวัย คืออุบัติเหตุ โดยส่วนใหญ่จากการพลัดตก หกล้ม ปัจจัยที่ส่งผลคือผลจากการเจ็บป่วยของผู้สูงวัยเอง ซึ่งอาจมาจากความผิดปกติของร่างกายที่อายุเพิ่มมากขึ้นด้วย (Lenghee, and Boonma, 2020) การพลัดตก หกล้มส่งผลกระทบตั้งแต่การบาดเจ็บเล็กน้อยจนถึงรุนแรง ทำให้ความสามารถในการเคลื่อนไหวลดลงจนนำไปสู่ความพิการ ต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือเสียชีวิตจากภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ซึ่งอัตราการเสียชีวิตจะเพิ่มสูงขึ้นตามอายุ (Tanuchit et al. 2019)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้สูงวัยเกิดปัญหาสุขภาพ คือ การขาดความรับผิดชอบและขาดความรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเอง ตามแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยที่กรมสุขภาพจิตให้ไว้ คือ ความสุข 5 ด้าน คือ 1) สุขสบาย เน้นเรื่องสุขภาพร่างกาย การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน 2) สุขสนุก เน้นความสามารถของผู้สูงวัยในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุข 3) สุขสง่า เน้นความเข้าใจในความ เป็นไปในชีวิต ความมีคุณค่าในตนเอง มีมุมมองและความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่น 4) สุขสว่าง เน้น ความสามารถด้านความจำ ความเข้าใจความคิดแบบนามธรรม การสื่อสาร การใช้เหตุผลและการวางแผน แก้ไขปัญหา 5) สุขสงบ เน้นการรับรู้และการเข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการกับภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งความสามารถในการควบคุมความต้องการจากแรงกระตุ้นได้อย่างเหมาะสม (Phumngam and Ragkhanto, 2021)

แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขที่กล่าวมาข้างต้นนั้นอาจไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยในยุคปัจจุบัน ดังนั้น ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมให้ผู้สูงวัยสามารถดูแลตัวเองได้ ด้วยการนำหลักสติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้มองเห็นคุณค่าและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต สามารถช่วยป้องกันและเพื่อให้พร้อมรับมือเมื่อต้องเผชิญกับภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินได้ และพบว่าการศึกษาเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีการศึกษาไว้น้อยมาก ผู้วิจัยหวังว่าจะเป็นประโยชน์ เป็นฐานความรู้ให้กับผู้สูงวัย สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างราบรื่น มีความปกติสุขทั้งกายและใจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัยตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักสติกับการดูแลสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาค้นคว้าประเด็นเกี่ยวกับแนวคิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ โดยมีแหล่งสืบค้นข้อมูล ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง และมีประเด็นย่อยในการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหา สาเหตุ ภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ แนวทางการดูแลและป้องกันเมื่อต้องเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุตามมุมมองของศาสตร์สมัยใหม่

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาค้นคว้าประเด็นเกี่ยวกับหลักสติในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีแหล่งสืบค้นข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง และมีประเด็นย่อยในการวิเคราะห์ ได้แก่ หลักสติปัฏฐาน 4 และหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ มรณานุสติ และภวนา 4

ขั้นตอนที่ 3 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ โดยนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม แยกแยะจัดหมวดหมู่ข้อมูล สรุปเนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ร่วมกับภวนา 4 และหลักมรณานุสติเป็นกรอบในการวิเคราะห์หลักสติเพื่อป้องกันการเกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษา ทำการสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูลจากเอกสารจากแหล่งต่างๆที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้หลักสติและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง นำมาสังเคราะห์ เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ ได้ผลการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกกำลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับประเทศไทยคาดการณ์ว่าในปีพ.ศ.2574 จะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) ความเจริญทางการแพทย์สมัยใหม่ได้พัฒนาให้ทันสมัยมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลรักษาโรคที่ดี มีอายุยืนยาวขึ้น จากการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ปีพ.ศ. 2553-2583 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนา การเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช.) พบว่าอัตราการพึ่งพิงผู้สูงอายุ (Dependency Ratio) ต่อวัยแรงงาน 100 คน ในปีพ.ศ. 2553 เป็น 19.67 เพิ่มขึ้นเป็น 29.84, 45.31 และ 58.33 ในปีพ.ศ. 2563, 2573, และ 2583 ตามลำดับ มีผู้สูงอายุจำนวนมากที่จัดอยู่ในภาวะเปราะบาง พบว่ารายได้ต่ำและต้องอยู่ตามลำพัง ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุคือ แบบแผนหรือพฤติกรรม การดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติเป็นประจำมานาน จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพทำให้เกิดโรคและเป็นที่มาของการเกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินได้มาก ส่งผลต่อสุขภาพทางกายที่ต้องรักษายาวนานหรือตลอดชีวิต ด้านจิตใจพบว่ามี ความโดดเดี่ยว เหงา วิตกกังวลหรือซึมเศร้า ด้านสังคมคือ บทบาทลดลง ขาดการยอมรับ และด้านปัญญาคือ ความคิดอ่านที่ช้าลง เป็นต้น จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นำไปสู่การเกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน ซึ่งพบว่ามีมาจาก 2 ลักษณะคือ 1) กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง NCDs ซึ่งเป็นโรคที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงด้านสุขภาพที่สะสมมานาน ส่วนใหญ่จะมีความซับซ้อนของโรค และการรักษาที่ยาวนานหรือตลอดทั้งชีวิต โรคไม่ติดต่อเรื้อรังเป็นปัญหาสำคัญระดับโลก

ทั้งส่งผลกระทบต่อคุณภาพของประชาชนและการพัฒนาประเทศ จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) พบว่า โรคไม่ติดต่อเรื้อรังเหล่านี้คร่า ชีวิตของประชากรไปกว่าปีละ 38 ล้านคน โดยที่พฤติกรรมสุขภาพ คือ การบริโภค การสูบบุหรี่ การไม่ออกกำลังกาย การดื่มเครื่องดื่มที่แอลกอฮอล์ปริมาณมาก และการบริโภคอาหารที่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ ล้วนแต่เพิ่มความเสี่ยงจากการเสียชีวิตจากกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังทั้งสิ้น (Singhkrattaya, 2019) และ 2) อุบัติเหตุ การพลัดตกหกล้มคือ อุบัติเหตุที่พบมากที่สุดในผู้สูงอายุ เมื่อเกิดแล้วอาการมีรุนแรงและการรักษาซับซ้อนมากขึ้น ประกอบกับสังคมปัจจุบันที่ผู้สูงอายุต้องอยู่ตามลำพังมากขึ้น ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน แบบไม่มีคนพบเห็นหรือช่วยเหลือได้ทันท่วงที ส่งผลให้เกิดความรุนแรงของโรค จนทำให้เกิดความพิการ พหุผลภาพ ต้องพึ่งพิงญาติ หรือเสียชีวิตได้ ดังนั้นแนวทางในการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ จึงนำเสนอหลักการเบื้องต้น คือ การเตรียมตัวให้พร้อมรับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ ด้วยการมีข้อมูลประวัติสุขภาพของผู้สูงอายุไว้เพื่อให้แพทย์สามารถดูแลรักษาได้อย่างถูกต้องและทันท่วงที การเตรียมเบอร์ฉุกเฉินไว้ในจุดที่เห็นเด่นชัด สำหรับผู้ดูแลใกล้ชิดผู้สูงอายุควรมีความรู้เรื่องการรับมือกับภาวะฉุกเฉินหรือหลักกู้ชีพ ปฐมพยาบาลเบื้องต้น เป็นต้น กล่าวได้ว่า เมื่อเกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุทั้งความรู้และสติจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้ดูแลใกล้ชิด หรือแม้แต่ตัวผู้สูงอายุเอง

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักสติกับการดูแลสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีมุมมองต่อเรื่องของภาวะเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ เมื่อมีร่างกายหรือสังขารย่อมมีความเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นธรรมดา การเจ็บป่วย มี 2 ประเภท คือ การเจ็บป่วยทางกาย กับการเจ็บป่วยทางใจ (Thai Tripitakas: 21/157/217) ทั้งนี้สาเหตุของการเจ็บป่วยทางกายในคิริมานันตสูตรระบุไว้ 8 ประการ ได้แก่ อาหารมีดีเป็นสมุฏฐาน อาหารมีเสมหะเป็นสมุฏฐาน อาหารมีลมเป็นสมุฏฐาน อาหารมีไข้สันนิบาต อาหารอันเกิดแต่ฤดูแปรปรวน อาหารอันเกิดแต่การบริหารไม่สม่ำเสมอ อาหารอันเกิดแต่ความเพียรเกินกำลัง อาหารอันเกิดแต่วิบากของกรรม (Thai Tripitakas: 24/60/130) และสาเหตุของการเจ็บป่วยทางใจ เกิดจากกิเลส โสภ โกรธ หลง เข้ามาครอบงำจิตใจ การดูแลสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย 1) อาหาร โดยใช้หลักโภชนาการตามอรรถกถา ให้รู้จักประมาณในการบริโภค เพื่อสุขภาพกายที่ดี 2) การออกกำลังกาย ด้วยการเดิน ปั่นนวด เดินจงกรม เป็นต้น เพื่อรักษาสรีระในอริยาบถต่างๆ ให้สมดุล 3) การรักษาโรค ใช้ธรรมชาติเป็นยารักษา เช่น น้ำมูลตม เนย น้ำผึ้ง เป็นต้น 4) การผ่าตัด นอกจากนี้การดูแลสุขภาพทางใจ ด้วยการใช้อรรถกถาในการรักษาจิตที่เกิดขึ้นในใจ ด้วยการเข้าใจกฎธรรมชาติคือไตรลักษณ์ ทำทาน รักษาศีล เจริญสติภาวนา ประพฤติปฏิบัติธรรม นับได้ว่าหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นการดูแลสุขภาพด้วย "ดุลยภาพบำบัด" ทั้งด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กัน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติตนเรียกว่าการฝึกสติในการพิจารณาภายในใจของตนเพื่อนำพาตนออกจากความทุกข์ เรียกว่า หลักสติปัฏฐาน 4 กล่าวคือ การฝึกสติโดยใช้ฐานที่ตั้งทั้ง 4 อันได้แก่ การพิจารณาภายในกาย จิต และธรรม โดย 1) การมีสติรู้ในการพิจารณาภายในกาย (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน) คือ การเห็นว่าร่างกายนั้นเป็นเพียงการประกอบของธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวว่าเป็นตน วิธีการฝึกเจริญโดยใช้กายเป็นฐานมีหลายวิธี หนึ่งในเครื่องมือสำคัญ คือ การพิจารณาลมหายใจเข้า ลมหายใจออก การพิจารณาการเคลื่อนไหวหรืออริยาบถต่างๆ เป็นต้น 2) การมีสติรู้ในการพิจารณากำหนดรู้เวทนาที่เกิดขึ้น (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน) คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นทั้งสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ เป็นเพียงภาวะที่เกิดขึ้นไม่มีความแน่นอนเกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่ดับไป มีไว้เพื่อให้เป็นเครื่องพิจารณาสติ 3) การมีสติพิจารณาจิตที่เกิดขึ้น (จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน) คือ เห็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจ รากะ โมหะ โทสะ หรือความฟุ้งซ่าน ให้เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาของจิตที่เกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งใดมากระทบ 4) การมีสติพิจารณาธรรมที่เกิดขึ้น (ธัมมานุปัสสนา

สติปัญญา) คือ การเห็นธรรม 5 ประการ ได้แก่ นิรวณ ชันธ์ आयตนะ โพชนงค์และสังขะ (อริยสัจ 4) นอกจากการฝึกเจริญสติที่สามารถนำมาใช้กับการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจแล้ว หลักการหนึ่งที่สำคัญคือ การพิจารณาฆราวาสธรรมานุสติ ซึ่งถือว่าเป็นอุบายที่ใช้ในการดำเนินชีวิตที่ไม่ให้ตั้งอยู่บนความประมาท คือ การพิจารณาเห็นว่าความตายเกิดขึ้นได้อยู่ตลอดเวลา และเกิดขึ้นได้กับทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุ เป็นเหมือนดั่งไม้ไผ่ผุ ความตายสามารถมาเยือนได้ตลอดเวลา ผลของการฝึกเจริญสติจะทำให้เกิดการพัฒนาความมั่นคงใน 4 องค์ประกอบของชีวิต คือ กายเป็นสุข สังคมเป็นสุข จิตใจเป็นสุข และปัญญาที่นำไปสู่หนทางที่เป็นสุขนิรันดร์หรือพระนิพพาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ ผลการวิจัยพบว่าภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและสามารถเกิดขึ้นได้กับผู้สูงอายุทั้งที่มีโรคประจำตัวซึ่งรวมถึงโรคโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) และอุบัติเหตุ นอกจากนี้ภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุยังเกิดขึ้นเพราะพฤติกรรมของตัวผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) การขาดการดูแลเอาใจใส่ตนเอง ได้แก่ การบริโภคอาหารโดยไม่พิจารณาความเหมาะสมกับร่างกายหรือโรคประจำตัวที่มี การสะสมอารมณ์โกรธโดยไม่รู้จักตัว การไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการพักผ่อนให้เพียงพอ ละเลยการออกกำลังกายเพื่อเสริมร่างกายให้แข็งแรง การอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมทางอากาศไม่เหมาะสม พฤติกรรมการขับถ่ายไม่เป็นเวลา ขาดการบำรุงสารอาหารและแร่ธาตุที่เหมาะสม ขาดการตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ กล่าวโดยสรุปคือ การดำเนินชีวิตด้วยความประมาท 2) ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว ทั้งนี้หลักสติปัญญา 4 ในทางพระพุทธศาสนาหากนำมาใช้ฝึกเจริญสติในชีวิตประจำวันแล้วสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ทั้งในฐานะเป็นเครื่องมือป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินและเครื่องมือรับมือเมื่อต้องเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ กล่าวคือ 1) **การใช้สติในการดูแลสุขภาพเพื่อป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ** ได้แก่ สติกับการพิจารณาอาหารด้วยปัญญา ด้วยการพิจารณาอาหารด้วยคำนึงถึงประโยชน์ ระวังตัวในขณะเคี้ยวอาหารและพยายามเคี้ยวให้ละเอียดไม่รีบรับประทาน การออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีสติ โดยการกำหนดระลึกรู้อะไรเคลื่อนไหวซึ่งเป็นไปอย่างช้าๆ สติในการกำกับการขับถ่ายให้เป็นเวลา โดยงดทำกิจกรรมอื่นๆ ในห้องน้ำ เช่น การใช้มือถือ เป็นต้น การพักผ่อนให้พอเพียงอย่างมีสติ โดยใช้ฝึกดูลมหายใจเข้าออกก่อนนอนเพื่อให้ใจสงบระงับและผ่อนคลาย สติกับการจัดสภาพแวดล้อมในบ้านให้ปลอดภัย โดยการหมั่นสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่จะก่อให้เกิดอันตรายแก่ตน เช่น สภาพพื้นที่ไม่ลื่นแฉงที่พอต่อการมองเห็น มีราวจับในห้องน้ำกั้นลื่น เป็นต้น 2) **การใช้สติในการดูแลและบริหารจัดการอารมณ์ของตนในการอยู่ร่วมกับสังคมเพื่อป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ** ได้แก่ การใช้สติกับการบริหารจัดการอารมณ์ด้วยลมหายใจ คือ ฝึกสังเกตอารมณ์ของตนที่เกิดขึ้นและหมั่นพิจารณารู้ทันอารมณ์ การสื่อสารรับฟังอย่างมีสติ คือ มีสติพิจารณาก่อนที่จะพูดหรือกล่าวอะไรออกไปให้คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นและเปิดมุมมองรับฟังอย่างมีสติ จะทำให้เกิดความเข้าใจกันและกันระหว่างผู้สูงวัยกับบุคคลใกล้ชิด 3) **การใช้สติกับการดูแลจิตใจตนเองเพื่อป้องกันเพื่อป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ** ได้แก่ สติกับการเจริญสมาธิ คือ การฝึกกำหนดลมหายใจ เข้าออก หรือการฝึกเดินจงกรม หรือสวดมนต์ เพื่อฝึกจิตให้สงบเป็นประจำ สติกับการเจริญฆราวาสธรรมานุสติสม่ำเสมอ คือ การระลึกรู้ถึงความตายจะมาเยือนเพื่อลดทอนความกลัวและกลัวเผชิญหน้ากับความตายอย่างมีสติเมื่อยามวิฤตมาเยือน 4) **การใช้สติในการพิจารณาด้วยปัญญาเพื่อป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุ** ได้แก่ สติกับความไม่ประมาทหมั่นตรวจเช็คร่างกาย คือ เรื่องของการตั้งตนไม่ประมาทว่าตนยังแข็งแรง ต้องใช้สติหมั่นสังเกตการเปลี่ยนแปลงของตนเองและการเรียนรู้จักการดูแลตนเองกับโรคที่เป็นอยู่ การปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์ พยาบาล และบุคคลใกล้ชิดอย่างเอาใจใส่

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยใช้หลักสติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทร่วมกับแนวคิดเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัยตามศาสตร์สุขภาพสมัยใหม่ ได้เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มีสติเป็นฐาน ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยในยุคปัจจุบัน ที่ต้องพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองมากขึ้น หากเมื่อต้องเผชิญกับภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน การมีสติเป็นฐานจะสามารถป้องกันและเผชิญได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยคือ การเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัยอย่างมีสติ (OCFE Model) ตามรายละเอียด ดังนี้

Picture 1: OCFE Model

1. Observation: การเจริญกาย คือการสังเกตอาการทางกายภาพของตนเองอย่างมีสติ ด้วยการฝึกพัฒนากาย ให้สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกด้วยดี ด้วยการหมั่นสังเกตอาการ ผ่านทางตา หู จมูก ลิ้นและกายที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการมีสติ ไม่ใช่ไปเน้นทางที่ประมาทหรือก่อให้เกิดโทษ พัฒนาความรู้ หมั่นสังเกตอาการตนเองว่ามีความผิดปกติเกิดขึ้นหรือไม่ โดยไม่เพิกเฉย ตั้งสติ ประคองสติ รับรู้ตามสิ่งที่ร่างกายเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นตามจริง หยุดทำกิจกรรมที่กำลังทำอยู่ทันที ปรับอิริยาบถร่างกายให้อยู่ในท่าพัก พร้อมด้วยการเจริญสติตามตุลมหายใจเข้าออกตลอดเวลา เพื่อสังเกตอาการได้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

2. Calling: การเจริญศีล คือการระลึกรู้ขอความช่วยเหลืออย่างมีสติ ด้วยการฝึกพัฒนาด้านความสัมพันธ์ทางกาย วาจา ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น ด้วยพฤติกรรมที่ดีงาม มีระเบียบวินัย มีศีลธรรม ไม่เบียดเบียน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อรับรู้ที่เกิดภาวะฉุกเฉิน มีสติให้รับแจ้งให้คนใกล้ชิดได้รับทราบอาการตามที่ปรากฏตามจริงโดยเร็ว และ/หรือขอความช่วยเหลือจากหน่วยแพทย์ฉุกเฉินเบอร์ 1669

3. First Aid: การเจริญปัญญา คือการปฐมพยาบาลเบื้องต้นตนเองอย่างมีสติ ด้วยการฝึกพัฒนาปัญญา ให้รู้เท่าทันสิ่งที่เกิดขึ้น และแก้ไขปัญหาได้ด้วยปัญญา ว่าสิ่งใดควรทำก่อนและหลัง ด้วยความเป็นเหตุเป็นผล ให้ความช่วยเหลือตนเองตามความรู้ที่มีอยู่ พึงระมัดระวังด้วยความรอบคอบด้วยการมีปัญญา ด้วยการประเมินว่าจะช่วยเหลือตัวเองได้อย่างปลอดภัยได้หรือไม่ ถ้าการช่วยเหลือตนเองแล้วอาจไม่ปลอดภัย มีสติระลึกว่าไม่ควรขยับตัว ให้รอหน่วยแพทย์ฉุกเฉินมาเคลื่อนย้ายและช่วยเหลือต่อไป

4. Emergency Medical Services: การเจริญจิต คือการร่อนหน่วยแพทย์ฉุกเฉินอย่างมีสติ ด้วยการฝึกพัฒนาจิต ให้มีความอดทน มีการนึกคิดตามสภาพความเป็นจริงในขณะนั้นๆ ด้วยความไม่ฟุ้งซ่าน เมื่อรู้ทันจิตในปัจจุบันขณะ จะทำให้การกระทำในชีวิตทุกขณะด้วยความมีสติ ไม่ประมาท เจริญมรรณานุสติในระหว่างรอขอความช่วยเหลือ จนกว่าหน่วยแพทย์ฉุกเฉินจะมาถึงและเคลื่อนย้าย เพื่อส่งต่อเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัย ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 3 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัย มีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัยเกิดขึ้นได้ พบว่ามาจาก 2 ลักษณะ คือ 1) กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง NCDs สาเหตุเกิดจากปัจจัยด้านการเสื่อมของร่างกาย จากพฤติกรรมและการละเลยสุขภาพ ทำให้เกิด โรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดสมองและหัวใจ โรคถุงลมโป่งพอง โรคกระดูกพรุน โรคความดันโลหิตสูง โรคอ้วนลงพุง เป็นต้น 2) อุบัติเหตุ ผู้สูงวัยที่ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุมักจะได้รับบาดเจ็บรุนแรง สาเหตุการหกล้มมาจากปัจจัยด้านร่างกายที่เสื่อมลง เช่น สายตาที่มองเห็นไม่ชัดเจน กล้ามเนื้อแขนขาที่ไม่สามารถทรงตัวได้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าปัจจัยด้านการจัดการสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ทำให้มีความเสี่ยงการเกิดอุบัติเหตุมากขึ้น เช่น มีสิ่งกีดขวางทางเดิน พื้นลื่น ห้องน้ำไม่มีราวจับ เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะเกิดจากขาดการดูแลเอาใจใส่ตนเอง และขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลสุขภาพ ทำให้เสี่ยงต่อการเกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน ส่งผลให้เกิดความรุนแรงของโรค อาจทำให้พิการ ทุพพลภาพ ต้องพึ่งพิงญาติ หรือ เสียชีวิตได้ สำหรับประเทศไทยมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมรับผู้สูงวัยที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น ด้วยการส่งเสริมให้ผู้สูงวัยเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ให้สามารถดูแลตนเองได้ (Ninlawan et al. 2020) ด้วยการส่งเสริมให้ผู้สูงวัยได้ตระหนักถึงการใส่ใจและมีความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อเป็นการป้องกันและเตรียมรับมือกับภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา รายงานสถานการณ์ผู้สูงวัยไทย พ.ศ. 2559 ได้แสดงให้เห็นว่า มีผู้สูงวัยจำนวนมากที่จัดอยู่ในภาวะเปราะบาง หนึ่งในสามของผู้สูงวัยพบว่ามีรายได้ต่ำกว่า ผู้สูงวัยอยู่ตามลำพังมีแนวโน้มสูงขึ้น เส้นความยากจน บุตรซึ่งเคยเป็นแหล่งรายได้สำคัญของผู้สูงวัย มีสัดส่วนลดลง ร้อยละของผู้สูงวัยที่อยู่ตามลำพังคนเดียวหรือตามลำพังกับผู้สูงวัยด้วยกันมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (Tanthatame, 2018) นอกจากนี้ผลการศึกษาของ Phugkaew (2020) ระบุว่า ผู้สูงวัยที่มีภาวะพึ่งพิงมีปัญหาด้านร่างกาย เช่น มีการเจ็บป่วยด้วยโรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน หลอดเลือดในสมองตีบ แตกหรือเกิดอุบัติเหตุ จนเป็นเหตุให้เป็นผู้พิการหรือทุพพลภาพ ส่งผลให้ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยลง ต้องพึ่งพิงญาติ ด้านจิตใจมีความวิตกกังวล เครียด เหงา ขาดการใช้สอยอย่างเหมาะสม ใช้ชีวิตประมาท ขาดความรู้ในการดูแลตนเองด้านสุขภาพ ด้านสังคมและครอบครัว บางคนอยู่คนเดียว ญาติไปทำงานนอกบ้าน ปล่อยให้ผู้สูงวัยดูแลตนเอง ด้านเศรษฐกิจบางครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้เป็นทุกข์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักสติตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีความสำคัญกับการดูแลสุขภาพ การเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา ทั้งการเจ็บป่วยทางกาย ที่เกิดจากผลของกรรม การเบียดเบียนสัตว์ และการเจ็บป่วยทางใจ ที่เกิดจากกิเลส คือ โภภะ โลภะ โสทรูปกับ การศึกษาของ Prachabutr, and Kingkham (2021) พบว่า การเจริญวิปัสสนากรรมฐานจะทำให้เกิดปัญญา เห็นไตรลักษณ์ได้ ทำลายความเห็นที่เป็นอัตตา มีอานิสงส์สูงสุดและยังมีประโยชน์ที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้วยความไม่ประมาท ทำให้มีอยู่อย่างมีความสุข หลักสติมีความสำคัญกับการดูแลสุขภาพทั้งด้านกายและใจ ทั้งนี้เพราะสติทำให้เป็นผู้ไม่ประมาท ด้วยการดูแลสุขภาพทางกายด้านต่างๆ คือ 1) อาหาร

โดยให้รู้จักประมาณในการบริโภค 2) การออกกำลังกาย ด้วยการมีสติในการเคลื่อนไหวตามอิริยาบถต่างๆ 3) การรักษาโรค ด้วยการเข้าใจกฎไตรลักษณ์ ว่าการเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดา และยอมรับการรักษา การรักษาโรคในสมัยพุทธกาลด้วยยาจากธรรมชาติ และ 4) การผ่าตัด เมื่อรักษาด้วยยาไม่หาย จะใช้การผ่าตัดร่วมด้วย นอกจากนี้การดูแลสุขภาพใจ ด้วยการทำทาน รักษาศีล สวดมนต์ เจริญสติภาวนา การฝึกเจริญสติตามหลักภาวนา 4 และการเจริญมรณานุสติ นับว่ามีความสำคัญกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ดังรูปแบบการเจริญสติตามคำสอนของหลวงพ่อยืน จิตตสุโก คือการเจริญสติด้วยการเคลื่อนไหว ไม่หลับตา ซึ่งตรงกับหลักสติปัฏฐาน 4 ในด้านการกำหนดฐานกายคือกายานุปัสสนาสติปัฏฐานในอิริยาบถบรรพและสัมปชัญญะบรรพ เพื่อให้สติทำหน้าที่ในการสังเกตการณ์ (Mooltha, 2017) นอกจากนี้ผลการศึกษาของ Khanana et al. (2020) ยังแสดงให้เห็นว่า หลักมรณสติในชีวิตประจำวันโดยยึดหลักภาวนา 4 เพื่อเป็นแนวทางพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา ทำให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง คือ ทำให้ไม่ประมาท หมั่นทำความดี สะสมบุญบารมี เพื่อวันที่ต้องเผชิญกับความตายก็ตายได้อย่างสงบ และประโยชน์ต่อผู้อื่น คือเป็นเพื่อนหรือ เป็นกัลยาณมิตรที่ดีสามารถช่วยเหลือคนที่ใกล้ตายด้วยการให้ธรรมะ ให้กำลังใจ เพื่อให้พบกับความสงบในวาระสุดท้ายของชีวิต ประโยชน์ต่อสังคม คือ การทำหน้าที่หรือรับผิดชอบต่อตนเองให้ดีที่สุด โดยไม่เบียดเบียนใคร เพื่อให้สังคมสงบสุข

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าการประยุกต์ใช้หลักสติเมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุสามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงป้องกันและรับมือให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่มีโรคประจำตัวและมีโรคประจำตัวรวมถึงอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ ด้วยการฝึกเจริญสติ 4 ฐาน คือ 1) การใช้สติในการดูแลสุขภาพกาย ด้วยการนำสติกับการพิจารณาอาหารด้วยปัญญา การออกกำลังกายเคลื่อนไหวร่างกายอย่างมีสติ สติในการกำกับการขับถ่ายให้เป็นเวลา การพักผ่อนนอนหลับให้เพียงพออย่างมีสติ และสติกับการจัดสภาพแวดล้อมในบ้านให้ปลอดภัย 2) การใช้สติในการดูแลสุขภาพการดำเนินชีวิตในสังคม ด้วยการนำสติกับการบริหารจัดการอารมณ์ด้วยลมหายใจ 3) การใช้สติในการดูแลสุขภาพจิต ด้วยการหมั่นเจริญสมาธิ เจริญมรณานุสติ 4) การใช้สติในการดูแลสุขภาพปัญญา ด้วยการหมั่นตรวจสอบสภาพตนเอง สอดรับกับการศึกษาของ Suttijit et al. (2019) พบว่า แนวทางสติปัฏฐาน 4 เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวม ประกอบด้วย 1) ด้านกาย มีสติกำหนดรู้เท่าทันลมหายใจและการเคลื่อนไหวต่างๆ 2) ด้านเวทนา มีสติกำหนดรู้เท่าทันความรู้สึก 3) ด้านจิต มีสติกำหนดรู้อารมณ์ 4) ด้านธรรม การมีสติกำหนดความนึกคิด ไตร่ตรอง จากการวิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ที่มีสติเป็นฐาน ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในยุคปัจจุบัน คือ การเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุอย่างมีสติ “OCFE Model” ประกอบด้วย 1) Observation การเจริญกาย สังเกตอาการตนเองอย่างมีสติ สอดรับกับการศึกษาของ Phra Natthawut Phanthali et al. (2021) ได้กล่าวถึง หลักอานาปานสติเป็นการฝึกกำหนดลมหายใจด้วยการจดจ่อที่อาการลมหายใจเข้าและออกตามความเป็นจริง และ การกำหนดอิริยาบถการเคลื่อนไหวร่างกายในท่าทางต่างๆในทุกกิจกรรมประจำวันด้วยความมีสติ ส่งผลดีต่อสุขภาพทางกายและจิตใจ คือร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรค อายุยืนยาว และจิตใจมีความสงบ ตั้งมั่น มีพลัง 2) Calling การเจริญศีล ระลึกรู้ขอความช่วยเหลืออย่างมีสติ สอดรับกับการศึกษาของ Phra Supakit Supanyo (2021) กล่าวว่า การเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิต และไม่ว่าปัญหาจะหนักเบาแค่ไหน การมีสติที่ถูกฝึกอยู่เสมอจะทำให้เกิดสมาธิและปัญญาที่มีพลังและอานิสงสามัคคีที่จะช่วยทำให้ผ่านปัญหาและอุปสรรคต่างๆ นั้นไปได้ 3) First Aid การเจริญปัญญา ปฐมพยาบาลเบื้องต้นตนเองอย่างมีสติ ด้วยการตระหนักถึงความสำคัญของการช่วยเหลือตัวเองเบื้องต้น เพื่อลดความรุนแรงของภาวะเจ็บป่วยที่กำลังเผชิญอยู่อย่างมีสติ และ 4) Emergency Medical Services การเจริญจิต รอหน่วยแพทย์ฉุกเฉินอย่างมีสติ ประคองสติไม่ให้ฟุ้งซ่าน ด้วยการมีสติกำหนดรู้ที่ลมหายใจเข้าออก ช่วยให้ใจมีความสงบ จิตมีกำลัง และสติทำ

ให้เกิดการยอมรับความจริงตามธรรมชาติ ตามสิ่งที่เป็นอย่างจริง ด้วยการเจริญมรณานุสติ ให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ทำให้เห็นคุณค่าของเวลาและทำประโยชน์ให้ได้มากที่สุด และเมื่อต้องเจอกับความตาย ก็พร้อมเผชิญด้วยใจที่สงบ สอดรับกับการศึกษาของ Phrakru Silavatpaphakorn et al. (2021) กล่าวว่า การเตรียมตัวในวาระสุดท้ายอย่างมีสติด้วยการหมั่นพิจารณาถึงความตาย ถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่วนใหญ่คนจะเผชิญด้วยความหวาดกลัว จนทำให้จิตใจเศร้าหมอง เครียด วิตกกังวล รวมถึงญาติและบุคคลในครอบครัวด้วย แนวทางตามหลักพระพุทธศาสนาสอนว่าชีวิตกับความตายคือ เรื่องเดียวกัน การเตรียมตัวตายช่วยให้ลดความหวาดกลัวที่ต้องเจอปัจจุบันนี้และโลกหน้า ระลึกถึงความจริงที่ต้องเจอด้วยการมีสติ โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 เพื่อฝึกจิต ให้เกิดสมาธิ และการส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงวัยด้วยภavana 4 ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phrakhu Kittichaiyaka et al. (2020) พบว่า พฤติกรรมการดูแลสุขภาพที่ผู้สูงวัยตามหลักภavana 4 ที่ผู้สูงวัยปฏิบัติมากที่สุดเมื่อได้รับการให้ความรู้ คือ กายภavana ศีลภavana จิตภavana และปัญญาภavanaตามลำดับ สนับสนุนองค์ความรู้วิจัยที่ได้นำเสนอการเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัย สิ่งที่พึงทำเป็นอันดับแรกคือ การสังเกตอาการของตนเองอย่างมีสติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายและจะเป็นประโยชน์ในการบอกกล่าวอาการอย่างถูกต้อง และนำไปสู่การมีสติในการขอความช่วยเหลือ และการดูแลตนเองเบื้องต้นได้อย่างถูกต้องและทันเวลา สิ่งสุดท้ายที่จะประคองตนเองอย่างมีสติคือการใช้ปัญญาพิจารณาความตายอย่างกล้าหาญรอคอยแพทย์หรือผู้ช่วยเหลืออย่างมีสติ ไม่นำพาจิตตนเองให้เศร้าหมอง พร้อมยอมรับความจริงของชีวิตอย่างสงบ

สรุป

ผู้สูงวัยคือวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายๆด้านคือด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา สุขภาพที่เสื่อมถอยลง ประกอบกับขาดการใส่ใจดูแลตนเอง ทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพเมื่ออายุมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องโรคภัยต่างๆซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นโรคเรื้อรังที่เกิดจากพฤติกรรม คือกลุ่มโรคNCDs หากเป็นแล้วต้องรักษาต่อเนื่องยาวนานหรือตลอดทั้งชีวิต ทำให้มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงวัยในระยะยาว นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงวัยมีการเกิดอุบัติเหตุมากกว่าวัยอื่นๆ โดยเฉพาะการพลัดตกหกล้ม ซึ่งจากทั้งโรคกลุ่มNCDsและอุบัติเหตุ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินในผู้สูงวัยได้มาก ทำให้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพที่รุนแรงมากขึ้น อาจทำให้พิการหรือเสียชีวิตได้ และอยู่ในภาวะพึ่งพิงมากขึ้น หากผู้สูงวัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแล เอาใจใส่ตนเองมากยิ่งขึ้น ไม่ใช่ชีวิตด้วยความประมาท ด้วยการมีสติ จะสามารถลดอัตราการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุได้มากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของการใช้หลักสติ ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาประยุกต์ใช้เมื่อเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงวัย ซึ่งสามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงป้องกันและรับมือให้กับกลุ่มผู้สูงวัยที่ยังไม่มีโรคประจำตัวและมีโรคประจำตัว รวมถึงป้องกันอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงวัย โดยผ่านการฝึกเจริญสติ 4 ฐาน เพื่อให้เกิดความมั่นคงใน 4 องค์ประกอบชีวิตคือ กาย ศีล จิต และปัญญา เพื่อให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี จากการประยุกต์หลักสติทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยในยุคปัจจุบัน คือ การเผชิญภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินอย่างมีสติ “OCFE Model” ประกอบด้วย 1.Observation การเจริญกายคือการสังเกตอาการตนเองอย่างมีสติ 2.Calling การเจริญศีล คือการระลึกขอความช่วยเหลืออย่างมีสติ 3.First Aid การเจริญปัญญา คือการปฐมพยาบาลเบื้องต้นตนเองอย่างมีสติ 4.Emergency Medical Services การเจริญจิต คือการรอหน่วยแพทย์ฉุกเฉินอย่างมีสติ เพื่อเป็นแนวทางฝึกปฏิบัติพัฒนาตนเอง เป็นการป้องกันภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นหรือเมื่อต้องเผชิญก็พร้อมรับมืออย่างมีสติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ เช่น กรมกิจการผู้สูงอายุ (ผส.) สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเพื่อออกแบบกิจกรรมเชิงนโยบายเพื่ออบรมเสริมสร้างพัฒนาผู้สูงอายุทั้งด้านความรู้เกี่ยวกับสุขภาพและการฝึกเจริญสติเพื่อรับมือกับเหตุการณ์เมื่ออยู่ในสภาวะเจ็บป่วยฉุกเฉิน

1.2 ผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงนิสิต นักศึกษา อาจารย์ บุคลากรที่ทำงานหรือศึกษาเกี่ยวข้องกับด้านสาธารณสุข สามารถนำไปใช้เป็นฐานคิดในการพัฒนาสุขภาวะจิตของผู้สูงอายุที่ต้องมีสติเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างกายและใจให้แข็งแรง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาสำรวจเก็บข้อมูลเชิงปริมาณสถิติเกี่ยวกับการเจ็บป่วยฉุกเฉินของผู้สูงอายุปัจจัยใดที่เกี่ยวข้อง

References

- Chaichan, M., Wongsaree, C., & Praneetham, W. (2018). Nurse' Role in Caring for Person with Accident at the Scene. *EAU Heritage Journal Science and Technology*, 12(3), 71-82.
- Khanana, N. et al. (2020). An Application of Buddha's Teaching on the Mindfulness Death in Daily Life. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(5), 118-131.
- Lenghee, A., & Boonma, P. (2020). The Elderly's Environment in Residence at Risk of Falls: A Case study of Maeka Sub-district, Muang District, Phayao. *Built Environment Inquiry Journal*, 19(3), 44-60.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Mooltha, K. (2017). The Study of the Way of Mindfulness Training in Daily Life According to Teaching of Luang Por Tien Cittasubho. *Academic MCU Buriram Journal*, 2(1), 33-40.
- National Statistical Office. (2021). *Aging Society*. Retrieved October 10, 2021, from [http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/Press Release/ 2561/N10-04-61-1.aspx](http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/Press%20Release/2561/N10-04-61-1.aspx)
- Ninlawan, N. et al. (2020). An Application of Four Bhāvanās in Theravada Buddhism into the Society of Elderly. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(3), 39-49.
- Phra Natthawut Phanthali et al. (2021). Anapanasati: Breath of Awakening According to Buddhism Principle. *Buddhism in Mekong Region Journal*, 4(2), 1-13.
- Phra Supakit Supanyo. (2021). The Application for Mindfulness Clear Comprehension in Living Daily Life. *Journal of Political Science*, 4(2), 99-107.
- Phrakhru Kittichaiyaka et al. (2020). A Model of Health Promotion According to 4 Development (Bavana) Principles for the Senior School of Wat Nong Mai Kaen, Thamaka District, Kanchanaburi Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(12), 222-237.
- Phrakhru Silavatpaphakorn et al. (2021). Self-Preparation in the End of Life with Consciousness. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*. 8 (3), 101-112.

- Phugkaew, V. (2020). A Model of Mindfulness Development to Promote the Peaceful Well-Being for the Dependent Elderly. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(Supplement Issue), 109-120.
- Phumngam, T., & Ragkhanto, S. (2021). Buddhist Approach for Holistic Health of Elderly. *Journal of MCU Humanities Review*, 7(1), 469-470.
- Prachabutr, U., & Kingkham, W. (2021). A Study of Relationship Between Anapanassati and Three Characteristics in Theravada Buddhist Scriptures. *Journal of Palisueksabuddhaghosa Review*, 7(2), 2-12.
- Singhkrittaya, B. (2019). The Process of Health Promotion in Non-Communicable Diseases Patients on Buddhist Integrated Pharmaceutical Sciences. *Journal of Graduate Studies Review*, 15(3), 87-99.
- Suttijit, P. et al. (2019). An Application of Satipatthana in Tai-Chi Exercise for Enhancing Elderly Holistic Health. *Journal of MCU Nakhondhat*, 6(10), 4898-4913.
- Tanthatame, K. (2018). The Basic Needs of Elderly Daycare Services at the Elderly Development of Quality of Life Center in Ratchaburi Municipality. *Region 4-5 Medical Journal*, 37(1), 56-65.
- Tanuchit, S. et al. (2019). The Situations of Emergency Medical Services Associated with Elderly Falls in Thailand. *Journal of Professional Routine to Research*, 6, 57-68.
- Thai Health Promotion Foundation. (2021). *Non-Communicable Diseases*. Retrieved October 10, 2021, from <https://www.thaihealth.or.th>
- Thai Health Promotion Foundation. (2021). *Non-Communicable Diseases*. Retrieved November 24, 2021, from <http://www.thaihealth.or.th/microsite/categories/5/ncds/2/173/176>

รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์*

The Participatory Management Model for the Development Scientific Mind in Gifted Students at Princess Chulabhorn' College in Loei Province

¹เยี่ยมลักษณ์ เอี่ยมศิริ, สมศักดิ์ สีดาทุลฤทธิ, ปิณยานันท์ เพี้ยชัย และ ศักดินาภรณ์ นันท์

¹Yiamlak Iamsiri, Somsak Seedagulrit, Pinyapan Piasai and Sakdinaporn Nunttee

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Graduate School, Loei Rajabhat University, Thailand.

¹Corresponding Author's E-mail: Yiamlak007@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน และ 3) เพื่อทดลองใช้ชุดการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยรูปแบบวิจัยและพัฒนา โดยกลุ่มเป้าหมายสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์ จำนวน 7 คน ส่วนกลุ่มเป้าหมายสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ จำนวน 192 คนและคัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนการทดลอง จำนวน 60 คน โดยสุ่มเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 30 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1. จิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษก่อนดำเนินการพัฒนา 3 ด้านมีผลดังนี้ 1) ความผูกพันในบทบาทนักเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 33 คน ระดับกลาง จำนวน 29 คน และระดับสูง จำนวน 34 คน 2) อัตลักษณ์นักเรียนวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 28 คน ระดับกลาง จำนวน 36 คน และระดับสูง จำนวน 32 คน 3) พฤติกรรมการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 79 คน ระดับกลาง จำนวน 17 คน 2. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 1) การร่วมวางแผนออกแบบกิจกรรม 2) การร่วมพัฒนาชุดการเรียนรู้ 3) การร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) การร่วมประเมินผลการเรียนรู้ 3. ผลการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้สำหรับพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์พบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีคะแนนจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ โดยภาพรวมและรายด้านภายหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม; การพัฒนาจิตลักษณะ; วิทยาศาสตร์; นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to investigate the scientific mind in gifted students; 2) to create the participatory management model for the

*Received April 1, 2020; Revised March 12, 2023; Accepted March 16, 2023

development of scientific mind in students; and 3) to experiment the learning package for the development of scientific mind in students. The study employed research and development (R&D) method. The target group of qualitative method consisted of school administrators, teachers, and scientific experts, for a total of 7 persons. For quantitative method, the target group included the first secondary school students at Princess Chulabhorn's College in Loei Province, for a total of 192 persons. A total of 60 persons were chosen as a sample group, with 30 in the experimental group and 30 in the control group.

From the study, the following results are found: 1) Prior to the development of the scientific mind in gifted students in three areas, they are as follows: (1) bonding with the role of scientific students, with 33 students performing at a low level, 29 students performing at a moderate level, and 34 students performing at a high level; (2) identity of scientific students, with 28 students performing at a low level, with 36 students performing at a moderate level, and 32 students performing at a high level; (3) the behavior of pursuing scientific knowledge, with 79 students performing at a low level and 17 students performing at a moderate level, 2) The participatory management model for the development of scientific mind in gifted students comprises 4 steps, as follows: (1) co-planning for activity design; (2) co-developing learning package; (3) co-organizing learning activity; and (4) co-assessing learning outcomes, and 3) The learning package for the development of scientific mind in students reveals that students in the experimental group have posttest of scientific mind that is higher than pretest, both overall and in each aspect, with a statistical significance of 0.05 level.

Keyword: Participatory Management Model; Development of Scientific Mind; Science; Gifted Students

บทนำ

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้าร่วมสร้างเสริมขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันระดับนานาชาติ ประเทศไทยที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลมากยิ่งขึ้นและเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น วิทยาศาสตร์มีความสำคัญต่อการทำงานด้วยงานหลายๆด้านต้องการทักษะที่ทันสมัยและ ต้องการคนที่มีความสนใจในการเรียนรู้เหตุผลคิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ได้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิทยาศาสตร์และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Bunkliab, 2001) วิทยาศาสตร์ที่ได้ศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้าร่วม สร้างเสริมขีดความสามารถของประเทศในการแข่งขันระดับนานาชาติ ประเทศไทยที่ได้เล็งเห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลมากยิ่งขึ้นและเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น (Academic & Education Standard, 2001) วิทยาศาสตร์มีความสำคัญต่อการทำงานด้วยงานหลายๆด้านต้องการทักษะที่ทันสมัยและ ต้องการคนที่มีความสนใจในการเรียนรู้เหตุผล คิดสร้างสรรค์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ได้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการวิทยาศาสตร์และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Bunkliab, 2001)

การศึกษาวิทยาศาสตร์ในประเทศไทยประสบปัญหาหลายประการ ทั้งด้านหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดผล และประเมินผลรวมทั้งบรรยากาศการเรียนรู้วิทยาศาสตร์นอกโรงเรียนซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมทัศนคติทางสังคมที่มีต่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (Kaewdaeng, 2001) ครูผู้สอนด้านวิทยาศาสตร์และผู้บริหารโรงเรียนวิทยาศาสตร์เป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ โดยการนำแนวคิดทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสังคม มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

การบริหารโรงเรียนวิทยาศาสตร์ ผู้บริหารเป็นผู้นำในการบริหาร และใช้ทรัพยากรทุกอย่าง เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนนักเรียนของโรงเรียนวิทยาศาสตร์ เป็นไปตามแนวคิด อุดมการณ์และเป้าหมาย ของการจัดตั้งโรงเรียนวิทยาศาสตร์ภารกิจสำคัญที่โรงเรียนวิทยาศาสตร์มีภารกิจในการ ศึกษาค้นคว้าและดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อพัฒนานักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์เหล่านั้นไปสู่ความเป็นนักประดิษฐ์ นักคิดค้นที่ มีความสามารถระดับสูงเยี่ยม เทียบเคียงกับนักวิจัยชั้นนำของนานาชาติ มีจิตวิญญาณมุ่งมั่นด้านพัฒนา ประเทศชาติ สามารถในการสร้างองค์ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ให้กับประเทศชาติ และสังคมของประเทศไทยในอนาคต ช่วยพัฒนาประเทศชาติให้สามารถดำรงอยู่และแข่งขันได้ในประชาคม โลก เป็นสังคมผู้ผลิตที่มีมูลค่ามากขึ้น สร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้จริง สังคมแห่งคุณภาพและ แข่งขันได้เป็นสังคมที่ยั่งยืนและพอเพียง มีความสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นการบริหารที่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วน เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำงานก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันใจ และ ร่วมกันในการบริหารโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมาย เป็นการร่วมงานที่มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและ อารมณ์ ผลการเกี่ยวข้องกันทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม พร้อมทั้งเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อ กลุ่ม การบริหารแบบมีส่วนร่วมการที่บุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ อาจเป็นการมี ส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือในกระบวนการบริหาร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย (Involvement) การช่วยเหลือและการทำประโยชน์ (Contribution) และการรับผิดชอบ (Responsibility) เคท เดวิท (Davis, 1972) ในงานวิจัยนี้มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมส่วนดังนี้ การบริหารแบบมีส่วนร่วม ร่วม วางแผนออกแบบกิจกรรม การร่วมพัฒนาการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการวัดผล และประเมินผลการจัดกิจกรรม การร่วมจัดสังคมแห่งคุณภาพและแข่งขันได้เป็นสังคมที่ยั่งยืนและพอเพียง มีความสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการร่วมประเมินผลการเรียนรู้เชิงประจักษ์

ผู้บริหารโรงเรียนวิทยาศาสตร์ใช้หลักการที่หลากหลายมาพัฒนาโรงเรียนวิทยาศาสตร์ เสริมสร้าง พัฒนานักเรียนวิทยาศาสตร์ให้มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์มีการพัฒนาจิตลักษณะทางด้านวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความผูกพันในบทบาท เอกลักษณ์นักเรียนวิทยาศาสตร์ และการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ นักการศึกษา (Roamchat, 2010) ทั้งนี้การขัดเกลาความเป็นนักเรียนวิทยาศาสตร์เป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนที่ต้อง สนับสนุนให้นักเรียนมีจิตวิญญาณการเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่ดีในอนาคต การพัฒนาเอกลักษณ์ นักเรียน วิทยาศาสตร์ให้มีพฤติกรรมตามต้องการ ใช้ทฤษฎีของสไตรเกอร์ (Stryer, 1980) ทฤษฎีของสไตรเกอร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพัน ความเด่นของเอกลักษณ์ และความสำคัญของเอกลักษณ์และ พฤติกรรมตามบทบาท ความผูกพันสันนิษฐานว่าเป็นแหล่งของความเด่นของเอกลักษณ์และความสำคัญของ เอกลักษณ์มีความสัมพันธ์ตามบทบาทที่แสดงออกมา ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีของสไตรเกอร์พัฒนาจิตลักษณะ ทางด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์ เริ่มจากการรู้ตัวว่าฉันคือใคร มี หน้าที่อะไร จะพัฒนาตนเองในฐานะที่เป็นนักเรียนวิทยาศาสตร์อย่างไร ในอนาคตจะประกอบอาชีพอะไร เป็น การขัดเกลาให้นักเรียนวิทยาศาสตร์สู่การเป็นนักวิจัย นักประดิษฐ์คิดค้นในอนาคต

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถทางวิทยาศาสตร์และรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีการประเมินอยู่ในระดับใด ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้พัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่จัดการศึกษาหลักสูตรผู้มีความสามารถพิเศษทางด้านวิทยาศาสตร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ
3. เพื่อทดลองใช้ชุดการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ จากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ หลังจากนั้นศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือ รวมทั้งตัวอย่างเครื่องมือจากรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเครื่องมือเป็นแบบสอบถามข้อมูล แล้วดำเนินการสร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมเนื้อหาและสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา

2. ศึกษาศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ โดยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) และการสนทนากลุ่ม

3. นำข้อมูลสารสนเทศที่ได้จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเชิงสำรวจ และการสนทนากลุ่มประมวลเข้าด้วยกัน เพื่อร่างแนวทางการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ ใช้แนวคิดเชิงระบบทั่วไปในการออกแบบคือ ปัจจัยตัวป้อน (Input) ปัจจัยกระบวนการ (Process) และปัจจัยผลลัพธ์ (Output)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการสร้างรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน 1) จัดทำรูปแบบฉบับร่าง 2) ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ 3) ปรับปรุงรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 4) จัดทำคู่มือประกอบการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 5) ประเมินความเหมาะสมของคู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

การดำเนินงานวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ไปทดลองใช้ โดยมีการดำเนินงานดังนี้

1. กำหนดกลุ่มทดลองใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. สร้างความเข้าใจให้กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการทดลอง
3. ทดลองใช้รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ในขั้นตอนนี้เป็นการประเมินหลังจากนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ไปใช้ทดลองจริง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ นำไปใช้ในสถานการณ์จริงว่ามีความเป็นไปได้ ความเหมาะสม การใช้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งมีอุปสรรคและข้อเสนอแนะอย่างไร

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการบริหารแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาจิตลักษณะด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ สรุปได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า จิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษก่อนดำเนินการพัฒนา 3 ด้านมีผลดังนี้

- 1) ความผูกพันในบทบาทนักเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 33 คน (ร้อยละ 34.38) ระดับกลาง จำนวน 29 คน (ร้อยละ 30.20) และระดับสูง จำนวน 34 คน (ร้อยละ 35.42)
- 2) เอกลักษณะนักเรียนวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 28 คน (ร้อยละ 29.17) ระดับกลาง จำนวน 36 คน (ร้อยละ 37.50) และระดับสูง จำนวน 32 คน (ร้อยละ 33.33)
- 3) พฤติกรรมการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 79 คน (ร้อยละ 82.29) ระดับกลาง จำนวน 17 คน (ร้อยละ 17.71)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

- 1) การร่วมวางแผนออกแบบกิจกรรม
- 2) การร่วมพัฒนาชุดการเรียนรู้
- 3) การร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 4) การร่วมประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีชุดการเรียนรู้สำหรับพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ 5 โมดูล คือ 1) การมีปฏิสัมพันธ์กับครูวิทยาศาสตร์ 2) การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียนวิทยาศาสตร์ 3) การมีปฏิสัมพันธ์กับรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จด้านวิทยาศาสตร์ 4) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ และ 5) การมีปฏิสัมพันธ์กับนักวิทยาศาสตร์ โดยชุดการเรียนรู้มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง ร้อยละ 80.00-82.00

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อทดลองใช้ชุดการเรียนรู้สำหรับการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีคะแนนจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ โดยภาพรวมและรายด้านภายหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนใน

กลุ่มทดลองมีคะแนนจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ภายหลังการเรียนรู้โดยภาพรวมและรายด้านสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ นั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ 4 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย 1) ด้านความเหมาะสม 2) ด้านความเป็นไปได้ 3) ด้านอรรถประโยชน์และ 4) ด้านความถูกต้อง เมื่อผู้เรียนผ่านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นเป็นการเฉพาะสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นหลักสูตรที่ตอบสนองต่อความสามารถและความต้องการเป็นรายบุคคล (Customized Curriculum) ช่วยให้ นักเรียนค้นพบตนเองว่ามีความถนัดและความสนใจทางด้านไหน สามารถคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหา ตลอดจนกำหนดเป้าหมายและวางแผนชีวิต ทั้งด้านการเรียน ด้านอาชีพ และด้านการดำรงชีวิต มีความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของอาชีพที่หลากหลาย มีครู มีการบริหารจัดการ มีทรัพยากรสนับสนุนที่เหมาะสมเพียงพอ ครูและผู้บริหารมีความตระหนัก มีความรู้ความเข้าใจ มีความเชื่อ ความศรัทธา เห็นคุณค่าและความสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มีความรู้ความสามารถและมีทักษะในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีอุดมการณ์และคุณสมบัติตามอุดมการณ์และเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนโรงเรียนวิทยาศาสตร์ การบริหารแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ผลการพัฒนาอัตลักษณ์นักเรียนวิทยาศาสตร์ ทำให้นักเรียนรู้ตัวว่า ฉันคือใคร มีหน้าที่ บทบาทอย่างไร นักเรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองมากยิ่งขึ้น สามารถแนะนำตนเองว่าเป็นนักเรียนวิทยาศาสตร์ สามารถเรียนรู้ตามแบบอย่างผู้ประสบความสำเร็จที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาจิตลักษณะทางด้านวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีประเด็นนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ด้านความผูกพันในบทบาทนักเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำจำนวน 33 คน (ร้อยละ 34.38) ระดับกลาง จำนวน 29 คน (ร้อยละ 30.20) และระดับสูง จำนวน 34 คน (ร้อยละ 35.42) เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ ความผูกพันในบทบาท อยู่ในระดับสูง เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่ผ่านกระบวนการสรรหาและคัดเลือกนักเรียนมีความเที่ยงและความเชื่อถือได้ เป็นไปตามหลักวิชา นักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเป็นนักเรียนทุน เป็นผู้ที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง เป็นเพชรแท้เป็นกลุ่มที่มีความสามารถด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในระดับ 3 เปอร์เซนต์บนของกลุ่มอายุ มีกระบวนการสรรหาเพชรที่มีคุณภาพหลักสูตรโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย์ (โรงเรียนวิทยาศาสตร์ภูมิภาค) พุทธศักราช 2554 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีของทฤษฎีของสไตรเกอร์ (Stryker, 1980) ทฤษฎีของสไตรเกอร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพัน ความเด่นของเอกลักษณ์ และความสำคัญของเอกลักษณ์และพฤติกรรมตามบทบาทของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน

ด้านเอกลักษณ์นักเรียนวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 28 คน (ร้อยละ 29.17) ระดับกลาง จำนวน 36 คน (ร้อยละ 37.50) และระดับสูง จำนวน 32 คน (ร้อยละ 33.33) เอกลักษณ์นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับปาน

กลางเพราะนักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือกเข้าเรียนตามโครงการนักเรียนทุนเป็นผู้มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ส่วนมากนักเรียนอยู่ในกลุ่มที่มีเอกลักษณ์นักเรียนวิทยาศาสตร์ระดับปานกลางต้องพัฒนาการรู้จักและรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเอง มีความคิดเห็นเป็นของตนเอง มีการยอมรับทั้งสาระภายในของบุคคลและวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีของ ลี (Lee, 2002) ได้ศึกษาเอกลักษณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี เอกลักษณ์เป็นการรู้คิดเกี่ยวกับบทบาทและตำแหน่งในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล เอกลักษณ์จึงเป็นความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของบุคคล เอกลักษณ์จึงมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของบุคคล คนเราแสดงพฤติกรรมไปตามความคิด

ด้านพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำ จำนวน 79 คน (ร้อยละ 82.29) ระดับกลาง จำนวน 17 คน (ร้อยละ 17.71) ด้านพฤติกรรมแสวงหาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำเนื่องจากนักเรียนหลังการพัฒนาพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการขัดเกลาและส่งเสริมความเป็นนักเรียนวิทยาศาสตร์ เป็นเพียงกลุ่มที่ผ่านการคัดเลือกตามโครงการนักเรียนทุนที่มีความสามารถพิเศษด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เท่านั้น สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของภิญญาพันธ์ ร่วมชาติ (Roamchat, 2008) ทำการวิจัยพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่าพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ตามบทบาทของนักศึกษาวิทยาศาสตร์ได้รับอิทธิพลทางตรงจากเอกลักษณ์และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการถ่ายทอดทางสังคมจากครอบครัว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การร่วมวางแผนออกแบบกิจกรรม 2) การร่วมพัฒนาชุดการเรียนรู้ 3) การร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) การร่วมประเมินผลการเรียนรู้ โดยมีชุดการเรียนรู้สำหรับพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ 5 โมดูล คือ 1) การมีปฏิสัมพันธ์กับครูวิทยาศาสตร์ 2) การมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียนวิทยาศาสตร์ 3) การมีปฏิสัมพันธ์กับรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จด้านวิทยาศาสตร์ 4) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ และ 5) การมีปฏิสัมพันธ์กับนักวิทยาศาสตร์ โดยชุดการเรียนรู้มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง ร้อยละ 80.00-82.00 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการร่วมวางแผนออกแบบกิจกรรม ด้านทักษะ ความชำนาญการ ด้านความรู้ ความเข้าใจ ครูผู้สอน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์มี กิจกรรมพัฒนาได้เหมาะสมกับผู้รับการพัฒนาเป็นอย่างดี ด้านการร่วมพัฒนาชุดการเรียนรู้ เป็นการระดมความคิดของท่านผู้รู้ร่วมกันพัฒนาชุดการเรียนรู้ได้เหมาะสมกับผู้รับการพัฒนาได้เป็นอย่างดีชุดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้ได้รับการพัฒนา ด้านการร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ข้อเสนอแนะการร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากครูผู้สอน และผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์อย่างดี ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้รับการพัฒนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย ด้านการร่วมประเมินผลการเรียนรู้ หลังจากการพัฒนาใช้ชุดการเรียนรู้ มีการประเมินผลทุกครั้ง ผลการประเมินพบว่า ผู้รับการพัฒนาทุกชุดการเรียนรู้ มีพัฒนาการด้านความผูกพันในบทบาทนักเรียนวิทยาศาสตร์ ด้านเอกลักษณ์นักเรียนวิทยาศาสตร์ และด้านพฤติกรรมการแสวงหาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ดีขึ้นทุกด้าน การวิจัยสอดคล้องการบริหารแบบมีส่วนร่วมของเคท เดวิส (Davis, 1972) กล่าวถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมงานที่มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ ผลการเกี่ยวข้องทำให้การดำเนินการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม พร้อมทั้งเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วย และมีความคล้ายคลึงกับไวท์ (White, 1982) การมีส่วนร่วมประกอบด้วยสี่มิติคือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร 2) การมีส่วนร่วมในการเสียสละและพัฒนาตามที่ได้อัดสินใจ 3) มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงาน และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า จากการทดลองใช้ชุดการเรียนรู้สำหรับพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์พบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลอง มีคะแนนจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ โดยภาพรวมและรายด้าน ภายหลังการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนในกลุ่มทดลองมีคะแนนจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ภายหลังการเรียนโดยภาพรวมและรายด้านสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์กับครูหมายถึง นักเรียนและครูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ครูมีโอกาสนักเรียนยกมือถามปัญหาต่างๆที่สงสัย ครูให้นักเรียนคิดอย่างอิสระในแต่ละบทเรียน นักเรียนมีความสบายใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ บรรยากาศในห้องเรียนก็น่าเรียนไม่ตึงเครียด จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักเรียน นักเรียนมีความสามัคคี รักใคร่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน บรรยากาศในห้องเรียนก็เป็นไปด้วยดี ทั้งหมดขึ้นอยู่กับครู ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ นักเรียน ดูแลนักเรียนทั่วถึง ดูแลพฤติกรรมนักเรียนให้อยู่ในสิ่งที่ถูกต้อง นักเรียนก็จะซึมซับสิ่งที่ถูกต้อง และเมื่อนักเรียนเป็นคนดีทุกคนก็มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การมีปฏิสัมพันธ์กับรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จด้านวิทยาศาสตร์ เป็นแรงบันดาลใจ อยากประสบความสำเร็จด้วย เป็นแบบอย่างที่ดี สนใจใฝ่รู้ มีความมุ่งมั่น อดทน รอบคอบ มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์การร่วมแสดงความคิดเห็นยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ก่อให้เกิดความมุ่งมั่นในการศึกษาต่อ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ มีความมุ่งมั่นในการเป็นผู้ประกอบการการเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy Orientation) มีความสามารถทางนวัตกรรม (Innovativeness Orientation) มีความกล้าเสี่ยง (Risk Taking Orientation) มีการดำเนินงานเชิงรุก (Pro activeness Orientation) และมีความก้าวร้าวในการแข่งขัน (Competitive Aggressiveness Orientation) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ Lee, and Peterson (2000) คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ความสามารถทางนวัตกรรม ความกล้าเสี่ยง ความก้าวร้าวในการแข่งขัน ความสม่ำเสมอ และใส่ใจในการเรียนรู้ และความใส่ใจในความสำเร็จ (Achievement Orientation) การมีปฏิสัมพันธ์กับนักวิทยาศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์คือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์อย่าง น้อยหนึ่งสาขาและใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ในการค้นคว้าวิจัย การได้พบปะพูดคุย เรียนรู้ผลงานของนักวิทยาศาสตร์ทำให้ผู้เรียนได้ ความรู้ ประสบการณ์ และได้เรียนรู้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จะทำให้นักเรียนมีความรู้และประสบการณ์ตรงได้ค้นคว้าชีวประวัติคนเก่ง มีแรงบันดาลใจ อยากศึกษาต่อในสาขาวิทยาศาสตร์ในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การนำรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ครูที่เข้าร่วมกิจกรรมทดลองและนักเรียนที่ปฏิบัติกิจกรรมจะต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจและปฏิบัติตาม

1.2 รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่1 โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย ต้องปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จะทำให้การพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.3 นักเรียนกลุ่มที่ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต้องพัฒนาตนเอง โดยใช้ผลการปฏิบัติกิจกรรมแต่ละครั้งมาเป็นเกณฑ์ ผลการปฏิบัตินำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนา นำมาปรับปรุงตนเอง ทำให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้นครูผู้เข้าร่วมกิจกรรมและนักเรียนมีการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่1

โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย เลย เพื่อพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ ทั้งกลุ่มทดลอง และพัฒนานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโอกาสต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ เหมาะสมกับการพัฒนาในช่วงที่นักเรียนเข้ามาเรียนใหม่ๆ หรือต้นปีการศึกษา

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล ปฏิบัติตามขั้นตอนตาม รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตลักษณะทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ

2.3 ควรติดตามนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ถ้าติดตามได้ปีละครั้ง จะเห็นความคืบหน้าอย่างต่อเนื่องของกลุ่มที่ได้รับการพัฒนา

References

- Bunkliab, N. (1997). *Standard Science Education*. Bangkok: The Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST).
- Davis, K. (1972). *Human Behavior at Work: Human Relation and Organization*. Behavior. (4th ed.). New York: McGraw-Hill Co.
- Kaewdaeng, R. (2001). *Quality Assurance Is Not Difficult*. Bangkok: Watana Panich Printing.
- Lee, J. D. (2002). More Than Ability: Gender and Personal Relationships Influence Science and Technology Involvement. *Sociology of Education*, 75(4), 349-373.
- Lee, S. M., & Peterson, S. J. (2000). Culture, Entrepreneurial Orientation and Global Competitiveness. *Journal of World Business*, 35, 401-416.
- Roamchat, P. (2010). *Antecedents of Role Commitment, Role Identity, Learning Motivation, and Role Ambiguity Concerning Role Performance of Gifted Students in Science and Mathematics*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University. Bangkok.
- Stryker, S. (1980). *Symbolic Interactionism: A Social Structure Version*. California: Menlo Park.
- White, Alastair T. (1982). *Why Community Participation, Annual UN. Report A Discussion of the Agreement Community Participation: Current Issue and Lesson Learned*. Boston: Prentice Hall.

รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช*

A Model for Developing Model Youth Leaders through Moral Training by Buddhist Peaceful Means in Nakhon Si Thammarat Province

พระอนุรักษ์ อนุรกขิโต (รัฐธรรม)

Phra Anurak Anurakkhito (Ratthatham)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya, University, Thailand.

Corresponding Author's Email: anurak0738@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ 2) ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม 3) นำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยการสังเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านครอบครัวและผู้ปกครอง ด้านครูและนักฝึกอบรม ด้านผู้นำเยาวชนต้นแบบ ด้านพัฒนาคุณธรรมของเยาวชน ด้านองค์กรเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำเยาวชน ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี โดยการคัดเลือกเยาวชนของจังหวัดนครศรีธรรมราชแบบเฉพาะเจาะจง ใช้พื้นที่ในการวิจัยด้วยปฏิบัติการสอนออนไลน์ในหลักสูตร “ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” กับกลุ่มเยาวชนประชากรตัวอย่าง 30 คน ในระยะเวลาทั้งสิ้น 4 วัน (28 ชั่วโมง)

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัญหาของเยาวชนในปัจจุบันขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดภูมิคุ้มกัน ขาดความรู้เท่าทันในการใช้สื่อ ขาดความรับผิดชอบ ขาดวินัย ขาดความซื่อสัตย์สุจริต ขาดจิตอาสา และขาดความกตัญญูกตเวทิตะ 2. หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบ คือ หลักภาวนา 4 เป็นผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนา โดยมีหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นกระบวนการในการพัฒนา และมีหลักธรรมสนับสนุน คือสังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 และ 3. นำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้โมเดลในการพัฒนาขึ้นชื่อว่า “KSMA Model” ประกอบด้วย (1) Knowledge ความรู้ผู้นำเยาวชนต้นแบบ (2) Skills ทักษะผู้นำเยาวชนต้นแบบ (3) Moral คุณธรรมผู้นำเยาวชนต้นแบบ (4) Actions การลงมือทำของผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรม; ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม; พุทธสันติวิธี

Abstract

The research article consisted of the following objectives: 1) to analyze problems, needs, as well as concepts and theories on the development of model youth leaders based on modern science; 2) to explore the Buddhist peaceful means conducive to the development of model youth leaders on morality; and 3) to present the model for developing model youth leaders through moral training by Buddhist peaceful means in Nakhon Si Thammarat province. The action research approach was used in the study, which included document synthesis and in-depth interviews with experts. Experts consisted of those who were knowledgeable and had expertise in the following areas: family and parents, teachers and trainers, model youth leaders, moral development of youth, organizations about youth leader development, Buddhism, and Buddhist peaceful means, who were selected by purposive sampling. The areas for the study was a 4-day (28 hours) online course on ‘model youth leaders on morality by Buddhist peaceful means’ with a sample group of 30 youths.

From the study, the following results are as follows: 1) The current problems of youth include a lack of morality, immunity, media awareness, responsibility, discipline, honesty, volunteerism, and gratitude; 2) The Buddhist peaceful means conducive to the development of model youth leaders on morality include *Bhāvanā* (4 development) as the development achievement, *Tisikkhā* [the threefold learning: *sīla* (morality), *samādhi* (concentration), *paññā* (wisdom)] as the development process, together with the supporting Dhamma which are *Sanṅgahavattu* (4 bases of social solidarity) and *Iddhipāda* (4 noble truths); and 3) The model for developing model youth leaders through moral training by Buddhist peaceful means in Nakhon Si Thammarat province is called ‘KSMA Model’ comprising (1) ‘K’ stands for knowledge of model youth leaders, (2) ‘S’ stands for skills of model youth leaders, (3) ‘M’ stands for morality of model youth leaders, and (4) ‘A’ stands for action of model youth leaders on morality.

Keywords: Training Model; Model Youth Leader on Morality; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ คุณธรรม และมีคุณประโยชน์ มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาองค์กร ชุมชน สังคม และประเทศชาติ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ คือ พัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรม ซึ่งการพัฒนานานาที่ยั่งยืนจะต้องมีการพัฒนาครบทั้ง 4 ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาสังคม พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญาควบคู่กันไป เครื่องมือสำคัญในการที่จะพัฒนาเยาวชนให้ไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ ทำเยาวชนให้มีปัญญา ถ้ามองว่าการศึกษาคือช่วยได้แค่ไหน การศึกษาให้ความรู้ แต่อาจจะไม่ได้ให้ปัญญา ซึ่งถ้าเราไปหยุดการศึกษาอยู่ที่ ความรู้อย่างเดียว มันไปไม่ถึงคำว่า ปัญญา (Phra Brahma Bundit (Prayoon Dhammajitto), 2021)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในเยาวชนในปัจจุบันมีปรากฏการณ์ต่างๆ ขึ้นมากมาย ทั้งปรากฏการณ์เชิงบวกที่เห็นความหลังไหลของคนที่ประเทศในการช่วยเหลือชีวิต และปรากฏการณ์เชิงลบที่ขยะอิเล็กทรอนิกส์ไหลเข้า

ประเทศสะท้อนปัญหาใหม่ของสังคม หรือข่าวทางสังคมต่างๆ ปรากฏการนำมาสู่การแลกเปลี่ยนการเคลื่อนไหวของภาคส่วนต่างๆ เช่น โกงคนจน เรื่องเสียด้า สะท้อนปรากฏการณ์การปกครอง ส่วนที่ไม่ใช้รัฐไม่ใช้กลไกการจัดการกระตุ้นจากภาคส่วนอื่นๆ ปรากฏสะท้อนความอ่อนแอและความผูกพัน เช่น ความเครียด ความซึมเศร้า ติดเหล้า บุหรี่ เรื่องของการตัดสินใจบนความสัมพันธ์ เช่น ข่าวฆ่าตัวตายในสังคมมีสูงขึ้น แต่ผลการศึกษาเชิงสถิติพบว่าอัตราการฆ่าตัวตายมากกว่าเดิม ที่ 7.37 คนต่อประชากรแสนคน (Department of Mental Health, Ministry of Public Health, 2021) ปัญหาหลักที่เกิดขึ้น คือ วิกฤติคุณธรรม ซึ่งที่ตั้งบนความสัมพันธ์ของปัจเจกไม่ได้อยู่บนกฎหมาย หรือความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างความเจริญทำให้เกิดความไม่สมดุลครอบครัว ความประพฤติผิดคุณธรรมที่คิดว่าไม่เป็นไรแต่จริงๆ แล้ว เกิดผลกระทบต่อสังคมในยุคปัจจุบันที่ไม่คาดคิด ประโยชน์ส่วนตัวสร้างปัญหาให้ส่วนรวมโดยไม่ตั้งใจ เพราะคิดว่าเป็นไร ไม่มีใครรู้ เพราะความอ่อนแอของสังคมที่ขาดคุณธรรมจริยธรรมจึงเกิดจากทุกคน (Moral Center (Public Organization), 2018)

ด้วยบริบทที่กล่าวมา ผู้วิจัยเล็งเห็นปัญหาทางสังคม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นกับเยาวชน จึงให้ความสนใจในการศึกษาเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” เพราะเยาวชนจะต้องเจริญเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมจริยธรรม ถึงจะนับได้ว่าเป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้มีโอกาสได้ทำหน้าที่อบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนสอนศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปเผยแพร่พระธรรมคำสอน และได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และได้เล็งเห็นปัญหาดังกล่าว จากการสานเสวนากับนักวิชาการ นักปฏิบัติการด้านคุณธรรม คณะครู อาจารย์ ผู้ปกครอง รวมถึงเยาวชน โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมจากกิจกรรมต่างๆ หากจุดเด่น จุดด้อย โอกาสในการพัฒนา และปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาเยาวชน เพื่อจะเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ คุณธรรมจริยธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตัดสินใจลงมือทำวิจัยเรื่องนี้ ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาชีวิตของเยาวชนอย่างถูกต้อง มั่นคงเหมาะสมและยั่งยืนและตั้งตนอยู่ในศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม เพราะการพัฒนาทุกอย่างเริ่มต้นที่พัฒนามนุษย์ เพราะการพัฒนาสังคมจึงอยู่ที่การพัฒนาเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรม และมีคุณประโยชน์ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งให้เยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยมีเป้าหมายด้วยการเสริมสร้างและพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหาของผู้นำเยาวชน และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีทั้งงานวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) อย่างเป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการปฏิบัติจริง โดยมุ่งพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นเรื่องผู้นำเยาวชน

ต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี เพื่อพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบให้มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการที่สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในการเรียนรู้และสร้างคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่บุคคล องค์กร ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย มีทั้งหมด 9 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2546 และจากเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ ทฤษฎี หนังสือ ตำรา วารสาร นิตยสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุด สถาบันการศึกษา และอินเทอร์เน็ต รวมถึงการศึกษาทฤษฎีด้านการฝึกอบรมผู้นำเยาวชน การพัฒนาผู้นำองค์กร การพัฒนาทีมงาน การสื่อสาร การสร้างแรงบันดาลใจ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาบุคลิกภาพ จิตวิทยาเชิงบวก และเครื่องมือพุทธสันติวิธี

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในศาสตร์ด้านต่างๆ ทั้งหมด ผู้เชี่ยวชาญแบ่งออกเป็น 6 ด้านดังนี้ 1) ด้านครอบครัวและผู้ปกครอง 2) ด้านครู และนักฝึกอบรม 3) ด้านผู้นำเยาวชนต้นแบบ 4) ด้านพัฒนาคุณธรรมของเยาวชน 5) ด้านองค์กรเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำเยาวชน 6) ด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 35 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการจัดทำเครื่องมือแบบสอบถามจากการ ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้าง “แบบสัมภาษณ์เชิงลึก” และนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการ ออกแบบหลักสูตรพร้อมด้วยคู่มือและเครื่องมือในการโค้ช แบบสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ได้รับการตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือด้าน “ความตรง” (Validity) และด้าน “ความเที่ยง” (Reliability) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวนทั้งสิ้น 35 รูป/คน

2. การจัดเวทีสันติสนทนา (Peace Dialogue) โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์ ด้านการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม และด้านต่างๆส่วนที่เกี่ยวข้องมาบรรยายแบบเปิดกว้าง สู่สาธารณะให้บุคคลทั่วไปที่สนใจเข้าร่วมรับฟังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการ ฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยพุทธสันติวิธี ช่วยให้นักวิจัยมีความ ลุ่มลึกในเนื้อหาสาระที่จะนำมาใช้ออกแบบหลักสูตร เวทีสันติสนทนาในครั้งนี้จัดขึ้นแบบออนไลน์ในวันที่ 25 ตุลาคม 2564 โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและด้านการโค้ชด้วยศาสตร์สมัยใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 5 รูป/คน เข้าร่วมในการสนทนา และมีผู้สนใจเข้าร่วมรับฟังมากถึง 350 รูป/คน

3. การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในศาสตร์ด้านการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม และด้านต่างๆส่วนที่เกี่ยวข้อง มาช่วยสะท้อน มุมมอง ความคิดเห็น และรับรอง รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธ สันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช หลักสูตร คู่มือ เครื่องมือ กิจกรรมต่างๆ และโมเดลในการพัฒนา ที่จะนำเสนอ ในภาคสนามต่อไป การจัดสนทนากลุ่มเฉพาะในครั้งนี้จัดขึ้นแบบออนไลน์ในวันที่ 17 มกราคม 2565 มีผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบ และด้านพระพุทธศาสนา ด้าน การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้นำ ด้านการออกแบบการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 13 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยการศึกษาจากกลุ่มเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) โรงเรียนวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 30 คน เข้ามาร่วมเรียนรู้และผ่านการคัดเลือกทั้งการสอบข้อเขียนและการสอบสัมภาษณ์ในหลักสูตร “ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” ซึ่งเป็นการอบรมแบบออนไลน์ ในระยะเวลาทั้งสิ้น 4 วัน หรือ 28 ชั่วโมง โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงระยะเวลา คือ การสอนออนไลน์ ครั้งที่ 1 วันที่ 4-5 กุมภาพันธ์ 2565 (08.00-17.00 น.) และการสอนออนไลน์ ครั้งที่ 2 วันที่ 11-12 กุมภาพันธ์ 2565 (8.00-17.00 น.) โดยกำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ภาคทฤษฎีจากการเรียนรู้ในครั้งที่ 1 ไปฝึกปฏิบัติจริงกับเพื่อนๆ และครอบครัว และเก็บบันทึกผลลัพธ์ที่ได้จากการฝึกประสบการณ์ที่สัมผัสได้ ปัญหาที่พบเจอ และข้อเสนอแนะ เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในการเรียนครั้งที่ 2

ขั้นตอนที่ 5 การติดตามผลการปฏิบัติและการประเมินวัดผล (Follow-Up and Evaluation) โดยกำหนดให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการกับเพื่อนนักเรียนในห้องเรียนออนไลน์ โดยมีวิทยากรผู้ฝึกสอนซึ่งประสบการณ์สูงในการฝึกอบรม เข้าร่วมสังเกตการณ์และสะท้อนมุมมอง ความคิดเห็นเพื่อชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องและข้อควรปรับปรุงแก้ไข เป็นการประเมินวัดผลการเรียนรู้ในหลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธีอย่างเป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 6 การรวบรวมข้อมูล (Data Management) โดยการจัดเก็บข้อมูลที่ได้รับมาจากทุกช่องทางให้เป็นหมวดหมู่ ประเภท มีการเปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ อธิบาย ตีความ เพื่อความสมบูรณ์ในการกำหนด รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเริ่มต้นจากอุดมการณ์ หลักการ กระบวนการ และวิธีการในการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ด้านการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบ กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันในการพัฒนาหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 7 การสังเคราะห์ข้อมูล (Data Synthesis) โดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทำการวิเคราะห์ สืบค้นหาเหตุปัจจัย หาความเชื่อมโยง หาความแตกต่าง ระหว่างกรอบความคิดของผู้นำเยาวชนคุณธรรม จริยธรรมของผู้นำเยาวชน และสมรรถนะของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา กลั่นกรองออกมาเป็นหลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี มีโมเดลในการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธีที่เป็นลิขสิทธิ์เฉพาะ มีคู่มือ เครื่องมือ และกิจกรรมในการเรียนรู้ต่างๆ

ขั้นตอนที่ 8 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation) หลังจากที่ได้ทำการฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ในภาคสนาม การประเมินวัดผล และการสังเคราะห์ข้อมูลมาปรับปรุง เพื่อนำเสนอเป็นผลการวิจัยและข้อเสนอแนะต่างๆ สำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่หาแนวปฏิบัติที่เหมาะสม (New Learnings) เมื่อผ่านการปฏิบัติการจริงเรียบร้อยแล้วจะนำรูปแบบมาแก้ไขปรับปรุง เพื่อเข้าสู่การประชาสัมพันธ์เสนอสู่สาธารณะ เป็นการตรวจสอบเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงอีกครั้ง หลังจากนั้นจะนำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อการเผยแพร่และนำไปต่อยอดเป็นต้นตอวัฒนธรรมด้านการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้วยโมเดลที่เป็นลิขสิทธิ์เฉพาะอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีแผนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อความสมบูรณ์แบบตลอดไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหาของผู้นำเยาวชน และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า สภาพปัญหาของเยาวชน คือ ปัจจุบันเยาวชนจำนวนมากที่มีความเปราะบาง อยู่ในภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม มีปัญหาพฤติกรรม ปัญหาครอบครัว ซึ่งส่งผลให้เด็กมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดหรือก่อปัญหาสังคมอื่นๆ ดัชนีชี้วัดความเปราะบาง (The Child Vulnerability Index – CVI) ซึ่งวัดโอกาสของเด็กที่จะกลายเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยง โดยเด็กไทยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 42.2 ซึ่งความเปราะบางของเด็กมีความเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกับปัจจัยรอบตัวเด็ก โดยปัจจัยหลักที่ส่งอิทธิพลประกอบด้วย 1) ความยากจน 2) ปัญหาสุขภาพร่างกาย ทั้งของผู้ดูแลเด็ก และตัวเด็กเอง 3) ปัจจัยทางสังคม เช่น การย้ายถิ่น พ่อแม่เลี้ยงเดี่ยว การหย่าร้าง ความแตกแยกครอบครัว การตั้งครกในข่วงวัยรุ่น ความเหลื่อมล้ำทั้งทางเพศและเชื้อชาติ 4) ปัจจัยด้านความรุนแรง ทั้งที่กระทบต่อร่างกายและจิตใจ รวมถึงความรุนแรงทางเพศ และ 5) เศรษฐกิจและการเมือง เช่น สงคราม ภัยธรรมชาติ นอกจากนั้นยังพบว่าวัยรุ่นไทยอายุ 10-19 ปี ประมาณ 1 ใน 7 คน และเด็กไทยอายุ 5-9 ปี ประมาณ 1 ใน 14 คน มีความผิดปกติทางจิตประสาท และอารมณ์ ปัจจุบัน การฆ่าตัวตายคือสาเหตุการเสียชีวิตอันดับสามของวัยรุ่นไทย โดยการสำรวจภาวะสุขภาพนักเรียนทั่วโลกในส่วนของประเทศไทยเมื่อปี 2564 พบว่า ร้อยละ 17.6 ของวัยรุ่นอายุ 13-17 ปี มีความคิดที่จะฆ่าตัวตาย (UNICEF Institute for Population and Social Research The Burnet Institute, 2022)

ส่วนแนวคิดทฤษฎีในการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่ คือ การพัฒนาผู้นำเยาวชนจึงควรมีเป้าหมาย 2 ประการ คือ 1)การพัฒนาวิชาชีพ คือ เป็นเยาวชนที่มีความสามารถทางด้านวิชาการและวิชาชีพ มีความรู้ความสามารถเฉพาะศาสตร์ต่างๆ ตามหลักสูตรในสาขาที่เรียน 2)การพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills) เป็นการพัฒนาศักยภาพ คุณธรรมจริยธรรม การประพฤติปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นเยาวชนต้นแบบที่สมบูรณ์ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม หรืออาจจะกล่าวได้อย่างง่ายๆ ว่า ผู้นำเยาวชนต้นแบบจะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ 3 ประการ คือการเป็นผู้มีคุณธรรม มีคุณภาพและคุณค่า ได้แก่ 1) คุณธรรม หมายถึง เป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีเมตตา กรุณา ซื่อสัตย์สุจริต มีจิตอาสา ยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ผู้อื่น ตั้งใจที่จะทำประโยชน์แก่สังคมโดยรวม 2) คุณภาพ หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีสมรรถนะศักยภาพของผู้นำเยาวชนต้นแบบ มีภาวะผู้นำและผู้ตามที่ดีได้ มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ จิตใจปกติสุข สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข 3) คุณค่า หมายถึงเป็นบุคคลที่อยู่ในสังคมอย่างมีประโยชน์ ประพฤติตนให้เหมาะสม มีมารยาทงดงาม อ่อนน้อมถ่อมตน มีระเบียบวินัยและมีความซื่อสัตย์สุจริต จิตอาสา กตัญญูกตเวที รู้รักสามัคคี ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของชาติ

ดังนั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในเยาวชนนักศึกษา ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่าเยาวชนไทยขาดการปลูกฝังพัฒนาในด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืนถาวร ในขณะที่สังคมไทยต้องการเห็นภาพการพัฒนาเยาวชนไทยไปสู่บุคคลที่มีคุณภาพและคุณธรรม มีการพัฒนาครบทั้ง 4 ด้าน คือ กายพัฒนา ความประพฤติพัฒนา (สังคม) จิตใจพัฒนา และสติปัญญาพัฒนา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีรายงานผลการสำรวจของผู้ที่ถูกให้ออกจากงาน ในกรณีของคุณสมบัติตัวพนักงานเอง พบว่าร้อยละ 17 ถูกให้ออกจากงานเพราะขาดทักษะความรู้และประสบการณ์ ร้อยละ 83 ถูกออกจากงานเพราะปัญหาเรื่องขาดคุณธรรมจริยธรรม การอ่อนน้อมถ่อมตน ในการสำรวจความคิดเห็นของผู้ประกอบการ ในการพิจารณารับสมัครเข้าทำงานในหน่วยงานองค์กร และสถาบันต่างๆ พบว่าผู้ประกอบการส่วนมากต้องการบัณฑิตที่มีคุณลักษณะดังนี้ ความมีวินัย ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และมีความ

รับผิดชอบ ซึ่งปรากฏการณ์ในสังคม ดังกล่าวนี้นี้เป็นผลโดยตรงมาจากรื่องของการปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรมนั่นเอง

การฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จึงเป็นหลักในการจัดการความประพฤติ หรือแนวทางในการปฏิบัติที่ควรแก่การพัฒนาเยาวชนเพื่อสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยมีคุณธรรม และ ศีลธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จึงเปรียบเสมือนการพัฒนาคุณภาพจิตใจ ที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคน คุณธรรมเป็นสภาวะที่ทำให้เยาวชนปฏิบัติตนในทางที่พึงามถูกต้องและเหมาะสม เป็นสภาวะที่เราห้ามจิตใจของเราไม่ให้ทำในสิ่งผิด หรือบอกไม่ให้คนอื่นทำ ทั้งคุณธรรมยังเป็นตัวกำหนดความประพฤติของเยาวชนให้ปฏิบัติตนอย่างมีคุณภาพ นั้นหมายถึงจริยธรรมที่งดงามที่เกิดขึ้นกับเยาวชน

วัตถุประสงค์ที่ 2 การศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม มีดังต่อไปนี้

1) ภาวนา 4 คือ หลักคำสอนที่ควรค่าแก่การรับมาปฏิบัติ เพื่อ พัฒนามนุษย์ให้บริสุทธิ์จากกิเลส ทั้งผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตาม มีความหมายสำคัญ คือ การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา: (cultivation; training; development) (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2007) เพราะฉะนั้นงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช” จึงใช้หลักการพัฒนาทั้งบุคลิกภาพภายนอกและคุณธรรมภายในที่ดียิ่งขึ้น คือ **1. กายภาวนา** หรือการพัฒนากาย (Physical development) คือ การพัฒนาร่างกายให้รู้จักติดต่อกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพทั้งหลาย ในทางเกื้อกูล เป็นคุณ **2. ศีลภาวนา** หรือการพัฒนาศีล (Social development) คือ การมีพฤติกรรมที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ ประพฤติกาย วาจา ที่ปกติสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีการเกื้อกูลอย่างสร้างสรรค์ ดำเนินชีวิตอยู่ในระเบียบวินัยของสังคมด้วยปกติสุข มีสัมมาอาชีวะ กล่าวคือเป็นมนุษย์ที่ตั้งอยู่ในกฎระเบียบแบบแผนของพื้นฐานของ **3. จิตภาวนา** หรือการพัฒนาจิต (Emotional development) คือ การพัฒนาจิตที่ประกอบด้วย คุณธรรมจริยธรรม มีสมรรถภาพ และสุขภาพจิตที่ดี คุณภาพจิตที่ดี เบิกบาน สดชื่น อิ่มเอิบ ผ่องใส และสงบสุข **4. ปัญญาภาวนา** หรือการพัฒนาปัญญา (Wisdom development) คือ การพัฒนา เสริมสร้างบุคคลให้รู้จักความคิด พิจารณา ไตร่ตรอง แก้ไขปัญหา และดำเนินการต่างๆ ด้วยสติปัญญา เข้าใจเหตุ เข้าใจผล มองทุกสิ่งไปตามความเป็นไปในลักษณะของธรรมชาติ ไม่มีอคติ ปราศจากการครอบงำของกิเลส เป็นอยู่โดยรู้เท่าทันความจริงอันเป็นธรรมดาของโลกและชีวิต เข้าถึงอิสรภาพแห่งใจ

2) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ สมรรถภาพ และศักยภาพ (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2004) ดังนี้ **1. ศีล** การฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจาเจริญงอกงามขึ้น การประพฤติตนทางสังคมด้วยการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน **2. สมาธิ** การฝึกฝนหรือขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดความพากเพียรมุ่งมั่น มีสติรู้ตัวทั่วพร้อมในทุกขณะ มีความเมตตากรุณาเจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานอารยชน **3. ปัญญา** การฝึกฝนหรือขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดมีความเห็นที่ถูกต้องดีงามและตื่นรู้ในความเป็นจริง มีความพร้อมในการพัฒนาปัญญา สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น มีอิสรภาพแห่งใจที่แท้จริง

3) สังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลให้สามัคคีต่อกันมีไม่ตรีจิตมีความรักความปรารถนาดีต่อกัน คือ **1. ทาน** ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นควรให้ปัน อันได้แก่การช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การแบ่งปัน ตลอดจนจนถึงการมอบวิชาความรู้ และแนะนำคำสั่งสอนที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม **2. ปิยวาจา** เจริญ

ถ้อยคำที่อ่อนหวาน ได้แก่การพูดถ้อยคำน่ารัก กล่าวคำสุภาพไพเราะสมานสามัคคีก่อให้เกิดไมตรีและความรักใคร่
นับถือ ตลอดจนถึงถ้อยคำที่มีประโยชน์เป็นธรรมอื่นๆ 3. **อัตถจริยา** หมายถึง การประพฤติปฏิบัติสิ่งที่มีประโยชน์
แก่ผู้อื่น อันได้แก่ การชวนช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และสนับสนุนส่งเสริมในทาง
ศีลธรรม 4. **สมานัตตตา** หมายถึง การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ อันได้แก่ความเป็นคนดีต่อผู้อื่นเสมอต้นเสมอ
ปลาย ความมีใจร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้อื่นทุกเวลา ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป (Department of Religious
Affairs, 2001)

4) **อิทธิบาท 4** หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จหรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ
1) **ฉันทะ** คือมีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน 2) **วิริยะ** คือพากเพียรทำ รักแล้วต้องขยัน ความขยันคือภาคปฏิบัติ
การของความรัก ความรักในงานจะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวหน้าไปสู่
ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด 3) **จิตตะ** คือ จิตมุ่งมั่นอย่างจริงจัง และทุ่มเท
ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น 4) **วิมังสา** คือวินิจฉัย ได้แก่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์และ
พัฒนา (Phra Maha Wuttichai Wachirametee, 2008)

**วัตถุประสงค์ที่ 3 การพัฒนาและนำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบ
ด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช** พบว่า รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชน
ต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช ควรอยู่ในกรอบของอุดมการณ์ หลักการ
กระบวนการ และวิธีการที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในหลักสูตร “ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติ
วิธี” และใช้โมเดลในการโค้ชที่พัฒนาขึ้น ชื่อว่า “KSMA Model” ประกอบด้วย

1) **Knowledge** ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบจะต้องมีความรู้
ความเข้าใจเกี่ยวกับผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม ผู้นำเยาวชนต้องตื่นรู้ตลอดเวลา ผู้นำเยาวชนต้นแบบ
ต้องรู้หน้าที่ รู้วินัย รู้รับผิดชอบ รู้อะไรควรไม่ควร รู้เทคนิคกระบวนการในการพัฒนาตัวเองและสังคม รู้ถึง
หลักธรรมในการนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2) **Skills** ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาตัวตนเพื่อ
ก้าวสู่ความเป็นต้นแบบ ดังนั้นผู้นำเยาวชนจะต้องมีทักษะในการจัดการตัวเอง เพราะการรู้จักตนเอง คือ
จุดเริ่มต้นของปัญญาทั้งปวง ผู้นำเยาวชนจะต้องมีทักษะทางความคิดอย่างสร้างสรรค์และตระหนักรู้ในตนเอง
อย่างแท้จริง ทั้งอารมณ์ความรู้สึก เป้าหมายชีวิต ปัญหาและความทุกข์ และยอมรับความเป็นจริง มีทักษะใน
การอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างสันติในความเป็นผู้นำเยาวชนต้นแบบ

3) **Moral** ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมที่สมบูรณ์ต้องมีหลักธรรม
หรือองค์ธรรมในตนเองในการพัฒนาสู่ความเป็นผู้นำเยาวชนที่มีคุณภาพ และสมรรถภาพได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้
นำหลักธรรมในการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบ คือ หลักภาวนา 4 โดยมีกระบวนการในการพัฒนา คือ หลัก
ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบให้มี สติ รู้ ตื่น เบิกบาน

4) **Actions** ผู้วิจัยสังเคราะห์ว่าการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมที่สมบูรณ์แบบจะต้องลง
มือทำ ทดสอบทดลองแก้ไขข้อบกพร่องจนเกิดประสิทธิผล แล้วลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นกิจวัตร และจน
กลายเป็นวิถีชีวิตในที่สุด เพื่อผลลัพธ์สู่ความเป็นผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม 4
ประการ คือ วินัยขัด - ซื่อสัตย์เยี่ยม - เปี่ยมจิตอาสา - และมุ่งหน้ากตัญญู

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยนี้ คือ “หลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี”
ซึ่งมาจากการบูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ด้านการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบกับหลักธรรมคำสอนของ

พระพุทธศาสนา พร้อมด้วยโมเดลในการพัฒนา ชื่อว่า “KSMA Model” เพื่อพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมให้มีทั้งความรู้ ความสามารถ และทักษะในการเป็นผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมที่สามารถนำพา กัลยาณมิตร ครอบครัว และสังคม ประเทศชาติให้มีความสุขตลอดไป

ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม ต้องมีรอบความคิดที่เชื่อมั่นโดยปราศจากข้อสงสัยในศักยภาพ และคุณค่าของตัวเองและพร้อมเสมอที่สร้างคุณประโยชน์ต่อผู้อื่น ดังคำกล่าวที่ว่า “อยู่เพื่อตนเอง อยู่แค่สันลม , อยู่เพื่อสังคม อยู่คู่ฟ้าดิน” เพราะการดำรงชีวิตเพื่อประโยชน์สุขแค่สังคมย่อมไม่มีวันตายไปจากความทรงจำ อันดีงามของทุกคนได้

นอกจากนั้น ผู้นำเยาวชนต้นแบบต้องมีความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งในเรื่องค่านิยมหลัก คุณธรรม จริยธรรม และสมรรถนะหลักของการพัฒนาเยาวชนในศตวรรษที่ 21 และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องหลักภาวะ 4 หลักไตรสิกขา สังคหวัตถุ 4 และ อิทธิบาท 4 เพราะเป็นส่วนหนึ่งของโมเดลในการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม

หัวใจสำคัญที่สุดของผู้นำเยาวชนต้นแบบ คือ การมีสติ ตั้งมั่น ตื่นรู้ ตลอดเวลาในทุกขณะที่ทำ เริ่มต้นที่ตัวเอง (Start At Yourself) ลงมือทำอย่างมุ่งมั่นตั้งใจ (Take Action) ให้เป็นกิจวัตรให้ได้ และที่สำคัญต้องให้กลายเป็นวิถีชีวิตถึงจะเป็นการพัฒนาอย่างเป็นระบบที่ถาวรและยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป คือ หลังจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้เข้าร่วมฝึกอบรมใน “หลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” ตลอดระยะเวลา 4 วัน หรือ 28 ชั่วโมงแล้ว ผู้นำเยาวชนต้นแบบจะสามารถดำเนินชีวิตด้วยความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งช่วยนำพาผู้อื่นให้พบความสุขความสำเร็จ ตามที่มุ่งหวังได้บนหลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1) การดำรงชีวิตตามแนวทางของหลัก ไตรสิกขา ได้แก่ 1.ศีล จากการไม่เบียดเบียนด้วยร่างกาย วาจา ต่อสรรพสัตว์และสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย 2.สมาธิ การฝึกฝนหรือขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดความพากเพียรมุ่งมั่น มีสติรู้ตัวทั่วพร้อมในทุกขณะ มีความเมตตากรุณาเจริญอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิต และสุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานอารยชน 3.ปัญญา การฝึกฝนหรือขั้นตอนการปฏิบัติให้เกิดมีความเห็นที่ถูกต้องดีงามและตื่นรู้ในความเป็นจริง มีความพร้อมในการพัฒนาปัญญา สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยสติปัญญา มีจิตใจผ่องใสเบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น มีอิสรภาพแห่งใจที่แท้จริง

2) ผลลัพธ์ที่ได้จากการฝึกอบรม คือ การเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่ตัวตนที่ดียิ่งขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถประเมินผลได้จากหลักธรรมของภาวะ 4 ได้แก่ 1. การพัฒนาทางกายให้เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะดี น่าเชื่อถือ น่าเคารพและศรัทธา 2. การพัฒนาศีลธรรมให้ชีวิตตนเองดีทั้งในด้านความสัมพันธ์กับผู้คนทั่วไปในสังคม รวมถึงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ข่มเหงรังแกกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน 3. การพัฒนาจิตใจตนเองให้เปี่ยมด้วยความเมตตากรุณา มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี มีกตัญญูกตเวที มีความรักความปรารถนาดีต่อกัน และ 4. การพัฒนาปัญญาตนเองให้เข้าใจในเรื่องความสุขความทุกข์ เห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เข้าใจกฎของธรรมชาติหรือกฎไตรลักษณ์ เติบโตด้วยสติปัญญา

3) ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม ควรมีคุณลักษณะของสังคหวัตถุ คือ หลักของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข 4 ประการ ได้แก่ 1. ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้อื่นควรให้อันใดแก่การช่วยเหลือกันด้วยวัตถุสิ่งของ ตลอดจนจนถึงการมอบวิชาความรู้ และแนะนำคำสั่งสอนที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม 2. ปิยวาจา เจรจาถ้อยคำที่อ่อนหวาน ได้แก่การพูดถ้อยคำน่ารัก กล่าวคำสุภาพไพเราะสมานสามัคคีก่อให้เกิดไมตรีและความรักใคร่ นับถือ ตลอดจนจนถึงถ้อยคำที่มีประโยชน์เป็นธรรม 3. อตถจริยา หมายถึง การประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้อื่น อันได้แก่ การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และสนับสนุนส่งเสริมในทางศีลธรรม

4. สมนัตตตา หมายถึง การปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ อันได้แก่ความเป็นคนดีต่อผู้อื่นเสมอต้นเสมอปลาย ความมีใจร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้อื่นทุกเวลา ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป

4) ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม จะต้องมียุทธศาสตร์เพื่อใช้เป็นหลักการและแนวคิดในการทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบผลสำเร็จทั้งต่อตัวเองและสังคม ได้แก่ อิทธิบาท 4 คือ 1. ฉันทะ ความพอใจ ความรักงานที่ทำอยู่ 2. วิริยะ ความเพียรพยายามปฏิบัติหน้าที่กับงาน 3. จิตตะ ความเอาใจใส่ พัฒนางานให้เจริญ และ 4. วิมังสา ความใคร่ครวญพิจารณาด้วยปัญญาในสิ่งนั้น (Chaibangyang, 2005)

ดังนั้น เมื่อผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมได้ดำเนินชีวิตตามกรอบของโมเดลแห่งการพัฒนา ที่ชื่อว่า KSMA Model จะได้ ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนา 4 ประการ คือ 1. วินัยชัด 2. ซื่อสัตย์เยี่ยม 3. เปี่ยมจิตอาสา 4. มุ่งหน้ากตัญญู

อนึ่ง โมเดลในการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี คือ KSMA Model ประกอบด้วย

- 1) Knowledge ความรู้ของผู้นำเยาวชนต้นแบบ
- 2) Skills ทักษะของผู้นำเยาวชนต้นแบบ
- 3) Moral คุณธรรมของผู้นำเยาวชนต้นแบบ
- 4) Actions การลงมือปฏิบัติจริงของผู้นำเยาวชนต้นแบบ

Picture 1: KSMA Model

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า สภาพปัญหาของการพัฒนาเยาวชนในปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้พัฒนาอย่างก้าวกระโดดรวดเร็วจนเราตามแทบไม่ทัน แต่กลับกันคุณธรรมจริยธรรมในเยาวชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัญหาที่เรียกว่า “วิกฤตคุณธรรมในเยาวชน” ส่งผลให้เยาวชนนักศึกษาเกิดความ

ตั้งเครียดในการดำเนินชีวิต ทั้งการเรียน และในการอยู่ร่วมกันในสังคมโรงเรียน หรือกับครอบครัว ขาดภูมิคุ้มกัน ขาดความรู้เท่าทันในการในการใช้สื่อโซเชียล ตกอยู่ในภาวะตั้งเครียดและภาวะซึมเศร้าจนเกิดกรณีเยาวชนฆ่าตัวตายมากมาย สอดคล้องกับ Phramaha Theerayuth Cittapañño (Bansamur), Phra Pramote Vadakovidoand and Phramaha Hansa Dhammahāso (2020) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง รูปแบบการพัฒนาผู้นำเยาวชนจิตอาสาต้นแบบตามแนวพุทธสันติวิธี เป็นเพราะสิ่งเร้าต่างๆ ในปัจจุบันที่กลุ่มเยาวชนต้องพบเจอ อาทิ เกมเไอ ติดโซเชียล การขาดความรับผิดชอบ ขาดความกตัญญูทวดเวที่ ไม่รู้หน้าที่ของตนเอง และการเป็นคนนิ่งดูตาย สอดคล้องกับ Bandasak et al (2016) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “ศึกษาวิจัยเรื่องการเป็นผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 มุมมองจากอาจารย์และนักศึกษาพยาบาล” ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่มีการเรียนรู้ตลอด เวลาใช้ความคิดและเหตุผลแก้ไขปัญหา และมีความสามารถใช้เทคโนโลยีรวมถึงเป็นคนดี และมีคุณธรรมมีจิตบริการและการเรียนรู้ที่ได้จากการลงมือทำเรียนรู้จากสื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม พบว่า **หลักภavana 4** เป็นหลักการในการพัฒนา ดังพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอบรมพระวรกาย อบรมศีล อบรมจิตใจ อบรมปัญญา (Thai Tripitakas: 30/18/115) ดังนี้ คือ **1) กายภavana** คือ พัฒนากาย การฝึกอบรมกายให้สัมพันธ์กับสิ่งทั้งหลาย ในส่วนภายนอกคือทางอินทรีย์ 5 ด้วยดีและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ **2) ศีลภavana** คือ การพัฒนาความประพฤติทางสังคม การรักษาศีล ฝึกอบรมศีล ให้ตั้งมั่นในระเบียบ มีวินัยชัดเจน ไม่ทำร้ายกัน ไม่เบียดเบียนกันและกันหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ตนเองและผู้อื่น อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูลซึ่งกันและกัน **3) จิตภavana** คือ การพัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ เบิกบานมั่นคง เข้มแข็ง งดงามด้วยคุณธรรม เช่น มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มีสมาธิและสดชื่นเป็นสุข ผ่องใส พร้อมเสมอในการทำหน้าที่เพื่อประโยชน์สุข **4) ปัญญาภavana** คือ การพัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญาให้รู้เข้าใจสิ่งหลายตามความเป็นจริง สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะที่เกิดขึ้น ฝึกปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์จากกิเลส แก้ไขปัญหา (ทุกข์) ที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา โดยมีหลักธรรมที่เป็นกระบวนการในการพัฒนา คือ หลักไตรสิกขา ดังพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุผู้ไม่ได้เจริญกาย ศีล จิต ปัญญาจักไม่สามารถแนะนำผู้อื่นให้ประพฤติ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขาได้ (ไตรสิกขา) (Thai Tripitakas: 22/79/145) อันเป็นหลักธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ (Tuan Trong, 2007)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นำเสนอ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า โมเดล (Model) หรือรูปแบบในการพัฒนาการฝึกอบรม ใช้ชื่อว่า “KSMA Model” ประกอบด้วย **1) Knowledge** ความรู้ผู้นำเยาวชนต้นแบบ **2) Skills** ทักษะผู้นำเยาวชนต้นแบบ **3) Moral** คุณธรรมผู้นำเยาวชนต้นแบบ **4) Actions** การลงมือปฏิบัติจริงของผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรม เพื่อพัฒนา 4 ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาความประพฤติ พัฒนาสังคม และพัฒนาปัญญา สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้เสนอแนวคิดเรื่อง หลักแม่บทของการพัฒนาตน ภavana 4 คือ การพัฒนาเพื่อทำสิ่งที่ยังไม่มีให้มีขึ้น เป็นไปเพื่อการพัฒนาคุณธรรมภายในตน (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003) และจะได้ผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนา 4 ประการ คือ **1. วินัย** **2. ซื่อสัตย์** **3. เปี่ยมจิตอาสา** **4. มุ่งหน้ากตัญญู** สอดคล้องกับ กระทรวงสาธารณสุข ได้เสนอแนวทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564) คุณธรรม 5 ประการ คือ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู (Ministry of Public Health, 2021)

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช นำมาซึ่ง “หลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” และได้โมเดลในการฝึกอบรม ชื่อว่า “KSMA Model” เพื่อพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะของผู้นำเยาวชน ตลอดจนการลงมือปฏิบัติ จากกิจกรรม สู่วิถีชีวิตที่มีความสำเร็จและความปกติสุข หมายความว่า ผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรมเป็นผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จะได้รับ องค์ความรู้ที่ลึกซึ้งในด้านของกรอบความคิด ค่านิยมหลัก คุณธรรมจริยธรรม และสมรรถนะของผู้นำเยาวชนในศตวรรษที่ 21 ในขณะเดียวกันก็มีความรู้ ความเข้าใจที่ถ่องแท้ในด้านของหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ในเรื่อง กาวนา 4 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) สังคัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 รวมถึงโมเดลในการพัฒนา ชื่อว่า “KSMA Model” ซึ่งผลจากการปฏิบัติจริงในการสอนผู้เข้าร่วมรับการฝึกอบรม 30 คน เป็นเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) ของจังหวัดนครศรีธรรมราชทุกคนได้รับความรู้และความเข้าใจอย่างดียิ่งในเนื้อหาหลักสูตรที่ออกแบบมาพร้อมด้วยกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดระยะเวลา 4 วัน หรือ 28 ชั่วโมง หลังการเรียนรู้จากผู้เข้ารับการฝึกอบรม ดังนี้ 1. ความพึงพอใจในภาพรวมมากที่สุดร้อยละ 73.3 และมาร้อยละ 26.7 2. ความรู้ที่ได้รับมากที่สุดร้อยละ 78.4 และ มาร้อยละ 18.3 และปานกลางร้อยละ 4.3 3. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานมากที่สุดร้อยละ 71.8 มาร้อยละ 28.2 แม้จะเป็นการเรียนรู้แบบออนไลน์เนื่องจากอยู่ในช่วง เวลาของโรคระบาดโควิด ผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมที่มีอุดมการณ์เดียวกันในการนำสันติภายในสู่การพัฒนาชีวิตและสังคมให้อุดมด้วยสันติสุข มีหลักการพัฒนา คือหลักกาวนา 4 โดยมี สติ เป็นหัวใจหลัก มีไตรสิกขา (ศีล สมาธิ และปัญญา) เป็นกระบวนการ และจะได้ผลสัมฤทธิ์จากการพัฒนา คือ วินัยขัด ซื่อสัตย์เยียม เปี่ยมจิตอาสา มุ่งหน้ากตัญญู

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 นำเสนอหลักสูตรระยะสั้น “หลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” แก่หน่วยงานภาครัฐที่กำกับดูแลสถาบันการศึกษาของรัฐบาล เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวง ศึกษาธิการ ให้จัดการอบรมคณะครูของโรงเรียนในสังกัดให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้คุณครูสามารถผสมผสานการโค้ชกับหลักธรรมที่เป็นโมเดลในการพัฒนาศักยภาพของเด็กนักเรียนในวัยต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวัยมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง และจำเป็นต้องประทับประคองเยาวชนวัยนี้ให้ดีที่สุด

1.2 นำเสนอหลักสูตรระยะสั้น “หลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” แก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้จัดการอบรมคณะสงฆ์ผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นวิทยากรอบรมคุณธรรมจริยธรรมสู่เยาวชน สอนศีลธรรมนักเรียน นักศึกษาทุกระดับ ให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะวิธีการในหลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบ ซึ่งจะช่วยให้พระสงฆ์สามารถผสมผสานหลักธรรมคำสอนประกอบกับรูปแบบในการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบเพื่อใช้ในการพัฒนาการฝึกอบรมเยาวชน และเพิ่มศักยภาพในพระสงฆ์ผู้ทำการเผยแผ่อีกด้วย

1.3 นำเสนอหลักสูตรระยะสั้น “หลักสูตรผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี” แก่โรงเรียน สถาบันการศึกษา องค์กรทั้งหลาย เพื่อให้ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารองค์กร และเจ้าของธุรกิจ

ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไป เข้ามาเรียนรู้ในเรื่องการพัฒนาผู้นำเยาวชนต้นแบบ ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นอย่างมากต่อการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนทุกคน และองค์กรให้เรียนรู้และเติบโตอย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นำ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช” ไปขยายผลกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น โรงเรียน องค์กรภาครัฐ กระทรวง ทบวง กรม องค์กรภาคเอกชน เป็นต้น

2.2 นำ รูปแบบการพัฒนาการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนต้นแบบด้านคุณธรรมโดยพุทธสันติวิธี จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปใช้ในการสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียน องค์กร สถาบันการศึกษา ต่างๆ

References

- Bandasak, T. et al. (2016). Learning in the 21st Century: Perspectives from Phraputtatbat Rajachonani Nursing College Teachers. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 175-189.
- Chaibangyang P. (2005). *Dharma Explains the Principles in the Tripitaka*. Bangkok: Dhammasapa.
- Department of Mental Health, Ministry of Public Health. (2021). "Suicide Rate Report (Persons per 100,000 Population) Year 1997-2020. Retrieved June 5, 2021, from https://dmh.go.th/report/suicide/stat_prov.asp
- Department of Religious Affairs. (2001). *Thai Encyclopedia Youth Edition*. Bangkok: Grand Palace.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas Bhavana 4*. Bangkok: MCU Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas Magga 8*. Bangkok: MCU Press.
- Ministry of Public Health. (2021). *Guidelines for Driving Moral Promotion Master Plan Ministry of Public Health Issue 1 (2017-2021)*. Retrieved March 22, 2022, from https://phdb.moph.go.th/main/upload/web_news_files/eziqnm30bkkwc4kck.pdf
- Moral Center (Public Organization). (2018). *Thailand Social Report Moral Situation Report*. Retrieved June 5, 2021, from http://moralcenter.or.th/images/รวมเล่ม_-_หนังสือสำรวจสถานการณ์คุณจริยธรรมป_2561_40หน้ารวมปก.pdf
- Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto). (2004). *The Official Book of Makha Bucha Day*. (1st ed.). Bangkok: The Buddhist Organization Council of Thailand.
- Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto). (2007). *Buddhist Dictionary Dharma Edition*. (15th ed.). Bangkok: Chanpen Publishing Co., Ltd.
- Phra Brahma Bundit (Dhammajitto, P.). (2021). *Buddhism and Sustainable Development", Working Group Organized an Online Academic Seminar Public Issues and Buddhism for Society*. Bangkok: Publishing Law.
- Phra Maha Wutthichai Wachirametee. (2008). *Kon Samran, Job Successful*. (14th ed.). Bangkok: Amarin Publishing House.

- Phramaha Theerayuth Cittapañño. (Bansamur), Phra Pramote Vadakovidand, & Phramaha Hansa Dhammahāso (2020). A Model of Youth Leader Development Volunteerism in Accordance with the Buddhist Peace Method: A Case Study at Mueang Trang District, Trang Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 9(3), 965-975.
- Tuan Trong. (2007). *Human Dharma*. (2nd ed.). Bangkok: Sua Tawan and the Trisikkha Fund.
- UNICEF Institute for Population and Social Research the Burnet Institute. (2002). *Strengthening Systems and Psychological and Psychosocial Support Services for Children and Adolescents in East Asia and the Pacific*. Retrieved March 9, 2022, from <https://www.unicef.org/thailand/media/8876/file/MHPSS%20Report%202022.pdf>

การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธวิถีธรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนบ้านหนองเต้ จังหวัดสุพรรณบุรี*

The Sustainable Development of Buddhist Agricultural Tourism Through Buddhist Peaceful Means by Ban Nong Tae Community Suphan Buri Province

¹กวิสรา จันทรแสงศรี และ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ

¹Kawisara Chansaengsri and Phrakrupalad Adisak Vajirapaṇṇo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: www.tnkk@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหาความต้องการจำเป็นและแนวคิด แนวทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธวิถีธรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธวิถีธรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธวิถีธรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนบ้านหนองเต้ จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นงานวิจัยรูปแบบอริยสัจจโมเดลประยุกต์กับความยั่งยืนสังคมไทยสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดจำนวน 25 รูป/คน ได้แก่ นักวิชาการจำนวน 5 รูป/คน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา กสิกรจำนวน 20 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง และนำมาวิเคราะห์อธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่ชุมชนประสบปัญหาภัยแล้งซ้ำซากมานาน ขาดแคลนน้ำในการเกษตร จากความต้องการแก้ปัญหาด้าน โครงสร้างพื้นฐานการคมนาคม พืชผลการเกษตรในท้องถิ่นไม่สะดวกและไม่ได้มาตรฐาน พืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม แหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการพัฒนา เกิดความยากจน การนำพื้นที่พุทธวิถีธรรมตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นต้นแบบแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มุ่งเน้นอัตลักษณ์วัฒนธรรมวิถีท้องถิ่น ด้วยการปลูกจิตสำนึก สงวนรักษา ไม่ทำลายสถานที่ ช่วยรักษาและอนุรักษ์สถานที่ และเป็นแหล่งให้ศึกษาหาความรู้ ให้ชุมชนมีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิต ส่งต่อความยั่งยืน 2) การนำหลักกสิกรรมท้าวสุทนต์ ที่เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาเป็นหลักพุทธสันติวิธีบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ ขับเคลื่อนพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธวิถีธรรม มีศรัทธา ความเพียร ปัญญา หิริ ใจ สติ สัจจะ โสรัจจะ มาเป็นยุทธศาสตร์ สร้างเศรษฐกิจฐานรากของคนในชุมชน เกิดความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองและครอบครัวนำพาชีวิตสู่ความผาสุก ส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพ 3) การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธวิถีธรรม นำไปสู่ กินอิ่ม นอนอุ่น หนี้หมด ทุนมีตามองค์ประกอบ 7 ประการของ NONGTAE MODEL มี ปราศจากความยากจน (N, NO POVERTY), ความเป็นเจ้าของร่วมกัน (O, OWNERSHIP), การสร้างเครือข่าย (N, NETWORK), การให้บริการที่ดี (G, GOOD SERVICE), อนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่น (T, TRADITION), มุ่งมั่นสร้างสรรค์ (A, ASPIRATION), เสริมสร้างองค์

ความรู้ (E, EDUCATION) เสริมสร้างความผูกพันระหว่างสังคมชุมชน มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ด้วยจิตอาสา สร้างเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน; พุทธกลีกรรม; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research article consisted of the following objectives: 1) to analyze context, problems, and requirements, as well as concepts and theories of sustainable development for Buddhist agricultural tourism through Buddhist peaceful means; 2) to examine the Buddhist peaceful means that contribute to the sustainable development of Buddhist agricultural tourism; and 3) to develop and present the sustainable development of Buddhist agricultural tourism through Buddhist peaceful means by Ban Nong Tae Community, Suphan Buri Province. The study was based on *Ariyasacca* (the Four Noble Truths) model in accordance with participatory action research (PAR) under the 9-step research framework. The data were collected by in-depth interview with key informants including 5 scholars, as well as 20 community leaders, religious leaders, and farmers. The obtained data were analyzed using the descriptive method.

From the study, the following results are found: 1) For a long time, the community area has been plagued by drought. Not only does the community lack agricultural water, but it also has transportation infrastructure issues. Local agricultural products are in short supply and of poor quality. The environment and natural resources are deteriorating. Tourist attractions have not been developed and are suffering from poverty. Buddhist agricultural areas based on the sufficiency economy philosophy are used as the natural attraction model. The goal is to create an identity based on local culture and tradition through raising awareness raising and preserving attractions. The attractions should be developed as a knowledge center for the community to generate income, become self-reliant, and have a good quality of life in a sustainable way; 2) An application of *Kasibhāradvājasutta* (The Farmer Bhāradvaja) as a Buddhist peaceful means integrated with modern science is used to develop the Buddhist agricultural tourism. The strategies founded on *saddhā* (faith), perseverance, wisdom, *hiri* (sense of shame), and *soracca* (gentleness) are used to build economic foundations for people in the community, leading to stability, self-reliance, and happiness and peace within families; and 3) The development of Buddhist agricultural tourism leads to ‘full stomach, warm bed, free of debt, full of fund.’ The model called ‘NONGTAE’ comprises seven components as follows: ‘N’ stands for No poverty; ‘O’ stands for mutual Ownership; ‘N’ stands for Network building; ‘G’ stands for Good service; ‘T’ stands for Tradition; ‘A’ stands for Aspiration; ‘E’ stands for Education. The model helps to enhance community bond, promote volunteerism, and build sustainable economy.

Keywords: Sustainable Tourism Development; Buddhist Agricultural; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ประเทศไทยได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2561-2565) มีเป้าหมายการขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสอดรับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals) (PhraBrahmapundit (PrayoonDhammacitto), 2019) ในเป้าหมายด้านที่ 12 และหลักการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุดโดยประเทศไทยได้ให้ความสำคัญการสร้างสรรคบริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการใช้ความรู้และนวัตกรรมผนวกกับจุดแข็งทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวิถีชีวิตของบุคคลภายในสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้กับบริการการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ ลงสู่ทุกจังหวัดของประเทศไทย (Office of the National Economic and Social Development Council, 2021)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ในประเทศไทยจากการออกมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 ตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 มาตรการที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ห้ามผู้คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติและคนไทยไม่สามารถเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้ ผู้คนจำนวนมากถูกจำกัดตัวเองอยู่ภายในที่พักและเริ่มปรับตัวในการใช้ชีวิต เป็นวิถีปกติใหม่ (NEW NORMAL) ส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทรุดตัวลงบริบทของการท่องเที่ยวในประเทศไทยมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ โดยเมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2566 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวทุกภาคส่วนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันมีเป้าหมายหลัก คือ การท่องเที่ยวไทยต้องมีความเข้มแข็งและสมดุล ยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและมอบประสบการณ์ท่องเที่ยวคุณค่าสูงกับนักท่องเที่ยว มุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างพื้นที่การท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว โดยเน้นมาตรฐานและคุณภาพสากล ให้ความสำคัญในการสร้างรายได้เข้าสู่ชุมชนเป็นหลักเพื่อการดำรงชีพในสถานการณ์ดังกล่าวคงเอกลักษณ์ของพื้นที่ไปพร้อมกับการสร้างความมั่นใจให้นักท่องเที่ยวปลอดภัยออกจากพันธนาการของความทุกข์ในหนี้สินล้นพ้นตัว เสริมสร้างอาชีพให้สังคมชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้โดยแผนพัฒนาจังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. 2566-2570 ประเด็นการพัฒนาจังหวัดที่ 2 พัฒนาการท่องเที่ยวและการกีฬา มีนโยบายส่งเสริมอัตลักษณ์ของจังหวัดสุพรรณบุรี สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ และเน้นแนวคิดในการเพิ่มศักยภาพการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ในรูปแบบต่างๆ ให้สามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น (Suphan Buri Provincial Office, 2022)

จากแนวคิดดังกล่าวมีความทางสอดคล้องกับงานวิจัยซึ่งผู้วิจัย ในปัญหาความต้องการของคนในชุมชนที่ให้มีรายได้เสริมอย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยการนำหลักพุทธสันติวิธีที่มีความสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธภิธรรมในการนำเสนอการพัฒนาโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีเพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ ตามวิถีพุทธภิธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ด้วยการนำจุดเด่นโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรี ในพื้นที่ มาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ ที่สามารถคงความเป็นรากเหง้า วิถีชีวิต เศรษฐกิจตอบโจทย์ความต้องการของคนในชุมชนสร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งส่งต่อความยั่งยืนรุ่นสู่รุ่น ปลอดภัยจากการจากความทุกข์ในหนี้สิน สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้สังคมชุมชน ด้วยการนำการท่องเที่ยวให้เป็นการเชื่อมต่อ (Connectivity) กับสังคมชุมชนและเศรษฐกิจเข้าหากันมากยิ่งขึ้นเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและสังคม เพราะการ

ท่องเที่ยวจะเป็นการเชื่อมโยงให้ผู้ท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ รับประสบการณ์รากเหง้าอัตลักษณ์ทรงคุณค่า ถือได้ว่าเป็นการต่อยอดในการรักษา ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีไว้และยังนำมาเป็นการสร้างมูลค่าเพื่อสร้างรายได้ มาพลิกฟื้นเศรษฐกิจในชุมชน ด้วยการพัฒนาพื้นที่บ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัด สุพรรณบุรี นำจุดเด่นโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรี ทำกิจกรรมตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ที่มีผลเป็นความสุขของชุมชนมาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ และคงความเป็นรากเหง้าวิถีชีวิต เศรษฐกิจ เพื่อเข้าถึงโอกาส พัฒนาสู่การการดำเนินงาน สร้างอาชีพใหม่ให้กับครัวเรือนและชุมชน (Kanokphongchai, 2022) ในความหวังเศรษฐกิจต้องเดินไปคู่กับจิตใจ เชื่อมโยงกับทิศทางการพัฒนาจังหวัด ในเป้าหมายการพัฒนาของจังหวัดในวิสัยทัศน์ “เกษตรกรรมยั่งยืน เศรษฐกิจเข้มแข็ง คุณภาพชีวิตดี สังคม มีสุข” ตอบโจทย์ความต้องการของคนในชุมชน ด้วยการการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดย พุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี” บูรณาการกับหลักธรรมในพุทธสันติวิธีเยี่ยวยาความ บอบช้ำทางใจ จากสถานการณ์ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด 19 สร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการ จัดการและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ดังกล่าวอันเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Tourism and Sports, 2017)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัย สนใจศึกษาในประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยววิถี พุทธกิจกรรมของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีโดยมีเป้าหมายพัฒนาเป็นพื้นที่โคกหนองนา สันติ ศึกษาโมเดล สุพรรณบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรม ส่งผลของการพัฒนาต่อยอดขยายไปยังสถานที่ ท่องเที่ยวใกล้เคียงในพื้นที่ ให้นักท่องเที่ยวได้เก็บเกี่ยวประสบการณ์ และตระหนักต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนระบบนิเวศน์ สร้างความมั่นคงทางรายได้ มีทุนไปต่อยอดวิถีการดำรงชีวิต ส่งต่อชนรุ่นหลังสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา ความต้องการจำเป็นและแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวกับการ พัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี
- 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว วิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน โดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี
- 3) เพื่อพัฒนาและนำเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของ ชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี (Documentary Study) โดยผู้วิจัยศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริบท ความเป็นมา ความหมาย คุณค่าและความสำคัญใน ปัจจัยของความสำเร็จที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมในยุคปัจจุบัน และศึกษางานวิจัย ที่เกี่ยวข้องของสภาพปัญหาของการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมในปัจจุบัน โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา กสิกรและเจ้าของพื้นที่กิจกรรมอินทรีย์ รวมถึงชาวบ้านที่ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภายในบริเวณชุมชน การประกอบกิจกรรมต่างๆ ของ ชุมชนบ้านหนองแต้ ร้านอาหาร ร้านค้า และบริบทอื่นๆ ของพื้นที่โดยรอบ และนำข้อมูลมาทำการทำการ ตรวจสอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ตามกระบวนการทดสอบที่ทันสมัยให้ครอบคลุมประเด็น และเชื่อถือได้ โดยเฉพาะข้อมูล จากผลงานวิจัยที่ผ่านมา เป็นต้น ในความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธ

กลไกอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีในฐานะเจ้าของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว (ผู้ถูกเที่ยว) และในฐานะนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนในพื้นที่ เพื่อการท่องเที่ยวอนุรักษ์วิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อนำเสนอกระบวนการสู่การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกอย่างยั่งยืน ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนตลอดทั้งแนวคิดการพัฒนายั่งยืนศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่ รูปแบบของการท่องเที่ยวหลังโควิด 19 การจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวภายใต้พลวัตโลกพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สำหรับการพัฒนาชุมชนเศรษฐกิจเข้มแข็งอย่างเหมาะสม รวมทั้งสอดคล้องกับพื้นที่และผลกระทบของสถานการณ์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 ทำการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชุมชนผู้เกี่ยวข้องเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทพื้นที่กรณีศึกษาโดยการเลือกพื้นที่แบบเจาะจงที่มีความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้วิถีชุมชนและเชื่อมโยงไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อมาได้ก่อรูปเป็น แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญในการ พัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเลือกพื้นที่แบบอย่างความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกในปัจจุบัน ความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือในการวิจัย คือ เจ้าของสวนเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรีจำนวนสามแห่ง “โคกหนองนา บ้านคลองศาลเจ้า” นครนายก “โคกหนองนา วัดดงละคร” จังหวัดนครนายก “โคกหนอง นา พาเพลิน” จังหวัดสระบุรี

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หรือกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงทั้งหมดจำนวน 25 คน เป็นกลุ่มเดียวกันที่ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกและประชุมกลุ่มย่อย ที่ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) ประกอบด้วย กลไกเจ้าของพื้นที่ในชุมชนที่มีความหลากหลายและแตกต่างที่มีความสนใจและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 20 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถมีความเชี่ยวชาญซึ่งมีบทบาทสำคัญในด้านความสำเร็จด้านพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีจำนวน 5 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา โดยเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพโดยกำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และถอดแบบอย่างของความสำเร็จ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยและพัฒนา การควบคุมคุณภาพเครื่องมือใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Cohen, and Manion, 1994 as cited in Lincharearn, 2015) ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 - ขั้นตอนที่ 3 มาบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการในด้านของการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งผู้วิจัยร่างแนวทางการใช้การท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกที่เกิดจากการสังเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญซึ่งมีบทบาทสำคัญในด้านความสำเร็จด้านการท่องเที่ยววิถีพุทธกลไกเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแนวทฤษฎีใหม่ โคกหนองนาโมเดลได้พิจารณาแสดง

ความคิดเห็น รับรองความเหมาะสมในการจัดประชุมเสวนาวิพากษ์นำเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธ กิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีและประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และนำไปดำเนินการทดลองใช้นำร่องกับพื้นที่ต้นแบบของชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลลิ้นช้าง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี และทำการศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติการในพื้นที่ด้วยการกำหนดประเด็นในการศึกษาเพื่อการติดตาม รักษา และพัฒนาต่อยอดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธ กิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การถ่ายภาพถ่ายภาพกิจกรรม สอบถามความพึงพอใจ และการนำไปขยายผลต่อยอดงานวิจัยเพื่อสร้างความยั่งยืน หลังการจัดกิจกรรมพัฒนากับผู้ที่เข้าร่วมทำกิจกรรมและผู้เข้าเยี่ยมชมในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีแบบออนไลน์ผ่าน ZOOM เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบันทึกวิดีโอ บันทึกเสียง จดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและภาพถ่าย กิจกรรม การจัดประชุมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการดำเนินการพัฒนาพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยโดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนในยุคปัจจุบัน ตลอดจนแนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธ กิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีและศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธ กิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation of the Research Results) ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมเพื่อเป็นช่องทางในการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ และรับฟังความคิดเห็นสำหรับงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ของกลไกผู้เกี่ยวข้องเพื่อนำมาปรับปรุงเพื่อการเผยแพร่ต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถตอบคำถามวิจัย/และปัญหาที่ต้องการทราบได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า บริบทสภาพปัญหาพื้นที่ของชุมชนบ้านหนองแต้เป็นพื้นที่อยู่นอกเขตชลประทาน มีความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ดินอุ้มน้ำน้อยเพราะปลูกพืชเชิงเดี่ยวและการใช้ปุ๋ยเคมีมาอย่างยาวนาน แต่อาชีพของคนในชุมชนอาศัยการทำไร่ ทำนา ทำสวนของเกษตรกรต้องอาศัยน้ำในฤดูฝนเป็นหลักจากการปลูกข้าวขาย หากปีใดฝนทิ้งช่วงและราคาปุ๋ยเคมีราคาสูงและถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางให้ราคาต่ำ ไม่คุ้มกับการลงทุนไป เงินที่ได้จากการขายข้าว ขายผลไม้ ต้องนำไปชำระหนี้สหกรณ์การเกษตร และปุ๋ยเคมีจึงไม่พอ จึงเป็นปัญหาทำให้เกษตรกรเกิดหนี้สินมาก รายได้ที่ได้มาจากการขายผลผลิตไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ธนาคารสหกรณ์เพื่อการเกษตรจึงจำเป็นต้องตัดแบ่งขายที่ดินเป็นการชำระหนี้ช่วงค่าดอกเบี้ย ประกอบกับอีกทั้งภาครัฐเองก็ไม่ได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือหาทางออกในด้านสร้างรายได้เสริมหรืออาชีพเสริมที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง และปล่อยให้เกษตรกรทำการกู้ยืมเงินเพื่อการหมุนเวียนเป็นทุนค่าปุ๋ยเคมีและสารปราบศัตรูพืช ในการทำนาแบบวิถีเดิมๆ ในแบบของวิถีเดิมๆ ประกอบกับเกษตรกรเองก็มีหนี้สินเดิมอยู่จึงไม่สามารถออกจากความยากจนได้ในปัญหาความต้องการจำเป็น ด้วยการนำจุดประเด็นของโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีของชุมชนในพื้นที่ มาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ ที่สามารถคงความเป็นรากเหง้า วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ตอบโจทย์ความต้องการของคนในชุมชนสร้างรายได้เป็นรูปธรรมอัน

เป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งส่งต่อความยั่งยืนรุ่นสู่รุ่น ปลอดภัยจากการจากความทุกข์ในความเป็นหนี้สิน สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้สังคมชุมชน ด้วยการนำทฤษฎีใหม่ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่โคกหนองนาเพื่อการเกษตรบนพื้นที่ของตนเอง ซึ่งมีความสอดคล้องของประเด็นการพัฒนาจังหวัดที่ 2 พัฒนาการท่องเที่ยวและการกีฬา มีนโยบายส่งเสริมอัตลักษณ์ของจังหวัด สุพรรณบุรี สนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ และเน้นแนวคิดในการเพิ่มศักยภาพการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ในรูปแบบต่างๆ ให้สามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น เพื่อเข้าถึงโอกาสพัฒนาสู่การการสร้างงาน สร้างอาชีพใหม่ให้กับครัวเรือนและชุมชนด้วยการนำจุดเด่นโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล สุพรรณบุรี ในพื้นที่ มาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ และคงความเป็นรากเหง้า วิถีชีวิต เศรษฐกิจ ตอบโจทย์ความต้องการของคนในชุมชนสร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรมอันเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่มีความสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธภิธรรม ในการที่จะใช้พัฒนาโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีเพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบตามวิถีพุทธภิธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนานั้น โดยหลักกสิกรรมทวาทศสูตรซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยววิถีพุทธภิธรรมมาขับเคลื่อนอันได้แก่ 1) ศรัทธามีความเชื่อมั่นในวิถีธรรมชาตินั้นในพื้นที่ท่องเที่ยว ความเชื่อมั่นกับแนวคิดวิถีพุทธภิธรรมว่าจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ความเพียร มีความพากเพียรที่จะร่วมกันพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่มีมนต์เสน่ห์แห่งวิถีชีวิตท้องถิ่นอันงดงาม ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ 3) ปัญญา มีแนวคิดที่ได้ความรู้จากพื้นที่ต้นแบบไปพัฒนาต่อยอดคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น สามารถใช้ความรู้ในการประกอบประกอบชีวิตของตน 4) หิริ มีความประพฤติปฏิบัติตนในการท่องเที่ยวต้องเคารพธรรมชาติ เคารพสถานที่ และให้เกียรติซึ่งกันและกัน 5) โสรัจจะ วัฒนธรรม ความซื่อสัตย์ สามัคคีเป็นหมู่คณะทีมงาน มีอุดมการณ์หรือแนวทางเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 6) สติ หมายถึง ในการระลึกถึงการอนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่น เวลาจะทำกิจกรรมใดในพื้นที่ต้องมีความระลึกถึงผลดีผลเสีย 7) สัจจะ (คำสัตย์) ของคนในพื้นที่ว่าจะพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ให้มีความยั่งยืนสืบไป ส่วนนักท่องเที่ยวต้องตั้งปณิธานว่าจะบริโภคทรัพยากรในพื้นที่ท่องเที่ยวให้พอประมาณ ปราศจากการบริโภคด้วยกิเลสและตัณหาเพราะถ้าขาดสัจจะ(คำสัตย์)แล้วจะรักษาความดีไม่ได้ เมื่อรักษาความดีไม่ได้จะไม่สามารถเกิดความยั่งยืนในพื้นที่ได้ 8) โสรัจจะ (ความสงบเสถียร) สำรวมกาย วาจา ใจ ให้ประพฤติปฏิบัติตนให้ทำกิจกรรมหรือกิจการงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีอย่างประณีตเรียบร้อย ซึ่งในทางท่องเที่ยววิถีพุทธภิธรรมนี้หมายถึงปราศจากความยากจน เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้แข็งแกร่งยั่งยืนสืบไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าการพัฒนาตามNONGTAE MODELมีองค์ประกอบของกระบวนการพัฒนาอยู่ 7 ประการผู้วิจัยสามารถอธิบายองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) N คือ NO POVERTY หมายถึง ปราศจากความยากจน กล่าวคือ โคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีเป็นพื้นที่ต้นแบบการท่องเที่ยววิถีพุทธภิธรรมสามารถจัดกิจกรรมภายในพื้นที่ซึ่งมีทั้งหมด 5 ฐานหลักที่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนเข้ามาเรียนรู้สามารถและนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพสร้างรายได้ การกระจายรายได้สู่ชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากให้มีความแข็งแกร่งและยั่งยืนต่อไป 2) O คือ OWNERSHIP หมายถึง ความเป็นเจ้าของร่วมกัน คือ การมีส่วนร่วมกันในการเป็นเจ้าของเพื่อให้เกิดความผูกพันและความห่วงใยที่จะรักษาพื้นที่การท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไปโดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้เป็นสัดส่วนพร้อมไปกับเสริมทักษะทางด้านจิตอาสาในการพัฒนาสถานที่ต่อไป และมีการนำปราชญ์ชาวบ้านผลัดเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์ความเป็นมาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว 3) N คือ NETWORK หมายถึง การสร้างเครือข่าย โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายการท่องเที่ยวอื่นๆ และขยายไปทั้งในส่วน

ของภาครัฐและภาคเอกชนสร้างความแข็งแกร่งของพื้นที่ต้นแบบ เช่น การเปิดพื้นที่ให้มหาวิทยาลัยนำนักศึกษาเข้ามาทำเป็นห้องปฏิบัติการการทดลองนวัตกรรมโดยวิธีนี้จะเป็นการได้งบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ การเปิดพื้นที่ต้นแบบให้ เป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานตามโครงการต่างๆ 4) G คือ GOOD SERVICE หมายถึง การให้บริการที่ดีตามหลักสัปปายะ 7 คือ มีความสะดวกสบายและความพร้อมในพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมภายในพื้นที่ต้นแบบและพร้อมพรั่งไปด้วยสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา ลานจอดรถ เป็นต้นเพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยวและคาราวตา 6 คือ ผู้ให้บริการการท่องเที่ยวต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตนพร้อมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว 5) T คือ TRADITION หมายถึง อนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่นและทรัพยากรในท้องถิ่น ด้วยการสร้างจิตสำนึก ในกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและบริบทในพื้นที่การท่องเที่ยวเพื่อสืบสานภูมิปัญญาและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป ได้แก่ การร่วมกันทำอาหารพื้นเมืองให้นักท่องเที่ยวได้ลองลิ้มชิมรสโดยผู้เฒ่าผู้แก่ภายในพื้นที่ชุมชน สืบสานตำนานกิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่อง ขัซขานประเพณีทรงคุณค่าของท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้ฟัง เช่น ประเพณีไหว้พระเขาเสี่ยงทายพระแช ที่ความเชื่อมาช้านาน อีกทั้งมีการสร้างประเพณีอันดีงามขึ้นมาใหม่ภายในชุมชน เพื่อมุ่งหวังการมีส่วนร่วมร่วมมือใจและเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติภายในพื้นที่ไม่ให้สูญหายไป เช่น พิธีการบายศรีสู่ขวัญบวชนาคตั้งแต่ อันเป็นต้นไม้ประจำท้องถิ่น มีประโยชน์ในการให้ ร่มเงา และใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัยให้คงทนถาวร ซึ่งปัจจุบันต้นแต่มีจำนวนน้อยลง ดังนั้น จึงต้องได้รับการอนุรักษ์ต่อไปโดยอาศัยกิจกรรมภายในพื้นที่ต้นแบบก่อให้เกิดความร่วมมือคนในชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นไปพร้อมกัน 6) A คือ ASPIRATION หมายถึง การสร้างแรงบันดาลใจให้แก่คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มีแรงใจที่จะดำรงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนด้วยการนำเอาหลักพุทธศักรณ้อมนำเข้ามาปฏิบัติเท่าที่ตนสามารถจะปฏิบัติได้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก 7) E คือ EDUCATION หมายถึง เสริมสร้างองค์ความรู้ผ่านกิจกรรมภายในโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล สุพรรณบุรี เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ศาสตร์ของพระราชทานที่นำบันทึกลงไว้บนแผ่นดิน ให้เห็นถึงความมั่นคง มั่งคั่งทางด้านอาหาร ไม่อดอยาก แม้ในยามวิกฤตการณ์ และเกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นจุดเด่นในการถ่ายทอดองค์ความรู้การทำกิจกรรมแนวพุทธ(นามธรรม) ผ่านกิจกรรมของพื้นที่ต้นแบบจำนวน 5 ฐานหลัก (รูปธรรม) ประกอบด้วยฐานที่ 1) ฐานคนรักน้ำ เป็นกิจกรรมการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับภาคทฤษฎีและลงมือปฏิบัติการเก็บกักน้ำไว้ในรูปของทำนาคาน้ำใต้ดินทั้งระบบปิดและระบบเปิด เป้าหมายต้องการให้นักท่องเที่ยวมีทักษะในการทำนาคาน้ำใต้ดินเพื่อเก็บรักษาทรัพยากรน้ำ แก่ภัยแล้ง และตระหนักถึงผลกระทบของภัยแล้งฐานที่ 2) ฐานคนรักดิน เป็นกิจกรรมองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงดินและฟื้นฟูคุณภาพดินภายในพื้นที่ ด้วยการหมักฟาง และทำปุ๋ยหมักจากวัสดุภายในพื้นที่ และการทำปุ๋ยไส้เดือนดินเพื่อนำมาปรับปรุงดิน ซึ่งเป็นสูตรเฉพาะของโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีฐานที่ 3) ชื่อว่าฐานคนรักป่า เป็นกิจกรรมให้องค์ความรู้เกี่ยวกับภาคทฤษฎีและปฏิบัติในการปลูกป่า 5 ระดับ ได้แก่ ไม้สูง ไม้กลาง ไม้เตี้ย ไม้เลื้อยเถาวัลย์ และไม้หัวใต้ดิน เป็นการจำลองระบบนิเวศของป่ามาไว้ในพื้นที่ของเรา เพื่อที่จะใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้อย่างคุ้มค่า สามารถพึ่งพาตนเอง และมีความสุขได้อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ไม้ป่า 3 ชนิดได้แก่(1) ไม้ไผ่สอย คือ ไม้โตเร็ว สำหรับใช้ในครัวเรือน (2) ไม้กินได้ (3) ไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ไม้ที่ปลูกเพื่อจำหน่าย และเป็นการได้ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ 1) ไม้ไผ่สอย นำมาสร้างบ้าน ทำเล้าเปิด เล้าไก่ ทำฟืน 2) ไม้กินได้ นำมาเป็นอาหารและยาสมุนไพร 3) ไม้เศรษฐกิจ นำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ และ 4) ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ ซึ่งการปลูกพืชที่หลากหลาย จะสร้างระบบนิเวศที่สมดุลให้กับพื้นที่ฐานที่ 4) ฐานคนรักสุขภาพ เป็นกิจกรรมการให้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำโคกหนองนาผักปลอดสารพิษทำให้ผู้บริโภคมีความสุขจากภายในสู่ภายนอกโดยให้นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนได้ลงเก็บผักสดสวนครัวที่ปลูกภายในโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีด้วยตนเองเพื่อนำไปบริโภคในปริมาณที่พอประมาณแก่การบริโภคฐานที่ 5) ฐาน

อนุรักษ์ถิ่น เป็นกิจกรรมการเชิญชวนนักท่องเที่ยวอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นที่จะใกล้สูญหาย เช่น การอนุรักษ์ต้นแต้ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำถิ่นของบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีโดยผ่านกิจกรรมที่เป็นกุศโลบายที่เรียกว่าพิธีการบายศรีสู่ขวัญบวชนาคต้นแต้ ซึ่งทางโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรีได้จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจคนในชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นไปพร้อมกัน อีกทั้งเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่นไม่ให้สูญหายอีกด้วย เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธศักรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ตามองค์ประกอบ 7 ประการของ NONGTAE MODEL ดังกล่าว ส่งผลให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ ที่ตอบโจทย์เป็นกระแสไหลเวียนในกรอบไม่รู้จบสิ้น สามารถส่งต่อความยั่งยืนให้รุ่นสู่รุ่นได้อย่างไม่สิ้นสุด นำพาตนเองและคนในชุมชน เข้าถึงความคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ มีอยู่ 4 ประการ คือ กินอิ่ม นอนอุ่น หนี้หมด ทุนมี ได้แก่

Picture 1: MODEL

- 1) **กินอิ่ม** คือ ผู้คนภายในชุมชนมีแหล่งความมั่นคงทางอาหาร สามารถรับประทานอาหารที่ดี มีประโยชน์แก่ร่างกาย ปลอดภัย สามารถเข้าถึงแหล่งอาหารได้ โดยไม่ขาดแคลนหิวโหย
- 2) **นอนอุ่น** คือ ผู้คนภายในชุมชนไม่ต้องจากบ้านไปทำงานในที่ไกล หรือทำงานยังต่างแดนหรือต่างจังหวัด ได้อยู่อาศัยอยู่กับครอบครัว ในบ้านที่มีความสุข มั่นคง แข็งแรง และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- 3) **หนี้หมด** คือ ผู้คนภายในชุมชนไม่มีหนี้สินเพราะประพฤติตนอยู่ในความพอเพียง มีเงินเก็บ เพราะไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข ไม่กินเหล้า ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน รักครอบครัว ประพฤติตนอยู่ในทำนองครองธรรม
- 4) **ทุนมี** คือ มีทุนทางสังคมที่สามารถเอาผลประโยชน์ด้วยการสร้างเครือข่ายหุ้นส่วนทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน มีทุนด้านบุคคลในด้านความรู้ความสามารถ มีทุนทางธรรมชาติเป็นทรัพย์สินในพื้นที่ของตนและประโยชน์จากระบบนิเวศทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ มีทุนด้านโครงสร้างในการมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่

จำเป็นต่อการดำรงชีพอย่างพอเพียง ดังนั้นเมื่อผู้คนในชุมชนหมดหนีสั้น ก็มีทุนรอนในชีวิต ในการประกอบอาชีพที่สุจริต มีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่เบียดเบียน หรือสร้างความเดือดร้อนกันในสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงจากทั่วโลก ส่วนหนึ่งปัญหาเกิดจากการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง ใช้แล้วไม่ระวัง ไม่ดูแลบำรุงรักษา และด้วยการขาดความรู้ความเข้าใจ อาจจะก่อให้เกิดผลเสียที่ร้ายแรงหนักกว่าเดิมในอนาคตในบริบท สภาพปัญหาพื้นที่ของความเปลี่ยนแปลงจากภัยแล้ง ปัญหาของความยากจน การไม่มีทางออกของชีวิตในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งปัญหาจากการระบาดของโรคไวรัสโควิด 19 ส่งผลกระทบในด้านการดำรงชีพที่ฝืดเคืองของผู้คนในท้องถิ่นเป็นอันมาก ในปัญหาความต้องการจำเป็นด้วยการนำสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมมาสร้างเป็นมูลค่า การจำแนกคิดจากเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals) ในเป้าหมายด้านที่ 12 และหลักการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนที่สุด โดยประเทศไทยได้ให้ความสำคัญการสร้างสรรค์การบริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นการใช้ความรู้และนวัตกรรม ผสานกับจุดแข็งทางด้านประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งวิถีชีวิตของบุคคลภายในสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า ให้กับการบริการการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เน้นจุดเด่นของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีด้วยการการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งการเรียนรู้ประจำพื้นที่ ไปพร้อมกันจึงส่งผลเป็นแรงบันดาลใจ ให้ผู้คนในชุมชนมีความหวังที่จะพัฒนาพื้นที่การเกษตรของตน ที่นอกจากจะเป็นแหล่งผลิตอาหารสู่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพุทธศักรม ที่เป็นแหล่งธรรมชาติบนพื้นที่จากการร่วมมือของชุมชน ที่ต้องการสร้างรายได้เป็นหลัก ด้วยการนำคุณค่าทางอัตลักษณ์ท้องถิ่น มาสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนเกิดความผูกพัน ตระหนักถึงธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมวิถีท้องถิ่น ด้วยการปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว ปกป้อง สงวนรักษาไม่ทำลายสถานที่ แต่ช่วยรักษาและอนุรักษ์สถานที่ที่ได้ไปเยือนและศึกษาหาความรู้เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ให้แข็งแกร่งไปพร้อมกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ไม่ให้สูญหายและยังไปการเผยแพร่วิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ รองศาสตราจารย์แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย ในหนังสือมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลังวิกฤติโควิด-19 ว่า กล่าวว่าการท่องเที่ยวไทยได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เหตุหนึ่งอาจเพราะมุ่งเน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติเพื่อสร้างรายได้ให้มากที่สุดแต่การมีรายได้ค่อยเป็นค่อยไป มีกินได้นานๆ แบบ“น้ำซึมบ่อทราย”โดยพิจารณาแนวคิดแนวปฏิบัติที่ต้องพยายาม ทำให้ได้จริงจาก 2 คำนี้ วัฒนธรรมการท่องเที่ยว-การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บูรณาการกับพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Kanokpongchai, 2023) และยังสอดคล้องกับ คำกล่าวของ อุดม เขยกิจวงศ์และประชิด สกฤษณ์พัฒน์ ในหนังสือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าหลักการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กล่าวว่าการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมพร้อมกับการรักษาสุนทรียภาพหรือเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และกระบวนการทางนิเวศวิทยา โดยมีเป้าหมายสูงสุดของการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ ความยั่งยืนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมที่สุดยาวนานที่สุด สามารถรักษาหรืออนุรักษ์สภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ได้มากที่สุด ขณะเดียวกันก็สามารถตอบรับกับกระแสของความต้องการ ในด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการนำผลผลิตมาแปรรูปจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับชุมชน ใน

ขณะเดียวกันยังเป็นการสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวในการเห็นประโยชน์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Cheykeewong and Sakunapat, 2011)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธี ที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมในการที่จะใช้พัฒนา โคกหนองนา สันติศึกษา โมเดล สุพรรณบุรี เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ต้นแบบของชุมชน นำมาเป็นแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่ที่ 4 บ้านหนองแต้ ตำบลลิ้นช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยมุ่งเน้นใช้หลักสัทธรรมทวารวาสสูตร (Thai Tripitakas: 15/7/337-338) ที่เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มาเป็นหลักธรรมบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ ในการขับเคลื่อนนำไปสู่การท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืน และสามารถให้คนในชุมชน องค์การบริหารตั้งแตระดับตำบลไปถึงระดับจังหวัดนำแนวทางไปใช้ขยายพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ได้ โดยมี ศรัทธา ความเพียร ปัญญา หิริ ใจ สติ และ โสรัจจะ มีความสอดคล้องคำกล่าวของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ในหนังสือการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า กระแสในการพัฒนาแบบใหม่มีสองกระแส คือ เาคนนำกับเอาธรรมชาติเป็นเป้าหมายประสานหรือต่างคน ต่างทำ จุดเริ่มต้นที่ทำให้มีการพัฒนาแบบใหม่ (Phra Phromkunaporn (Prayut Payutto), 2010) และสอดคล้องงานวิจัยของ พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปัญญา (พินนท) (Phrakrupalad Adisak Vajirapanno, 2019) เรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีสันติภาพอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษา วัดบ้านชะมูง ตำบลห้วยตอมอ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า หลักธรรมในการขับเคลื่อนอันได้แก่ หลักสัทธรรมทวารวาสสูตร ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรม เหมาะสมให้เกิดการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการพัฒนาโคกหนองนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในหน้าที่เป็นการทำไร่ไถนาและเลี้ยงสัตว์ของชาวกสิกร มีการหว่านข้าว ไข่น้ำเข้าออกผ่านลำรางไข่น้ำ ดูแลรักษานาข้าวจนถึงกระบวนการเก็บเกี่ยวเพื่อการได้อยู่ครองเรือน มีการทำบุญให้ทานเป็นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในธรรม ประกอบด้วย ศรัทธา ความเพียร ปัญญา หิริ สติ คัมภีร์ครองกาย วาจาใจ สำรวมในการบริโภคอาหาร มีศีลสัตย์ โสรัจจะ เป็นการทำไร่ไถนา ไม่ใช่เพียงเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหารเท่านั้นแต่สร้างความมั่นคงทางอาหารใจด้วยการนำหลักธรรมไปปฏิบัติในไร่นาที่จะช่วยเสริมสร้างพลังชีวิตก่อเกิดสันติสุขขึ้นแก่ชีวิตของตนเองและครอบครัว อย่างยั่งยืนสืบไป เป็นการพัฒนาให้เกิดความเจริญขึ้น ในสิ่งที่ดำรงมาอย่างยาวนาน การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะเป็นความเจริญรุ่งเรืองตลอดกาลเป็นนิจต่อเนื่องกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกิจกรรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรีตาม NONGTAE MODEL ที่มีองค์ประกอบของกระบวนการพัฒนา 7 ประการได้แก่ 1) ปราศจากความยากจน (N, NO POVERTY), 2) ความเป็นเจ้าของร่วมกัน (O, OWNERSHIP), 3) การสร้างเครือข่าย (N, NETWORK), 4) การให้บริการที่ดีตามหลักสปปายะ 7 และคาราวตา 6 กล่าวคือ มีความสะดวกสบายและความพร้อมในพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมภายในพื้นที่ต้นแบบ และพร้อมพรั่งไปด้วยสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน (G, GOOD SERVICE) 5) การอนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่น/ทรัพยากรในท้องถิ่น โดยการดำเนินการของพื้นที่ต้นแบบจะต้องทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและบริบทในพื้นที่การท่องเที่ยวเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาและสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป (T, TRADITION) 6) ความมุ่งมั่นสร้างสรรค์พื้นที่และบุคคลสู่ความยั่งยืน โดยมีการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มีแรงใจที่จะดำรงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนด้วยการนำเอาหลักพุทธธรรมน้อมนำเข้ามาปฏิบัติเท่าที่ตนสามารถจะปฏิบัติได้จริงใจให้คนในพื้นที่เกิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนไปสู่ความยั่งยืนและในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างกำลังใจและให้ความรู้ผ่านกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยวให้นำไปพัฒนา

คุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้นได้ตามหลักพุทธทศสิริกรรม (A, ASPIRATION) 7) การเสริมสร้างองค์ความรู้พุทธทศสิริกรรม (นามธรรม) (E, EDUCATION) ผ่านกิจกรรม 5 ฐานหลัก (รูปธรรมภายในพื้นที่ต้นแบบโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล สุพรรณบุรี) เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ใช้ประกอบอาชีพสร้างรายได้ การกระจายรายได้สู่ชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากให้มีความแข็งแกร่งและยั่งยืน มีความสอดคล้องกับคำกล่าวในหนังสือการจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวภายใต้พลวัตโลก ของกนกกานต์ แก้วนุช ว่า การให้การท่องเที่ยวสามารถให้ดำเนินการไปได้ต้องมีเป้าหมายหรือแบบแผนในโมเดลที่ชัดเจน ในการจัดการ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาอย่างมีเป้าหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงความสามารถในการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์นั้นๆ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community-based tourism : CBT) ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพของชุมชนและสังคมนั้นๆ ให้มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีมาตรฐานกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในท้องถิ่น และชุมชนการท่องเที่ยวสามารถหมายรวมทั้งชุมชนที่มีการจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชน และชุมชนที่ไม่ได้มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่อาจมีบุคคลจากภายนอกชุมชนเข้ามาลงทุนประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการจัดการ การพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยว (community tourism development) สามารถแปรสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่มีการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น ดังนั้น การพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวจึงเป็นการที่คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผน จัดการ หรือลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดกระบวนการหรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเพื่อให้ความเป็นอยู่ในชุมชนดีขึ้นโดยกำหนดว่าชุมชนของตนมี ความต้องการอะไร มีปัญหาร่วมกันอย่างไร แล้วร่วมกันจัดการโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่าสูงสุด และวางอยู่บนรากฐานความเป็นตนเองเพื่อให้ได้มา ซึ่งสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น ตลอดจนทุกคนได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม สิ่งสำคัญ คือ สร้างสิ่งที่ดีขึ้นให้แก่คนและชุมชนได้จากการท่องเที่ยว (Kaewnuch, 2021)

สรุป

บริบทของการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแบบก้าวกระโดดหลังรับผลกระทบของวิกฤตการณ์อย่างคาดไม่ถึง จากผลกระทบของวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด 19 ผู้คนส่วนมากต้องหันหลังให้ระบบทุนนิยม และได้หันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาพื้นที่บ้านเกิดของตนเองด้วยการนำการท่องเที่ยวให้เป็นการเชื่อมต่อ (Connectivity) กับสังคมชุมชนและเศรษฐกิจเข้าหากันมากยิ่งขึ้นเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและสังคม เพราะการท่องเที่ยวจะเป็นการเชื่อมโยงให้ผู้ท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ รับประสบการณ์ รากเหง้าอัตลักษณ์ทรงคุณค่า ถือได้ว่าเป็นการต่อยอดในการรักษา ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีไว้และยังนำมาเป็น การสร้างมูลค่าเพื่อสร้างรายได้มาพลิกฟื้นเศรษฐกิจในชุมชน ด้วยการพัฒนาพื้นที่บ้านหนองแต้ ตำบลลิ่งชัน อำเภอมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี นำจุดเด่นโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสุพรรณบุรี ทำกิจกรรมตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ที่มีผลเป็นความสุขของชุมชนมาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ และคงความเป็นรากเหง้าวิถีชีวิต เศรษฐกิจ เพื่อเข้าถึงโอกาส พัฒนาสู่การสร้างงาน เพื่อสร้างอาชีพใหม่ที่มั่นคง เยียวยาความบอบช้ำของจิตใจให้ออกจากสภาพความยากจน เป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ด้วยการสร้างองค์ความรู้ พัฒนาต่อยอดพื้นที่ที่แห้งแล้งให้ผู้คนเกิดความตระหนักถึงวิกฤตความหายนะของภัยแล้งที่จะเกิดขึ้นหากไม่ช่วยกันเร่งแก้ไข พลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ และรักษาสภาพแวดล้อมที่หล่อให้คงไว้ ด้วยการนำเอาคุณค่าของ รากเหง้าแห่งวัฒนธรรมที่ตกทอดกันมา บูรณาการเข้ากับหลักพุทธสันติเป็นเป้าหมายสำคัญ หลักพุทธสันติวิธีที่

มีความสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธทศสิริกรรม ในการที่จะใช้พัฒนาโคกหนองนาสันติศึกษา โมเดลสุพรรณบุรีเพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ ตามวิถีพุทธทศสิริกรรมอย่างยั่งยืนตามแนวคิดในทาง พระพุทธศาสนานั้น โดยหลักหลักการทวาทศสูตรซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยววิถีพุทธทศสิริกรรมมา ขับเคลื่อนอันได้แก่ 1) ศรัทธามีความเชื่อมั่นในวิถีธรรมชาตินั้นที่ท่องเที่ยว 2) ความเพียร มีความพากเพียร ที่จะร่วมกันพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว 3) ปัญญา มีแนวคิดที่ได้ความรู้จากพื้นที่ต้นแบบไปพัฒนาต่อยอดคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น ในการประคับประคองชีวิตของตน 4) หิริ มีความประพฤติปฏิบัติตน 5) โจ มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สามัคคีเป็นหมู่คณะทีมงาน มีอุดมการณ์หรือแนวทางเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 6) สติ ในการระลึกถึงการอนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่น 7) สัจจะ(คำสัตย์) ที่จะพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ ให้มีความยั่งยืนสืบไป 8) โสรัจจะ (ความสงบเสถียร) สำรวมกาย วาจา ใจ ประพฤติปฏิบัติตนเข้าสู่ความ ปราศจากความยากจน เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็ง ขับเคลื่อนนำพื้นที่ต้นแบบโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล สุพรรณบุรีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสุพรรณบุรี พื้นที่การเกษตรของชุมชน ที่นอกจากจะเป็นแหล่งผลิตอาหารสู่ชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพุทธทศสิริกรรม ที่เป็นแหล่งธรรมชาติบนพื้นที่จากการร่วมมือของชุมชน มาสร้างรายได้เป็นหลัก ด้วยการนำคุณค่าทางอัตลักษณ์ท้องถิ่น มาสร้างประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนเกิดความผูกพัน ตระหนักถึงธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมวิถีท้องถิ่น ด้วยการปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยว ปกป้อง สงวนรักษาไม่ทำลายสถานที่ แต่ช่วยรักษาและอนุรักษ์สถานที่ที่ได้ไปเยือนและศึกษาหาความรู้เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ให้แข็งแกร่งไปพร้อมกับการอนุรักษ์วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น ไม่ให้สูญหายและยังไปการเผยแพร่วิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นโดยมีข้อปฏิบัติให้เข้าถึงธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมร่วมสมัย พัฒนาสู่การกินอิ่ม นอนอุ่น หมดหนี้ ทุนมี ด้วย ตามองค์ประกอบ 7 ประการของ NONGTAE MODEL มี ปราศจากความยากจน (N, NO POVERTY), ความเป็นเจ้าของร่วมกัน (O, OWNERSHIP), การสร้างเครือข่าย (N, NETWORK), การให้บริการที่ดี สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อใช้ประกอบอาชีพสร้างรายได้ (G, GOOD SERVICE), การอนุรักษ์วิถีชีวิตท้องถิ่น/ทรัพยากรในท้องถิ่น โดยการดำเนินการของพื้นที่ต้นแบบจะต้องทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนและบริบทในพื้นที่การท่องเที่ยวเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาและสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไม่ให้สูญหายไป (T, TRADITION), ความมุ่งมั่นสร้างสรรค์พื้นที่และบุคคลสู่ความยั่งยืน โดยมีการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้มีแรงใจที่จะดำรงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองด้วยการนำเอาหลักพุทธทศสิริกรรมน้อมนำเข้ามาปฏิบัติเท่าที่ตนสามารถจะปฏิบัติได้จริงใจให้คนในพื้นที่เกิดการพัฒนาพื้นที่ชุมชนไปสู่ความยั่งยืนและในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างกำลังใจและให้ความรู้ผ่านกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยวให้นำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นได้ตามหลักพุทธทศสิริกรรม (A, ASPIRATION) และการเสริมสร้างองค์ความรู้พุทธทศสิริกรรม (นามธรรม) (E, EDUCATION) อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสุข สงบ ร่มเย็น ส่งต่อลมหายใจแห่งสันติภาพสู่รุ่นลูกหลาน สืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์การบริหารของภาครัฐตั้งแต่ระดับประเทศลงมาถึงระดับตำบลสามารถนำแนวทางการปฏิบัตินาการท่องเที่ยวให้เป็นการเชื่อมต่อ (Connectivity) กับสังคมชุมชนและเศรษฐกิจเข้าหากันมากยิ่งขึ้น เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและสังคม เพราะการท่องเที่ยว

จะเป็นการเชื่อมโยงให้ผู้ท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ รับประสบการณ์รากเหง้าอัตลักษณ์ทรงคุณค่า ถือได้ว่าเป็นการต่อยอดในการรักษา ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีไว้และยังนำมาเป็นการสร้างมูลค่า เพื่อสร้างรายได้มาพลิกฟื้นเศรษฐกิจในชุมชน ด้วยการพัฒนาพื้นที่บ้านหนองแต้ ตำบลลี้ซัง อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร นำจุดเด่นโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดลสว่างแดนดิน ทำกิจกรรมตามแนวคิดในทางพระพุทธศาสนา ที่มีผลเป็นความสุขของชุมชนมาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้นแบบ และคงความเป็นรากเหง้าวิถีชีวิต เศรษฐกิจ เพื่อเข้าถึงโอกาส พัฒนาสู่การการดำเนินงาน สร้างอาชีพใหม่ให้กับครัวเรือนและชุมชนสร้างรายได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการจัดการและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ดังกล่าวอันเป็นการนำรายได้เข้าสู่ชุมชน สร้างรากฐานเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลีกรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสกลนครด้วยหลักธรรมที่มีศรัทธา ความเพียร ปัญญา หิริ ใจ สติ และ โสรัจจะ มาเป็นหลักธรรมบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ ในการขับเคลื่อนนำไปสู่การท่องเที่ยววิถีพุทธกลีกรมอย่างยั่งยืน และสามารถให้คนในชุมชน องค์กรส่วนบริหารตั้งแต่ระดับตำบลไปถึงระดับจังหวัดนำแนวทางไปใช้ขยายพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ ได้ จะช่วยส่งเสริมการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น หน่วยงานพัฒนาชุมชน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ทุกพื้นที่ของจังหวัดสกลนคร ควรนำไปเป็นกระบวนการสร้างความสามัคคี เป็นแรงจูงใจในการนำไปปฏิบัติ ดำเนินงานให้เกิดความสำเร็จ เพื่อสันติภาพ บ่มเพาะให้เกิดผลลัพธ์ในตนเอง เพื่อพร้อมเป็นต้นแบบให้คนในชุมชนเกิดความสันติสุข ต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยววิถีพุทธกลีกรมอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสกลนคร ของ NONGTAE MODEL ด้วยการพัฒนาตามองค์ประกอบ 7 ประการ มีความสอดคล้องเหมาะสมในการนำไปใช้ร่วมกับแผนพัฒนาหน่วยงานพัฒนาชุมชน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรบริหารส่วนตำบล ทุกพื้นที่ของจังหวัดสกลนคร ด้วยการบรรจุร่วมกับแผนพัฒนาจากระดับจังหวัดสู่ระดับอำเภอ ระดับตำบล บูรณาการเป็นรูปธรรมเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้ชุมชนและสังคม ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถปลดปล่อยความทุกข์ยากจากหนี้สินและยังเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักในการช่วยกันอนุรักษ์ระบบนิเวศไม่ให้สูญสิ้นในรุ่นนี้ เพื่อสังคมชุมชนแห่งการกินอิ่ม นอนอุ่น หมดหนี้ ทุนมี ในการดำรงวิถีชีวิต เพื่อการสร้างความมั่นคงทางด้าน สังคม เศรษฐกิจสู่ความมั่งคั่ง สืบไป ซึ่งผู้นำโมเดลไปขยายต่อยอดใช้ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างอยู่บ้างทางด้านบริบทสภาพพื้นที่ด้านภูมิสังคมของชุมชนหนองแต้ ควรมีการปรับแนวทางของโมเดลให้เกิดความเหมาะสมก็สามารถนำไปสร้าง ความมั่นคงทางด้าน สังคม เศรษฐกิจสู่ความมั่งคั่งของพื้นที่ตนเอง และควรส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นได้เห็นคุณค่า ความสำคัญของการท่องเที่ยวในในพื้นที่ของตน ให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากยิ่งขึ้น มีความเสมอภาคและยุติธรรมในการจัดสรรประโยชน์ รวมทั้งการผนวกการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนของตน และควรมีการปลูกฝังคนรุ่นใหม่ให้เกิดจิตสำนึกรักบ้านเกิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเยาวชนที่ไปเรียนหนังสือในเมืองใหญ่ เพื่อให้พวกเขามีความรักในภูมิปัญญาของชุมชน และเมื่อจบการศึกษาแล้วอยากเดินทางกลับบ้านเกิดเพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน เพื่อการสร้างความมั่นคงทางด้าน สังคม เศรษฐกิจสู่ความมั่งคั่ง สืบไป

2. ข้อเสนอแนะในการทวิจยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

2.1 การพัฒนาสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยวหมู่บ้านคนรักน้าอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองแต้ จังหวัดสกลนครเพื่อเป็นการต่อยอดการเติมเต็มในการนำแนวคิดต้นแบบลงสู่การ

ปฏิบัติสู่ความยั่งยืนแก้ปัญหาภัยแล้ง เพื่อดึงนักท่องเที่ยวเข้ามาจับประสบการณ์ในระดับ ecovillage เป็นชุมชนเชิงนิเวศคือชุมชนแบบดั้งเดิมหรือโดยเจตนาที่มีเป้าหมายเพื่อให้มีความยั่งยืนทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และ/หรือระบบนิเวศมากขึ้น ที่ขยายผลจากพื้นที่ต้นแบบ สู่เส้นทางการท่องเที่ยวภายในชุมชนเพื่อสร้างเครือข่าย เส้นทางเศรษฐกิจของชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสังคมรอบข้างกับนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไปจนถึงระดับทุกพื้นที่ที่มีความต้องการในประเทศ

2.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนพุทธทศสิริกรรมเพื่อสร้างอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนบ้านหนองเต่า จังหวัดสุพรรณบุรี ไปขยายผล สร้างเครือข่ายความมั่นคง สร้างเศรษฐกิจพัฒนาคุณภาพชีวิตตามบริบทของแต่ละชุมชนให้มีความมั่นคงทางรายได้มีทุนเต็มเต็ม ในการสร้างคุณภาพชีวิตของครอบครัวและในสังคมชุมชนให้มีความยั่งยืนส่งต่อรุ่นสู่รุ่นได้ สืบไป

References

- Cheykeewong, U., & Sakunapat, P. (2011). *Ecotourism*. (2nd ed.) Bangkok: Saengdao Publishing Co., Ltd.
- Kaewnuch, K. (2021). *Tourism Management and Community Development in Dynamic World*. (1st ed.). Samut Sakhon: Free Mind, EPPO.
- Kanokphongchai, S. (2022). *Cultural Heritage for Sustainable Tourism After the COVID-19 Crisis*. (1st ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Lincharearn, A. (2015). *Data Analysis and Presentation in Qualitative Research*. Retrieved April 27, 2019, from <http://www.edu.tsu.ac.th/major/eva/files/journal/DataAnalysis.pdf>
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Office of Permanent Secretary Ministry of Tourism and Sports (2017). *The Second Thailand National Tourism Development Plan 2017-2021*. Retrieved February 2020, from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/abc/article/view/24733>.
- Office of the National Economics and Social Development Council. (2019). *National Economic and Social Development Plan No.12 B.E. 2017 - 2021 and 2022*. Retrieved November 29, 2021, from https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- Phra Phromkunaporn (P.A. Payutto). (2018). *Sustainable Development*. (21st ed.). Nakhon Pathom: Wat Yan Wesakawan.
- PhraBrahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2019). *Religion and the Sustainable Development Goals (SDGs)*. (2nd ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Phrakrupalad Adisak Vajirapanno. (2019). *Development on Model of Tourism Management in Sustainable and Peaceful Way: A Case Study of Wat Baan Khayung, Huaytamon Sub-district, Phusing District, Sisaket Province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Autthaya.
- Suphan Buri Provincial Office. (2022). *Suphan Buri Province Development Plan, Fiscal Year 2023 -2027*. Retrieved November 29, 2023, from https://www.suphanburi.go.th/files/com_strategic/2023-03698f41fc355f67.pdf

รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี*

The Communication Model Based on Buddhist Peaceful Means for Nurses at Lerdsin Hospital

¹สุรางค์ ตันติวิญญูพงศ์ และ พระมหาวีระศักดิ์ อภินนทเวที

¹Surang Tantiwinyupong and Phramaha Weerasak Abhinandavedi

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: rangtanti@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบท สภาพปัญหาการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน และหลักการสื่อสารที่ดี 2) ศึกษาหลักธรรมในการสื่อสารที่ดีของพยาบาลกับผู้ป่วยบริการ ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) นำเสนอรูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 29 ท่าน และการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิ 9 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. การสื่อสารแบบทางเดียวและสองทางเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงานสำหรับพยาบาล สภาพปัญหาการสื่อสารพบว่า ด้านผู้ส่งสาร มีการแสดงออกที่ไม่เหมาะสมทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ขาดการวิเคราะห์ปัญหา ขาดการสื่อสารอย่างมีระบบ ด้านผู้รับสาร ขาดการรับฟังที่ดี ด้านเนื้อหาขาดความชัดเจน ขาดแนวทางปฏิบัติที่ตรงกันในการให้ข้อมูล และช่องทางการสื่อสาร มีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ เมื่อศึกษาหลักการสื่อสารที่ดีพบว่า ควรเลือกผู้รับสาร สื่อสารในสถานที่ เวลา ปริมาณ และใช้ภาษาที่เหมาะสม สุภาพ ยิ้มแย้ม สื่อสารความจริง มีประโยชน์ จริงใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา มีสติในการกำกับตัวเอง เมื่อรับสารสื่อสารสองทางและทวนซ้ำ รับฟังอย่างตั้งใจ และหาทางช่วยเหลือ ใช้เนื้อหาที่สั้นกระชับถูกต้อง เป็นข้อความ ชิงบวก เข้าใจง่าย ตรงประเด็น เป็นสื่อสร้างเสริมสุขภาพ สร้างช่องทางการสื่อสารให้หลากหลาย ถูกที่ ถูกเวลา ดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับผู้รับสาร ควรสื่อสารเชิงรุกโดยมีคณะทำงานจัดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และพัฒนาด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง 2. การศึกษาหลักธรรมในการสื่อสารที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า “หลักวาจาสุภาสิต” ประกอบด้วย กาเลน ภาสิตา (พูดถูกกาล) สจจา ภาสิตา (พูดคำจริง) สณหา ภาสิตา (พูดไพเราะ) อตถสณหิตา ภาสิตา (พูดสิ่งที่ก่อประโยชน์) เมตตจิตเตน ภาสิตา (พูดด้วยจิตเมตตา) เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดการสื่อสารที่ดี 3. ผลการศึกษาหลักการสื่อสารที่ดีของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน และการศึกษาหลักธรรมเพื่อการสื่อสารที่ดีในพระพุทธศาสนา สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี ชื่อ “SURANG model” ซึ่งประกอบด้วย S: Smiling with goodwill and empathy (ยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรี ใส่ใจ สุภาพ มีจิตเมตตาห่วงใย เอาใจเขามาใส่ใจเรา และพร้อมช่วยเหลือ) U: Urgency (สารที่สื่อต้องสั้น กระชับ เข้าถึงได้รวดเร็ว) R: Responsibility (รับผิดชอบ สื่อสารข้อมูลที่ผ่านการคัดกรองว่าถูกต้อง เหมาะสมกับผู้รับสาร) A: Awareness (มีสติในการกำกับตัวเอง ใส่ใจ พร้อมรับฟังอย่างตั้งใจ) N: Notify on the right time (เลือกผู้รับ

*Received August 4, 2022; Revised April 28, 2023; Accepted April 30, 2023

สาร เวลา สถานที่ ให้เหมาะสม) และ G: Giving healthy information (ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในเชิงบวก และขอความร่วมมือ)

คำสำคัญ: รูปแบบการสื่อสาร; พยาบาล; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research aimed to study: 1) to explore the context, the communication problems of nurses at Lerdsin Hospital, and good communication principles; 2) to investigate Theravada Buddhist teachings on good communication for nurses with service users; and 3) to present the communication model based on Buddhist peaceful means for nurses at Lerdsin Hospital. The study employed a qualitative research method. The data were collected through document analysis, in-depth interviews with 29 key informants, and discussion in a focus group with 9 experts. Content analysis was used to analyze the data collected.

From the study, the following results were found: 1) Both one-way and two-way communication are important tools for nurses in their job performance. In terms of the problems, they are as follows: the messengers use inappropriate verbal and nonverbal expressions, including a lack of problem analysis and systematic communication; the recipients lack listening skills; the content lacks clarity, there are no consistent guidelines for providing information, and the communication channels are insufficiently efficient, 2) In terms of good communication principles, messengers should communicate in an appropriate location, time, amount, and language. They should also be polite, empathic, smiley, communicate truthfully and usefully, and direct themselves with mindfulness. When they receive two-way communication, they should repeat it, listen carefully, and look for ways to help through content that is concise, accurate, positive, easy to understand, and relevant. A variety of timely communication channels, as well as the ability to attract and communicate appropriately with recipients, should be established. A working group should be formed to encourage positive communication, organize an effective communication system, and continuously improve communication, and 3) In terms of Theravada Buddhist teachings on good communication, it is found that “*Subhāsītavācā*” (well-spoken speech) which includes: *kālen bhāsītā* (spoken at the right time); *kacca bhāsītā* (spoken in truth); *saṇhā bhāsītā* (spoken affectionately); *atathasañhitā bhāsītā bhasita* (spoken beneficially); and *mettacitatena bhāsītā* (spoken with a mind of good-will). All of this leads to good communication. Based on the good communication principles for nurses at Lerdsin Hospital and the Buddhist teachings for good communication in Buddhism, the communication model by Buddhist peaceful means is synthesized called “SURANG Model” which includes: “S” stands for Smiling with good-will and empathy; “U” stands for Urgency in accessing the message; “R” stands for Responsibility for certifying that the message is accurate and appropriate to the recipients; “A” stands for

Awareness in directing oneself and listening attentively; “N” stands for Notifying the recipients at the right time and location; and “G” stands for Giving healthy and positive information.

Keywords: Communication Model; Nurses; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

มนุษย์มีความพิเศษแตกต่างจากสัตว์ ตรงที่มนุษย์สามารถสื่อสารโดยใช้การพูดและการเขียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม การใช้ภาษาอย่างไม่ถูกต้อง สามารถสร้างความสัมพันธ์ในเชิงลบได้ การใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร แบ่งเป็น วจนภาษา (Verbal Communication) คือ ภาษาที่ใช้ถ้อยคำ เป็นการสื่อสารโดยใช้การพูดหรือการเขียน และอวจนภาษา (Non-verbal Communication) คือ ภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำ ได้แก่ การใช้วิธีส่งสัญญาณเสียง สัญลักษณ์ และอากัปกริยาท่าทางต่างๆ ต่อมา การสื่อสารได้พัฒนาไปสู่ยุคดิจิทัล ที่เทคโนโลยีด้านการสื่อสารมีความเจริญก้าวหน้ามาก มีการสื่อสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม เว็บไซต์ หรือ อีเมล ฯ ล ฯ ทำให้การติดต่อสื่อสาร เป็นไปอย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน ช่วยให้ประหยัดเวลาและงบประมาณเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างจากไปจากการสื่อสารแบบดั้งเดิม อาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในการสื่อสารระหว่างบุคคล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเชื่อมโยง ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ให้อยู่ในช่องทางที่ตรงกัน เช่น การผสมผสานการสื่อสารสมัยใหม่กับการสื่อสารแบบดั้งเดิมเข้าด้วยกัน และพัฒนาระบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

โรงพยาบาลเลิดสิน เป็นโรงพยาบาลสังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข เป็นสถานบริการของรัฐบาลตติยภูมิ ระดับ A เปิดให้บริการทั้งผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน สาขาอายุรกรรม ศัลยกรรม ออร์โธปิดิกส์ สูติ-นรีเวชกรรม กุมารเวชกรรม จักษุ และ โสต ศอ นาสิก ร่วมกับเป็นศูนย์แพทยศาสตรศึกษาชั้นคลินิกและสถาบันร่วมผลิตแพทย์ให้กับวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ในแผนกผู้ป่วยนอก ให้บริการผู้ใช้บริการเฉลี่ย 2,500–2,800 รายต่อวัน และให้บริการผู้ป่วยที่รับไว้รักษาในโรงพยาบาล จำนวนเฉลี่ย 615 เตียง จากปริมาณผู้ใช้บริการจำนวนมาก ร่วมกับการปรับเปลี่ยนระบบการให้บริการตามสถานการณ์ เช่น การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา 2019 (COVID 19) โรงพยาบาลจึงต้องมีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เป้าหมายเพื่อความปลอดภัยของผู้ป่วยและบุคลากร

พยาบาลในฐานะที่เป็นบุคคลในทีมสุขภาพที่สำคัญ เนื่องจากเป็นผู้ที่ใช้เวลาในการดูแลผู้ป่วยมากที่สุด มีบทบาทในการประสานการดูแลให้ผู้ป่วยได้รับการดูแลแบบองค์รวม โดยใช้การสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลและรับข้อมูลทั้งกับผู้ป่วย ญาติ แพทย์ และบุคลากรอื่นๆ ภายใต้ภาระงานที่มาก และขาดแคลนบุคลากร พยาบาลจึงต้องมีทักษะการสื่อสารที่ดี โดยการเชื่อมโยงการสื่อสารสมัยใหม่กับการสื่อสารแบบดั้งเดิมเข้าด้วยกัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ พยาบาลที่ปฏิบัติงานกับผู้ใช้บริการ ใช้วิธีการสื่อสาร ดังนี้

1) การสื่อสารแบบทางเดียว (One - way Communication) โดยพยาบาลเป็นผู้ส่งข่าวสารเพียงอย่างเดียว ในรูปแบบของป้ายประกาศ บอร์ดประชาสัมพันธ์ จดหมายข่าว เอกสารแผ่นพับ เสียงตามสาย เคเบิลทีวี เป็นต้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานใหญ่จะจัดทำกันเอง มีบางส่วนที่จัดทำโดยส่วนกลาง เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายชี้หน่วยบริการ นอกจากนี้บางหน่วยมีการใช้เทคโนโลยีให้ความรู้ เช่น Application วิกิทัศน์ เป็นต้น

2) การสื่อสารแบบสองทาง (Two - way Communication) โดยพยาบาลได้ตอบกับผู้ใช้บริการ ได้แก่ การพูดคุยสื่อสารระหว่างการให้บริการ และการใช้ Line ในการสื่อสาร เช่น การแจ้งแพทย์งดออกตรวจ การเลื่อนนัด เป็นต้น โดยไม่มีผู้ดูแลแบบ Real time ในขณะที่ภาระงานและขั้นตอนการทำงานมาก อาจ

เนื่องจากไม่มีเวลาหรือมุ่งแต่ทำภาระงานให้เสร็จ ทำให้สื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ใช้บริการน้อย หรือสื่อสารเข้าใจไม่ตรงกัน นอกจากนี้การจัดระบบการเข้าใช้บริการของแต่ละหน่วยไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นไปตามทักษะส่วนตัวของผู้ปฏิบัติงาน โดยไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในเรื่องที่จะสื่อสารให้กับผู้ใช้บริการ ทำให้ผู้ใช้บริการสับสน นอกจากนี้การใช้เครื่องมือช่วยในการสื่อสารของแต่ละหน่วยยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เช่น ป้ายประชาสัมพันธ์ สื่อวิทัศน์ และสื่ออื่นๆ ขาดการเชื่อมโยงการสื่อสารระหว่างแผนก

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยพบว่า พยาบาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ใช้บริการ ช่วยป้องกันและลดความขัดแย้งในการทำงาน ทั้งระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการ และวิชาชีพอื่นกับผู้ใช้บริการ เช่น แพทย์ เป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งในโรงพยาบาลสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการสื่อสารที่ไม่ดี เริ่มตั้งแต่ตัวผู้ปฏิบัติ ระหว่างผู้ร่วมงาน ส่งผลให้ความขัดแย้งกับผู้ป่วยและญาติรุนแรงขึ้น ในด้านความขัดแย้งระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการในโรงพยาบาล จากข้อร้องเรียน ปี 2560-2564 สรุปประเด็นปัญหาหลักของภารกิจด้านการพยาบาล ได้ 2 เรื่อง ได้แก่ ระบบการให้บริการ (ร้อยละ 51, 58, 47, 39 และ 52 ตามลำดับ) และพฤติกรรมบริการ (ร้อยละ 36, 33, 41, 43 และ 34 ตามลำดับ) เกิดในแผนกผู้ป่วยนอกเป็นส่วนใหญ่ ในการแก้ปัญหากระบวนการให้บริการ โรงพยาบาลจัดระบบการนัดผู้ป่วยเป็นช่วงเวลาเพื่อลดระยะเวลารอคอย และลดความแออัดของผู้ป่วยนอก ปรับพื้นที่ห้องตรวจเพื่อให้เหมาะกับปริมาณผู้ใช้บริการ อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงบริการ นำสารสนเทศมาใช้พัฒนาระบบการบันทึกเวชระเบียน การจัดเก็บเวชระเบียน การรับยา และการพบแพทย์ผ่านระบบการแพทย์ทางไกล (Telemedicine) พร้อมจัดส่งยาถึงบ้าน โดยผู้ใช้บริการไม่ต้องเข้ามาโรงพยาบาล ทำให้ข้อร้องเรียนเรื่องระบบการให้บริการในปี 2562-2563 มีแนวโน้มลดลง แต่ในปี 2564 เพิ่มขึ้น เนื่องจากสถานการณ์รุนแรงของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ต้องปรับเปลี่ยนระบบการให้บริการเป็นอย่างมาก โดยที่ไม่สามารถสื่อสารให้ผู้ใช้บริการทราบอย่างทั่วถึง สำหรับปัญหาในด้านพฤติกรรมบริการ เมื่อวิเคราะห์เชิงลึกพบว่า พยาบาลที่เป็นบุคลากรด่านหน้าและใช้เวลาอยู่กับผู้ใช้บริการมากที่สุด ต้องมีการสื่อสารกับผู้ใช้บริการตลอดเวลา ปัญหาข้อร้องเรียนเกิดจากความไม่พึงพอใจวิธีการสื่อสารของพยาบาล ที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เนื่องจากภาระงานที่ต้องรับผิดชอบหลายด้าน และขาดทักษะในการสื่อสารกับผู้ใช้บริการ อันเป็นต้นเหตุสำคัญในการเกิดความขัดแย้งในโรงพยาบาล

กระบวนการจัดการกับความขัดแย้งในโรงพยาบาล ต้องเริ่มที่การป้องกันความขัดแย้ง โดยใช้วิธีการสื่อสารที่ดี ซึ่งพยาบาลเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องมีการสื่อสารทั้งกับพยาบาลด้วยกันและกับบุคคลอื่น ในการป้องกันความขัดแย้ง และสร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับบริการ จึงควรมีการศึกษาปัญหาและหลักการสื่อสารที่ดีจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย และศึกษาหลักธรรมในการสื่อสารที่ดี ตามแนวพระพุทธศาสนา เถรวาท ระหว่างพยาบาลและผู้ใช้บริการ เนื่องจากหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นหลักสันติธรรม จึงเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การขจัดความขัดแย้งได้ หลักธรรมที่นำไปสู่สื่อสารที่ดี ได้แก่ วาจาสุภาสิต ซึ่งมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ 1) กาเลน ภาสิตา พุดญูกาล 2) สจจา ภาสิตา พุดคำจริงหรือวาจาจริง 3) สณหา ภาสิตา พุดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน 4) อตถสยหิตา ภาสิตา คำพูดที่ประกอบไปด้วยประโยชน์ 5) เมตตจิตเตน ภาสิตา พุดด้วยจิตที่มีเมตตา

พยาบาล เป็นวิชาชีพที่ทำหน้าที่ใกล้ชิดผู้ป่วยมากที่สุด จึงรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับความทุกข์ทางด้านร่างกาย จิตสังคม และจิตวิญญาณของผู้ใช้บริการอยู่ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงาน ผู้ที่จะปฏิบัติหน้าที่พยาบาลได้ดี จึงควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต มีความเมตตาเป็นพื้นฐานของจิตใจ หลักธรรมในเรื่องวาจาสุภาสิต จะทำให้การรับและส่งสารเพื่อการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทำให้มีการรับรู้ตามความเป็นจริง มีการเห็นถูก เห็นตามความเป็นจริง ในเวลาที่เหมาะสม เพื่อการสื่อสารที่ถูกต้อง เป็น

การป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดจากความคลาดเคลื่อนของการสื่อสาร ช่วยสร้างสัมพันธภาพและความร่วมมือกับผู้ใช้บริการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติการพยาบาลของตน โดยเฉพาะผู้ที่กำลังทุกข์เพราะอาการเจ็บป่วย คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวาน มีประโยชน์ และเหมาะสมกับบริบท จะช่วยลดความทุกข์ของเขาได้

ดังนั้น จึงควรมีการศึกษารูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี เพื่อให้ได้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการตามบริบทของโรงพยาบาล นำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบ สภาพปัญหาการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน และหลักการสื่อสารที่ดี
2. เพื่อศึกษาหลักการสื่อสารที่ดีของพยาบาลกับผู้ใช้บริการ ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพยาบาล แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสาร แนวคิดเรื่องหลักธรรมเพื่อกระบวนการสื่อสาร แนวคิดเรื่องการสื่อสารตามหลักพุทธสันติวิธีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมที่สนับสนุนการสื่อสาร ในเรื่อง วาจาสุภาสิต โดยการค้นคว้า คัมภีร์พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาไทย) ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงแนวคิด หลักการ วิธีการ ประโยชน์และคุณค่าเกี่ยวกับการสื่อสารตามแนวพุทธสันติวิธี จากเอกสาร ตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หรือกลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย กลุ่มพยาบาล จำนวน 12 คน กลุ่มผู้ใช้บริการ จำนวน 8 คน กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 4 รูป/คน รวมจำนวน 29 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีโครงสร้าง ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้านความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ได้ค่าระหว่าง 0.8-1.0

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ขอนหนังสือจากหลักสูตรฯ ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัย สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญภายนอก ยื่นหนังสือขอเก็บข้อมูลในโรงพยาบาล สำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญภายใน หลังจากผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดำเนินการนัดวัน เวลา ในการสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย บันทึกภาพ เสียง และจดบันทึกข้อมูล ตามประเด็นคำถามที่ได้สัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 6 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ ทำการจัดระบบหมวดหมู่ สรุปสภาพปัญหา การสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน และหลักการสื่อสารที่ดี

ขั้นตอนที่ 7 ผู้วิจัยบูรณาการหลักการสื่อสารที่ดีและหลักวาจาสุภาสิต นำมาจัดวางรูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี หลังจากนั้น ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้แทนแต่ละด้าน จำนวน 9 ท่าน ประกอบด้วย พยาบาล ผู้ใช้บริการ แพทย์ นักวิชาการและ

ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสนา นำมาปรับปรุงออกแบบเป็น รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี “SURANG MODEL”

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหาการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน และหลักการสื่อสารที่ดี ผลการวิจัยพบว่า โรงพยาบาลเลิดสินให้บริการพยาบาลผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยในทุกสาขา พยาบาลที่ปฏิบัติงานภายใต้มาตรฐานของการประกอบวิชาชีพ ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของการพยาบาล โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือผู้ป่วย วิธีการสื่อสารมีทั้งแบบทางเดียว และการสื่อสารแบบสองทาง สภาพปัญหา การสื่อสารของพยาบาลที่พบจากการศึกษา ตามแบบจำลอง SMCR ของเบอร์โล ซึ่งผู้ส่งสารและผู้รับสารในการวิจัยนี้คือ พยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลเลิดสิน โดยพยาบาลในฐานะผู้ส่งสาร พบว่ามีการแสดงออกในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม ทางวัจนภาษา ได้แก่ พูดไม่ถูกกาลเทศะ ไม่สุภาพ ไม่ไพเราะ พูดแล้วไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการ ทางอวัจนภาษา ได้แก่ สายตา กิริยาท่าทาง น้ำเสียง ไม่เหมาะสม การมีทัศนคติเชิงลบต่อการให้บริการและต่อผู้ใช้บริการ ไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง ในวิชาชีพตัวเอง ขาดการควบคุมอารมณ์ ขาดการเอาใจเขามาใส่ใจเรา สื่อสารไม่ชัดเจน และพบเพิ่มเติมว่า พยาบาลขาดการวิเคราะห์ปัญหา การสื่อสาร และขาดการจัดระบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ ในฐานะผู้รับสารพบว่า ขาดการรับฟังที่ดี ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการไม่มีประสิทธิภาพ ด้านเนื้อหาหรือข่าวสารที่ส่งให้ผู้ใช้บริการไม่ชัดเจน และขาดการจัดทำแนวทางปฏิบัติของสารที่จะสื่อ ทำให้พยาบาลทุกคน ไม่สามารถสื่อสารให้ผู้ใช้บริการ ได้เข้าใจเหมือนกัน ร่วมกับช่องทางการสื่อสารให้กับผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ได้แก่ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร ขาดการคัดกรองสารว่าสารชนิดไหนเหมาะกับช่องทางใด สื่อบางชนิดไม่เหมาะสมกับผู้ใช้บริการ การนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ไม่เต็มศักยภาพ

หลักการสื่อสารที่ดีของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน จากการศึกษาพบว่า พยาบาลในฐานะผู้ส่งสารต้องเพิ่มพูนทักษะในการสื่อสาร โดยใช้ภาษาที่เหมาะสมกับผู้ใช้บริการ พูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพ นุ่มนวล ไพเราะ ถูกกาลเทศะ โดยเลือกพูดในสถานที่ เวลา ปริมาณเนื้อหาสาร และเลือกผู้รับสารที่เหมาะสม เรื่องที่สื่อสารต้องเป็นความจริง พูดในเชิงบวก และมีประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการ มีการใช้อวัจนภาษา ได้แก่ การแต่งกาย บุคลิก ความสุภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใส และใช้การสัมผัส ทำให้การสื่อสารระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรให้บริการด้วยจิตเมตตา ด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร พยาบาลต้องเห็นคุณค่าในวิชาชีพตนเอง มีทัศนคติเชิงบวกต่อการให้บริการ มีความอดทน อดกลั้น มีสติในการกำกับตัวเองให้รู้ว่ากำลังทำอะไรอยู่ และควรทำอย่างไรต่อไป ในส่วนของพยาบาลในฐานะผู้รับสาร ควรกำหนดช่วงเวลารับฟัง เนื่องจากภาระงานที่มากในบางช่วงเวลา มีการสื่อสารสองทางและทวนซ้ำในเรื่องสำคัญ ตอบด้วยความสุภาพ ได้แก่ การยิ้ม ส่งสายตาที่มีความเอื้ออาทร มองแบบเป็นมิตร ใช้การสัมผัส รับฟังอย่างตั้งใจ และหาทางช่วยเหลือหรือร่วมมือกับผู้ใช้บริการ ด้านเนื้อหาหรือข่าวสารที่ส่งให้ผู้ใช้บริการ ต้องสั้น กระชับ ถูกเวลา ถูกต้อง ชัดเจน ใช้ข้อความเชิงบวก โดยขอความร่วมมือ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงประเด็น เป็นสื่อสร้างเสริมสุขภาวะ ช่องทางการสื่อสารให้กับผู้ใช้บริการ ควรใช้หลายๆ วิธีรวมกันขึ้นอยู่กับผู้รับสาร เลือกสื่อ เวลา ที่ตั้ง เป็นสื่อที่คัดกรองแล้ว ดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับผู้รับสาร และมีช่องทางที่หลากหลาย ในการให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงเนื้อหาสารที่จะสื่อ สิ่งที่พบเพิ่มเติมในการศึกษา พบว่าควรมีการจัดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ควรใช้การสื่อสารเชิงรุก เพื่อป้องกันปัญหาการสื่อสารที่อาจจะเกิดขึ้น และสร้างคณะทำงานที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันหรือลดความขัดแย้งจากการสื่อสาร มีการพัฒนาด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง

ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการสื่อสาร และพัฒนาตัวพยาบาล เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาชีพและการสื่อสาร พัฒนาผู้นำในการสื่อสารที่ดี และสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักธรรมในการสื่อสารที่ดีของพยาบาลกับผู้ใช้บริการ ตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมที่ใช้ในการสื่อสารสำหรับวิชาชีพพยาบาล ผู้ศึกษาใช้หลักวาจาสุภาสิตในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่บอกแนวทางปฏิบัติของหลักการสื่อสาร ที่ดีซึ่งจะทำให้พยาบาลสามารถปฏิบัติตามได้เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 1) กาเลน ภาสิตา (พูดถูกกาล) คือ การเลือกสื่อสารในจังหวะและโอกาสที่เหมาะสม 2) สจจา ภาสิตา (พูดคำจริง) คือ การสื่อสารในเรื่องที่ถูกต้องเป็นจริง ไม่แต่งเติมหรือตัดทอนสาระสำคัญ 3) สณหา ภาสิตา (พูดไพเราะ) คือ การพูดสุภาพ ไพเราะ อ่อนหวาน ฟังรื่นหู 4) อุตถสยหิตา ภาสิตา (พูดสิ่งที่ก่อประโยชน์) คือ พูดแล้วผู้ฟังได้ประโยชน์จากสิ่งที่พูด 5) เมตตจิตเตน ภาสิตา (พูดด้วยจิตเมตตา) คือ พูดด้วยจิตใจที่มีความปรารถนาดีต่อผู้ฟัง มีความจริงใจ เอื้ออาทรต่อผู้ฟัง โดยนำหลักวาจาสุภาสิตสังเคราะห์เข้ากับหลักการสื่อสารที่ดี โดยวาจาสุภาสิต ไม่ใช่เพียงเป็นคำพูดเท่านั้น ยังหมายรวมถึงข้อความต่างๆ ที่สื่อสารออกไปด้วย ซึ่งในการสื่อสารของพยาบาล มีทั้งแบบทางเดียวและสองทาง มีการสื่อสารข้อความผ่านป้ายประกาศ บอร์ดประชาสัมพันธ์ จดหมายข่าว เอกสารแผ่นพับ และมีการใช้เทคโนโลยีให้ความรู้ เช่น Application วิดีทัศน์ ซึ่งการสื่อสารเหล่านี้สามารถใช้หลักวาจาสุภาสิตประยุกต์ใช้ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี ควรปฏิบัติตาม “SURANG MODEL” ดังนี้

S: Smiling with goodwill and empathy (ยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรีและใส่ใจ) ยิ้มแย้ม สุภาพ อ่อนโยน สบตา ท่าที่เหมาะสม จริงใจ เห็นใจ ห่วงใย หาทางช่วย เอาใจเขามาใส่ใจเรา

U: Urgency (รวดเร็ว กระชับ) สั้น กระชับ ถูกเวลา เลือกสื่อที่สื่อได้รวดเร็ว

R: Responsibility (รับผิดชอบ) ให้ข้อเท็จจริง ถูกต้อง น่าเชื่อถือ มีหลักฐานเชิงประจักษ์ สื่อข้อมูลที่คัดกรองแล้ว เปิดเผย

A: Awareness (สติ ใส่ใจ รับรู้รับฟัง) สื่อสารสองทางและทวนซ้ำ รับฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างลึกซึ้ง หาทางช่วย/ ร่วมมือ

N: Notify on the right time (แจ้งในเวลาที่เหมาะสม) กำหนดช่วงเวลารับฟัง เลือกผู้รับ เวลาสถานที่ที่เหมาะสม ถูกที่ถูกเวลา

G: Giving healthy information (ให้ข้อมูลสร้างเสริมสุขภาพ) ให้ข้อมูลที่สำคัญ เป็นประโยชน์ ดึงดูดความสนใจ เชิงบวก พูดขอความร่วมมือ แนะนำการปฏิบัติ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อสร้างเสริมสุขภาพเหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละระดับ เข้าถึงผู้รับสาร อย่างทั่วถึง เปิดเผย เข้าถึงง่าย

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี ควรปฏิบัติตาม “SURANG MODEL” ดังรูปภาพที่ 1

S	Smiling with goodwill and empathy	ยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรีและใส่ใจ
U	Urgency	รวดเร็ว กระชับ
R	Responsibility	รับผิดชอบ
A	Awareness and empathy	สติ ใส่ใจ รับรู้รับฟัง
N	Notify on the right time	แจ้งในเวลาที่เหมาะสม
G	Giving healthy information	ให้ข้อมูลสร้างเสริมสุขภาพ

Picture 1: The Communication Model Based on Buddhist Peaceful Means for Nurses at Lersin Hospital

“SURANG MODEL”

ตารางที่ 1 คำอธิบาย รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติ “SURANG MODEL”

MODEL	หลักทางจิตวิทยา	คำอธิบาย
S Smiling with goodwill and empathy ยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรีและใส่ใจ	สันทา ภาสิตา เมตตจิตเตน ภาสิตา	สุภาพอ่อนโยน ยิ้มแย้ม สบตา ทำที่เหมาะสม จริงใจ เห็นใจ ห่วงใย หาทางช่วย เอาใจเขามาใส่ใจเรา
U Urgency รวดเร็ว กระชับ	กาลน ภาสิตา	สั้น กระชับ ถูกเวลา เลือกสื่อที่สื่อได้รวดเร็ว
R Responsibility รับผิดชอบ	สจจา ภาสิตา	ให้ข้อเท็จจริง ถูกต้อง น่าเชื่อถือ มีหลักฐาน เชิงประจักษ์ สื่อข้อมูลที่คัดกรองแล้ว เปิดเผย
A Awareness สติ ใส่ใจ รับรู้รับฟัง	สันทา ภาสิตา อตุตสยหิตา ภาสิตา เมตตจิตเตน ภาสิตา	สื่อสารสองทางและทวนซ้ำ รับฟังอย่างตั้งใจ ฟังอย่างลึกซึ้ง หาทางช่วย/ ร่วมมือ
N Notify on the right time แจ้งในเวลาที่เหมาะสม	กาลน ภาสิตา	กำหนดช่วงเวลารับฟัง เลือกผู้รับ เวลา สถานที่ ให้เหมาะสม ถูกที่ถูกเวลา

G Giving healthy information

ให้ข้อมูลสร้างเสริมสุขภาพ

อดตสยหิตา ภาสิตา

ดึงดูดความสนใจ ให้ข้อมูลที่สำคัญ เป็นประโยชน์ เชิงบวก พุดขอความร่วมมือ แนะนำการปฏิบัติ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย สื่อสร้างเสริมสุขภาพ เหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละระดับ เข้าถึงผู้รับสาร อย่างทั่วถึง เปิดเผยเข้าถึงง่าย

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาการสื่อสารของพยาบาล ที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลเลิดสิน ในฐานะผู้ส่งสาร มีการแสดงออกในการสื่อสารที่ไม่เหมาะสม ทางวัจนภาษา เช่น พุดไม่สุภาพ ไม่เป็นประโยชน์ ทางอวัจนภาษา ได้แก่ สายตา กิริยาท่าทาง น้ำเสียง ไม่เหมาะสม มีทัศนคติเชิงลบต่อการให้บริการและต่อผู้ใช้บริการ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sriwichai and Limprasert (2019) พบว่า “ทักษะการสื่อสารของพยาบาลที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดระหว่างพยาบาลกับผู้ป่วย คือ การรับข้อมูลข่าวสารที่ปราศจากการลำเอียง” พยาบาลไม่เห็นคุณค่าในตัวเอง ในวิชาชีพตัวเอง ขาดการควบคุมอารมณ์ สอดคล้องกับการศึกษาของ Sheldon, Barrett and Ellington (2006) พบว่า “อารมณ์เป็นตัวแปรหลักที่ทำให้การสื่อสารยากยิ่งขึ้น” พยาบาลขาดการเอาใจเขามาใส่ใจเรา สื่อสารไม่ชัดเจน และพบเพิ่มเติมว่า ขาดการวิเคราะห์ปัญหาและการจัดระบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพ ในฐานะผู้รับสารขาดการรับฟังที่ดี ส่งผลให้การสื่อสารระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการไม่มีประสิทธิภาพ ด้านเนื้อหาหรือข่าวสารที่ส่งให้ผู้ใช้บริการไม่ชัดเจน และขาดการจัดทำแนวทางปฏิบัติของสารที่จะสื่อ ทำให้พยาบาลทุกคน ไม่สามารถสื่อสารให้ผู้ใช้บริการ ได้เข้าใจเหมือนกัน ดังเช่นการศึกษาของ Yamsuan (2014) พบว่า “การสื่อสารระหว่างพยาบาลกับพยาบาลและสหสาขาวิชาชีพ เช่น แพทย์ เกิดปัญหาด้านเนื้อหาข้อมูลที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการรักษาพยาบาล ก่อให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงตามมา” ร่วมกับช่องทางการสื่อสารให้กับผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ ขาดการคัดกรองสาร สื่อบางชนิดไม่เหมาะสมกับผู้ใช้บริการ การนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ไม่เต็มศักยภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Wattanasathien (2016) พบว่า ปัญหาการสื่อสารในองค์กรส่วนมากพบเรื่องของความไม่เข้าใจกัน การไม่สื่อสารระหว่างกัน ช่องทางการสื่อสารที่ไม่เพียงพอและการบิดเบือนของข้อมูล ข่าวสารที่เกิดขึ้นในการสื่อสารภายในองค์กร

หลักการสื่อสารที่ดีของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน พบว่า พยาบาลในฐานะผู้ส่งสาร ควรเลือกพุดในสถานที่ เวลา ปริมาณเนื้อหาสาร และเลือกผู้รับสารที่เหมาะสม สุภาพ อ่อนโยน ยิ้มแย้ม พุดในเชิงบวก ข้อมูลที่ให้ เป็นความจริงและมีประโยชน์ ใช้วัจนภาษา ได้แก่ ความสุภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใสและการสัมผัส ทำให้การสื่อสารระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรให้บริการด้วยความจริงใจ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เห็นคุณค่าในวิชาชีพ มีทัศนคติเชิงบวกต่อการให้บริการ อดทน อดกลั้น มีสติ ในการกำกับตัวเอง ให้รู้ว่กำลังทำอะไรอยู่ และควรทำอย่างไรต่อไป ในฐานะผู้รับสาร ควรกำหนดช่วงเวลา รับฟังจากภาระงานที่มากในบางช่วงเวลา สื่อสองทางและทวนซ้ำในเรื่องสำคัญ ตอบด้วยความสุภาพ ได้แก่ การยิ้ม ส่งสายตาคู่ที่มีความเอื้ออาทร มองแบบเป็นมิตร ใช้การสัมผัส รับฟังอย่างตั้งใจ และหาทางช่วยเหลือหรือร่วมมือกับผู้ใช้บริการ ด้านเนื้อหาหรือข่าวสารที่ส่งให้ผู้ใช้บริการ ต้องสั้นกระชับ ถูกเวลา ถูกต้อง ชัดเจน ใช้ข้อความเชิงบวก โดยขอความร่วมมือ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงประเด็น เป็นสื่อสร้างเสริมสุขภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ Buoloon (2017) พบว่า “ผู้มีหน้าที่จัดทำเนื้อหาของสารควรมีการพัฒนาเนื้อหาของสารให้

มีความชัดเจน มีการพัฒนารูปแบบสารให้สอดคล้องกับระดับวุฒิภาวะของผู้รับสาร บนฐานแห่งความเมตตา คือ ความปรารถนาดีต่อผู้ที่รับสาร” ช่องทางการสื่อสารให้กับผู้ใช้บริการ ควรใช้หลายๆ วิธีรวมกันขึ้นอยู่กับผู้รับสาร เลือกสื่อ เวลา ที่ตั้ง เป็นสื่อที่คัดกรองแล้ว ดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับผู้รับสาร และมีช่องทางที่หลากหลายในการให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงเนื้อหาสารที่จะสื่อ สอดคล้องกับการศึกษาของ Buoloon (2017) พบว่า “ผู้มีหน้าที่พัฒนาสื่อหรือช่องทาง ควรมีการพัฒนาสื่อให้มีประสิทธิภาพดีทั้งการใช้ภาษาและสัญลักษณ์ ให้มีความเหมาะสมกับสารที่ต้องการนำเสนอ โดยสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้รับสาร ด้วยความคิดพิจารณาอย่างรอบคอบของผู้ใช้สื่อตามแนวโยนิโสมนสิการ” ในการศึกษาพบว่าควรมีการจัดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ใช้การสื่อสารเชิงรุก เพื่อป้องกันปัญหาการสื่อสารที่อาจจะเกิดขึ้น และสร้างคณะทำงานที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันหรือลดความขัดแย้งจากการสื่อสาร พัฒนาด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการสื่อสาร และพัฒนาตัวพยาบาล เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาชีพและการสื่อสาร พัฒนาผู้นำในการสื่อสารที่ดี และสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักธรรมที่ใช้ในการสื่อสารสำหรับวิชาชีพพยาบาล ใช้หลักวาจาสุภาสิต เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่บอกแนวทางปฏิบัติของหลักการสื่อสารที่ดี ทำให้พยาบาลสามารถปฏิบัติตามได้เป็นรูปธรรม ประกอบด้วย กาเลน ภาสิตา (พูดถูกกาล) สจจา ภาสิตา (พูดความจริง) สณหา ภาสิตา (พูดไพเราะ) อุตตสยหิตา ภาสิตา (พูดสิ่งที่ก่อประโยชน์) เมตตจิตเตน ภาสิตา (พูดด้วยจิตเมตตา) โดยนำหลักวาจาสุภาสิตสังเคราะห์เข้ากับหลักการสื่อสารที่ดี โดยไม่ใช่เพียงการพูดเท่านั้น แต่เป็นการประยุกต์ใช้ในองค์ประกอบการสื่อสาร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร ข่าวนสาร ช่องทางสาร และผู้รับสาร ซึ่งในการสื่อสารของพยาบาล มีทั้งแบบทางเดียวและสองทาง การสื่อสารข้อความผ่านป้ายประกาศ บอร์ดประชาสัมพันธ์ จดหมายข่าว เอกสารแผ่นพับ และมีการใช้เทคโนโลยีให้ความรู้ เช่น Application วิดีทัศน์ การสื่อสารเหล่านี้สามารถนำหลักวาจาสุภาสิตมาใช้ให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพ ดังการวิจัยของ Sompong (2016) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารเพื่อสันติภาพในสื่อออนไลน์ตามแนวทางพุทธสันติวิธี : กรณีศึกษาเว็บไซต์หนังสือพิมพ์คมชัดลึก พบว่า “หลักการสื่อสารเพื่อสันติภาพตามแนวทางตามแนวทางพุทธสันติวิธี คือ หลักการใช้วาจาสุภาสิต มีองค์ประกอบ 5 ประการคือ เหมาะกาล จริง ไพเราะ ประสานประโยชน์ และประกอบด้วยเมตตา เป็นองค์ธรรมพื้นฐานช่วยให้นักศึกษาร่วมกันอย่างสันติสุข”

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี “SURANG MODEL” ดังนี้

S: Smiling with goodwill and empathy ยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรีและใส่ใจ

บทเริ่มต้นของการสื่อสารของพยาบาล คือ รอยยิ้ม ซึ่งไม่ใช่การยิ้มของการบริการทั่วไปหรือตามมารยาท แต่เป็นการยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรี สบตาผู้ที่เข้ามา สุภาพอ่อนโยน เป็นการแสดงไมตรีจิตว่า พยาบาลพร้อมที่จะช่วยเหลือและรับฟังผู้ใช้บริการทุกคน เป็นประตูบานแรกๆ ที่ดึงดูดความสนใจของผู้ใช้บริการ ให้รู้สึกว่ายพยาบาลเข้าถึงง่าย เป็นอวัจนภาษาที่ไพเราะ (สณหา ภาสิตา) ทำให้ผู้ใช้บริการกล้าที่จะซักถาม ร่วมมือในการรับและส่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการ การยิ้มแย้มทั้งขณะส่งและรับสาร ด้วยท่าทีสุภาพ เหมาะสมกับสถานการณ์ สื่อให้เห็นถึงความจริงใจ เห็นใจ ห่วงใย เอาใจเขามาใส่ใจเรา (เมตตจิตเตน ภาสิตา) ให้ผู้ใช้บริการรับรู้ได้ พยาบาลต้องใส่ใจผู้ใช้บริการ ให้บริการด้วยจิตเมตตา สอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพ ข้อที่ 2 พยาบาลประกอบวิชาชีพ ด้วยความเมตตา กรุณา เคารพในคุณค่าของชีวิต สุขภาพดีและความผาสุกของเพื่อนมนุษย์ (Announcement of NAT, 2003) ซึ่งโดยลักษณะวิชาชีพ ผู้ที่เลือกเรียนพยาบาลจะมีเมตตาเป็นพื้นฐาน การให้บริการด้วยจิตเมตตา เอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร ตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพตนเองว่าสามารถช่วยเหลือผู้อื่นได้ มีทัศนคติเชิงบวกต่อการ

ให้บริการ พยายามหาทางช่วยเหลือ แม้ว่าอาจจะช่วยผู้ใช้บริการไม่ได้ตามที่เขาต้องการทั้งหมด แต่ผู้ใช้บริการจะสัมผัสได้ถึงความจริงใจ รู้สึกว่าพยาบาลอยู่เคียงข้าง และยินดีที่จะร่วมมือ (เมตตจิตฺเตน ภาสิตา) ช่วยเปลี่ยนจาก “คุณ-ฉัน” มาเป็นคำว่า “เรา” ซึ่งเจตนาเป็นตัวนำ บ่งชี้ถึงลักษณะของวาจาที่มีเมตตา เมื่อผู้พูดพูดด้วยเจตนาดี มีไมตรีต่อผู้ฟัง ก็จัดว่าพูดด้วยวาจาสุภาสิต (Phrakru Niyom Jantapho, 2010) นอกจากเมตตากับผู้ใช้บริการแล้ว พยาบาลควรเมตตาต่อเพื่อนร่วมงาน ดังการศึกษาของ Yamsuan (2014) พบว่า “ปัญหาการทำงานร่วมกันของบุคลากรทางการแพทย์ของโรงพยาบาล มาจากปัจจัยภายใน ได้แก่ บุคคลที่ทำงานปราศจากความรัก ความเมตตา ให้อภัยต่อกัน ไม่มีจรรยาบรรณ ทำให้ขาดความสามัคคีปรองดองในหน่วยงาน ส่งผลกระทบต่อผู้ปฏิบัติงานและผู้ป่วย”

U: Urgency รวดเร็ว กระชับ

การสื่อสารของพยาบาล เป็นการสื่อสารเกี่ยวกับภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการ ต้องพิจารณากาลเทศะ (กาเลน ภาสิตา) เป็นสำคัญ ด้านข่าวสารที่ส่งให้ผู้ใช้บริการ เนื่องจากเนื้อหาที่มากเกินไป จะไม่ดึงดูดความสนใจและผู้รับอาจไม่สามารถจับประเด็นสำคัญได้ ร่วมด้วยปัญหาภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการที่จะส่งผลกระทบต่อ การรับรู้ หรือการสื่อสารนั้นรื้อไม่ได้ สารที่จะสื่อควรมีปริมาณที่เหมาะสม ควรสั้น กระชับ และถูกเวลา เพื่อให้ผู้ใช้บริการรับทราบประเด็นสำคัญในเวลาที่เหมาะสม สำหรับช่องทางในการสื่อสาร จะต้องพิจารณาเลือกสื่อที่ สื่อได้รวดเร็ว ช่องทางที่แสดงสื่อต้องสามารถเห็นหรือเข้าถึงได้รวดเร็ว ใช้เวลาที่จะสื่อสารเหมาะสม นอกจากนี้ พยาบาลต้องวิเคราะห์งานตนเองว่า มีสื่ออะไรที่จะช่วยให้พยาบาลพูดน้อยลง โดยผู้ใช้บริการสามารถศึกษาได้ ก่อนหรือภายหลังเข้าใช้บริการ เพื่อให้สามารถสื่อสารกับผู้ป่วยอื่นๆ ได้มากขึ้น

R: Responsibility รับผิดชอบ

จากจรรยาบรรณวิชาชีพ ที่พยาบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชนผู้ต้องการการพยาบาล และบริการสุขภาพ พึงป้องกันอันตรายต่อสุขภาพ และชีวิตของผู้ใช้บริการ รับผิดชอบในการปฏิบัติให้สังคมเกิดความ เชื่อถือไว้วางใจต่อพยาบาล และต่อวิชาชีพการพยาบาล (Announcement of NAT, 2003) เรื่องที่พยาบาล สื่อสารจึงต้องเป็นความจริง ให้ข้อเท็จจริง ข้อมูลที่ถูกต้อง (สจจ ภาสิตา) น่าเชื่อถือ มีหลักฐานเชิงประจักษ์ เปิดเผย ผ่านการคัดกรองแล้วว่าถูกต้อง และเหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละระดับ เนื่องจากผู้ใช้บริการสามารถหา ความรู้จากสื่ออื่นๆ ได้ ถ้าไม่ถูกต้องจะทำให้ขาดความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจ โดยสื่อสารให้ชัดเจน นอกจากนี้พยาบาลในฐานะผู้ส่งและรับสาร พึงรับผิดชอบต่อตนเอง เช่นเดียวกับรับผิดชอบ ต่อผู้อื่น (Announcement of NAT, 2003) จึงต้องเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาชีพและทักษะในการสื่อสาร เพื่อเป้าหมาย คือให้ผู้ป่วยปลอดภัย สอดคล้องกับการศึกษาของ Paothipchan, Pinchaleaw and Puttapitukpol (2015) ที่พบว่า “ทักษะในการสื่อสาร มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการจัดการความปลอดภัยของพยาบาลประจำการ ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ” และ McGilton, Robinson, Boscart and Spanjevic (2006) ศึกษาพบว่า พยาบาลรู้สึกใกล้ชิดกับผู้ป่วยมากขึ้นในขณะที่ได้พัฒนาทักษะการสื่อสาร และความพึงพอใจใน งานสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจในการให้บริการ ควรกล่าวคำขอโทษ แสดงความเสียใจ และหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

A: Awareness สติ ใส่ใจ รับรู้รับฟัง

การปฏิบัติงานของพยาบาล ต้องมีสติในการกำกับตัวเอง ให้รู้ที่กำลังทำอะไรอยู่ และควรทำอะไรไร ต่อไป เป็นการทำงานในสภาวะจิตที่อยู่กับปัจจุบัน สติจะกำกับให้ทำกิจกรรมต่างๆ โดยไม่วกแวก ไม่ถูก สอดแทรกด้วยอารมณ์ เพื่อลดความเสี่ยงจากการทำงานที่ขาดการจดจ่อในงาน และลดความเสี่ยงจากการ กระทบกระทั่งทางอารมณ์ระหว่างกันและกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ใช้บริการ (The Healthcare Accreditation Institute, 2018) สติจะช่วยในการควบคุมอารมณ์ตนเอง ให้มีความอดทน อดกลั้นต่อ

เหตุการณ์ต่างๆ ที่เผชิญ และสามารถสื่อสารกับผู้ใช้บริการได้อย่างสันติ สอดคล้องกับ Sheldon, Barrett, and Ellington (2006) ศึกษาการสื่อสารที่ยากลำบากในการพยาบาล พบว่า อารมณ์เป็นตัวแปรหลัก ที่ทำให้การสื่อสารยากยิ่งขึ้น และพยาบาลต้องใส่ใจ รับรู้รับฟังผู้ใช้บริการ ตระหนักว่าสิ่งที่เขาสื่อสารมาทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาเป็นสิ่งสำคัญ โดยการรับฟังอย่างตั้งใจ (อดตสยหิตา ภาสิตา) ฟังอย่างลึกซึ้งเพื่อหาความต้องการของเขา พยายามหาทางช่วยเหลือหรือร่วมมือกับผู้ใช้บริการ เพื่อแก้ปัญหาของเขา (เมตตจิตเตน ภาสิตา) ทำการสื่อสารสองทางและทวนซ้ำในเรื่องสำคัญ (สจจา ภาสิตา) เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนในการสื่อสาร ดังการศึกษาของ Na Nakorn (2019) พบว่า หลักการและวิธีการการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างองค์กร สันติสุขโดยพุทธสันติวิธี คือ การสื่อสารที่ไม่ใช้อารมณ์ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การพูดความจริงที่เป็นประโยชน์ เป็นต้น

N: Notify on the right time แจ้งในเวลาที่เหมาะสม

ในการสื่อสารของพยาบาล ต้องพิจารณากาลเทศะ (กาเลน ภาสิตา) เป็นสำคัญ เลือกเวลา สถานที่ ให้เหมาะสม เช่น รู้ว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนยังไม่ควรพูด ควรพูดนานเท่าไร ต้องคาดผลที่จะเกิดขึ้นไว้ด้วยความเหมาะสมขึ้นกับจังหวะเวลาและปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ป่วยที่ผลตรวจพบว่าเป็นมะเร็ง การสื่อสารให้ผู้ป่วยทราบก็ต้องประเมินความพร้อมของผู้ป่วย การให้ญาติมีส่วนร่วมเพื่อช่วยประคับประคองจิตใจผู้ป่วย แต่บางสถานการณ์ พยาบาลจำเป็นต้องส่งสารออกไปในเวลานั้น เพื่อประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการ แม้ว่าจะไม่เป็นที่พอใจของผู้ใช้บริการ เช่น ผู้ป่วยที่มีอาการรุนแรงหรือทรุดลง ต้องการให้ญาติทราบและตัดสินใจในการรักษา สอดคล้องกับ Phramethithammaphon (1994) กล่าวว่า “บางครั้ง บางสถานการณ์ ผู้ส่งสารอาจต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจไม่เป็นที่พอใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนอเรื่องนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อมหาชน ผู้ส่งสารอาจจะต้องกระทำหรือควรกระทำ” โดยการสื่อสารในสถานการณ์นั้นอาจต้องเลือกผู้รับสารที่เหมาะสม ซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ แม้ว่าบุคคลไม่ได้อยู่ ณ ที่นั้น แต่ก็สามารถใช้เทคโนโลยี เช่น วิดีโอคอล (Video call) ในการพูดคุยเพื่อทำความเข้าใจได้ เนื่องจากภาระงานที่มากในบางช่วงเวลา ในเรื่องทั่วไปสามารถสื่อสารหน่วยงานได้ แต่ในเรื่องเฉพาะ หรือเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน จำเป็นต้องกำหนดช่วงเวลาและสถานที่ที่จะรับฟังปัญหา หรือข้อมูลต่างๆ เพื่อหาวิธีการช่วยเหลือผู้ใช้บริการ เลือกช่องทางที่สื่อได้รวดเร็ว ใช้เวลาไม่มากเกินไป และที่แสดงสื่อเหมาะสมกับเนื้อหาและบริบทในเรื่องนั้นๆ

G: Giving healthy information ให้ข้อมูลสร้างเสริมสุขภาพ

พยาบาลต้องให้ข้อมูลที่สำคัญ เป็นประโยชน์ และน่าเชื่อถือแก่ผู้ใช้บริการ (อดตสยหิตา ภาสิตา และเมตตจิตเตน ภาสิตา) โดยสื่อสารข้อมูลที่สร้างเสริมสุขภาพ ทั้งการดูแลตนเองตามภาวะโรค การสร้างเสริมสุขภาพ แหล่งประโยชน์ต่างๆ ที่สามารถเข้าถึงได้ เพื่อการดูแลแบบองค์รวม ควรสื่อสารในเชิงบวกทั้งการพูดหรือข้อความ เป็นการขอความร่วมมือไม่ใช่บังคับ แนะนำการปฏิบัติ มีการประเมินผู้ใช้บริการ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงประเด็น ไม่ต้องตีความที่อาจทำให้คลาดเคลื่อน สอดคล้องกับการศึกษาของ Sriwichai and Limprasert (2019) พบว่า “ทักษะการสื่อสารของพยาบาลที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดระหว่างพยาบาลกับพยาบาลและพยาบาลกับสหสาขาวิชาชีพ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน” ช่องทางการสื่อสารต้องเหมาะสมกับผู้รับสารแต่ละระดับ ดึงดูดความสนใจ เปิดเผย เข้าถึงง่าย สามารถเข้าถึงผู้รับสารอย่างทั่วถึง เพื่อให้ผู้ใช้บริการทุกระดับเข้าถึงได้ จึงควรใช้หลายๆ วิธีรวมกันขึ้นอยู่กับผู้รับสาร ช่องทางที่หลากหลายจะทำให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงเนื้อหาสารที่จะสื่อ สิ่งที่พบเพิ่มเติมในการศึกษา พบว่าควรมีการจัดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ควรใช้การสื่อสารเชิงรุก เพื่อป้องกันปัญหาการสื่อสารที่อาจเกิดขึ้น และสร้างคณะทำงานที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันหรือลดความขัดแย้งจากการสื่อสาร มีการพัฒนาด้านการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการสื่อสาร และพัฒนาตัวพยาบาล เพิ่มพูนความรู้ทางวิชาชีพและการสื่อสาร พัฒนาผู้นำในการสื่อสารที่ดี

ซึ่งผู้นำในที่นี้ไม่ได้หมายถึงหัวหน้างานเท่านั้น แต่หมายถึงพยาบาลทุกๆ คน และต้องร่วมกันสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน

สรุป

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี ได้ทราบสภาพปัญหาการสื่อสารของพยาบาล หลักการสื่อสารที่ดีของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน และประยุกต์หลักธรรมในเรื่องวาจาสุภาสิต สังเคราะห์ได้ “SURANG MODEL” ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมระหว่างพยาบาลกับผู้ใช้บริการตามบริบทของโรงพยาบาล โดยพยาบาลในฐานะผู้ส่งและผู้รับสาร ต้องทำการสื่อสารด้วย การยิ้มแย้มด้วยมิตรไมตรีและใส่ใจ (Smiling with goodwill and empathy) มีความรวดเร็ว กระชับ (Urgency) รับผิดชอบ (Responsibility) ต่อสิ่งที่ส่งและต่อผู้ใช้บริการ มีสติ ใฝ่ใจ รับรู้รับฟัง (Awareness) มีการแจ้งในเวลาที่เหมาะสม (Notify on the right time) และให้ข้อมูลสร้างเสริมสุขภาพ (Giving healthy information) เพื่อประโยชน์ต่อผู้ใช้บริการ สร้างความพึงพอใจในบริการ เป็นการป้องกันและลดข้อขัดแย้งในการสื่อสารและการเข้ามาใช้บริการของโรงพยาบาล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 โรงพยาบาลควรจัดระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารขององค์กร ทั้งภายในหน่วยงาน ระหว่างหน่วยงาน และกับผู้ใช้บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ นำมาวางแผน ปรับปรุง พัฒนา รวมทั้งลงทุนในการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาช่วยในการสื่อสาร ใช้การสื่อสารเชิงรุก เพื่อป้องกันปัญหาการสื่อสารที่อาจเกิดขึ้น จัดหาพื้นที่เฉพาะสำหรับการให้ข้อมูลที่เปราะบางแก่ผู้ใช้บริการ และสร้างคณะทำงานที่ประกอบไปด้วยสหสาขาวิชาชีพให้มีส่วนร่วมในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการและการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาชีพและทักษะการสื่อสาร รวมทั้งการจัดการความขัดแย้งเมื่อเกิดปัญหา ขยายผลการใช้รูปแบบการสื่อสารของพยาบาลกับผู้ใช้บริการ ไปสู่สหสาขาวิชาชีพอื่น เพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือผู้ป่วยและบุคลากรปลอดภัย

1.2 รูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี สามารถ นำผลการศึกษานี้ เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการสื่อสารของโรงพยาบาล โดยการวิเคราะห์องค์กรทั้งระบบ พัฒนาพยาบาลผู้ส่งและผู้รับสาร เนื้อหาสาร ช่องทางสาร ออกแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดการความรู้ และการทดลองปฏิบัติ โดยให้ผู้ปฏิบัติร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมการสื่อสารที่ดีในองค์กร เป็นการพัฒนาการสื่อสารของพยาบาลกับผู้ใช้บริการ และขยายผลสู่ทีมสหสาขาวิชาชีพอื่นๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 จากรูปแบบการสื่อสารของพยาบาล โรงพยาบาลเลิดสิน โดยพุทธสันติวิธี นำสู่การปฏิบัติ โดยให้ผู้ปฏิบัติร่วมคิด ร่วมทำ และสร้างนวัตกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้การสื่อสาร มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการฝึกสติในขณะปฏิบัติงานในโรงพยาบาล การใช้สัญญาณเตือนที่เหมาะสมกับบริบทองค์กร เพื่อให้บุคลากรทำงานในสภาวะจิตที่อยู่กับปัจจุบัน และลดการกระทบกระทั่งจากอารมณ์และความเครียด

References

- Announcement of The Nurses' Association of Thailand under The Royal Patronage of Her Royal Highness Princess Srinagarindra: NAT). (2003). *Nursing Ethics, 2003 Edition*. Retrieved May 3, 2020, from http://nu.kku.ac.th/thai/images/doc/person/law_eth002.pdf
- Buoloon, F. (2017). *An Integration of Buddhist Communication for Patient of Nakornping Hospital, Chiang Mai Province*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- McGilton, K., Robinson, H. I., Boscart, V., & Spanjevic, L. (2006). Communication Enhancement: Nurse and Patient Satisfaction Outcomes in a Complex Continuing Care Facility. *Journal of Advanced Nursing*, 54(1), 35-44.
- Na Nakorn, S. (2019). *A Process of Communication for Building Peaceful Organization by Buddhist Peaceful Means*. (Doctoral Dissertation). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Paothipchan, K., Pinchaleaw, D., & Puttapitukpol, S. (2015). The Relationships Between Communication Skills, Safety Competency, and Patient Safety Management of Staff Nurses at an Autonomous University Hospital in Bangkok Metropolis. *Journal of The Police Nurse*, 4(1), 210-222.
- Phrakru NiyomJantapho. (2010). *The Application of Proverbs, as Indicated in Mangala Sutta, to the Current Thai Society Situation*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramethithammaphon. (1994). *Special Lecture at Communication Arts. Thammasat University by Dr. Saman Ngamsanit, Desirable Communication Based on Buddhism*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Sheldon, L. K., Barrett, R., & Ellington, L. (2006). Difficult Communication in Nursing. *Journal of Nursing Scholarship*, 38(2), 141-147.
- Sompong, S. (2016). *A Critical Analysis of Communication Pattern for Peace in the Online Media by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Komchadluek.Net*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Sriwichai, P., & Limprasert, K. (2019). Communication Behavior among Professional Nurses at General Hospital in Phayao Province. *Journal of Nursing and Health Care*, 37(1), 138-147.
- The Healthcare Accreditation Institute (Public Organization). (2018). *Personnel Safety Goals: SIMPLE Thailand 2018*. Nonthaburi: The Healthcare Accreditation Institute (Public Organisation).
- Wattanasathiensin, P. (2016). *Factors that Affect Communication Problems within an Organization: A Case Study of United Standard Terminal PCL*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

Yamsuan, N. (2014). *A Critical Analysis of Communication Pattern for Peace in the Online Media by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Komchadluek.Net.* (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ปรากฏในอัครคัมภีร์*

An Analytical Study of the Factors Causing Social Change that Appeared in the Aggañña Sutta

ณรงค์วรช บัญมา

Narongwas Boonma

สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Social Studies, Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand.

Corresponding Author's Email: narongwas2515@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครคัมภีร์ โดยการศึกษาเชิงเอกสาร แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สำรวจคัมภีร์พระไตรปิฎก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3) วิเคราะห์ข้อมูลตามหลักอริยสัจ 4 และ อิทัปปัจจยตา และ 4) สรุปและนำเสนอผลเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครคัมภีร์นั้นมี 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยภายนอก คือ อาหาร และความแตกต่างทางเพศของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม อาหารเป็นสิ่งเร้าภายนอกอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อาหารกับกายภาพของมนุษย์มีความสัมพันธ์กัน 2) ปัจจัยภายใน คือ อวิชชาที่แทรกซึมอยู่ในจิตของมนุษย์ปุถุชน อันมีคุณสมบัติปิดกั้นความจริงแท้ตามธรรมชาติ พร้อมจะแสดงตัวออกมาทุกเมื่อในยามจิตอ่อนกำลังลง ปัจจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้ปัจจัยภายในตื่นขึ้นและสนองตอบ การสนองตอบของอวิชชาที่เป็นปัจจัยภายในต่อสิ่งเร้าได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทันทีอย่างไม่รอช้า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากอาหารและอวิชชาได้เปลี่ยนจากสังคมทิพย์มาเป็นสังคมปฏิบัติการ ทุกอย่างต้องลงมือทำเท่านั้นจึงจะสำเร็จได้ อาหารและอวิชชาสมประโยชน์กันในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดเรื่องราวที่ปรากฏในอัครคัมภีร์ และ แนวทางในการแก้ปัญหาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสภาพสังคมปัจจุบันนั้น ได้แก่ 1) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น คนในสังคมนั้นๆ ต้องหันหน้าเข้าหากันเพื่อแสวงหาทางออก 2) คนในสังคมนั้นๆ ต้องสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเอง และ 3) คนในสังคมนั้นๆ ทุกคนต้องตระหนักและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมจรรยาอย่างเคร่งครัดเพื่อความสุขของสังคม

คำสำคัญ: อัครคัมภีร์; ปัจจัย; การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Abstract

The purpose of this research is to analyze and study the factors causing social change that appeared in the Aggañña Sutta by documentary research. The research was divided into

*Received June 22, 2021; Revised May 23, 2022; Accepted April 28, 2023

4 steps: 1) surveying primary document, the Tipitaka and secondary related documents and researches, 2) study the content that appears in the Aggañña Sutta along with documents and related research in details, 3) data were analyzed by using the conceptual framework of the Four Noble Truths and Ithappajjayata, and 4) a summary and descriptive presentation based on research objectives.

The results showed, there are two main factors causing social change in the Aggañña Sutta, namely 1) external factors: food and gender differences of human beings living in society, food is an external stimulus that is the natural environment, food and the human body are related and 2) the intrinsic factor is ignorance that permeates the human mind which has the ability to hide the truth of nature ready to show himself at any time when his mental weakening, external factors act as a stimulus for internal factors to awaken and respond. The response of the intrinsic ignorance to the stimulus is food, the extrinsic factor has resulted in changes immediately and without delay. The social change caused by food and ignorance has changed from a spiritual society to an operating society, everything must be done in order to be successful. Thus, the food and ignorance were beneficial in causing social change throughout the stories that appeared in the Aggañña Sutta. The approaches to solving the problems that can be used to solve the problems of the present society are as follows: 1) when problems arise; people in that society must face each other to find a solution; 2) people in that society must create agreements for coexistence; and 3) ethical principles that everyone must be aware of and strictly adhere to for the welfare of the society.

Keywords: Aggañña Sutta; Factors; Social Change

บทนำ

สภาพสังคมโลกปัจจุบัน มีลักษณะที่เปิดกว้างมากขึ้นในทุกมิติ การเชื่อมต่อกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมก็ทำได้ง่ายขึ้น สภาพของโลกปัจจุบันจึงมีลักษณะเป็นเครือข่าย ที่เรียกว่า “โซเชียลเน็ตเวิร์ก” (The Social Network) กระแสแห่งสายธารของโซเชียลเน็ตเวิร์กทำให้รู้สึกว่าการโลกเล็กลงและแคบลงอย่างเห็นได้ชัด ความเจริญแบบก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศได้นำพาให้สังคมตกอยู่ในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว จนปรับตัวแทบไม่ทัน และได้เผชิญกับภาวะวิกฤติต่างๆ ในหลายด้าน แม้วิกฤติในแต่ละด้านจะได้มีการดำเนินการแก้ไขเป็นระยะๆ แต่วิกฤติด้านใหม่ๆ ก็เกิดขึ้นเพิ่มอย่างไม่ลดละ เช่นเดียวกัน วิกฤติต่างๆ เหล่านั้นที่เกิดขึ้นล้วนแต่โยงใยถึงกันเป็นลูกโซ่ เป็นปัจจัยเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อสังคมเกิดวิกฤติหนึ่ง ก็จะส่งผลให้เกิดวิกฤติอื่นๆ ตามมา เช่น สถานการณ์ของสังคมโลกตอนนี้กำลังเกิดวิกฤติโรคภัยแพร่ระบาดอย่างต่อเนื่องและรุนแรง ซึ่งยังไม่สามารถควบคุมและป้องกันได้แบบเบ็ดเสร็จ จากวิกฤติดังกล่าวนี้ส่งผลให้เกิดวิกฤติด้านเศรษฐกิจ และวิกฤติเศรษฐกิจก็ส่งผลให้เกิดวิกฤติทางสังคม เช่น คนตกงานมากขึ้น ข้าวยากหามาแพง ค่าครองชีพก็สูง ประชาชนอดอยาก คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น และอาชญากรรมก็เพิ่มมากขึ้น สภาพสังคมปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงส่งต่อกันไปเป็นทอดๆ เหมือนโดมิโนตามเหตุปัจจัย

ด้วยสภาพสังคมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น มีสภาพที่กำลังดำเนินไปตามหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัยอย่างมีระบบ ระเบียบ แบบ

แผน และมีทิศทางที่แน่นอน ซึ่งท่าน Phra Wisatchana Warapanyo (PongAdit). (2016) ได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอิทัปปัจจยตาในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ และพบว่า ในโลกนี้มีหลักสำคัญคือ “สรรพสิ่งล้วนแต่เป็นเหตุปัจจัยอิงอาศัยกันและกันในฐานะที่สิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุและอีกสิ่งหนึ่งเป็นผล” ดังประโยคที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับไปตามด้วย” และกระบวนการทำงานของอิทัปปัจจยตานี้จะมีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ 1) อิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นสิ่งที่ป็นต้นเหตุ 2) อิทัปปัจจยตาในฐานะที่เป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างความเป็นต้นเหตุและความเป็นผล และ 3) อิทัปปัจจยตาในฐานะเป็นสิ่งที่ป็นผล นอกจากจะพบว่าสรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนแต่อิงอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้น ยังพบว่า สรรพสิ่งมีกระบวนการดำเนินไปตามเหตุปัจจัยภายใต้กฎเกณฑ์ของหลักอิทัปปัจจยตาคือสรรพสิ่งมีความสัมพันธ์กันเชื่อมโยงกันระหว่างเหตุและผล

จากสภาพสังคมปัจจุบันดังกล่าวมาแล้วนั้น ทำให้เกิดข้อคำถามต่อมนุษยโลกว่า “สังคมมนุษย์โลกที่ได้เดินทางมาตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปัจจุบันมีสภาพความเป็นมาอย่างไรบ้าง ปัญหาที่พบในปัจจุบันเคยเกิดขึ้นในอดีตไหม และอะไรเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของมนุษยโลกที่ผ่านมามีภาวะวิกฤติต่างๆ ในอดีตมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีวิธีการแก้ไขกันอย่างไร ต่อข้อคำถามที่เกิดขึ้นนั้น ได้ค้นพบว่าพระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเชื่อกันว่าเป็นพระสูตรที่ได้อธิบายถึงกำเนิดโลก ความเป็นไปของโลก หรือเป็นพระสูตรที่ได้แสดงถึงวิวัฒนาการของโลก การกล่าวถึงเนื้อหาของพระสูตรดังกล่าวนี้มักจะเป็นไปในทำนองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และพระสูตรที่กล่าวถึงนั้น ชื่อว่า “อัครัญญสูตร” (Thai Tipitaka: 11/51-72/71-88) โดยชื่อของพระสูตรมีความหมายว่า “พระสูตรชั้นเลิศ” เป็นพระสูตรที่คนทั่วไปควรรู้หรือพึงรู้เป็นอันดับแรก เป็นพระสูตรที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่เรียกว่า “พระไตรปิฎก” พระสูตรนี้ได้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก เล่มที่ 11 และอยู่ในกลุ่มของพระสูตรตันตปิฎก เล่มที่ 3 ทีฆนิกาย ปาฏิภวรรค มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการประเด็นปัญหาที่เกิดความสงสัยคือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Phra Ratchaworamuni, 1984) และอะไรเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอัครัญญสูตรนั้น

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครัญญสูตรเพื่อทราบถึงสภาพสังคม ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พร้อมกับวิธีการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงนั้นอย่างไร เพื่อทราบแนวทางในการแก้ปัญหาของสภาพสังคมในพระสูตรนั้น และเพื่อประโยชน์ต่อการนำแนวทางดังกล่าวนี้มาบูรณาการประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ปัญหาในสภาพสังคมปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครัญญสูตร
2. เพื่อทราบแนวทางในการแก้ปัญหาที่ปรากฏในอัครัญญสูตรและนำแนวทางนั้นไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาในสภาพสังคมปัจจุบันต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยวรรณกรรมเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในอัครัญญสูตรในคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ ในประเด็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครัญญสูตร เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (documentary

research) และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สืบหาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ 1) คัมภีร์พระไตรปิฎกโดยเจาะจงไปที่พระไตรปิฎกเล่มที่ 11 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 3 ของตระกูลพระสุตตันตปิฎก และ 2) เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในวรรณกรรมเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์จากคัมภีร์พระไตรปิฎกพร้อมด้วยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในวรรณกรรมเรื่องเล่าที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์อย่างละเอียด

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยกรอบแนวคิดอริยสัจ 4 ค้นหาเหตุที่ก่อให้เกิดผลอันประจักษ์อยู่นั้นเป็นลำดับขั้นลงไปเพื่อค้นหาต้นเหตุที่ก่อให้เกิดผลต่างๆ ตามหลักอิทัปปิจจยตาที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องกันมาอย่างเป็นเหตุและผล

ขั้นตอนที่ 4 สรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครคัมภีร์นั้น พบว่ามี 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยภายนอก และ 2) ปัจจัยภายใน รายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อาหารที่เป็นสิ่งเร้าภายนอก อันมีอยู่ตามสภาพแวดล้อมอันเป็นบริบทแห่งธรรมชาติ และความแตกต่างทางเพศของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยเริ่มแรกโลกและจักรวาลมีลักษณะบริสุทธิ์ สิ่งแวดล้อมมีสภาพเป็นธรรมชาติ (State of Nature) กลิ่นสีของจันดรินได้เป็นสิ่งเร้าภายนอกที่กระตุ้นให้มนุษย์แสดงตัวตนที่แท้จริงออกมา มนุษย์ทนต่อสิ่งเร้าคือจันดรินไม่ได้ จึงทำให้มนุษย์ต้องสนองตอบต่อการบ่งการของอำนาจฝ่ายต่ำที่แทรกซึมอยู่หรือฝังอยู่ภายในจิตด้วยการลุ่มหลงจันดรินนั้น สุดท้ายติดใจในรสจันดรินนั้น และได้ทานจันดรินนั้นเป็นอาหาร จันดรินเป็นอาหารหยาบจึงได้ส่งผลให้ร่างกายที่เคยโปร่งแสงหยาบไปด้วย สิ่งที่เป็นทิพย์ก็หายไป อับแสง ที่เคยเหาะได้ก็เหาะไม่ได้แล้ว ด้วยสภาวะความเป็นทิพย์ได้หมดไป ร่างกายก็หยาบอับแสง เหาะไปไหนต่อไหนไม่ได้อีกแล้ว จึงจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันมีลักษณะเป็นสังคม เป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมทิพย์มาเป็นสังคมลงมือทำ แม้ว่าอาหารจะยังเกิดขึ้นให้อยู่ตามธรรมชาติ แต่ต้องลงมือไปเก็บเกี่ยวและออกกำลังงาน ปัจจัยเลี้ยงชีพขั้นพื้นฐานคืออาหารนั้นยังเป็นส่วนกลางและมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน ยังไม่มีความจำเป็นต้องสะสมทรัพย์สินส่วนบุคคลก็ยังไม่มียาภรณ์ที่มีอยู่จึงยังเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนรวม ยังมีความดีพร้อม แต่มนุษย์เหล่านั้นต้องสูญเสียความดีไป เมื่อมีความแตกต่างกันเกิดขึ้นด้านผิวพรรณอันมีสาเหตุมาจากการทานอาหารที่ต่างกัน ความแตกต่างกันนั้นเป็นเหตุแห่งการอ้างว่าใครดีกว่าใครเกิดการยกตนข่มท่าน อกุศลกรรมเกิดขึ้นในกาย วาจา และใจ มีมานะทิฎฐิ ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน การที่มนุษย์ได้แสดงพฤติกรรมเหยียดสีผิวกันนั้น ก็เป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามอาหารไปโดยปริยาย ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจคืออาหารในสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย กล่าวคือ เปลี่ยนจากจันดรินไปเป็นสะเก็ดดิน จากสะเก็ดดินไปเป็นเครื่องดิน จากเครื่องดินไปเป็นข้าวสาลี การเปลี่ยนแปลงทุกครั้ง อาหารก็จะหยาบขึ้นเรื่อยๆ และที่สำคัญอาหารนี้จะส่งผลต่อความหยาบของร่างกายรวมถึงจิตใจด้วย อาหารคือข้าวสาลีเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างทางเพศแยกออกเป็นเพศชายและเพศหญิงที่ชัดเจน ความแตกต่างทางเพศนำไปสู่การเพ่งมองในสิ่งที่ตนไม่มีระหว่างทั้ง 2 เพศ ก่อให้เกิดการเสพเมถุนธรรม จนติดในรสกาม หมกหมุ่นในเมถุนธรรมจนลืมวันเวลา ทำให้เกียจคร้าน นำไปสู่การสะสมอาหาร พฤติกรรมการเห็นแก่ตัวได้แสดงตัวออกมาอย่างเต็มรูปแบบ อันเป็นเหตุนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆ เป็นลูกโซ่โยงใยกันไป ดังนั้น จึงพบว่า สิ่งเร้าภายนอกในบริบททางสังคมอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติได้แก่อาหารที่เป็นปัจจัยภายนอกได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเริ่มตั้งแต่ผิวพรรณ

ของผู้ทานอันเป็นเหตุให้เกิดการเหยียดสีผิวกัน จนสุดท้ายก่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงแปลงทางสังคมด้านเศรษฐกิจ คืออาหารอย่างชัดเจน กล่าวคืออาหารเกิดขึ้นใหม่แทนที่อาหารเดิม อาหารกับกายภาพจึงมีความสัมพันธ์กัน และเป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด

2. ปัจจัยภายใน คือ อวิชชาที่แทรกซึมอยู่ในจิตของมนุษย์ โดยอวิชชานี้มีคุณสมบัติปิดกั้นความจริงแท้ตามธรรมชาติ ในยามจิตอ่อนแออวิชชาจะได้ช่อง เมื่อตัวความไม่รู้ความจริงแท้ได้ช่องจะปรากฏตัวขึ้นในรูปของความอยากที่เรียกว่า “ตัณหา” ไม่ว่าจะเป็นความอยากในกลิ่น (คันธตัณหา) ทนต่อกลิ่นหอมเย้ายวนของจวนดินไม้ได้ ความอยากในรส (รสตัณหา) อยากลิ้มอยากลองรสของจวนดินนั้น ความอยากในรูป (รูปตัณหา) หลงใหลในรูปที่ตนเห็นอยากในโณภูมัพพะ (ความรู้สึทางกายสัมผัส) เกิดการเสพคือการทานจวนดินลงไป เป็นเหตุให้กายหยาบ อับแสง ไปเองในอากาศไม่ได้ จึงจำเป็นต้องอยู่กับที่และอยู่รวมกันเป็นสังคม มีจวนดินเป็นอาหาร เกิดเป็นวิถีใหม่ในการดำรงชีพ

ปัจจัยภายในที่เป็นตัวจิตนั้นสามารถฝึกหัดขัดเกลาและพัฒนาเพื่อให้ปรสติดคือกิเลสอ่อนกำลังลงและหมดสิ้นไปได้ ซึ่งจะต่างจากปัจจัยภายนอกที่ควบคุมยากและไม่เป็นไปตามอำนาจแห่งเรา ถึงอย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าปัจจัยภายในกับภายนอกไม่รวมมือกัน ซึ่งพบว่าช่วงระยะแรกๆ อาหารคือเศรษฐกิจเป็นของส่วนกลาง ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ใด ไปเอาเข้า เที่ยง เย็น ก็ได้เข้า เที่ยง เย็น ไม่มีใครสะสมอาหาร จึงไม่มีการขาดแคลน ต่อมาเกิดการสะสมเอาส่วนเกิน เกิดความอยากที่เกินพอดี เรียกว่าความโลภ ความอยากก็ดี (ตัณหา) ความโลภก็ดี (โลภะ) ได้เป็นเหตุให้เกิดความเห็นแก่ตัว ความเกียจคร้าน การสะสมกักตุนอาหารส่วนเกิน พร้อมกันนั้นมนุษย์ก็เลียนแบบกัน เห็นคนอื่นทำ เราก็กทำตาม เมื่อกักตุนอาหารส่วนเกินมากๆ เป็นเหตุให้เกิดความขาดแคลน เมื่อขาดแคลน สังคมก็เดือดร้อน เพราะจะมีคนที่ไม่ได้อาหาร ทำให้เกิดความเดือดร้อน วุ่นวาย ทำให้ต้องประชุมและแบ่งเขตอาหารกัน การปันเขตแดนจึงเกิดขึ้น แม้กระนั้นก็ยังมีความขัดแย้งกันอยู่ ความไม่รู้จักพอในสิ่งที่ตนมี ก็ทำให้เกิดการลักขโมย จนเป็นเหตุให้สังคมปั่นป่วนระส่ำระสาย ผู้อาวุโสได้เชิญสมาชิกมาประชุมกันเพื่อทบทวนเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นและเพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา การหารือได้เกิดความพอใจในข้อตกลงร่วมกัน โดยมีข้อตกลงร่วมกันในการที่จะหาคนที่รู้ปรังหน้าตาบุคลิกภาพที่ดี น่าเชื่อถือ น่ายำเกรง เป็นตัวแทนมาทำหน้าที่จัดปัดเป่าความระส่ำระสายในสังคมนั้น จึงมีผู้ปกครองโดยให้อำนาจแก่ผู้ปกครองนั้นสามารถที่จะลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่เป็นต้นเหตุแห่งความระส่ำระสายนั้นได้ ผู้ที่ได้รับเลือกนี้มีฐานะเป็นหัวหน้าสังคม ได้รับมอบอำนาจจากมหาชนให้เป็นผู้ปกป้องคุ้มครองชีวิต และทรัพย์สินของมหาชน เป็นผู้ตัดสินในกรณีที่มีความขัดแย้งในสังคม หน้าที่หลักที่สำคัญที่สุด คือ การลงโทษผู้กระทำความผิด เป็นตำแหน่งมหาชนสมมติขึ้น จึงเรียกชนกลุ่มนี้ว่า “มหาชนสมมติ” และชนกลุ่มนี้ก็ต้องทำให้มหาชนพึงพอใจ จึงได้เรียกว่า “ราชา” เป็นที่รวมใจของมหาชน และได้ชื่อว่า “กษัตริย์” เพราะเป็นผู้ตัดสินแบ่งปันข้อพิพาทที่เกิดจากการทะเลาะกันเรื่องพืชผลการเกษตร ต่อมาเมื่อมีงานมากขึ้นก็ได้มีการแบ่งหน้าที่กันเพื่อช่วยกันทำงาน จึงได้เกิดมีระบอบวรรณะขึ้น ดังนั้น ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในอัครคณสูตรนั้นอันเป็นปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในดังกล่าวมา

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตามตำนานที่ปรากฏในอัครคณสูตร ทำให้ได้พบแนวทางในการแก้ปัญหาทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรนั้นก็คือ 1) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคม คนที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ต้องประชุมกัน หารือกัน หรือพูดคุยกันเพื่อแสวงหาแนวทางร่วมกันในการแก้ปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในสังคมของตน 2) ต้องสร้างหลักเกณฑ์บางอย่างที่เป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อเป็นหลักปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกันในสังคม และ 3) หลักศีลธรรมจรรยาที่ไม่ได้ตกลงกันไว้ตามข้อ 2 ทุกคนต้องตระหนักรู้และปฏิบัติด้วยความรู้สำนึกว่าถ้าละเลยไม่ตั้งตนอยู่ในหลักศีลธรรมจรรยาแล้ว ผลที่เกิดขึ้นนอกจากจะนำความเสื่อมเสียมาสู่ตนแล้วยังจะส่งผลกระทบต่อคนอื่นหรือสังคมรอบข้างอีกด้วย

หลักการแก้ปัญหาทางสังคมที่ชนชาวอัครัญสูตรได้ใช้แก้ปัญหาแล้วนั้น นับว่าได้ผลดีเยี่ยมทำให้สังคมขณะนั้นเกิดความสงบสุข และพบว่าในเวลาต่อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะรู้หรือไม่รู้ก็ตามกับเรื่องราวที่ปรากฏในอัครัญสูตรนั้น สังคมมนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ทุกครั้งที่มมีปัญหาทางสังคมในทุกระดับชั้นการแก้ปัญหา นั้นสุดท้ายได้จบลงด้วยการพูดคุยกัน และตกลงกันสร้างกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันขึ้นมาที่อาจเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย เป็นต้น รวมไปถึงการตกลงกันในเรื่องให้มีตัวแทนให้การทำหน้าที่ดูแลสังคมแทนคนส่วนใหญ่ ซึ่งเห็นได้ว่าสังคมโลกปัจจุบันได้ให้การยอมรับการปกครองในลักษณะดังกล่าวนี้ที่เรียกว่า “การปกครองแบบประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน” (representative democracy) ถึงอย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่สังคมปัจจุบันยังย่อหย่อนอยู่คือหลักศีลธรรมจรรยาที่ทุกคนต้องตระหนักรู้และให้ความสำคัญในการปฏิบัติอยู่เสมอ อันเนื่องจากหลักศีลธรรมจรรยานั้น แม้จะไม่ได้บังคับให้คนหนึ่งผู้ใดต้องปฏิบัติโดยตรงก็ตาม แต่นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นมนุษย์ทั้งในแง่ของปัจเจกชนหรือการอยู่ร่วมกันในสังคมในทุกยุคสมัยร่วมไปถึงสภาพสังคมปัจจุบันด้วย แนวทางการแก้ปัญหาสภาพสังคมที่ปรากฏในอัครัญสูตรนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสภาพสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดีและต้องนำมาใช้แก้ปัญหาทั้ง 3 ข้ออย่างมีคุณภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครัญสูตร พบว่าอาหารนั้นมีผลต่อร่างกาย มีผลต่อผิวพรรณ การดำเนินชีวิตพรณของกันและกันก็เท่ากับดำเนินอาหารที่ทานเข้าไปนั้น ความเป็นคนที่มีผิวพรรณที่งดงามเป็นเหตุให้มีมานะทิฐิ แบ่งแยกเราแยกเขา หยิงยโส ยกตนข่มท่าน ทั้งๆ ที่ทุกคนก็ทานอาหารเหมือนกัน แม้จะมีผิวพรรณที่ต่างกันก็ไม่เป็นเหตุที่จะมาถือ มานะทิฐิยกตนข่มท่านเช่นนั้น อีกนัยหนึ่งพบว่าอาหารที่มนุษย์ทานเข้าไปนั้นมีผลต่อทัศนคติและมีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมที่แสดงออกมา ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าอาหารจะหายไปสักกี่ครั้งก็หนก็จะมีอาหารอีกประเภทหนึ่งมาชดเชยเสมอ แต่การชดเชยนั้นคุณภาพอาหารอาจจะลดล้นลงมาจากเดิมทุกครั้งไป แสดงว่าสัตว์เหล่านั้นมีบุญเก่าอยู่มาก ถึงอย่างไรก็ตามแต่ก็เหมือนนับถอยหลังคือบุญจะน้อยลงไปเรื่อยๆ และอาหารจะหายาบลไปเรื่อยๆ

อาหารเท่ากับเศรษฐกิจ ทุกครั้งที่มีการทะเลาะกันเรื่องผิวพรรณเหยียดสีผิวกันด้วยมานะทิฐิ อาหารที่กินอยู่ ก็จะหายไป ขณะเดียวกันอาหารที่ตื้นน้อยกว่าเดิมก็จะเกิดขึ้นมาแทนที่ ก็เท่ากับว่าทุกครั้งที่มีสัตว์ทะเลาะกันก็จะทำให้เศรษฐกิจตกต่ำแย่ลงไปเรื่อยๆ ตามลำดับ โดยเฉพาะการทะเลาะแบ่งแยกเป็นเขาเป็นเรา เป็นพรรคเป็นพวก นั้นพวกเขานี้พวกเรา สภาพสังคมของสัตว์ทั้งหลายดังที่กล่าวมาจะพบว่า “เศรษฐกิจจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับที่อยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียม ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามซึ่งกันและกัน เพราะมนุษยชาติมีต้นกำเนิดเหมือนกันมีความเท่าเทียมกัน” การดำเนินดีเดียวกันเพียงเพราะรูปร่างหน้าตาอันเป็นรูปธรรม หาได้เป็นสาระสำคัญในการอยู่ร่วมกันไม่ จึงไปสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน” ถึงแม้กระนั้นมนุษย์ก็พยายามที่จะข่มกันและกัน

นอกเหนือจากนั้นยังพบว่าอาหารคือข้าวสาสน์นั้นยังเป็นอาหารที่ไปกระตุ้นให้เพศชายเพศหญิงเกิดความสนใจกัน เพ่งดูกันและกันอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนจนทำให้เกิดความรู้สึกกำหนดขึ้น เกิดความเร้าร้อนในกายในจิต กระสับกระส่าย จนเป็นเหตุให้สัตว์เหล่านั้นต้องเสพเมถุนธรรมกัน อาการเช่นนี้เบื้องต้นเกิดขึ้นเพียงบางคนเท่านั้น แต่เมื่อสัตว์อื่นเห็นเข้าต่างก็ตกใจเมื่อเห็นสัตว์บางพวกกำลังเสพเมถุนธรรมอยู่ จึงขวางปาสิ่งของใส่พร้อมทั้งกล่าวคำสาปแช่งและด่าด้วยถ้อยคำต่างๆ นานา แม้ว่าช่วงระยะแรกการเสพเมถุนธรรมไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมก็ตาม แต่ด้วยอำนาจแห่งรศกามที่เกิดจากการเสพเมถุนธรรมทำให้คนลุ่มหลง

หมกมุ่นและเกิดความเกียจคร้าน สุดท้ายก็หาทางออกด้วยการสะสมอาหาร การสะสมอาหารนั้นเมื่อได้ทำแล้ว ก็ได้สะสมมากยิ่งขึ้นไปอีก ยิ่งสะสมได้นานวันเท่าไรก็ยิ่งทำให้ความเกียจคร้านพอกพูนมากขึ้นเท่านั้น พฤติกรรมเช่นนี้เป็นเหตุให้เศรษฐกิจไม่ปกติ ข้าวสาละเกิดขึ้นเป็นหย่อมๆ มีความพร้อมเกิดขึ้นไม่ดีเหมือนดังเดิม การที่ข้าวสาละเกิดขึ้นเป็นหย่อมๆ นั้น ทำให้การเก็บเกี่ยวของสัตว์ทั้งหลายเกิดปัญหา สัตว์ที่มาเก็บเกี่ยวก่อนก็ได้ก่อน ส่วนสัตว์ที่มาทีหลังก็จะไม่ได้ ทำให้เกิดความเดือดร้อน เป็นเหตุให้มีการต้องประชุมกันเพื่อปักปันเขตแดนแบ่งพื้นที่เก็บเกี่ยวข้าวสาละ ด้วยปรารถนาเหตุพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมนั้นว่าประพฤติดาปอกุศลธรรมเรื่อยมาจนมาถึงบัดนี้ เราจึงจำเป็นต้องแก้ปัญหาแบบนี้ จากการสังเกตพบว่าการปักปันเขตแดนอาหารหรือเศรษฐกิจนั้นได้เกิดขึ้นตั้งแต่บัดนั้น

แนวทางในการแก้ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์และสามารถนำแนวทางนั้นไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสภาพสังคมปัจจุบันนี้ได้แก่ 1) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น คนในสังคมที่ปัญหาเกิดขึ้นนั้นต้องหันหน้าเข้าหากัน หรือกันเพื่อแสวงหาทางออก 2) คนในสังคมต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ข้อตกลงดังกล่าวนี้รวมไปถึงรูปแบบการปกครองของสังคมนั้นๆ ด้วย และ 3) หลักศีลธรรมจรรยาที่ไม่ได้เกิดจากการตกลงกันตามข้อ 2 แต่ทุกคนต้องตระหนักและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของสังคม

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏในอัครคัมภีร์ โดยใช้กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ตามหลักอริยสัจ 4 อันเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ด้วยการมองย้อนกลับจากผลไปหาเหตุ ทำให้พบปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลักๆ 2 ปัจจัยด้วยกัน ได้แก่ (1) ปัจจัยภายนอก และ (2) ปัจจัยภายใน ซึ่งมีรายละเอียดการอภิปรายผล ดังนี้

1. ปัจจัยภายนอก อันเป็นสิ่งเร้าที่ปรากฏอยู่ในบริบทของสังคมที่อาจเรียกว่าสิ่งแวดล้อม สิ่งเร้าภายนอกที่ปรากฏชัดมาก คือ “อาหาร” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยว่าอาหารนั้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายมาก เป็นเครื่องกระตุ้นความกำหนด เป็นช่องทางให้เกิดตัณหา อาหารจึงเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่สำคัญมาก สิ่งเร้าภายนอกในที่นี้หมายถึงคือ รูป เสียง กลิ่น รส และ โผฏฐัพพะ เป็นเบญจกามคุณ และอายตนะภายนอกที่สำคัญ อันเป็นบ่อเกิดแห่งราคะความกำหนด สอดคล้องกับ ปุตตมังสสูตร (Thai Tipitaka: 16/240/108) ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอาหาร 4 อย่าง ได้แก่ (1) กวฬิงการาหาร อาหารคือคำข้าวเป็นอาหารสามัญที่กลืนกินดูดซึมเข้าไป หล่อเลี้ยงร่างกาย เมื่อกำหนดรู้กฬิงการาหารได้แล้วก็ป็นอันกำหนดรู้ราคะที่เกิดจากเบญจกามคุณได้ด้วย (2) ผัสสาหาร อาหารคือผัสสะ ได้แก่ การบรรจบแห่งอายตนะภายใน อายตนะภายนอก และวิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา พร้อมทั้งเจตสิกทั้งหลายที่จะเกิดตามมา เมื่อกำหนดรู้ผัสสาหารได้แล้วก็ป็นอันกำหนดรู้เวทนา 3 ได้ด้วย (3) มโนสัญเจตนาหาร อาหารคือมโนสัญเจตนา ได้แก่ ความจงใจ เป็นปัจจัยแห่งการทำ พุทธ คิด ซึ่งเรียกว่ากรรม เป็นตัวชักนำมาซึ่งภพ คือ ให้เกิดปฏิสนธิในภพทั้งหลาย เมื่อกำหนดรู้มโนสัญเจตนาหารได้แล้วก็ป็นอันกำหนดรู้ตัณหา 3 ได้ด้วย และ (4) วิญญาณาหาร อาหารคือวิญญาณ ได้แก่ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป เมื่อกำหนดรู้วิญญาณาหารได้แล้วก็ป็นอันกำหนดรู้นามรูปได้ด้วย (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2008) จะพบว่ามนุษย์ทนต่อสิ่งเร้าภายนอกไม่ได้ ความเปลี่ยนแปลงของชีวิตจึงเกิดขึ้น วิธีการดำรงชีพใหม่ก็เกิดขึ้นมีการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม กลายเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงมาจากสังคมเดิม โดยสัตว์จากอาภัสสรพรหม ได้มีสภาพหยาบจากที่เคยโปร่งแสง และ

จากที่สามารถเหาะไปไหนต่อไหนได้ตั้งใจปรารถนา ก็กลับทำอย่างเดิมไม่ได้แล้ว ต้องอยู่กับที่บนพื้นโลกใหม่ที่กำลังเจริญขึ้นจนเกิดเป็นมนุษย์คนแรกกลุ่มแรกที่อยู่บนโลกใหม่ใบนี้

อาหารเป็นปัจจัยภายนอกที่จำเป็นสำหรับมนุษย์หลังยุคทิพย์ เนื่องด้วยกายภาพของมนุษย์หลังยุคทิพย์เป็นกายภาพที่เปลี่ยนไปจากเดิม และที่สำคัญคือมนุษย์ไม่อาจจะกลับไปใช้ชีวิตทิพย์เหมือนดังเดิมได้อีกจนกว่าจะหมดอายุขัย อาหารจึงผูกขาดความจำเป็นสำหรับมนุษย์ มนุษย์จะต้องบริโภคอาหารเพื่อยังชีพให้ดำรงอยู่ในสภาพที่เรียกว่ามีชีวิตเพื่อจะได้ทำอย่างอื่นต่อไป สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of needs) ที่ได้นำเสนอในปี ค.ศ. 1943 ปรากฏในรายงานเรื่อง “A Theory of Human Motivation” โดยทฤษฎีนี้ ได้นำเสนอว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยธรรมชาติแล้วมีความพร้อมที่จะทำสิ่งที่ดี หากเขาได้รับความต้องการตามลำดับ ซึ่งแสดงไว้ในรูปของฐานพีระมิด โดยความต้องการลำดับแรกจะมีมากที่สุดเป็นความต้องการพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนขาดไม่ได้ ไปจนถึงความต้องการสูงสุดในบันไดขั้นที่ 5 โดยความต้องการขั้นแรกที่สำคัญที่สุดคืออาหารอันเป็นความต้องการด้านร่างกายหรือด้านกายภาพ (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีและพึงต้องการเพื่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอด หากมนุษย์ไม่ได้รับอย่างเพียงพอก็จะส่งผลต่อคุณภาพของร่างกายตลอดจนประสิทธิภาพของการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้ยาก ยกตัวอย่างบางประเทศในทวีปแอฟริกาที่เกิดภาวะทุพภิกขภัย ขาดแคลนอาหารเนื่องจากเกิดความขัดแย้งและสงครามกลางเมือง พลเมืองไม่ได้รับความต้องการด้านอาหารอย่างเพียงพอจึงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตโดยรวมในทุกด้าน (Maslow, 1970)

เมื่อมนุษย์มีวิถีชีวิตใหม่ที่เปลี่ยนไปจากการดำรงชีพด้วยอาหารทิพย์ มาเป็นการดำรงชีพด้วยอาหารหยาบ อาหารจึงเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญ อาหารจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานจำเป็นที่มนุษย์ขาดไม่ได้ แต่มีทั้งคุณและโทษ ขณะที่อาหารก็มีทั้งคุณและโทษตามนัยที่กล่าวมาแล้ว มนุษย์จึงควรตระหนักหรือกำหนดรู้ในคุณและโทษนั้น เพื่อควบคุมทิศทางอันเป็นผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดจากอาหารในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การแก่งแย่งอาหารกัน การเอารัดเอาเปรียบกันในเรื่องราคาหรือการกักตุน เป็นต้น ด้วยเหตุนั้น มนุษย์จึงควรสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้น เพื่อไม่เกิดปัญหาดังกล่าวนั้น สอดคล้องกับแนวคิด เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งเป็นชุดเป้าหมายการพัฒนาระดับโลกที่ได้รับการรับรองจาก 193 ประเทศสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2558 (2015) กระบวนการได้มาของการพัฒนาที่ยั่งยืนเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ได้มีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations Conference on Sustainable Development: UNCSN) ณ กรุงริโอ เดจาไนโร ประเทศบราซิล ได้ข้อสรุปเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 ข้อ โดยกำหนดความมั่นคงทางอาหาร (Food Security) นั้น เป็นเป้าหมายที่ 2 ใน 17 เป้าหมาย ได้แก่ การขจัดความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมเกษตรกรรมอย่างยั่งยืน (Zero Hunger) ความมั่นคงทางอาหารอันหมายถึงมีอาหารที่มีคุณภาพ มีคุณค่าทางโภชนาการทั้งในทางกายภาพและเศรษฐกิจ และปลอดภัย สามารถตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจเพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในปริมาณที่เพียงพอ ที่ทุกคน ในทุกฐานะสามารถเข้าถึงได้ตามความต้องการบริโภคในทุกเมื่อ ไม่ว่าจะเผชิญกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจหรือสภาพภูมิอากาศหรือไม่ (United Nations, 2016)

สำหรับไทย ก็ได้มีการนิยามความมั่นคงทางอาหารไว้อย่างเป็นทางการและสอดคล้องกับค่านิยมดังที่กล่าวไว้ข้างต้นด้วย โดยบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ. 2551 (National Food Board Act, 2008) ว่าหมายถึง

“การเข้าถึงอาหารที่มีอย่างเพียงพอสำหรับการบริโภคของประชาชนในประเทศ อาหารมีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการเหมาะสมตามความต้องการตามวัย เพื่อการมีสุขภาพที่ดี รวมทั้งการมีระบบการผลิตที่เกื้อหนุน รักษาความสมดุลของระบบนิเวศและความคงอยู่ของฐานทรัพยากรอาหารทางธรรมชาติของประเทศ ทั้งในภาวะปกติหรือเกิดภัยพิบัติ สาธารณภัย หรือการก่อการร้ายอันเกี่ยวเนื่องจากอาหาร”

จากที่ได้อภิปรายมาจะพบว่าหลังจากยุคมนุษย์ทิพย์เป็นต้นมา อาหารหายากที่เป็นปัจจัยภายนอกได้กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานในการหล่อเลี้ยงชีพที่สำคัญของมนุษย์แบบขาดไม่ได้ และอาหารนั้นก็ได้ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากมายทั้งต่อกายภาพของผู้บริโภคเองและต่อสังคมส่วนรวมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

2. ปัจจัยภายใน คือ อวิชชาที่แทรกซึมอยู่ในจิตของมนุษย์ ในยามที่จิตอ่อนแอความไม่รู้ความจริงแท้ตามธรรมชาติคืออวิชชาจะเข้าครอบงำและบ่งการให้มนุษย์กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เป็นตามอำนาจตน ซึ่งอำนาจของอวิชชาเป็นอำนาจฝ่ายต่ำ เมื่อมนุษย์กระทำการหนึ่งการใดไปตามอำนาจแห่งอวิชชา ผลของการกระทำนั้นย่อมจะยังความเห็นแก่ตัว ความขัดแย้ง ความยุ่งเหยิง และความทุกข์มาสู่สังคมมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Wisatchana Warapanyo (2007) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อวิชชาในพระสูตรตันตปิฎกที่มีผลต่อปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาในสังคมไทย พบว่าอวิชชาในคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎกคือความไม่รู้หรือสงสัย 4 ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงสภาวะของกิเลสที่มีการเกิดดับไปพร้อมกับจิตเท่านั้น แต่อวิชชายังมีความสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ในฐานะที่เป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาและเป็นที่มาของความทุกข์ และพบว่าความไม่รู้เหตุปัจจัยตามหลักปัจจุสมุปบาทเป็นจุดเริ่มต้นของอวิชชาหรือจุดเริ่มต้นของปัญหาที่มีอยู่ในสังคม ซึ่งปัญหาเหล่านั้นแต่ละปัญหามีความสัมพันธ์กันกล่าวคือปัญหาหนึ่งอาจเป็นสาเหตุของอีกปัญหาหนึ่ง ขณะที่ปัญหาหนึ่งเป็นผลกระทบจากปัญหาหนึ่ง พร้อมกันนั้นในงานวิจัยยังได้ค้นพบแนวทางในแก้ปัญหาตามแนวพระพุทธศาสนา โดยเน้นไปที่การแก้ปัญหาที่เจตคติเป็นสำคัญ เพราะว่าทุกข์หรือปัญหาทั้งหลายเกิดจากจากพฤติกรรม การกระทำของบุคคลอันอาศัยอวิชชาคือความไม่รู้เป็นรากฐาน ที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อคนและสังคมโดยรวม ซึ่งมนุษย์อาศัยกันอยู่เป็นสังคมและสังคมก็ได้มีวิวัฒนาการมาจากการกระทำของมนุษย์ สุดท้ายในงานวิจัยก็ได้สรุปว่าการประพฤติปฏิบัติส่วนตัวของแต่ละคนมิใช่เป็นสิ่งที่กำหนดชะตาชีวิตของบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบที่บุคคลจะพึงได้รับจากระบบต่างๆ ในสังคม เช่น ระบบการเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบราชการ การได้เปรียบเสียเปรียบ เป็นต้น

การศึกษาเนื้อหาในอรรถกถาสูตรนั้น ทำให้พบว่าอวิชชาความไม่รู้นั้น ได้แทรกซึมอยู่ในจิตของมนุษย์ตราบเท่าที่มนุษย์ยังไม่ได้ขัดเกลากิจใจตนหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายได้ มิใช่เพียงมีตอนที่พระพุทธศาสนาอุบัติ และก็เป็นเหตุแห่งความทุกข์ของชีวิตและความเปลี่ยนแปลงของสังคมเรื่อยมา สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Phramaha Chaluy Singgam (2003) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอวิชชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า แนวคิดเรื่องอวิชชาในปรัชญาตะวันออก มีมาก่อนพระพุทธศาสนา โดยมีฐานความคิดอยู่ที่การค้นหาสาเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ ซึ่งนักปรัชญาอินเดียส่วนใหญ่เห็นร่วมกันว่าที่มนุษย์ประสบความทุกข์ในชีวิต เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจเรื่องเทพเจ้าผู้สูงสุดไม่รู้สิ่งที่เป็นมาตา ไม่รู้เรื่องกฎแห่งกรรม และไม่รู้ระบบการปฏิบัติของชีวิตที่ถูกต้อง โดยการไม่รู้ที่ทำให้หลงผิดนี้เรียกว่า อวิชชา หรือ อวิชชา สืบเนื่องจากค้นพบว่า อวิชชาเป็นสาเหตุทำให้ชีวิตเป็นทุกข์ และก็พบว่าความทุกข์ที่เกิดจากอวิชชา จะสามารถกำจัดให้หมดสิ้นไปได้ ด้วยการอบรมฝึกฝนพัฒนาตน

ตามหลักอริยมรรคหรือไตรสิกขา คือ ผีกลั่นอบรมตนด้วยศีล พัฒนาจิตใจด้วยการบำเพ็ญสมาธิ และพัฒนาปัญญาให้สมบูรณ์ด้วยการปฏิบัติวิปัสสนา

จากที่ได้อภิปรายมา จะพบว่าอวิชชาเป็นปัจจัยภายในที่สามารถจัดได้ด้วยการฝึกหัดขัดเกลาจิต บำเพ็ญสมาธิ เจริญภาวนาจนพัฒนาปัญญาไปสู่ความดีงามอันสูงสุด ระหว่างปัจจัยภายนอกกับปัจจัยภายในดังที่กล่าวมาได้อิงอาศัยกันและกันก่อให้เกิดเป็นมนุษยโลกที่ไม่สมบูรณ์ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งต่อตัวมนุษย์เองและสังคมที่มนุษย์ดำรงชีพอยู่อย่างทรงอิทธิพล

แนวทางในการแก้ปัญหาทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรนั้นพบว่า 1) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคมคนที่อยู่ในสังคมนั้นๆ ต้องหันหน้าเข้าหากัน ประชุมกันหารือกัน หรือพูดคุยกัน 2) ต้องสร้างหลักเกณฑ์บางอย่างที่เป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อเป็นหลักปฏิบัติที่จะก่อให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกันในสังคม และ 3) หลักศีลธรรมจรรยาที่ไม่ได้ตกลงกันได้ตามข้อ 2 ทุกคนต้องตระหนักรู้และปฏิบัติอย่างไม่ละเลย หลักการแก้ปัญหาทางสังคมที่ชนชาวอัครัญสูตรได้ใช้แก้ปัญหาแล้วดังกล่าวมานั้น นับว่าได้ผลดีเยี่ยมทำให้สังคมขณะนั้นเกิดความสงบสุข และพบว่าในเวลาต่อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันไม่ว่าจะรู้หรือไม่รู้ก็ตามกับเรื่องราวที่ปรากฏในอัครัญสูตรนั้น สังคมมนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้ทุกครั้งที่มีความปัญหาทางสังคมในทุกระดับชั้นการแก้ปัญหานั้นสุดท้ายได้จบลงด้วยการพูดคุยกัน และตกลงกันสร้างกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันขึ้นมาที่อาจเรียกชื่อต่างๆ กันไป เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย เป็นต้น รวมไปถึงการตกลงกันในเรื่องการมีตัวแทนให้การทำหน้าที่ดูแลสังคมแทนคนส่วนใหญ่ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าสังคมโลกปัจจุบันได้ให้การยอมรับการปกครองในลักษณะดังกล่าวนี้นี้เรียกว่า “การปกครองแบบประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน” (representative democracy) ถึงอย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่สังคมปัจจุบันยังย่อหย่อนอยู่คือหลักศีลธรรมจรรยาที่ทุกคนต้องตระหนักรู้และให้ความสำคัญในการปฏิบัติอยู่เสมอ อันเนื่องจากหลักศีลธรรมจรรยานั้น แม้จะไม่ได้บังคับให้ผู้นั้นผู้ใดต้องปฏิบัติโดยตรงก็ตาม แต่นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นมนุษย์ทั้งในแง่ของปัจเจกชนหรือการอยู่ร่วมกันในสังคมในทุกยุคสมัยร่วมไปถึงสภาพสังคมปัจจุบันด้วย แนวทางการแก้ปัญหาสภาพสังคมที่ปรากฏในอัครัญสูตรนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาสภาพสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดีและต้องนำมาใช้แก้ปัญหาทั้ง 3 ข้ออย่างมีดุลยภาพ

สรุป

อาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญสำหรับมนุษย์ ในอัครัญสูตรนั้น พบว่าอาหารเป็นปัจจัยภายนอกที่เป็นต้นเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพ เพศสภาพของมนุษย์ และเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างเห็นได้ชัด อันเนื่องมาจากอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นของมนุษย์ที่ขาดไม่ได้สามารถที่จะเป็นต้นเหตุให้เกิดปรากฏการณ์เชิงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ตลอดเวลา ขณะที่ปัจจัยภายในคืออวิชชาซึ่งแทรกซึมอยู่ในรูปของอกุศลธรรมภายในจิตของมนุษย์อันเป็นกิเลสต้นเหตุ มานะ ทิณฺณ ได้พุ่งขึ้นมาจากภายในจิตของมนุษย์หลังจากได้พบสิ่งเร้าคืออาหารที่เป็นปัจจัยภายนอก อกุศลธรรมที่เป็นกิเลสต้นเหตุอันเป็นปัจจัยภายในได้แสดงครอบงำและบงการให้มนุษย์คิดทำไปตามอำนาจแห่งตน มนุษย์จึงได้แสดงท่าทีต่างๆ มีพฤติกรรมต่างๆ ที่เต็มไปด้วยความอยาก ความเห็นแก่ตัว เช่น อยากลิ้มอยากลอง เหยียดหยามกัน จากที่ไม่เคยทะเลาะกับใครก็ต้องชวนทะเลาะ จากที่ไม่เคยสะสมก็สะสม ตลอดถึงเกิดอาชญากรรม เป็นเหตุให้สังคมวุ่นวายอันเนื่องมาจากสมาชิกของสังคมเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เอารอดเอาเปรียบ แกร่งแย่งแข่งขัน เต็มไปด้วยความวุ่นวาย จนมนุษย์ต้องประชุมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น มนุษย์ก็คิดหาวิธีที่จะหาผู้แทนตนในการแก้ปัญหาและบริหารจัดการสังคมที่อยู่นั้นให้มีสภาพที่น่าอยู่โดยปราศจากพฤติกรรมที่ไม่น่าพึงปรารถนา ก่อให้เกิดโครงสร้างทางสังคมขึ้นที่สมัยปัจจุบันเรียกว่า “รัฐ” หลังจากมีรัฐแล้ว แม้ว่าจะไม่สามารถกลับไปสู่

ความเป็นสังคมแบบธรรมชาติที่เต็มไปด้วยอิสรภาพและเสรีภาพแบบดั้งเดิมเหมือนเก่าก่อนได้ แต่อย่างน้อยก็ต้องการให้สังคมที่อยู่นั้นมีสภาพน่าอยู่ ไม่วุ่นวายไม่แก่งแย่ง มีความยุติธรรมและความเท่าเทียม นั่นคือสิ่งที่มนุษย์โหยหาตลอดตั้งแต่นั้นมา และพบว่าปัจจัยภายนอกคืออาหาร เป็นเพียงสิ่งตอบสนองปัจจัยภายในคืออวิชชาเท่านั้น ปัจจัยภายนอกคืออาหารจึงมีความสำคัญเป็นที่ 2 รองจากปัจจัยภายในคืออวิชชา ด้วยปัจจัยภายในคืออวิชชา นั้น トラบดีก็ตามที่สัตว์ทั้งหลายยังไม่ได้บรรลุคุณธรรมขั้นสูงอันเป็นสภาวะที่เรียกว่าพระนิพพานแล้ว สัตว์เหล่านั้นไม่ว่าจะไปจุติอยู่ในภพภูมิใดก็ตามก็ยังมิมีโอกาสจะกลับแพ้ต่ออวิชชาอันเป็นปัจจัยภายในเสมอ และถ้าปราศจากปัจจัยภายในคืออวิชชาแล้ว ปัจจัยภายนอกคืออาหารก็หาได้มีความสำคัญใดๆ ไม่ต่อมนุษย์ และแนวทางในการแก้ปัญหาที่ปรากฏอยู่ในอัครคัมภีร์สูตรนั้น สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสภาพสังคมปัจจุบันได้ ได้แก่ 1) เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในสังคม ทุกคนต้องหันหน้าเข้าหากัน หารื้อกัน และแสวงหาทางออกจากปัญหาร่วมกัน 2) ต้องสร้างข้อตกลงร่วมกันเพื่อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน รวมไปถึงรูปแบบการปกครองของสังคมนั้นๆ ด้วย และ 3) หลักศีลธรรมจรรยาที่ไม่ได้เกิดจากการตกลงกันตามข้อ 2 แต่ทุกคนต้องตระหนักและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างผาสุก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ พบว่า อาหารเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เพศสภาพ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้เพราะอาหารอันเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่สามารถกระตุ้นปัจจัยภายในคืออวิชชาที่แทรกซึมอยู่ในจิตให้แสดงตัวผ่านตัวตมหา และมานะทิฎฐิ โดยที่มีอาหารเป็นเครื่องตอบสนอง อาหารจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นและสำคัญของมนุษย์ตั้งแต่หลังมนุษย์ยุคทิพย์เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเรื่อยมาเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้สังคมมีทิศทางในการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในทางบวกหรือเจริญขึ้น ทุกท่านควรให้ความร่วมมือในเรื่องการบริหารจัดการอาหารให้เกิดดุลยภาพต่อการดำรงชีพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

2.1 ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกถึงการฝังตัวของอวิชชา ตมหา และมานะทิฎฐิในจิตใจของมนุษย์ก่อนการแสดงตัวออกมาหลังพบจันดินและจนสุดท้ายทนต่อการเฝ้าของจันดินไม่ไหว

2.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกและกว้างในเรื่องพัฒนาการของอาหารมนุษย์ตั้งแต่มนุษย์ยุคทิพย์จนถึงปัจจุบันมีความเป็นมาอย่างไร มีผลกระทบที่เกิดจากอาหารอะไรบ้าง และ ทำไม่ถึงเป็นเช่นนั้น

References

- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Maslow, A. (1970). *Human Needs Theory: Maslow's Hierarchy of Human Needs*. In R. F. Craven & C. J. Hirnle (Eds.), *Fundamental of Nursing: Human Health and Function*. (3rd ed.) Philadelphia: Lippincott.
- National Food Board Act, B.E. 2551. (2008). *Government Gazette*. Bangkok: Office.

- Phra Ratchaworamuni. (1984). *Buddhism and Modern Thai Society*. Bangkok: Komol Kiemthong Foundation.
- Phra Wichai Phonok. (2007). *The Impact of the Buddhist Concept of Avijja in Suttanta Pitaka on Problems and the Way to Problem-Solving in Thai Society*. (Master's Thesis). Graduate School, Dhonburi Rajabhat University. Bangkok.
- Phramaha Chaluay Singgam. (2003). *Analytical Study of Avijja in Theravada Buddhism*. Master's Thesis. Graduate school, Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Phraphromkunaporn (P. A. Payutto). (2008). *Buddhist Dictionary Vocabulary Version*. (11th ed.). Bangkok: SR Printing Mass Products.
- United Nations. (2016). *The Sustainable Development Goals Report 2016*. New York: United States.

สัมมาชีพ: แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความสุจริตและความรับผิดชอบ ในการประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์*

Right Livelihood: The Concept and Promotion Process of Good Conduct and Responsibility for Occupation of the People in Surin Province

¹พระพรหมวชิรโมลี, ²พระราชวิมลโมลี และ ³บรรจง โสตาดี

¹Phra Phromvachiramoli, ²Phraratchavimonmoli and ³Banchong Sodadee

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

^{1,2,3}Mahachulalongornrajavidyalaya University, Surin Campus Thailand.

³Corresponding Author's Email: banchong.sod@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ข้อ คือ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสัมมาชีพ 1. ผู้ประกอบการค้าขายผ้าไหม 2. ผู้ประกอบการค้าขายประคำ 3. ผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ และ 4. คนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ การร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ และแบบสอบถาม จากกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้นำหรือปราชญ์ชุมชนและกลุ่มผู้ประกอบการสัมมาชีพ นำเสนอผลวิจัยเชิงพรรณนา

ผลวิจัยพบว่า 1. กลุ่มสัมมาชีพผ้าไหมจังหวัดสุรินทร์มีอัตลักษณ์เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียง เน้นการท่องเที่ยวการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมผ้าไหมยกทองโบราณ ผ้าไหมโฮลโบราณ และเน้นในวิถีชุมชน คุณธรรมสำคัญคือความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อผู้บริโภค สร้างจิตสำนึกในคุณค่าแห่งภูมิปัญญาดั้งเดิม 2. กลุ่มสัมมาชีพประคำเขวาสินรินทร์ชุมชนเขมรโบราณ หมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องเงินที่มีอัตลักษณ์สวยงามมีเสน่ห์ด้วยลวดลายดั้งเดิม มีกระบวนการฝึกทักษะถ่ายทอดองค์ความรู้วิชาช่างจากรุ่นสู่รุ่นเป็นรหัสลับแบบตัวต่อตัว คุณธรรมเน้นความเพียรและความอดทนซื้อตรงต่อผู้บริโภคผ่านระบบกลไกตลาด 3. กลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์เป็นวิธีการผลิตการใช้เคมีโดยใช้สารอินทรีย์แทน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เน้นการเกษตรแบบผสมผสาน การแปรรูป การตลาด โดยใช้หลักศีลธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจเอื้อเฟื้อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ส่งผลให้ผลิตผลได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับทั่วไป 4. กลุ่มสัมมาชีพคนเลี้ยงช้าง ส่วนใหญ่เป็นชาว “กูยอาเจียง” มีความรอบรู้ด้านคชลักษณ์ คชศาสตร์ ผูกพันกับช้างมาแต่โบราณ เชื่อผีปะกำที่เป็นแกนกลางเชื่อมโยงครอบครัววิถีชีวิตในทุกมิติ ปัจจุบันกลุ่มคนเลี้ยงช้างมีหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีการปรับตัวในการดำรงชีวิตให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป บนพื้นฐานความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน และฉลาด

คำสำคัญ: สัมมาชีพ; แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้าง; ความสุจริตและความรับผิดชอบต่อ; การประกอบอาชีพของประชาชนจังหวัดสุรินทร์

Abstract

This research aimed to study four objectives, i.e. to study the right livelihood promotion of 1. the silk entrepreneurs, 2. the beads entrepreneurs, 3. the organic farming entrepreneurs, and 4. the elephant keeping entrepreneurs. It was a qualitative research. Data collection was conducted by interview, group discussion, and questionnaires from the group of leaders or community scholars, and right livelihood entrepreneurs.

The findings were found that: 1. Silk in Surin province had a recognized and famous identity. It focused on tourism, cultural inheritance on the ancient Gold Silk, ancient Hole Silk, and the community ways. The main virtues were honesty and responsibility to consumers, building awareness of the values of traditional wisdom. 2. Khwao Sinarin Prakhom Group was the ancient Khmer community and the silver handicraft village of which had a beautiful identity and charming with traditional patterns. There was a skill training process for transferring the knowledge of mechanics from generation to generation as on by one implicit code. It emphasized on the moralities of perseverance, patience, and uprightness to consumers through market mechanisms. 3. Organic farming was a production method on reducing the use of chemicals but using organic substances with adherence to the sufficiency economy principle. There was a systematic management emphasized on integrated agriculture, transformation, and marketing by using the moral principles of honesty, generosity, and helpfulness of which resulting in the standardized and generally accepted products. 4. Most of the elephant keeping group was "Kui A Jiang". They were well-knowledgeable in the characteristics and science of the elephants. They had been bound with elephants since ancient times, believed in the Pa Kueam Ghost which was the core covering every aspect of life. At the present time, there are many groups of elephant raising people. Each group had adapted to live to suit the changing times based on honesty and patience.

Keywords: Right Livelihood; Concept and Promotion Processes; Good Conduct and Responsibility; Occupation of the People in Surin Province

บทนำ

โลกยุคใหม่ (Modernity) ถูกกำหนดโดยกระบวนทัศน์แบบวัตถุนิยม (Materialism) อย่างสิ้นเชิง โดยมีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญ ย่นย่อโลกให้เล็กลงเป็นครอบครัวเดียวกัน ขยายผลสู่ทุนนิยม (Capitalism) บริโภคนิยม (Consumerism) สร้างความสะดวกสบาย กลายเป็นกับดักให้มนุษย์ตกอยู่ในกองทุกข์โดยไม่รู้ตัว ท่ามกลางวังวนแห่งความละโมภ ลุ่มหลง แ่่งแย่ง แข่งขันแบบทำลาย โลกหลังยุคใหม่ (Postmodernism) เสน่ห์ของวิทยาศาสตร์เริ่มจางลง เศรษฐกิจทุนนิยมถูกตั้งคำถามมากขึ้นว่าสร้างโลกได้นานแค่ไหน ผู้รู้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนอกจากจะไม่สามารถสร้างสรรค์การอยู่ร่วมกันของมวลมนุษย์อย่างสันติสุขแล้ว ยังเปิดช่องว่างสร้างความแปลกแยกระหว่างมนุษย์ “รวย-จน” ถ่างกว้างออกไปเรื่อยๆ ที่สำคัญระบบทุนนิยมได้ลดคุณค่าและความหมายของมนุษย์เป็นเพียงสัตว์เศรษฐกิจ อี เอฟ ชูมัคเคอร์ (Ernst Friedrich "Fritz" Schumacher) ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของเศรษฐกิจทุนนิยมไว้ในหนังสือ

Small Is Beautiful ว่า “ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับที่ใหญ่เกินไปทำลายภูมิปัญญาความรับผิดชอบและความสามารถในการใช้สมองและมือของมนุษย์อย่างไร ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีขนาดใหญ่เกินกว่าที่มนุษย์จะควบคุมได้นั้นเป็นสิ่งที่มีความรุนแรง ไร้เมตตาธรรมแฝงฝังอยู่ในตัวมันยากที่จะแก้ไขได้ หากเกิดความขัดข้องขึ้นมาและยังทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสของมันอีกด้วย ชุมัคเคอร์ได้นำเสนอให้ใช้เทคโนโลยีระดับกลางในการแก้ปัญหา การว่างงาน การอพยพของประชากรจากชนบทสู่เมือง การครอบงำของบริษัทที่มีการจัดองค์การขนาดใหญ่ต่อคนงาน แทนที่จะหันไปหาระบบสังคมนิยม ซึ่งมีข้อบกพร่องตรงที่จำกัดเสรีภาพของมนุษย์และไร้ประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ ยิ่งกว่านั้นยังได้เสนอให้มนุษย์ในปัจจุบันหันไปพิจารณาภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งก็คือคำสอนที่ปรากฏในศาสนา ที่เตือนให้มนุษย์เกรงกลัวและละอายต่อบาปความชั่วร้าย ประพฤติให้ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม เพื่อเป้าหมายชีวิตอันได้แก่การทำชีวิตให้ถึงความดีเลิศ” (Buddhist Economics, 2011) ทศนะเบื้องต้น เป็นความพยายามหนีออกจากทฤษฎีแนวคิดเศรษฐกิจที่ผิดพลาด เป็นช่องทางสำคัญสำหรับการถอดรหัสพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับชีวิตในด้านเศรษฐกิจ ถือเป็นทางเลือกใหม่ สำหรับนักคิดไทยได้ประยุกต์หลักสมาธิในพุทธศาสนา มาเป็นแนวทางการพัฒนาใหม่ในมิติที่ว่า ไม่ใช่ GDP นำ แต่มุ่งสร้างสมาธิเพิ่มเติมพื้นที่เป็นเป้าหมายเพื่ออยู่ร่วมกันด้วยสันติ ดังที่ นพ.ประเวศ วะสี ให้ทัศนะว่า “...สมาธิหมายถึงอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้...สมาธิจึงเป็นทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และศีลธรรมพร้อมกันไปอย่างบูรณาการ” (Wasi, 2009) หลักสมาธิซึ่งมีรากฐานมาจากหลักการทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นทางเลือกทางรอดที่สำคัญในสถานการณ์ที่โลกกำลังถูกพัฒนากระแสทุนนิยมและวัตถุนิยมในปัจจุบัน

กรอบแนวคิดในการพัฒนาระบบสมาธิชุมชนรวม 5 ฐานคิด ได้แก่ (1) การพัฒนาร่วมกันโดยยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง (2) ประกอบธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) (3) ร่วมทำงานแบบภาคียุทธศาสตร์ (4) การใช้กระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (5) มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีคุณภาพทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่มีผลเสียต่อความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต” (National Reform Council, 2015) สำหรับกลุ่มสมาธิจังหวัดสุรินทร์นั้นมี 4 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มผ้าไหม กลุ่มประคำ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มคนเลี้ยงช้าง ซึ่งกลุ่มผ้าไหมสุรินทร์ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ายิ่ง อารยธรรมที่ถูกถ่ายทอดสั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีลวดลายและเทคนิคการทอผ้าไหมที่ถ่ายทอดออกมาเป็นศิลปะ มีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนเรื่อยมา ทำให้จังหวัดสุรินทร์ มีลายผ้าไหมมากที่สุดในประเทศไทย ในปัจจุบันผ้าไหมและเครื่องประดับเงิน งานศิลปหัตถกรรมที่ยังคงได้รับการสืบสานและถือเป็นเอกลักษณ์เป็นมรดกดีเด่นของจังหวัดสุรินทร์ (Fine Arts Department, 2007) กลุ่มประคำ สุรินทร์มีหัตถกรรมเครื่องเงินแบบโบราณ เป็นอัตลักษณ์ที่ขึ้นชื่อระดับประเทศ สืบทอดต่อกันมายาวนาน นับวันจะหาคนทำได้ยาก จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ไม่ให้เลือนหายไป ผ่านโครงการสืบสานงานเครื่องเงินเพื่อพัฒนาฝีมือและขยายโอกาสผลิตภัณฑ์เครื่องเงินสู่สายตาชาวโลก ตามนโยบายของรัฐบาลด้านการพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจของประเทศ ในแผนพัฒนาจังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2561-2565 มีนโยบายพัฒนาและส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร โดยกำหนดวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อเพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ เพื่อยกระดับสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐาน และเพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์ (Surin Provincial Office, Strategic and Information Group for Provincial Development, 2020) สำหรับกลุ่มคนเลี้ยงช้าง ส่วนใหญ่เป็นชาว “กูยอาเจียง” ประกอบอาชีพจับช้างมาฝึกให้เป็นช้างบ้านเพื่อใช้งานต่างๆ มีความเชื่อเรื่อง “ผีปะก่า” และมีวิถีชีวิตผูกพันกับช้างมาแต่โบราณกาล (Fine Arts Department, 2007) ก่อเกิดวิชาศาสตร์หรือภูมิปัญญาช้าง ในปัจจุบันสุรินทร์มี

หมู่บ้านช้างหลายหมู่บ้านอาศัยอยู่แถบลุ่มแม่น้ำมูลตอนกลาง เขตอำเภอท่าตูม ชุมพลบุรี เป็นจุดศูนย์รวมช้างที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ จนได้รับสมญานามว่าสุรินทร์เมืองช้าง

การแสวงหาแนวทางที่ดีกว่า สมบูรณ์กว่าโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานสำคัญ จากการสำรวจแนวคิดทฤษฎีพุทธ พบหลักฐานในพระไตรปิฎกเกี่ยวกับหลักสัมมาชีพอยู่หลายแห่ง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย...ตถาคตเกิดเป็นมนุษย์ละมิจฉาอาชีวะแล้ว ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ คือ เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง ด้วยของปลอม ด้วยเครื่องตวงวัด การรับสินบน การล่อลวง การตลบตะแลง การตัด(อวัยวะ) การฆ่า การจองจำ การตีชิงวิ่งราว การปล้น และการขู่กรรโชก” (Thai Tripitakas: 11/240/196) “สัมมาอาชีวะ เป็นไฉน ความงดความเว้น ความเว้นขาด เจตนาเป็นเหตุเว้นจากมิจฉาอาชีวะ การไม่ทำ การเลิกทำ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุ(แห่งมิจฉาอาชีวะ) สัมมาอาชีวะ อันเป็นองค์มรรค นับเนื่องในมรรค นี้เรียกว่าสัมมาอาชีวะ” (Thai Tripitakas: 35/492/374) เป็นต้น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ให้ทัศนะว่า “คำว่าสัมมาชีพ มิได้หมายเอาเพียงการประกอบอาชีพหรือหน้าที่การงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่หมายถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงามตามสถานะของแต่ละบุคคลก็ถือว่าเป็นสัมมาชีพ ดังเช่น พระภิกษುದำรงตนอยู่ในสมณธรรม ลูกประพฤติตนเป็นลูกที่ดี ฯลฯ ก็จัดว่าเป็นสัมมาชีพ” (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2012) จากข้อมูลเบื้องต้นสรุปได้ว่าหลักคำสอนในพุทธศาสนามีแนวคิดสัมมาชีพอยู่ทั่วไป สามารถนำมาประยุกต์แก้ไขปัญหาก็เกิดคุณค่าสำหรับสังคมยุคปัจจุบันได้ หลักคิดที่สำคัญการมีชีวิตรอดในแง่ของเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธไม่ได้ตัดทอนเอาเพียงระบบเงินตรา หรือความพรั่งพร้อมทางวัตถุ แต่หมายเอาปัจจัยทั้งหมดให้มีความสมดุล สัมมาชีพคือทางออกสำหรับชาวพุทธ บนกระแสเชิงบวกของของลัทธิทุนนิยม

จากข้อมูลข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยสนใจที่จะสืบค้นวิจัยแสวงหาคำตอบ เพื่อยืนยันว่ามีการประยุกต์ใช้หลักสัมมาชีพในพระพุทธศาสนาทั่วไปในชุมชน โดยเน้นศึกษากลุ่มสัมมาชีพในจังหวัดสุรินทร์ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผ้าไหม กลุ่มประคำ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มคนเลี้ยงช้าง ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความสุจริตและความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ อันจักเป็นกรณีตัวอย่างให้กับชาวพุทธกลุ่มอื่นๆ สร้างคุณค่าและบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตตามอุดมคติพุทธศาสนา ตลอดถึงก่อเกิดประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการค้าขายผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการค้าขายประคำในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์
4. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสัมมาชีพของคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย “สัมมาชีพ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความสุจริตและความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์” เป็นโครงการชุดที่ประกอบด้วยโครงการย่อย 4 โครงการ ได้แก่ โครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการค้าขายผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ โครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการค้าขายประคำในจังหวัดสุรินทร์ โครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ และโครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ โครงการชุดจึงมีลักษณะการวิจัยวิจัยเชิงคุณภาพภาคสนาม ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี เริ่มจากการศึกษาและสำรวจสืบค้นข้อมูลเบื้องต้น แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยจากเอกสาร โดยเน้นข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดสัมมาชีพและความรับผิดชอบในพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างสัมมาชีพของกลุ่มคนเลี้ยงช้าง ผู้ประกอบการค้าขายผ้าไหม ผู้ประกอบการค้าขายประคำ และผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา รายงานการวิจัย ตำรา วารสารและเอกสารวิชาการ เป็นต้น นำมาถ้อยแถลงให้เป็นองค์ความรู้ เพื่อวางกรอบแนวคิดการวิจัยให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำไปเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์สังเคราะห์ตอบโจทย์โครงการวิจัยย่อยทั้ง 4 โครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม การเก็บข้อมูลของโครงการย่อยทั้ง 4 โครงการ ได้แก่ โครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการค้าขายผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ โครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการค้าขายประคำในจังหวัดสุรินทร์ โครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของผู้ประกอบการเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ และโครงการเสริมสร้างสัมมาชีพของคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ มีการออกแบบกำหนดรูปแบบศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลแตกต่างกันไปตามลักษณะที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่และเนื้อหาของแต่ละโครงการ ขอบเขตระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนามอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2561-2563

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มสัมมาชีพแต่ละโครงการย่อย มีการกำหนดสัดส่วนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ตรงกันแต่กำหนดจำนวนแตกต่างกัน รวมทั้งสิ้นจำนวน 73 รูป/คน จำแนกได้ดังนี้ กลุ่มนักวิชาการจำนวน 9 รูป/คน กลุ่มผู้นำหรือปราชญ์ชุมชน จำนวน 12 รูป/คน และกลุ่มผู้ประกอบการสัมมาชีพ จำนวน 52 คน โดยกลุ่มผู้รับผิดชอบแต่ละโครงการลงเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ และเสวนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา เริ่มจากการประชุมโครงการย่อยเพื่อสร้างเครื่องมือร่วมกันทั้ง 4 โครงการ ได้แก่ บัตรบันทึกเอกสาร แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม ซึ่งแต่ละโครงการย่อยออกแบบคำถามจากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อนำไปใช้ในภาคสนามตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่และเนื้อหาการวิจัย โดยมีผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงและนำไปทดลองใช้ จากนั้นนำมาปรับปรุงแล้วจึงนำไปใช้เก็บข้อมูลภาคสนามต่อไป โดยส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือ 4 ประเภทแรก มีเพียงโครงการกลุ่มเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ เท่านั้นที่เพิ่มเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามจำนวน 50 ชุด

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล โครงการย่อยแต่ละโครงการนำเครื่องมือที่ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว ลงเก็บข้อมูลตามกลุ่มสัมมาชีพที่ทำการศึกษา ได้แก่ (1) กลุ่มสัมมาชีพผ้าไหม ประกอบด้วย ชุมชนเขวาสินรินทร์ อำเภอกาบเชิงสุรินทร์ ชุมชนบ้านท่าสว่าง อำเภอเมืองสุรินทร์ และชุมชนบ้านปราสาท อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (2) กลุ่มผู้ประกอบการค้าขายประคำ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านเขวาสินรินทร์ บ้านโชค และบ้านสตอ อำเภอกาบเชิงสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ (3) กลุ่มเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านวังศิลา ตำบลศรีณรงค์ อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านโนนจั่ว ตำบลหนองสนธิ อำเภอลำปลายมาศ และกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านทัพไทย ตำบลทาม อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ (4) กลุ่มสัมมาชีพคนเลี้ยงช้าง ประกอบด้วย ชุมชนบ้านหนองบัว ชุมชนบ้านตากกลาง และชุมชนบ้านกระโพ ตำบลกระโพ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดสุรินทร์ ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนามอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2561-2563

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลภาคสนามมาตรวจสอบ จัดระบบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ นำเข้าสู่กระบวนการประชุมสรุปร่วมกันในโครงการชุด ตรวจสอบความแน่นอนของข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆ มาเปรียบเทียบ (Data Triangulation) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงของข้อมูลโดยรวม

ขั้นตอนที่ 7 เขียนสรุปรายงานการวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์เพื่อตรวจสอบและประเมินผล จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขและรายงานผลการวิจัย

ผลการวิจัย

สัมมาชีพ คือ การกระทำทั้งหมดเพื่อการดำรงอยู่แห่งชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต การศึกษาวิจัยนี้ไม่มุ่งแสวงหาคำตอบเพียงกระบวนการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกสินค้า การให้บริการ หากแต่สืบค้นถึงความ เป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตในทุกมิติ อัตลักษณ์ของชุมชน การสืบทอดภูมิปัญญา กิจกรรมต่างๆ ที่ดำรงชีวิตอยู่ได้ มีผลการศึกษาวิจัยของกลุ่มสัมมาชีพทั้ง 4 กลุ่ม เรียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า (1) สุรินทร์เป็นพื้นที่ที่มีผ้าไหมมากและหลากหลายที่สุดในประเทศ ดังข้อมูลว่า “สุรินทร์เมืองเมกะแห่งผ้าไหมไทย และมีความหลากหลาย” และสามารถรักษาสืบทอด ภูมิปัญญาผ้าไหมต่อเนื่องไม่ขาดสายตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งปัจจุบัน โดยยึดโยงเข้ากับคติความเชื่อทาง ศาสนา ระเบียบแบบแผนวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิต ผลิตผ้าไหมเพื่อใช้ในครัวเรือน มีการประยุกต์เข้ากับ กระบวนทัศน์ทุนนิยมในรูปแบบธุรกิจตลาดผ้าไหม สร้างแหล่งเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าไหม เชื่อมโยงเข้ากับ กิจกรรมท่องเที่ยว (2) ชุมชนผ้าไหมท่าสว่าง มีชื่อเสียงระดับโลก มีกิจกรรมเกี่ยวกับผ้าไหมที่ครบวงจร เริ่ม ตั้งแต่กระบวนการผลิต ผลิตผลผลิต ตลาดผ้าไหม พิพิธภัณฑ์ แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ ชุมชนผ้าไหมแห่งนี้เน้นหนักไปใน ด้านธุรกิจการค้าผ้าไหมเป็นหลัก ซึ่งต้องรับประกันด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และการบริการ ดังนั้น หลักปฏิบัติ ของกลุ่มสัมมาชีพ เน้นคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อผู้บริโภค (3) ชุมชนบ้านนาตัง ความโดดเด่นในการอนุรักษ์และสืบทอดรักษามรดกทางวัฒนธรรมไหมภายใต้เอกลักษณ์ผ้าไหมโฮลโบราณ “ราชินีแห่ง ไหม” เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาผ้าไหมโบราณถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นผ่านระบบครัวเรือน ฝึกให้อนุชนมี ความขยัน อดทน จิตใจแน่วแน่ มุ่งมั่น ทุ่มเท มีความรับผิดชอบ สร้างสรรค์ผลงานที่ประณีตจนเป็นที่รู้จัก กว้างขวาง (4) ชุมชนบ้านปราสาท เป็นชุมชนที่โดดเด่นในการประยุกต์ภูมิปัญญาโบราณเข้ากับภูมิปัญญาร่วม สมัย โดยมีผู้นำชุมชนและพระสงฆ์เป็นแกนนำสำคัญ สำหรับภูมิปัญญาผ้าไหมส่วนใหญ่ยังเน้นในด้านการทอผ้า ไหมเพื่อใช้ในครัวเรือน เน้นการฝึกฝนคนรุ่นหลังให้เกิดความสุจริตและรับผิดชอบต่อสังคม มีความรักหวงแหนและ ภูมิใจในภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยผ่านระบบครอบครัวเป็นหลัก

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า (1) หมู่บ้านเขวาสินรินทร์ เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องเงินที่มีอยู่ เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย มีรูปการท่องเที่ยวที่หลากหลาย กล่าวคือมีกลุ่มสัมมาชีพครบทุกกลุ่มที่ ทำการศึกษา ได้แก่ กลุ่มประจำ กลุ่มผ้าไหม เกษตรอินทรีย์ และกลุ่มคนเลี้ยงช้าง (2) เขวาสินรินทร์ นอกเหนือจากประจำที่มีความโดดเด่นด้านลวดลายดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ที่มีความสวยงามมีเสน่ห์ดึงดูด นักท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิต ตลาดค้าขาย และศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องเงินที่ครบวงจร (3) รูปแบบหรือกระบวนการฝึกทักษะ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น มีลักษณะแบบตัวต่อตัว เป็นรหัส นัยแห่งวิชาช่าง ดังนั้นการถ่ายทอดองค์ความรู้มิใช่จะเรียนรู้ได้โดยง่าย เป็นการฝึกฝนทั้งทางกาย จิตใจ และ ปัญญาความคิด (4) เขวาสินรินทร์ เป็นชุมชนเขมรที่รักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบโบราณอย่างมั่นคง มีการจัดเทศกาลย้อนยุคที่เรียกว่า “นุ่งผ้าไหม ใส่ประเก้อม เรือมกันตรึม” (5) ด้านรูปแบบและกระบวนการ เสริมสร้างความสุจริตและความรับผิดชอบต่อชุมชนแห่งนี้ เน้นสร้างความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อ ผู้บริโภค ผ่านระบบตลาดการค้าและนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งมีระบบและกลไกในการกำกับและควบคุม หลากหลาย เช่น หลักคำสอนทางศาสนา กฎกติกาของกลุ่ม ระเบียบแบบแผนของชุมชน กฎหมาย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า (1) เกษตรอินทรีย์ คือ ส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้เคมี เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม สุรินทร์เป็นจังหวัดต้นๆ ที่นำแนวคิดเกษตรอินทรีย์ เป็นกรอบสำคัญในแผนพัฒนา

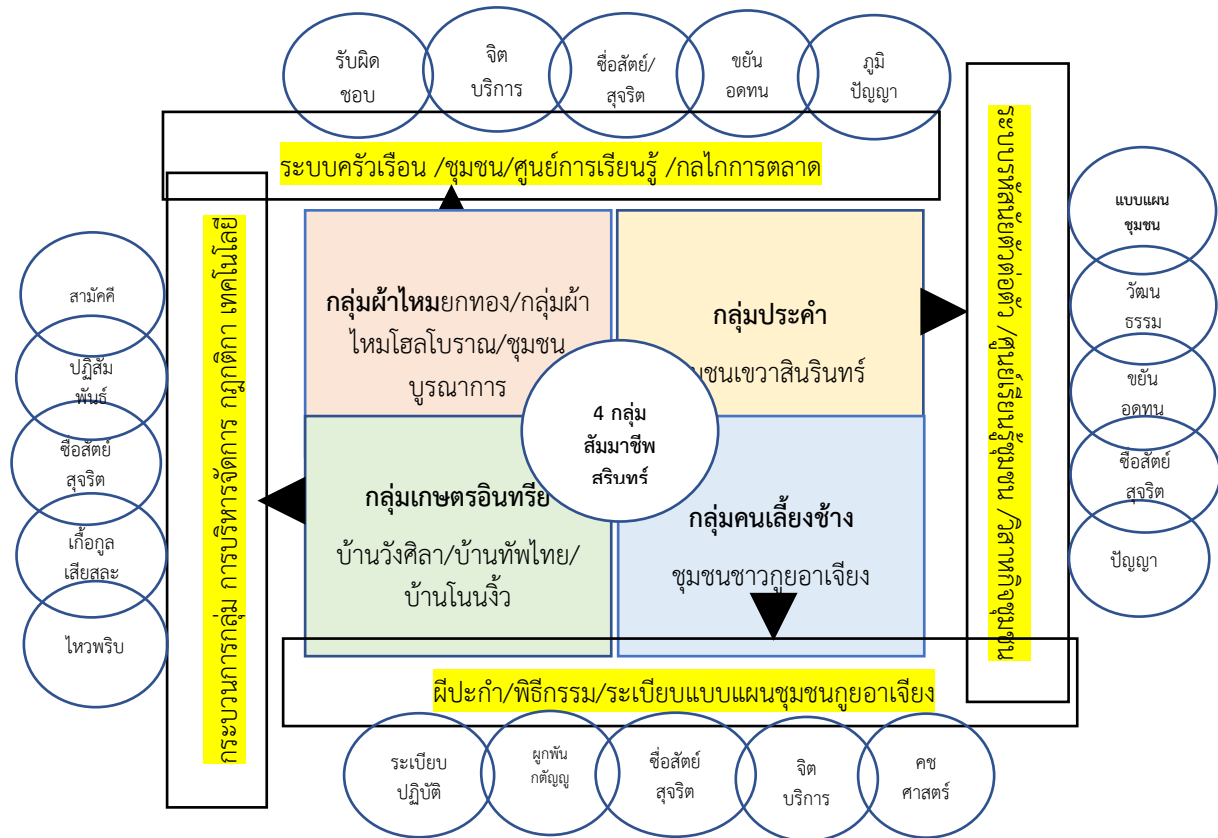

จังหวัด จันทบุรีปัจจุบันเป็น “เกษตรอินทรีย์ วิถีสุรินทร์ 4.0” (2) กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านวังศิลา มีอัตลักษณ์ คือ ความศรัทธาพระพุทธศาสนา ผู้นำกล้าตัดสินใจเด็ดเดี่ยว ฉลาด ทำงานเป็นทีม บริหารจัดการในรูปแบบ คณะกรรมการ มีการพัฒนากิจกรรมกลุ่มหลากหลาย เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มแม่บ้านวังศิลา (ขนมแปรรูป) กองทุนหมู่บ้าน โรงสีข้าวชุมชน ธนาคารข้าวเปลือก เป็นต้น (3) กลุ่ม สัมมาชีพเกษตรอินทรีย์บ้านโนนจั่ว ผู้นำมีความยืดหยุ่นสูง เป็นกันเอง ปฏิภาณไหวพริบดี มุ่งช่วยเหลือเกื้อกูล กันของคนในชุมชนแล้วขยายไปยังชุมชนอื่น บริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการ ทำงานเป็นระบบ มี กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เกษตรแบบผสมผสาน การแปรรูป การตลาด เป็นต้น คุณธรรมใช้ หลักศีลธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ ปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจึงมีความ เข้มแข็งมั่นคง และมีความสุขในการดำเนินชีวิต (4) กลุ่มสัมมาชีพสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัพไทย จำกัด เป็น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ตัวอย่างในภูมิภาค มีพัฒนาการแบบเรียนรู้จากความล้มเหลว แล้วค่อยๆ ก้าวไปสู่ความ มั่นคงเข้มแข็งจากการสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรอินทรีย์ พัฒนาแบบก้าวกระโดดด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ จนประสบความสำเร็จสูงสุดด้วยการจัดตลาดนัดสีเขียว ความสำเร็จที่สำคัญคือกลุ่มเกษตรกรที่ เข้าร่วมโครงการมีความเข้มแข็งขึ้น ทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกดีขึ้น เช่น สุขภาพอนามัยของสมาชิก คุณภาพของสิ่งแวดล้อม ต้นทุนการผลิตข้าวอินทรีย์ต่ำกว่าต้นทุนการผลิตข้าวทั่วไป

วัตถุประสงค์ที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า (1) การปรับตัวของคนเลี้ยงช้าง โลภยุคใหม่ภายใต้กระแสทุนนิยม พัฒนาให้กลุ่มกุยอาเจียงกระจายกระจายกันไปทั่วสารทิศเพื่อชีวิตรอด ปัจจุบันปัญหาสังคมเมืองผลักดันให้คน เลี้ยงช้างกลับคืนถิ่น ทำให้เกิดศูนย์คชศึกษา และโครงการคชอาณาจักร เพื่อรองรับชุมชนคนเลี้ยงช้าง นอกเหนือจากการดำรงตนอย่างเสรีในวิถีดั้งเดิม (2) หมู่บ้านช้างเป็นแหล่งสัมมาชีพในอีกรูปแบบหนึ่งที่มี อัตลักษณ์เฉพาะตัว ในรูปแบบการบริการ การท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์สินค้าเกี่ยวกับช้าง เป็นต้น ปัญหาสำคัญ อย่างหนึ่ง คือ การสืบทอดภูมิปัญญาคชศาสตร์ที่มีมาตั้งแต่บรรพกาล ปัญหานี้ยังไม่พบทางออกที่ชัดเจน (3) ช้างในฐานะแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ หมู่บ้านช้างคือแหล่งท่องเที่ยวสำคัญบนเส้นทางการท่องเที่ยว “1 ช่อง 2 แผ่นดิน” ระหว่างนครวัด-นครธม กับโลกของช้างจังหวัดสุรินทร์ เป็นสิ่งมหัศจรรย์ (Amazing) เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับประเทศและจังหวัดมหาศาล ดังนั้น ช้างจึงเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญและสร้างความมั่ง คั่งยั่งยืนให้กับประเทศ (4) ฝีมือ แกนกลางข้อปฏิบัติหรือพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับช้าง เช่น พิธีการเข้าประจำ เสาะเพรียง สะปะช้างป่า เป็นต้น ทุกขั้นตอนล้วนเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ฝีมือจึงเป็นแม่บทครอบคลุม วิถีชีวิตกุยอาเจียงทั้งหมด (5) หลังการนำช้างคืนถิ่น กลุ่มคนเลี้ยงช้างมี 3 ทางเลือก คือ ศูนย์คชศึกษา โครงการคชอาณาจักร และการดำรงชีวิตอยู่อย่างเสรีในวิถีดั้งเดิม จะอย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกลุ่มคนเลี้ยงช้าง มีการปรับตัวในการดำรงชีวิตให้เข้ากับโลกสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยตระหนักถึงการเป็นนักรบบริการที่ดี บนพื้นฐานความสุจริตและรับผิดชอบ สามารถรักษาคุณค่าและความหมายแห่งภูมิปัญญาคชศาสตร์ไว้ได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยกลุ่มสัมมาชีพในจังหวัดสุรินทร์ทั้ง 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มสัมมาชีพผ้าไหม กลุ่ม สัมมาชีพประคำ กลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มสัมมาชีพคนเลี้ยงช้าง ได้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่เพิ่มเติม ขึ้น ดังนี้

Picture 1: Right Livelihood Group in Surin Province

จากภาพที่ 1 กลุ่มสัมมาชีพในจังหวัดสุรินทร์ 4 กลุ่ม สามารถอธิบายความเชื่อมโยงสัมพันธ์ของกระบวนการเสริมสร้างสัมมาชีพของแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

1. **กลุ่มสัมมาชีพผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์** สุรินทร์ได้ชื่อว่าเป็นเมืองดักศिलाแห่งผ้าไหมเพราะมีชุมชนที่ผลิตผ้าไหมเกินกว่าร้อยละ 80 และมีความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าไหมจากอดีตถึงปัจจุบัน ดังกรณีตัวอย่างที่นำมาศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัมมาชีพบ้านท่าสว่าง เป็นชุมชนผ้าไหมเพื่อการท่องเที่ยวมีชื่อเสียงระดับโลกมีกิจกรรมเกี่ยวกับผ้าไหมครบวงจร กลุ่มสัมมาชีพบ้านนาตัง เป็นชุมชนที่โดดเด่นในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าไหมโฮลโบราณ กลุ่มสัมมาชีพบ้านปราสาท เป็นชุมชนที่โดดเด่นในการประยุกต์ภูมิปัญญาโบราณเข้ากับปัญหาร่วมสมัย คุณธรรมหลักที่เป็นเครื่องสร้างเสริมสัมมาชีพ ได้แก่ ความรับผิดชอบ จิตบริการ ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน และการสืบสานภูมิปัญญาไหม โดยผ่านระบบครัวเรือน ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ และกลไกการตลาด

2. **กลุ่มสัมมาชีพประจำในจังหวัดสุรินทร์** หัตถกรรมเครื่องเงินเป็นงานศิลปะที่มีไม่กี่แห่งในประเทศไทย และหนึ่งในนั้นคือหัตถกรรมเครื่องเงินเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ นอกเหนือจากมีประวัติความเป็นมาเกี่ยวเนื่องกับสกุลช่างเขมรโบราณแล้ว ยังมีอัตลักษณ์โดดเด่นหลายประการ เรียกได้ว่าครบเครื่องเรื่องประจำ เพราะเป็นแหล่งหัตถกรรมเครื่องเงินที่ครบวงจร ทั้งด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่สวยงาม ตลาดค้าขาย นอกจากนี้กระบวนการฝึกทักษะ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น แบบตัวต่อตัว ใช้ทักษะ ฝีมือ ความเพียรสูง เป็นการฝึกทักษะครบทั้งกาย ใจ และปัญญา ซึ่งมีลักษณะเป็นรหัสลับแห่งวิชาช่างเฉพาะด้านนี้ เส้นของอำเภอเขวาสินรินทร์ เป็นชุมชนเขมรที่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบเขมรโบราณอย่างมั่นคง สะท้อนผ่าน “เทศกาลนุ่งผ้าไหม ใส่ประเก้อม เรือมกันตรึม” ของทุกปี ประการสุดท้ายเขวาสินรินทร์ มีอัตลักษณ์สำคัญในจังหวัดสุรินทร์ ครบทุกด้านไม่ว่าจะเป็น ประจำ ผ้าไหม คนเลี้ยงช้าง เกษตรอินทรีย์ เขวาสินรินทร์ จึงเป็น

ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ คุณธรรมสำคัญที่เป็นเครื่องสร้างเสริมสัมมาชีพ ได้แก่ ระเบียบแบบแผนชุมชนโบราณ ความภูมิใจในวัฒนธรรมดั้งเดิม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน รักษาภูมิปัญญาด้านประคำ โดยผ่านระบบรหัสนัดตัวต่อตัว ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. กลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ เกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ถือเป็นนโยบายสำคัญของจังหวัด ที่เริ่มมาตั้งแต่สมัยอดีตผู้ว่าเกษมศักดิ์ แสนโกชณ์ สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้จังหวัดสุรินทร์เป็นเมืองเกษตรอินทรีย์อันดับต้นๆ ของประเทศไทย ในการศึกษาวิจัยได้ศึกษากลุ่มเกษตรอินทรีย์ 3 กลุ่มที่มีพื้นที่และบริบทชุมชนแตกต่างกันพอสมควร ทำให้เงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กลุ่มสัมมาชีพประสบความสำเร็จแตกต่างกัน ดังนี้ กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านวังศิลา ประสบความสำเร็จด้านคุณภาพผลผลิต โดยอาศัยคุณธรรม ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ มีความมั่นใจในอาชีพสุจริต เน้นการทำงานเป็นทีม มีกิจกรรมหลากหลาย มีความยืดหยุ่นสูง เป็นกันเอง ส่วนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านโนนจั่ว ประสบความสำเร็จในด้านการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง การผสมผสานกิจกรรมที่หลากหลายลงตัว โดยอาศัยความเสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การบริหารจัดการเป็นระบบ ส่งเสริมกิจกรรมปัญญา เน้นการเกษตรแบบผสมผสาน กลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์บ้านทัพไทย พัฒนาการจากจุดเล็กๆ ที่เต็มไปด้วยปัญหา จนสามารถจัดตั้งสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัพไทย จำกัด โดยเน้นสร้างเครือข่ายกลุ่มเกษตรอินทรีย์ การบริหารจัดการเป็นระบบ สร้างกลไกมูลค่าเพิ่มราคาข้าว ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ จัดตลาดนัดสีเขียว ถือเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ที่ประสบความสำเร็จสูงจนได้รับยกย่องให้เป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์ต้นแบบ เงื่อนไขสำคัญนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ คือ ทำงานอย่างเป็นระบบ มีความเสียสละ และความฉลาด โดยสรุป คุณธรรมสำคัญที่เป็นเครื่องสร้างเสริมสัมมาชีพกลุ่มเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ ความสามัคคี ปฏิสัมพันธ์กลุ่ม ซื่อสัตย์สุจริต เกื้อกูลเสียสละ และไหวพริบปฏิภาณ โดยผ่านระบบกระบวนการกลุ่ม รูปแบบการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการ กฎกติกา และเทคโนโลยี

4. กลุ่มสัมมาชีพคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดในบรรดาสัมมาชีพของจังหวัดสุรินทร์ทั้งหมด เพราะความเป็นเมืองช้าง เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในระดับประเทศและระดับโลก จุดเริ่มต้นของเรื่องราวทั้งหมดเกี่ยวกับช้าง คือ ฝึปะกำ เพราะเป็นความเชื่อสูงสุดเป็นแกนหลักของกลุ่มคนเลี้ยงช้างชาวกูย ตามมาด้วยข้อเคลำ มนต์คาถา พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ตลอดถึงระเบียบแบบแผนปฏิบัติต่างๆ ในชีวิต ประการต่อมาช้างกับการท่องเที่ยว “1 ช่อง 2 แผ่นดิน” คือ ช่องจอมชายแดนที่เชื่อมโยงอารยธรรมขอมในสยามเรียบประเทศกัมพูชากับหมู่บ้านช้างในประเทศไทย ซึ่งกำลังดำเนินการให้เกิด amazing ช้าง ในหมู่บ้านช้างเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วสารทิศ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยทำให้พื้นที่ช้างเหลือน้อยในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาศาสตร์ แห่ลงทำมาหากิน โลกทุนนิยมเปลี่ยนวิถีของกลุ่มคนช้างเป็นสินค้าบริการแทนการถูกใช้แรงงาน โชคดีที่ชาวกูยอาเจียงมีอุปนิสัยรักสงบเสรีซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบจึงเป็นนักบริการที่ดี ทางเลือกทางรอดของช้างในโลกยุคใหม่ สังคมเมืองผลักดันให้ช้างถูกต้อนกลับสู่ภูมิลำเนา ก่อเกิดศูนย์คชศึกษา โครงการคชอาณาจักรภายในหมู่บ้านช้าง เพื่อรองรับการกลับมาของช้างช่องทางเหล่านี้ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกื้อกูลกลุ่มคนเลี้ยงช้าง นอกเหนือจากการอยู่อย่างเสรีในวิถีดั้งเดิมแต่กระบวนทัศน์ใหม่ เช่น กระแสนวัตกรรมช้างเสรี กฎหมายเกี่ยวกับช้างบางประการ สร้างความอึดอัดต่อการดำรงชีพของกลุ่มคนเลี้ยงช้างพอสมควร โดยสรุป คุณธรรมสำคัญที่เป็นเครื่องสร้างเสริมสัมมาชีพกลุ่มคนเลี้ยงช้าง ได้แก่ ระเบียบปฏิบัติ รักผูกพันกตัญญู ซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ และความเกื้อกูล โดยผ่านฐานความเชื่อเรื่องฝึปะกำ พิธีกรรม และระเบียบแบบแผนของชุมชนกูยอาเจียง

กลุ่มสัมมาชีพในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สู่วิถีชีวิตที่ยั่งยืน กล่าวคือ กระบวนการดำเนินงานและความสำเร็จของกลุ่มสัมมาชีพทั้ง 4 กลุ่ม มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วย หลักพอประมาณ หลักความมีเหตุผล และหลักภูมิคุ้มกัน ที่มีฐานสำคัญ คือ

ความรู้(รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง) และคุณธรรม (ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน สติปัญญา แบ่งปัน) ปัจจัยเหล่านี้ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สู่วิถีชีวิตที่ยั่งยืน ให้แก่กลุ่มสมาชิกจังหวัดสุรินทร์ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมสมดุล และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง สัมมาชีพ : แนวคิดและกระบวนการเสริมสร้างความสุจริตและความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 4 ข้อ ซึ่งค้นพบผลวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กลุ่มสมาชิกผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีผ้าไหมมากและหลากหลายที่สุดในประเทศ กลุ่มสมาชิกผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์มีหลายลักษณะ มีทั้งส่วนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผ้าไหม เส้นทางท่องเที่ยวทางสายไหม แหล่งเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าไหม ธุรกิจผ้าไหม การทอผ้าไหมเพื่อใช้ในครัวเรือน โดยมีคุณลักษณะสำคัญในการประกอบสัมมาชีพ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต เกื้อกูล ขยัน อดทน ไม่เอาเปรียบ ฯลฯ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพรรณ พาบุน เรื่อง “การดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์” (Phabu, Phabu and Kasetsing, 2013) ที่สะท้อนคุณธรรมสำคัญ เช่น การรู้จักแบ่งปัน ภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง การไม่เอาเปรียบคนอื่น เป็นต้น ดำเนินชีวิตบนหลักพอประมาณ หลักเหตุผล และหลักภูมิคุ้มกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กลุ่มสมาชิกพราชมารดาในจังหวัดสุรินทร์ มีแห่งเดียวคือกลุ่มสมาชิกพราชมารดาเขวาสินรินทร์ เป็นชุมชนเขมรโบราณขนาดใหญ่ เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงระดับประเทศ ทั้งนี้เป็นเพราะ เขวาสินรินทร์เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมเครื่องเงินที่มีอัตลักษณ์สวยงาม มีเสน่ห์ด้วยลวดลายดั้งเดิมสามารถตั้งกลุ่มอาชีพได้หลายกลุ่ม พึ่งพาตนเองได้ และมีกระบวนการฝึกทักษะถ่ายทอดองค์ความรู้วิชาช่างจากรุ่นสู่รุ่นเป็นรหัสสนัยแบบตัวต่อตัว เน้นคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ ความเพียร ความอดทน ซื่อตรงต่อผู้บริโภคผ่านระบบกลไกตลาด สอดคล้องกับแนวคิด ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (Community Development Department Ministry of Interior, 2019) การสร้างอาชีพ สร้างรายได้สู่วิถีชีวิตที่ยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านวังศิลา บ้านโนนจั่ว และบ้านทัพไทย นำวิธีการผลิตลดการใช้เคมีโดยใช้สารอินทรีย์แทน เน้นความเป็นมิตรต่อธรรมชาติ ทำให้กลุ่มสมาชิกทั้ง 3 กลุ่มประสบความสำเร็จ และเป็นต้นแบบด้านเกษตรอินทรีย์ ทั้งนี้เป็นเพราะ กลุ่มสมาชิกเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เน้นการเกษตรแบบผสมผสาน การแปรรูป การตลาด โดยใช้หลักศีลธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีน้ำใจเอื้อเฟื้อกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ส่งผลให้ผลิตผลได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับทั่วไป สอดคล้องกับแผนพัฒนาของจังหวัด ที่มีเป้าหมายว่า “เมืองเกษตรอินทรีย์ ศูนย์เศรษฐกิจชายแดน ท่องเที่ยววิถีชุมชน ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี” (Surin Provincial Office, Strategic and Information Group for Provincial Development, 2020) โดยกำหนดประเด็นการพัฒนาและส่งเสริมเกษตรอินทรีย์อย่างครบวงจร 3 ประการ คือ เพิ่มพื้นที่เกษตรอินทรีย์ ยกย่องสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐาน และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าเกษตรอินทรีย์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า กลุ่มสมาชิกคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์มีหลายกลุ่ม ในบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลาง เขตพื้นที่อำเภอท่าตูม กลุ่มคนเลี้ยงช้างส่วนใหญ่เป็น “กุยอาเจียง” มีความรอบรู้ด้านคชลักษณ์ คชศาสตร์ ผูกพันกับช้างมาแต่โบราณ เชื่อผีปะกำที่เป็นแกนกลางเชื่อมโยงครอบครัววิถีชีวิตในทุกมิติ ปัจจุบันกลุ่มคนเลี้ยงช้าง แต่ละกลุ่มมีการปรับตัวในการดำรงชีวิตให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป บน

พื้นฐานความสุจริตและความอดทน ในประเด็นสำคัญที่ค้นพบจากการวิจัย คือ พื้นที่ข้างเหลือน้อย ข้างกับการท่องเที่ยว 1 ช่อง 2 ประเทศ ทางเลือกทางรอดของข้างในโลกยุคใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของสมาพร คล้ายวิเชียร และคณะ (Klaiwichian et al. 2007) ใน 4 ประเด็น คือ 1) ปัญหาเรื่องการไม่มีพื้นที่เลี้ยงช้าง 2) การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหมู่บ้านช้างในอีสานใต้โดยเน้นพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดท่องเที่ยวความพร้อมทางการท่องเที่ยว 3) การพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มอีสานใต้สู่ความยั่งยืน โดยเน้นการท่องเที่ยวตามเส้นทางสายจรโบราณของชาวเขมร เส้นทางจาริกแสวงบุญ

หากน่านิยามท่าน ป.อ.ปยุตโต ที่ว่า “สัมมาชีพ” หมายถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้องดีงามตามสถานะของแต่ละบุคคล มิได้หมายเอาเพียงการประกอบอาชีพหรือหน้าที่การงานอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น มาเป็นกรอบคิด ทำให้พบว่ากลุ่มอาชีพทั้ง 4 กลุ่มที่ศึกษาวิจัยหรือแม้กลุ่มอาชีพอื่นๆ ในจังหวัดสุรินทร์ ล้วนจัดเป็นสัมมาชีพได้ทั้งสิ้น และหากพิจารณาตามเกณฑ์ที่ว่าเป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ ตามมุมมองของ นพ.ประเวศ วะสี หรือมุมมอง อี เอฟ ชุมัคเคอร์ ที่ว่า มีความเกรงกลัวและละอายต่อบาปความชั่วร้าย ประพฤติให้ถูกตามครรลองคลองธรรม เพื่อเป้าหมายชีวิตอันได้แก่การทำชีวิตให้ถึงความดีเลิศ เช่นนี้ ก็นับได้ว่ากลุ่มผ้าไหม กลุ่มประคำ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ และกลุ่มคนเลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ที่นำมาศึกษาวิจัย มีมาตรฐานแห่งสัมมาชีพดังกล่าว

สรุป

จากการศึกษาวิจัยกลุ่มสัมมาชีพทั้ง 4 กลุ่ม ถูกผูกติดโยงไว้กับเศรษฐกิจโลกหรือกระแสทุนนิยมอันมีรากฐานจากวัตถุนิยมอย่างแน่นหนา จึงเป็นโจทย์ที่ยากมากสำหรับการเสริมสร้างด้วยหลักพระพุทธศาสนาให้เกิดความสมดุล เพราะจุดหมายปลายทางของวัตถุนิยมกับอุดมคติพุทธศาสนายุคนละฟากฝั่ง อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวแทนสัมมาชีพจังหวัดสุรินทร์ทั้งหมดที่นำมาศึกษาวิจัย มีรูปแบบและวิธีการสืบทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมจากบรรพบุรุษสู่ปัจจุบัน บนพื้นฐานวัฒนธรรมพุทธศาสนาท่ามกลางกระแสเศรษฐกิจทุนนิยมได้อย่างลงตัว ดังข้อสรุป ต่อไปนี้ 1) กลุ่มสัมมาชีพผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ (1) สุรินทร์เป็นพื้นที่ที่มีผ้าไหมมากและหลากหลายที่สุดในประเทศ เป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผ้าไหม แหล่งเรียนรู้กรรมวิธีการทอผ้าไหม ธุรกิจผ้าไหม การทอผ้าไหมเพื่อใช้ในครัวเรือน (2) ชุมชนผ้าไหมท่าสว่างมีความโดดเด่นในด้านเป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมธุรกิจผ้าไหม ภายใต้เอกลักษณ์ผ้าไหมยกทองโบราณ จนมีชื่อเสียงระดับโลก (3) ชุมชนบ้านนาตง บ้านเขวาสินรินทร์ บ้านโชค อำเภอกาบเชิงสุรินทร์ มีความโดดเด่นในด้านการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมภายใต้เอกลักษณ์ผ้าไหมโฮลโบราณ (4) ส่วนชุมชนบ้านปราสาทหนองมีความโดดเด่นในด้านการทอผ้าไหมเพื่อใช้ในครัวเรือน รูปแบบและกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบ ของกลุ่มสัมมาชีพผ้าไหม เน้นสร้างความซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบต่อผู้บริโภค โดยผ่านระบบตลาดการค้าและนักท่องเที่ยว สร้างคุณธรรมสำนึกตระหนักในคุณค่าเกิดความรักหวงแหนและภูมิใจในภูมิปัญญาดั้งเดิม 2) กลุ่มสัมมาชีพประคำในจังหวัดสุรินทร์ เขวาสินรินทร์เป็นแห่งเดียวของจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านหัตถกรรมเครื่องเงิน เป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายตลอดถึงศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา และยังเป็นพื้นที่ที่รักษาขนบธรรมเนียมเขมรโบราณ มีการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ภายใต้เทศกาล “นุ่งผ้าไหม ใส่ประเก้อม เรือกันตรึม” อัตลักษณ์ประจำเขวาสินรินทร์ คือ ความโดดเด่นด้านลวดลายดั้งเดิมที่มีความงดงาม มีเสน่ห์ อันเกิดจากทักษะที่ชำนาญด้านฝีมือ ความคิด ความละเอียดประณีต ลุ่มลึกแห่งภูมิปัญญา ส่งผลให้ประคำเป็นผลิตภัณฑ์ที่สูงค่ายิ่ง สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสุรินทร์ในด้านหัตถกรรมเครื่องเงิน 3) กลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์ จากผลการศึกษาภาคสนามพบว่ากลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์มีแนวคิดตรงกันในการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีในผลผลิตด้านการเกษตร และมีรูปแบบ

ที่คล้ายคลึงกันในแง่ของการบริหารจัดการกลุ่ม สิ่งที่พบเห็นได้อีกประการคือผู้นำกลุ่มมีความฉลาด มีไหวพริบ ปฏิภาณในการเชื่อมโยงและพลิกแพลงเก่ง ที่สำคัญมีความมุ่งมั่นแน่วแน่ไม่ย่อท้อ เป็นปัจจัยสำคัญนำไปสู่ความสำเร็จ จุดที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านวังศิลาได้รับการยอมรับในด้านข้าวเกษตรอินทรีย์ที่ได้มาตรฐานสูง กลุ่มเกษตรอินทรีย์โนนจั่วมีความสำเร็จอย่างสูงในการรวมกลุ่มของสมาชิกจำนวนมากและ กิจกรรมที่หลากหลาย ส่วนสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ทัพไทย ได้รับยกย่องว่าเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์จังหวัด สุรินทร์ที่ประสบความสำเร็จสูงสุดและเป็นแบบอย่างให้ผู้สนใจในด้านนี้มาศึกษาดูงาน 4) กลุ่มสัมมาชีพคน เลี้ยงช้างในจังหวัดสุรินทร์ กลุ่มคนเลี้ยงช้างมีหลายกลุ่ม ได้แก่ เขมร ลาว กูย กลุ่มที่จัดเป็นต้นตอตั้งเดิมคือ กลุ่มกูยอาเจียง สถานที่ที่กลุ่มคนเลี้ยงช้างอาศัยอยู่หนาแน่นคือแถบลุ่มน้ำมูลตอนกลาง บริเวณอำเภอลำทะเมนชัย บุรีรัมย์ ทำตาม โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ชุมชนบ้านตากกลาง หนองบัว ตาพิศัย บ้านกระโพ ตำบลกระโพ อำเภอลำทะเมนชัย ที่นั่นเป็นที่ตั้งศูนย์คชศึกษาและโครงการคชอาณาจักร เป็นศูนย์รวมเหล่าคนเลี้ยงช้างได้พักพิงตาม แนวทางของรัฐ วิถีชุมชนคนเลี้ยงช้างมีพัฒนาการไปตามปฏิสัมพันธ์แห่งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงของโลก ในสมัยที่พึงพิงธรรมชาติชาวกูยอาเจียงมีวิถีความเป็นอยู่แบบชาวบ้าน ต่อมากระแสทุนนิยมรุนแรงมากขึ้น ระบบเงินตรามีความหมายต่อชีวิต ผลักให้ชาวช้างต้องเดินทางไปแสวงโชคตามสถานที่ต่างๆ ลำสุดปัญหา สังคมเมืองผลักดันให้ชาวกูยอาเจียงต้องกลับคืนถิ่น โดยมีศูนย์คชศึกษาและโครงการคชอาณาจักรรองรับ เกื้อกูลสถานะความเป็นอยู่ ความสำคัญของกลุ่มคนเลี้ยงช้างสุรินทร์ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ความเป็นอยู่ ดูแลชีวิตครอบครัวหรือวิถีชุมชนคนเลี้ยงช้างดั้งเดิมเท่านั้น หากแต่มีความหมายต่อจังหวัด ประเทศ และระดับโลก จุดร่วมกระบวนการสร้างสัมมาชีพที่สำคัญ คือ ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมแกนกลาง อาศัยความเชื่อของ ชุมชนเป็นพื้นฐานการจัดระเบียบแบบแผน ความรู้สึกหวงแหนในภูมิปัญญาดั้งเดิมและการทำงานอย่างเป็น ระบบสร้างความสำเร็จให้กับกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจ สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูล จัดทำแผนแม่บทการพัฒนา กำหนดนโยบาย แผนยุทธศาสตร์ มาตรการ ในการบริหารจัดการ พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาส่งเสริมกลุ่มเศรษฐกิจฐานราก ให้เกิดความมั่นคงเข้มแข็งในระยะยาว เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

1.2 องค์กรสงฆ์ สามารถนำองค์ความรู้ของงานวิจัยไปเป็นข้อมูลและเป็นกรอบในการกำหนด นโยบาย จัดทำแผนยุทธศาสตร์ วางมาตรการแนวทางดำเนินงาน ตลอดจนกำกับ ควบคุม ติดตาม ประเมินผล ในการอบรมพัฒนาชุมชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน บนอุดมคติเศรษฐกิจแบบพุทธ ไม่ลุ่มหลงไปตามกระแสแห่งทุนนิยม

1.3 มหาวิทยาลัยทางพุทธศาสนา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งถือว่าเป็นสถาบันสร้างองค์ความรู้และผลิตบุคลากรทางด้านพระพุทธศาสนาสามารถ นำเอาองค์ความรู้จากงานวิจัย ไปขยายขอบเขตความรู้ให้มีรัศมียาวไกลขึ้น โดยนักวิชาการ อาจารย์ ครูผู้สอน สามารถใช้หรือนำข้อมูลเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยต่อยอด ผนวกองค์ความรู้งานวิจัย เข้าสู่บทเรียนกระตุ้นให้ เกิดการคิดวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบและเน้นความสำคัญต่อการบริหารจัดการ ความเป็นอยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพุทธ ที่ไม่มุ่งเน้นไปในระบบเงินตราจนเกินไป การสร้างความรู้ความเข้าใจใน รูปแบบและวิธีสอนธรรมที่ควบคู่กันระหว่างบทบาททวดกับชุมชน ให้มีความสมดุลกัน ประชาชน ได้แนวปฏิบัติ

ขัดเกลาหรือระเบียบแบบแผนที่เหมาะสมสำหรับตนเองในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจ ตลอดถึงได้องค์ความรู้หรือหลักธรรมทางศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาความสัมพันธ์ของคนเลี้ยงช้างกลุ่มชาติพันธุ์กูย-ลาว - เขมร
- 2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบการเสริมสร้างกลุ่มสัมมาชีพผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์
- 2.3 ควรศึกษาเปรียบเทียบการเสริมสร้างกลุ่มสัมมาชีพประจำในจังหวัดสุรินทร์
- 2.4 ควรศึกษาเปรียบเทียบการเสริมสร้างกลุ่มสัมมาชีพเกษตรอินทรีย์ในจังหวัดสุรินทร์
- 2.5 ควรศึกษาเปรียบเทียบการเสริมสร้างกลุ่มสัมมาชีพในประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและราชอาณาจักรกัมพูชา

References

- Community Development. Ministry of Interior. (2019). *Guidelines for Building Community Livelihoods*. Bangkok: TBS Co., Press, Ltd.
- Fine Arts Department. (2007). *Surin's History*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.
- Klaiwichian, S. et al. (2007). *Development of Elephant Villages as a Tourist Attraction in South Isan*. (Research Report). Buriram Rajabhat University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- National Reform Council. (2015). *National Reform Council Agenda 28: System Reform to Build Strong Communities: Community Reform Plan*. Bangkok: Publishing House of the Representatives House Secretariat.
- Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2012). *Buddha-Dharma (Extended Edition)*. Bangkok: Pli Dharma Publishing House.
- Phabu, S., Phabu, T., & Kasetasing, R. (2013). Lifestyle Living According to the Principles of Sufficiency Economy of Silk Weaving Group in Surin Province. *Humanities and Social Sciences*. Vol. 30 No. 1: January-April 2013, 1-16.
- Political Economics. (2011). *Buddhist Economics*. Retrieved 31, 2011, from <https://nanapolecon.wordpress.com/2011/08/31>
- Surin Provincial Office. *Strategic and Information Group for Provincial Development*. Development Plan of Surin Province. 2018-2022 (Review Edition 2020).
- Wasi, P. (2009). *Series of Thailand Reform on New Approach in Country Development, Building of Full Area Right Livelihood: The Foundation of Peace and Happiness*. Bangkok: TQP Co., Ltd.

แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการขับเคลื่อนชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน*

Digital Platform for Driving the Buddhist Zero Waste Community under Circular Economy Concept

¹แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, อรชร ไกรจักร์ และ กรรณิการ์ ขาวเงิน

¹Maechee Kritsana Raksachom, Orachorn Kraichakr and Kannikar Khaw-ngern

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Kritsana.rak@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 2) เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 3) เพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 4) เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เริ่มการศึกษาโดยรวบรวมจากชุมชนปลอดขยะต้นแบบ 9 แห่งในประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 27 คน เพื่อนำมาสร้างเป็นชุดความรู้ประกอบการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลและการสร้างชุมชนต้นแบบ อีกทั้งยังได้เปิดรับอาสาสมัครซึ่งเป็นตัวแทนครัวเรือนที่สนใจและลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลและการจัดการขยะตามหลัก 3Rs จำนวน 108 ครัวเรือน เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากอาสาสมัครเข้าร่วมสนทนากลุ่มเจาะจง จำนวน 15 คน อีกทั้งมีการเก็บข้อมูลจากเครือข่ายชุมชนที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนกิจกรรม จำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่า ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะ มี 3 ฐาน คือ (1) ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน (2) ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ (3) ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านรูปแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ โดยเผยแพร่บนเว็บไซต์ <https://www.bcgbymcu.com> 2) การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG มีการใช้งานฟังก์ชันความรู้การจัดการขยะตามหลัก 3Rs ฟังก์ชันบันทึกปริมาณขยะและฟังก์ชันรายงานปริมาณขยะครัวเรือนและชุมชน 3) การพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่า การพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะ ประกอบด้วย ฐาน 1 เปิดใจ ฐาน 2 เข้าร่วมและเข้าใจ (ศีล) ฐาน 3 มุ่งมั่นและตั้งใจ (สมาธิ) มี 5 กิจกรรม และฐาน 4 เพื่อนแนะนำเพื่อน (ปัญญา) ผลการประเมิน พบว่า 2 ชุมชนและ 108 ครัวเรือน คัด

แยกขยะถูกต้อง บ้านที่ปริมาณขยะ มีรายได้จากการขายขยะ ทำความสะอาดหน้าบ้านและชุมชน 4) การสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน พบว่า มีเครือข่าย 2 กลุ่ม คือ (1) เครือข่ายสนับสนุนส่งเสริม ได้แก่ วัด โรงเรียน และสมาคมอยุธยารวมใจหน่วยกู้ภัยอยุธยา (2) เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ ชุมชนตำบลบ้านป้อม ชุมชนตำบลภูเขาทอง และชุมชนตำบลสำเภาล่ม

คำสำคัญ: ฐานข้อมูลดิจิทัล; แพลตฟอร์มดิจิทัล; ชุมชนปลอดขยะ; เศรษฐกิจหมุนเวียน; เครือข่าย

Abstract

The objectives of this research are as follows: 1) to develop a digital database for management towards the zero waste Buddhist community under the circular economy concept; 2) to devise a digital platform to drive the management towards the zero waste Buddhist community under the circular economy concept; 3) to construct a model of the zero waste Buddhist community under the circular economy concept, i.e. the Ban Pom Subdistrict Administrative Organization, Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province; and 4) to establish a network for the zero waste Buddhist communities under the circular economy concept in Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. The study used an action research method to collect qualitative data from Thailand's nine model zero waste communities via in-depth interviews with 27 key informants. The collected qualitative data were used to develop a body of knowledge for developing a digital platform and establishing a model community. There was a call for volunteers from 108 interested households, and they registered to participate in waste management activities based on the 3Rs using a digital platform. Questionnaires were used to collect quantitative data. The qualitative data were gathered from 15 volunteers who took part in a purposive group discussion, as well as 9 members of the network community who came together to share their knowledge and support the activities. Content analysis was used to examine the qualitative data, while descriptive statistics, such as mean and standard deviation, were used to analyze the quantitative data.

The findings revealed the followings: 1) In developing the digital database for management towards a zero waste Buddhist community under the circular economy concept, there are three databases for such purpose: (1) the digital database on waste management in nine model communities, (2) the digital database on waste management knowledge, and (3) a digital database that included the Buddhist aspects, detailing the development of a community into a zero waste on website [https://www. bcgbbymcu.com](https://www.bcgbbymcu.com); 2) In devising a digital platform to drive the management towards the zero waste community under the circular economy concept, the researchers found that the digital platform Line BCG has been used for its waste management knowledge based on the 3Rs principle function, the waste volume record function, and the household and community waste report function; 3) A model of the zero waste Buddhist community under circular economy concept

is comprised of the following bases: Base 1: Open Mindedness, Base 2: Participation and Understanding (Precepts), Base 3: Commitment and Determination (Concentration) which consists of five activities, and Base 4: Friendly Guidance (Wisdom). The evaluation revealed that two communities, 108 households, had correctly separated the types of waste, recorded the amount of waste, earned income from the sale of waste, and cleaned the front of their houses and the community; 4) In establishing a network for the zero waste Buddhist communities under the circular economy concept, there are two groups of networks: (1) the support and promotion network, which includes temples, schools, and the Ayutthaya Ruamjai Association (Ayutthaya Rescue), and (2) the learning exchange network, which includes the Ban Pom Subdistrict Community, the Phu Khao Thong Subdistrict Community, and the Samphao Lom Subdistrict Community.

Keywords: Digital Database; Digital Platform; Zero Waste Community; Circular Economy; Network

บทนำ

ในโลกปัจจุบัน ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นปัญหาระดับโลก สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วแต่มีค่าเฉลี่ยการผลิตขยะต่อคนสูงที่สุดในโลก ซึ่งสร้างปริมาณขยะประมาณ 12% ของปริมาณขยะทั่วโลก ทั้งๆ ที่อเมริกามีประชากรเพียง 4% ของจำนวนประชากรโลกทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีประเทศที่พัฒนาแล้วอีกหลายประเทศที่สร้างปริมาณขยะจำนวนมาก เช่น เนเธอร์แลนด์ แคนาดา และออสเตรเลีย สำหรับประเทศไทยอยู่ลำดับที่ 61 ของโลก พร้อมกันนั้นประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีปริมาณขยะทะเลมากที่สุดเป็นอันดับที่ 7 ของโลก โดยมีปริมาณมากถึง 1.55 ล้านตันในปี พ.ศ. 2560 (Green Network, 2019) จากสถิติงานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสาร Science Advances เมื่อเดือนตุลาคม ปี พ.ศ. 2563 ระบุว่า ประเทศไทยมีการสร้างขยะพลาสติกต่อประชากรสูงเป็นอันดับที่ 5 ของโลก โดยมีปริมาณขยะพลาสติก 4,796,494 ตัน/ปี และมีสัดส่วนขยะพลาสติกในขยะทั่วไปมากเป็นอันดับที่ 3 ของโลก ปริมาณพลาสติกในประเทศไทย แบ่งเป็นประเภทถุงพลาสติก 1.11 ล้านตัน ขวดพลาสติก 0.40 ล้านตัน แก้ว กล่อง และถาดพลาสติก 0.23 ล้านตัน (Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2022) การที่ประเทศไทยประสบปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นเช่นนี้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเร่งขับเคลื่อนการจัดการขยะพลาสติกตามที่รัฐบาลประกาศ “Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561 - 2573” นำร่องลดและคัดแยกขยะในหน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2565 นี้ ตั้งเป้าลดขยะมูลฝอยที่ส่งกำจัด 30% และลดถุงพลาสติก หูหิ้ว-แก้วพลาสติกแบบบางและกล่องโฟมบรรจุอาหาร 100% รวมถึงเชิญชวนภาคเอกชนร่วมลดและคัดแยกขยะมูลฝอยตามความสมัครใจ (Pollution Control Department, 2022)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก แต่กลับประสบปัญหาปริมาณขยะที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงได้กำหนดเป้าหมายเพื่อพัฒนาจังหวัดในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2561 - 2565) คือ "อยุธยาเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน" โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเมืองและสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้มีความสะอาดสวยงาม สนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาวะ ยกย่องคุณค่าชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น นำหลัก 3Rs คือ ใช้น้อย (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) มาใช้ในการจัดการขยะในชุมชน (Dailynews, 2022)

ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สภาพชุมชนมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ในอดีตที่ผ่านมา พื้นที่ของตำบลบ้านป้อมเป็นที่ทิ้งขยะของเทศบาลและชาดการกำจัดขยะที่ถูกต้องตามหลักสุขลักษณะ ขยะที่นำมาทิ้งในพื้นที่ตำบลบ้านป้อมจึงกลายเป็นกองขยะเท่าภูเขา และได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านป้อม ต่อมาปัญหาเหล่านี้ก็ได้รับการแก้ไข (Chaisuwanarat, 2019) จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสำรวจและสังเกตสภาพปัญหาขยะ ในตำบลบ้านป้อม พบว่า ขยะประเภทต่างๆ ล้นถังออกมาทำให้บริเวณโดยรอบสกปรก ชาดการคัดแยกขยะ เช่น บรรจุเศษอาหารลงในถุงพลาสติกแล้วนำไปทิ้งในถังขยะ พร้อมกันนั้น คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ประชาชนบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

“ได้ข่าวว่ามีปัญหาเหมือนกัน เพราะว่ารถขยะไม่เพียงพอ เพราะว่าตำบลบ้านป้อมน่าจะมี 7 คัน 7 พันกว่าคน ค่อนข้างเยอะนะคะ รถเข้าไปเก็บในพื้นที่ที่มีขยะเยอะ จะเป็นเซเวนโนทาวสตาร์ ประชากรเยอะ ขยะก็เยอะ การบริหารจัดการขยะค่อนข้างยาก พอประชากรตรงนั้นเยอะส่งผลให้หมู่บ้าน เล็กๆ อย่างเราเนี่ย ก็คือล่าช้า ไปด้วย มีการประชาสัมพันธ์มีการประกาศว่ารถขยะไม่เพียงพอ นะ จากที่วิ่งได้ 2 คัน วิ่งได้คันเดียว จะกลายเป็นว่ามาทุกวันเป็นเหลือแค่ 2 วัน และขยะเปียกมันมีทุกวัน” (Ban Makhamtat Residents, 2022)

จากการให้สัมภาษณ์ในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า ภาพรวมของตำบลบ้านป้อมยังประสบปัญหาการบริหารจัดการขยะและปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่า ปัญหาเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ก็เพราะว่า ตำบลบ้านป้อมเป็นพื้นที่อยู่ติดกับอำเภอเมืองพระนครศรีอยุธยา มีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และเป็นทางสัญจรไปมาของนักท่องเที่ยว หากไม่ตระหนักและให้ความสำคัญที่จะแก้ไขปัญหานี้ กองขยะเท่าภูเขาอาจจะเกิดขึ้นในตำบลบ้านป้อมอีกครั้ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะเข้าไปร่วมแก้ปัญห ปริมาณขยะที่กำลังเพิ่มขึ้น และปัญหาการจัดการขยะในตำบลบ้านป้อม โดยคณะผู้วิจัยจะพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะภาคครัวเรือนและชุมชน และจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ให้เป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ต่อจากนั้นคณะผู้วิจัยจะได้ขยายผลการพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ เพื่อสร้างเครือข่ายไปยังชุมชนอื่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน
2. เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน
3. เพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา
4. เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ใช้เป็นฐานคิดในการออกแบบเครื่องมือวิจัย และใช้เป็นตะเกียงส่องทางในการปฏิบัติงานวิจัย โดยแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาศึกษา ได้แก่ 1) แนวคิดเกี่ยวกับขยะมูลฝอย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมาย ประเภทของขยะ การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 3Rs กิจกรรมเกี่ยวกับการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ เป็นต้น 2) แนวคิดเกี่ยวกับแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของแพลตฟอร์มดิจิทัล การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล เป็นต้น 3) ทฤษฎีเครือข่าย ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของเครือข่าย องค์ประกอบของเครือข่าย และการสร้างเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 2 รูปแบบการวิจัย

1. **การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)** ดำเนินการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงที่ได้รับรางวัลชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะศึกษาวิธีการจัดการขยะ ชุมชนที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ประกอบด้วย 1) ชุมชนบ้านดอนกลอย ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา 2) ชุมชนบ้านรางพลับ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี 3) ชุมชนบ้านทุ่งศรีเทศบาลตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ 4) ชุมชนบ้านหัวถนน เทศบาลตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 5) ชุมชนบ้านโนนกล้วยหอม เทศบาลตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น 6) ชุมชนบ้านไร่ เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 7) ชุมชนการค้าหนองแขม แขวงหนองคาย พุทธเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร 8) ชุมชนบ้านป่าตึงงาม เทศบาลตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และ 9) ชุมชนบ้านโป่งศรีนคร ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย

2. **การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)** ดำเนินการด้วยการศึกษาเอกสารหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ และศึกษาพระไตรปิฎกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา

3. **การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)** ดำเนินการสะท้อนผลลัพธ์การทดลองใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ครั้วเรือน ณ บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)** ดำเนินการด้วยการลงพื้นที่ภาคสนาม ณ บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อพัฒนาบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ให้เป็นชุมชนต้นแบบปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และดำเนินการลงพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายกับวัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศล ชุมชนที่อยู่ในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง ตำบลสำเภาล่ม เพื่อสนับสนุนส่งเสริมต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธเครือข่ายที่ว่ำนี้อย่างออกเป็น 2 เครือข่าย ได้แก่ 1) เครือข่ายสนับสนุนส่งเสริม 2) เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มทดลอง และกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มทดลอง และกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาวิจัยนี้ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน 2) กลุ่มทดลอง ได้แก่ ชาวบ้านจากบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 จำนวน 15 ครั้วเรือน และชาวบ้านจากบ้านป้อม หมู่ที่ 3 จำนวน 15 ครั้วเรือน รวม 2 หมู่บ้าน จึงมีกลุ่มทดลอง จำนวน 30 ครั้วเรือน 3) กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงที่ลงทะเบียนเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ ชาวบ้านจากบ้านจากมะขามเทศ หมู่ที่ 2 จำนวน 55 ครั้วเรือน และชาวบ้านจากบ้านป้อม หมู่ที่ 3 จำนวน 58 ครั้วเรือน รวม 2 หมู่บ้าน จึงมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 108 ครั้วเรือน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยที่ใช้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน จำนวน 27 คน เพื่อศึกษาวิธีการจัดการขยะ 2) แบบสอบถาม คณะผู้วิจัยใช้แบบสอบถามกลุ่มทดลอง 30 ครั้วเรือน เกี่ยวกับแพลตฟอร์มดิจิทัล ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ทราบว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ให้ความสะดวกในการบันทึกข้อมูล การให้ความรู้ การประชาสัมพันธ์กิจกรรม การรายงานข้อมูล และการส่งเสริมการคัดแยกขยะ ครั้วเรือนเป็นระบบ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับใด 3) การประชุมเสวนาวิชาการ คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมเสวนาวิชาการเพื่อให้ความรู้สร้างความเข้าใจกับกลุ่มทดลอง 30 ครั้วเรือนที่เข้าร่วมการทดลองแพลตฟอร์มดิจิทัล และกลุ่มตัวอย่าง 108 ครั้วเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน และจัดประชุมเสวนาวิชาการเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ 4) การประชุมกลุ่มย่อย คณะผู้วิจัยจัดประชุมกลุ่มย่อยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 และผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนาม และตัวแทนผู้สมัครเข้าร่วมโครงการเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมและเพื่อให้รายละเอียดในการดำเนินกิจกรรม 5) ชุดกิจกรรม คณะผู้วิจัยใช้ชุดกิจกรรมเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งชุดกิจกรรมที่วางนี้ ประกอบด้วยกิจกรรมครั้วเรือนต้นแบบ กิจกรรมหน้าบ้านนำมอง กิจกรรมสร้างรายได้ในครั้วเรือน กิจกรรมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG กิจกรรมบ้านสวยเมืองสะอาด 6) แบบสังเกต คณะผู้วิจัยใช้แบบสังเกตเพื่อสังเกตการทำกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่าง 108 ครั้วเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 7) แบบประเมิน คณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินซึ่งเป็นเกณฑ์ตัวชี้วัดความเป็นชุมชนปลอดขยะของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกณฑ์การตัดสินระดับครั้วเรือนตามเกณฑ์ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายที่คณะผู้วิจัยกำหนด เพื่อประเมินผลความเป็นชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธของบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัย ในการศึกษาวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น 4 ระยะตามวัตถุประสงค์ 4 ข้อดังนี้

ระยะที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดการขยะ และไตร่พิเคราะห์เกี่ยวกับไตรสิกขา ต่อจากนั้น นัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน และดำเนินการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และชาวบ้านตามวันเวลาที่นัดหมาย เมื่อคณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เสร็จแล้วก็ดำเนินการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดพร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ระยะที่ 2 การปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล (Line BCG) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG และได้ดำเนินการทดลองในกลุ่มทดลองจำนวน 30 ครั้วเรือน ณ บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อม โดยในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2565 คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการปฐมนิเทศเพื่อให้ความรู้ สร้างความเข้าใจกับกลุ่มทดลองจำนวน 30 ครั้วเรือน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม ต่อจากนั้น วันที่ 24 พฤษภาคม - 7 มิถุนายน พ.ศ. 2565 กลุ่มทดลองจำนวน 30 ครั้วเรือน ได้ทดลองใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล รวมระยะเวลา 15 วัน เมื่อการทดลองสิ้นสุดลง คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามพร้อมกับตรวจสอบความถูกต้อง

ระยะที่ 3 การปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน คณะผู้วิจัยได้สำรวจสภาพปัญหาขยะในชุมชนและพิจารณาถึงความพร้อมในการเป็นชุมชนปลอด

ขยะ พร้อมกับออกแบบกิจกรรมเพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ต่อจากนั้น ในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2565 คณะผู้วิจัยได้รับสมัครกลุ่มตัวอย่างจำนวน 108 ครอบครัว และดำเนินการปฐมนิเทศเพื่อสร้างความเข้าใจ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา เมื่อการปฐมนิเทศจบลง ในวันที่ 12 มิถุนายน - 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 108 ครอบครัว ได้ทำกิจกรรม 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ 2) กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง 3) กิจกรรมสร้างรายได้ในครัวเรือน 4) กิจกรรมบันทึกปริมาณขยะลงในแพลตฟอร์มดิจิทัล 5) กิจกรรมบ้านสวยเมืองสะอาด และในขณะเดียวกัน นักวิจัยภาคสนามและผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนามได้ดำเนินการสังเกตการทำกิจกรรมของกลุ่มตัวอย่างผ่านไลน์หมู่บ้าน และแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG อย่างต่อเนื่อง เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลความเป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธตามเกณฑ์การพิจารณาตัดสินชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกณฑ์การตัดสินระดับครัวเรือนตามเกณฑ์ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายที่คณะผู้วิจัยกำหนด

ระยะที่ 4 การปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายกับวัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศลที่อยู่ในตำบลบ้านป้อม เพื่อสนับสนุนส่งเสริมชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ เครือข่ายที่กล่าวถึง ได้แก่ 1) วัดพระงาม 2) วัดท่าการ้อง 3) วัดชนอน 4) วัดกษัตราธิราช 5) วัดธรรมาราม 6) วัดไชยวัฒนาราม 7) โรงเรียนวัดพระงาม 8) โรงเรียนวัดกษัตราธิราช 9) หน่วยงานการกุศลและสมาคมอยุธยารวมใจหน่วยกู้ภัยอยุธยา และคณะผู้วิจัยได้จัดเสวนาวิชาการ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลการทำกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านป้อมไปยังชุมชนอื่นๆ ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 11 และ เขตองค์การบริหารส่วนตำบลภูเขาทอง 1 ชุมชน และเขตองค์การบริหารส่วนตำบลสำเภาล่ม 1 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยนี้ ดำเนินการดังนี้ 1) ประมวลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ หลักไตรสิกขา และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน ต่อจากนั้น จึงวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้ฐานข้อมูลด้านการจัดการขยะ 3 ฐาน และท้ายที่สุด คณะผู้วิจัยได้นำฐานข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาเป็นฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัล โดยนำฐานข้อมูลไปอัปโหลดไว้บนแพลตฟอร์มดิจิทัล <https://www.bcgbymcu.com> 2) ประมวลข้อมูลจากการปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG และข้อมูลจากแบบสอบถามพร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ต่อจากนั้นจึงดำเนินการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และโมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) โดยใช้โปรแกรม LISREL 3) ประมวลข้อมูลจากการปฏิบัติการวิจัยเพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนพร้อมกับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ต่อจากนั้น จึงดำเนินการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมของการพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน 4) ประมวลข้อมูลจากการปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายพร้อมกับตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ต่อจากนั้น จึงดำเนินการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

ผลการวิจัย

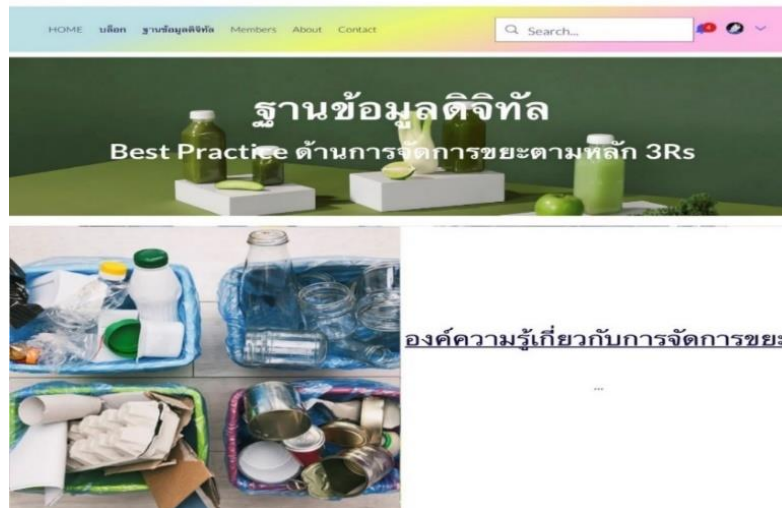
วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ผลการวิจัย พบว่า ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะ มี 3 ฐาน คือ

1. ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะของชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน มีรายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนต้นแบบใน 7 ประเด็น ได้แก่ 1) สภาพปัญหาของชุมชนก่อนจะเป็นชุมชนปลอดขยะ 2) แนวทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดขยะ 3) การแก้ปัญหาการไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการขยะภายในชุมชน 4) การจัดการขยะ 4 ประเภท 5) กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการขยะภายในชุมชน 6) ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนจากการจัดการขยะ และ 7) การสร้างเครือข่าย

2. ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ มีสาระสำคัญที่จำเป็นต่อการจัดการขยะ 6 ประเด็น ได้แก่ 1) ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการขยะที่ผิดวิธี 2) การคัดแยกขยะและเส้นทางของขยะ 3) การจัดการขยะตามหลัก 3Rs 4) กิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการขยะ 5) ปัจจัยที่สนับสนุนให้การจัดการขยะประสบความสำเร็จ และ 6) ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นเมื่อการจัดการขยะประสบความสำเร็จ

3. ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านรูปแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ เป็นฐานข้อมูลที่น่าเสนอวิธีการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดขยะโดยนำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เข้ามาประยุกต์ใช้

ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะที่กล่าวถึงมีลักษณะดังนี้ 1) มีเนื้อหาครอบคลุมถึงวิธีการจัดการขยะของชุมชนต้นแบบและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดการขยะ 2) มีความถูกต้อง เพราะได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์บทสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชนที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการขยะเป็นอย่างดี และได้จากการศึกษาเอกสาร หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ 3) มีขนาดอักษรที่เหมาะสม เพราะว่าฟอนต์ที่ใช้ในฐานข้อมูลดิจิทัล คือ TH Sarabun PSK และขนาด 16 พอยท์ 4) มีแหล่งสืบค้นฐานข้อมูลที่สะดวก นั่นก็คือ แพลตฟอร์มดิจิทัล <https://www.bcgbymcu.com> ผู้ที่ต้องการศึกษาเรียนรู้วิธีการจัดการขยะอย่างถูกวิธี สามารถเข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลาผ่านคอมพิวเตอร์ หรือ สมาร์ทโฟน

Picture 1: ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อขับเคลื่อนการจัดการชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ผลการวิจัยพบว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG มี 3 ฟังก์ชัน ดังนี้

ฟังก์ชันที่ 1 ความรู้หลัก 3Rs เพื่อการจัดการขยะ ประกอบด้วย สื่อความรู้เรื่องการณรงค์การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 3Rs และการลดปริมาณขยะ

ฟังก์ชันที่ 2 บันทึกครัวเรือนประจำวันเพื่อการคัดแยกขยะ ประกอบด้วย การบันทึกปริมาณขยะ 4 ประเภท ได้แก่ ขยะประเภทกระดาษ ขยะประเภทแก้ว ขยะประเภทโลหะและขยะประเภทพลาสติก

ฟังก์ชันที่ 3 รายงานปริมาณขยะ ประกอบด้วย ปริมาณขยะครัวเรือน ชุมชนและขยะ 4 ประเภท

แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG

Picture 2: แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธ ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

จากการดำเนินการทดลองแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ในระหว่างวันที่ 24 พฤษภาคม - 7 มิถุนายน พ.ศ. 2565 โดยใช้กลุ่มทดลองจาก บ้านมะขามเทศ หมู่ 2 จำนวน 15 ครัวเรือน และบ้านป้อม หมู่ 3 จำนวน 15 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 30 ครัวเรือน ผลการประเมินความคิดเห็นหลังการทดลองใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล มีรายละเอียดดังนี้

แพลตฟอร์มดิจิทัล	$\bar{X}$	SD	ระดับความเห็น
1. ความสะดวกในการบันทึกข้อมูลผ่าน Line BCG	4.52	0.45	มากที่สุด
2. การประชาสัมพันธ์ผ่าน Line BCG ช่วยส่งเสริมการจัดการขยะภาคครัวเรือน	4.54	0.48	มากที่สุด
3. ความรู้จาก Line BCG ช่วยส่งเสริมการจัดการขยะภาคครัวเรือน	4.43	0.47	มาก
4. รายงานข้อมูลจาก Line BCG ช่วยส่งเสริมการจัดการขยะภาคครัวเรือน	4.40	0.43	มาก
5. การนำเสนอข้อมูลกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนผ่าน Line กลุ่ม ส่งผลให้มีการจัดการขยะภาคครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง	4.55	0.44	มากที่สุด
6. แพลตฟอร์มดิจิทัลช่วยส่งเสริมให้การคัดแยกขยะภาคครัวเรือนเป็นระบบ	4.48	0.45	มาก
7. ความเห็นในภาพรวมเกี่ยวกับแพลตฟอร์มดิจิทัลสามารถส่งเสริมการจัดการขยะภาคครัวเรือน	4.52	0.47	มากที่สุด

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนาต้นแบบชุมชนและครัวเรือนปลอดขยะวิถีพุทธ 4 ฐาน ได้แก่ ฐานที่ 1 เปิดใจ

ฐานที่ 2 เข้าร่วมและเข้าใจ (ศีล) ฐานที่ 3 มุ่งมั่นและตั้งใจ (สมาธิ) มี 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ 2) กิจกรรมหน้าบ้าน นามอง 3) กิจกรรมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG 4) กิจกรรมสร้างรายได้ครัวเรือน 5) กิจกรรมบ้านสวย เมืองสะอาด และฐานที่ 4 เพื่อนแนะนำเพื่อน (ปัญญา) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาต้นแบบชุมชนและครัวเรือนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ประกอบด้วยชุมชนบ้านมะขามเทศ หมู่ 2 จำนวน 53 ครัวเรือน และบ้านป้อม หมู่ 3 จำนวน 55 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้นจำนวน 108 ครัวเรือน

ผลการดำเนินกิจกรรมในระหว่างวันที่ 12 มิถุนายน - 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 รวมระยะเวลา 30 วัน แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการเป็นต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธของบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ตามเกณฑ์การตัดสินและแนวทางการพิจารณาชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) ภายใต้การดำเนินงานจัดการขยะที่ต้นทาง การมีส่วนร่วมและจิตอาสาจัดการขยะในชุมชน การจัดการขยะโดยใช้หลัก 3Rs ความสำเร็จและความยั่งยืนของการจัดการขยะตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ กลุ่มตัวอย่างคัดแยกขยะ 4 ประเภทได้อย่างถูกต้อง นำขยะบางส่วนที่คัดแยกไปใช้ประโยชน์ เช่น นำเศษอาหารไปทำปุ๋ยหมักหรือนำไปเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และมีการจัดการขยะตามหลัก 3Rs เช่น ใช้ถุงผ้าหรือตะกร้าแทนถุงพลาสติก หรือนำถุงพลาสติกที่เปื้อนเศษอาหารมาทำความสะอาดเพื่อใช้ซ้ำ 2) กิจกรรมหน้าบ้านนามอง กลุ่มตัวอย่างได้รักษาความสะอาดหน้าบ้านหรือถนนหน้าบ้านของตนเอง และนำไม้ดอกมาปลูก เช่น ดอกคุณนายตื่นสายเพื่อให้เกิดความสวยงาม 3) กิจกรรมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG กลุ่มตัวอย่างได้บันทึกปริมาณขยะรีไซเคิลในแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ทุกวัน ทำให้คณะผู้วิจัย ผู้นำชุมชนและชาวบ้านเห็นภาพรวมปริมาณขยะรีไซเคิลในชุมชน 4) กิจกรรมสร้างรายได้ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากการขายขยะรีไซเคิลและนำรายได้นี้ไปใช้เป็นค่าใช้จ่าย จนเกิดเป็นระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในครัวเรือนและชุมชน และ 5) กิจกรรมบ้านสวยเมืองสะอาด กลุ่มตัวอย่างได้ทำกิจกรรมนี้ร่วมกับคณะผู้วิจัยและผู้นำชุมชนเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน และวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 ส่งผลให้ชุมชนสะอาดปราศจากขยะและไม่เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน: อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัย พบว่า ต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 มีเครือข่าย 2 กลุ่มเพื่อสนับสนุน แบ่งปันประสบการณ์ การนำกิจกรรมไปประชาสัมพันธ์ รณรงค์พร้อมกับการให้ความรู้การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 3Rs มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

Picture 3: เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน

เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน แบ่งออกเป็น 2 เครือข่ายดังนี้

1. เครือข่ายสนับสนุนส่งเสริม เป็นเครือข่ายที่สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนให้สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่อง และชี้แนะหมู่บ้านอื่นปฏิบัติตาม เครือข่ายที่กล่าวถึง ได้แก่ วัดชนอน วัดพระงาม วัดธรรมาราม วัดกษัตราธิราชวรวิหาร วัดท่ากา ร้อง วัดไชยวัฒนาราม โรงเรียนวัดพระงาม โรงเรียนวัดกษัตราธิราช และสมาคมอุยธารรวมใจหน่วยกู้ภัยอุยธาร

2. เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเครือข่ายที่คณะผู้วิจัยได้เรียนรู้เชิญผู้ใหญ่บ้านหมู่อื่นในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทองและตำบลสำเภากลม เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน การเชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีเป้าหมายเพื่อให้กิจกรรมการพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธเกิดการขยายผล เครือข่ายที่กล่าวถึง ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 3 บ้านป้อม หมู่ที่ 4 บ้านป้อม หมู่ที่ 5 บ้านป้อม หมู่ที่ 6 บ้านวัดธรรมาราม หมู่ที่ 9 บ้านวัดลอดช่อง หมู่ที่ 11 บ้านโรงราช ในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง 1 ชุมชนและตำบลสำเภากลม 1 ชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

Picture 4: New Body Knowledge

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิด เศรษฐกิจหมุนเวียน ต้องดำเนินการ ดังนี้

1. จัดทำฐานข้อมูลดิจิทัล เพื่อการศึกษาเรียนรู้วิธีการจัดการขยะของชุมชนต้นแบบและองค์ความรู้ การจัดการขยะ เช่น ความหมายและประเภทของขยะ การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 3Rs
2. พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG เพื่อบันทึกปริมาณขยะในครัวเรือนประจำวัน เพราะปริมาณ ที่บันทึกไว้ในแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG จะทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม ผู้นำชุมชนและ ชาวบ้านทราบปริมาณขยะในชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและแผนงานต่อไป
3. สร้างเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริม กล่าวคือ วัด โรงเรียน หรือหน่วยงานการกุศล โดยมีเป้าหมายให้ วัด โรงเรียน หน่วยงานการกุศลเข้ามาสนับสนุนการทำกิจกรรม ซึ่งจะทำให้การพัฒนาชุมชนให้ปลอดภัย ประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้น เมื่อชุมชนต้นแบบปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนประสบ ความสำเร็จด้านการจัดการขยะแล้วก็จะขยายผลหรือเชิญชวนชุมชนอื่นๆ ให้ปฏิบัติตาม จึงกล่าวได้ว่า เป็น เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจ หมุนเวียน ได้นำหลักบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เข้ามาประยุกต์ใช้ เพราะว่า การรวมพลังกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้ปลอดภัย จะทำให้กิจกรรมดังกล่าวประสบความสำเร็จ และ ชุมชนก็จะกลายเป็นชุมชนที่ปลอดภัยอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะ มี 3 ฐาน คือ 1) ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะของชุมชนต้นแบบ 2) ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการ จัดการขยะ 3) ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านรูปแบบชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธ โดยฐานข้อมูลดิจิทัลนี้มีเนื้อหาครอบคลุม ถึงวิธีการจัดการขยะของชุมชนต้นแบบและองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการจัดการขยะ มีเนื้อหาที่ถูกต้อง มีขนาด

อักษรที่เหมาะสม (TH Sarabun PSK และขนาด 16 พอยท์) และมีแหล่งสืบค้นฐานข้อมูลบนเว็บไซต์ <https://www.bcgbymcu.com> ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่น่ามาจัดทำฐานข้อมูลดิจิทัลจดหมายเหตุ มีเนื้อหาตรงกับหัวข้อ รูปแบบตัวอักษรอ่านงาน มีการจัดหมวดหมู่ และเผยแพร่บนเว็บไซต์ (Tipjak et al. 2018) ทั้งนี้ เพราะเกิดจากการที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการขยะ ไตรสิกขา และได้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ชาวบ้านจากชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน ต่อจากนั้นจึงประมวลข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ แล้ววิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้ได้ฐานข้อมูลด้านการจัดการขยะ ท้ายที่สุด คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของฐานข้อมูลด้านการจัดการขยะโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบ แล้วนำฐานข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาเป็นฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลด้วยการสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัล <https://www.bcgbymcu.com> ขึ้นมา แล้วนำฐานข้อมูลไปอัปโหลดไว้บนแพลตฟอร์มดิจิทัล และยังสอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลความรู้ดิจิทัลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ที่ว่า ระบบฐานข้อมูลดิจิทัลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย เป็นระบบสารสนเทศที่แสดงถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการทำระบบสารสนเทศ มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาข้อมูลให้ถูกต้อง 2) การศึกษาความต้องการของผู้ใช้ระบบ 3) การออกแบบโครงสร้างของข้อมูลและฟังก์ชันการใช้งาน 4) พัฒนาและทดสอบระบบ 5) ประเมินระบบโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศ (Chaikhambung, 2022)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG มี 3 ฟังก์ชัน คือ ฟังก์ชันที่ 1 ความรู้หลัก 3Rs เพื่อการจัดการขยะ ฟังก์ชันที่ 2 บันทึกครัวเรือนประจำวันเพื่อการคัดแยกขยะ ฟังก์ชันที่ 3 รายงานปริมาณขยะ เมื่อนำแพลตฟอร์มดิจิทัลไปทดลองในกลุ่มทดลอง จำนวน 30 ครัวเรือน พบว่า กลุ่มทดลองมีความเห็นต่อแพลตฟอร์มดิจิทัล ดังนี้ 1) การนำเสนอข้อมูลกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชนผ่าน Line กลุ่ม ส่งผลให้มีการจัดการขยะภาคครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย = 4.55, SD = 0.44) 2) การประชาสัมพันธ์ผ่าน Line BCG ช่วยส่งเสริมการจัดการขยะภาคครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย = 4.54, SD = 0.48) และ 3) ความสะดวกในการบันทึกข้อมูลผ่าน Line BCG (ค่าเฉลี่ย = 4.52, SD = 0.45) และความเห็นในภาพรวมเกี่ยวกับแพลตฟอร์มดิจิทัลสามารถส่งเสริมการจัดการขยะภาคครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.52, SD = 0.47) ทั้งนี้ เพราะเกิดจากการที่คณะผู้วิจัยได้พัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลให้มีลักษณะที่ใช้งานง่ายไม่ซับซ้อน ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการออกแบบแพลตฟอร์มเครื่องประดับให้ใช้งานง่ายและนำเสนอเนื้อหาพร้อมภาพประกอบครบถ้วน (Jurapongvanich et al. 2021) และคณะผู้วิจัยได้สอบถามผู้นำชุมชนในประเด็นความสามารถของชาวบ้านในการใช้เทคโนโลยี คณะผู้วิจัยจึงได้ปรับปรุงแพลตฟอร์มดิจิทัลให้เหมาะสม จากนั้น ได้ลองใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นระยะเวลา 15 วัน และได้ประเมินผลแพลตฟอร์มดิจิทัลดังรายละเอียดข้างต้น สอดคล้องกับการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลระบบประกันคุณภาพการศึกษากายนอกในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย โดยใช้กระบวนการตีปัลลัสสามารถสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลระบบการประกันคุณภาพการศึกษากายนอกได้ตามวัตถุประสงค์ การใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลใน ภาพรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.65) ระดับ ความพึงพอใจโดยรวมของการใช้งานก็อยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.07 และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน เท่ากับ 0.74) (Phangphol et al. 2021)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาด้านแบบชุมชนปลอดภัยวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ณ บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และชุมชนบ้านป้อม หมู่ที่ 3 คณะผู้วิจัยได้ออกแบบฐาน 4 ฐาน ในการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ ฐานที่ 1 เปิดใจ ฐานที่ 2 เข้าร่วมและเข้าใจ (ศีล) ฐานที่ 3 มุ่งมั่นและตั้งใจ (สมาธิ) 5 กิจกรรม และฐานที่ 4 เพื่อนแนะนำเพื่อน (ปัญญา) มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 108 ครัวเรือน

พบว่า กลุ่มตัวอย่างคัดแยกขยะ 4 ประเภทได้อย่างถูกต้อง จัดการขยะตามหลัก 3Rs รักษาความสะอาดหน้าบ้านและบริเวณใกล้เคียง บ้านที่ปริมาณขยะรีไซเคิลในแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ทุกวัน มีรายได้จากการขายขยะรีไซเคิล รวมกลุ่มพัฒนาชุมชนเดือนละ 1 ครั้ง นอกจากนี้ กิจกรรมการใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกและการนำขยะรีไซเคิลไปขายเป็นการใช้ประโยชน์และการจัดการขยะมูลฝอยของครัวเรือนด้วย (Jeamponk, 2012) และยังพบว่า การคัดแยกขยะเพื่อนำไปขายเป็นการเพิ่มรายได้และลดขยะในชุมชน (Yonsunthai, 2014) ทั้งนี้ เพราะเกิดจากการที่คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยภาคสนามขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านไลน์กลุ่ม 2 หมู่บ้าน เพื่อให้ความรู้และกระตุ้นกลุ่มตัวอย่างให้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง ยังสอดคล้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนบ้านสวัสดิ์ ตำบลกลันตา อำเภอมะนัง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ชุมชนบ้านสวัสดิ์ในอดีตนั้นประสบปัญหาขยะมูลฝอยและขยะเกลื่อนกลาดอยู่ทั่วไปในทุกที่ แต่ในปัจจุบันชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยตามโครงการ "ชุมชนปลอดขยะ Zero Waste" โดยใช้การบริหารจัดการขยะตามหลักการบริหารจัดการ 4M's โดยแบ่งแยกขยะออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ขยะอินทรีย์ 2) ขยะรีไซเคิล 3) ขยะทั่วไป 4) ขยะอันตราย ชุมชนได้ปฏิบัติตามแนวทางการบริหารจัดการขยะตามหลัก 3Rs เพื่อลดปริมาณขยะ คือ 1) Reduce (คิดก่อนใช้) 2) Reuse (การใช้ซ้ำ) และ 3) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) ชุมชนบ้านสวัสดิ์ประสบความสำเร็จและกลายเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างสมบูรณ์ (Wongpakdee et al. 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน บ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 และบ้านป้อม หมู่ที่ 3 มีเครือข่าย 2 กลุ่ม 1) เครือข่ายสนับสนุนส่งเสริม 2) เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ เพราะเกิดจากการที่คณะผู้วิจัยมีความประสงค์จะเสริมสร้างชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนให้สามารถดำเนินกิจกรรมการจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนด้วยการพัฒนากลุ่มภาคีเครือข่ายและแกนนำชุมชนเพื่อการเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นการขับเคลื่อนสู่ความยั่งยืน (Kao-Un et al. 2021) คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างเครือข่ายร่วมกับวัด โรงเรียน และหน่วยงานการกุศลเพื่อที่จะให้เครือข่ายดังกล่าวคอยย้ำเตือน กระตุ้น และสร้างจิตสำนึกการจัดการขยะให้กับประชาชนในชุมชนของตน จึงกล่าวได้ว่าเครือข่ายที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้น สอดคล้องกับการจัดการขยะที่จะประสบความสำเร็จต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้ามาดำเนินงานร่วมกันตามหลักบูรณาการ (Promsit, 2019) และคณะผู้วิจัยมีความประสงค์จะขยายกิจกรรมของบ้านมะขามเทศ หมู่ที่ 2 บ้านป้อม หมู่ที่ 3 ไปยังชุมชนอื่น คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ ในตำบลบ้านป้อม ตำบลภูเขาทอง และตำบลสำเภากลุ่ม ที่สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนการจัดการขยะตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะสหองค์กรปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน (Duangkaew et al. 2021) นอกจากนี้ ผลการวิจัยนี้จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ” ที่ว่า การก่อตั้งเครือข่าย เกิดโดยธรรมชาติและ การจัดตั้งขึ้น คือ 1) เครือข่ายเกิดโดยธรรมชาติ เกิดจากกลุ่มคนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายกัน ประสบปัญหาแบบเดียวกัน ได้รวมตัวเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และแสวงหาทางออกที่ดีกว่า 2) เครือข่ายจัดตั้งเกิดจากนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐที่สนับสนุนและผลักดันนโยบายต่างๆ ให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายส่วนมากไม่มีพื้นฐาน ไม่มีความเข้าใจ ไม่มีความต้องการ ไม่มีมุมมองในการจัดตั้งเครือข่าย แต่จะทำงานเฉพาะกิจที่ไม่ต่อเนื่องและหายไปในที่สุด เครือข่ายจัดตั้งนี้มีเวลาทำงานสั้น มีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้น ขยายตัว และใช้ประโยชน์อย่างถดถอยและหายไปในที่สุด (Phramaha Suthit Aphakaro (Oboun), 2004)

สรุป

แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดการขยะ เพราะว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG จะช่วยให้เราเห็นภาพรวมของปริมาณขยะภายในชุมชน ได้รับองค์ความรู้ด้านการจัดการขยะ และได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ จะเห็นได้ว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ได้ทำให้การจัดการขยะเป็นเรื่องที่ง่ายและสะดวก จะอย่างไรก็ตาม การจะใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG เป็นเครื่องมือในการจัดการขยะเพียงอย่างเดียว อาจจะไม่พอ เพราะว่า มนุษย์ไม่ได้อยู่กับโซเชียลมีเดียตลอดเวลา ฉะนั้น ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดขยะ เราต้องศึกษาวิธีการจัดการขยะจากชุมชนปลอดขยะแห่งอื่น ต่อจากนั้น จึงดำเนินการออกแบบกิจกรรมตามที่ได้ไปศึกษาดูงาน พร้อมกับนำแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG มาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการขยะ ดังนั้น กิจกรรมเหล่านี้ ได้แก่ กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ หมายถึง การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 3Rs กิจกรรมสร้างรายได้ในครัวเรือน หมายถึง การคัดแยกขยะรีไซเคิลไว้ขาย กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง หมายถึง การทำความสะอาดหน้าบ้าน ปรับภูมิทัศน์หน้าบ้านให้สวยงาม ในทุกๆ วัน กิจกรรมบันทึกปริมาณขยะลงในแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG หมายถึง การบันทึกปริมาณขยะรีไซเคิลลงบนแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ในทุกๆ วัน กิจกรรมบ้านสวยเมืองสะอาด หมายถึง การรวมกลุ่มพัฒนาชุมชนให้สะอาด เดือนละ 1 ครั้ง เมื่อชาวบ้านทำกิจกรรมเหล่านี้อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ชาวบ้านจะได้ใช้ประโยชน์จากขยะ เช่น ได้เศษอาหารไปเลี้ยงสัตว์ มีรายได้จากการขายขยะรีไซเคิล หน้าบ้านหรือบริเวณรอบๆ บ้านสะอาด สวยงาม ผู้นำชุมชนเห็นภาพรวมของปริมาณขยะในชุมชนจากแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดข้อปฏิบัติในการลดปริมาณขยะได้ และส่งผลต่อภาพลักษณ์ของชุมชน จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ส่งเสริมการจัดการขยะในชุมชนได้เป็นอย่างดี จะอย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนปลอดขยะ ไม่ควรดำเนินการเพียงลำพังหากแต่ควรสร้างเครือข่ายกับวัด โรงเรียน เพื่อให้วัดอบรมชาวบ้านและโรงเรียนปลูกจิตสำนึกให้เยาวชนเห็นความสำคัญของการจัดการขยะ เมื่อร่วมมือกันจัดการขยะเช่นนี้ การพัฒนาให้เป็นชุมชนปลอดขยะก็จะประสบความสำเร็จ และกลายเป็นชุมชนที่ปลอดขยะอย่างยั่งยืนพร้อมที่จะแบ่งปันองค์ความรู้หรือประสบการณ์ให้กับชุมชนอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะชุมชนต้นแบบ 9 ชุมชน ประกอบด้วย ฐานข้อมูลดิจิทัลด้านการจัดการขยะ ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ และรูปแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธที่สะท้อนให้เห็นปัญหาขยะ การคัดแยกขยะที่ถูกต้อง เส้นทางของขยะ การจัดการขยะที่ประสบความสำเร็จ และวิธีการพัฒนาชุมชนโดยนำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ฉะนั้น ผู้นำชุมชนรวมถึงชาวบ้านเมื่อได้ศึกษาฐานข้อมูลดิจิทัลดังกล่าว จะได้รับองค์ความรู้ตามหลักวิชาการ หลักไตรสิกขา และการจัดการขยะอย่างถูกวิธี ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา ในฐานะผู้รับผลประโยชน์จากงานวิจัยนี้ ควรนำฐานข้อมูลแพลตฟอร์มดิจิทัล <https://www.bcgbymcu.com> ไปเผยแพร่ในตำบลบ้านป้อมต่อไป

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ที่พัฒนาขึ้นมา เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมการจัดการขยะและอำนวยความสะดวกต่อการบันทึกปริมาณขยะในครัวเรือน หากนำแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG มาใช้จะทำให้ผู้นำชุมชนและผู้ใช้แพลตฟอร์มทราบถึงปริมาณขยะในระดับครัวเรือนและชุมชน ด้านการบริหารยังสามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายหรือข้อกฏกติกาเพื่อแก้ไขปัญหาขยะ ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา ในฐานะผู้รับ

ผลประโยชน์จากงานวิจัยนี้ ควรนำเสนอแพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG ต่อผู้นำชุมชนในตำบลบ้านป้อมเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการขยะต่อไป

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน ภายใต้ 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ 2) กิจกรรมหน้าบ้านนำมอง 3) กิจกรรมสร้างรายได้ในครัวเรือน 4) กิจกรรมการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล Line BCG และ 5) กิจกรรมบ้านสวยเมืองสะอาด ส่งผลให้ครัวเรือนคัดแยกขยะได้อย่างถูกต้อง นำขยะไปขายเพื่อสร้างรายได้และนำไปใช้ประโยชน์ทำปุ๋ยหมักหรือเลี้ยงสัตว์ หน้าบ้านและบริเวณพื้นที่ชุมชนสะอาด สวยงาม ปลูกไม้ดอกและไม้ประดับ บริเวณหน้าบ้าน ฉะนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา ในฐานะผู้รับผลประโยชน์จากงานวิจัยนี้ ควรนำวิธีการและกิจกรรมพัฒนาต้นแบบชุมชนปลอดขยะเสนอต่อผู้นำชุมชน ในตำบลบ้านป้อมเพื่อนำไปปรับใช้ต่อไป

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า เครือข่ายชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน มีเครือข่าย 2 กลุ่ม คือ 1) เครือข่ายสนับสนุนส่งเสริม 2) เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายนี้สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาให้เป็นชุมชนปลอดขยะไม่ใช่ว่าผู้นำชุมชนจะต้องดำเนินการเพียงลำพัง หากแต่จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากโรงเรียน วัด หรือหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งตรงกับหลักบรร (บ้าน วัด โรงเรียน) จึงจะประสบความสำเร็จได้ ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านป้อม ในฐานะผู้รับผลประโยชน์จากงานวิจัยนี้ ควรแนะนำผู้นำชุมชนในตำบลบ้านป้อมที่สนใจจะพัฒนาชุมชนให้ปลอดขยะเข้าร่วมเครือข่ายเพื่อรวมพลังกายแรงใจ ในการพัฒนาชุมชนให้ปลอดขยะอย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลภูเขาทอง” ฉะนั้น ผู้จะศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ ควรใช้การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยดำเนินการดังนี้ (1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับนโยบายการบริหารจัดการขยะ (2) สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านเพื่อศึกษาปัญหา วิธีการปฏิบัติและรวบรวมข้อเสนอแนะมาแก้ไขปรับปรุงการจัดการขยะครัวเรือนและชุมชน (3) จัดเวทีชุมชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านเพื่อสร้างข้อตกลงกำหนดข้อปฏิบัติในการจัดการขยะร่วมกัน (4) ลงมือปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน (5) ประมวลผลข้อมูลจากการวิจัย วิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการและผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาสู่การเป็นวัดปลอดขยะอย่างยั่งยืนภายใต้หลักการบรร” ฉะนั้น ผู้จะศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ ควรใช้การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยดำเนินการดังนี้ (1) ลงพื้นที่ศึกษาสภาพปัญหาในวัดและบริเวณใกล้เคียงวัด (2) จัดเวทีชุมชนโดยนิมนต์พระสงฆ์ เชิญชาวบ้าน ครู และนักเรียน (บรร) เข้าร่วมการประชุม เพื่อระดมความคิดเห็นกำหนดข้อปฏิบัติในการจัดการขยะร่วมกัน (3) ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามข้อปฏิบัติที่ได้กำหนดไว้ (4) ประมวลผลข้อมูลการวิจัย วิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการและผลลัพธ์ในการพัฒนาวัดท่องเที่ยวสู่การเป็นวัดปลอดขยะอย่างยั่งยืนภายใต้หลักการบรร

2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “ธนาคารขยะ: การส่งเสริมการจัดการขยะในโรงเรียนวัดพระงามเพื่อสร้างนิสัยการออม” ผู้จะศึกษาวิจัยในประเด็นนี้ ควรใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยดำเนินการดังนี้ (1) ศึกษาวิธีการบริหารธนาคารขยะในโรงเรียนเพื่อที่จะนำประยุกต์ใช้ในโรงเรียนของตนเอง (2) ลงพื้นที่เพื่อสำรวจสภาพปัญหาขยะในโรงเรียนวัดพระงาม (3) ดำเนินการจัดตั้งธนาคารขยะและวางระบบการบริหารจัดการอย่างเป็นรูปธรรม (4) จัดประชุมเสวนาวิชาการให้ความรู้การคัดแยกขยะ การจัดการขยะตามหลัก 3Rs และขั้นตอนการใช้บริการจากธนาคารขยะ (5) นำนักเรียนในโรงเรียนวัดพระงามเข้า

สู่การปฏิบัติ (6) ประมวลข้อมูลจากการวิจัย วิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้เห็นกระบวนการ ผลลัพธ์ของการส่งเสริมการจัดการขยะในโรงเรียนวัดพระงามเพื่อสร้างนิสัยการออมผ่านระบบธนาคารขยะ

References

- Ban Makhamtat Residents. (2022). Mu 2. Ban Pom Sub-district. Phra Nakhon Si Ayutthaya District. Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. Community Waste Management. *Interview*. March, 26.
- Dailynews. (2022). *Ayutthaya's Waste Management Movement*. Retrieved August 6, 2022, from <https://d.dailynew.co.th/article>
- Duangkaew, C. et al. (2021). Perception and Guidelines to Drive the Circul Economy Concept for Plastic Waste Management the 3Rs Principle in the Nonthauri City Municipality. *Journal of MCU Nakhondhat*, 8(9), 252-253.
- Green Network. (2019). *No Place for Waste*. GREEN Article. Retrieved October 19, 2021, from <https://www.greennetworkthailand.com>
- Jeamponk, P. (2012). *The Study of Solid Waste Utility and Household Management at Suanluang Sub-District, Amphawa Disstrict, Samutsongkram Province*. (Research Report). Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Jurapongvanich, P. (2021). Research and Development Five Silver Jewelry Platform for Digital Society, *The 3rd National Conference 2021 "Business Transformatio: Social Challenges"*.
- Juthatip, C. (2022). Digital Knowledge Base about Ethnic Groups in Thailand. *Journal of Information Science*, 39(4), 46-58.
- Kao-Un, S. et al. (2021). Participatory Action Research on Community-Base Waste Management: Lamphayont Subdistrict Administrative Organization Tak Fa District Nakhonsawan Province. *Western University Research Journal of Humanities and Social Science*, 7(2), 185-186.
- Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2022). *June 4th, 2022, Thailand Was the World's Third Largest Contributor of Waste*. Retrieved August 5, 2022, from <https://www.onep.go.th/4->, <https://www.naewna.com/likesara/658088>
- Phramaha Suthit Aphakaro (Oboun). (2004). *Network: Nature, Knowledge and Management*. Bangkok: Learning Strengthening Project for Happy Community.
- Pollution Control Department. (2022). *2022 Government's Strict Measures: Total Ban on Plastic Bags, Disposable thin Plastic Cups and Foam Packaging Boxes, Encouraging Private Sector Participation*. Information Technology System Development and Management Department. Retrieved August 6, 2022, from https://www.pcd.go.th/pcd_news/

- Promsit, S. (2019). The Large, Middle and Small sizes of Municipality Waste Management of Local Government Organization in Northeast Region of Thailand. *NEU Academic and Research Journal*, 9(1), 67.
- Punchanit, P. et al. (2021). The Development of Digital Platform of an External Educational Quality Assurance Systems for Higher Education in Thailand. *Journal of Science Ladkrabang*, 30(2), 25.
- Rapeepat, W. et al. (2020). Solid Waste Management of Sawasdee Village at Kalantha Sub - District, Muang District Buriram Province. *Journal of MBU LNC.*, 27(1), 59.
- Thuong, C. (2019). *Solutions to Garbage Mountains Offered by Ban Pom Community Organization Council*. Retrieved August 5, 2022, from <https://web.codi.or.th/20190628-6053/>
- Tipjak, S. et al. (2018). Development of Digital Archives Database of University of Phayao. *PULINET Journal*, 3(5), 25.
- Yonsunthia, W. (2014). *The Proper Waste Disposal Format and Method of Nong Bunnak Subdistric Administrative Organization, Nong Bunmak District, Nakhonratchasima Provice*, Suranaree University of Technology. (Master's Thesis). Suranaree University of Technology. Nakhonratchasima.

กระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม*

A Process of Faith Enhancement of Young Buddhist Through Peaceful Innovative Tourism

¹พระมหาไท อิสสรธมโม และ ขันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹PhramahaTai Issaradhammo and Khantong Wattnapradith

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Dhammatrooper@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพบริบท ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ เพื่อ 2. ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีและการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการออกแบบการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรมที่เสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ เพื่อ 3. นำเสนอกระบวนการเสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 คน สันทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างชาวพุทธรุ่นใหม่ จำนวน 11 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่า t-test

ผลวิจัยพบว่า 1) ชาวพุทธรุ่นใหม่ให้ค่านิยมตามกระแสสังคมโลกาภิวัตน์และวัตถุนิยม มีพฤติกรรมไม่ยอมเข้าวัด เพราะพิธีกรรมซับซ้อน สถานที่ไม่สะอาด ขาดเสียหายนางสื่อของพระสงฆ์ ศรัทธาชาวพุทธรุ่นใหม่ในพระพุทธศาสนาเริ่มน้อยลง 2) พุทธสันติวิธีในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม คือ หลักไตรสิกขาโดยสอดแทรกหลักธรรมที่เกื้อหนุนให้ชาวพุทธรุ่นใหม่เกิดศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา พัฒนาตนตามหลักภาวนา 4 3) กระบวนการเสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมผสมระหว่างออนไลน์และออฟไลน์ 3 วัน 2 คืน มี 11 Module พบว่า กลุ่มตัวอย่างทดลองมีค่าเฉลี่ยความศรัทธาภายหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 องค์ความรู้งานวิจัย เรียกว่า “F-A-I-T-H MODEL” การเสริมสร้างพลังศรัทธาแก่ชาวพุทธรุ่นใหม่ ประกอบด้วย F : Faith คือ ตัวศรัทธาของผู้นำกระบวนการ A : Atmosphere คือ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ I : Innovation คือ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสื่อให้คนรุ่นใหม่สนใจคำสอนในพระพุทธศาสนา T : Threefold Training คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนามุขยตามหลักไตรสิกขา H : Heart of peace คือ หัวใจแห่งสันติภาพ ด้วยการให้คนรุ่นใหม่ได้รู้ถึงจุดมุ่งหมายในคำสอนพระพุทธศาสนาเพื่อการเข้าถึงความสุขภายใน

คำสำคัญ: ชาวพุทธรุ่นใหม่; เสริมสร้างศรัทธา; สันตินวัตกรรม

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to explore the context, problems, and factors influencing the faith of Buddhist new generations; 2) to investigate Buddhist

*Received July 4, 2022; Revised April 28, 2023; Accepted April 30, 2023

peaceful means and tourism in order to design tourism with peaceful innovation that will enhance the faith of Buddhist new generations; and 3) to present the process of enhancing faith of Buddhist new generations through tourism with peaceful innovation. The study used a mixed-method research approach through a pilot experiment. In-depth interviews and focus group discussion with 19 key informants were used to acquire qualitative data. The quantitative approach employed the test to assess faith and self-development based on *Bhāvanā*, as well as observation and journal diary. A sample group consisted of 11 persons acquired by purposive sampling. The quantitative data were analyzed by percentage, mean, standard deviation, t-test, while qualitative data used content analysis method.

From the study, the following results are found:

1) Buddhist new generations have values based on the social trends of globalization and materialism, which have led them to avoid entering temples or religious places owing to the intricacy of ritual, unclean settings, and negative media coverage of monks. As a result, new generations of Buddhists have less faith in Buddhism.

2) The Buddhist peaceful means in designing tourism with peaceful innovation refer to *Tisikkhā* (the Threefold Learning). In order to enhance the faith in Buddhist new generations, the Dhammas are introduced unto them, which are *paññā* (wisdom) and *Bhāvanā* (development) for self-development.

3) Tourism with peaceful innovation contains a 3-day, 2-night activity with 11 modules, both online and onsite. The post-test of a group sample from faith measurement and self-development based on *Bhāvanā* is higher than the pretest with a statistical significance of 0.05 level, according to the qualitative measurement.

The new body of knowledge from the study called “F-A-I-T-H Model” aiming at enhancing faith of Buddhist new generations: “F” stands for faith of the facilitators who are monks and those who work to promote and disseminate Buddhism; “A” stands for atmosphere setup, which includes both locations and people who contribute to learning and accommodate new generations' lifestyles; “I” stands for innovation in using modern technology as a media to produce learning innovation for the new generations to learn Buddhist teachings; “T” stands for the Threefold Training which is the learning process for human development in the areas of morality, concentration, and wisdom; “H” stands for the heart of peace in which new generations are aware of the goals of Buddhist teachings in order to develop themselves in achieving happiness without relying on materialism and inner peace.

Keywords: Buddhist New Generation; Peaceful Enhancement; Peaceful Innovative Tourism

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่คู่บ้านคู่เมืองของคนไทยมาช้านาน คนไทยจึงมีพุทธวิถียุอยู่ในวิถีดำเนินชีวิตที่เห็นได้จากประเพณีและวัฒนธรรมมีศรัทธาของความเป็นพุทธศาสนิกชน ที่เคารพศรัทธาพระสงฆ์และมีวัดเป็นที่พึ่งสร้างความสุขทางใจมาตั้งแต่อดีต การเข้าวัดนับเป็นการพักผ่อนทั้งทางกายและทางใจทั้งแก่คนใน

ชุมชนและนักท่องเที่ยวผู้มาเยี่ยมเยือน การบ่มเพาะศรัทธาบนวิถีการเรียนรู้พัฒนาตนเป็นไปอย่างธรรมชาติแต่เมื่อเวลาผ่านไปยุคสมัยโลกาภิวัตน์ ความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้การเข้าถึงความสุขของคนไทยในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป การแสวงหาความสุขของคนยุคใหม่เป็นไปภายใต้ลัทธิบริโภคนิยม ทำให้ความเข้าใจเข้าถึงศรัทธาและวิถีแห่งชาวพุทธเลือนหายออกไป ดังจะเห็นได้จากกระแสคนรุ่นใหม่บางกลุ่มเริ่มจะประกาศตนเป็นผู้ไม่มีศาสนา ตัวเลขของผู้ไม่นับถือศาสนาศาสนาและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (Thai PBS, 2018) วิฤตศรัทธาของชาวพุทธของคนรุ่นใหม่จึงเป็นเรื่องที่สังคมไทยเป็นห่วง

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจศึกษาพระพุทธศาสนา กล่าวคือ กระแสการเรียนรู้ตามค่านิยมตะวันตก ได้สร้างความแปลกแยกกับแหล่งเรียนรู้ที่เป็นวัด ทั้งที่วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม การปลูกฝังหล่อหลอมและขัดเกลาให้คนเป็นคนดีในสังคม การพัฒนาประเทศโดยมุ่งเน้นวัตถุนิยมเป็นตัวตั้งทำให้ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ มักจะเลยไม่ใส่ใจกับการเข้าวัด ทำบุญ ไหว้พระ ฟังธรรม แม้แต่ในวันสำคัญทางศาสนา แต่กลับมุ่งเน้นเพียงการบริโภคนิยมเป็นหลักใหญ่และใช้ห้างสรรพสินค้าเป็นแหล่งบันเทิง ทำให้ผู้คนห่างไกลจากแหล่งธรรมะ (Autthawuttikul, Sungrugsu and Lakananulak, 2017) การเสพติดความสุขภายใต้บริโภคนิยมจึงทำให้คนพุทธไทยรุ่นใหม่ มีพฤติกรรมเสพติดความสุขจากการพึงพาสิ่งภายนอก วัตถุนิยม จึงทำให้พฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ ขาดการเคารพเอื้อเฟื้อต่อกัน ไม่ใส่ใจผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม จนในที่สุดเกิดความอ่อนแอทางด้านจิตใจและกลายเป็นประเด็นปัญหาพฤติกรรมทางศีลธรรมอันเกิดจากความห่างไกลคำสอนทางศาสนาได้ถูกบรรจุไว้ในแผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการปรับเปลี่ยนค่านิยมและวัฒนธรรม (National Strategy, 2021) การมุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเสริมสร้างจิตสาธารณะและการสร้างความเข้มแข็งของสถาบันทางศาสนาจึงเป็นประเด็นที่ทุกภาคส่วนตามมีส่วนร่วมในการบ่มเพาะศรัทธาคนรุ่นใหม่ให้มีภูมิศีลธรรมโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานพัฒนาจิตและปัญญา

ทั้งนี้การปลูกฝังศรัทธาทางพระพุทธศาสนามีการพัฒนารูปแบบทั้งที่เป็นอนุรักษ์นิยม คือ การเข้าวัด ถวายทาน ปฏิบัติธรรม และการจัดการท่องเที่ยววัดหรือการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นกระแสหนึ่งที่ช่วยดึงดูดให้คนเข้าวัดโดยอาศัยรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือชักนำให้คนเข้ามาวัดเกิดศรัทธาจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่วัดเป็นฐานการเรียนรู้สร้างศรัทธา ดังผู้คนให้หันกลับเข้ามาใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำให้คนรุ่นใหม่จำนวนหนึ่งเริ่มสนใจท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นพฤติกรรมการท่องเที่ยวตามสมัยนิยมที่ยังคงไว้ซึ่งศรัทธาบางประการที่ตรงกับความชื่นชอบของนักท่องเที่ยวมีคำเรียกการท่องเที่ยวเชิงศาสนาว่า การท่องเที่ยว แนว “Hipster” “Slow life” (Phra Sutheeweerapandit, Phrabaidika Sanya Abhivanno and Jirawatanakit, 2016) นอกจากนี้ ยังมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเรียกว่า การท่องเที่ยวแบบวิถีจิต วิถีธรรม การท่องเที่ยวที่ส่งเสริมให้คนมีสุขภาวะที่ดี เช่น การไหว้พระ การปฏิบัติธรรม หรือการออกแบบให้เกิดการปฏิบัติธรรมในแนว “นิพพานชิมลอง” เป็นการท่องเที่ยวแบบ “Clean Mind” เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังจะได้รับความนิยมอีกรูปแบบหนึ่ง กล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการจัดการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา รูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีทั้ง 1) รูปแบบการเรียนรู้ ด้วยการทัศนศึกษา (Learning By Seeing) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง โดยผ่านการศึกษาเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับวิถีแห่งธรรมชาติและวิถีแห่งวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา 2) รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Learning By Doing) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถฝึกปฏิบัติตนตามหลักการทางพระพุทธศาสนา เช่น การเจริญสมาธิภาวนา และสติปัฏฐาน 4 อันเป็นการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบของจิตใจและปัญญา 3) รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการสร้างเครือข่าย

(Learning By Networking) ซึ่งเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและสังคม (Phumathon, Duangloy and Phrapalad Raphin Buddhiso, 2016)

กล่าวได้ว่า แนวคิดการนำการท่องเที่ยวมาใช้ในการเรียนรู้จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา ดังที่ พระไพศาล วิสาโล (Phra Paisal wisalo, 2021) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวไว้ว่า การเดินทางทำให้ใจเรากว้างขึ้น สายตาเรากว้างขึ้น การเดินทางที่แท้คือการเดินทางด้านใน แต่การเดินทางภายนอกก็ยังมีประโยชน์ โดยเฉพาะการเดินทางที่ช่วยให้เราย้อนกลับมามองตัวเองได้ ท่านกล่าวเสริมอีกว่า ถ้าเราออกเดินทางแล้วกลับมาอย่างที่เดิมและไม่เปลี่ยนแปลงตัวเองแสดงว่าเรายังไม่ได้ออกเดินทาง การเดินทางที่ดีจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านใน เราไม่ใช่จะเห็นอะไรใหม่ๆ นอกตัวเรา แต่เราจะได้เห็นอะไรใหม่ๆ ในตัวเราด้วย ดังนั้นการท่องเที่ยวหากนำมาใช้ในการบ่มเพาะการเรียนรู้พัฒนาจิตและปัญญาย่อมเป็นประโยชน์และน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ในการสร้างสะพานให้ชาวพุทธคนรุ่นใหม่สนใจการเรียนรู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนา ในประเทศไทย ยังขาดมิติการบูรณาการองค์ความรู้ที่จะพัฒนาให้ยั่งยืนได้ (Prahmaha Serichon Narissaro (Phanprakhon), Panyachit and Wanitchanon, 2013)

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาการออกแบบการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจากในรูปแบบการท่องเที่ยวควบคู่กับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับชาวพุทธรุ่นใหม่ ที่ยังต้องอาศัยปัจจัยภายนอก คือการท่องเที่ยวที่มีความสะดวกสบายเป็นพื้นฐานและต้องการเรียนรู้ไปท่องเที่ยวไปกับสิ่งใหม่ๆ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวควบคู่กับการเรียนรู้ปฏิบัติที่มีไตรสิกขาเป็นกรอบในการเรียนรู้พัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งสองวิธีนี้จะช่วยให้ชาวพุทธรุ่นใหม่การท่องเที่ยวเชิงศาสนาผ่านกระบวนการเรียนรู้สร้างสันติสุขภายใน ค้นพบ “สันติวิธีวิถีใหม่ในชีวิต” โดยตัวชีวิตเองเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเดินทางอยู่เสมอ นั้นต้องออกเดินทางทั้งภายนอกและภายในไปด้วยกัน กล่าวคือ “ท่องเที่ยวภายนอกสุขใจ ท่องเที่ยวภายในสุขล้ำ” โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ส่งทางธรรมในระหว่างเส้นทางการเดินทางและการเรียนรู้สภาวะธรรม โดยผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษานี้จะนำพาชาวพุทธรุ่นใหม่หันมาสนใจเรียนรู้พระพุทธศาสนาอันเป็นหนทางแห่งการภูมิปัญญาทางจิตใจและทำให้ตนเป็นที่พึ่งเห็นตนมีวิเศษใจที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ที่ต้องการสติและปัญญาในการดำเนินชีวิตให้เกิดสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพบริบท ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีและการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการออกแบบการท่องเที่ยวแบบสันติวิธีวิถีที่เสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันติวิธีวิถี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods Research Design) โดยมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาในพระพุทธศาสนา แนวคิดเกี่ยวกับคนรุ่นใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purpose sampling) โดนกกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1) สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มชาวพุทธรุ่นใหม่ จำนวน 7 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ (1) เป็นชาวพุทธที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา (2) เคยผ่านการอบรมพัฒนาจิตและปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา อย่างน้อย 3 ปี (3) เคยมีประสบการณ์ในการแนะนำเพื่อน ครอบครัว เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

2) ทดลองกับกลุ่มชาวพุทธรุ่นใหม่ จำนวน 11 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกดังนี้ (1) เป็นชาวพุทธที่มีความสนใจศึกษาคำสอนพระพุทธศาสนาบ้าง (2) ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจิตและปัญญา (3) มีไลฟ์สไตล์ชอบท่องเที่ยวเดินทาง

3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาจิตและปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา จำนวน 5 ท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก เป็นผู้มีประสบการณ์ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา มาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อรับรองรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวสันตินวัตกรรมสำหรับชาวพุทธรุ่นใหม่ โดยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) ด้านวิชาการพระพุทธศาสนา 2) การออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ 3) ด้านการวัดผลประเมินผล 4) ด้านการจัดการท่องเที่ยว 5) ด้านวิปัสสนากรรมฐาน 6) ด้านผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่จัดท่องเที่ยวเชิงศาสนา 7) ด้านตัวแทนชาวพุทธรุ่นใหม่ที่มีประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงพุทธ รวมทั้งสิ้น 7 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 ออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณแบบทดลองนำร่อง (Pre-Experimental Research) โดยมีกลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม มีการทดสอบก่อนและหลังทดลอง (One Group Pre-test-Post test Design) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นชาวพุทธรุ่นใหม่ที่มีอายุ ระหว่าง 21-45 ปี จำนวน 11 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวัดผลก่อนและหลังทดลอง ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามทัศนคติและพฤติกรรมที่สะท้อนถึงศรัทธาและการพัฒนาตนตามหลักภavana 4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือด้วย หาค่าคุณภาพเครื่องมือโดย ตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) โดยมีการวิเคราะห์ความตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistence : IOC) เชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach หรือค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม เครื่องมือวิจัยได้รับรองจริยธรรมการวิจัย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใบรับรองที่ ว.145/2564

ขั้นตอนที่ 5 ระยะดำเนินการทดลองด้วยชุดกิจกรรมการท่องเที่ยวสันตินวัตกรรม โดยใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม 3 วัน ประกอบด้วย 11 กิจกรรม พร้อมกับติดตามประเมินผลหลังการอบรม 1 เดือน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลก่อนและหลังการทดลอง เชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความศรัทธาและการพัฒนาตนตามหลักภavana 4 (1) แบบสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตามหลักภavana 4 (2) แบบบันทึกการเดินทาง (3) การสัมภาษณ์เชิงลึกหลังสิ้นสุดการอบรม

ขั้นตอนที่ 6 รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณใช้การ (1) วิเคราะห์ด้วยสถิติแบบบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ด้วยสถิติอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อวิเคราะห์ผลการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง ด้วยสถิติวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย t-test วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยอุปนัยวิธี

ขั้นตอนที่ 7 สรุปและอภิปรายผลข้อมูลโดยวิธีพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพบริบท ปัญหา และปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ มีเสียงสะท้อนจากชาวพุทธรุ่นใหม่ถึงประเด็นศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า มีทั้งแง่บวกที่หวัง

ต่อวิกฤตศรัทธาชาวพุทธ และ แง่มุมที่เห็นว่าศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อส่วนบุคคล ดังเสียงสะท้อนว่า “สภาพปัญหาหนึ่ง คือ ชาวพุทธรุ่นใหม่ ห่างไกลจากวัดวาอารามมากขึ้นกระแสโลกาภิวัตน์ที่คนรุ่นใหม่เติบโตมากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” (Thongpawa, 2021) “บริบทสังคมสมัยใหม่ทำให้ค่านิยมจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมลดน้อยออกไปเป็นเหตุให้นับถือศาสนาน้อยลง” (Chiamsakol, 2021) จึงหันหลังให้พระพุทธศาสนาให้แก่โลกกระแสหลักอย่างวัตถุนิยมไป สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่จัดระดับความสำคัญของสิ่งรอบตัวและการใช้ชีวิตออกจากตัวศาสนา ซึ่งอาจจะเล็งเห็นว่าเป็นสิ่งที่เข้าถึงยากพระนิพพานเป็นคอนเซปช่ายฝันให้เรานั้นหลงเข้าใจว่าเป็นความสุขอันเป็นนิรันดร์ ไม่ต้องเวียนว่ายตายวนเกิดดับอีกต่อไป แต่ท้ายที่สุดแล้ว ชาวพุทธรุ่นใหม่อาจต้องการแค่มีความสุขเล็กๆ ให้เป็นส่วนประกอบของชีวิตไปวันๆ ก็ถือว่าเพียงพอแล้ว สิ่งนี้ถือเป็นอุปสรรคในระดับความคิด ที่จะต้องใช้การให้ความเห็นที่ถูกต้องเข้าไปชะล้างความเห็นที่ผิดไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ ในมุมมองของภาคธุรกิจที่พักท่องเที่ยว หมู่บ้านวิถีไทย ได้สะท้อนจากข้อสังเกตนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมท่องเที่ยววิถีพุทธ พบว่า คนรุ่นใหม่สนใจการปฏิบัติธรรม แต่ไม่ชอบไปวัด ที่มีคนจำนวนมาก กินอยู่หลับนอน ไม่ค่อยสบาย ให้ความสำคัญบรรยากาศธรรมชาติ ไม่ชอบการบังคับหรือกิจกรรมธรรมที่เคร่งครัดเกินไป รวมถึงกิจกรรมต้องน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ ชอบกิจกรรมลักษณะที่สามารถให้ครอบครัวมาใช้เวลาด้วยกันได้ ให้ความสำคัญกับความสะดวกสบายของสถานที่พัก อาหาร อากาศ ความสะอาด และกลุ่มของผู้ร่วมเดินทางหรือกิจกรรม ไม่ชอบการจัดกิจกรรมที่มีระยะเวลาที่ยาวเกินไป และควรจัดในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันหยุดช่วงเทศกาล (Krunnaberger, 2021) นอกจากนี้ คนรุ่นใหม่มองว่าวัดไม่สามารถตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ของตนเองได้ พวกเขาเหล่านั้นมองว่าต้องทำผิดบาปจึงจะเข้าวัด (Chiamsakol, 2021) ดังนั้นการเสริมสร้างศรัทธาให้กับชาวพุทธรุ่นใหม่โดยการท่องเที่ยววิถีพุทธจึงไม่ควรจำกัดเพียงแค่ไปวัด ต้องมีเส้นทางปลายทางที่ชัดเจนโดยที่ไม่จำเพาะเจาะจงว่าจะต้องเป็นวัดวาอาราม แต่เป็นสถานที่ที่สามารถนำการจัดการลงไปบริหารได้ พร้อมทั้งจะสอดแทรกคำสอนหลักธรรมลงไปในชีวิตวิถีของคนรุ่นใหม่ การอธิบายธรรมะที่ยากให้ง่ายผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างศรัทธาลงไปเพื่อจะได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่ได้ความสุขด้านในมากกว่าแสวงหาความสุขจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว แนวทางส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างศรัทธาสำหรับชาวพุทธรุ่นใหม่ ควรคำนึงมาตรการความปลอดภัยและสะอาด สร้างจุดเด่นที่ดึงดูดสร้างความนิยมกับนักท่องเที่ยว ผู้นำบุญให้คำแนะนำในการเดินทาง กิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดรับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวตามไลฟ์สไตล์ของคนรุ่นใหม่ ที่ต้องสามารถมีอินเทอร์เน็ตใช้ได้ การออกแบบ คอร์ส ปฏิบัติธรรม ที่คนรุ่นใหม่เข้าถึงแก่นธรรม แบบเห็นคุณค่า ได้ง่ายๆ เป็นธรรมชาติ เป็นธรรมชาติ ง่ายๆ การจัดการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ในทุกช่องทาง

วัตถุประสงค์ที่ 2 หลักพุทธสันติวิธีที่ใช้ในการการออกแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ ได้แก่ การนำหลักไตรสิกขาและภาวนา 4 ออกแบบกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศรัทธา หัวใจสำคัญและเป็นจุดเริ่มต้นที่ควรเสริมให้ชาวพุทธรุ่นใหม่ได้เข้าถึงและเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องคือ ตถาคตโพธิสัตว์ อันจะเป็นเหตุให้รู้ว่าพระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องอะไรและทำไมเราชาวพุทธพึงเดินตามคำสอนของพระองค์ ซึ่งเป็นเรื่องหลักการและเหตุผลมิใช่แค่ศรัทธาเชื่อแบบงมงาย นอกจากนี้มีเสียงสะท้อนของผู้ทรงคุณวุฒิได้กล่าวว่า เกณฑ์วัดความศรัทธาไม่ได้วัดกันได้แบบทั่วไปเพราะเป็นนามธรรม (Phra Theppawaramethi, 2021) ดังนั้น ตัววัดความศรัทธาจะแสดงออกทางกายและวาจา แสดงออกทางพฤติกรรม หรือมีใจอ่อนโยนขึ้น มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบชีวิตให้ดีขึ้น พฤติกรรมที่สะท้อนถึงความศรัทธาได้จากกริยาของคน การพูดจาสนทนาที่แสดงออกว่ามีความตั้งอกตั้งใจหรือเคารพเลื่อมใส (Phra Bhramamoli (Suchat Dhammaratano), 2022) นอกจากนี้สำหรับผู้นำบุญหรือนำกระบวนการ ควรใช้หลัก

ชุด 8 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าวางไว้มีจุดประสงค์เพื่อสร้างวิสุทธิจิต ให้เกิดความเข้าใจและสร้างแรงกระตุ้นจากภายใน การสื่อสารที่สร้างพลังบวกจากภาษาที่ส่งออกจึงสำคัญมากและแยกขาดจากระดับการรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้รับ โดยพระสงฆ์ผู้นำบุญจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธพึงใช้เพื่อเสริมสร้างศรัทธาให้กับชาวพุทธรุ่นใหม่ โดยการรับฟังที่ดีหรือเป็นผู้รับฟัง (โสดา) การถ่ายทอดการพูดไปสู่ผู้ฟังหรือให้ผู้อื่นรับฟัง (สาวะตา) มีความรอบรู้และรู้รอบ (อุคคเหตา) มีความจำดี (จาเรตา) รู้และเข้าใจสถานการณ์ (วิญญูตา) ทำให้ผู้อื่นรู้ตามหรือหลักการสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้อง (วิญญาเปตา) ตระหนักรู้ต่อสิ่งดีมีประโยชน์ หรือสิ่งไม่มีประโยชน์ (กุสโล สหิตาสหิตัสสะ) มีหลักสันติภาพที่ในการสื่อสารที่ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท (โน กลหการโก)

นอกจากนี้ สำหรับการจัดท่องเที่ยวสันตินวัตกรรมที่เสริมสร้างศรัทธาแก่ชาวพุทธรุ่นใหม่ หลักธรรมที่เกื้อหนุนในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คือ หลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โลกด้านใน กล่าวคือ การรู้จักตนเองและเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งรอบตัวด้วยปัญญา ดังนั้นยังต้องอาศัยการจัดท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะ ที่มีจำนวนไม่มากเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และไม่เกิดความวุ่นวายสอดคล้องกับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของชาวพุทธรุ่นใหม่ การท่องเที่ยวที่เป็นหมู่คณะซึ่งต้องอาศัยการอยู่ร่วมกันของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทาง กล่าวได้ว่า การอยู่ร่วมกันอย่างสันติจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่เอื้อให้บรรยากาศการเรียนรู้เป็นไปได้อย่างสันติสุข ซึ่งหลักธรรมสำหรับใช้เป็นแนวทางในการให้เกียรติกันและกันและเคารพทั้งการอยู่กับตัวเองและอยู่ในสังคมรวมไปถึงสังคมออนไลน์

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม

ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธสันติวิธีและธรรมที่เกื้อหนุนประกอบกับข้อมูลพื้นฐานพฤติกรรมกรท่องเที่ยวของชาวพุทธรุ่นใหม่มาออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวตามหลักสันตินวัตกรรม ขึ้นโดยมุ่งเน้นให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานกิจกรรมที่ทันสมัยเพื่อพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวมซึ่งเป็นวิถีทางในการเข้าไปพบกับสันติที่อยู่ภายใน คำว่า สันตินวัตกรรม (Peaceful Innovative Tourism) เป็นการคิดคำขึ้นมาใหม่จากคำว่า สันติ+นวัตกรรม โดยคำว่าสันติเป็นคำที่มีความหมายกว้างออกไป ในที่นี้หมายถึงความสงบที่ได้จากการผ่อนคลาย หรือกิจกรรมทางโลกที่ตรงเคียดจากหน้าที่การงาน หลักการสำคัญในการออกแบบกระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม

1) รูปแบบของการพัฒนาชุดกิจกรรมสำหรับชาวพุทธรุ่นใหม่ คำนึงถึงความเป็นมาของปัญหาที่พบจากกลุ่มตัวอย่าง ในเรื่องของโลกาภิวัตน์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนยุคนี้เป็นอย่างมาก การมาของลัทธิวัตถุนิยม และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ต้องสอดคล้องกับกิจกรรมที่ออกแบบอย่างมีส่วนร่วม (Phra Theppawaramethi, 2021)

2) การออกแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างศรัทธาด้านในผ่านการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรมด้วยการใช้พุทธสันติวิธี ที่ประกอบไปด้วยไตรสิกขา หลักการสื่อสารชุด 8 หลักสาราณียธรรม เป็นต้น โดยนำมาใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธอีกทั้งนำไปสำรวจทัศนคติของคนรุ่นใหม่เกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนาด้วย

3) การคัดเลือกใช้สถานที่ท่องเที่ยวเป็นแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่มาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยเห็นว่า การท่องเที่ยววิถีพุทธในปัจจุบันมีแบบเห็นได้ไม่แพร่หลาย โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในประเทศไทยและผนวกรวมเอาวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเข้าคอร์สปฏิบัติธรรมตามวัดและสถานปฏิบัติธรรมต่างๆ รูปแบบของการท่องเที่ยวในพุทธสถานจึงเป็นรูปแบบที่ถูกจำกัดกับคนไทยแนวอนุรักษ์นิยม คนชาวพุทธรุ่นใหม่วัยรุ่นหนุ่มสาวก็มีโอกาสได้เข้าไปใช้ธรรมบริการบ้างบางครั้งคราว หรืออาจจะเช็กอินและโพสต์ในโซเชียลมีเดีย เพื่ออวดสถานของของตัวเองที่เรียกว่าเป็น “สายบุญ” การนำรูปแบบการท่องเที่ยวมาผสมกับการปฏิบัติธรรมไม่ใช่เป็นสิ่งที่ใหม่ แต่อาจจะมีความเข้าใจว่าจะต้องจัดในศาสนสถาน

ดังนั้นการนำเสนอกระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม อาจจะไม่ได้จัดที่วัดวาอารามใดๆ แต่เลือกสถานที่ที่เหมาะสม มีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ มีฆราวาสเป็นผู้ดูแลระบบ (Bannaruj, 2021) อีกทั้งการบริการก็เข้ามาเป็นส่วนช่วย อาทิเช่น จัดในโรงแรม ธรรมีสอร์ต หรือตามบ้านของคหบดีที่เพียบพร้อม เส้นทางและจุดหมายปลายทางก็มัลต่อการตัดสินใจเช่นกัน การเดินทางที่ต้องใช้เวลานานเกินไปก็มีผลต่อวัน เวลา ที่จะต้องใช้ในแต่ละทริปต่างกัน รูปแบบการเดินทางจึงหลากหลายไปตายตัวไม่ว่าทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ แต่เมื่อมารวมกันได้ก็สถานที่ที่ทำการเตรียมไว้ก็สามารถใช้กระบวนการสันตินวัตกรรมได้

4) การออกแบบกิจกรรมแบบใหม่ที่ไม่ยึดเอารูปแบบการปฏิบัติธรรมต่างๆ ผูกไว้กับวัด เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่มองแบบนั้น แต่สำหรับชาวพุทธรุ่นใหม่มองว่าวัดอาจไม่ตอบโจทย์ในหลายๆ ด้าน เช่น วัดมีคนแออัดมากเกินไป ในเรื่องของความสะดวกสบายของอาคารสถานที่ เรื่องอาหารที่ไม่สุขอนามัย มีสุนัขและแมว

5) การสื่อสารถ่ายทอดธรรมที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ เพราะจากข้อมูลที่สะท้อนว่า บุคคลเช่นมีพระสงฆ์ที่ไม่สามารถถ่ายทอดธรรมะได้ร่วมสมัย หรือช่วงวัยของผู้รับสาร กับผู้ส่งสารห่างเกินไป ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย ในบางกรณีพบว่า อึดอัดในการใช้ศัพท์เฉพาะแบบผิดๆ ถูกๆ กับพระสงฆ์ ตัวชุดฝึกและกิจกรรมจึงออกแบบมาเพื่อลดจุดบกพร่องเหล่านี้ออกไปจากใจชาวพุทธรุ่นใหม่ซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่การบ่มเพาะศรัทธาได้

องค์ประกอบในการจัดการท่องเที่ยววิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างศรัทธาแก่ชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยสันตินวัตกรรมมีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) การร่วมมือกับผู้ประกอบการ 2) การมีพระสงฆ์เป็นผู้นำกระบวนการ 3) การเลือกสถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมดึงดูดคนรุ่นใหม่ กระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม ประกอบด้วย

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม: 1) เพื่อเสริมสร้างศรัทธาให้แก่ชาวพุทธรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์เพื่อเข้าถึงสันติภาพ 2) เพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ร่วมกันผ่านจิตวิเคราะห้ ตื่นรู้จากด้านในผ่านกิจกรรม

ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรม: แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่1 อบรมออนไลน์ (online) 2 ครั้ง ครั้งละ 1.30 ชม. ช่วงที่ 2 อบรมแบบลงพื้นที่ (onsite) 3 วัน 2 คืน

เนื้อหาในการจัดกิจกรรม: ประกอบด้วย 11 กิจกรรม ตามกรอบไตรสิกขา ได้แก่ 1) เปิดใจ ขยายพื้นที่สันติภายใน (ศีล) 2) Time Twister (ศีล) 3) Seabreeze Meditation (สมาธิ) 4) Step fullness (สมาธิ) 5) ทอดผ้าป่า (ปัญญา) 6) Heart Beating Meditation (สมาธิ) 7) พุทธรส พุทธธรรม (ปัญญา) 8) สาธยายมนตรา แผ่เมตตาทั่วทิศ (สมาธิ) 9) Oneness (ศีล สมาธิ ปัญญา) 10) ฟังด้วยใจ 11) พุทธศาสนิกชน (ปัญญา)

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว: การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เป็นแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ทำให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันแบบการลงมือทำ (Learning by Doing)

ผลการกระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวสันติวิถี
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยสมรรถนะชาวพุทธรุ่นใหม่ ก่อน-หลังการทดลอง

n = 11

ชาวพุทธรุ่นใหม่	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง		t	Sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ด้านความศรัทธา	20.82	2.601	21.18	1.888	.228	.430
ด้านกายภาพ	19.27	2.611	19.55	3.110	.261	.206
ด้านสังคมภาพ	21.91	2.256	22.73	2.970	1.936	.001
ด้านจิตภาพ	18.09	3.177	18.27	2.494	-.339	.001
ด้านปัญญาภาพ	18.27	2.573	19.27	3.467	1.009	.088
รวม	98.91	9.060	100.73	12.313	.633	.017

*p < 0.05

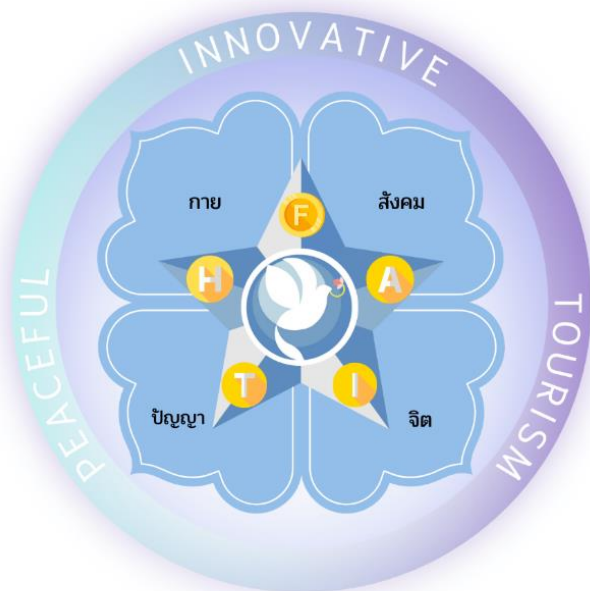
จากตารางแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ ที่ ก่อนทดลองใช้กิจกรรมระหว่างก่อนทดลองและหลังทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยค่าเฉลี่ยคะแนนแต่ละด้านหลังการทดลองสูงกว่าการทดลอง และเมื่อพิจารณาารายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยด้านสังคมภาพ และด้านจิตภาพ คะแนนก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยด้านศรัทธา ด้านกายภาพ ด้านปัญญาภาพ มีค่าเฉลี่ยก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าโดยพื้นฐานคนไทยได้รับการปลูกฝังเรื่องการทำบุญ รู้สึกเป็นสุขเมื่อได้ทำบุญ รู้ว่าการรักษาศีล 5 เป็นหลักพื้นฐานที่พึงปฏิบัติตามหลักศาสนาและยังคงมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมหรือผลการกระทำของตน สำหรับด้านกายภาพ การไม่บริโภคสิ่งไม่เป็นโทษ การพิจารณาอาหารก่อนรับประทาน การสื่อสารที่ใช้วาจาที่ดี การมีความซื่อตรง กระตือรือร้นที่จะช่วยเหลือผู้อื่น กล่าวได้ว่า เป็นเรื่องพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับตนเองเป็นเรื่องของอะไรควรไม่ควรเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นหรือไม่ซึ่งส่วนใหญ่รู้และปฏิบัติได้เมื่ออยู่ในสภาพแวดล้อมแต่เมื่อต้องกำกับตนเองอาจทำได้ไม่ดีเท่าที่มีกลุ่มหรือเพื่อนร่วมปฏิบัติ สำหรับด้านปัญญาภาพ เป็นเรื่องของการยอมรับการเปลี่ยนแปลง การทำใจให้สงบ การปฏิบัติตามคำสอนอย่างมองเห็นประโยชน์สูงสุด ไม่ยึดติดสิ่งที่ชอบหรือไม่ชอบ เชื่อมั่นในความคิดของตน เหล่านี้เป็นเรื่องของความมั่นคงในจิตใจซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติที่มากพอ อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมนับได้ว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจที่นำไปสู่ความศรัทธาในหลักคำสอนและพยายามที่จะปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังที่สะท้อนผ่านบันทึกการเดินทางด้านในซึ่งเป็นการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ถอดบทเรียนที่ได้เรียนรู้ผ่านสมุดบันทึกของตนเองในแต่ละทำกิจกรรม พบว่า หัวใจเต้น และ อยู่กับเราเดิมคิดว่ามันคือระบบอัตโนมัติไม่เคยตระหนักถึงการเต้น ทำให้รู้สึก อึดจรรยา ในการรับรู้พิจารณาธรรมชาติ (A1) เราได้นั่ง จับความรู้สึกที่หัวใจ ยืนทำความรู้สึก ที่หัวใจ และได้นอนมองดูธรรมชาติพร้อมกับรอแสงแรกของดวงอาทิตย์ตอนเช้า ความรู้สึกที่ได้จากการเรียนรู้ การนำไปใช้ 1) มีความสุขมาก ที่ได้เห็นธรรมชาติที่สวยงาม 2) ทำให้เราอยากตื่นเช้า 3) รู้สึกสงบ รับรู้ถึงการเต้นของหัวใจ (A2) มือขวาจับหัวใจมีสติระลึกว่า หัวใจนี้เต้นอยู่เพื่อใคร(ทำนุและทำนุ) ทำให้เราตระหนักว่าเราต้องใช้ชีวิตให้มีคุณค่า และ ไม่ประมาท (A5) ได้เกิด

ความใส่ใจในการมองดูสิ่งรอบๆข้างจากที่เคยมองข้าม เปรียบเหมือนให้เราได้ใส่ใจคนใกล้ตัวที่เราอาจจะมองข้ามในสิ่งเล็กๆน้อยๆ ตื่นรู้ อยู่กับธรรมชาติ ความสงบพบเจอได้ทุกที่ (A6) ฟังธรรมยามเช้า ดูจิต ดูใจ ฟังเสียงหัวใจของตัวเองโดยไม่สองมีบทปริกรรมใดๆ (A9) หัวใจดวงนี้เต้นอยู่เพื่อใครเป็นการกำหนดลมหายใจ รับรู้การเต้นของหัวใจตนเองเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ (A12) ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า กิจกรรมนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความตั้งใจในการปฏิบัติธรรม ใช้สติรับรู้ถึงการเต้นของหัวใจ กิจกรรม พุทธรส พุทธธรรม ทำให้มีความรู้เพิ่มเติมในเรื่องราวพุทธประวัติ ผ่านทางอาหารเมนูจดจำได้ง่าย การทานอาหารมังสวิรัต ช่วยให้อยู่อาหารได้ดี (A6) เป็นเมนูที่สร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นล้วนเกิดจากศรัทธาและเจตนาของพระอาจารย์ที่ต้องการสื่อด้วยอาหารให้เข้าถึงรสชาติที่แท้ในสมัยก่อน (A10) กิจกรรม พุทธศาสตร์ศึกษา การตอบคำถามถ้าเร็วเกินไปก็อาจตอบผิดพลาดได้ จึงต้องมีความสมดุลระหว่าง ความรวดเร็ว และ ความรอบคอบ ในคำถามแต่ละข้อ พระอาจารย์ก็ได้ เผลย พร้อมเล่าพุทธประวัติ เป็นความรู้สอดแทรกสนุกและเพลิดเพลิน (A2) เป็นการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับพระพุทธศาสนาได้อย่างดี (A11)

ด้านสังคมภาพ จะสังเกตการเกื้อกูลกันในหมู่คณะและหล่อหลอมความรู้สึกดีๆต่อกันในขณะที่อยู่ปฏิบัติธรรม ซึ่งมนุษย์เราโดดเด่นมากในเรื่องเข้าสังคม แต่ละคนจะมีวิธีการเข้าหากันและกันผ่านกิจกรรมธรรมะที่ถูกจัดขึ้น เรื่องด้านในจิตใจที่เรียกว่าจิตภาพ จะเป็นสิ่งที่กลั่นออกมาให้เห็นผ่าน การปฏิบัติต่อกัน การใช้คำพูด การเคารพซึ่งกันและกัน เป็นสิ่งที่ต่อยอดจากระบบศีลธรรมที่เติมให้ในคอร์สและเชื่อมตรงต่อระบบจิตวิญญาณของชาวพุทธรุ่นใหม่ ดังนั้นสิ่งนี้สามารถขยายผลต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เรียกว่า F-A-I-T-H Model(Peaceful Innovative Tourism)

ภาพที่ 1 “F-A-I-T-H MODEL” ด้วยสันตินวัตกรรม

F: Faith คือศรัทธาที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นทั้งผู้วิจัย ผู้ประกอบการและผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่าน เป็นอุดมการณ์ร่วมกันที่เปลี่ยนความคิดให้เป็นความจริงเพื่อพัฒนาต่อยอดจากการท่องเที่ยวภายนอกสู่การท่องเที่ยวภายใน

A: Atmosphere คือบรรยากาศ หรือเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดการบ่มเพาะพัฒนาการด้านใน หมายถึงสถานที่ที่สะอาด ปลอดภัย อากาศ อาหารที่เหมาะสม และส่งเสริมอารมณ์ให้เบิกบานสมบูรณ์

I: Innovation คือนวัตกรรมการออกแบบกิจกรรมแบบผสมผสาน ที่สามารถดำเนินการจัดให้ได้ทั้งแบบ online และลงพื้นที่จริงแบบ onsite สอดคล้องกับเหตุการณ์ในโลกปัจจุบันเน้น การฝึกโดยมีสติเป็นฐาน ออกแบบกิจกรรมให้ทันสมัย และสามารถปรับใช้ได้ทั่วโลก โดยที่ไม่แบ่งแยกชนชาติ ศาสนาอื่นๆ

T: Threefold Training คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการศึกษาศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางเอาไว้เพื่อพัฒนามนุษย์ เป็นชุดฝึกด้านกาย วาจา ใจ ครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตแบบเกื้อกูลในสังคมและโลก

H: Heart of peace คือ หัวใจแห่งสันติภาพ สำหรับชาวพุทธรุ่นใหม่เพื่อสร้างหนทางแห่งการตื่นรู้สงบ และรื่นเริงในธรรม

สัญลักษณ์ของสันตินวัตกรรม ประกอบด้วย นักพิราบ หมายถึง สัญลักษณ์แห่งสันติภาพ เปรียบเสมือนทูตแห่งการสื่อสาร เป็นตัวแทนของชาวพุทธรุ่นใหม่ที่มีความเป็นอิสระ ชอบค้นคว้าหาความรู้จากสิ่งใหม่ และท่องเที่ยวไปในโลกกว้าง หลากหลาย สีขาวเป็นสีแห่งความบริสุทธิ์และสื่อถึงสันติสุข ดอกบัว หมายถึง เปรียบดั่งเป็น พระปัญญาธิคุณ พระบริสุทธิ์คุณ และพระมหากรุณาธิคุณอีกทั้งเป็นสัญลักษณ์แห่งการเบิกบาน เป็นตัวแทนของชาวพุทธรุ่นใหม่

โมเดลนี้สามารถนำไปใช้กับผู้ประกอบการที่สามารถจัดการอบรมส่งเสริมคนรุ่นใหม่เพื่อการพัฒนาจิตและปัญญาได้ โดยใช้ชุดกระบวนการและกิจกรรมต่างที่ลงไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของกลุ่มคนที่เจอ หรือกลุ่มลูกค้าชาวพุทธรุ่นใหม่ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม กิน อยู่ ดู ฟัง ในธรรมรีสอร์ทแห่งนี้ การนำโมเดลไปใช้มีข้อจำกัดอยู่บ้างหากนำไปใช้ในกลุ่มของผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีประสบการณ์การในการปฏิบัติธรรมแบบที่ตนเคยยึดถือมาก่อน หรือ กลุ่มคนที่ไม่ได้ชอบการท่องเที่ยวเป็นชีวิตจิตใจ ซึ่งเป็นส่วนประกอบของตัวโมเดล ซึ่งบางครั้งอาจพบตัวแปรจากผู้ที่มาเข้าอบรมเพียงเพื่อมาพักผ่อนจริงๆ ไม่ได้ต้องการมีกิจกรรมพิเศษอะไร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วิกฤตศรัทธาชาวพุทธรุ่นใหม่ที่มีมุมมองต่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาที่ย่อหย่อนลง ปัญหาการห่างไกลจากวัดและให้ความสำคัญกับความเป็นวัตถุนิยม มากกว่าคุณค่าแท้ทางจิตและปัญญา และด้วยบริบทสังคมสมัยใหม่ทำให้ค่านิยมจารีต ประเพณี และวัฒนธรรมลดน้อยออกไปเป็นเหตุให้นับถือศาสนาน้อยลง จึงหันหลังให้พระพุทธศาสนาให้แก่โลกกระแสหลักอย่างวัตถุนิยมไป สอดคล้องกับงานเขียนของ วศิน อินทสระ เรื่อง ชาวพุทธกับวิกฤตศรัทธา สะท้อนว่า ชาวพุทธที่ยังสนใจพุทธศาสนาในแง่ของพิธีกรรมมากกว่ามุ่งที่เนื้อหาหลักคำสอน ศรัทธาที่มีไม่ถึงแก่นที่นำไปสู่การเกิดปัญญาในการนำพาให้ตนพ้นจากทุกข์ นับถือพระสงฆ์ด้วยศรัทธาแต่ไม่ค่อยใช้ปัญญา ทำให้เมื่อเกิดข่าวพระสงฆ์ที่ประพฤติมิชอบผิดพระวินัย จึงทำให้ชาวพุทธรุ่นใหม่หันหลังหรือเอาตัวออกห่างจากพระพุทธศาสนา (Phrakruwinaitorn Satthaphat Akkadammo (Nanan), 2020)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีที่ใช้ในการการออกแบบกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่หลักพุทธสันติวิธีเพื่อการพัฒนาคนคือไตรสิกขา ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศรัทธาด้วยหลักไตรสิกขา และการสื่อสารของผู้นำกระบวนการหรือนำกิจกรรมท่องเที่ยวด้วยหลักทูต 8 และหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยสาราณียธรรม 6 ซึ่งสามารถนำไปออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวที่เสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ สอดคล้องกับ Phrakhrusangkharak

Anurak Dhirasakko and Yotkaew (2017) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมเชิงพุทธส่งเสริมการท่องเที่ยวในวัด มีการพัฒนาจิตใจและปัญญา เพราะเป็นประโยชน์กับนักท่องเที่ยว และเป็นผลลัพธ์ของการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ สอดรับกับข้อเสนอแนะของ Phra Srisungkom Jayānuvaddho (Thanavongs) (2018) ส่งเสริมและสนับสนุนเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาจิตใจ โดยให้เยาวชนได้แสดงความเป็นผู้นำในการเข้าร่วมทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้มากขึ้น ทั้งนี้หลักการพัฒนามนุษย์เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามหลักไตรสิกขา สอดคล้องกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ตามที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า กระบวนการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาทำให้เกิดการพัฒนาชีวิตตลอดจนบรรลุเป้าหมายได้แก่ความสุขและอิสรภาพ ผิดคนพัฒนาบุคคลให้เกิดปัญญา เข้าใจโลกเข้าใจธรรม มีชีวิตที่หลุดพ้นจากกิเลสและมีประโยชน์ ทั้งสุขต่อตนเองและผู้อื่น ในมุมมองของสถานที่เพื่อใช้ในการพัฒนา สถานที่เรียนต้องมีลักษณะ ที่กระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่น

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 กระบวนการสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตวิถี พบว่า การเสริมสร้างศรัทธาให้กับชาวพุทธรุ่นใหม่ต้องอาศัยรูปแบบการนำเสนอใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทวิถีของคนรุ่นใหม่ โดยใช้การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวสันตินวัตวิถี ซึ่งใช้การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งออนไลน์และออนไซต์ มีรูปแบบกิจกรรมที่ใช้เทคโนโลยี เกมกิจกรรม สื่อ ที่นำเข้าสู่ธรรมผ่านการปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้ชาวพุทธรุ่นใหม่เข้าถึงหลักคำสอนและเรียนรู้จักพระพุทธเจ้า อันเป็นบ่อเกิดศรัทธาที่นำไปสู่การเข้าถึงหลักคำสอนของพระพุทธองค์ สอดคล้องกับ Autthawuttikul, Sunggusa and Lakananulak (2017) ได้นำเสนอ ยุทธศาสตร์ที่ทำให้ชาวพุทธหันมาเข้าวัดสนในพระพุทธศาสนา คือ การใช้การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ผสมผสานกับการท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-Meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น นับเป็นการท่องเที่ยวชุมชนรูปแบบหนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิด “การเรียนรู้ ความอึ้งมูญ รู้แจ้งเห็นธรรม” อันนำมาซึ่งความอยู่เย็นเป็นสุข ไม่เน้นการยึดวัตถุเป็นตัวตั้งเพียงประการเดียว แต่ยึดหลักธรรมนำความพอเพียง จึงเป็นการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมในรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ และเชื่อมโยงเส้นทางธรรมเพื่อการทำบุญให้พระ

นอกจากนี้องค์ความรู้ที่พบ F-A-I-T-H MODEL ในการจัดท่องเที่ยวสันตินวัตวิถีที่เสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ คือ ความร่วมมือของผู้จัด เจ้าของสถานที่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่ต้องมีความเชื่อที่ตรงกันในการที่จะพัฒนาตนเอง ประารถนาให้ตนเองเข้าถึงความสุขด้านใน บรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่ต้องเอื้อต่อการเรียนรู้และปฏิบัติ การจัดรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบผสมผสาน มีไตรสิกขาเป็นแก่นในการบ่มเพาะ การเข้าถึงหัวใจแห่งสันติภาพ สอดคล้องกับ Nilsonthi and Namwong (2018) ได้นำเสนอผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาวะที่มุ่งการฟื้นฟูทางจิตวิญญาณ หมายถึง สถานประกอบการที่มุ่งเน้นการสร้างแสงสว่างแห่งปัญญา พัฒนาจิตใจ มุ่งเน้นกิจกรรมที่ทำให้เกิดสมาธิ ภายใต้สภาพแวดล้อมบริเวณธรรมชาติ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อความสมดุลทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ โดยมุ่งเน้นที่จิตวิญญาณเป็นหลัก ผ่าน การทำกิจกรรมทางสมาธิผ่านการปฏิบัติ (Active) เพื่อเรียนรู้วิถีในปรับความสมดุลของจิตวิญญาณให้มี สุขยิ่งขึ้น บนพื้นฐานการที่ควบคุมตนเองให้สามารถมีชีวิตกับสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น การศึกษานักท่องเที่ยวกลุ่มฟื้นฟูจิตวิญญาณ (Spiritual Retreat Visitor) พบว่าปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ 1) การมีชีวิตใหม่อีกครั้ง (Renew Myself) 2) การผ่อนคลาย (Relax) 3) ความ ยืดหยุ่นทั้งทางกายและจิตใจ (More Flexible in Body and Mind) 4) หลีกหนีจากความเครียด (Let Go of Stress from a Busy) 5) รู้สึกถึงความสมดุลแห่งชีวิต (Gain a Sense of Balance)

โดย Wattanapradith, Seethong, Maeshee Suda Rojjanauthai and Areekul (2017) ได้นำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตและปัญญาแบบองค์รวม เรียกโมเดลว่า “GPA ๔ Happy life” G คือ Goal เป็นจุดหมาย และ P คือ Process เป็นกระบวนการที่ต้องคำนึงถึงความเป็นตัวบุคคล A คือ Activity เป็นกิจกรรมตามหลักการ ICT-PSS และ 4 Happy life ได้แก่ความสุข 4 มิติ คือ (1) สุขกาย (2) สุขเมื่ออยู่ในสังคม (3) สุขสดชื่นจากภายใน (4) สุขจากใช้ปัญญาอย่างสร้างสรรค์

สรุป

การเสริมสร้างศรัทธาของชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยการท่องเที่ยวตามหลักสันตินวัตกรรม สำคัญ การท่องเที่ยวถูกออกแบบทั้งต้นน้ำ และ ปลายน้ำ “สันตินวัตกรรม” (PEACEFUL INNOVATIVE TOURISM) จึงถูกออกแบบสร้างค่าขึ้นมาในรูปแบบงานวิจัย ที่จะตอบโจทย์ของคนรุ่นใหม่ที่กำลังรักในการเดินทาง ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ชอบความท้าทาย และเป็นไปตามสมัยนิยม โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างศรัทธาด้านใน ผ่านการท่องเที่ยวแบบสันตินวัตกรรม ด้วยการใช้พุทธสันติวิธี ที่ประกอบไปด้วยไตรสิกขา หลักการสื่อสารทูต 8 หลักสารณียธรรม 6 จัดรูปแบบการจัดกิจกรรมค่ายประเภทพัฒนาจิตและปัญญาในปัจจุบันต้องจัดแบบ Hybrid มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดทักษะชีวิต ทั้งแบบออนไลน์ (online) ระบบนี้จะทำให้เพิ่มระยะเวลาในสถานที่จริงได้ และลงพื้นที่จริง (Onsite) การลงพื้นที่ต้องอาศัยปัจจัยหลายๆ อย่าง เพื่อให้กิจกรรมออกมาสมบูรณ์ ปัจจัยแรกคือการเลือกสถานที่ เป็นตัวแปรสำคัญตัวแปรหนึ่งที่จะเปิดใจให้แก่ชาวพุทธรุ่นใหม่ได้โดยที่ไม่ใช่รูปแบบที่จะทำที่วัดซึ่งจะมีข้อจำกัดหลายๆ อย่างในการดำเนินการ เนื่องจากสถานที่มีความเป็นธรรมชาติ เงียบสงบ การจัดที่รีสอร์ทเป็นประตูด่านแรก เพื่อเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่กลับที่วัดได้ในอนาคต และต้องไม่วางกรอบเวลาให้นานเกินไป ซึ่งพบว่า ชาวพุทธรุ่นใหม่ด้วยสันตินวัตกรรมควรมีลักษณะ 1) มีฉันทะในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และตอบรับกับเทคโนโลยีได้เป็นอย่างดี 2) มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิต 3) มีทักษะการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 4) มีทักษะการสื่อสารพูดสื่อสารที่ดีและทักษะด้านการฟังที่สามารถเข้าใจถึงความเข้าใจของผู้ส่งสารได้ดี ปัจจัยชี้วัดความสำเร็จในการลงพื้นที่จริง การร่วมมือกับผู้ประกอบการในส่วนของโรงแรมที่จะเป็นสถานที่รองรับชาวพุทธรุ่นใหม่ ซึ่งมีผู้บริหารสูงสุด เป็นผู้มีความรู้ มีสัมมาทิฐิ การใช้พระสงฆ์ที่มีความสามารถในการสื่อสารที่ดีและมีสถานะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณเป็นกระบวนการนำผู้เข้าอบรมให้เข้าถึงกิจกรรมต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยความสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้กว้างขวางออกไปมากกว่าเช็คอินและถ่ายรูปในวัดวาอารามตามหัวเมืองใหญ่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวประเภท Wellness Buddhism ซึ่งนับเป็นการท่องเที่ยวที่ชาวต่างชาติสนใจเป็นอย่างมาก รวมถึงผลักดันให้คนรุ่นใหม่ท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น ส่งเสริมโปรโมชั่นการท่องเที่ยวแบบเลือกช่วงเวลาได้ตามสะดวก ภาครัฐควรให้ทุนวิจัยสนับสนุนการศึกษาในรูปแบบที่ไปพัฒนาสังคม เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยง

1.2 ผู้ประกอบการด้านโรงแรม รีสอร์ท หรือวัด ควรมีใส่สัญลักษณ์เพื่อให้ทราบถึงการจัดคอร์สอบรมชนิดพัฒนาจิตและปัญญา อาทิเช่น ตีตัญญูลักษณะ BHA (Buddhist & Hospitality Administration) เพื่อเป็นมาตรฐานในลักษณะสร้างความอบอุ่นใจของปูเป็นแขกที่จะเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการจัดการสถานที่ให้พร้อมต่อการต้อนรับพระภิกษุสงฆ์

1.3 ภาครัฐควรให้ทุนวิจัยสนับสนุนงานวิจัยในรูปแบบพัฒนาจิตและปัญญา เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นมาตรฐานด้วยการมีงานวิจัยรองรับ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยและพัฒนา โดยการนำองค์ความรู้การท่องเที่ยวสันตินวัตกรรมไปทดลองใช้ในหลากหลายบริบทของพื้นที่ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในเชิงบริบทของสถานที่ และกลุ่มนักท่องเที่ยวในช่วงอายุที่แตกต่าง

2.2 การวิจัยออกแบบชุดกิจกรรมท่องเที่ยวสันตินวัตกรรมสำหรับกลุ่มคนสูงวัย หรือกลุ่มเปราะบาง เพื่อให้เข้าถึงโอกาสรู้เข้าถึงสันติภายในตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อให้เกิดศรัทธาและสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

References

- Autthawuttikul, S., Sungrugsa, N., & Lakananulak, S. (2017). The Model Development of Religious Tourism Management of Ratchaburi Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2), 2392-2409.
- Bannarui, B. (2021). Royal Academy, Professor. *Interview*. October, 10.
- Chiamsakol, P. (2021). Assistant Secretary of Fourteen Auto Group. *Interview*. September, 18.
- Krunnaberger, M. (2021). Phanga Juvenile and Family Court and Mooban Withee Thai Co., Ltd. *Interview*. December, 11
- National Strategy. (2021). *National Strategy 2018-2037 Thai Future, Our Future*. Retrieved May 28, 2021, from <http://nscr.nesdb.go.th/wp-content/uploads/2019/05/ยุทธศาสตร์ชาติ-May-Full-V3.pdf>
- Nilsonthi, Ch., & Namwong, S. (2018). Motivation Factors on Wellness Tourism influencing Tourist Satisfaction of Spiritual Retreat Visitors. *Dusit Thani College Journal*, 12(2), 384-403.
- Phra Bhramamoli. (Suchat Dhammaratano). (2022). Acting Abbot of Watpaknam Phasi Charoen and President of The Central Pali Language. *Interview*. February, 1.
- Phrakruwinaitorn Satthaphat Akkadhammo (Nanan). (2020). The Crisis of Faith and Buddhists. *Journal of Buddhmagga*, 6(2), 244-257.
- Phrakhrusangkharak Anurak Dhirasakko, & Yotkaew, P. (2017). Buddhist Tourist Identity: Indicators and Sustainability Practice According to Buddhist Way. *Journal of Graduate Studies Review*, 13(1), 256-267.
- Prahmaha Serichon Narissaro (Phanprakhon), Panyachit, S., & Wanitchanon, Ph. (2013). Buddhist Tourism Management in Thailand. (Research Report). Ayutthaya: Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Suthit Aphakaro, Phramaha Saneh Dammawaro, Wongthip, P. & Phramaha Kriengsak Inthapanyo. (2010). *The Model and Learning Network of Buddhist Temples Tourism in Thailand*. (Research Report). Bangkok: Thailand Science Research and Innovation.

- Phra Paisal wisalo. (2021). *Spirit Learn Dharma Through Writing and Traveling and Looking Myself*. Retrieved May 28, 2021, from <https://www.visalo.org/columnInterview/5807Kruar.html>
- Phra Sutheeweerapandit, Phrabaidika Sanya Abhivanno, & Jirawatanakit, P. (2016). Strategies for Buddhist of Thai Cultural and ASIAN Tourism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 1(3), 7-24.
- Phumathon, M., Duangloy, D., & Phrapalad Raphin Buddhiso. (2016). A Concept of Buddhist Tourism Management: Principle and Practices. *Journal of MCU Humanities Review*, 2(2), 50-64.
- Phra Theppawaramethi. (2021). Vice-Rector for Administration of MCU. *Interview*. September, 5.
- Phra Srisungkom Jayānuvaddho (Thanavongs). (2018). *Buddhist Tourism: The Pattern and Network Tourism Management of the Temples in Thai Society*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Thai PBS. (2018). *Survey Reveals Over 1.1 Billion Non-Religious People Worldwide*. Retrieved May 28, 2021, from <https://www.thaipbs.or.th/news/content/269750>.
- Thongpawa, T. (2021). Speaker of the Children and Youth Council of Thailand. *Interview*. September, 18.
- Wattanapradith, Kh., Seethong, K., Maeshee Suda Rojjanauthai, & Areekul, Ch. (2017). *The Holistic Development of Mind and Wisdom: Documentary Study and Research Synthesis*. (Research Report). Ayutthaya: Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะตัดกระดาษกับศิลปะภาพวาดจีน: กรณีศึกษาศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู้เจียง*

The Comparative Study on the Relationship between Paper-Cutting and Traditional Chinese Painting: The Case Study of Pujiang Paper-Cutting

จู หลินหลิน

Zhu Linlin

สาขาวิชาศิลปะ วิทยาลัยนานาชาติ, มหาวิทยาลัยเกริก

Department of Fine Arts, International College, Krirk University, Thailand.

Corresponding Author's Email: zhu.linlin23@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เริ่มต้นจากมานุษยวิทยาผู้เจียง โดยอธิบายถึงหลักแนวคิดมนุษยศาสตร์พื้นฐานภาพวาดอักษรดั้งเดิมของสภาพแวดล้อมภายนอกของศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียง และจะอธิบายเอกลักษณ์วัฒนธรรมความเป็นพื้นที่ของศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียง จากนั้นจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทั้งแบบที่เห็นได้ชัดและแบบที่ซ่อนอยู่ในระหว่างศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียงกับศิลปะภาพวาดโดยวิเคราะห์จาก 4 ด้าน คือการจัดวางองค์ประกอบภาพ การใช้ลายเส้น รูปแบบท่าทางตัวละครและการถ่ายทอดภาพลักษณ์ บทความนี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบในการอธิบาย โดยการรวบรวมภาพวาดมาแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงศิลปะระหว่างศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียงกับศิลปะภาพวาดให้เห็นโดยตรง ซึ่งสรุปได้ว่าเทคนิควิธีในการตัดกระดาษผู้เจียงได้รับอิทธิพลของศิลปะภาพวาดอย่างลึกซึ้ง และช่างตัดกระดาษผู้เจียงก็มีผลงานศิลปะชั้นสูง โดยเฉพาะศิลปะการตัดกระดาษลายละครจิวผู้เจียงที่มีคุณค่าทางศิลปะเป็นอย่างมาก

คำสำคัญ: ศิลปะตัดกระดาษ; ศิลปะภาพวาดจีน; ศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู้เจียง

Abstract

Starting from the humanities of Pujiang, this article explains the humanistic thoughts of the external environment of Pujiang paper-cutting and the basis of traditional calligraphy and painting, summarizes the regional cultural characteristics of Pujiang paper-cutting, and then specifically analyzes Pujiang paper-cutting and traditional painting from four aspects: composition layout, line use, character form, and image communication explicit and implicit relationships. Using the method of comparative analysis and combining pictures to visually show the artistic connection between Pujiang paper-cutting and traditional painting, it can be concluded that the shapes and techniques of Pujiang paper-cutting are deeply influenced by traditional painting. Papercut has great artistic appreciation value.

Keywords: Paper-cutting; Traditional Chinese Painting; Pujiang Paper-Cutting

*Received February 3, 2023; Revised March 20, 2023; Accepted March 26, 2023

บทนำ

ตั้งแต่ยุค 80 เป็นต้นมา การติดตามและคุ้มครองศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองกลายเป็นที่ยอมรับร่วมกันบนเส้นทางการพัฒนาที่ยั่งยืนจากทั่วโลก ศิลปะการตัดกระดาษจีนนับว่ามีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เหล่ามวลชนมีการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง เป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ซึ่งในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เนื่องจากผลกระทบที่ได้รับของสภาพแวดล้อมอุตสาหกรรม ทำให้ต้องเผชิญกับพื้นที่อยู่อาศัยที่คับแคบ โดยเฉพาะกับคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่เข้าใจต่อเรื่องนี้มากนัก เพราะเหตุนี้ ผู้เขียนจะวิเคราะห์เส้นที่และคุณค่าของเรื่องนี้จากภาษาภาพที่สามารถสัมผัสได้โดยตรงมากที่สุด จากการที่ได้ศึกษาจากภาพที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนพบว่า ศิลปะการตัดกระดาษ โดยเฉพาะศิลปะการตัดกระดาษของเมืองผู้เจียงนั้นมีการเชื่อมโยงกันกับรูปแบบภาพของศิลปะภาพวาดจีนอย่างแน่นแฟ้น แม้ว่าในอดีตกลุ่มที่สร้างงานตัดกระดาษส่วนใหญ่จะเป็นสตรีชาวนาในสมัยโบราณเท่านั้น โดยที่ลวดลายในงานตัดกระดาษมักจะได้รับลวดลายที่ถ่ายทอดสืบมาจากมาจากผู้อาวุโส พี่สะใภ้หรือเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังได้รับมาจากร้านที่ทำลวดลายในงานตัดกระดาษที่ได้รับความนิยมจากเขตตอนใต้อีกด้วย โดยที่ทักษะความชำนาญของการตัดกระดาษยังได้รับการถ่ายทอดกันแบบปากต่อปาก และสตรีชาวนาในสมัยโบราณจะไม่ค่อยรับการศึกษาศิลปะวรรณกรรมมากนัก แต่ว่ารูปแบบของการตัดกระดาษนั้นกลับมีด้านที่มา “บรรจบกัน” กับภาพวาดจีนที่เป็นวัฒนธรรมชั้นสูงในแง่ของการแสดงความรู้สึกหรือสัญลักษณ์อยู่ ซึ่งในด้านที่ได้มาหลอมรวมกันได้เหล่านี้แสดงออกว่าเมืองผู้เจียงนั้นมีศิลปะการตัดกระดาษพื้นเมืองผู้เจียงที่ขึ้นชื่อว่าเป็น “บ้านเกิดของภาพวาดและตัวอักษร” และ “แคว้นแห่งวัฒนธรรม” โดยเฉพาะจากที่ผู้เขียนได้เดินทางไปสอบถามและสำรวจก็พบว่ามันก็วิจัยเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่ทำการสืบค้นเรื่องนี้ และการสืบค้นเรื่องการเชื่อมโยงกันทางจิตสัมผัสระหว่างศิลปะพื้นบ้านกับวัฒนธรรมชั้นสูงนั้นมีนัยยะที่สำคัญต่อการวิจัยและการเผยแพร่ศิลปะอันงดงามของพื้นเมือง ดังนั้นผู้เขียนจึงได้นำภาษาภาพของศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู้เจียงกับศิลปะภาพวาดจีนมาทำการวิเคราะห์และเปรียบเทียบเชิงลึก โดยใช้ภาพในภาพพิสุจน์ประวัติศาสตร์ และถึงการเชื่อมโยงที่แยกกันไม่ได้ระหว่างศิลปะการตัดกระดาษจีนกับศิลปะภาพวาดจีนออกมาได้

ศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู้เจียงในเชิงวรรณกรรม

เมืองผู้เจียงนั้นอยู่ในเขตเมืองผู้เจียง ใจกลางมณฑลเจ้อเจียง เมืองถูกก่อตั้งขึ้นมาในปรีศคทที่ 2 ของยุคฮั่นตะวันตก (ปี ค.ศ. 195) ซึ่งห่างจากปัจจุบันกว่า 1800 ปี เมืองผู้เจียงหรืออีกชื่อหนึ่งคือผู้หยางเจียง มีต้นกำเนิด ณ อ่าวต้าหยวนทางทิศใต้ของดินเขาเทียนหลงเหยียน หมู่บ้านหัวเฉียว เขตผู้เจียง (Kang, 1993) ซึ่งในช่วงสงครามยุคเริ่มต้นนั้นได้มีขึ้นดินเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าที่ตั้งตามแม่น้ำผู้หยางปรากฏออกมาไม่น้อยเลย โดยมีนักโบราณคดีค้นพบวัฒนธรรมชั่งซานเมื่อหมื่นปีก่อนบนซากของข้าว เครื่องปั้นดินเผาหรือเครื่องมือหินที่ขุดพบขึ้นมาได้ในริมแม่น้ำผู้หยาง เมืองหวงจ่าย ผู้เจียง มันเป็นซากอารยธรรมยุคหินใหม่ที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ปัจจุบันได้ค้นพบในบริเวณตลอดแม่น้ำแยงซีเกียงจนถึงตอนล่างและพื้นที่ชายฝั่งทางตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งพิสุจน์ได้ว่าชายฝั่งแม่น้ำผู้หยางในเมืองผู้เจียงเป็นหนึ่งในพื้นที่ให้กำเนิดเกษตรกรรมข้าวของโลก โดยมีวัฒนธรรมชั่งซานที่มีต้นกำเนิดจากบริเวณแม่น้ำผู้หยาง ในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำผู้หยางมีวัฒนธรรมสังคมดั้งเดิมที่มีชื่อเสียงอยู่ 3 อย่างที่มีชื่อเสียงปรากฏขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมชั่งซานที่มีต้นกำเนิดจากแม่น้ำผู้หยางตอนบน วัฒนธรรมควาหัวเฉียวของเซียวซานที่มีต้นกำเนิดจากแม่น้ำผู้หยางตอนกลาง และวัฒนธรรมหูหมู่ตู้ของเมืองหนิงป๋อกับอวี่เหยาที่มีต้นกำเนิดจากจากแม่น้ำผู้หยางตอนล่าง

เมืองผู้เจียงอันมีบริบททางวัฒนธรรมที่หนักแน่น มีแนวคิดวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีมาอย่างยาวนานมีอิทธิพลกับศิลปะพื้นบ้านของเขตเมืองผู้เจียงอย่างลึกซึ้ง ซึ่งในบรรดาประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนานที่สุด

สิ่งที่มีคุณค่าทางศิลปะที่สูงที่สุดก็คือศิลปะการตัดกระดาษที่เป็นของผู้เจียนั่นเอง บ้านที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับ การตัดกระดาษผู้เจียนที่เก่าที่สุดอยู่ในสมัยราชวงศ์หมิง โดยมีนักวรรณกรรมสัญชาติผู้เจียนามว่า ช่ง “เหลียนไต่” บันทึกลงในกลอน “哀王御史” ไว้ว่าหนึ่งประโยคคือ “剪纸难招御史魂 แปลว่า “ศิลปะ” การตัดกระดาษยากที่จะเรียกวิญญาณของหน่วยตรวจราชการได้” ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมอันหนักแน่นของประชาชนชาวผู้เจียน และมีประเพณีที่เกี่ยวกับการตัดกระดาษเรียกวิญญาณอยู่ในระหว่างสมัยราชวงศ์หยวนกับราชวงศ์หมิง แต่เนื่องจากทางตอนใต้มีระดับความชื้นในอากาศสูง จึงทำให้ยากที่จะเก็บรักษา งานตัดกระดาษ ดังนั้นชิ้นงานตัดกระดาษในสมัยโบราณจึงมีน้อย ดังนั้นหลักฐานจริงในประวัติศาสตร์ของศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู้เจียนในปัจจุบันจึงสืบทอดไปได้เก่าที่สุดแค่ในยุคราชวงศ์หมิง อย่างไรก็ตามร่างตัวอย่างของงานตัดกระดาษผู้เจียนยังคงได้สืบทอดกันต่อมายังรุ่นต่อรุ่น ส่วนรูปแบบงานก็ต้องถูกเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยตามยุคสมัยก่อนหน้า เพราะเหตุนี้จึงสามารถเห็นได้ว่าเทคนิคการตัดกระดาษผู้เจียนในยุคสมัยประวัติศาสตร์นั้นมีความลึกล้ำมาก และยังมีรูปแบบที่โดดเด่น

ความเป็นภาพวาดของศิลปะการตัดกระดาษเมืองผู้เจียน

ศิลปะการตัดกระดาษนั้นจัดอยู่ในศิลปะพื้นบ้าน มีความเชื่อมโยงกับศิลปะภาพวาดโดยธรรมชาติ โดยที่เมืองผู้เจียนรุ่งเรืองในการสร้างภาพวาดมาก และได้ปรากฏจิตรกรร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงมากมาย การตัดกระดาษถือเป็นศิลปะลวดลายอย่างหนึ่ง ขั้นตอนในการสร้างสรรค์ล้วนแต่มีพื้นฐานของศิลปะภาพวาดอยู่ไม่น้อย ซึ่งภายใต้อิทธิพลศิลปะวัฒนธรรมของ “บ้านเกิดแห่งภาพวาดและตัวอักษร” นั้น ได้ทำให้พัฒนาการของการตัดกระดาษเมืองผู้เจียนได้ยกระดับให้ไปถึงความเป็นศิลปะชั้นสูงจากศิลปะการตัดกระดาษพื้นบ้านทั่วไปได้ โดยที่ประการแรกคือการตัดกระดาษผู้เจียนั้นมีความสดใหม่สวยงามที่เป็นเอกลักษณ์ มีความประณีตที่อ่อนโยนและงดงาม มีเทคนิคการตัดกระดาษที่ละเอียดละไม และมีองค์ประกอบภาพและรูปแบบที่มีความพิถีพิถันของศิลปะการตัดกระดาษของทางใต้ ศาสตราจารย์เต๋ง ไปจากสถาบันศิลปะแห่งประเทศจีนเคยได้ให้ความเห็นชอบไว้ว่า “รูปแบบของการตัดกระดาษผู้เจียนั้นงดงามและไม่ได้เล็กละเอียดเกินไป รูปร่างดูมีชีวิตชีวาแต่เรียบง่าย มีการตกแต่งกับจินตนาการที่แข็งแรง และมีแกนสารที่ค่อนข้างกว้างขวาง” (Pujing Cultural Bureau, 2004) ซึ่งรูปร่างโดยรวมของงานตัดกระดาษผู้เจียนจะมีลักษณะกลมเป็นหลัก ลักษณะกลมแสดงออกถึงความหมายของการอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตา ความสามัคคีกลมเกลียว ความเป็นสิริมงคลและความสุข เป็นการสะท้อนถึงจิตใจของคนพื้นบ้านเมืองผู้เจียน นอกจากนี้แล้วยังลักษณะองค์ประกอบยังมีรูปทรงอื่นๆ อีกด้วย เช่นรูปทรงสามเหลี่ยม รูปทรงหกเหลี่ยม รูปทรงสี่เหลี่ยม รูปทรงกากันห้อง รูปทรงแจกันดอกไม้ รูปทรงใบไม้ รูปทรงผลไม้ รูปทรงตัวอักษร รูปทรงพัด รูปทรงเมฆ รูปทรงม้วนคัมภีร์และรูปทรงสัตว์เป็นต้น (Wang, 2003) ซึ่งวัตถุชิ้นงานของศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียนถูกเก็บไว้มากที่สุดจากยุคราชวงศ์หมิงและชิง จากการตรวจสอบได้พบว่ารูปทรงโดยรวมของงานตัดกระดาษผู้เจียนจะเป็นแบบรูปทรงกลมมากที่สุด และยังมีรูปทรงอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อันดับแรก เอกลักษณ์ที่สองจะอยู่ที่ตรงจุดวงกลมรอบนอกของชิ้นงานตัดกระดาษผู้เจียนจะตกแต่งด้วยลายดอกไม้ โดยปกติแล้วการทำรูปทรงดอกไม้จะมีความเกี่ยวข้องกันกับองค์ประกอบหลักของชิ้นงาน บทบาทของลายดอกไม้ หนึ่งคือสำหรับตกแต่ง เพื่อดึงดูดสายตาขององค์ประกอบหลักให้เด่น และเติมเต็มองค์ประกอบภาพให้มากยิ่งขึ้น สองคือสามารถเชื่อมส่วนรายละเอียดภาพที่ฉลุแล้วของชิ้นงานตัดกระดาษเข้าด้วยกัน ทำให้ชิ้นงานไม่ขาดง่าย และง่ายต่อการเก็บรักษา

ภายใต้อิทธิพลศิลปะวัฒนธรรมของ “บ้านเกิดแห่งภาพวาดและตัวอักษร” นั้น ได้ทำให้พัฒนาการของการตัดกระดาษเมืองผู้เจียนได้ยกระดับให้ไปถึงความเป็นศิลปะชั้นสูงจากศิลปะการตัดกระดาษพื้นบ้านทั่วไปได้ โดยที่ประการแรกคือการตัดกระดาษผู้เจียนั้นมีความสดใหม่สวยงามที่เป็นเอกลักษณ์ มีความประณีตที่อ่อนโยน

และงดงาม มีเทคนิคการตัดกระดาษที่ละเอียดละไม และมีองค์ประกอบภาพและรูปแบบที่มีความพิถีพิถันของ ศิลปะการตัดกระดาษของทางใต้ ศาสตราจารย์เต็ง ไปจากสถาบันศิลปะแห่งประเทศจีนเคยได้ให้ความ เห็นชอบไว้ว่า “รูปแบบของการตัดกระดาษผู้เจียงนิงงดงามและไม่ได้เล็กละเอียดเกินไป รูปร่างดูมีชีวิตชีวาแต่ เรียบง่าย มีการตกแต่งกับจินตนาการที่แข็งแรง และมีแก่นสารที่ค่อนข้างกว้างขวาง” ซึ่งรูปร่างโดยรวมของ งานตัดกระดาษผู้เจียงจะมีลักษณะกลมเป็นหลัก ลักษณะกลมแสดงออกถึงความหมายของการอยู่กันพร้อม หน้าพร้อมตา ความสามัคคีกลมเกลียว ความเป็นสิริมงคลและความสุข เป็นการสะท้อนถึงจิตใจของคนพื้น บ้านเมืองผู้เจียง นอกจากนี้แล้วยังลักษณะองค์ประกอบยังมีรูปทรงอื่นๆ อีกด้วยเช่นรูปทรงสามเหลี่ยม รูปทรง หกเหลี่ยม รูปทรงสี่เหลี่ยม รูปทรงฉากกั้นห้อง รูปทรงแจกันดอกไม้ รูปทรงใบไม้ รูปทรงผลไม้ รูปทรงตัวอักษร รูปทรงพัด รูปทรงเมฆ รูปทรงม้วนคัมภีร์และรูปทรงสัตว์ เป็นต้น ซึ่งวัตถุดิบชิ้นงานของศิลปะการตัดกระดาษ ผู้เจียงถูกเก็บไว้มากที่สุดจากยุคราชวงศ์หมิงและชิง จากการตรวจสอบได้พบว่ารูปทรงโดยรวมของงานตัด กระดาษผู้เจียงจะเป็นแบบรูปทรงกลมมากที่สุด และยังมีรูปทรงอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์อันดับ แรก เอกลักษณ์ที่สองจะอยู่ที่ตรงจุดวงกลมรอบนอกของชิ้นงานตัดกระดาษผู้เจียงจะตกแต่งด้วยลายดอกไม้

การค้นคว้าเรื่องรูปแบบที่หลากหลายของรูปทรงโดยรวมศิลปะการตัดกระดาษและลายดอกไม้ชิ้นนี้ มี ความสัมพันธ์กันกับเนื้อหาของงานตัดกระดาษ มีการเปรียบเทียบและสะท้อนกัน จึงจะผลิตงานออกมา รูปทรงโดยรวมของชิ้นงานในลักษณะต่างๆ เช่นรูปทรงสามเหลี่ยม รูปทรงน้ำเต้าหรือรูปทรงฉากกั้นห้อง สามารถเพิ่มความน่าสนใจของแบบชิ้นงานตัดกระดาษได้ และยังสามารถดึงดูดความโดดเด่นและเพิ่มความ แข็งแรงของภาพลักษณ์ที่ถ่ายทอดออกมาทั้งหมดผ่านลักษณะภายนอกของชิ้นงานได้อีกด้วย ในขณะเดียวกัน ยังสามารถช่วยเพิ่มคุณลักษณะในการใช้งานจริงได้ ยกตัวอย่างเช่นรูปทรงสามเหลี่ยมสามารถใช้งานได้กับการ ติดตกแต่งหน้าต่าง ส่วนมุมของชิ้นงานตัดกระดาษนั้นเข้ากับรูปร่างของหน้าต่างสี่เหลี่ยมมากกว่า โดยจะติด แนบอยู่ตามมุม ซึ่งสามารถเรียกว่า “เจี้ยวฮวา” (角花ดอกไม้ติดมุม) ก็ได้ ทั้งสี่มุมของหน้าต่างจะก็จะติด เจี้ยวฮวาเอาไว้ ส่วนตรงกลางของหน้าต่างจะติดงานตัดกระดาษรูปทรงกลมเอาไว้ คล้ายกับเป็นรูปภาพรูปหนึ่ง ซึ่ง “กรอบของภาพ” จะมีองค์ประกอบภาพที่สมดุล มีทั้งทรงกลมและทรงเหลี่ยม มีการเชื่อมกันของความบาง ความหนา มีการตกแต่งที่ดูแข็งแรงและมีความละเอียดประณีต ซึ่งศิลปะภาพวาดจีนก็มีรูปแบบต่างๆ เช่นกัน เช่น แนวนอน แนวตั้ง ทรงสี่เหลี่ยม ทรงกลม ทรงแบบและทรงภาพวาดอื่นๆ เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่นภาพวาด แผ่นยาว (条幅) ภาพวาดสี่เหลี่ยม (斗方) อัลบั้มภาพวาดโบราณ (册页) ม้วนภาพ (手卷) หรือรูปตรงหน้า พัด (扇面) เป็นต้น ซึ่งลักษณะเนื้อหาที่ต่างกันและการตัดสินใจวางตำแหน่งในการแขวนนั้น จิตรกรจะเป็น ผู้เลือกเองว่ารูปแบบภาพไหนมีความเหมาะสม ซึ่งในจุดนี้จะมีความใกล้เคียงกันกับขนาดรูปร่างภาพของศิลปะ การตัดกระดาษ บนรูปร่างลักษณะที่ต่างกัน ความเป็นแนวระนาบของการสร้างแบบลายดอกไม้กับพื้นที่เนื้อหา งานตัดกระดาษจะแสดงการเปรียบเทียบกับและกัน เนื้อหาของการสร้างแบบลายดอกไม้กับรูปแบบแนวคิด หลักของงานตัดกระดาษที่มีความเฉพาะตัวใกล้ชิดติดกันในภาพที่ 1 “ภาพแม่ลูก” (母子图) รูปแบบของลาย ดอกไม้ดูราวกับว่ากิ่งไม้กำลังยืดออกไปให้ทั่วฉากของภาพ ทำให้เกิดความรู้สึกภาพลวงตาของพื้นที่เปลี่ยน ทิศทางเป็นแนวระนาบสามมิติตัวละครและสรรพสิ่งของฉากในภาพได้เชื่อมการเคลื่อนไหวด้วยกัน เส้นตรงกับ เส้นโค้งมีการเสริมและประกอบซึ่งกันและกัน ความหนาแน่นที่เหมาะสมในการจัดการภาพเชิงศิลปะกับศิลปะ ภาพวาดจีน เมื่อเทียบกับการจัดวางพื้นที่ที่รวมเป็นหนึ่งกันแล้วจะมีความเข้ากันได้โดยบังเอิญ

Picture 1: ภาพแม่ลูก” (母子图) ผู้สะสม: หงหยี่รู่ย (洪以瑞)

(รวบรวมอยู่ใน “ชุดภาพศิลปะดั้งเดิมจีน” สำนักพิมพ์ศิลปะเจียงซู ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 2002)

ต่อมา ศิลปะการตัดกระดาษของผู้เจียงได้พัฒนามาถึงยุคสมัยราชวงศ์หมิงและชิง “การเล่นดนตรีแบบผู้เจียง” ก็เป็นที่นิยมสำหรับชีวิตและความบันเทิงของเหล่าชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งเป็นการละเล่นในพื้นที่ที่พัฒนามาจากจิวอู่จีเป็นหลัก โดยที่ตัวละครและโครงเรื่องของจิวเรื่องนี้ถูกสร้างออกมาเป็นในลักษณะของศิลปะการตัดกระดาษจากศิลปินตัดกระดาษจีนในพื้นที่ โดยอิงจากความรู้สึกภายในใจและการสังเกตอย่างละเอียด สร้างออกมาเป็นต้นแบบการตัดกระดาษ แล้วแบ่งกันใช้งานกับเพื่อนบ้าน ลักษณะเนื้อหาของการเล่นตัดกระดาษจีนแบบผู้เจียงจะดูมีชีวิตชีวา ซึ่งลายภาพที่แกะออกมา ไม่ว่าจะเป็น ต้นไม้ บ้าน สะพาน เรือ หน้าต่าง ราวจับเฟอร์นิเจอร์ รวมไปถึงตัวละครต่างๆ ล้วนมีความสวยงาม มีความลึกซึ้งในความหมายของผลงาน การตัดกระดาษที่อิงจากจิวผู้เจียงได้รับความนิยมอย่างยาวนานทางตอนใต้ของแม่น้ำแยงซี และมีชื่อเสียงมาอย่างยาวนาน จนกลายมาเป็นการตัดกระดาษลายจิวผู้เจียงที่มีลักษณะการแสดงออกที่เป็นภาพวาดแบบปัญญาชนดั้งเดิมของการตัดกระดาษผู้เจียงมากที่สุด

การตัดกระดาษลายจิวผู้เจียงจะใช้ทำเป็นดอกไม้ติดหน้าต่างกับดอกไม้มงคลเป็นหลัก ซึ่งดอกไม้ติดหน้าต่างจะตกแต่งหน้าต่างในวันตรุษจีน ส่วนดอกไม้มงคลจะเป็นหนึ่งสินสอดอย่างหนึ่งเวลาที่เจ้าสาวในพื้นที่ผู้เจียงจะออกแต่งงาน รูปภาพตัดกระดาษลายจิวผู้เจียงนั้นจะเต็มไปด้วยความความตึงเครียดและเนื้อหาหลักที่เป็นกลุ่มตัวละคร โดยแสดงออกถึงเอกลักษณ์นิสัยที่สมบูรณ์ผ่านการแกะสลักภาพท่าทางของตัวละคร และพื้นหลังส่วนใหญ่จะสร้างจากสภาพแวดล้อมภายในละครจิวที่หลากหลาย ซึ่งการตัดกระดาษจะใช้วิธีการฉลุแบบหยางกับการแกะสลักแบบยิ่นในการตัด และใช้ลายเส้นในการสร้างโทนสีและการจัดวางองค์ประกอบ ทำให้ภาพทั้งหมดได้สัมผัสได้ถึงกลิ่นอายวัฒนธรรมของเขตเมืองเจ้อเจียงที่พัฒนาและควมมีคุณภาพของภาพวาดเจียงหนาน ยกตัวอย่างจากภาพที่ 2 การตัดกระดาษลายละครจิว “ความสุขกลางหมากล้อม” (乐在棋中) ที่แสดงถึงฉากที่กำลังเล่นหมากล้อมอยู่ ซึ่งเนื้อหาในภาพมีทั้งความตึงเครียดและความเป็นสันติ โดยจะใช้ภาษารูปนัยอย่างจุด เส้นและพื้นที่ในการจัดรูปภาพ มีพื้นที่ว่างตรงมุมซ้ายบนให้ไว้เป็นพื้นที่ว่างสำหรับตัดกระดาษ แต่ไม่ถึงกับให้มันเล็กเกินไปหรือใหญ่เกินไป ซึ่งการเว้นพื้นที่ว่างนั้นมีความเป็นเอกลักษณ์ทางสุนทรียศาสตร์ของจีนอยู่ และในภาพวาดจีน พื้นที่ว่างนั้นก็มักจะถูกเว้นไว้เพื่อที่จะให้ภาพและองค์ประกอบของงานมีความประณีตสวยงามและกลมกลืนกันมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้คนมีพื้นที่สำหรับจินตนาการต่อองค์ประกอบของภาพ “ความสุขกลางหมากล้อม” (乐在棋中) มีวิธีการคิดที่ชาญฉลาดมาก ลายเส้นตัวละครจะใช้การแกะแบบ “ยิ่นเค่อ” เป็นหลัก

Picture 2: “ความสุขกลางหมากล้อม” (乐在棋中)

ต้นฉบับโดย: หวงเหมิงท่ง (黄盟统)

การเปรียบเทียบเอกลักษณ์การสร้างระหว่างศิลปะการตัดกระดาษลายละคริ้วผู้เจียกกับศิลปะภาพวาดจีน

องค์ประกอบประกอบภาพมีความคล้ายกัน

องค์ประกอบภาพของงานตัดกระดาษผู้เจียกจะพิถีพิถันในเรื่องของความสมบูรณ์ การตัดกระดาษลายจิ้งจอกจะใช้เนื้อหาของละคริ้วเป็นส่วนประกอบหลัก เนื้อหาของภาพจะมีความหลากหลาย ซึ่งองค์ประกอบหลักของภาพโดยปกติแล้วมักจะเป็นตัวละคร แล้วเสริมด้วยศาลาพัก สวนบ้าน ดอกไม้ต้นหญ้า หรือเรือเป็นภาพพื้นหลัง โดยการสร้างพื้นที่ว่างจะใช้เทคนิคการวาดตามหลักทัศนียภาพแบบสามมิติ ซึ่งการวาดตามหลักทัศนียภาพแบบสามมิติเป็นวิธีการแสดงพื้นที่ที่งานภาพวาดจีนใช้บ่อย มีข้อดีหลักๆ คือมันสามารถนำช่วงเวลาสถานที่ โครงเรื่องที่ต่างกันมาถ่ายทอดให้มันตรงกันได้ในภาพวาด ผู้ชมสามารถเข้าใจถึงเรื่องราว ตัวละครจากหลายช่วงเวลาและหลายสถานที่ได้ภายในภาพเดียว (Lin, 2006) องค์ประกอบภาพของการวาดตามหลักทัศนียภาพแบบสามมิติมีเทคนิคการถ่ายทอดที่เป็นอิสระ ซึ่งต่างจากการวาดตามหลักทัศนียภาพแบบมุ่งเน้นของศิลปะภาพวาดตะวันตก ดังเช่นรูปที่ 3 “ภาพแม่น้ำราชวงศ์หมิงและชิง” (清明上河图) ของจิตรกรยุคราชวงศ์ซ่งตอนเหนืออย่างจางเจี๋ยตวน กับภาพวาด “ทิวทัศน์ที่ชมเมืองมาดริดจากดอร์เรสบลักส์” ของจิตรกรชาวสเปนที่วาดรูปเสมือนจริงอย่างอันโตนิโอ โลเปซ การ์เซีย มีการใช้เทคนิคการวาดตามหลักทัศนียภาพที่ต่างกัน โดยมีหลักการแสดงออกพื้นที่ที่ต่างกัน ภาพวาด “ภาพแม่น้ำราชวงศ์หมิงและชิง” ที่ใช้การวาดตามหลักทัศนียภาพแบบสามมิติจะไม่ย่อขนาดของการแบบสร้างและรายละเอียดเอกลักษณ์เพื่อให้วิวที่อยู่ไกลออกห่างจากจุดที่เบลอ การทำแบบนี้จะทำให้สามารถแสดงภาพฉากที่มีขนาดใหญ่ได้ และส่วนทุกภาพของทิวทัศน์ฉากขนาดเล็กก็จะสามารถประกอบกันเป็นภาพเดียวได้ ในองค์ประกอบภาพของงานตัดกระดาษลายละคริ้วผู้เจียกก็ได้ซึมซับเทคนิคการวาดตามหลักทัศนียภาพแบบสามมิติที่ยอดเยี่ยมอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่นพื้นอิฐกับหน้าต่างที่อยู่ในรูปที่ 3 “ผู้คนตัดกระดาษ” (剪纸人家) ก็ได้มีการใช้การวาดตามหลักทัศนียภาพแบบสามมิติเพื่อแสดงแบบวัตถุที่อยู่ไกลจากพื้นที่ได้อย่างชัดเจน โดยที่ไม่ถูกจำกัดช่วงเวลาและจัดตำแหน่งวัตถุทิวทัศน์จากสูงลงต่ำ จากไกลมาใกล้ ซึ่งทำให้ภาพวาดดูมีความหลากหลายและสมบูรณ์

Picture 3: ซ้ายบน “ภาพแม่น้ำราชวงศ์หมิงและชิง” (明清上河图), ล่างซ้าย ภาพวาดสีน้ำมัน “ทิวทัศน์ที่ชมเมืองมาดริดจากดอร์เรสปลังกัส” กับด้านขวา ภาพ “ผู้คนตัดกระดาษ” (剪纸人家) ของหวงเหมิงท่ง ราชวงศ์หมิง

โครงสร้างภาพของงานตัดกระดาษผู้เจียงยังเน้นในเรื่องของความสมบูรณ์และความสมดุล “ความสมบูรณ์” สามารถบอกได้ว่าเป็นบรรทัดฐานที่ถูกตั้งไว้สำหรับองค์ประกอบงานตัดกระดาษพื้นบ้านเลยก็ว่าได้ ดังนั้นการตัดกระดาษพื้นเมืองของจีนโดยองค์ประกอบภาพส่วนใหญ่จะเน้นถึงความสมบูรณ์ สามารถเข้าใจได้ว่ารูปลักษณะของงานตัดกระดาษจะใช้ทรงกลมหรือเส้นโค้งเป็นหลัก รูปลักษณะของงานตัดกระดาษผู้เจียงโดยส่วนใหญ่ก็จะเน้นทรงกลมเป็นหลักเช่นกัน โดยมีวัตถุที่ประณีตละเอียดอ่อนมาประกอบเป็นองค์ประกอบภาพที่มีความสมบูรณ์ การสร้างงานภาพวาดจีนเองก็มักจะใช้ทรงกลมในการวาดแกนภาพ ซึ่งมาจากจิตวิทยาเชิงสุนทรียศาสตร์ที่มีที่มาเหมือนกัน ทุกๆ ปัจจัยในองค์ประกอบภาพงานตัดกระดาษผู้เจียงจะมีความสมดุลซึ่งกันและกันและการจัดวางภาพของศิลปะภาพวาดจีนก็มีการตามหาสุนทรียภาพที่มีลักษณะเดียวกัน ความงามของความสมดุลเป็นแนวคิดสุนทรียศาสตร์ดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดปรัชญาเรื่องหยินและหยางของลัทธิเต๋า การจัดวางของศิลปะภาพวาดจีนต้องเสริมทั้งหยินและหยางไว้ด้วยกัน ผสมผสานภาพเสมือนจริง มีการสะท้อนส่วนเริ่มและส่วนท้าย มีการแทรกความหนาแน่นและความยืดหยุ่นที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุความกลมกลืนในความแตกต่าง ความสมดุลในความขัดแย้ง จนสุดท้ายจะบรรลุถึง “ความงามแห่งความเป็นกลาง”

ความสอดคล้องกันในการใช้ลายเส้น

ศิลปะการตัดกระดาษเป็นศิลปะที่ใช้การเจาะฉลุเป็นหลัก โดยที่การตัดกระดาษผู้เจียงจะเน้นการใช้การตัดแบบยิบและการฉลุแบบหยางเป็นเทคนิคการทำ หรือสามารถเข้าใจได้เป็นทัศนศิลป์ของลายเส้น อาศัยการจัดวางของเส้นและการแสดงออกเรียบเรียงออกมาเป็นภาพวาดที่มีชีวิตชีวา โดยเฉพาะงานตัดกระดาษลายจิ้งของผู้เจียงที่มีเนื้อหาที่สมบูรณ์สีสันหลากหลาย และมีการปรากฏของตัวละคร ภาพพื้นหลังและเนื้อหาละคร ลายเส้นที่เหลือจากการตัดฉลุนั้นเต็มไปด้วยกำลังในการตรึงทั้งภาพเอาไว้ ลายเส้นนั้นก็มีจุดที่สำคัญในการสร้างสรรค์ศิลปะภาพวาดจีนด้วยเช่นกัน โดยที่ในภาพวาดตัวละครนั้นจะเลี่ยงไม่ได้ในการใช้ลายเส้นสำหรับแสดงออก

ลายเส้นนั้นไม่ได้อยู่ในตัวของวัตถุเอง ตัววัตถุนั้นมีความเป็นวัตถุอยู่ในตัวมันอยู่แล้ว ในศาสตร์การวาดตามหลักทัศนียภาพของตะวันตกได้กล่าวถึงลายเส้นทั้งหมดนั้นคือลายเส้นที่สายตาของผู้วาดส่องไปยังเส้นขอบของวัตถุที่ประกอบเป็นจุดตัดหรือจุดสัมผัส แต่ลายเส้นที่อยู่ในลักษณะภายนอกของศิลปะภาพวาดจีนนั้นคือ

ฝีมือที่พรรณนาวัตถุออกมาได้ ในความเป็นจริงแล้วถือเป็นภาพทัศนียภาพที่มีการเลียนแบบอย่างหนึ่ง เป็นวิธีการที่แสดงความหมายจากการมองสรรพสิ่งที่อยู่ภายใต้ความเข้าใจของจิตสำนึกหลักของผู้วาด โดยมีความเป็นอัตวิสัยที่ยิ่งใหญ่ หลังจากที่เขาเชื่อมโยง “骨法” กับ “用笔” ในทฤษฎีของ “古画品录” ไว้ด้วยกันอย่างชัดเจนแล้ว เราจึงเข้าใจมากยิ่งขึ้นว่าลายเส้นไม่เพียงแต่ทำให้ผู้วาดได้พรรณนาวิธีการของวัตถุ และยังการแสดงออกถึงคุณภาพ พื้นที่และอารมณ์ของรูปร่างวัตถุต่างๆ ได้ (Wang, 2015) ลายเส้นนั้นไม่เพียงแต่จะแสดงออกถึงการสร้างแบบตัวละคร รอยพับจีบของลายผ้าหรือการเปลี่ยนทิศทางของพื้นที่แล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงจังหวะกับสัมผัสกลอนที่มีความเป็นแบบการเขียนหนังสือ และยังสะท้อนถึงความคิดกับบุคลิกของจิตรกรเองอีกด้วย ลายเส้นที่อยู่ในงานตัดกระดาษลายละครจั่วผู้เจียงได้รับผลประโยชน์จากการใช้ลายเส้นที่อยู่ในศิลปะภาพวาดจีน ยกตัวอย่างจากภาพที่ 4 งานตัดกระดาษ “สวรรค์ประทานพร” (天官赐福) มีลายเส้นที่ค่อนข้างเล็กละเอียดที่รวบรวมกันอยู่บนลายเสื้อผ้า ลายเส้นที่อยู่บนร่างกายของตัวละครจะเป็นเส้นโค้งเสียส่วนใหญ่ ส่วนหน้า ส่วนประดับหัว หรือส่วนที่เปลือยออกมา (ส่วนหน้ากับส่วนมือ) กับลายเส้นรอบพับจีบของลายเสื้อผ้ามีวิธีการจัดการที่ค่อนข้างคล้ายกัน จะขาดแค่ความสัมพันธ์ของความหนาแน่นกับทางเดินของลายเส้น รายละเอียดของตัวละครสี่คนนั้นสมบูรณ์โดยที่ไม่ขาดความเป็นภาพรวมออกไป เมื่อเทียบกับการประกอบกันของเส้นตรงที่เป็นฉากภาพพื้นหลัง รูปภาพจะมีความสมบูรณ์ แต่จะไม่ละเอียดมากนัก ตัวละครและฉากต่างๆ ต้องอาศัยเอกลักษณ์ของลายเส้นมารวบรวมเป็นภาพรวม ซึ่งภาพโดยรวมนอกจากจะมีการตกตางแบบงานตัดกระดาษแล้ว ยังสะท้อนถึงความเป็นภาพวาดที่มีชีวิตชีวาอีกด้วย รูปแบบภาพชนิดนี้จะไม่ได้รับวางถึงโครงสร้างของการสร้างแบบ การเปลี่ยนทิศทางของลายเส้นอย่างครบถ้วน แต่จะให้ความสนใจในเรื่องของการทำลายเส้นในการตัด และระวังในเรื่องของลักษณะจิตใจกับการสร้างบรรยากาศของโครงเรื่องมากกว่า ซึ่งเป็นการให้จินตนาการเค้าโครงเรื่องแก่ผู้คน ลายเส้นถูกเพิ่มเข้าไปในการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของช่างฝีมือ ทำให้กลายเป็นการสร้างภาพวาดที่เป็นตัวของตัวเองและคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์

เส้นที่อยู่ในศิลปะภาพวาดจีนสามารถใช้จุดเด่นของหลักการปลายแหลม กลม เรียงเป็นระเบียบและความแข็งแรงที่เป็นเทคนิคการใช้พู่กันจีนมาแสดงการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนหลายแบบได้ ส่วนศิลปะการตัดกระดาษนั้นเนื่องจากข้อจำกัดของการใช้วัสดุกับเทคนิคการตัด จึงทำให้การจัดการแบบลายเส้นค่อนข้างเรียบง่าย แต่ก็มีจำนวนการใช้เส้นโค้งจำนวนมากที่เหมือนกันศิลปะภาพวาดจีน โดยเฉพาะในตอนนี้นำสร้างตัวละครออกมา นักประวัติศาสตร์ศิลปะผู้มีชื่อเสียงจากอังกฤษ Gombrich (1998) เคยนำ “ลายเส้น” ที่อยู่ในศิลปะภาพวาดจีนมาจำแนกเป็นสุนทรียศาสตร์ของเส้นโค้งอย่างหนึ่ง เขามองว่า “จิตรกรจีนไม่ค่อยชอบรูปทรงแข็งทื่อที่มีความเป็นมุมเหลี่ยมเหมือนกับอียิปต์ แต่กลับค่อนข้างชอบเส้นโค้งที่มีลักษณะโค้งมนมากกว่า” การใช้เส้นที่มีลักษณะโค้งมนเป็นสิ่งที่พบได้บ่อยในการสร้างตัวละครในภาพวาดจีน ดังรูปที่ 4 “คำสอนสตรี” (女史箴图) ลายเส้นของรูปมีความโค้งวนยืดยาวที่แข็งแรง แล้วปรากฏการเคลื่อนไหวของลม ผู้คนและเกี่ยวที่อยู่ในภาพ ซึ่งภาพวาดนั้นมีความมีชีวิตชีวา การแกะภาพตัวละครของศิลปะการตัดกระดาษลายละครจั่วผู้เจียงลายเส้นที่แสดงออกมานั้นได้รับแก่นสารของการใช้เส้นในศิลปะภาพวาดตัวละครจีน แสดงให้เห็นถึงความงดงามรูปแบบและความหมายแฝงของลายเส้น

Picture 4: ด้านซ้าย ชิ้นงานตัดกระดาษ “สวรรค์ประทานพร” (天官赐福) ราชวงศ์หมิง
ด้านขวา ภาพวาดจีน “คำสอนสตรี” ของกู่ไจ้อ (顾恺之)
(เล่มสำเนาจากราชวงศ์ซ่ง)

มีความหมายภาษาอากัปกิริยาของตัวละครที่คล้ายกัน

ในภาพวาดของงานตัดกระดาษจิวผู้เจียงส่วนที่สำคัญที่สุดจะเป็นเรื่องของการสร้างตัวละคร องค์ประกอบของการตัดกระดาษลายละครจึงมาจากการเล่นละครจิวผู้เจียง โดยเนื้อหาของภาพวาดจะใช้เรื่องราวในละครจิวผู้เจียงเป็นหลัก ซึ่งมีเนื้อหาที่สมบูรณ์ ส่วนประกอบภาพมีความหลากหลาย ตัวละครส่วนใหญ่ก็อยู่ตรงใจกลางทัศนียภาพ มีการเสริมด้วยฉากสิ่งแวดล้อมในเรื่องหรือสิ่งของภายในห้องเพื่อแบ่งสัดส่วนองค์ประกอบภาพ มีการดันตัวละครให้เด่น เพื่อเน้นในเรื่องของการเล่าเรื่อง หัวใจสำคัญของการสร้างตัวละครในงานตัดกระดาษจิวผู้เจียงก็คือการจัดอากัปกิริยาร่างกายตัวละคร ซึ่งปกติจะถูกจำกัดด้วยขนาดของตัวงานและเทคนิคการแกะ เมื่อเทียบกับการแสดงอารมณ์ทางสีหน้าและมือแล้ว การแกะภาพไม่ง่ายเลยที่จะทำให้มันแสดงออกได้สมจริง ความเข้าใจอากัปกิริยาของตัวละครงานตัดกระดาษก็ถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดของศิลปะการตัดกระดาษลายละครจิวผู้เจียง

การจัดอากัปกิริยาร่างกายในภาพวาดตัวละครจีนโดยปกติจะมีเอกลักษณ์อยู่สองอย่าง ประการแรกคือการที่เส้นโค้งเหนียวนำรูปร่างลักษณะของตัวละครเอาไว้ การใช้เส้นโค้งนั้นเป็นความต้องการด้านสุนทรียภาพในการพัฒนาร่างกายและจิตใจของพวกเราชาวจีน สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างแบบตัวละครที่พัฒนาไปอีกก้าว ในขณะเดียวกันเครื่องแต่งกายของตัวละครจีนโบราณนั้นจะมีความเบาบาง อ่อนโยนและสง่างาม ให้ความรู้สึกราวกับอยู่แดนสวรรค์แห่งบทกวีภาพวาดแก่ผู้คน ดังนั้นการบรรยายอากัปกิริยาท่าทางตัวละครจีนโบราณโดยส่วนใหญ่จะใช้เส้นโค้งที่มีความต่อเนื่องมากที่สุด ซึ่งเอกลักษณ์นี้ก็ได้มีการสะท้อนให้เห็นมาตั้งแต่สมัยอิฐรูปหล่อในยุคราชวงศ์ฮั่นแล้ว ดังภาพที่ 5 “อิฐรูปหล่อเทพซีหวางหมู่” (西王母画像砖) โครงร่างตัวละครที่อยู่ในเกือบทั้งหมดจะถูกร่างด้วยเส้นโค้ง ภาพโดยรวมทั้งหมดได้ปรากฏกลิ่นอายที่เคลื่อนไหว ซึ่งอากัปกิริยาร่างกายของตัวละครก่อให้เกิดท่าทางการเคลื่อนไหวและความสวยงาม ต่อมาภาพวาดตัวละครในยุคก่อนก็ยังคงสืบเนื่องเอกลักษณ์นี้เอาไว้ ดังเช่นภาพที่ 5 “คำสอนสตรี” (女史箴图) ของกู่ไจ้อ และ “ภาพสาวงามกับปิ่นปักผมดอกไม้” (簪花仕女图) ของโจวฝาง เป็นต้น ลักษณะท่าทางของตัวละครโดยรวมที่อยู่ในภาพวาดตัวละครจีนดั้งเดิมมักใช้เส้นโค้งในการแสดงออกถึงความเป็นอุดมคติและความไม่เป็นตัวตน ศิลปะการตัดกระดาษลายละครจิวผู้เจียงได้ซึมซับเอกลักษณ์ของภาพวาดตัวละครดั้งเดิมของจีนนี้อย่างสมบูรณ์ รูปร่างท่าทางอากัปกิริยาของตัวละครมีความเหมือนจริง มีการหวนคั่นอารมณ์กับเอกลักษณ์นิสัยของตัวละครสู่สภาพเดิมได้อย่างมีชีวิตชีวา

เอกลักษณ์ประการถัดมาก็คือความสมบูรณ์ของภาพร่างและเทคนิคการสร้างแบบที่ได้รับการขัดเกลา โดยมีความหมายที่ใช้ในภาพวาดก็คือขั้นตอนในการสร้างแบบตัวละครสามารถเทียบกับการได้รับทองหรือเงินจากแร่หิน ต้องใช้จิตวิญญาณแห่งนักวาดภาพในการฝึกฝน เลือกเฉพาะเอกลักษณ์ของอากัปกิริยาที่สามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสม แล้วละทิ้งส่วนที่ไม่จำเป็นออกไป เหลือไว้แค่เพียงรูปร่างที่หลอมรวมเข้ากับท่วงทำนองความหมายได้เท่านั้น แบบนี้ถึงจะสามารถบรรลุถึงระดับที่สร้างรูปร่างได้อย่างชัดเจน เนื่องจากศิลปะการตัดกระดาษนั้นต้องใช้กระดาษที่มีความบาง ต้องใช้เทคนิคการตัดลุลแบบยืนและหยาง ไม่มีเทคนิคหรือวิธีทำที่ซับซ้อนมาก ดังนั้นคุณลักษณะทั่วไปของการสร้างแบบงานตัดกระดาษจึงมีความต้องการที่ค่อนข้างสูง ท่าทางของตัวละครในงานตัดกระดาษลายละครจิ้งผู้เจียงจึงเป็นการสร้างงานศิลปะหลังจากที่ได้ผ่านการ “ขัดเกลา” แล้วนั่นเอง ดังเช่นในภาพที่ 5 งานตัดกระดาษ “เรือบนทะเลสาบตั้งหู” (荡湖船) ที่มีการจัดหญิงสาวที่กำลังพายเรือเด็ดดอกบัวไว้ด้วยกัน ในกระบวนการที่ได้ผ่านการตีความของการพายเรือเด็ดดอกบัว ความรู้สึกของการเคลื่อนไหวจากการเคลื่อนที่ของตัวเรือนั้นได้ก่อให้เกิดความรู้สึกปิติยินดีในการลองการเก็บเกี่ยว รูปร่างลักษณะและอากัปกิริยาของตัวละครที่อยู่ในงานตัดกระดาษนั้นมีความมีชีวิตชีวาเป็นอย่างมาก

Picture 5: ด้านบนซ้าย “อิฐรูปหล่อเทพซีหวางหมู่” (西王母画像砖) ราชวงศ์ฮั่น, ด้านขวาบน ภาพวาดจีน “สาวงามกับปิ่นปักผมดอกไม้ม” (簪花仕女图) ของโจวฝาง (周昉), ด้านล่าง งานตัดกระดาษ “เรือบนทะเลสาบตั้งหู”
ต้นฉบับโดย: หงอี้รู่ย (洪以瑞) รวบรวมลงใน “ชุดภาพศิลปะดั้งเดิมและศิลปะงานฝีมือจีน” (中国美术全集·工艺美术编) โดยสำนักพิมพ์ศิลปะเจียงซู ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 1988

มีการถ่ายทอดภาพลักษณ์ที่เชื่อมโยงกัน

รากฐานแนวคิดของศิลปะการตัดกระดาษพื้นบ้านนี้ก็คิดวัฒนธรรมการเกษตร แนวคิดของวัฒนธรรมการเกษตรมีตรรกะที่เบาบาง แต่จะให้ความสำคัญกับความรู้สึกมากกว่า ดังนั้นมุมมองการสร้างศิลปะการตัดกระดาษจะให้ความสำคัญกับความรู้สึกที่ตรงไปตรงมา นำอุดมคติสุนทรียภาพที่เรียบง่ายมาหลอมรวมกับการถ่ายทอดรูปแบบของงานตัดกระดาษ ในแนวคิดที่ว่า “การมองสรรพสิ่งให้เป็นภาพ” กับ “การส่งเสริมความคล้ายคลึงกัน” ที่เป็นปรัชญาดั้งเดิมของจีน เป็นวิธีการทางความคิดที่ใช้บ่อยของชาวจีนในการสังเกต

เปรียบเทียบและแสดงความหมายของวัตถุ กลุ่มชนชั้นแรงงานจะรู้สึกถึงความเป็นสัญลักษณ์ของสรรพสิ่งในธรรมชาติจากการทำงานผลิตเกษตรกรรมระยะยาว ยกตัวอย่างเช่นภาพที่ 6 “ภาพต้นสนกับกวาง” (松鹿图) ต้นสนที่อยู่ในภาพเป็นตัวแทนของการมีอายุยืนยาว ส่วนกวางนั้นเป็นตัวแทนของความเป็นมงคล ดังนั้นต้นสนกับกวางจึงรวมเป็นสัญลักษณ์ “กวางอายุยืน” (寿鹿) ถัดมาคือคำว่า “连年有余” (มีกินมีใช้ตลอดปี) ซึ่งคำว่า 连 ที่แปลว่าเชื่อมกัน ติดต่อกันพ้องเสียงกับคำว่า 莲 ที่แปลว่าดอกบัว กับคำว่า 余 ที่แปลว่าเหลือใช้ พ้องเสียงกับคำว่า 鱼 ที่แปลว่าปลา ดังนั้นดอกบัวกับปลาทองจึงมีความหมายว่ามีกินมีใช้ตลอดทั้งปี แต่ถ้าหากคำว่าดอกบัว (莲花) มารวมกับคำว่าเด็ก (童子) ก็จะมีความหมายว่า “连生贵子” ที่แปลว่าให้มีลูกเร็วๆ ที่แสดงถึงการไฝฝันที่จะมีลูกมีหลานและสร้างความรุ่งเรืองต่อเชื้อชาตินั่นเอง ถัดมาคือนกสาธิตาปากดำ (喜鹊) กับดอกเหมย (梅花) ที่พ้องเสียงกับความหมายของ “喜上眉梢” ที่แปลว่าความรู้สึกยินดีปรีดา หรือจะเป็นลูกพลับคู่ (双柿) กับความสมหวัง (如意) รวมกันก็จะมีความหมายว่า “事事如意” ที่แปลว่าสมหวังในทุกประการ หรือจะเป็นคำว่า “มังกรกับฟีนิกซ์” (龙凤) ที่มีความหมายถึงความเป็นสิริมงคล หรือ “ดอกโบตั๋น” (牡丹) ที่แสดงถึงความร่ำรวย เป็นต้น ซึ่งรูปร่างกับคำศัพท์มงคลเหล่านี้ได้แพร่หลายอย่างกว้างขวางในพื้นที่เมืองของจีน เพื่อให้คนได้ชอบการฟังสนุกกับการอ่าน และได้กลายเป็นแนวคิดการแสดงออกที่ตั้งไว้ของศิลปะการตัดกระดาษจีนพื้นบ้าน แล้วภาพวาดจีนเอาก็มักจะนำสรรพสิ่งมงคลเหล่านี้มาเป็นเนื้อหาของภาพที่ฝากฝังความปรารถนาที่ดั่งใจเอาไว้ ยกตัวอย่างเช่น “ภาพวันปีใหม่” (岁朝图) ที่ได้รับความนิยมมาตั้งแต่สมัยจักรพรรดิซ่งฮุยจง ซึ่งภาพซุ่ยฉาวมักใช้ถูกใช้ในช่วงปลายปี โดยที่เนื้อหามักจะวาดภาพต้นไม้ดอกไม้ที่ทั้งหายากและมีแต่น้อยยากดูเป็นส่วนใหญ่ มีความหมายถึงการต้อนรับฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งองค์ประกอบภาพค่อนข้างเรียบง่าย ใช้ความตรงไปตรงมาเป็นแกนหลักและเน้นความหมายของเนื้อหา เช่น แจกันในภาพเป็นตัวแทนของความสงบสุข การที่วาดเทพจงชุนมองคางคานั้นมีความหมายว่าความสุขนั้นอยู่ตรงหน้าแล้ว เป็นต้น หรือตัวอย่างภาพที่ 6 “ภาพซุ่ยฉาว” ฉีไปสือ วัตถุประสงค์ๆ ภายในภาพจะมีแจกันที่มีดอกเหมยกับกาน้ำชาลายมังกร ในฉากหน้าของภาพวาดที่จัดวางประติมากรรมเป็นตัวแทนของการบอกเล่าปีเก่า มีลูกพลับจำนวนหนึ่งซึ่งแสดงถึงความสมหวังทุกประการกับถ้วยน้ำชาคู่หนึ่ง ซึ่งเหล่านี้ล้วนแต่คือวัตถุที่มีความปรารถนาอันดั่งใจในใจของจิตรกรในยุคหนึ่งในช่วงวันส่งท้ายปีเก่า

Picture 6: ด้านซ้าย “ภาพต้นสนกับกวาง” (松鹿图) ราชวงศ์ซิง
เก็บสะสมโดย: หวงอี้รู่ย (黄以瑞),
ด้านขวา ภาพวาด “วันปีใหม่” (岁朝图) ของฉีไปสือ (齐白石)

ในงานตัดกระดาษลายละคริ้วที่มีเฉพาะในผู้เจียงนั้นยังปรากฏองค์ประกอบรูปร่างเฉพาะจำนวนหนึ่ง เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 7 “เรือ” ลักษณะการจัดวางองค์ประกอบของเรือที่อยู่ในภาพวาดนั้นมีความเอียงอยู่ ซึ่งเป็นการสร้างลักษณะท่าทางอย่างหนึ่ง ความเอียงของเรือเกิดจากการคลื่นน้ำ ทำให้ถึงความโดดเด่นของท่าทางคลื่นออกมา ช่วงฝีมือของงานตัดกระดาษผู้เจียงได้นำการจัดลายคลื่นน้ำมาเชื่อมกับภาพลักษณ์แนวคิดเข้าด้วยกัน และใช้รูปร่างลักษณะของละอองน้ำในอุดมคติของตนเองในการจัดการถ่ายทอดรูปร่างที่มีองค์ประกอบซับซ้อนเข้าด้วยกัน ซึ่งให้ความสวยงามและไม่เสียความยิ่งใหญ่ของงานไปในขณะเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบกับการสร้างหลักสำคัญที่ซับซ้อนแล้ว การเชื่อมเส้นโค้งที่เป็นลายคลื่นน้ำสามารถประกอบเป็นภาพตกแต่งที่สร้างแบบภาพลักษณ์ภาพหนึ่งได้เลย

การแสวงหาต่อภาพลักษณ์ทำให้ภาพวาดจีนได้กลายเป็นประเพณีแนวคิดและวิธีการแสดงออกที่มีเอกลักษณ์ หวงปิงหงเคยกล่าวไว้ว่า “ผู้ที่ทำให้ความคล้ายคลึงกับความไม่คล้ายคลึงมาอยู่ด้วยกันได้ นี่แหละถึงจะเป็นภาพวาดที่แท้จริง” (Huang and Wang, 1997) ประโยคนี้ต้องการให้ตอนที่สร้างแบบภาพวาดจีนยึดความสุนทรีย์ของภาพลักษณ์เอาไว้ และควรจะไปถึงระดับความสุนทรีย์ที่มีทั้งความคล้ายและไม่คล้ายอยู่ร่วมกัน การแสวงหาความงามของภาพลักษณ์ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงออกถึงท่าทางอารมณ์และนิสัยใจคอของจิตรกรเท่านั้น และยังเป็นการรวบรวมเป็นเนื้อเดียวกันของสรรพสิ่งที่มุมมองเป็นกลางจากที่จิตรกรได้บรรยายไว้ทั้งหมดกับอารมณ์ความรู้สึกที่เป็นอัตวิสัยภายใน ซึ่งเป็นการยกระดับของโลกภววิสัย และเป็นการหลอมรวมของโลกแห่งจิตใจอีกด้วย ดังภาพที่ 7 ที่จิตรกรนามว่า “หม่าหยวน” ในยุคราชวงศ์ซ่ง ได้จัดการสร้างแบบที่เกี่ยวกับ “น้ำ” ออกมา ดังนั้นจึงพบได้ว่าการสร้างลายคลื่นน้ำในงานตัดกระดาษผู้เจียงนั้นมีรูปร่างที่แตกต่างกับลายคลื่นน้ำที่หม่าหยวนได้วาดเอาไว้ ซึ่งการตกแต่งของงานตัดกระดาษจะมีความแข็งแกร่งต่างกว่า ส่วนแนวความคิดของภาพวาดนั้นกลับมีความลึกซึ้งกว่า แต่วรากรแห่งงานนี้ก็คือการเกิดขึ้นซ้ำของภาพโดยผู้สร้าง

Picture 7: ด้านซ้าย ชิ้นงานตัดกระดาษ “เรือ” (船) ราชนวงศ์ซ่ง เก็บสะสมโดย: หวงอู่ยู่ (黄以瑞) รวบรวมลงใน “ชุดภาพศิลปะดั้งเดิมและศิลปะงานฝีมือจีน” (中国美术全集·工艺美术编) โดยสำนักพิมพ์ศิลปะเจียงซู ตีพิมพ์เมื่อปี ค.ศ. 2002, ด้านขวา ภาพคลื่นน้ำที่วาดโดยจิตรกร ยุคราชวงศ์ซ่ง หม่าหยวน (马远)

จากที่กล่าวถึงศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียงข้างต้นทำให้เห็นว่าศิลปะการตัดกระดาษดังกล่าวนี้เป็นศิลปะที่ทรงคุณค่าต่อวัฒนธรรมจีน โดยไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับศิลปะการวาดภาพแบบดั้งเดิม แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับงานช่างฝีมือ คุณค่าทางเศรษฐกิจ ตลอดจนจิตวิญญาณของยุคสมัย อย่างไรก็ตาม จากบริบททางนิเวศวิทยาในปัจจุบัน ศิลปะการตัดกระดาษกำลังค่อยๆ จางหายไปจากความ

สนใจของคนหนุ่มสาว ดังนั้นการรักษาองค์ความรู้ดังกล่าวในฐานะที่เป็นศิลปะพื้นบ้านที่เก่าแก่และทรงคุณค่า จึงเป็นหน้าที่สำคัญ ความรู้ที่สืบทอดต่อกันมาจำเป็นต้องได้รับการสืบสานจากคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมต่างๆ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าทางศิลปะของการตัดกระดาษผู้เจียงในบทความนี้จะกระตุ้นให้เกิดการยกระดับคุณค่าของการตัดกระดาษผู้เจียงในกระบวนการอนุรักษ์และการพัฒนา สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้เจียง ส่งเสริมการฟื้นฟูศิลปะพื้นบ้าน และก่อให้เกิดเผยแพร่จิตวิญญาณของชนชาติจีน

สรุป

ศิลปะการตัดกระดาษถือเป็นศิลปะพื้นเมืองที่มีเอกลักษณ์ของจีน มีพื้นฐานของกลุ่มคนที่กว้างขวาง มีข้อมูลทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และมีรูปแบบทัศนียภาพและรูปแบบการสร้างที่หลากหลาย ศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียงได้สร้างและพัฒนาให้เจียงหนานได้เป็นบ้านเกิดแห่งภาพวาดเขียน โดยมีหลักฐานภาพวาดเขียนที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นหนากับศิลปะภาพวาดจีนบนแง่ของภาษารูปนัย และความหมายแฝงทางวัฒนธรรม จนถึงในปัจจุบันช่างกับผู้ที่ทำงานตัดกระดาษผู้เจียงมีความต่างกับสตรีชาวนาในสมัยอดีต พวกเขานั้นเป็นคนหนุ่มสาวที่ได้รับความรู้ด้านศิลปะดั้งเดิมและมีใจรักในงานตัดกระดาษ ซึ่งพวกเขาเปี่ยมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ ยังได้เพิ่มภาษาเชิงศิลปะที่มีความวิจิตรประณีตลงไปในรูปแบบแนวคิด พยายามที่จะส่งเสริมเอกลักษณ์ความเป็นภาพวาดของงานตัดกระดาษผู้เจียง ในขณะเดียวกันก็พัฒนาและขยายความเป็นศิลปะของงานนี้อีกด้วย และพยายามที่จะจัดหาโอกาสหรือความเป็นไปได้ใหม่ๆ ให้กับการพัฒนาศิลปะการตัดกระดาษต่อไป

ศิลปะการตัดกระดาษผู้เจียงเป็นเพียงแค่ศิลปะการตัดแขนงหนึ่งของจีนเท่านั้น ซึ่งศิลปะการตัดกระดาษของประเทศจีนมีเขตพื้นที่ที่กระจายอยู่อย่างกว้างขวาง และมีรูปแบบมากมายหลายตา การตัดกระดาษถือว่าเป็นศิลปะภาพพิมพ์ที่มีความเป็นภาพวาดธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่นงานตัดกระดาษหลากสีของเมืองอู๋เซี่ยนทางตอนเหนือที่เต็มไปด้วยผู้ที่สนใจ งานแกะกระดาษลวดลายที่ละเอียดของเมืองเล่อซิงทางตอนใต้ที่มีความประณีตสวยงาม หรือจะเป็นการตัดกระดาษของหมอมู่ที่อยู่ในเขตพื้นที่ชนกลุ่มน้อยที่มีความโบราณแบบรุนแรงเรียบง่าย ซึ่งทั้งหมดล้วนภาษาการสร้างแบบและรูปแบบวิสัยทัศน์ที่ต่างกัน ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีแนวทางที่สามารถค้นหาและปรับให้ดีขึ้นได้ ในอนาคตผู้เขียนจะมุ่งเป้าหมายไปยังการบรรยายด้วยวิสัยทัศน์อย่างละเอียดและเข้าถึงเชิงลึกเกี่ยวกับศิลปะการตัดกระดาษจากพื้นที่ที่ต่างกันให้มากยิ่งขึ้น จะเพิ่มการวิเคราะห์เสนอวิสัยทัศน์ของศิลปะการตัดกระดาษให้ครบด้านและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และจะกลั่นกรองรูปแบบการแสดงออกกับความหมายเชิงวัฒนธรรมที่อยู่ในศิลปะการตัดกระดาษพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะช่วยให้ศิลปะการตัดกระดาษได้สร้างสรรค์และเผยแพร่ได้ในอีกหนึ่งระดับ

References

- Chen, J. (2007). *History of Chinese Folk Paper Cutting (中国民俗剪纸史)*. Beijing: Peking University Press.
- Chen, J. (2008). *Study of Chinese Folk Paper Cutting (中国民间剪纸艺术研究)*. Beijing: China Light Industry Press.
- Chen, J. P. (2012). *Pujiang Paper Cutting (浦江剪纸)*. Hang Zhou: Zhejiang Photo Graphic Press.
- E. H. Gombrich. (1998). *The Story of Art (艺术发展史)*. Translate by Fan, J. Z., Tianjin: Tianjin People's Fine Arts Publishing House.

- Huang, B. H., & Wang, B. M. (1997). *Quotations from Huang Binhong Paintings (黄宾虹画语录)*. Shanghai: Shanghai People's Fine Arts Publishing House.
- Kang, X. J. (1993). "History of the Jinhua's Country" Volume 1 "Organizational System & Territory" in "Collection of Chinese Local History – History of Zhejiang Country Part". Shanghai Bookstore Publishing House.
- Lin, Y. T. (2006). *My Country and My People (吾国与吾民)*. Xi An: Shanxi Normal University General Publishing House.
- Liu, X., & Wang, Z. B. (2012). *The Literary Mind and the Carving of Dragons (文心雕龙)*. Beijing: Zhonghua Book Company.
- Ma, L. S. (2011). *Morphology in Chinese Painting (中国画形态学)*. Beijing: Tsinghua University Press.
- Pujiang Culture Radio & TV News Publication Bureau., (2012). *Magnificent View of Intangible Cultural Heritage in Pujiang (浦江县非物质文化遗产大观)*. Beijing: Chinese Literature and History Press.
- Pujiang Cultural Bureau, (2004). *Pujiang Paper Cutting (浦江剪纸)*. Beijing: People's Daily Publishing House.
- Wang, B. H. (2006). *History of Chinese Folk Paper Cutting (中国民间剪纸史)*. Hangzhou: China Academy of Fine Arts Press.
- Wang, B. Y. (2015). *Modeling Concepts and Characteristics of Traditional Chinese Fine-Brush Figure Paintings (得意忘形—中国传统工笔人物绘画的造型观念及特征)*. Tsinghua University Master of Fine Arts Degree Thesis.
- Wang, P. (2003). A Brief Talk on the Compositional Features of Chinese Painting (浅谈中国画的构图特色). *Journal of Shanxi Radio & TV University*.
- Wu, S. Z. (2007). *Chinese Pujiang Tradition Drama Paper Cutting (中国浦江戏剧剪纸)*. Beijing: People's Daily Publishing House.
- Xiong, H. (2016). A Modest Proposal for the Composition Culture of Folk Paper Cutting (民间剪纸艺术的构图文化刍议). *Journal of Chifeng University (Philosophy and Social Science)*. 8, 207-209.
- Yu, Y. (2010). The Explanation of "Succinct" & "Strong and Energetic" (《洗炼》与《劲健》——《二十四诗品》通解例释) – "Twenty-Four Poems". Hubei Social Sciences.
- Zhao, M., Yu, B. L., & He, Q. X. (2003). *Three-Dimensional Development of Cultural Economy to Promote the Coordinated Development of Pujiang's Economy and Culture (立体开发文化经济促进浦江经济文化协调发展)*. Hang Zhou: Zhejiang Social Sciences, (pp. 182-186).
- Zheng, J. X. (2013). *History of Zhejiang Folk Paper Cutting (浙江民间剪纸史)*. Hangzhou: Hangzhou Press.

หลักนิติศาสตร์กับรากฐานในทางพระพุทธศาสนา*

Jurisprudence and Its Foundation in Buddhism

¹พระครูวิโรฒประติฐ, พระมหาจักรพันธ์ จกกวโร และ วีระ จุฑาคุปต์

¹Phrakuwirasatpradit, Phramahajakkaphan Jakawalo and Weera Chutakupt

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ตาก

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Tak Monks College, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: dhamapan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการเปรียบเทียบหลักนิติศาสตร์ในปัจจุบันกับการเกิดขึ้นของพระธรรมวินัยในทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบกฎหมายกับพระวินัย เพื่อเสริมทักษะความรู้ในด้านกฎหมายและพระวินัย เพื่อชี้ให้เห็นว่ากฎหมายที่บัญญัติในปัจจุบันมีรากฐานมาจากพระพุทธศาสนา อันจะนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาในการบริหารจัดการทางพระพุทธศาสนา ในบทความนี้ประกอบไปด้วยหัวข้อที่น่าสนใจคือความหมายของหลักนิติศาสตร์ หลักนิติศาสตร์ต้องมาจากธรรมต้องชอบธรรม อันจะได้ระบบแบบแผนที่ชัดเจนในการวางหลักของกฎหมายและวินัย กระบวนการวิธีในการบัญญัติข้อกฎหมาย กฎหมายที่แท้ประสานประโยชน์ของบุคคลกับสังคม กฎหมายไม่ใช่เพื่อหลักการ ก็ไม่ควรให้เป็นกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นวินัย หรือนิติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นว่ามีคุณสมบัติคล้ายกัน

การเกิดขึ้นของนิติศาสตร์มีหลักมาจากพระพุทธศาสนาแล้วคือ ศีล 5 หรือหลักธรรมต่างๆที่ปรากฏในบทความนี้ย่อมให้เกิดกฎกติกาอันเป็นแบบแผนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คนที่ตั้งมั่นอยู่ในกฎกติกาจะไม่เดือดร้อน ย่อมไม่กลัวถูกลงโทษแต่ในทางกลับกันหากบุคคลที่ไม่ตั้งมั่นในกฎกติกา ย่อมหวาดกลัวที่จะถูกลงโทษ กฎหมายมีสองแบบ ถ้าเน้นอำนาจก็จะเป็นกฎหมายที่เด่นในด้านการกำจัดคนชั่ว มีการห้ามและบังคับมาก แต่ถ้าเป็นกฎหมายที่เน้นการศึกษา ซึ่งมุ่งสร้างคนดีก็จะมีลักษณะในทางจัดสรรโอกาส และมีการส่งเสริมมาก แต่ในความเป็นจริง สังคมหนึ่งมีคนอยู่ในระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย กฎหมายต้องทำหน้าที่ ๒ ด้าน คือ ส่งเสริมคนดี กำราบคนร้าย ถ้าใช้ระบบอำนาจก็จะเอียงไปในทางจำกัด แต่ถ้าใช้ระบบที่มองสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ค้ำหน้าไปสู่ความดี เราก็ออกกฎหมายมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำสำคัญ: หลักนิติศาสตร์; พระวินัย; พระพุทธศาสนา

Abstract

The research article aims at comparing jurisprudence in the present time and the origination of Buddhist Dhamma *Vinaya*. The study consists of the following objectives: 1) to investigate and compare laws with *Vinaya* (discipline); 2) to enhance skills and knowledge in laws and *Vinaya*; and 3) to identify that laws in the present time has its foundation in Buddhism. The obtained body of knowledge will be used to develop the management based on Buddhist approaches. The study includes intriguing topics such as the meaning of

*Received January 24, 2023; Revised March 17, 2023; Accepted March 18, 2023

jurisprudence, which must arise from dhamma and be virtuous in order to acquire a clear system and strategy for establishing rules and disciplines, as well as procedures and procedures for formulating legal provisions. The true laws are those which benefit both people and society. They must be consistent, whether disciplines or jurisprudence.

The origins of jurisprudence are founded on the five precepts or various dhamma principles, which lead to rules and regulations as an agreement for coexisting peacefully in society. Those who follow the law will not be worried or fearful of punishment, but those who do not follow the law will be afraid of being punished. There are two kinds of laws: those that emphasis power are typically about removing bad people via prohibition and control, while those that stress education are usually about growing a decent person through allocating and providing opportunities. In reality, a society is made up of people at different levels of development; therefore, laws must serve two functions: fostering good people and suppressing bad people. If the system simply sees power, the society would advance toward limits; but, if the system views humans as a society moving toward goodness, then laws must be developed to improve people's quality of life.

Keywords: Jurisprudence; Vinaya; Buddhism

บทนำ

คำว่า “หลักนิติศาสตร์” แปลว่า หลักวิชากฎหมาย แต่ที่จริงนั้นเรานำคำนี้มาจากภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาของประเทศอินเดียที่มีอารยธรรมเก่าแก่แต่โบราณ นิติศาสตร์ เป็นถ้อยคำทางวิชาการของประเทศอินเดีย คำว่า “นิติ” แปลว่า การนำ มีรากศัพท์เดียวกับ นายก ซึ่งแปลว่าผู้นำ เดิมเป็นคำในภาษาบาลี สันสกฤตว่า “นีติ” ซึ่งมาจากธาตุเดียวกัน คือ นี ธาตุ แปลว่า นำ นีติ จึงแปลว่า การนำ คำว่านิติศาสตร์แท้จริงเรียกว่า นิติศาสตร์ ในภาษาไทยเรียกให้สั้นลงว่า นิติศาสตร์ ดังนั้นคำว่า นิติศาสตร์แปลว่า ศาสตร์แห่งการนำ หรือจัดดำเนินการ ซึ่งอาจขยายความหมายว่าเป็นศาสตร์แห่งการนำมนุษย์ หรือการนำกิจการของรัฐหรือการทำหน้าที่ของผู้นำ

การที่จะดำเนินการปกครองหรือเป็นผู้นำประเทศชาติได้นั้น แน่นอนว่าจะต้องมีระเบียบแบบแผน คือ เราต้องมีเครื่องมือที่จะใช้เป็นกติกาสังคม การปกครองจะเป็นไปไม่ได้ถ้าไม่มีกฎเกณฑ์กติกา อย่างน้อยต้องรู้ว่า จะทำอะไรได้หรือไม่ได้ ในขอบเขตแค่ไหน การปกครองจึงเรียกร้องให้มีกฎเกณฑ์กติกาเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เรื่องของกฎหมายกับเรื่องของการปกครองจึงแยกกันแทบไม่ได้ จนกลายเป็นว่า เมื่อมีการปกครองก็ต้องมีกฎหมาย คือมีกฎเกณฑ์กติกาของสังคมหรือของประเทศชาติ ที่พลเมืองจะต้องประพฤติปฏิบัติตาม

หลักนิติศาสตร์ ต้องมาจากธรรม ต้องชอบธรรม

กฎหมายในทางพระพุทธศาสนาคืออะไร คำที่ใกล้ที่สุดและตรงที่สุดก็คำว่า “วินัย” จะเห็นได้ว่าคำว่า วินัยไม่ใช่จะจำกัดเฉพาะกิจของรัฐเท่านั้น ถ้ามองเห็นนิติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาจะต้องเข้าใจเรื่องวินัย อย่างชัดเจน ถ้าไม่เข้าใจเรื่องวินัยก็ไม่สามารถมองเห็นนิติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนาได้ วินัยคืออะไรแน่นอนว่าวินัยไม่ได้มีความหมายอย่างแคบๆ ในภาษาไทย วินัย ในภาษาไทยมีความหมาย เป็นเรื่องของกฎระเบียบ ข้อบังคับในการปฏิบัติหน้าที่และการเป็นอยู่ แต่วินัยในทางพระพุทธศาสนาแปลว่า “การจัดตั้ง

ระบบแบบแผน” เพราะฉะนั้น เรื่องของกฎหมายหรือเรื่องหลักนิติศาสตร์ในทางพระพุทธศาสนา ก็ตั้งมาด้วยความหมายของวินัยและความสำคัญของวินัย ที่อยู่ในหลักการที่เรียกว่า ธรรมวินัย (Somdet Phra Buddhakosajarn (P. A. Payutto), 2017)

ธรรม คือ ความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมัน เราอาจจะแปลได้หลายอย่าง เช่นแปลว่า ธรรมชาติ ความเป็นจริง หรือให้เข้าใจง่ายก็คือ สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและมีอยู่ตามธรรมดา เช่น ความเป็นจริงตามเหตุปัจจัย กล่าวคือ ผลเกิดจากเหตุ เหตุก่อให้เกิดผล เหตุอย่างใดก็ก่อให้เกิดผลอย่างนั้น มนุษย์จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ธรรมคือความเป็นจริงก็ทำงานของมันอยู่ตลอดเวลา ทำอย่างไรมนุษย์ถึงจะปฏิบัติหรือดำเนินชีวิตได้ดีก็ต้องรู้ความจริงถ้ามนุษย์รู้ธรรมก็รู้ความเป็นจริง รู้ตามความเป็นเหตุปัจจัยในธรรมชาติ เขาก็จะสามารถเอาประโยชน์จากธรรมชาติได้ อย่างไรก็ตามการที่จะสั่งสอนให้ได้ผลดี ก็ต้องสอนที่ละคนกว่าจะสำเร็จสักคนก็เป็นเรื่องยาก หากต้องการความสำเร็จก็ต้องใช้วิธีการจัดตั้ง โดยทำให้มีระบบ การที่มนุษย์จะเข้าร่วมตัวกันอยู่เป็นชุมชนและมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดดำเนินกิจกรรมเพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้ประโยชน์จากธรรมหรือจากคำสอนของพระพุทธองค์อย่างเต็มที่ พระองค์จึงจำเป็นต้องจัดตั้งและวางระบบแบบแผนทางสังคมขึ้นมา การจัดตั้งนี้ในโลกคือ ชุมชน ในทางพระพุทธศาสนา คือ สังฆะ

รวมความว่า วินัย ก็คือการจัดโครงสร้างวางระบบแบบแผนของชุมชนหรือสังคม เพื่อให้หมู่มนุษย์มาอยู่ร่วมกัน โดยมีความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ที่ดีงาม ที่จะให้ได้รับประโยชน์จากธรรมนั้น จุดหมายที่แท้ก็คือให้หมู่มนุษย์จำนวนมากได้ประโยชน์จากธรรม

กระบวนการวิธีในการบัญญัติขอกกฎหมาย

กฎหมายโดยหลักการ กับกฎหมายโดยบัญญัติ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อที่มารวมกันเป็นวินัย พระองค์ทรงแสดงวัตถุประสงค์ทุกครั้งว่า ที่ทรงบัญญัติสิกขาบท คือ ข้อฝึกหรือกฎแต่ละข้อเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์ 10 ประการ (Thai Tipitakas: 1/27/24-30) จัดได้ 5 หมวด คือ

1. เพื่อประโยชน์แก่สงฆ์ส่วนรวม กล่าวคือ เพื่อเป็นการยอมรับว่าดีของสถาบันทั้งหมดโดยส่วนรวมที่จะมีความเรียบร้อยด้วยการตั้งวินัยขึ้นมาบนพื้นฐานแห่งการยอมรับร่วมกัน ไม่ใช่เพราะอยู่แต่เรียบร้อยดี ต้องอยู่อย่างสบายด้วยและเป็นความสบายของส่วนรวม
2. เพื่อประโยชน์แก่ตัวบุคคล กล่าวคือ เพื่อส่งเสริมคนที่ประพฤติดีและกำราบคนที่ประพฤติไม่ดีหรือปิดช่องทางคนร้ายและเปิดโอกาสให้คนดี
3. เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตมนุษย์ กล่าวคือ เป็นการคำนึงถึงผลดีและผลร้ายที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์ เช่น เรื่องความดี ความชั่วเป็นต้นโดยมุ่งที่จะสร้างสภาพเอื้อต่อชีวิตที่ดีงาม ปิดกั้นผลที่เสียหายที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ป้องกันผลเสียหายที่จะเกิดในอนาคต
4. เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไป กล่าวคือ เพื่อผลดีแก่จิตใจของประชาชนที่ทำให้มีจิตผ่องใสด้วยอาศัยความดีเป็นสื่อเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งๆของคนที่ยังเลื่อมใสอยู่แล้ว
5. เพื่อประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา กล่าวคือ เพื่อให้พระสัทธรรมคือธรรมที่แท้หรือหลักการที่แท้ของพระศาสดาดำรงได้นั่นคงยั่งยืน เพื่ออนุเคราะห์ช่วยคำจูงใจให้ระเบียบแบบแผนและระบบการต่างๆเกิดผลในการปฏิบัติตามหลักการอย่างหนักแน่นมั่นคงเป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างยั่งยืน

กฎหมายที่แท้ประสานประโยชน์ของบุคคลกับสังคม

วินัยที่เรียกว่ากฎหมายนั้นไม่ถือความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือความสงบเรียบร้อยเป็นจุดหมาย แต่เป็นการสร้างสภาพเอื้อ คือ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยที่จะช่วยเกื้อกูลบุคคลแต่ละคนมีโอกาสพัฒนาชีวิต สู่จุดมุ่งหมายที่ดียิ่งๆขึ้นไป คือเป็นการสร้างสภาพเอื้อต่อการศึกษานั้นเอง เพราะฉะนั้น จึงพูดว่าการที่มีกฎหมายหรือมีวินัยนี้ก็เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน คือพัฒนาการมีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะมนุษย์ เป็นสัตว์ที่ต้องเรียนต้องศึกษา ไม่ใช่จะมีชีวิตที่ดีได้โดยที่เดียว ยิ่งกว่านั้นยังมีคุณค่าดีงามสูงขึ้นไปที่ชีวิต มนุษย์ควรจะได้ดียิ่งๆขึ้นไป นั้นหมายความว่า การตั้งเกณฑ์หรือกติกาสังคมนี้ เพื่อสร้างให้มนุษย์อยู่ในสังคม ด้วยความสงบเรียบร้อย เพื่อให้สภาพที่สงบเรียบร้อยนั้นเป็นเครื่องเกื้อหนุนต่อการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ ในแง่ ของพระพุทธศาสนา ข้อหลังสำคัญกว่า ถ้ามองง่ายๆ อาจจะคิดว่า ขอให้กฎหมายสอดคล้องกับหลักศีลธรรมก็ แล้วกัน เมื่อคนมีศีลธรรมได้ก็ดียอยู่แล้ว คือการยอมรับว่าศีลธรรมเป็นหลักที่ดีอยู่แล้ว จึงคิดว่าจะทำอย่างไรให้ ศีลธรรมมีผลต่อการปฏิบัติในสังคม เพราะว่าหลักเกณฑ์ของศีลธรรมนั้นไม่มีเครื่องบังคับอาจจะไม่ได้ผลจึงต้อง เอากฎหมายเข้ามาช่วย ยกตัวอย่างเช่น ถือศีล 5 ดีแล้ว ถ้าคนประพฤติตามศีล 5 หหมด สังคมก็เรียบร้อย แต่ทำ อย่างไรจะ使人ประพฤติตามศีล 5 นั้นก็ต้องตรากฎหมาย รัฐก็ต้องสร้างกฎเกณฑ์กติกาข้อบังคับขึ้นมา เพื่อจะ ให้ศีลธรรมได้ผลกฎหมายจึงสอดคล้องกับระบบศีลธรรม ในเรื่องนี้ สังคมต้องเอาอย่างใดอย่างหนึ่งในการที่ จะต้องมียุติธรรมที่ดียิ่งชัดเจนน ถ้าไม่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจและกำหนดจุดหมายที่ชัดเจนน ก็จะมี ยุติธรรมที่ไม่รู้ตัว ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่ออันตรายเพราะอาจจะเป็นจุดหมายที่ไม่นึกถึงและไม่เคยยกขึ้นมา ตรวจสอบและกลายเป็นจุดหมายที่ผิดพลาดก็ได้ (Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A. Payutto), 2017)

กฎหมายไม่ใช่เพื่อหลักการ ก็ไม่ควรให้เป็นกฎหมาย

กฎหมายแม้จะมีความสำคัญ แต่ก็ไม่ใช่เพียงพอและไม่เป็นหลักประกันว่าจะทำให้ชีวิตดีงามและสังคม มีสันติสุข โดยเฉพาะเพราะสังคมประชาธิปไตยที่มีการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของประชาชน จะต้องมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยหลักการพื้นฐานและจิตใจที่เข้ากันได้ เช่น ไม่แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ศิวนพรรณ เชื้อชาติ ศาสนา มีความเสมอภาคไม่เรารัดเอาเปรียบกัน เป็นต้น สังคมจึงจะมีความมั่นคงยั่งยืนอยู่ได้ การที่ สังคมบัญญัติกฎหมายหรือวินัยต่างๆเพื่อมาหนุนให้คนดำรงอยู่ในหลักการต่างๆ อันจะทำให้สังคมเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน มีความมั่นคงยั่งยืน มีสันติสุขตามวัตถุประสงค์ (Ingram, 2007)

หลักการต่างๆ เพื่อดำรงรักษาสังคมนั้น เท่ากับเป็นสาระหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ถ้าคนยึดถือ และปฏิบัติตามหลักการเหล่านั้น ก็แทบจะพูดได้ว่าไม่จำเป็นต้องมีกฎหมาย ธรรมที่เป็นหลักการทั่วไปซึ่งไม่ได้ บัญญัติไว้เป็นสิกขาบทในทางวินัยมีหลายอย่างที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดชุมชนกัลยาณมิตร เช่น หลักสาราณียธรรม 6 (Phra Bhramagunabhorn (P.A. Payutto), 2004) เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็น หลักประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมี อปทานิยธรรม 7 คือธรรมที่จะทำให้ไม่เสื่อมที่วามานี้เป็นหลักที่จะรวม หมู่ชนให้อยู่รวมกัน และทำให้สังคมมีความเจริญรุ่งเรืองมั่นคง (Phra Debvedhi (P.A. Payutto), 1992) แต่เป็นหลักที่ไม่ได้บัญญัติเป็นสิกขาบทในวินัย จึงไม่มีการกำหนดความผิดและไม่มีการลงโทษ แต่ให้เป็นหลักที่ รู้กันว่าควรประพฤติปฏิบัติ มีหลักอีกหนึ่งอย่างซึ่งมีการพูดถึงกันมากและมีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการ ดำรงรักษาสังคมให้มีความสงบเรียบร้อย นั่นก็คือ ศีล 5 และจะเห็นได้ว่าบัญญัติของกฎหมายทั้งแพ่งและ อาญาแทบทั้งหมดมีเจตนารมณ์ตามหลักศีล 5 อย่างไรก็ตามก็พึงสังเกตว่า ศีล 5 นี้ที่จริงเป็นสิกขาบทแต่เป็น สิกขาบทสำหรับคฤหัสถ์

ในสังคมชาวพุทธ พระพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติกำหนดความผิดและบทลงโทษไว้แก่ผู้ละเมิดศีล 5 พูดได้ ว่าในทางพระพุทธศาสนาศีล 5 นี้ให้เป็นเรื่องของคฤหัสถ์ โดยเฉพาะทางฝ่ายรัฐจะนำมาแยกขอยเป็น

ข้อกำหนดย่อยๆ ลงไปให้สอดคล้องกับความเป็นจริงของแต่ละถิ่นฐานและยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงต่างกันไปแล้ว กำหนดความผิดและบทลงโทษตามที่เหมาะสมตามธรรมและเท่าที่เป็นมาจะเห็นได้ว่า กฎหมายโดยทั่วไปในชั้นพื้นฐานมีสาระสำคัญเพื่อจะดำรงรักษาสีล 5 เอาไว้

รวมความว่า สังคม โดยเฉพาะรัฐจะต้องจัดตั้งวางมาตรการทางสังคม โดยเฉพาะการออกกฎหมายที่จะมาเป็นหลักประกันให้คนดำรงอยู่ในศีลพร้อมทั้งส่งเสริมให้คนยึดหลักการต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น สาราณียธรรมและอปรีหานิยธรรม เป็นต้น หลักการต่างๆ เหล่านี้เป็นสาระของวินัยหรือเจตนารมณ์ที่แท้ของกฎหมาย ถ้าคนมีการศึกษาที่จะพัฒนาตนอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าและเต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้ ก็ไม่จำเป็นต้องมีการบัญญัติข้อกำหนดของกฎหมายหรือสิกขาบทในวินัย ในทางตรงกันข้าม การที่สิกขาบทหรือกฎหมาย ก็เพื่อเป็นหลักประกันให้เกิดความมั่นใจ จะมีการปฏิบัติให้เกิดผลตามหลักการเหล่านี้ ดังนั้นถ้าคนไม่ปฏิบัติตามจากหลักการที่วางไว้ ก็ต้องยังมีการบัญญัติสิกขาบทหรือวินัยมากขึ้นและมักจะต้องการบัญญัติความผิดและการลงโทษมากขึ้นและอาจจะหนักขึ้นด้วย ในแง่ของนิติศาสตร์ คือผู้พิพากษาจะต้องทำใจและวางท่าที่เป็นกลางในการลงโทษอย่างนี้กว่าเป็นผู้ลงโทษถ้าคิดอย่างนั้นก็ผัดผ่อน ผู้พิพากษาต้องทำใจให้บริสุทธิ์ปราศจากความรู้สึกที่เป็นตัวเราของเรา มีเจตนาที่รักษารธรรมและใช้ปัญญาคือความรู้จริงถ่องแท้ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงให้แก่ตัวธรรมคือหลักการและตัวบทกฎหมายเท่านั้น เมื่อทำได้อย่างนี้ถ้ามีการลงโทษ ก็คือกฎหมายลงโทษ กติกาบทลงโทษ ตัวธรรมลงโทษ

เพราะฉะนั้น เมื่อมนุษย์มีความสามารถในการจัดตั้ง เราก็ควรใช้ความสามารถนั้นจัดสรรระบบสังคมเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามธรรม โดยมุ่งให้มีประสิทธิผลในการร่วมกันอยู่ในสังคม คนที่ดำเนินการตามหลักธรรมและกติกาย่างนี้ ถือว่าดำเนินการตามธรรม เป็นสื่อให้แก่ธรรม เป็นทางผ่านของธรรมหรือเป็นกระบอกเสียงของธรรม ไม่ใช่เป็นผู้ไปทำอะไร ไม่ใช่ไปลงโทษเขา เมื่อเราปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามวินัย โดยมีความรู้สึกต่อกฎหมายด้วยท่าทีต่อการปฏิบัติต่อกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ที่มุ่งเพื่อจะรักษารธรรมก็จะเป็นการปฏิบัติด้วยสภาพจิตของผู้สร้างสรรค์อภิปาลโลก คือ พรหมวิหาร มนุษย์จะมีท่าทีต่อกฎหมายต่างกัน 3 ระดับซึ่งต้องขึ้นต่อการที่กฎหมายนั้นเป็นธรรมหรือไม่ด้วย

ท่าทีที่ 1 คือความรู้สึกเป็นเครื่องบังคับ ถือว่าเป็นความรู้สึกที่ต่ำสุดและไม่ยั่งยืน กฎหมายที่ไม่ยั่งยืน สังคมที่ไม่ยั่งยืน เพราะมนุษย์เต็มไปด้วยความรู้สึกว่ากฎเกณฑ์กติกาเป็นข้อบังคับ

ท่าทีที่ 2 เป็นท่าทีแบบพระพุทธศาสนา มองว่า กฎเกณฑ์กติกาเหล่านี้เราบัญญัติจัดวางขึ้นมาเพื่อสร้างสถานภาพทางสังคมที่จะเป็นโอกาสให้คนพัฒนาความสามารถที่จะมีชีวิตที่ดีงาม

ท่าทีที่ 3 มนุษย์ที่พัฒนาดีแล้ว จะไปถึงอีกระดับหนึ่งที่จะมีปัญญารู้เข้าใจว่า กฎเกณฑ์กติกาของสังคมนั้น มนุษย์วางขึ้นเพื่อเหตุผลที่จะอยู่ร่วมกันได้ดีเพราะฉะนั้นกติกาเหล่านี้จึงเป็นเครื่องหมายรู้ว่าจะอยู่กันอย่างไรเท่านั้นเอง

ประชาชนที่ประพฤติตามกฎหมายด้วยจิตสำนึกอย่างนี้ก็พูดได้ว่า สังคมบรรลุความสมบูรณ์แล้วในแง่นิติศาสตร์ เพราะย่อมหมาถึง คนที่พัฒนาแล้วอย่างสมบูรณ์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา มาบูรณาการประสานกันอย่างลงตัว

สรุป

ไม่ว่าจะเป็นวินัย หรือนิติศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกัน การเกิดขึ้นของนิติศาสตร์มีหลักมาจากพระพุทธศาสนาแล้วคือ สีล ๕ หรือหลักธรรมต่างๆ ที่ปรากฏในบทความนี้ย่อมให้เกิดกฎกติกาอันเป็นแบบแผนข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข คนที่ตั้งมั่นอยู่ในกฎกติกา ย่อมไม่เดือดร้อน ย่อมไม่กลัวถูกลงโทษแต่ในทางกลับกันหากบุคคลที่ไม่ตั้งมั่นในกฎกติกา ย่อมหวาดกลัวที่จะถูก

ลงโทษ เป็นอันว่า กฎหมายมีสองแบบ ถ้าเน้นอำนาจก็จะเป็นกฎหมายที่เด่นในด้านการกำจัดคนชั่วมีการห้ามและบังคับมาก แต่ถ้าเป็นกฎหมายที่เน้นการศึกษา ซึ่งมุ่งสร้างคนดีก็จะมีลักษณะในทางจัดสรรโอกาสและมีการส่งเสริมมาก แต่ในความเป็นจริง สังคมหนึ่งมีคนอยู่ในระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย การบริการจัดการกฎหมายต้องทำหน้าที่ ๒ ด้าน คือ ส่งเสริมคนดี กำราบคนร้าย ถ้าใช้ระบบอำนาจก็จะเอียงไปในทางจำกัด แต่ถ้าใช้ระบบที่มองสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่คืบหน้าไปสู่ความดี เราก็ออกกฎหมายมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต กฎหมายที่พยายามสร้างให้คนเป็นคนดีเราแทบไม่ต้องลงโทษคนหรือลงโทษให้น้อยที่สุด เพราะไม่มีคนชั่วที่จะลงโทษ ถ้าทำได้อย่างนี้ก็เป็นกฎหมายที่ดี

แต่ทั้งนี้กฎหมายย่อมสัมพันธ์กับการบริการจัดการด้วยบทกฎหมายที่จะสร้างสรรค์สังคมในแบบที่ว่าใช้กฎหมายเพื่อปกครองและสร้างสันติสุขโดยสร้างคนดีและกำราบคนชั่ว

References

- Henri, F. (1949). *General and Industrial Management*. London: Sir Isaac Pitman & Sons.
- Ingram, D. (2007). *Law: Key Concepts in Philosophy*. California: Continuum.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Phra Brahmakunakorn (P.A. Payutto). (2004). *Thammanoon Life*. Bangkok: Religion Printing House.
- Phra Debvedhi (P.A. Payutto). (1992). *Buddhist Dictionary Dharma*. (7th ed.). Bangkok: MCU Press.
- Somdet Phra Buddhakosajarn, (P.A. Payutto). (2017). *Laws of Nature and Their Benefits to Life*. Bangkok: MCU Press.

บ้านประสุก: วิถีไทเด็ง วิถีสันติสุข*

Baan Pra Suk: Way of Life Tai Doeng, Way of Peace

¹พระมหานัฏฐ์ สติเวปุลโล และ ชันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Phramaha Nat Sativapiiio and Khantong Wattnapradith

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand.

¹Corresponding Author's Email: laos2526@hotmail.com

บทคัดย่อ

“ไทเด็ง” เป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดและเก่าแก่ในจังหวัดนครราชสีมา มีอัตลักษณ์และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นยึดโยงกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมแบบเครือญาติที่เหนียวแน่น ทำให้ไทเด็งเป็นชาติพันธุ์ที่รักความสงบสันติสุข สะท้อนผ่านวัฒนธรรมประเพณีสืบต่อกันมาทั้งด้านภาษา อาหาร ความเชื่อประจำถิ่น

คำสำคัญ: วิถีสันติสุข; ไทเด็ง; สาราณียธรรม; บ้านประสุก

Abstract

Tai Doeng is the one of the most populous and oldest ethnicities in Nakhon Ratchasima. It has a unique identity and simple lifestyle. The local culture and traditions are related to beliefs in Buddhism. The strong society of kinship makes Tai Doeng a peace-loving ethnicity which reflecting through its cultural tradition such as language, food, and fundamental beliefs. The purpose of this article is to reflect on lessons learned of Tai Doeng lifestyle that present the way of peace.

Keywords: Way of Peaceful; Tai Doeng; Sārāṇiyadhamma; Ban Prasuk Community

บทนำ

เดิมจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบันเคยเป็นเมืองโบราณของอาณาจักรไทย ในอดีตตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอสูงเนิน ห่างจากตัวเมืองปัจจุบัน 31 กิโลเมตร เรียกว่า "เมืองโคราชปุระ" หรือ "โคราช" กับ "เมืองเสมา" ซึ่งทั้ง 2 เมืองเคยเจริญรุ่งเรืองในสมัยขอม ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199 - 2231) โปรดให้สร้างเมืองใหม่ขึ้น ในพื้นที่ตัวเมืองปัจจุบัน โดยได้นำเอาชื่อ "เมืองโคราชปุระ" กับ "เมืองเสมา" มาผูกเป็นนามเมืองใหม่เรียกว่า "เมืองนครราชสีมา" แต่คนทั่วไปนิยมเรียกว่า "เมืองโคราช" ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดเกล้าฯ ให้ยกฐานะเมืองนครราชสีมา เป็นเมืองชั้นเอก มีเจ้าพระยาป๋น ธิราชสีมา เป็นเจ้าเมืองนครราชสีมาแรก ในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ผู้ครองเมืองเวียงจันทน์ ได้ก่อการกบฏ

*Received July 5, 2022; Revised April 28, 2023; Accepted April 30, 2023

ต่อสยาม ยกกองทัพมาตีเมืองนครราชสีมาและกวาดต้อนพลเมืองไปเป็นเชลย คุณหญิงโม (ภรรยาปลัดเมืองนครราชสีมา) ผู้รักษาเมืองได้รวบรวมกำลังชาวเมือง ทำการต่อสู้กับกองทัพของเจ้าอนุวงศ์ ที่ทุ่งสัมฤทธิ์ในพื้นที่เขตอำเภอพิมาย จนกองทัพแตกพ่าย รัชกาลที่ 3 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาคุณหญิงโมให้ดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น "ท้าวสุรนารี" และต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ในพ.ศ. 2434 (ร.ศ. 110) ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมหัวเมืองในเขตที่ราบสูงยกให้เมืองนครราชสีมาเป็นที่ว่าการมณฑลลาวกลาง (Nakhonratchasima Province, 2021) เมื่อความเจริญด้านคมนาคมเข้ามาทำให้จังหวัดนครราชสีมา ได้กลายเป็นชุมทางของภาคอีสานที่เมื่อใครจะเดินทางเข้าสู่กรุงเทพมหานครต้องผ่านจังหวัดนี้ ทำให้จังหวัดนครราชสีมาเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการโยกย้ายถิ่นทำให้จังหวัดนครราชสีมามีความหลากหลาย ทางชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทย-อีสาน, ไทย-จีน, ไทย-ยวน, ไทย-เขมร, ไทย-มอญ, ไทย-กวย, ไทย-ซิกข์, และกลุ่มไทย-โคราชหรือไทแดง ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดของจังหวัดนครราชสีมา (Committee for the Protection of Intangible Intangible Cultural Heritage Nakhon Ratchasima Rajabhat University, 2011)

ชาติพันธุ์ไทแดงนั้นถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนโดยเฉพาะภาษาพูดที่บ่งบอกถึงความเป็นคนไทแดงได้ชัดเจน โดยกลุ่มชาติพันธุ์ไทแดงส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมาเป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดของ เมืองนครราชสีมา สันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกิดจากการกลมกลืนทางชาติพันธุ์ระหว่างชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่พัฒนามาจากยุคก่อนประวัติศาสตร์ต่อเนื่องมาจนถึงยุคทวารวดี และขอมกับกลุ่มไทยภาคกลางที่เข้ามาอยู่ที่เมืองนครราชสีมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมโคราชหรือไทแดง ทั้งเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ประเพณี ภาษาและการละเล่น เช่นเพลงโคราชอันเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง (Committee for the Protection of Intangible Intangible Cultural Heritage Nakhon Ratchasima Rajabhat University, 2011) ซึ่งไทโคราช หรือ ไทแดง เป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้เรียกกลุ่มของตนเองซึ่งผู้คนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่บริเวณจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบัน รวมไปถึงบางอำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดลพบุรี และจังหวัดเพชรบูรณ์ กลุ่มคนเหล่านี้ถูกจำแนกจากภาษาพูดที่เหนือ และเป็นเอกลักษณ์มีความใกล้เคียงกันซึ่งจากภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์พิเศษ ทำให้กลุ่มคนโคราช มักถูกเรียกจากกลุ่มอื่นๆ ว่าเป็นชาวไทแดง ไทเบ้ง หรือไทดา ซึ่งเป็นคำลงท้ายประโยคของชาวไทโคราชที่แปลว่า “บ้าง หรือ ด้วย” ทำให้กลุ่มไทโคราชจึงไม่ใช่แค่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในโคราชเท่านั้น แต่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกจำแนกผ่านการใช้ภาษาพูดที่เป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของกลุ่ม ซึ่งพยายามสร้างขึ้นผ่านการกลืนกลายความเป็นอื่นของรัฐส่วนกลาง (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre,) จึงทำให้ชาวไทแดง มีอัตลักษณ์ทางภาษาและวิถีความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากชาติพันธุ์อื่น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะนำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทแดงผ่านการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนบ้านประสุข ซึ่งเป็นหนึ่งในชุมชนที่ยังคงวิถีไทแดงและมีคติความเชื่อที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักสาราณียธรรมที่ทำให้ชาวไทแดง ชุมชนบ้านประสุขสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข และสามารถรักษาอัตลักษณ์วิถีไทแดงไว้มายาวนานรวมกว่า 200 ปี

การสืบสานวิถีชุมชนโบราณบ้านประสุข

ชุมชนบ้านประสุข ถือได้ว่าเป็นชุมชนโบราณที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานไม่ต่ำกว่า 200 ปี โดยอ้างอิงจากหลักฐานการขึ้นทะเบียนของวัดเดิม อำเภอพิมาย ในปี พ.ศ. 2332 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) เพราะในสมัยก่อนคณะสงฆ์ของวัดเก่าประสุข จะอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของวัดเดิม อำเภอพิมาย และจากคำบอกเล่าของอดีตเจ้าอาวาสวัดเก่าประสุขของค์ก่อนๆ เล่าว่าเมื่อปี พ.ศ. 2409 วัดเก่าประสุขได้มีการฝังลูกนิมิตและโบสถใหม่ที่อุโบสถหลังเก่า นี่จึงเป็นข้อมูลหนึ่งที่สามารถ

บ่งบอกได้ว่าชุมชนบ้านประสูมีการตั้งถิ่นฐานมาหลายร้อยปี (Khaophimai, 2021) เพราะเมื่อมีการตั้งชุมชน ก็ย่อมมีการสร้างวัด โรงเรียน ตามมา แต่เดิมนั้นชุมชนบ้านประสูอยู่ในพื้นที่การปกครองของอำเภอพิมาย ต่อมาเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2500 ได้แยกพื้นที่ตำบลประสูมาขึ้นกับกิ่งอำเภอชุมพวง แต่ยังขึ้นตรงกับอำเภอพิมายอยู่ จนเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2502 จึงยกฐานะจากกิ่งอำเภอชุมพวง มาเป็นอำเภอชุมพวง (Witthayaanut, 2022) และจากการสัมภาษณ์เรื่องราวที่มาของชื่อหมู่บ้านนั้น จากการเล่าสืบต่อกัน มาเป็นตำนานความเชื่อท้องถิ่น พบว่า แต่เดิมนั้นชุมชนนั้น ชื่อว่าบ้านพระซุก (ซอน) โดยมีตำนานเรื่องเล่า ว่า มีพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอิทธิฤทธิ์มาก ชาวบ้านในสมัยนั้นมีความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก ใครที่มีความเดือดร้อน ก็พากันมากราบไหว้ขอพรในสิ่งที่ติๆ ก็ได้สมดังใจปรารถนา ซึ่งต่อมา พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นั้นได้หายไป ชาวบ้านจึงพากันติดตามและสืบข่าวหาว่าพระพุทธรูปองค์นั้นไปอยู่ที่ใด จึงได้ทราบว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นั้นได้ไปผุดขึ้นที่บ้านพระพุท อำเภอจักราช จังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบัน ซึ่งต่อมาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นั้นก็ได้สูญหายไปไม่ปรากฏว่าอยู่ ณ ที่ใด ชาวบ้านเชื่อว่า พระพุทธรูปองค์ที่สูญหายไปนั้นเป็นองค์ที่คู่กับพระพุทธรูปไม้ที่ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์วัดเก่าประสูอยู่ทุกวันนี้ (Jodphimai, 2021)

การปกครองของบ้านประสูในอดีตจะปกครองกันเป็นหมู่คณะ (คุ้มบ้าน) โดยแบ่งการปกครอง ออกเป็น 5 คุ้มใหญ่ๆ ด้วยกันคือ 1) คุ้มบ้านโนน 2) คุ้มบ้านเก่า 3) คุ้มบ้านตะวันตก 4) คุ้มบ้านตะวันออก 5) คุ้มบ้านโนนยาง ซึ่งจะมีวัดเก่าประสูเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชุมชน ปัจจุบันบ้านประสู ได้แบ่งการปกครอง ตามระเบียบการการปกครองของกระทรวงมหาดไทย โดยออกเป็น 4 หมู่บ้านในพื้นที่ การดูแลของวัดเก่าประสูคือ บ้านประสู หมู่ที่ 1 บ้านยายพา-โนนแสง หมู่ที่ 5 บ้านโนนยาง หมู่ที่ 13 และ บ้านประสูชัย หมู่ที่ 19 ตามลำดับ แต่ยังคงมีวัดเป็นศูนย์กลางในการ ทำกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรม ด้านอื่นๆ อยู่ (Harita, 2021) จึงทำให้ชุมชนบ้านประสูได้รับการหล่อหลอมเกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชนในมิติต่างๆ ดังนี้

1. การปลูกเรือนรวมญาติชาวไทเฒ่าบ้านประสู การสร้างบ้านเรือนชาวไทเฒ่าบ้านประสูนิยมปลูก เรือนแบบใต้ถุนสูง ฝาเรือนและพื้นเรือน นิยมใช้ไม้เต็ง ไม้รัง ฝาเรือนใช้ไม้กระดานกันตามแนวนอน มีหน้าต่าง ด้านละ 2 ช่อง ส่วนพื้นเรือน มี 3 ระดับ ตัวบ้านจะแยกเป็น 3 ส่วน หลักๆ เช่นกัน คือส่วนที่เป็นห้องนอน ห้อง โถงกลาง และห้องครัว สำหรับพื้นที่ใต้ถุนบ้านมักทำเป็นที่ทอผ้า เก็บพืชพันธุ์การเกษตร หรือทำเป็นคอก สำหรับเลี้ยงสัตว์ (Khaophimai, 2021) สาเหตุที่เรือนของชาวไทเฒ่าบ้านประสูมีขนาดใหญ่เพราะอาศัยอยู่ กันเป็นแบบครอบครัวใหญ่ คือ มี ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ และลูกหลาน ซึ่งจะไม่นิยมแยกออกไปสร้างเรือนใหม่ ถึงแม้จะแต่งงานแล้วก็ตาม ปัจจุบันชาวไทเฒ่านิยมสร้างบ้านแบบสองชั้นหรือชั้นเดียวโดยใช้วัสดุที่ทำจาก ปูนซีเมนต์และตามสมัยนิยมมากขึ้น (Deethonglang, 2022)

2. การแต่งกายชาวไทเฒ่าบ้านประสู ในสมัยก่อนไทเฒ่าบ้านประสูนิยมทอผ้าใช้เองนิยมทอเป็น ผ้าขาวม้าและผ้าพัน (ไม่มีลวดลาย) ผู้หญิงนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน (ตามแบบราชสำนักอยุธยา) ซึ่งเป็นผ้าพัน ทอมือสี่เหลี่ยม เช่น สีดำ สีน้ำตาล สีกรมท่า แล้วด้วยคาดเข็มขัดเงิน เข็มขัดทอง หรือเข็มขัดนาก ส่วนเสื้อตัดเย็บ จาก ผ้าฝ้ายทอมือ เสื้อที่นิยมใช้ เรียกว่าเสื้อ "คอกระโจม" และเสื้อ "อีแปะ" มีสไบเฉียงห่มทับเสื้อหรือสวมเสื้อ แขนกระบอกห่มสไบทับเสื้อ นิยมใส่ไปวัดหรือมีงานบุญประเพณีสำคัญ ต่างๆ (Deethonglang, 2022) นิยม ตัดผมทรงดอกกระพุ่ม ไม่นิยมไว้ผมยาว ใช้เพียงแปรงเม็ดบรรจุกระป๋องทาหน้า และใช้สีผึ้งทาปากเพื่อไม่ให้ ปากแห้ง เครื่องประดับนิยมที่ทำจากทอง เงิน นาคมากกว่าเพชรพลอย และใส่ตุ้มหูที่เรียกว่าทรงดอกขจร (Sookkamnerd, 2021) ผู้ชายไทเฒ่าในสมัยก่อนนิยมนุ่งโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลมมีผ้าขาวม้าพาดบ่า เหมือนสไบสะพายย่ามไม่สวมรองเท้า (Deethonglang, 2022) ปัจจุบันชาวไทเฒ่าแต่งกายตามสมัยนิยม

มากขึ้น คือผู้หญิงนิยมใส่ผ้าถุง เสื้อยืดลายลูกไม้ หรือเสื้อคอกระเช้าและเสื้อผ้าแบบสมัยนิยม ส่วนผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงขายาวหรือขาสั้นตามแต่ความชอบ ใส่เสื้อยืดหรือเสื้อเชิ้ต ส่วนเด็กรุ่นใหม่ใส่เสื้อผ้าหรือทำทรงผมตามแฟชั่นสมัยนิยมเช่นกัน (Boonthang, 2021) จึงอาจกล่าวได้ว่าอัตลักษณ์ทางการแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาวไทยเด็บบ้านประสูชในปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว

3. อาหารพื้นบ้านชาวไทยเด็บบ้านประสูช ชาวไทยเด็บบ้านประสูช รับประทานอาหารข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ไม่นิยมรับประทานอาหารเหนียวแบบคนลาว แต่ยังคงมีการรับประทานอาหารปลาร้าเหมือนกัน เพราะด้วย ภูมิประเทศของการตั้งชุมชนอยู่ติดแม่น้ำจึงสามารถหาปลาได้เป็นจำนวนมากแล้วนำมาถนอมอาหารในรูปแบบของการหมักโดยนำปลามาหมักด้วยเกลือสินเธาว์จนกลายเป็นปลาร้าที่มีรสชาติและความหอมเฉพาะตัว ส่วนน้ำปลาร้าที่ล้นตรงบริเวณปากไหจะนำมาบริโภคแทนน้ำปลา (Phimpan, 2022) ส่วนในสำหรับกับข้าว ของคนไทยเด็ชจะต้องมีเมนูน้ำพริกปลาผง (ปลาป่น) ที่ใส่น้ำปลาร้าต้มสุกลงไป (Asaina, 2021) นอกจากนี้ยังมีเมนู “ปลาร้าสะเอื้อะ” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ด้านอาหารของคนไทยเด็ชในแถบนี้ โดยการนำปลาร้าปลาช่อนหรือปลาชนิดอื่นที่หมักไว้ในไห มาใส่จานหรือชามแล้วนำไปใส่ในหม้อที่ใส่น้ำจากนั้นปิดฝาหม้อแล้วนึ่งให้สุก (Suebkhha, 2022) ตัวอย่างอาหารพื้นบ้านชาวไทยเด็ชประเภทแกงคือ แกงมันนก, แกงหัวตาล, แกงไหลบอน, แกงขี้เหล็ก เป็นต้น สำหรับเครื่องปรุงหลักในครัวของคนไทยเด็ชในสมัยก่อนจะมีเพียงเกลือ, น้ำปลาร้าต้มสุก, น้ำมันหมู, พริกป่นต่างจากสมัยปัจจุบันที่มีเครื่องปรุงรสมากมาย จนทำให้รสชาติของอาหารไทยเด็ช แบบสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงไป

4. ภาษาถิ่นชาวไทยเด็ชบ้านประสูช จะพูดภาษาไทยเด็ช ซึ่งเป็นภาษาพูดที่จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไท-กะได ซึ่งมีสำเนียงเหนือคล้ายสุโขทัย อุรุธยา หรือสุพรรณ เพราะในอดีตได้รับอิทธิพลทางภาษาและการพูดสื่อสารจากราชสำนักอุรุธยา ประกอบลักษณะทางภูมิประเทศที่เป็นรัฐก้นชนระหว่างลาวอีสานและกรุงเทพมหานครหรือภาคกลาง จึงเกิดการผสมผสานระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาอีสานและภาษาเขมรจนมีลักษณะทางภาษาที่เฉพาะตน ที่เรียกว่า ภาษาไทยเด็ชหรือคนในท้องถิ่นจะเรียกว่า พอกะเทิน คือจะพูดภาษากลางแบบกรุงเทพมหานครก็ไม่ใช่ จะพูดลาวแบบลาวอีสานก็ไม่ใช่ (Deethonglang, 2022) ยกตัวอย่างภาษาไทยเด็ชใช้พูดสื่อสารกัน เช่น คำสรรพนามที่ใช้เรียกบุคคลที่ 2 จะใช้คำว่า แก่ และเรียกแทนตัวเองด้วยคำว่า ฉัน คำเรียกลูกชายจะใช้คำว่า ไอนาย คำเรียกลูกสาว จะใช้คำว่า อินาง คำเรียกทิศต่างๆ ทาง เช่น ทิศเหนือ จะเรียกว่า ทิศปะตั้น ทิศใต้ จะเรียกว่า ทิศหัวนอน ทิศตะวันออก จะเรียกว่า ทิศตันนอก ทิศตะวันตก จะเรียกว่า ทิศตันตก เป็นต้น หรือมีคำพูดอื่นๆ อีกเช่น คำว่า หลุ่ม ในภาษากลาง จะเรียกว่า กะบ่อง, กะบัว, ตะลู้ก, เนิน เรียกว่าตะโมน, ถนน เรียกว่าละลา ไม่สำหรับสอยสิ่งของ เรียกว่า ไม่ชะแหนบ ลักษณะการสอยสิ่งของ เรียกว่า แหม่น เป็นต้น (Rattanachot, 2021) ปัจจุบันภาษาไทยเด็ชที่เป็นคำศัพท์ดั้งเดิม เริ่มเลือนหายไปตามกาลเวลา เพราะเด็กรุ่นใหม่นิยมพูดภาษาไทยเด็ช ที่เป็นภาษาไทยกลาง เพียงแต่ออกเสียงเป็นสำเนียงไทยเด็ชเท่านั้นเอง

5. การละเล่นและดนตรีพื้นบ้านชาวไทยเด็ชบ้านประสูช คนไทยเด็ชบ้านประสูช มีความเป็นอยู่แบบสังคมชนบท ไม่มีความซับซ้อนในเรื่องการละเล่นหรือเครื่องดนตรี โดยนิยมใช้เครื่องดนตรีในการประกอบในพิธีกรรมงานต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่ง งานศพ หรืองานอื่นๆ เพื่อสร้างความรื่นเริงให้กับงานบุญนั้นๆ ยกเว้นงานศพที่นิยมใช้วงปี่พาทย์พื้นบ้านในการบรรเลง ในวงนั้นจะประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีหลัก คือ ระนาดเอก ข้องวง ปี่ ระนาดทุ้ม ฉิ่ง และกลองทัด (Khaophimai, 2021) และมีวงโหรีพื้นบ้านหรือมโหรีโคราช โดยในวงมโหรีโคราช จะมีเครื่องเล่นหลักคือซอด้วง ปี่ กลอง ฉิ่ง และฉาบ โดยทำนองการเล่นนั้นจะคล้ายๆ ซอกันตรึมของอีสานใต้ หากผู้ที่มีความชำนาญหรือประสบการณ์จะสามารถแยกออกได้ว่าเป็นวงมโหรีโคราช (Phimngeon, 2021) และชาวไทยเด็ชบ้านประสูช ยังนิยมการเล่นรำไทพอน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง และเป็นการร้องเกี้ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว นิยมเล่นเทศกาลงานบุญประเพณี

ต่างๆ เช่น ทรุษสงกรานต์หรือเล่นในช่วงหลังการเก็บเกี่ยวข้าว และยังนิยมเล่นในงานบุญประเพณีเลี้ยงผีปู่ตาบ้าน (Sookkamnerd, 2021) โดยจะใช้โพน ฉิ่ง และฉาบ เป็นเครื่องดนตรีหลังในการให้ทำนอง แต่ปัจจุบันมีการเพิ่ม ขอด้วง เข้าไปในการให้ทำนองดนตรี ส่วนลักษณะของตัวโพนนั้น จะทำมาจากดินเผา มีรูปทรงคล้ายกลองยาว โดยจะชิงหน้าโพนด้วยหนังงูเหลือมหรือหนังวัว โดยจังหวะของการตีโพนนั้น จะใช้จังหวะที่ให้เสียงว่า ป๊ะ โทน ป๊ะ โทน ปะ โทน โทน นี่จึงเป็นที่มาของเครื่องดนตรีที่ว่า โพน ส่วนทำรำโพนนั้นไม่มีการกำหนดทำรำที่ตายตัวจะเป็นลักษณะคล้ายๆ กับการร่ำวงมากกว่า (Asaina, 2021)

6. วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อชาวไทดั้งบ้านประสุข

(1) ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด ชาวไทดั้งบ้านประสุขในอดีตจะมีวิธีการทำคลอดโดยหมอตำแย คล้ายๆ กับชุมชนอื่นทั่วไป คือเมื่อมีเด็กแรกเกิดผู้ชายจะต้องเตรียมสิ่งของสำหรับการอยู่ไฟ คือเตรียมฟืน โดยใช้ไม้มะขาม 9 ท่อน ไม้ตะคอง 9 ท่อน ไม้หนามพะย่ายา 9 ท่อน ไม้กระดาน 2 แผ่น สำหรับทำร้านอยู่ไฟ ตันกล้วย หม้อดินสำหรับต้มน้ำและชุดหลุมสำหรับใช้ในการถ่านหินและเผา (Rattanachot, 2021) เมื่อเด็กคลอดออกมาจะทำการตัดสายสะดือ โดยจะนำสายสะดือไปตากไว้ให้แห้ง แล้วจะเก็บใส่ไว้ในกล่องไม้ขีดไฟแล้วเก็บรักษาไว้อย่างดี จนกว่าจะมีลูกคนที่สองหรือคนต่อไปเกิดขึ้นมา โดยจะนำสายสะดือของพี่ผู้ที่เกิดก่อนมาต้มกับน้ำแล้วนำไปให้น้องคือลูกคนถัดไปที่เกิดภายหลัง ได้ต้มน้ำต้มสายสะดือนั้นเพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้พี่น้องจะได้รักกันต่อเนื่องกลมเกลียวกัน (Sookkamnerd, 2021) ส่วนรกของเด็กแรกเกิดจะนำห่อผ้าขาวแล้วนำไปฝังไว้ที่โคนต้นไม้หรือฝังดินในบริเวณบ้าน เพราะมีความเชื่อว่าแม่ธรณีและเทวดาที่สถิตอยู่ในต้นไม้ใหญ่จะช่วยคุ้มครองรักษาเด็กให้เจริญเติบโต ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ (Deethonglang, 2022) สำหรับเด็กแรกเกิดจะใส่ไว้ในกระดังโดยการคว่ำกระดังลงแล้วเอาผ้าถุงหรือผ้าอ้อมปูรองจากนั้นเอาหนังสือและดินสอแทนหมอน ใช้หนุนศีรษะเด็ก เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เด็ก มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และเด็กนอนบนกระดังจะได้ไม่ตื่นกลัวไปมาจนทำให้หลังแอ่นผิดปกติ (Rattanachot, 2021) ปัจจุบันนี้การเข้าถึงระบบสาธารณสุขมีความสะดวกสบายมากขึ้น การคลอดหรือให้กำเนิดเด็กทารกจึงนิยมไปคลอดลูกที่โรงพยาบาล จึงทำให้ความเชื่อและวิธีการจัดการเกี่ยวกับการเกิดของเด็กชาวไทดั้งยุคใหม่เปลี่ยนไป

(2) ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับการตัดจุก โขนผมไฟ ประเพณีตัดจุก โขนผมไฟของชาวไทดั้งบ้านประสุข เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เด็กๆ ชาวไทดั้งทุกคนที่เกิดมาจะต้องผ่านพิธีการโขนผมไฟ ส่วนเด็กบางคนทีเลี้ยงยากหรือเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อยๆ พ่อแม่ก็จะให้ไว้จุกแล้วจัดให้มีพิธีตัดจุกต่อไป ชาวไทดั้งมีความเชื่อว่าการโขนผมไฟเป็นการตัดผมแรกให้กับเด็กเพื่อความอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ให้เด็กไม่เจ็บไข้ได้ป่วย เลี้ยงง่าย ไม่ดื้อ โดยสิ่งของที่ต้องเตรียมได้แก่ ใบบัว 7 ใบ หอยขม 7 ตัว ใบคูณ 7 ใบและด้ายสายสิญจน์ 1 ม้วน โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาประกอบพิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เด็ก ส่วนญาติผู้ใหญ่ ปู่ย่าตายาย จะทำพิธีเวียนเทียน แว่นฟ้าเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับเด็ก (Romphimai, 2021) สำหรับผมที่ตัดหรือโขนแล้ว จะนำใส่พานที่รองด้วยใบบัว ใบคูณแล้วนำไปลอยลงในแม่น้ำเปรียบเหมือนการลอยทุกข์ลอยโศก ลอยสิ่งที่ไม่ดีให้ไปกับแม่น้ำ (Deethonglang, 2022) แต่อีกความเชื่อหนึ่งของคนไทดั้งบ้านประสุขคือ การลอยผมของเด็กลงไปแม่น้ำ เพื่อเป็นการให้แม่คงคา ดูแลปกป้องคุ้มครอง รักษาเด็กคนนั้น (Rattanachot, 2021)

(3) ประเพณีบวชนาค สำหรับประเพณีการบวชของชาวไทดั้งบ้านประสุข ในอดีตจะนิยมจัดงานบวช 3 วัน คือ วันเตรียมงาน วันชุมนงาน และวันอุปสมบท สำหรับนาคต้องไปเข้านาคเพื่อเตรียมท่องคำขอบวช และฝึกเรียนรู้การวิธีรับบาตรก่อน โดยจะถือบาตรแล้วเดินต่อแถวคนท้ายสุดเพื่อรับบาตร ซึ่งญาติโยมที่ใส่บาตรก็จะรู้ว่านาคคนนี้จะเตรียมตัวบวชเป็นพระอีกใน 1-2 วัน (Romphimai, 2021) ในสมัยก่อนการแห่ชานานิยมให้นาคขี่ม้าเพื่อเข้าไปยังโบสถ์แต่ปัจจุบันการแห่ชานาด้วยม้าไม่มีให้เห็นแล้ว การแต่งกายของนาค

ในสมัยก่อนจะนุ่งผ้าโสร่งที่ทอจากผ้าไหมแล้วมีผ้าเบี่ยงคาด ไม่ใช่แบบชุดนาคนปัจจุบัน สำหรับผ้าที่ให้นาค นุ่งหรือห่มจะเป็นผ้าประจำตระกูลที่เก็บไว้สำหรับให้ลูกหลานผู้ชายได้ใช้นุ่งงานบวชโดยเฉพาะ (Khaophimai, 2021) ปัจจุบันประเพณีการบวชนาคของชาวไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก ตามวิถีสังคมยุคใหม่ โดยจะมีความ คล้ายคลึงกับการบวชของทางภาคกลางเน้นความสนุกสนานมีรถแห่ มีเครื่องเล่นบันเทิง และการจัดงานบวช จะนิยมจัดแบบวันเดียว

(4) ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับงานแต่งงาน มีความคล้ายคลึงกับประเพณีการแต่งงานของทาง ภาคกลาง และมีความแตกต่างจากประเพณีคนลาวภาคอีสานจะไม่มีการบายศรีสู่ขวัญแต่จะมีพิธีผูกข้อมือ ข้อมือแพน (Phimpan, 2022) ในสมัยก่อนหนุ่มสาวชาวไทยได้แต่งงานต้องผ่านบททดสอบจากญาติ ผู้ใหญ่ฝ่ายเจ้าสาวหลายขั้นตอน เช่น ฝ่ายชายต้องไปช่วยงานสวนงานไร่ ไปช่วยทำงานบ้านเช่น ตักน้ำ หรือ เท ลานบ้าน เป็นต้น หากต้องการที่จะพูดคุยกันก็ต้องขึ้นไปบนเรือนแล้วนั่งคนละมุมบ้านโดยจุดตะเกียงตั้งไว้ตรง กลางถึงจะพูดคุยและจะต้องอยู่ในสายตาของญาติผู้ใหญ่ฝ่ายผู้หญิงตลอดเวลา (Rattanachot, 2021) เมื่อตก ลงกันได้แล้วก็จะกำหนดวันแต่งงาน นิยมจัดงานแต่งในเดือนคู่ ไม่นิยมจัดงานระหว่างเข้าพรรษา เมื่อถึงวันงาน แต่งที่บ้านเจ้าสาวจะบอกกล่าวผีบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย โดยจะบอกกล่าวทั้งฝ่ายเจ้าบ่าวและเจ้าสาวเพื่อให้ รับรู้ว่าทั้งสองคนจะแต่งงานกันจะอยู่เป็นครอบครัวเดียวกันเรียกว่า ไม่ให้ผิดผี (Asaina, 2021) ส่วนทางฝ่าย เจ้าบ่าวจะต้องจัดเตรียมขันหมาก มีเงิน มีทอง เครื่องขันหมากต่างๆ รวมถึงมีเสื้อ พูก (ที่นอน) และหมอนเพื่อ แห่ไปยังบ้านเจ้าสาว แล้วต้องผ่านด่านประตูเงิน ประตูทอง และประตูนาค จากนั้นจะทำพิธี ล้างเท้า ซึ่งจะมี หินที่เอาไปตองวางรองด้านบน โดยให้เจ้าบ่าวเหยียบ แล้วเจ้าสาวจะล้างเท้าให้เจ้าบ่าว ต่อจากนั้นน้องสาวของ เจ้าสาวก็จะจูมมือเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน และเจ้าบ่าวก็จะจูมเจ้าสาวอีกที เมื่อเข้าในบ้านก็ทำพิธีมอบเจ้าสาว เจ้าบ่าว แล้วเจ้าบ่าวและเจ้าสาวก็จะมอบของไหว้แก่ญาติทั้งสองฝ่ายและก็จะทำพิธีผูกข้อมือ ข้อมือคู้บ่าวสาว (Jodphimai, 2021) ปัจจุบันประเพณีการแต่งงานของชาวไทยได้มีการรับวัฒนธรรม ทางภาคกลางมากขึ้น โดยหลังจากเสร็จพิธีมอบคู้บ่าวสาว บางคู่ก็จะทำพิธีรดน้ำสังข์ พร้อมทั้งมีการจัดเลี้ยงโต๊ะจีนให้กับแขกที่มา ร่วมงานอีกด้วย พอถึงช่วงเย็นจะมีพิธีส่งเจ้าบ่าวเข้าหอ ซึ่งฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้าน ฝ่ายหญิงอย่างน้อย 3 คืน แล้วจึงสามารถแยกเรือนเป็นครอบครัวใหม่ต่อไป

(5) ประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับงานศพ ชาวไทเด่งบ้านประสุข เมื่อมีคนตายจะนิยมนำศพไปบ้าน ก่อนจะพินาศเข้าวัด ซึ่งในอดีตยังไม่มีโรงสำเร็จรูปจำหน่าย ชาวบ้านจึงต้องลงมือลงแรงช่วยกันจัดทำโรงศพ ที่ ทำจากไม้ โดยใช้แห่โยงปิดคลุมศพไว้พร้อมกับเอาไม้หนิทั้ง 4 มุม เพื่อป้องกันไม่ให้แมวคำว้างข้ามศพหรืออีก นัยเพื่อเป็นการป้องกันความอุบัติเหตุ (Jodphimai, 2021) แล้วทำพิธีอาบน้ำศพ โดยใช้น้ำร้อนต้มใส่ใบมะขาม ใบฝรั่งอาบน้ำให้ศพ โดยการอาบน้ำศพนี้จะทำกันเฉพาะลูกหลานและญาติใกล้ชิด จากนั้นจึงแต่งตัวให้กับศพ โดยหาตัวด้วยขมิ้น ผัดด้วยแป้ง หวีผม โดยจะหวีไปในทางตรงข้ามกับตอนมีชีวิตอยู่แล้วใส่เสื้อผ้า กลับ ด้านหน้าไว้ ข้างหลัง จัดทำกรวยใบตองใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ใส่มือให้ผู้ตายแล้วนำเงินเหรียญใส่ในปากศพ จากนั้นใช้ผ้าขาวมัดตราสังศพ แล้วทำพิธีนำศพใส่โลง (Deethonglang, 2022) การร่วมบุญงานศพในอดีต ชาวไทเด่งบ้านเรือนไหนที่มีพื้น ก็จะนำพื้นที่เป็นท่อนๆ มาร่วมบุญ เพื่อนำไปทำกองฟอนไว้สำหรับเผาศพ และ บางคนก็จะร่วมบุญด้วยการนำข้าวสารใส่ขัน มีหอม มีพริก มีกระเทียม ปลาอย่าง เครื่องต่างๆ แล้วแต่ใครมีสิ่ง ไหนก็จะนำมาร่วมบุญ คนไทเด่งเรียกว่า “ช่วยงานหรือช่วยบุญ” (Khaophimai, 2021) ปัจจุบันจะไม่นิยมนำ ศพไว้ในบ้าน เว้นไว้แต่ทางวัดมีกิจกรรม เมื่อศพมาถึงวัดจะทำพิธีรดน้ำขอขมาศพ แล้วบรรจุศพใส่โลงเย็น จากนั้นก็จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ 3 วัน 7 วัน แล้วแต่เจ้าภาพ (Romphimai, 2021) อีกธรรมเนียมหนึ่ง ที่ชาว ไทเด่งบ้านประสุขถือปฏิบัติเกี่ยวกับงานศพคือการช่วยงาน (ร่วมบุญ) คือหากเป็นคนในชุมชนเสียชีวิต จะไม่มี การบอกการ์ดเชิญทุกคนจะร่วมใจกันไปช่วยเป็นปัจจัยที่ชาวบ้านเรียกว่า “ออกค่าพระ” และ มีการจอง

เป็นเจ้าภาพกัณฑ์เทศน์ประจำวัด โดยการนิมนต์พระในแต่ละอารามที่อยู่ใกล้เคียงมารับกัณฑ์เทศน์ นี่จึงเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ของคนไท่เต๋ที่เกี่ยวกับการจัดงานศพที่ต่างจากชุมชนอื่นๆ (Khaophimai, 2021) เมื่อถึงวันประกอบพิธีฌาปนกิจศพก็จะจัดพิธีคล้ายกับงานศพทั่วไปของคนไทยภาคกลาง และปัจจุบันยังรับเอาค่านิยมของการลอยอังคารเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ โดยหลังจากเสร็จพิธีการจัดงานศพตามธรรมเนียมก็จะมีการทำบุญ 100 วัน และบรรจ้อัฐต่อไป

(6) ประเพณีแห่หลวงพ่พระไม้ ประเพณีแห่หลวงพ่พระไม้นี้ ถือเป็นประเพณีใหม่ของชุมชนไท่เต๋บ้านประสุตที่เริ่มจัดขึ้นครั้งแรกในวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2548 มา โดยการดำริของชาวบ้านประสุตและนายภานุ แยมศรี นายอำเภอชุมพวงในขณะนั้น ที่ได้เล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญตลอดจนถึงเพื่อเทิดทูนสักการบูชาพระพุทธรูปไม้ ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของพี่น้องชาวไท่เต๋บ้านประสุต สำหรับหลวงพ่พระไม้เป็นพระพุทธรูปที่สร้างจากไม้แกะสลัก ปางมารวิชัย โดยแบ่งออกเป็นสองส่วนคือตัวองค์พระและฐานพระ ซึ่งสามารถแยกถอดออกจากกันได้ มีลักษณะพระพักตร์และพระวรกายที่แสดงถึง สุนทรียภาพแบบศิลปะพื้นเมืองโดยรูปแบบของพุทธศิลปะเป็นศิลปะแบบล้านช้างมีลักษณะฐานปัทม์ย่อเก็จ ยกสูงแอ่นโค้งเล็กน้อยแสดงถึงลักษณะเด่นของศิลปะอยุธยาตอนปลายหรือต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จึงอาจกำหนดอายุพระพุทธรูปองค์นี้ไว้ในช่วงราวปลายพุทธศตวรรษที่ 23 ไปจนถึง ต้นพุทธศตวรรษ 24 หรือประมาณ 250-350 ปีล่วงมาแล้ว (Deethonglang, 2022) ซึ่งหลวงพ่พระไม้นี้ชาวบ้านจะนิยมเรียกว่า หลวงพ่ปากแดง ซึ่งไม่ทราบเป็นที่แน่ชัดว่าสร้างในปีที่เท่าใดและไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้างถวายจากการสัมภาษณ์นายแยม บุญโณปกรณ์ อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลประสุต ได้ให้ความเห็นไว้ว่าผู้สร้างพระพุทธรูปไม้นั้นน่าจะเป็นช่างพื้นบ้านผู้เป็นบิดาของนายพรมซึ่งเป็นคนเชื้อสายเวียดนาม (ชาวบ้านเรียกว่า ตาพรมแก้ว) และดั้งเดิมมีพื้นเพเป็นคนจังหวัดนครพนมที่ได้มาสร้างโบสถ์ที่วัดบ้านวัดจันทร์ ซึ่งรูปแบบเป็นโบสถ์เป็นศิลปะสมัยอยุธยาและเชื่อว่าน่าจะดำเนินการสร้างพระพุทธรูปไม้ถวายไว้ที่วัดจันทร์ 1 องค์ และนำมาถวายที่วัดเก่าประสุต 1 องค์ ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2323 เป็นต้นมา (Boonyopagorn, 2021) โดยประเพณีแห่หลวงพ่พระไม้นี้ เมื่อถึงวันอาสาฬหบูชาของทุกปี (ก่อนวันเข้าพรรษา 1 วัน) จะจัดให้มีการอัญเชิญหลวงพ่พระไม้ มาแห่รอบหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่พี่น้องชาวบ้านประสุต (Harita, 2021)

(7) บุญเวรเลี้ยงพระ ถือเป็นอัตลักษณ์วิถีชุมชนไท่เต๋บ้านประสุตอย่างหนึ่งที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ เพราะเป็นวิถีที่คนในชุมชนได้แสดงออกถึงพลังศรัทธาในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดูแลพระภิกษุสงฆ์สามเณรภายในวัด (Khaophimai, 2021) โดยการจัดภัตตาหารเช้าและเพลถวายพระทุกวัน โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้คุ้มต่างๆ จำนวน 20 คุ้ม ในเขตพื้นที่บริการของวัดเก่าประสุตทั้ง 4 หมู่บ้าน คือบ้านประสุต หมู่ที่ 1, บ้านประสุตชัย หมู่ที่ 19, บ้านโนนยาง หมู่ที่ 13 และบ้านยายพา-สวนหม่อน-โนนแสง หมู่ที่ 5 โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในแต่ละวัน ในการจัดภัตตาหารเช้าและเพลถวายพระภิกษุสงฆ์สามเณร ซึ่งยึดถือปฏิบัติติดต่อกันมาไม่ต่ำกว่า 60 ปี เป็นการแสดงออกถึงพลังศรัทธา ความสามัคคี ในการช่วยกันบำรุงพระพุทธศาสนา วัดวา พระสงฆ์สามเณรในชุมชน

(8) ประเพณีเลี้ยงศาลปู่ตาบ้าน พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาบ้าน หรือที่คนไท่เต๋เรียกว่า ผีตะปู่บ้าน เป็นพิธีกรรมความเชื่อที่ชาวไท่เต๋บ้านประสุตได้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน โดยมีความเชื่อว่าการเลี้ยงผีปู่ตาบ้านนี้ จะช่วยปกป้องรักษา คุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข ปราศจากอันตรายต่างๆ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ อันเป็นผลให้เกิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผีคือประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา (Deethonglang, 2022) โดยจะทำพิธีเลี้ยงผีปู่ตาบ้าน ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ตามปฏิทินทางจันทรคติของทุกปี สำหรับวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3

ชาวบ้านจะเรียกว่าพิธีทำบุญกลางบ้าน จะเป็นเพียงการบอกกล่าวผีตาบู่บ้าน ด้วยเครื่องเซ่นไหว้ทั่วไป ส่วนในช่วงวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 (ตรงกับช่วงเดือนพฤษภาคม) จะเป็นพิธีใหญ่ที่จะทำการบวงสรวงเซ่นไหว้ และมีการเข้าทรง ความเชื่อในเรื่องการเลี้ยงผีปู่ตาด้านนี้ ถือว่าเป็นความเชื่อ ความศรัทธา และเป็นสิ่งที่พึงทางใจให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะการบนบานสานกล่าวในเรื่องต่างๆ ต่อผีตาบู่บ้าน เวลาจะออกเดินทางไปทำงานนอกบ้านหรือต่างแดนหรือหากติดขัดในเรื่องใดๆ ก็จะไปจุดธูปบอกกล่าว ต่อศาลตาบู่บ้าน ใช้ช่วยเหลือในเรื่องที่ขอให้ประสบผลสำเร็จซึ่งมีคำกล่าวขอหรือบนบาน คือ “พ่อเฒ่าเอ๊ย ลูกหลานจะไปประกอบกิจการงาน จะไปทำการสิ่งใด ให้พ่อเฒ่าช่วยให้ประสบความสำเร็จ ช่วยปกป้องรักษาลูกหลานในมั่งให้มี ให้อยู่ดีมีสุขถ้าประสบผลสำเร็จลูกหลานจะเอาหัวหมู เอาไก่มาถวาย” (Rattanachot, 2021) ซึ่งการบนบานสานกล่าวต่อศาลตาบู่บ้านเปรียบเหมือนลูกหลานในบ้านบอกกล่าวต่อปู่ย่าตายายก่อนจะทำการสิ่งใดนั่นเอง

จากวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชาวไทยดั้งเดิมที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาแล้วนั้น ล้วนเป็นวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษของชาวไทยดั้งเดิมจากรุ่นสู่รุ่น กลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของคนไทยดั้งเดิมบ้านประสุข เพราะชุมชนชาวไทยดั้งเดิมบ้านประสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีวัดเป็นศูนย์กลางในการอบรม บ่มเพาะหล่อหลอม มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางปฏิบัติของชาวไทยดั้งเดิมบ้านประสุข โดยเฉพาะหลักสาราณียธรรมที่มีส่วนทำให้ชาวไทยดั้งเดิมบ้านประสุขอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุข โดยผู้เขียนจะได้นำเสนอหลักสาราณียธรรมกับวิถีสันติสุขของชาวไทยดั้งเดิมบ้านประสุขต่อไป

สาราณียธรรม

สาราณียธรรม 6 ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน 6 อย่าง ได้แก่ ความรัก การทำความเคารพ การเป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน การเป็นไปเพื่อไม่วิวาทกัน การเป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงกัน และการเป็นไปเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้ มี 6 อย่าง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน (Thai Tripitakas: 11/324/321)

1. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ตั้งเมตตาภาวกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. ภิกษุมิ่วจิรกรรมประกอบด้วย ตั้งเมตตาวัจกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. ภิกษุมีมโนกรรมประกอบ ตั้งเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน
4. ภิกษุมีลาภใดๆ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็น ของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันข้อนี้ใช้ อปฺปภีวตฺตโกสึ ก็ได้
5. ภิกษุถึงความเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ ของหมู่คณะ
6. ภิกษุถึงความเป็นผู้มีทิฐิฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือจัดปัญหาหลักสาราณียธรรมนี้มีความหมายตามที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ธรรมเป็นเหตุ ที่ให้ระลึกถึงกัน ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรมว่านี้คือ หลักสาราณียธรรม” (Thai Tripitakas: 12/492/531)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายของสาราณียธรรม 6 ว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

1. เมตตาภาวกรรม ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. เมตตาวจีกรรม ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. เมตตาโมหกรรม ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน
4. สาธารณโภคี เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภค
5. สีลสามัญญตา มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ
6. ทิฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม 6 ประการนี้ มีคุณคือเป็นสาราณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรณ ทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรรม ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความประสานกลมกลืน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเพื่อ เอกลักษณ์ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2011)

หลักสาราณียธรรมนี้ เป็นพื้นฐานปฏิบัติที่สำคัญที่ช่วยจรรโลงให้สังคมนั้นมีความน่าอยู่เกิดสันติสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ เพราะหากเรา ปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตา มีความปรารถนาดีและจริงใจเป็นที่ตั้ง ย่อมนำพาให้มีการแสดงออกต่อกันด้วยความสุภาพ ให้เกียรติเคารพนับถือกัน พุดจาด้วยอัธยาศัยไมตรีมีความจริงใจไม่เสแสร้ง ให้เกียรติ ถ้อยทีถ้อยอาศัย สามารถตักเตือนกันได้ด้วยความหวังดี สังคมใดที่มีความเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสามารถแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อพัฒนาชุมชนสังคมให้เจริญก้าวหน้า เป็นสังคมที่มีความสุขสงบเป็นที่ปรารถนาของทุกฝ่าย การมีใจที่ปรารถนาดีหวังประโยชน์ให้แก่กันด้วยความจริงใจ มองเห็นความดีของทุกฝ่าย ทำให้สีหน้าการแสดงออกด้วยท่าทางหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสไร้ซึ่งความหวาดระแวงต่อกัน การแบ่งปันหรือการให้ ภายใต้พื้นฐานความชอบธรรมและไม่เลือกว่าเป็นของเล็กน้อย เมื่อได้แจกจ่ายแบ่งปันออกไปย่อมนำความสุขมาให้ทั้งต่อผู้ให้และผู้รับ อีกทั้งยังเป็นการลดความเห็นแก่ตัวพวกพ้อง พร้อมทั้งมีความประพฤติที่สุจริตดีงาม เคารพระเบียบแบบแผนของสังคมที่ตนอยู่ ไม่สร้างความเสื่อมเสียมาสู่หมู่คณะ ไม่เหลื่อมเลือกปฏิบัติและประพฤติให้เกียรติกัน เคารพในความเป็นมนุษย์รวมถึงการปรับความเห็นให้ตรงกัน คือ การเคารพรับฟังทุกฝ่าย แม้ว่าจะมีความเชื่อหรือวัฒนธรรมประเพณีบางอย่างที่แตกต่างกัน แต่เมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนสังคมเดียวกันแล้ว ต่างฝ่ายต่างก็มองเห็นประโยชน์หรือจุดหมายสูงสุดในทางเดียวกัน กล่าวคือ การสร้างชุมชน สังคม ให้น่าอยู่และมีความสุขสงบเรียบร้อย สามารถพึ่งพาตนเองได้ ย่อมจะทำให้ชุมชนนั้นเมื่อประกอบกิจการใด ย่อมสำเร็จประสบผลและนำพาชุมชนให้มีสันติสุขทั้งภายนอกและภายใน

สาราณียธรรมกับวิถีสันติสุขของชาวไทยเด็บบ้านประสุข

1. มีความรักเมตตาแสดงออกต่อกันด้วยความเคารพให้เกียรติ (กาย วาจา ใจ) ชาวไทเด็บบ้านประสุขมีวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ชอบความสนุกสนาน จะเห็นได้จากการเล่นรำโทน รวมไปถึงวงมโหรีโคราช ที่เป็นเสียงบรรเลงขับกล่อมให้ชาวไทยเด็บบ้านประสุขได้ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ เมื่อสารแห่งความสุขถูก

กระตุ้นด้วยเสียงเพลงมโหรี ทำให้คนไทตั้งบ้านประสูชเป็นคนอารมณ์ดี มีเมตตา พุดจาไพเราะอ่อนหวาน รวมไปถึงการส่งผ่านภูมิปัญญาทางภาษาที่ชาวไทตั้งบ้านเคยนั้นคือคำให้พรที่เป็นภาษาไทยตั้ง ว่า “ขอให้อยู่เย็นเป็นสุข สะนุกสบาย ความเจ็บอย่าได้ความช้อย่ามี ของชั่วอย่าให้เห็นของเหม็นอย่าให้พบ ให้อยู่ดีกินดีนี้กันอย่างไหนของให้ได้ อย่างปรารถนาเดอ” คำแปล “ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขสนุกสบาย ความเจ็บอย่าได้ ความช้อย่ามี ของชั่วอย่าให้เห็นของเหม็นอย่าได้พบ ให้อยู่ดีกินดี นึกอย่างไหน ขอให้ได้อย่างปรารถนาเด” ซึ่งเป็นกลุ่มคำที่กล่าวออกมาจากความรู้สึกที่จริงใจทำให้ผู้รับพรมีความสุข อิ่มเอิบใจ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความรักความเมตตาทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผ่านวิถีภาษาของชาวไทตั้ง ซึ่งสอดคล้องกับ (Raksaphol and Phra Rajworamethee, 2018) ว่าการปฏิบัติต่อกันด้วยเมตตาโดยมีความปรารถนาดีและจริงใจเป็นที่ตั้ง การพุดจาด้วยอัธยาศัยไมตรีมีความจริงใจไม่เสแสร้ง ย่อมนำพาให้มีการแสดงออกต่อกันด้วยความสุภาพ ให้เกียรติเคารพนับถือกันสังคมใดที่มีความเห็นต่างแต่สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยสามารถแลกเปลี่ยนความเห็นเพื่อพัฒนาชุมชนสังคม ให้เจริญก้าวหน้า เพราะการมีใจที่ปรารถนาดีหวังประโยชน์ให้แก่กันด้วยความจริงใจ มองเห็นความดีของทุกฝ่ายทำให้สีหน้าการแสดงออกด้วยท่าทางหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสไร้ซึ่งความหวาดระแวงต่อกัน หากสังคมใดเป็นเช่นนี้ ย่อมจะเป็นสังคมที่มีแต่รอยยิ้มและเป็นสังคมที่มีพลังมีความคิดสร้างสรรค์ ตรงกับหลักเมตตาภาวกรรม เมตตาวัจกรรมและเมตตาเมโนกรรมในสาราณียธรรม 6 นั้นเอง

2. การเกื้อกูลแบบเครือญาติโดยไม่แบ่งแยก (สาธารณโภคี) ความเหนียวแน่นรวมเป็นเครือญาติของชุมชนไทตั้งนั้น สะท้อนได้จากนามสกุลที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไทตั้งบ้านประสูช ที่ลงท้ายด้วย “พิมาย” เพราะในอดีตชุมชนนี้เคยขึ้นตรงต่ออำเภอพิมาย แต่ในปัจจุบันได้แยกมาขึ้นกับอำเภอยางชุมน้อย ด้วยความเป็นชุมชนที่มีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เหนียวแน่น ผ่านสายวงศ์ตระกูลเก่าแก่ของชุมชน เช่น ตระกูลสุขกำเนิด ตระกูลศรีพิมาย ตระกูลใจหทัยพิมาย ตระกูลเก่าพิมาย และตระกูลจอตพิมาย ซึ่งถือเป็นตระกูลใหญ่ของชุมชน ที่มีการเกี่ยวดองเป็นพี่น้องกัน ทำให้คนในชุมชนรักกันฉันเครือญาติ เวลาที่ในชุมชนมีงานบุญต่างๆ จะไม่ต้องมีการบอกการัดเชิญ โดยเฉพาะงานศพที่วิถีชาวไทตั้งบ้านประสูช ปฏิบัติเป็นประจำคือ การช่วยค่าพระและค่าภัตเทศน์ประจำวัด ถือเป็นการแสดงความมีน้ำใจเกื้อกูลต่อเจ้าภาพ อีกส่วนหนึ่งยังเห็นได้จากการช่วยเหลือสงเคราะห์ห่อนุเคราะห์กันไม่ว่าจะเป็นร่วมใจลงแรงช่วยกันเกี่ยวข้าว ขนข้าว แบ่งปันอาหาร การกิน โดยเฉพาะวิถีการนั่งกินข้าวล้อมวงเป็นคุ่มๆ ของคนในระแวกนั้น ซึ่งถือว่าเป็นวิถีที่คนไทตั้งบ้านประสูชได้ปฏิบัติจนชินตา แยกไปใครมาก็มักจะได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี และสิ่งที่สะท้อนถึงความมีจิตสาธารณะที่เด่นชัด คือการร่วมแรงช่วยกันเวลาที่มีงานบุญทั้งการช่วยกันจัดเตรียมสถานที่ และเก็บสถานที่ โดยที่เจ้าภาพหรือเจ้าของงานแทบจะไม่ต้องทำอะไรเลย เพราะทุกคนต่างรู้หน้าที่ ว่าใครจะกางเต็นท์ ใครจะหุงข้าวกระหะ ใครจะล้างจาน หรือช่วยงานในครัว สิ่งต่างๆ เพราะสาธารณโภคีนั้นคือการไม่หวงสิ่งของ ได้ของสิ่งใดมาโดยชอบธรรมก็แบ่งปันกัน แม้เป็นของเล็กน้อยก็ยินดีแจกจ่ายให้กับทุกคนได้มีส่วนร่วมใช้บริโภคทั่วกัน รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ต่อกันด้วยความชอบธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามอัตภาพ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันอยู่เสมอตามโอกาสอันควร (Kalyanamitra, 2017) สิ่งเหล่านี้จึงเป็นการสะท้อนถึงความเป็นจิตอาสาหรือจิตสาธารณะของคนในชุมชนไทตั้งบ้านประสูช โดยมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นเป้าหมายให้คนไทตั้งบ้านประสูชเป็นผู้มีจิตสาธารณะช่วยแบ่งปัน ทั้งแก่คนในชุมชนและคนนอกชุมชน ทำให้เป็นที่รักที่พอใจของคนทั้งหลาย

3. มีข้อปฏิบัติชุมชนที่ยึดโยงกับความประพฤติดุจจริตติงาม (ศีลสามัญญตา) ชาวไทตั้งบ้านประสูชมีข้อปฏิบัติชุมชนที่เกิดจากจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน โดยสะท้อนผ่าน “งานบุญปลอดเหล้า” ที่ทุกครั้งเมื่อชุมชนจัดกิจกรรมงานบุญไม่ว่าจะเป็นบุญบวชนาค งานแต่งงาน งานศพ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นบุญเป็นกุศล เช่น ประเพณีเทศน์มหาชาติ ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีแห่หลวงพ่อพระแม่ คนในชุมชนจะมีจิตสำนึกร่วมกันหรือทราบกันโดยไม่ต้องบอกกล่าวหรือห้าม นั่นคือจะไม่มีการเลี้ยงเหล้า สุรา ยาเสพติดหรือของมีนเมา ในงานบุญ และก็จะไม่มีการตำหนิหรือว่ากล่าว เจ้าภาพ ว่าทำไมไม่เลี้ยงสุรายาเมา ซึ่งแนวความคิดนี้ เกิดจากจิตสำนึกและกติการ่วมกันของคนในชุมชน โดยมีใช่เป็นการบังคับ หรือถูกสั่งการจากหน่วยงานรัฐ วิถีของชุมชนไท่เต้งในเรืองงานบุญปลอดเหล้า จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความมีศีลเสมอกัน อีกประการหนึ่งชาวไท่เต้งบ้านประสุข ให้การสังวรระวังในเรื่องของการคบซู้ ผิดลูกผิดเมียคนอื่น เพราะถือเป็นบรรทัดฐานของชุมชนที่หากใครประพฤติผิดลูกผิดเมียคนอื่น จะโดนคนในชุมชนพูดตีดนินทา รวมไปถึงไม่คบค้าสมาคมด้วยกับบุคคลที่มีความประพฤติไม่ดีเช่นนั้น เพราะชุมชนมีกฎกติกาที่เกิดจากจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมรวมกันทางศีลธรรมอันจักนำไปสู่ความประพฤติที่ดีงามของคนในชุมชน ซึ่งการมีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน อย่างเคร่งครัด เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าทิ่มกัน ไม่อ้าแงอำนาจ ของตนข่มเหงรังแกผู้อื่น ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง มีความเคารพต่อกฎหมาย ระเบียบวินัยของชุมชน มีความเกรงอกเกรงใจและให้เกียรติต่อกัน ไม่ทำกระทำการล่วงละเมิดสิทธิอันเป็นของผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆ (Sumetho and Kongsab, 2016) ทำให้คนในชุมชนไท่เต้งบ้านประสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขร่มเย็น

4. การดำรงวัฒนธรรมถิ่นเป็นฐานสืบทอดให้ลูกหลาน (ทฤษฎีสัมมัญญาตา) นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนไท่เต้งบ้านประสุข ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นปู่ตายาย เกิดเป็นวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตที่ดีงาม ทำให้คนในชุมชนและเยาวชนรุ่นหลังเกิดความภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ไท่เต้งบ้านประสุข โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมในชุมชน และมีส่วนช่วยเหลือลอมให้คน ในชุมชนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีความเคารพพระสงฆ์ โดยจะเห็นได้จากวิถีการตักบาตรในตอนเช้าที่จะมีคนในชุมชนยืนรอใส่บาตร จดละ 5-10 ตามแต่ละคุ้มบ้านที่พระสงฆ์เดินผ่าน ทำให้เห็นถึงความพร้อมเพียงของคนในชุมชน รวมถึงการจัดเวรเลี้ยงพระ ซึ่งถือเป็นแนวคิดที่คนในชุมชนเห็นตรงกันและเห็นร่วมกัน เพื่อช่วยกันทำนุบำรุงดูแลพระสงฆ์สามเณร โดยการจัดภัตตาหารไปถวายทั้งเช้าและเพล ซึ่งเป็นการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคุ้มบ้าน และคนในชุมชนยังให้ความเคารพในผู้อาวุโส ผู้หลักผู้ใหญ่ ปู่ตายายในชุมชน เห็นได้ว่าบ้านประสุขเป็นชุมชนที่มีความเห็นถูกต้องร่วมกันของตามหลักทฤษฎีสัมมัญญาตา คือมีความเสมอภาคกันทางความคิดและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือนกับผู้อื่น และหมู่คณะภายใต้เหตุและผลในทางที่ดีงาม พร้อมกับเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างสม่ำเสมอ (Sutthisang, 2012) มีทฤษฎีดีงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

สรุป

จากวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของชาวไท่เต้งที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาแล้วนั้น ล้วนเป็นวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษของชาวไท่เต้งจากรุ่นสู่รุ่น กลายเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของคนไท่เต้งบ้านประสุข เพราะชุมชนชาวไท่เต้งบ้านประสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีวัดเป็นศูนย์กลางในการอบรม บ่มเพาะ หล่อหลอม มีหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นกรอบในการดำเนินชีวิตและเป็นแนวทางปฏิบัติ คือหลักสาราณียธรรม คือ 1.การดำรงวัฒนธรรมถิ่นเป็นฐานสืบทอดให้ลูกหลาน (ทฤษฎีสัมมัญญาตา) 2. มีข้อปฏิบัติชุมชนที่ยึดโยงกับความประพฤติสุจริตดีงาม (ศีลสัมมัญญาตา) 3. การเกื้อกูลแบบเครือญาติโดยไม่แบ่งแยก (สาธารณโภคิ) 4. มีความรักเมตตาแสดงออกต่อกันด้วยความเคารพให้เกียรติ (กาย วาจา ใจ) ที่มีส่วนสำคัญทำให้ชาวไท่เต้งบ้านประสุขอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสุข

ดังนั้นแล้วชุมชนไท่เต้งบ้านประสุกจึงถือได้ว่าเป็นชุมชนต้นแบบให้กับหลายๆ ชุมชน ที่จะได้มาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาติพันธุ์ไท่เต้ง เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทกับชุมชนของตนเอง

References

- Asaina, J. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. September, 24.
- Boonyopagorn, Y. (2021). Mayor Subdistrict Administration Organization of Prasuk. *Interview*. October, 25.
- Committee for the Protection of Intangible Cultural Heritage Nakhon Ratchasima Rajabhat University, (2011). *Khorat Folksong Glorify No.1*. Nakhon Ratchasima: Nakhon Ratchasima Rajabhat University.
- Deethonglang, T. (2022). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. January, 13.
- Harita, T. (2021). Village Headman of Prasuk. *Interview*. October, 23.
- Jodphimai, T. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. September, 24.
- Kalyanamitra, (2017). *Sāraṇīyadhamma 6 (6 Ways to Create Unity)*. Retrieved June 05, 2022, from https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15409
- Khaophimai, CH. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. September, 24.
- Khaophimai, M. (2021). Advisory Level Teachers of Chumphuangsuksa School. *Interview*. October, 24.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Nakhonratchasimaprovince, (2021). *History of the Province*. Retrieved June 20, 2021, from https://www2.nakhonratchasima.go.th/content/history_office
- Rattanachot, L. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. October, 23.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2011). *Dictionary of Buddhism*. (34th ed.). Nonthaburi: S. R. Printing Massproducts Company Limited.
- Phimpan, S. (2022). Tai Doeng Ethnicity Expert and Deputy Director of Art and Culture Center of Nakhon Ratchasima Rajabhat University. *Interview*. January, 19.
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (2019). *Ethnic Groups*. Retrieved June 20, 2021, from <https://www.sac.or.th/databases/ethnic-groups/ethnicGroups/75>
- Raksaphol, S. (2015). *Wat Prayurawongsawas-Warawihan's Role in Promoting Multicultural of Tourism Community Based on Buddhist Peaceful Means*. (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Raksaphol, S., & PhraRajworamethee. (2018). Wat Prayurawongsawas-Warawihan's Role in Promoting Multicultural of Tourism Community Based on Buddhist Peaceful Mean. *Journal of MCU Peace Studies*, 4 (Special Issue), 119-139.
- Rattanachot, S. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. October, 23.
- Romphimai, P. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. November, 20.

- Sutthisang, N. (2012). *Relationships between Saraniyadhama VI and Leader Roles of Managers in Organizations*. Bangkok: King Mongkut's University of Technology North Bangkok.
- Sumetho, P., Kongsub, P., (2016). *Sārāṇīyadhamma: Dharma Principles in Conflict Resolution in Thai Society*. *Journal of Research for Development Social and Community Rajabhat Mahasarakham University*, 3(1), 21-29.
- Sookkamnerd, B. (2021). Tai Doeng Ethnicity Expert. *Interview*. October, 23.
- Witthayaanumat, D. (2022). District Chief of Chumpuang. *Interview*. January, 16.
- Boonthang, P. (2021). Tai Doeng Youth. *Interview*. October, 23.

พลัง “บวร” กับการมีส่วนร่วมพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว*

“BOWON” Power and the Participation in Developing Temple as the Tourist Attraction

¹สิตา จุลวานิช และ ขันทอง วัฒนประดิษฐ์

¹Sita Chulvanich and Khantong Wattnapradith

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pookclassic9698@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของพลัง “บวร” ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาวัดไม่ควรปล่อยให้เป็นการของเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสงฆ์ภายในวัดอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นวัดเอง ชุมชน หรือภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นการดำเนินการในลักษณะ 3 ประสาน คือ “บวร” ซึ่งประกอบด้วย “บ” บ้าน (ชุมชน) “ว” วัด และ “ร” หน่วยงานภาครัฐ มาเป็นกลไกและแกนกลางในการขับเคลื่อนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล ซึ่งจะสามารถทำให้การดำเนินการบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของพลัง “บวร” ควรดำเนินการบนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คืออปปริหานิยธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม และยังสอนให้รู้จักหลักการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในการดำเนินงานและเพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน และเมื่อวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็จะเป็นแหล่งเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้กับทั้งวัดเองและชุมชน

คำสำคัญ: พลัง “บวร”; การมีส่วนร่วม; อปริหานิยธรรม; แหล่งท่องเที่ยว

Abstract

This article aims to highlight the importance of Bowon power in the development of temple as a tourist attraction. Since the development of the temple should not be left to the burden of the abbot or monks in the temple only but all sectors, whether the temple itself, the community, or related agencies, should participate in the development. It is performed in a 3-coordinate manner as “Bowon” compose of community, temple and government agency to be a mechanism and the center to drive various activities from decision-making processes, implementation, benefit sharing and evaluation. This will enable the operation to achieve its objectives effectively. However, the participation of the Bowon power should be carried out based on Buddhist principle, *Aparihāṇiyadhamma*, which leads to prosperity both personally

*Received July 4, 2022; Revised October 11, 2023; Accepted April 25, 2023

and collectively. It also teaches how to work together effectively to be used in participatory management to avoid operational conflicts and for sustainable development. When the temple becomes tourist attraction, it will be a source of income either for the temple itself or the community.

Keywords: BOWON Power; Participation; Aparihāniyadhamma; Tourist Attraction

บทนำ

โลกในยุคดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดวิกฤตต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหาสิ่งแวดล้อม วิกฤตเศรษฐกิจ ปัญหาโรคระบาดโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลกไม่เว้นแม้แต่ประเทศไทย ที่ธุรกิจจำนวนมากต้องปิดตัวลง ส่วนธุรกิจที่ยังเปิดอยู่หลายแห่งก็ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดโดยการลดจำนวนพนักงาน เพราะสู้กับสถานะเศรษฐกิจถดถอยไม่ไหว ทำให้ตั้งแต่ต้นปี 2563 เป็นต้นมา ประเทศไทยอยู่ในสถานะที่มีคนตกงานเป็นจำนวนมาก (Bank of Thailand, 2022) จึงทำให้แรงงานกลับสู่ถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อเข้าสู่ภาคเกษตรกรรม ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ เป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องร่วมมือกัน น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาดำรงชีวิต กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้น้อมนำศาสตร์พระราชา สู่การปฏิบัติด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้หมู่บ้าน ตำบลมีความเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน (Juljarern, 2019) แต่เนื่องจากพื้นฐานท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน บางท้องถิ่นอาจไม่มีรายได้จากภาคการเกษตรกรรม จึงเกิดแนวความคิดการแปลงชุมชนเป็นแหล่งรายได้โดยการอาศัยวัดเป็นช่องทางในการสร้างอาชีพ กล่าวคือ การพัฒนาปรับเปลี่ยนบทบาทของวัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ซึ่งคนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ เพื่อความเจริญทางเศรษฐกิจ และสังคม

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากวัดจะเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนแล้ว วัดยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งความสุข และเป็นกลไกหนึ่งในการดึงดูดคนที่เข้ามาท่องเที่ยววัดได้สัมผัสถึงวิถีแห่งความสงบของจิตใจ ที่เกิดขึ้นจากการให้ทาน ทำบุญ ไหว้พระ นำไปสู่การปฏิบัติบูชา ส่งผลให้นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็้นพุทธศาสนิกชนได้เข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาผ่านการท่องเที่ยววัด สอดคล้องกับผลการสำรวจความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยววัดพบว่า ความต้องการของนักท่องเที่ยววัดมากที่สุด คือ ไปเพื่อไหว้พระ ทำบุญตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนามากที่สุด ถึงร้อยละ 68 รองลงมา คือ พักผ่อนกับครอบครัวคิดเป็นร้อยละ 54.70 ส่วนแหล่งท่องเที่ยวดึงดูดใจคิดเป็นร้อยละ 34.20 และเป็นส่วนหนึ่งของแผนการท่องเที่ยวหลักคิดเป็นร้อยละ 21.50 ตามลำดับ (Phra Sutheeweerapandit, Phrabaidika Sanya Abhivanno and Jirawatanakit, 2016) กล่าวได้ว่า การที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวนับเป็นเส้นทางหนึ่งของการเข้าถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้วยการทำบุญและเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อีกทั้งยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับครอบครัวด้วย สอดคล้องกับนโยบายของกรมศาสนาในการทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนาปี พ.ศ. 2557 ของกรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรมอีกด้วย (Moral and Ethical Development Office Working Group, 2014)

ทั้งนี้ การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องศึกษาและวางแนวทางพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของวัดและชุมชน มิฉะนั้นอาจเป็นสาเหตุให้เกิดประเด็นความขัดแย้งและสร้างผลกระทบในเชิงลบ ไม่ว่าจะเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ทำลายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของวัด ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว ปัญหาด้านการจัดการท่องเที่ยว และปัญหาด้านการจัดการ

ภายในวัด เป็นต้น ดังนั้นวัด ชุมชน และภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องวางแผนดำเนินการอย่างเหมาะสม (Phramaha Suthit Aphakaro (Oboun) et al. 2013) ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และกำหนดนโยบายร่วมกัน (Bhrammapanyo, et al. 2013) สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพลัง “บวร” กล่าวคือ บ้าน-วัด-โรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่หลายคนรู้จักและคุ้นเคย แต่ในปัจจุบัน การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว “ร” โรงเรียน อาจไม่เพียงพอในการขับเคลื่อนและพัฒนาวัด ต้องอาศัย “ร” ราชการ เข้ามีส่วนร่วมผลักดันพัฒนาวัด เฉกเช่น “บ” บ้าน อาจไม่ได้หมายถึงชุมชนแต่เพียงอย่างเดียว แต่ควรครอบคลุมถึง ธุรกิจ ห้างร้าน เอกชน ที่สามารถเข้ามาหนุนเสริมให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีความทันสมัยสามารถเป็นแหล่งสร้างผลผลิตและรายได้ให้กับชุมชนและภาคธุรกิจการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่า กลไกของ พลัง “บวร” จะเกิดความยั่งยืนได้นั้นนอกจากอาศัยการมีส่วนร่วมแล้ว ยังต้องอาศัยหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญ ไม่มีความเสื่อมและนำมาซึ่งความสุข กล่าวคือ “หลักอปริหานิยธรรม”

ดังนั้น บทความนี้ ผู้เขียนนอกจากจะกล่าวถึง บทบาทของวัดในมิติของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องอาศัยการทำความเข้าใจบทบาทของวัดในอดีตที่สังคมไทยรับรู้ หลักการมีส่วนร่วมสำคัญอย่างไรในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อลดผลกระทบในทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว พลัง “บวร” จะเข้ามามีบทบาทแค่ไหนอย่างไร รวมถึงการนำหลักอปริหานิยธรรมมาเป็นเครื่องมือเพื่อให้การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน และท้ายที่สุดประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความนี้จะได้อีกแง่มุมหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นบทบาทของวัดมิใช่เพียงแค่นั้นที่พึงพอใจ แต่ยังสามารถเป็นที่พึ่งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนและเป็นศูนย์กลางในการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจและสังคมทั้งต่อชุมชนและผู้มาเยี่ยมชม

บทบาทของวัดในอดีตสู่การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ในอดีตคนไทยคุ้นเคยกับคำว่า “วัด” ในฐานะเป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนาที่นอกจากเป็นที่พำนักของพระภิกษุผู้เป็นพุทธบุตรสืบทอดคำสอนและเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้ว วัดยังเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเจริญทางพระพุทธศาสนาที่หยั่งสู่แผ่นดินสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากสังคมไทยในอดีต วัดเป็นศูนย์รวมการศึกษา เป็นสถานพยาบาล เป็นศูนย์กลางของการพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน และยังเป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะเห็นได้จากการก่อสร้างศาสนสถาน ศาสนวัตถุต่างๆ ทางวัดจะพยายามรักษาเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทยเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นกุฏิ วิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ จะทำแบบไทยหรือทรงไทย วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือแก่สังคม เช่น ชาวบ้านจะทำบุญหรือประกอบกิจกรรมทางศาสนาใดๆ ก็จะไปขอยืมของเครื่องใช้จากวัด ประเด็นที่สำคัญที่สุดคือ วัดเป็นที่พึ่งทางใจ เวลาชาวบ้านมีความทุกข์ มักจะเข้าไปวัดไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปไปปรึกษาปรึกษาคำแนะนำสั่งสอนจากพระภิกษุสงฆ์บ้าง หรือ ไปทำบุญให้ทานรักษาศีล ฟังเทศน์

แต่เมื่อความเจริญทางเทคโนโลยี การรับเอาการเรียนรู้ตามแนวตะวันตก และการมุ่งเน้นพัฒนาประเทศในทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้สังคมไทยติดค่านิยมการบริโภควัตถุนิยม ทำให้คนไทยห่างเหินจากวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ มักจะเลยมองไม่ใส่ใจกับการเข้าวัด ทำบุญ ไหว้พระ ฟังธรรม แม้แต่ในวันสำคัญทางศาสนา (Autthawuttikul, Sungrugsa and Lakananulak, 2017) การดึงดูดให้คนเข้าวัดจึงไม่ใช่อาศัยแต่ความเชื่อและศรัทธา ปฏิบัติตามหลักศาสนาในฐานะศาสนิกชนที่ดีเท่านั้น วัดหลายแห่งจึงเริ่มปรับตัวหาวิธีการดึงดูดให้คนเข้าวัด โดยนำหลักการท่องเที่ยวมาเสริมพัฒนาดึงดูดให้คนมาเที่ยววัด ซึ่งนอกจากได้ทำบุญไหว้

พระตามหลักคำสอนทางศาสนาแล้ว ยังเป็นรมณีสถานที่น่าอัศจรรย์ วัฒนธรรมท้องถิ่น มาสร้างเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหันมาท่องเที่ยววัดกันมากขึ้น

แนวคิดเรื่องวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ใช่เรื่องใหม่ หากแต่มีร่องรอยปรากฏว่า เริ่มมีการไปเที่ยวชมความงามของวัดตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว ตามความเล่าในพระวินัยปิฎก เล่มที่ 1 ได้กล่าวถึง สมัยพระพุทธเจ้าทรงประทับ ณ พระเชตะวันมหาวิหาร และพระอุทายีได้อาศัยอยู่ในป่า โดยวิหารของพระอุทายีมีความงดงามบริเวณวิหารสะอาดชวนให้น่าชม น่ามอง มีการบรรยายถึงลักษณะของ ห้องกลาง มีระเบียบรอบด้านจัดเตียง ตั้งพุท หมอไนไว้ เรียบร้อย ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้พร้อม บริเวณวิหารเตียนสะอาด ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากพากันมาชื่นชม (Thai Tripitakas: 1/269/291)

บทบาทของวัดในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในสังคมไทยปัจจุบัน น่าจะเริ่มมาจากการที่วัดเป็นโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ และเป็นที่ยอมรับของศิลปวัฒนธรรม เช่น วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือแม้กระทั่งวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยแต่ก็ยังมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ เช่น วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย วัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม จังหวัดกรุงเทพมหานคร และยังรวมถึงวัดที่ถูกสร้างเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแสวงบุญโดยเฉพาะเช่น วัดร่องขุน จังหวัดเชียงราย และวัดโนนกุ่มหรือวัดสรพงษ์ จังหวัดนครราชสีมา หรือวัดที่มีเจ้าอาวาสเป็นพระเกจิอาจารย์ วัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เช่นวัดตะโก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ทำให้คนอยากไปเที่ยวชมวัด ไปสักการะขอพรจากพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และทางวัดมีการจัดการอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันวัดไม่ใช่เพียงแค่ที่พำนักของพระสงฆ์เท่านั้น แต่วัดยังคงมีความงดงามของสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และความน่าเลื่อมใสศรัทธาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หรือพระสงฆ์ ที่ชี้ชวนให้ผู้คนเข้ามาเที่ยวชม จวบจนถึงทุกวันนี้วัดกับการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เดินคู่กันสำหรับสังคมในปัจจุบัน ด้วยเหตุที่ว่าวัดเป็นที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมตลอดจนพุทธศิลป์ที่สวยงามและทรงคุณค่า ทำให้วัดกลายเป็นสถานที่เรียนรู้และที่สำคัญสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนบริเวณวัดและประเทศชาติ การท่องเที่ยวภายในวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือการท่องเที่ยววิถีพุทธ เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวชาวพุทธจะได้ไหว้พระ สันทนาธรรม ทำบุญทำทาน ส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติต่างศาสนาจะมองไปที่งานพุทธศิลป์ ความงามของสถาปัตยกรรม ความงดงามของพระพุทธรูป และยิ่งในปัจจุบันนี้ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีความสนใจในการศึกษาทางพระพุทธศาสนากันมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยกลุ่มหนึ่งให้ความสนใจศึกษาพระพุทธศาสนา และเข้ามาเพื่อปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างจริงจัง (Phramaha Suthit Aphakaro (Oboun) et al. 2012) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนหลายแห่งที่ให้การสนับสนุนและร่วมรับผิดชอบ เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าขึ้น กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม มีแนวคิดในการจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเส้นทางแสวงบุญในมิติทางศาสนา ปี 2557 ภายใต้โครงการให้การส่งเสริมภาคอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มศักยภาพขีดความสามารถในการแข่งขัน เพื่อจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแสวงบุญและเป็นแบบอย่างในการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในประเทศไทย เป็นโครงการที่เป็นนโยบายของกรมศาสนาที่จะส่งเสริมผลักดันให้ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ให้ความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ (Department of Religious Affairs, Ministry of Culture, 2014)

นอกเหนือจากการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ยังสามารถตอบโจทย์ในการรองรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นตลาดที่มีศักยภาพ โดยประชากรสูงวัยที่อายุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มขึ้นจำนวนมากกว่า 3 เท่าในปี

พ.ศ. 2573 (Office of National Economic and Social Development Council, 2013) นักท่องเที่ยวสูงอายุส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวเชิงศาสนา เชิงจิตวิญญาณ ที่ได้ทั้งการท่องเที่ยวเพื่อความสุข และได้ทำบุญเพื่อสร้างความสุขและเสริมสิริมงคลในคราวเดียวกัน (Suprapa, 2017) ฉะนั้นการที่จะพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์ต่อสังคมสูงวัยและยังสามารถนำคนรุ่นใหม่มาร่วมพัฒนาวัดเพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้มาท่องเที่ยววัดเพื่อพัฒนาจิตและปัญญาเข้าถึงความสุขภายใน อนึ่งการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมิใช่เป็นภาระของวัดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยพลังความร่วมมือ ประสพการณ์ องค์ความรู้ จากทุกภาคส่วน มาร่วมกันส่งเสริมพัฒนาวัดเพื่อลดผลกระทบในเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น

ผลกระทบในเชิงลบจากการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของวัดทางกายภาพ อันเกิดจากสถาปัตยกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างแปลกปลอมไม่เข้ากับสถาปัตยกรรมเดิม และบดบังทัศนียภาพของศาสนสถาน ซึ่งมีสาเหตุสำคัญมาจากการขาดการวางแผนผังอย่างถูกต้อง และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดประสบการณ์ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ และสภาพแวดล้อมเนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป และวัดไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้
 2. ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสวัสดิภาพของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องการเดินทาง ระบบขนส่งมวลชน และการจราจรที่คับคั่ง ปัญหาการจัดการขยะ ปัญหาสาธารณูปโภค ห้องน้ำไม่เพียงพอ และปัญหาความสะอาดของห้องน้ำ ทำให้เสียภาพลักษณ์ของการเป็นศาสนสถาน
 3. ปัญหาการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม หากพระสงฆ์และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องขาดความเข้าใจและความภูมิใจ สร้างสิ่งปลูกสร้างตามอย่างสมัยใหม่เพื่อเอาใจนักท่องเที่ยว
 4. ปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวภายในวัด ปัญหาความแออัดของจำนวนนักท่องเที่ยว ยานพาหนะและผู้ประกอบการร้านค้าที่ตั้งไม่เป็นสัดส่วน ปัญหาการจัดการสุขอนามัย ปัญหาการจัดการสุนัขจรจัด
 5. ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโดยท้องถิ่น วัดบางแห่งอยู่ในพื้นที่ความรับผิดชอบที่คาบเกี่ยวของหลายหน่วยงาน การขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานจึงเป็นปัญหาสำคัญในการจัดการและการบำรุงรักษาที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (Phramaha Suthit Aphakaro (Oboun) et al. 2013)
- ดังนั้นแนวคิดการมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ควรศึกษาทำความเข้าใจ เพื่อลดผลกระทบในเชิงลบที่อาจเกิดขึ้น อะไรที่เรียกว่าการมีส่วนร่วม และพลัง “บวร” จะมีความร่วมมือกันได้อย่างไร จึงเป็นประเด็นที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป

หลักการมีส่วนร่วมกับพลัง “บวร” พัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การดำเนินการต่างๆ หรือกระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน มีความเกี่ยวข้องกันทั้งทางด้านจิตใจ ความรู้สึก ความคิดของแต่ละบุคคลที่มีต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มเป็นแรงกระตุ้นที่จะช่วยทำให้เกิดความสำเร็จ เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน ด้วยการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Involvement) เข้าไปช่วยเหลือ (Contribution) และมีความรับผิดชอบ (Responsibility) ร่วมกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกระดับของสายบังคับบัญชาใน 3 ลักษณะคือ มีการช่วยเหลือ มีการให้อำนาจ และมีขอบเขตภาระงาน (Oxford University, 1993) เกี่ยวข้องในการดำเนินงานส่งเสริม ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันแก้ปัญหา (William, 1976) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมเป็นอำนาจในการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ของกลุ่มองค์กร ในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานเพื่อที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความคิด ระบบความเชื่อ และความยึดมั่นถือนั่นภายในตัวตนของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร หากจะกล่าวว่าการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็น

กลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา ก็คงจะไม่แปลกเพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้อง หรือ ผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจสถานการณ์ของงานโดยภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะการทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน ขององค์กร ที่อยู่ในการบวนการคิด การตัดสินใจ การวางแผนงาน และการดำเนินงาน เป็นต้น ที่ส่งผลให้เกิดการอุทิศตนในการปฏิบัติงาน นั้นๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้

Cohen and Uphoff (1981) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 1) **การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** (Decision Making) กระบวนการตัดสินใจ ประการแรกที่ต้องทำคือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 2) **การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน** (Implementation) คือการหาว่าใครจะดำเนินงานและจะทำโดยวิธีใด 3) **การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์** (Benefits) ต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ทั้งในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบด้วย 4) **การมีส่วนร่วมในการประเมินผล** (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญคือต้องสังเกตความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลต่างๆ ได้ กล่าวได้ว่า หลักการมีส่วนร่วมตามแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการและหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำนับว่าเป็นประโยชน์ในการนำมาเป็นแนวทางในการค้นหาการสร้างความร่วมมือของพลัง “บวร” ในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับแนวคิดหลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมของพลัง “บวร” อันประกอบด้วย บ้าน วัด และ หน่วยงานภาครัฐ 3 ส่วนนี้เป็นเสาหลักในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวคือ

1. “บ้าน” (ชุมชน) คนในท้องถิ่น รวมถึงภาคเอกชน ให้ความร่วมมือ มีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นเจ้าบ้าน เป็นเจ้าของสถานที่ (Local Ownership) ตั้งแต่เริ่มต้นการค้นหาความต้องการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ร่วมค้นหาสิ่งที่เด่นชัดของวัดที่เชื่อมโยงกับชุมชน การจัดการที่อยู่อาศัยบริเวณโดยรอบให้สะอาดน่ามอง ร่วมกันดูแลความปลอดภัยในชุมชน เพื่อรองรับการมาเยือนของนักท่องเที่ยว

2. “วัด” ในฐานะเจ้าของพื้นที่ จะต้องปรับตัวเพิ่มบทบาทจากแค่เป็นสถานที่พำนักของพระสงฆ์ สามเณร เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติธรรม สืบทอดและเผยแผ่หลักธรรม กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องมีระบบการจัดการที่ดีและเหมาะสมเพื่อสร้างความประทับใจ เลื่อมใสศรัทธาให้กับผู้มาเยือน แต่ไม่กระทบต่อภาระกิจของสงฆ์ และไม่ทำลายอัตลักษณ์ที่งดงามของพระพุทธศาสนา ต้องมีการจัดการแยกสัดส่วนอย่างชัดเจน เขตพุทธาวาส และสังฆาวาส ซึ่งเขตสังฆาวาสก็ต้องมีเขตติดเข้าถึงได้ยากเพื่อป้องกันปัญหาความเสื่อมที่อาจจะเกิดขึ้น ส่วนเขตพุทธาวาสก็ควรจะเป็นเขตที่นักท่องเที่ยวเข้าถึงได้ง่าย เช่นโบสถ์ ควรจะเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดเวลา ตลอดจนถึงการจัดสรรพื้นที่ บริหารจัดการให้คนในชุมชนเข้ามาค้าขายหรือประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การจัดสรรรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยววัดให้เกิดความเป็นธรรมและสร้างสันติสุขในชุมชน

3. “รัฐ” (หน่วยงานราชการท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ช่วยวางนโยบายด้านการจัดการการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์เพื่อกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยว จัดการระบบการคมนาคมให้สะดวกต่อการท่องเที่ยว จัดการเรื่องความปลอดภัยภายในวัด การสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว การให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยว (Phumathon, Duangloy, and Phra Raphin Buddhiso, 2016) มีผลสะท้อนจากการศึกษาทบทวนประเด็นเกี่ยวกับปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย พบว่ายังขาดกระบวนการและการดำเนินการภายใต้ความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการระหว่างองค์กรภาครัฐ และ

เครือข่ายชุมชน ส่งผลให้รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยยังจำกัด อยู่บนฐานคิดของความร่วมมือเชิงเทศกาลและปัญหาเฉพาะหน้า ขาดการวางยุทธศาสตร์และแผนงานอย่างเป็นระบบ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในประเทศไทยจะประสบความสำเร็จได้ต้องขยายความร่วมมือสู่ชุมชนท้องถิ่น ที่ผ่านมามีวัดบางวัดมีความสัมพันธ์อันดีต่อชุมชน แต่บางวัดมีปัญหาขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ความไม่เข้าใจกันนำไปสู่การไม่ให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน จึงควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในลักษณะของการพึ่งพาในด้านการเรียนรู้และการใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวไปสร้างสรรค์ในเชิงคุณค่าทางสังคมและประโยชน์ในทางธุรกิจ เช่น การเสริมสร้างการเรียนรู้ของวัดกับชุมชน เป็นต้น (Phramaha Serichon Narissaro (Phanprakhon), Panyachit, and Wanitchanon, 2013)

กล่าวได้ว่าหากจะพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ภายใต้อำนาจ “บวร” โดยอาศัยแนวคิดหลักที่สำคัญ คือ “การมีส่วนร่วม” และนอกเหนือจากแนวคิดหลักการมีส่วนร่วมแล้ว ผู้เขียนได้นำเสนอหลักพุทธสันติวิธี คือหลักอปริหานิยธรรม ธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญ ไม่มีความเสื่อม ซึ่งน่าจะเป็นแกนหลักสำคัญในการทำงานร่วมกันของพลัง “บวร” เพื่อร่วมกันพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน

อปริหานิยธรรมกับการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของพลัง “บวร” พัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อปริหานิยธรรม เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าชี้ให้เห็นหลักการที่ถักทอให้ชาววัชชีอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เพราะเป็นหลักการที่ทำให้สังคมไม่พบกับความเสื่อม เป็นหลักการที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสมัคสมานสามัคคี ประองตองระหว่างกันและกัน เป็นหลักการที่จะนำไปสู่สันติสุขแก่มนุษย์ และสังคมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน เป็นไปเพื่อความเจริญเท่านั้น มี 7 อย่าง คือ (Thai Tripitaka: 10/133-134/78-80)

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิത്യ ประชุมกันมากครั้ง
2. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกัน พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่พึงทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติตามข้อบัญญัติที่วางไว้เดิม
4. เคารพนับถือ เชื่อฟัง ถ้อยคำผู้มีอาวุโส
5. ให้เกียรติสตรี ไม่ทำร้าย ให้สตรีมีส่วนร่วม
6. การบูชาเจดีย์สถานด้วยความเคารพ นับถือ ไม่ละเลยการบูชาอันชอบธรรมรักษาไม่ให้เสื่อมสูญ
7. ให้ความคุ้มครองสมณะสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

อานิสงส์ของการประพฤติตามหลักอปริหานิยธรรม ทำให้เกิดความเจริญ ไม่มีความเสื่อม เหมือนดั่งกษัตริย์วัชชีที่ปกครองแคว้นร่วมกันได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้การนำหลักอปริหานิยธรรมมาใช้ในกระบวนการมีส่วนร่วมจะเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้พลัง “บวร” มีความเข้มแข็งพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีความยั่งยืน

การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน พลังของ “บวร” เป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ผู้เขียนขอเสนอบทวิเคราะห์พลัง “บวร” กับการมีส่วนร่วมพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยกรอบการวิเคราะห์ตามหลักอปริหานิยธรรม

1. การจัดให้มีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง โดยการดึงทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งบ้าน (ชุมชน) วัด และหน่วยงานภาครัฐ มามีส่วนร่วมรับรู้รับทราบถึงแนวทางในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) และหาแนวทางพัฒนาร่วมกัน ประการแรกสุดคือการกำหนด

ความต้องการในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะพัฒนา และกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีพุทธภายในวัด ควรมีการจัดการประชุมกันบ่อยๆ เพื่อเป็นการระดมสมองรวมความสามารถและประสบการณ์ที่ทุกคนมี นำมาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง ส่งเสริมพัฒนาและเพื่อเป็นการกระตุ้นเพื่อให้การดำเนินงานมีความก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

2. การกำหนดกฎกติกาในการเข้าประชุมร่วมกัน กล่าวคือเริ่มต้นการประชุมโดยพร้อมเพรียงกันและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน และพร้อมเพรียงกันปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายโดยเฉพาะงานของส่วนรวม มีความรับผิดชอบร่วมกัน ดำเนินไปอย่างพร้อมเพรียงกัน

3. ปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน ตั้งกติการ่วมกัน ไม่แบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย ดำเนินงานร่วมกัน (Implementation) โดยการแบ่งหน้าที่ภาระงานตามประสบการณ์ ความถนัด และความเหมาะสม กล่าวคือ บ้าน (ชุมชน) เข้ามามีส่วนร่วมโดยการเป็นเจ้าบ้านที่ดี จัดการความสะอาดน่ามองบริเวณบ้านที่เป็นทางผ่านเข้าวัด ให้การสนับสนุนด้านแรงงานในกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในวัด รวมถึงการบริการค้าขายให้กับนักท่องเที่ยว ส่วนวัด ก็ทำหน้าที่ในการเป็นเจ้าของพื้นที่ดูแลบริหารจัดการภายในวัดในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงการกำหนดนโยบาย และแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐในด้านองค์ความรู้ และงบประมาณ

4. การเคารพให้เกียรติและรับฟังกันและกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อาวุโสที่สุดเพราะเชื่อว่าความเห็นของผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่ดีเพราะผ่านประสบการณ์มามากกว่า ประกอบกับการทำงานร่วมกันต้องมีผู้นำ ถ้าเราให้การเคารพผู้นำ ก็จะไม่เกิดความวุ่นวายในการดำเนินงาน

5. ในขณะเดียวกันผู้นำก็ไม่ลู่แก่อำนาจ รับฟังความเห็นของพระลูกวัดและฆราวาสโดยไม่เลือกกว่าเป็นฆราวาสหญิงหรือชายเพราะทุกคนล้วนมีประสบการณ์และความสามารถที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น ทุกภาคส่วน บ้าน (ชุมชน) วัด และหน่วยงานภาครัฐจะต้องร่วมกันประเมินผล (Evaluation) ตามความเป็นจริงทั้งการประเมินผลการทำงานที่ได้รับมอบหมาย และการประเมินผลลัพธ์ทั้งเชิงบวก และเชิงลบจากการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว และที่สำคัญคือความคาดหวังซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลได้

6. การบูชาเจดีย์สถานด้วยความเคารพ ซึ่งหมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในทางศาสนา ไม่ทำลาย แม้ว่าวัดจะพัฒนาไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ไม่ได้เป็นไปเพื่อความบันเทิงอย่างเดียว แต่ตรงกันข้ามถ้าวัดเป็นเพียงแค่วัดอย่างเดิมคนที่เข้ามาจะมีเพียงแต่พุทธศาสนิกชน แต่ถ้าวัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นการดึงดูดคนต่างศาสนาเข้ามาได้เป็นการประสานความกลมกลืน พระภิกษุสงฆ์เองก็ต้องมีชีวิตเรียบง่าย มุ่งแสวงหาธรรมอย่างแต่เดิมเพื่อเผยแผ่ให้กับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน

7. พระภิกษุสงฆ์ใจกว้างยินดีต้อนรับสมาชิกใหม่ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน หรือหน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัด ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ทั้งทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อสังคมด้วย

จากการศึกษาพบว่าพระสงฆ์ โดยเฉพาะเจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญกับชุมชนในสังคมไทย ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอมเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำและสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่างๆ เป็นผู้นำประชาชนในทางจิตวิญญาณโดยเป็นที่พึ่งทางใจ พระสงฆ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน พระสงฆ์ยังเป็นตัวแทนของสถาบันพระพุทธศาสนาที่มีอยู่คู่กับสังคมไทยมาตลอด มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นหรือแนะนำให้เกิดกิจกรรมในสังคมและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้มาก (Phrakru Kittiwaranuwat, Phra Chatchai Athipanyo and Phra Udom Sittthinayok, 2018) จึงไม่เป็นการยากที่จะดึงดูดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุสงฆ์ในวัดเอง กรรมการ

วัด หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ รวมถึงชาวบ้าน มาขับเคลื่อนการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งภาคเอกชน ก็ยินดีให้ความร่วมมือ สนับสนุน ขาดแต่การเชื่อมโยงประสานงานในการขับเคลื่อนการพัฒนา ดังนั้นผู้เขียนจึงได้ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมมาบูรณาการกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือหลักอปริหานิยธรรม มาร่วมกันพัฒนาวัดโดยมีกลไกสำคัญ คือพลัง “บวร” โดยมีแนวทางและวิธีการในการมีส่วนร่วมพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว กล่าวคือ (1) พระในวัดต้องมีส่วนร่วมรับรู้เป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน จะต้องมีการประชุมทำความเข้าใจให้พระ-เณรทุกรูปได้ทราบว่าการพัฒนาวัดของกำลังจะทำอะไร เพื่อที่จะได้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน และมีการจัดแบ่งภาระงานให้พระ-เณรแต่ละรูปตามความเหมาะสม และที่สำคัญต้องมีการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม (2) วัดจะต้องสร้างความอยากให้คนในชุมชน ชี้ให้เห็นในพื้นที่เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับถ้าวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว (3) หน่วยงานภาครัฐอาจไม่มีงบประมาณสนับสนุน แต่ก็สามารถให้กำลังคน ให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังนั้นจึงควรดึงภาคเอกชนเข้ามาช่วยเพราะจะมีแรงสนับสนุน (4) ต้องมีการสื่อสารที่เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวยุคใหม่ ทำคอนเทนต์แชร์ในโลกโซเชียลหรือหาบล็อกเกอร์มารีวิว ก็จะเป็นการประชาสัมพันธ์ที่รวดเร็ว ดังนั้นหัวใจสำคัญของการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ การมีส่วนร่วม โดยมีหลักอปริหานิยธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่จะนำพาให้การมีส่วนร่วมนั้นมีความเข้มแข็งและมีพลังนำพาให้ผู้มีส่วนได้รับประโยชน์สุขร่วมกัน ในทัศนะผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในระยะยาว ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือการมองเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งเป็นประเด็นสุดท้ายของบทความนี้ที่ผู้เขียนนำมาแสดงเพื่ออย่าให้ผู้สนใจหรือเกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงและไม่ควรละเลยที่จะกล่าวถึงประเด็นเรื่องประโยชน์ แม้ว่าจะเป็นเรื่องของวัดและเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ก็ตาม

ประโยชน์ในการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

การที่จะพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวก่อให้เกิดแต่ประโยชน์ ไม่น่าจะมีข้อเสียแต่อย่างใด การที่วัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็ไม่ได้หมายความว่าวัดจะทิ้งเรื่องของการส่งเสริมศีลธรรม การปฏิบัติธรรม เมื่อวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายดังนี้

ประโยชน์ต่อวัด เมื่อวัดเปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็จะทำให้มีกลุ่มคนหลากหลายเข้ามาที่วัดเพิ่มมากขึ้น วัดก็จะมีรายได้เข้าวัดจากการทำบุญ บริจาคทรัพย์จากพุทธศาสนิกชนเพื่อใช้ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาสืบต่อไป ซึ่งถือเป็นความเจริญของวัด และการที่วัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวก็ถือเป็นความอยู่รอดของวัด เพราะหลายๆ วัดพอสิ้นเจ้าอาวาสบางที่ก็อาจไปไม่รอดเพราะขาดศรัทธาจากญาติโยม บารมีเจ้าอาวาสแต่ละรูปไม่เท่ากัน แต่ถ้าทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเช่น วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดไร่ขิงจังหวัดนครปฐม หรือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร (วัดพระพุทธชินราช) จังหวัดพิษณุโลกที่ไม่่ว่าจะเปลี่ยนเจ้าอาวาสอีกก็รูปวัดก็อยู่รอด ไม่ทรุดโทรม

ประโยชน์ต่อชุมชน ถ้ามีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัด วัดก็จะได้มีโอกาสเปิดสถานที่ให้คนในชุมชนมาขายของที่ระลึก ขายอาหาร เครื่องดื่ม เพื่อเป็นการสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น และยังสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้อีกด้วย ประชาชนก็จะมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ซึ่งทั้งหมดนี้ก็จะนำไปสู่ความเจริญของหมู่บ้าน นอกจากสร้างรายได้แล้ว ยังเป็นประโยชน์ในด้านของการพัฒนาคนในชุมชนเนื่องจากอาจเป็นการทำให้วัยรุ่นหนุ่มสาวในหมู่บ้านที่ออกไปประกอบอาชีพที่อื่นกลับมาอยู่บ้านเพื่อทำการค้าขายภายในวัด คนในชุมชนจะมีการพัฒนาตนเอง พัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยววัดก็ได้ ชาวบ้านก็เป็นสุข เมื่อชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้นก็จะทำให้คุณภาพชีวิต สุขภาพจิตของคนในท้องถิ่นดีขึ้นเนื่องจากลดความเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจ

ประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวภายในวัดอย่างน้อยก็จะได้สวดมนต์ ภาวนา เพื่อพัฒนาจิตใจ และผู้ที่ได้รับอานิสงส์ก็ไม่ใช่เฉพาะผู้ที่สวดมนต์เท่านั้น แม้แต่ห้วยเทพ เทวดา หรือ แม้กระทั่งผู้ที่เห็นที่ได้ยินก็พลอยได้อานิสงส์บุญไปด้วย และนักท่องเที่ยวก็ได้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดแทรกหลักธรรม ข้อคิด

สรุป

ปัจจุบันวัดหลายๆ วัดมีการปรับตัวเพิ่มบทบาทจากการเป็นเพียงแค่ที่พำนักของภิกษุ-สามเณร เป็นสถานศึกษา สถานสงเคราะห์ดังเช่นในอดีต แต่มีการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในวัด ทั้งนี้ก็เพื่อดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้นเพื่ออย่างน้อยก็ได้ทำบุญ ทำทาน ปฏิบัติบูชา พัฒนาจิตใจ และเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนจากการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภายในวัด หากแต่การที่จะพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ควรปล่อยให้เป็นการกระทำของภิกษุสงฆ์ในวัดเท่านั้น เนื่องจากภิกษุสงฆ์อาจขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นทุกภาคส่วน “บ้าน” ชุมชนรวมถึงภาคเอกชน “วัด” และหน่วยงานภาครัฐ ควรให้ความร่วมมือทำงานร่วมกันในลักษณะ 3 ประสานที่เรียกว่าพลัง “บวร” เพื่อช่วยกันวางแผน บริหารจัดการ ก็จะสามารถป้องกันผลกระทบในทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ควรมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล บนพื้นฐานของการทำงานร่วมกันตามหลักอปริหานิยธรรม เพื่อร่วมกันพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน

References

- Autthawuttikul, S., Sungrugsa, N., & Lakananulak, S. (2017). The Model Development of Religious Tourism Management of Ratchaburi Province. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2), 2392-2492.
- Bank of Thailand. (2022). *Working Conditions of the Population Classified by Business Type*. Retrieved June 16, 2022, https://www.bot.or.th/App/BTWS_STAT/statistics/ReportPage.aspx?reportID=638&language=th
- Bhrammapanyo, N. et al. (2013). Management Guidline for Religious Tourism Toward Theasean Community: Ubonratchathani Province. *Journal of Thai Hospitality & Tourism*, 8(2), 36-47.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies*. New York: Cornell University Press.
- Juljarern, S. (2019). *Community Development Department. Applying BOWON Principle (Village, Temple. Government Agency) to Drive Community Development to Create a Happy Society*. Retrieved June 16, 2022, from, <https://www.cdd.go.th/content/621207>
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Moral and Ethical Development Office Working Group. (2014). *Guidelines for the Project to Promote Tourism on the Pilgrimage Route in Religious Dimensions B.E. 2557*. Bangkok: Department of Religious Affairs, Ministry of Culture.

- Oxford University. (1993). *The Oxford English Dictionary*, London: Oxford University Press.
- Phra Sutheeweera pandit, Phrabaidika Sanya Abhivanno, & Jirawatanakit, P. (2016). Strategies for Buddhist of Thai Cultural and ASIAN Tourism. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 1(3), 7-24.
- Phrakru Kittiwaranuwat, Phra Chatchai Athipanyo & Phra Udom Sitthinayok. (2018). The Roles of Sangha in Continuing the Thai Cultures. *Journal of MCU Nakhondhat*, 5(3), 470-471.
- Phramaha Serichon Narissaro (Phanprakhon), Panyachit, S., & Wanitchanon, P. (2013). *Buddhist Tourism Management in Thailand*. (Research Report). Buddhist Research Institute: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Phramaha Suthit Aphakaro (Oboun) et al. (2013). *The Model and Process of Buddhism-Based Tourism Development in Thailand*. (Research Report). Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT) and The Thailand Research Fund (TRF).
- Phumathon, M., Duangloy, D., & Phra Raphin Buddhiso. (2016). A Concept of Buddhist Tourism Management: Principle and Practices. *Journal of MCU Humanities Review*, 2(2), 50-64.
- Suprapa, S. (2017). Trends and Tourism marketing 4.0 in Thailand. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 2055-2068.
- William, E. (1976). Electoral Participation in a Low Stimulus Election. *Rural Development*, 4(1), 111-124.

บทบาทของพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อของคนอีสาน*

The Role of Buddhism in the Way of Life, Rituals and Beliefs of Isan People

¹พีรวัส อินทวิ, ²สุทัศน์ ประทุมแก้ว, ³พระครูโกศลวิহারคุณ และ ⁴จักรกฤษ ทองมี

¹Peerawas Intawee, ²Suthat Pratoomkaew, ³Phrakrukoslwiharakhun
and ⁴Jakrit Tongmee

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

⁴โรงเรียนเทศบาล 1 เทศบาลเมืองหนองสำโรง จังหวัดอุดรธานี

¹Surin Rajabhat University, Thailand.

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Sisaket Buddhist College, Thailand.

³Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus, Thailand.

⁴Municipal School Teacher 1 Nong Samrong Municipality, Udon Thani Province, Thailand.

²Corresponding Author's Email: suthatpar.b@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา บทบาทของพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อของคนอีสาน พบว่า วิถีชีวิตของคนอีสานมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากพิธีกรรมในสมัยโบราณ นิยมทำตามความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยมีความเชื่อว่า หากกระทำถูกต้องแล้วจะนำความสุขและความเป็นสิริมงคลมาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และวงศ์ตระกูล ปัจจุบันยังคงยึดถือ สืบทอดต่อกันมา ถือเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และเป็นการเชื่อมโยงในเรื่องความเชื่อของคนในชาติที่มีความหลากหลายผสมผสานกัน พิธีกรรมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติในโอกาสต่างๆ นั้น บางอย่างเป็นความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น บางอย่างเป็นความเชื่อเนื่องมาจากหลักปฏิบัติทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือศาสนาอื่นๆ ที่ตนนับถือ วิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อ จึงเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนา ชาวอีสานสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยว่า ชาวอีสานให้ความสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมทั้งดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา ตั้งแต่โบราณกาล ได้แก่ 1. จารัตประเพณี หมายถึง สิ่งซึ่งสังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง 2. ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้แล้วปฏิบัติต่อกันมาทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม 3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญที่ทุกคนควรทำ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณีหรือความผิดถูกเหมือนจารัตประเพณี เป็นต้น

ความสำคัญ: วิถีชีวิต; พิธีกรรม; ความเชื่อ; คนอีสาน; พระพุทธศาสนา

Abstract

The research article aims at exploring the role of Buddhism in the way of life, rituals, and beliefs of Isan people. The study discovered that Isan people perform rituals based on the beliefs of each area. In the past, rituals were frequently carried out as a legacy from the ancestors in the hope that proper performance would bring happiness and prosperity to oneself and family. The belief and performance have been kept alive to the present day as a means of preserving Thai identity and serving to symbolize the diverse and varied beliefs of people. Thai people perform rituals on different occasions, some of which are based on local original beliefs, while others are based on Buddhist, Brahminic-Hindu, or other religious views. As a result, the way of life, rituals, and beliefs make up the fabric of society. Isan people exhibit the influence of Buddhism on Thai culture by emphasizing the preservation of Buddhism via the following components that have long been practiced in rituals, as follows: 1) Mores which is something that each society has adhered to and has been practiced repeatedly and consistently; 2) Tradition which is rules and regulations that each society has formed and followed, both directly and indirectly; and 3) Convention which refers to ordinary things that everyone should do. There is no formality, right and wrong, like there is in tradition.

Keywords: Way of Life; Rituals; Beliefs; Isan People; Buddhism

บทนำ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิทางศาสนา ไม่ว่าประเทศใด ศาสนาใดก็ตาม ล้วนมีความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น หากจะศึกษาเกี่ยวกับวิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อของคนอีสาน อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้ เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใดๆ แล้ว การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อหรือพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้ง่ายมากขึ้น แม้ความเชื่อจะเป็นนามธรรม เป็นสภาวะของจิตใจที่บุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่งจะมีต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่ความเชื่อหาใช่ความรู้สึกหรือจินตนาการที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย

พิธีกรรมด้านความเชื่อต่างๆ ในภาคอีสานมีทั้งวิถีชีวิต พิธีกรรม ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนอีสานจะปฏิบัติตามประเพณีฮีตคอง แต่ประเพณีที่ถือได้ว่าเป็นความโดดเด่นและถือเป็นลักษณะเฉพาะของคนอีสาน ก็คือ ประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ (Munee Phanthawee, n.d.) คำว่า “ฮีต” เป็นคำย่อของ “จารีต” ฮีตสิบสอง ก็คือ จารีตที่ปฏิบัติกันในแต่ละเดือนของรอบปี ตรงกับคำว่า ประเพณีสิบสองเดือนของภาคกลางนั่นเอง (Sirivat Khamwansa, 1978) เป็นประเพณีที่ปฏิบัติหมุนเวียนไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตามฤดูกาล และในแต่ละเดือนก็แฝงไว้ด้วยความเชื่อในลัทธิศาสนาที่วิถีชุมชนของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี ชาวอีสานเชื่อถือในประเพณีฮีตสิบสองคองมาก และมีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง บางท้องที่ปฏิบัติกันจนครบทั้งสิบสองเดือน คือ ใน 1 ปี จะมีประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในทุกๆ เดือน

ในภาคอีสานได้รับอารยธรรมมาจากประเทศลาวและประเทศกัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ จึงเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรม 4 เผ่า” มีภาษาพูดถึง 4 ภาษา คือ (1) เขมร (2) ลาว (3) ลาว และ (4) เขมร คนส่วนมากอพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนจะแยกออกไปตั้งบ้านเมืองต่างๆ ในบริเวณลุ่มน้ำชีหรือลุ่มแม่น้ำมูล ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

ก็คือ การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีต จึงได้รับการสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย โดยดำรงบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม (Isarapreeda et al. 1975) เพื่อไม่ให้ชาวบ้านประพฤติในทางที่ผิดศีลธรรมและเข้าไปสู่ความดีตามอุดมคติของบรรพชนชาวอีสานในอดีตที่ผ่านมา ปัจจุบันมีบรรพบุรุษของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันก่อตั้งเป็นเมือง ชุมชน มีประวัติความเป็นมาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานประกอบด้วย 4 ชนเผ่า (Duangmanee et al. 2018) คือ

(1) **ชาวگوی (กวย)** เป็นชนเผ่าที่ชอบความเป็นอิสระและมีพัฒนาการของชนเผ่าอยู่เสมอ ชาวگویในภาคอีสานเชื่อว่าอพยพมาจากเมืองลาวและกัมพูชา ได้มาตั้งถิ่นฐานในแดนแถบนี้หลายแห่งกระจายกันไป ชนเผ่ากวยจะเรียกตนเองว่า กวย แปลว่า “คนหรือมนุษย์” อาศัยอยู่กันหลายอำเภอ หลายหมู่ มีอยู่ทุกที่ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ประเพณีของเผ่ากวยส่วนมากจะปรับตัวให้เข้ากับท้องถิ่นที่อยู่อาศัย แต่จะยังคงมีอยู่บ้างที่นับถือผีหรือบรรพบุรุษ เช่น การเซ่นบรรพบุรุษ พิธีไหว้ศาลปะกำหรือการเซ่นไหว้ผีปะกำ การตั้งศาลผีบรรพบุรุษไว้ที่หิ้งหรือศาล

(2) **ชนเผ่าเยอ** จริงๆ แล้วก็คือชนเผ่ากวยอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มักจะได้ยินชนเผ่านี้พูดสรวลตลกด้วยคำว่า “เยอ” เช่น จ๊อว-เยอ (มาเด้อ) หรือ “เยอๆ” หรือ จ๊อว-เยอ-นุ-เนียว-แซมชาย-หมุไฮ” (เชิญครับพ่อแม่พี่น้องพวกเรา) ซึ่งก็คล้ายๆ ชาวไทยแถบจังหวัดระยองและจันทบุรีที่นิยมพูดสรวลตลกด้วยว่า “อี” จึงทำให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์บางท่านได้นิยามคำว่า “เผ่าเยอ” ขึ้นมาเป็นอีกเผ่าหนึ่งในแถบอีสานใต้

(3) **ชนเผ่าลาว** ในแถบอีสานใต้เชื่อว่า ชนเผ่าลาวอพยพมาจากประเทศลาวในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2237 เกิดกบฏในนครเวียงจันทน์ทำให้ชนเผ่าลาวแย่งชิงอำนาจกันเอง ในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้ากรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325) โปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก (ทองด้วง, พ.ศ. 2319- 2325) ยกทัพมาสมทบกับตากะจะเจ้าเมืองขุขันธ์ (พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน/หลวงแก้วสุวรรณ, พ.ศ. 2302-2321) ไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนชนเผ่าลาวมาด้วย ชนเผ่าลาวมีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในแถบอีสานใต้ มีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายๆ กับประเพณีชนเผ่าลาวของชาวอีสานทั่วไป

(4) **ชนเผ่าเขมร** ตามประวัติเชื่อว่าดินแดนที่ตั้งของชนอีสานในปัจจุบัน เป็นที่อยู่ของขอมหรือชนเผ่าเขมรมาก่อน เป็นอาณาจักรขอมโบราณซึ่งเรียกว่า “อาณาจักรฟูนัน” มีอำนาจอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน ต่อมาไทยได้ขยายอิทธิพลมาครอบคลุมบริเวณแถบนี้ ชนเผ่าเขมรจึงถอยร่นไปอยู่ในดินแดนประเทศกัมพูชาปัจจุบัน และยังมีชนเผ่าเขมรออาศัยอยู่ในจังหวัดแถบอีสานทางตอนใต้ของจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ ชนเผ่าเขมรจะเรียกตัวเองว่า “ขแมร์” อาศัยอยู่ในหลายพื้นที่เกือบทุกอำเภอ เผ่าเขมรมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เช่น ประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชนเผ่าเขมร ซึ่งเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปีจะปรากฏในเขตอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ มากที่สุด

ในปัจจุบันอีสานใต้ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเข้ามามีอิทธิพล สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นถูกกลืนหายไป เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอกจนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย กล่าวคือ

- (1) การปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคมไม่ได้รับการยอมรับ
- (2) วัฒนธรรมถูกละเลยทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง
- (3) สถาบันครอบครัวถูกปล่อยปละละเลยไม่ยึดถือลูกหลาน

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีแรงจูงใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิต พิธีกรรมและความเชื่อของชนอีสาน ซึ่งมีมนุษย์แต่ละชนเผ่าในโลกต่างก็มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน มนุษย์แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ กลุ่ม ชุมชน และเมื่ออยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องมีแบบแผนใน

การดำเนินชีวิตร่วมกัน มีกติกาของสังคมที่ต้องปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข วิธีการดำรงชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้เรียกว่า “วัฒนธรรม” วัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นๆ มีแนวคิดและการปฏิบัติที่เป็นของตนเอง มีลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ ซึ่งแสดงออกทางด้านภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย การเป็นอยู่ การสร้างที่อยู่อาศัย และระบบความเชื่อประเพณีต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของคนต่างวัฒนธรรมจะช่วยให้มนุษยชาติเข้าใจกันมากขึ้น

สังคมและวัฒนธรรมของคนอีสาน

คำว่า อีสาน หมายถึง กลุ่มชนในเขตอีสานใต้ อันประกอบด้วยจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้บริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งพวกเขาได้พยายามปรับตัวคล้อยตามไปกับบริบทเหล่านั้น โดยการฟื้นฟูวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นชนเผ่าในแต่ละเขตพื้นที่ คือ ชนเผ่าส่วย ชนเผ่าเขมร ชนเผ่าลาว และชนเผ่าเยอ วัฒนธรรมและอัตลักษณ์บางส่วนสูญหายไป แต่ปัจจุบันมีการฟื้นฟูความเป็นวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ให้คงไว้และรองรับกับกระแสการท่องเที่ยวของสังคม และเพื่อผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ที่พวกเขาจะได้รับจากการปรับตัวในครั้งนี้ โดยพวกเขาได้ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองที่มีอยู่เดิมและที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่เป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยว โดยมีการนำเสนออัตลักษณ์ผ่านสถานที่ท่องเที่ยว วิถีชีวิตและการแสดงทางวัฒนธรรมต่างๆ คือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ศิลปะการฟ้อนรำ ประเพณี และการละเล่นของชนเผ่า แต่ทั้งนี้การนำเสนออัตลักษณ์ในบริบทของการท่องเที่ยวนี้ ผู้ศึกษามองว่า ยังไม่เป็นที่นิยมและโดดเด่นเท่าที่ควร ควรปรับให้มีความสวยงาม แปลกใหม่ และมีความตื่นตาตื่นใจมากขึ้นด้วย เช่น ด้านความเชื่อทางศาสนา ทางด้านพิธีกรรม และทางด้านวัฒนธรรม

ในอดีตชนเผ่าลาว เขมร เคยปกครองในแถบอีสานใต้มาก่อน และต่อมาชาวส่วยกวยหรือกวย ได้อพยพมาสร้างบ้านแปลงเมืองรวมถึงการปกครอง ส่วนชาวเยอเป็นชนกลุ่มหนึ่งก็คือกวยเยอ ต่อมาเรียก “เยอ” ชนทั้ง 4 เผ่า มีภาษาพูดในท้องถิ่นของตนเองที่แตกต่างกันออกไป รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณียังแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง (Natsupha and Lertwicha, 1998) ตลอดทั้งวัฒนธรรมท้องถิ่นยังเป็นรากฐานสำคัญเพราะเป็นสิ่งที่แสดงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีต ประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาของคนในชุมชน ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตอันเรียบง่าย เป็นสังคมที่พัฒนาชุมชนให้ก้าวไปสู่สังคมที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังดำรงความเป็นชาติพันธุ์ เมื่อชาวบ้านในชุมชนได้ปรับประยุกต์วัฒนธรรมนำมาผสมกลมกลืนกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้าน (Phrakhrunivitsinlakhon, Brahmakappa and Nua-amnat, 2020)

จะเห็นได้ว่า คำว่า “วัฒนธรรม” มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมสามารถมองได้หลายแง่หลายมุมแล้วแต่จะมองกันในแต่ละมุมใด วัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดและสร้างขึ้นเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวให้เกิดขึ้นในตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ วัฒนธรรม จึงกลายเป็นส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ วัตถุ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้น แต่ยังหมายถึงฐานนิยมต่างๆ ของชีวิต สิทธิพื้นฐานต่างๆ ของมนุษย์ ระบบนิยมขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น

บทบาทพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน

ความเชื่อด้านศาสนาเป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานทางลัทธิศาสนาหลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยเลือกสรรเอาเฉพาะส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับชีวิตประจำวันและวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อเกิดเป็น

ความเชื่อที่มีรูปแบบเฉพาะ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นไปตามหลักปรัชญาที่ถูกต้องของศาสนาใด และไม่ใช่ว่าความเชื่อถืออย่างมโนโดยไร้เหตุผลโดยสิ้นเชิง โดยหลักแล้วศาสนาของชาวอีสานทั่วไปประกอบขึ้นด้วยรูปแบบความเชื่อ 3 อย่าง คือ (1) การนับถือผี (2) ความเชื่อทางพราหมณ์ และ (3) ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ไม่มีความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งดำรงอยู่โดยอิสระ ต่างมีการผสมผสานและกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งซึ่งกันและกัน ในลักษณะของการเกื้อกูลอาศัยส่งเสริมกันและกัน ก่อให้เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิทางศาสนา และเป็นที่มาของพิธีกรรม ดังนั้น หากจะศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือประเพณีหรือพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้ เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใดๆ แล้ว การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้มากขึ้น ความเชื่อเป็นนามธรรมที่ไม่อาจจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะหรือระบบสัมผัสส่วนใดของร่างกาย แต่ก็สามารถรับรู้สัมผัสได้จากสิ่งอื่น หรือกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยความเชื่อนั้น ความเชื่อเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้นๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวต่อสิ่งนั้นๆ (Punnotok, 1988)

หากพิจารณาถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มต่างๆ ในอีสาน จะพบว่า มีหลายกลุ่ม ชชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มลาว กลุ่มเขมร และกวย เป็นต้น โดยสองกลุ่มหลังนี้อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า “เขมรป่าดง” คือ บริเวณจังหวัดสุรินทร์และจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบัน ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากที่สุดในอีสาน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ส่วนลักษณะสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสาน ประกอบไปด้วย

- 1) สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตร
- 2) การตั้งถิ่นฐานเป็นแบบกระจุก
- 3) สมาชิกในสังคมดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- 4) สังคมอีสานยึดเกาะกันโดยมีฮีต-คอง (จารีตประเพณี-ครองธรรม) ทำหน้าที่เป็นกฎระเบียบ
- 5) การดำเนินชีวิตของสังคมเกษตร ยึดถือปฏิบัติตามกรอบของฮีตสิบสอง หมุนเวียนเป็นวัฏจักรในรอบปี
- 6) สถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมที่สำคัญที่สุด
- 7) รักพวกพ้อง รักกลุ่ม อพยพไปอยู่ที่ไหนมักไปเป็นกลุ่ม
- 8) เป็นสังคมเปิดเผย ไม่มีลับลมคมใน ตรงไปตรงมา พูดจาไม่อ้อมค้อม (Mettariganon and Sangkhachan, 2004)

9) วัด ชุมชน และโรงเรียน มีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม มีความสามัคคี (Phrapalhad Adisak Vajirapañño, Wattanapradith and Satiman, 2020) เป็นต้น

วิถีชีวิต จารีต ประเพณี วัฒนธรรมที่ดั่งงามของชุมชนจะดำเนินรอยตามหลักสมชีวิตรธรรม 4 ประกอบด้วย 1. การมีความเชื่อเสมอกัน มีระบบความเชื่อ ความศรัทธา ที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน 2. การมีความประพฤติดีเสมอกัน มีศีลเสมอกัน หรือมีความประพฤติเสมอกัน 3. การมีความเสียสละเสมอกัน 4. การมีปัญหาเสมอกัน การใช้เหตุผลเสมอกัน (Phrakhrunivitsinlakhon, Brahmakappa and Nua-amnat, 2020) ศาสนาเป็นอารยธรรมเฉพาะของมนุษย์ นอกจากมนุษย์แล้วไม่มีสัตว์ชนิดอื่นใดในโลกสามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมทางความเชื่อรูปแบบนี้ได้ และมนุษย์ทุกชีวิตไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางศาสนา ต้องมีศาสนาหรือลัทธิความเชื่อประจำตัวทั้งสิ้น ซึ่งอาจได้รับถ่ายทอดจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของเผ่าพันธุ์ หรือเกิดจากทัศนคติความเชื่อถือจากประสบการณ์ส่วนบุคคล

ศาสนามีความเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อคนตั้งแต่เกิดจนตาย ศาสนาจึงมีความจำเป็นและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชุมชนชาวอีสานโดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ศาสนาที่ชาวบ้านในภาคอีสานนิยมยึดถือปฏิบัติเป็นศาสนาในลักษณะศาสนาแบบชาวบ้าน คือ ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีสาร เทวดา ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติทางไสยศาสตร์ ลัทธิพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาในระดับโลกียะ ซึ่งเป็นระดับที่ช่วยในการจัดระเบียบสังคม แม้ว่าพระพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากการสังคายนาลงมาจากล้านนาจะแผ่เข้าสู่ภาคอีสาน ซึ่งเป็นพระพุทธศาสนาที่มีหลักฐานสามารถตรวจสอบความถูกต้องของการปฏิบัติได้ แต่กลุ่มชนในอีสานก็สามารถปรับปรุงหลักธรรมให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของตน มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องภูตผีปิศาจและปรัชญาทางพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อสร้างความศรัทธาให้กับคนในชุมชนและสังคม

วิถีชีวิต พิธีกรรมทางศาสนาของชนอีสาน

วิถีชีวิต พิธีกรรม คือ เครื่องบ่งชี้ถึงรูปแบบทางความเชื่อ เพราะเมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างไร ย่อมแสดงลักษณะทางความเชื่อของตนให้ปรากฏผ่านการกระทำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ประเพณีพิธีกรรม คือ ลักษณะทางรูปธรรมของความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรม แต่เดิมนั้นพิธีกรรมทำเฉพาะตัวบุคคลและภายในกลุ่ม เล็กๆ ต่อมาได้จัดระเบียบแล้วกลายมาเป็นเรื่องของส่วนรวม คนในสังคมได้ประพฤติและถือปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของตนและสังคม ทำให้เกิดเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกัน พิธีกรรมจึงเป็นประเพณีส่วนรวม ประเพณีของสังคมได้ผนวกเอาพิธีกรรมเข้ามารวมไว้เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติของหมู่คณะ ซึ่งแตกต่างกันออกไปในท้องถิ่นแต่ละถิ่น ประเพณีอาจประกอบด้วยประเพณีย่อยๆ หลายประเพณี (Mosikarat and Thongprasert, 2000)

ชาวอีสานมีการปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของตนหลายประการ ทั้งที่เป็นประเพณีพิธีกรรมส่วนบุคคล ประเพณีพิธีกรรมของส่วนรวม ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับภาระทางศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน และประเพณีพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสเฉพาะเท่านั้น ประเพณีท้องถิ่นของชาวอีสานได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางสายเลือดและเขตแดนทางการเมืองมาตั้งแต่อดีต โดยคลี่คลายมาจากลัทธิความเชื่อทางพราหมณ์และพอย่างเข้มข้นมากกว่าพระพุทธศาสนา ประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับช่วงวัยของชีวิตและวิธีการทำมาหากิน อันเป็นผลมาจากกระบวนการผลิตภาคเกษตรที่ต้องอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติ ชาวอีสานเรียกขนบธรรมเนียมประเพณีนี้ว่า ฮีต-คอง ถือเป็นเสมือนธรรมนูญชีวิตให้ทุกคนร่วมกันปฏิบัติตามเพื่อความสงบสันติและความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน

ประเพณีฮีตสิบสอง ชาวอีสานมีการนับถือประเพณีในระบบฮีต-คองอย่างเคร่งครัดมาแต่โบราณ ระบบฮีตสิบสอง-คองสิบสี่ เป็นการผสมผสานวิถีการดำเนินชีวิตเข้ากับความเชื่อทางศาสนาอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถนำไปใช้ได้ในระบบต่างๆ คล้ายกับเป็นกฎหมายหรือธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคมที่ซ่อนอยู่ภายในประเพณีอีกชั้นหนึ่ง ดังที่จารุวรรณ ธรรมวัตร นักวิชาการด้านคติชนอีสานได้กล่าวไว้ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมให้คงอยู่ และเป็นเครื่องเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวอีสาน เมื่อมีโอกาสประกอบกิจตามประเพณีในแต่ละเดือนร่วมกัน ประเพณีนั้นเรียกว่า “ฮีตสิบสอง” หรือจารีตประเพณี 12 ประการ (Thammawat, 1997)

ฮีตสิบสอง เป็นประเพณีที่ชาวอีสานนิยมยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และยังคงปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นกิจกรรมที่จัดหมุนเวียนไปตามสภาพวิถีชีวิตและฤดูกาล ปราชญ์อีสานได้เรียบเรียงประเพณีฮีตสิบสองไว้ มีดังนี้ (Raksuthee, 2006)

เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง ทำบุญเข้ากรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรมสารภาพความผิดพลาดของตนต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นโอกาสที่ประชาชนจะทำบุญ

เดือนยี่ ทำบุญคูณลาน เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก

เดือนสาม ทำบุญข้าวจ้ ข้าวเหนียวปั้นนั้นชโลมด้วยน้ำอ้อยผสมไข่ ช่างในใส่น้ำอ้อยไว้ก่อนนำไป อังไฟร่วมกันทำก่อนนำไปถวายพระพร้อมด้วยอาหารคาวหวาน

เดือนสี่ ทำบุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ ถือว่าบุญนี้สำคัญ ชาวบ้านจะพยายามทำให้ลูกชั้นตอนทุกอย่าง เป็นการฟังเทศน์ว่าด้วยเนื้อหาเรื่องอดีตชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้า

เดือนห้า ทำบุญสงน้ำหรือตรุษสงกรานต์ จะมีการสงน้ำพระ และผู้ใหญ่ที่นับถือ มีการทำบุญก่อดวงพระเจดีย์ทราย สาดน้ำเล่นกัน และถือว่าเป็นวันปีใหม่นะด้วย

เดือนหก ทำบุญบั้งไฟ จะมีการแข่งขันกันจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนจากแถน มีการแห่บั้งไฟเพื่อความสวยงามและสนุกสนาน ล้อเลียนสังคม รวมทั้งพูดจาลามกและทำเครื่องเล่นเป็นสัญลักษณ์ทางเพศมาแห่แห่น โดยไม่ถือว่าเป็นของหยาบคาย

เดือนเจ็ด ทำบุญชำระหรือบุญบูชาบรรพบุรุษ เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณด้วยการนิมนต์พระมาสวดมนต์ในพิธีเช่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ฆีปูตา ฆีเมือง ฆีตาแฮก

เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันหล่อเทียนประจำพรรษา จนเป็นที่รู้จักกันดี นั่นคือบุญประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวอุบลราชธานี

เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการนำห่ออาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ ไปวางไว้ตามพื้นดินเพื่ออุทิศแก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว และถวายภัตตาหารแก่พระเณร

เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก (สลากภัต) หรือเรียกว่า บุญเดือนสิบ ผู้ถวายภัตตาหารจะเขียนชื่อลงในบาตร พระสงฆ์จับสลากได้ชื่อของผู้ใดคนนั้นเป็นผู้ถวายภัตตาหารและเครื่องไทยทาน เพื่ออุทิศบุญให้กับผู้ตาย

เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือเรียกอีกอย่างว่าทำบุญจุดประทัด เป็นที่มาของประเพณีไหลเรือไฟ

เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน คำว่า “กฐิน” เป็นคำภาษาบาลี หมายถึง ไม้สะดึง คือ ไม้ที่ทำเป็นกรอบสำหรับซึ่งผ้าเวลาจะเย็บผ้า เพื่อตึงซึ่งผ้าให้ตึงจะได้เย็บง่าย บุญกฐินจึงเป็นการทำบุญที่ต้องนำผ้าไปถวายพระเป็นสำคัญ จัดเป็นวินัยกรรมอย่างหนึ่งซึ่งสงฆ์ต้องทำในจีวรกาล มีกำหนดระหว่างวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันเพ็ญเดือน 12 เรียกว่า บุญเดือนสิบสอง

ในจำนวนประเพณี 12 เดือนของชาวอีสานนี้ นักปราชญ์ชาวอีสานได้จำแนกประเภทไว้ตามจุดมุ่งหมาย หรือความเชื่อหลักในการกระทำได้ 4 ประเภท ดังนี้

(1) ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด 6 เดือน คือ เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง เดือนสาม เดือนสี่ เดือนแปด เดือนสิบเอ็ด และเดือนสิบสอง

(2) ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตในไร่นา ตลอดจนความบริบูรณ์ของฝน มีทั้งหมด 3 เดือน คือ เดือนยี่ เดือนหก และเดือนสิบ ซึ่งเป็นความเชื่อตามแบบธรรมชาตินิยม (Animism) หรือความเชื่อเกี่ยวกับผีนั่นเอง

(3) ประเพณีเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือในหมู่บ้านให้อยู่เป็นสุข มีทั้งหมด 2 เดือน คือ เดือนห้า และเดือนเจ็ด ซึ่งจะมีลักษณะของความเชื่อถือผสมกับพิธีกรรมแบบพราหมณ์ อยู่ในประเพณีเดียวกัน

(4) ประเพณีเกี่ยวกับความกตัญญูและระลึกถึงบรรพบุรุษ มี 2 เดือน คือ เดือนเก้า และเดือนสิบ ซึ่งจะผสมความมุ่งหมายเพื่อความอุดมสมบูรณ์และแสดงความกตัญญูด้วย (Petchlue et al. 2001)

พิธีกรรมมีความสำคัญต่อศาสนา เช่น 1. พิธีกรรมก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคม 2. พิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตอบสนองด้านจิตใจ 3. พิธีกรรมเป็นการปฏิบัติหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน 4. พิธีกรรมแฝงหลักปรัชญาและหลักธรรม 5. พิธีกรรมเป็นเครื่องจรรโลงอารมณ์ 6. พิธีกรรมเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของศาสนากับศาสนา 7. พิธีกรรมช่วยเป็นสื่อในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม 8. พิธีกรรมช่วยรักษาศาสนาให้คงไว้ 9. พิธีกรรมเป็นสื่อสัญลักษณ์แสดงความเป็นศาสนา (Pratoomkaew et al. 2018)

จะเห็นได้ว่า ประเพณีเป็นแบบแผนของกิจกรรมทางสังคมที่มนุษย์ทำขึ้น เกิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มีทั้งจารีตประเพณี ขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณี และประเพณีท้องถิ่น ประเพณีทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม การอยู่ร่วมกัน ความสามัคคี และความปลอดภัยของชีวิต ประเพณียังสอนให้คนรู้จักการระ เคารพระบอบอาวุโสโดยแสดงออกในรูปของการประกอบพิธีกรรม ดังนั้น ประเพณีพิธีกรรมในภูมิภาคต่างๆ จึงมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกัน มาจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้น ประเพณีส่วนรวมของชาติส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเหมือนกันทุกท้องถิ่น แต่จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของประเพณี ประเพณีส่วนรวมนี้ ได้แก่ ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการเกิด และยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ว่าเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ

(1) สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไป

(2) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากวิถีชีวิตของคนในสังคม ดังนั้น คนในสังคมคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร เชื่ออย่างไร ก็จะแสดงออกมาให้ปรากฏในรูปของภาษาประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น ตลอดจนสิ่งอื่น ซึ่งคนในสังคมสร้างขึ้นและถ่ายทอดไว้

(3) สิ่งแวดล้อมทางสังคม เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นประจำ เป็นเวลานานพอสมควร มีการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม และขณะเดียวกันก็มีการกำหนดขอบเขตและบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้ประเพณีแตกต่างกันไปด้วย

สรุป

จากการศึกษาในเบื้องต้น พบว่า มนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ในโลกต่างมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน มนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน และเมื่ออยู่รวมกันก็จำเป็นต้องมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีกติกาของสังคมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข วิธีการดำรงชีวิตที่มนุษย์สร้างขึ้นนี้เรียกว่า “วัฒนธรรม” วัฒนธรรมของแต่ละสังคมนั้นๆ มีแนวคิดและการปฏิบัติที่เป็นของตนเอง มีลักษณะเฉพาะของสังคมนั้นๆ ซึ่งแสดงออกทางด้านภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย การสร้างที่อยู่อาศัย และระบบความเชื่อประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะตน วัฒนธรรมของคนต่างวัฒนธรรมจะช่วยให้มนุษยชาติเข้าใจกันมากขึ้น อันเกิดจากความเชื่อที่มีมา ครั้นบรรพบุรุษ

ความเชื่อ เป็นการยอมรับนับถือและปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสิ่งนั้นอาจมีตัวตนหรือไม่ตัวตน ความเชื่อนั้นอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เชื่อถือในเหตุการณ์บางอย่างหรือในสถานการณ์ที่บุคคลไม่สามารถตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ความเชื่อของศาสนาและลัทธิต่างๆ สามารถกล่าวสรุปได้ 4 ประเภท คือ 1) ประเภทนับถือผีหรือเทวดา ถือเป็นลัทธิความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดประเภทหนึ่งของมนุษยชาติ และยังจัดเป็นประเภทย่อยลงไปได้อีก 4 ประเภท คือ กลุ่มนับถือผีร้ายหรือซาตาน กลุ่มนับถือผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ กลุ่มนับถือผีบรรพบุรุษ และกลุ่มนับถือผีวีรบุรุษวีรสตรี 2) ประเภทนับถือธรรมชาติ เชื่อว่าธรรมชาติมีความศักดิ์สิทธิ์โดยตนเอง ไม่เกี่ยวกับวิญญาณหรือภูตผีปิศาจที่สิงสู่อยู่ในนั้น แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มนับถือธรรมชาติเบื้องบน เช่น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เมฆ เป็นต้น และกลุ่มนับถือธรรมชาติเบื้องล่าง เช่น พื้นดิน แม่น้ำ ภูเขา เป็นต้น 3) กลุ่มนับถือพระเจ้าหรือเทพเจ้า เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามประสงค์ของพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้ สร้างโลก เป็นผู้สามารถให้คุณให้โทษต่อมนุษย์ได้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มนับถือพระเจ้าองค์เดียว และกลุ่มนับถือพระเจ้ามากกว่าหนึ่งองค์ 4) ประเภทไม่มีพระเจ้า เชื่อว่าพระเจ้าไม่มีจริง ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ และมนุษย์สามารถลิขิตชีวิตตนเองได้

ดังนั้น ความเชื่อถือหรือความยึดถือในหลักการบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นด้วยการบอกเล่า การสั่งสอน การเรียนรู้ การคาดคะเน ความรู้สึก หรือการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ว่า เรื่องราว เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือคำสอนนั้นๆ เป็นเรื่องจริง ความเชื่ออาจมีเหตุผลสามารถพิสูจน์ได้ หรือเป็นเรื่องลึกลับที่ไม่สามารถอธิบายได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ทั้งนี้ความเชื่อใดจะถูกจัดว่าเป็นศาสนาย่อมมีองค์ประกอบตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วย ศาสนา ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก คือ ต้องมีผู้ก่อตั้งหรือผู้ประกาศศาสนา เรียกว่า ศาสดา ต้องมีหลักการหรือคำสอนของศาสนานั้นๆ เรียกว่า ธรรมะหรือคัมภีร์ต้องมีผู้เผยแผ่หรือผู้สืบทอดศาสนา เรียกว่า สาวก หรือนักบวช ต้องมีสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมหรือเคารพทางศาสนา เรียกว่า ศาสนสถาน ต้องมีสัญลักษณ์ทางศาสนา และต้องมีหลักเกณฑ์ปฏิบัติ ซึ่งศาสนาควรมีองค์ประกอบ 6 อย่าง ดังนี้ (1) ศาสดา หรือผู้ก่อตั้งศาสนาขึ้น (2) คำสอนหรือข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ (3) นักบวชหรือผู้สืบทอดศาสนา (4) ศาสนสถานหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา สถานที่ประกอบพิธีกรรม (5) สัญลักษณ์ทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา (6) ความเชื่อทางศาสนาและแนวทางปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาเรื่อง บทบาทของพระพุทธศาสนาต่อวิถีชีวิต พิธีกรรม และความเชื่อของคนอีสาน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กร ถึงการพัฒนาประสิทธิภาพส่วนบุคคล ตลอดจนการเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อยอดสำหรับผู้สนใจ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 ผู้ศึกษาเห็นว่าผลงานที่ผู้ศึกษาค้นคว้านี้ สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชน การประกอบพิธีกรรมของชุมชน นำไปสู่การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยหน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญ เป็นต้น

1.2 บทความนี้ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงประกอบแนวคิด หลักการ และทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับงานที่ตนศึกษา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการอ้างอิงในเนื้อหาอื่นๆ ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.3 ควรมีการพัฒนาบนพื้นฐานของการมีความเชื่อ ทศนคติ ความศรัทธา ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ทั้งนี้อาจดำเนินการผ่านการให้การศึกษา มีการฝึกอบรมพัฒนาในคนในสังคม เกิดความเชื่อต่อสิ่งที่เขาศรัทธา เช่น ด้านพระพุทธศาสนา ด้านวิถีชีวิต ด้านประเพณี เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาวัฒนธรรม ความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมของคนอีสาน ในแต่ละพื้นที่ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร มีจุดเด่นที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดอย่างไร

2.2 ควรมีการศึกษาวีถีชีวิตของคนในชุมชนว่ามีความเชื่อในเรื่องใด แล้วเรื่องนั้นสามารถทำให้การเป็นอยู่ของเขาดีขึ้นหรือแย่ลงอย่างไร

2.3 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์หลักความเชื่อต่างๆ เช่น มีความเชื่อเรื่องผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนาที่ตนนับถือ เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม ว่ามีประโยชน์อย่างไรต่อการดำเนินวิถีชีวิตของแต่ละศาสนา และสิ่งที่เขานับถือเหล่านั้นสามารถสร้างคุณและโทษอย่างไร โดยศึกษาในมุมมองความเป็นพหุวัฒนธรรม

References

- Duangmanee, K. et al. (2018). *A Study of the Cultural Identity of the Four Tribes in Sisaket Province*. (Research Report). Ayutthaya: Buddhist Research Institute of MCU.
- Isarapreeda, P. et al. (1975). *Beliefs and Spiritual Attachments of Isan People*. Mahasarakham: Srinakharinwirot University Mahasarakham.
- Khamwansa, S. (1978). *Isan, the Case in Respect of Folk Games*. Bangkok: Faculty of Archaeology, Silpakorn University.
- Mettariganon, D., & Sangkhachan, A. (2004). *Survey of Basic Knowledge Status from Research on Social and Cultural lifestyles of Ethnic Groups in the Isan Region, 1968-2002*. Khon Kaen: Klang Nana Wittaya Printing Factory Limited Partnership.
- Mosikarat, T., & Thongprasert, C. (2000). "Religion and Rituals of Thailand". *In the Teaching Document of Thai Case Studies, Units 8 - 15*. (8th ed.). Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat University.
- Natsupha, C., & Lerwicha, P. (1998). *Thai Village Culture*. (2th ed.). Bangkok: Inventive.
- Panthavee, M. (n.d.). *Project for Organizing the Buddhist Lent Festival*. Maha Sarakham: Northeastern Arts and Culture Research Institute.
- Petchlue, S. et al. (2001). *Complete Thai Isan Heritage*. Khon Kaen: Khon Kaen Klang Nana Tham Co., Ltd.
- Phrakhrunivitsinlakhon, Brahmakappa, A., & Nua-amnat, R. (2020). The Buddhist Culture and Local Wisdom Towards the Enhancement of Stability for Inexperienced Parents. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(6), 2128-2137.
- Phrapalhad Adisak Vajirapañño, Wattanapradith, K., & Satiman, U. (2020). Development on Model of Tourism Management in Sustainable and Peaceful Way: A Case Study of Wat Baan Khayung, Huaytamon Sub-district, Phusing District, Sisaket Province. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(3), 841-854.

- Pratoomkaew, S. et al. (2018). *A Study of the Wisdom Blend Beliefs and Rituals of the Four Tribes in Sisaket Province*. (Research Report). Ayutthaya: Buddhist Research Institute of MCU.
- Punnotok, T. (1988). *The Direction of Thai Villages*. Bangkok: Charoen Printing.
- Raksuthee, S. (2006). *Heat Sip Sxng Khlong Sip Si*. Bangkok: B.E. Development Co., Ltd.
- Thammawat, J. (1997). *Isan Folklore*. Bangkok: Aksorn Wattana.